

DARAĞACI

M. Necati Sepetçioğlu

İNTİŞAR YAYINEVİ

MUSTAFA NECATİ
SEPETÇİOĞLU

DARAĞACI

BU ATLI GEÇİDE GİDER
GEÇİTTEKİ ÜLKE
DARAĞACI
ÜÇLEMESİNİN ÜÇÜNCÜ KİTABIDIR

İrfan Yayımcılık

Yayın Hakkı (Copyright):
© İrfan Yayımcılık & Tanıtım
Limited Şirketi

DÜNKÜ TÜRKİYE DİZİSİ
ÜÇLEME 3
CİLT 3

Kapak:
Erol KAYMAK

Baskı:
Avcı Ofset

Cilt:
İstanbul Mücellithanesi

İrfan
Yayımcılık ve Tanıtım Limited Şirketi
Klodfarer Cad. Sümer Ap. No: 40/7
34400 Divanyolu İSTANBUL
Tel&Faks: (212) 518 38 66

BÜTÜN ESERLERİ:9

MUSTAFA NECATİ
SEPETÇİOĞLU

DARAĞACI

Mustafa Necati Sepetçioğlu

Yazar 1930 Zile doğumlu. İlk ve ortaokulu Zile'de okuduktan (1947) sonra İstanbul'da Haydarpaşa Lisesi'ni (1950) ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi (1956). 1954 yılında şair ve yayınevimiz yazarlarından Muazzam Gürşen SEPETÇİOGLU ile evlendi. Muhtelif kamu görevlerinden sonra Milli Eğitim Derleme Müdürlüğü (1974) yaptı.

İlk hikâyeleri Sivas'ta çıkan *Hakikat* gazetesinde yayımlanmıştı (1948). Daha sonra hikâyeleri İstanbul, Yol, Türk Yurdu, Türk Dili (1955-59), Türk Edebiyatı dergilerinde yer aldı. *Çağlayanlı Vadi* adlı romanı Vatan gazetesinde tefrika edilmişti (1966-71). Nehir romanları olan on iki ciltlik Dünkü Türkiye Dizisi'nde Malazgirt Zaferi'nden İstanbul'un Fethi'ne kadar Türk tarihi konu alınırken, üç ciltlik Bugünkü Türkiye Dizisi ile günümüz Türkiye'sinde yaşanan toplumsal değişim ve sonuçları işlenmiştir. Sabırağacı Dizisi ile fetihten günümüze Kıbrıs ve Osmanlı Devleti anlatılmıştır. *Trampacılar* adlı oyunu İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda (Mart 1968) sahnelenen Sepetçioğlu'nun, oyun yazarlığında en önemli başarısını gösterdiği *Büyük Otmarlar* İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Gençlik Tiyatrosu'nca sahneye konuldu (1967), ardından Avrupa Üniversitelerarası Tiyatro Festivali'nde en iyi oyun seçildi (1968). *Çardaklı Bakıcı* adlı oyunu ile MEB Ödülü'nü, *Gece Vaktinde Gündönümü* ve *Karanlıkta Mum Işığı* adlı kitaplarıyla Türkiye Milli Kültür Vakfı 1980 Kültür Armağanı'nı, *... ve Çanakkale 3/Döndüler* adlı eseriyle 1990 yılı Türkiye Yazarlar Birliği'nin yılın romancısı ödülünü kazandı. 1994'te İLESAM Üstün Hizmet Beratı verildi. 1998'de Atatürk Dil-Tarih Kurumu Şeref Üyeliği'ne seçildi.

Niğbolu'dan bu yana bir öz canını düşünmeden özge cana kanat geren yeniçerinin yüzünü, bir de Doğan Beğ'in hatununun eliyle pişirdiği toyga çorbasının tadını unutamamıştı. O akşam kalede başkaca ne bir lokmaya el sürmüş ne de öteki yemeklerin tadına bakmıştı. Bir çanak, bir çanak daha. Bir topak keçi peyniri ve iki çanak toyga çorbası. Cihan yemeklerinin şahını getirseler değişmezdi. O gece, Doğan Beğ'in evinde uyumuştu; gece yarısınaca oturup konuşarak. Ne padişah ne Beğ; iki yoldaş, iki karındaş, iki canlı olarak, bu söyleşmeyi de unutamıyordu.

Hiç kimsenin hatırlamadığı fakat kendisinin unutamadığı yeniçerinin yüzü, sağlar arasında kendiliğinden ortaya çıkmayınca, onca gâvur arasına karışmış şehit yüzlerini de teker teker aramanın mümkünü olmayınca o yüzün ruhuna Fatiha okumaktan başka çıkar yol kalmamıştı; sağsa eğer, nasip ise, bir gün yine bir savaşta karşılaşırlardı, can borcunu öderdi. Düşündükçe daha doğrusu Bursa'da düşünmek fırsatına biraz olsun kavuştuğundan, unutamayacağı yüzün yeniçerisini, can borcundan borçlu düşmenin ezikliğiyle arar olduğunu anlıyordu. Kimseye borçlu olmamak, kimsenin minnetinin altında kalmadan yaşamak. Fakat kalınıyordu işte. Padişahtı; istese Avrupa dedikleri toprağı bir baştan bir

başa çiğneyip geçmesi işten bile değildi. Niğbolu Savaşı'nın sonunda yalnız beşte birlerden gelen doyumluk Karun malına denk düşse yeriydi. Bir sözü cihanın yarısını alt üste yeterdi. Gel gör ki canına can siperi olmuş bir yeniçeriyi bulmağa yetmiyordu bunlar; borçlu kılıyordu hem de en ödenmezinden.

Savaşsız vurdusuz kırdısız bir vakit geçinmek için Bursa'da kalmak niyetindeydi. Niğbolu'dan sonra, epeyce bir zaman Haçlının kendine gelemeyeceğini biliyordu; beli kırılmıştı ki toplaması onarması şusu busu derken göz açmağa vakti olamazdı. Ali Paşa'nın dışında bütün Beğler, paşalar Macaristan'a girmeğe, Beğlik yapıp sınırı Macar ötesine götürmeğe can atmıştı. İne Beğ bile. Doğan nedense çekimser görünmüş, Ali Paşa susmuştu.

Bayezid: «Hayır.» dedi. «Macar'ın kılına dahi dokunulmaya. Macar, Macarlığında kalacak. Anadolu birliğini pekiştirmeden Macar'ı Beğliğimiz yapmak hatadır. Zayıflığımız olur bizim. Aklımızın Macar'da, gücümüzün Macar'da kalması olur. Macar'a şimdiki korku yeter, bizim sözümüzden çıkacak hali kalmadı. Bizans varken, arkamızda Karamanoğlu varken...»

Ali Paşa: «Timur varken.» demesini bekledi Bayezid Han'ın fakat o: «Bölük pörçük bir Anadolu yamalı bohçadır, neresinden yırtılacağı ne zaman yırtılacağı bilinmez, nasılı da bilinmez.» demişti. «Biz Macar'da bağlanmışken Anadolu'nun yırtılması bizi de yırtar. Macar'ı kırık beliyle kendi haline bırakacağız. Yalnız...» Akıncı Beğlerini süzmüştü bir bir: «Yalnız Akıncı kollarımız bir iken beş olacak on iken yirmi vurup yirmi akına dalacak, Akıncının durması olmayacak lov taşı bileniniz var mıdır? Bunca Tımar, bunca Has, bunca Zeamet sahibi bulunur aramızda. Hiç mi biriniz eğlenip bakmaz ki köylünüz ne yapmaktadır, rençperiniz ne eylemektedir? Beğle-

rim! Yeri geldi diye söylüyorum, her zaman söylüyorum. Toprak Tanrı'nındır Tanrı'nın! Kimse sahiplenemez. Biz Tanrı adına kiracı sayılırız. Toprağınızın kiracısısınız, köylünüzün rençperinizin değil. Derebeği değilsiniz; nasıl toprağı alıp satamazsanız köylünüzü rençperinizi de alıp satamazsınız, onların sırtından yaşayamazsınız. Onlar da sizin sırtınızdan yaşamayacağına göre? Herkes üzerine düşen emeği gücünce yapacak, üstünlüksüz nefes alınacak demektir bu. Öyleyse lov taşı ne işe yarar? Benim Beğim lov taşının ne işe yarayacağını bilecektir, bilmelidir. Yeri gelirse lov taşı sürüyecektir, Beğliğine zarar gelmez. Aksine lov taşı terini öğrenmiş olur ki yapacağı savaşın bir anlamı ola. Lov taşı meselesinden gelindi buraya, köylümüz lov taşıyla damını pekiştirir; rençperimiz harman düşmeden önce harman yerinin dibini düzleyip katılaştırır, onun üstüne harmanı serer. Bizim akıncımız bizim lov taşımız olmalıdır. Avrupa dedikleri bir kaç milletin toprağını akıncılarımız bizim harmanımız için pekiştirip hazırlamalıdır ki süreceğimiz harman bereketli olsun; sağlamına gidelim sağlamına yerleşelim. Akıncılarımız için duracak bir sınır yoktur; sınır yüreklerindedir, yürekleri de bizim öz yüreğimizdir.»

Ali Paşa da konuşsaydı bundan değişik konuşmayacaktı. Yıldırım Bayezid'in başka bir yönünü görmüştü konuşmasında. «Ömrüm Bayezid Beğ'i tanımakla, öğrenmekle geçeceğe benzer anlaşılan.» diye düşündü. «Kolayladım sanırken zorlaşıyor.»

Bursa'dan dönmüşlerdi.

Ali Paşa, yarım bıraktıkları Bizans kuşatmasına kaldığı yerden devam edileceğini sanıyordu. Ona göre hazırlığını yapmış; Tımarlıları, Hasları, Zeametleri durumları gereği kimini dinlenmeğe kimini hazır beklemeğe

kimini savaş düzeni tutmağa sıralamıştı. Yıldırım Bayezid Han ise İne Beğ'i Bizans içine salmakla yetindi. Göstermeliğine sayılacak bir miktar çeriyi koca Evrenuz Beğ'le Bizans önüne bıraktı.

«Bir hisar yapılacak Ali Paşa.» buyruğunu verdi, «Boğazın bu Anadolu yakasına bir hisar yapılacak. Güzelce bir hisarımız olmalı, adına kale de, istersen! Gel yerini seçelim.»

Boğazın Anadolu kıyısında dolaşmışlardı, Kasım başlangıcıydı. Dolaylarda koyaklarda dallar hala baharınaydı. Yenilenen halsiz bir baharınalık da baharınaydı. Yenilenen halsiz bir baharınalık. Güneş, yaşını başını henüz almamış bir dul kadın nazında ne eski kocasını unutmuş ne yenisine ısınmış, ama alabildiğine sereserpeliğe vermişti kendini. Boğaz, mavi çırpıntılarda akıyordu. Ali Paşa, çimlenmiş toprağın kokusunda genleşmiş damarlarının yorgunluğunu duydu; uyumamak için çırpınan bir yorgunluktu.

Yıldırım Bayezid Han'a baktı gözaltından; diri, hiç gevşememiş; ama buralarda değildi, buralarda da görünmüyordu. Ne güneşte ne toprakta ne suda. Bunların üçünün arasından gidiyordu hâlbuki. Sık sık Boğazı ölçüyordu tepeden, aşağıda veryansın bir uçarı güzellik varmış yokmuş bilmezcesineydi; suyun hışırtısız düzünde. Hesapları buralarda olmalıydı. Bir tepeden vurdu indi dar vadiye. Kuş cıvıltılarından olma taptaze bir korunun içinden iniyorlardı. Nemli, gölgeli, ısınmışlığı hamamsı bir ağaç duldasıydı geçtikleri. Çimen yeşilinden yaprak yeşiline inip konan, uçup kaçan bir hava.

Arkada genç yeniçeriler muhakkak ki böyle bir havada görünmez kadınları kokluyorlardı. Kasım çiçekleri süslenmişti. Ali Paşa genç gelinlerin deprenmesinde kıvrılan vadiye inerken huzursuzluk duyuyordu en gari-

binden; akşamın olmasını istiyordu.

Eski Bizans'tan da eski bir tapınak kalıntısını geçince vadinin düzlüğüne inmişlerdi. İki yanını kabarık, kartal sırtı kubarmasında ağaç yeşilliğinin çektiği bir deve, Boğazla birleşince tembelleşmişti. Ağaçların açıklığında öteberi yuyan buranın yerli köylü kadınları görünüverdi. Durmak geldi Ali Paşa'nın içinden; Yıldırım Bayezid'in de duraksar gibi olmasından doğmuş olabilirdi bu ama hep akşam olmasına duacı yüreği durup öteberi yuyan köylü kadınlarına bakmak isteğinde kendi başınaydı. Bayezid Beğ de durmamıştı zaten. Sağdan, kayalar, bodur çamlarıyla yol diye dönen tek arabalık bir cılga yola höykürüyordu. Cılga yolun hemen solu Boğazın dalgalarına açmış bağrını. Karşı kıyı bir ok atımında sanki.

«Burası!» dedi Bayezid Beğ; «Ali Paşa ne dersin? Hatırladın mı? Durağı Cennet olası babam buradan geçmek istedi, zorluk çıkardılar. Murad Beğ babamla ben bir zamanlar, ben şu kadarcıktım, bir zaviyeye gitmiştik. Çok yaşlı bir dervişle söyleşmişlerdi nizam üstüne. Can kulağında dinlediydim. Kocamış derviş buralarda bir yeri tarif ediyordu. Nice bir zaman önce iki yüz üç yüz yıl olmuştur herhal, çünkü kocamış derviş: «Dedemden dinlemiştim, o da dedesinden duyasıymış dediydi. Bizim Oğuz Soyundan gelme Peçeneklerden on bin atlı buralarda bir yerden vurmuşlar atlarını, yüze yüze birinin bile burnu kanamadan karşı kıyıya geçmişler. On bin atlı Ali Paşa duyar mısın? Şu gördüğün Boğaz denizini diyorum, atlarını yüzdüre yüzdüre karşı kıyıya geçmiş, biz de geçebilir miyiz dersin? Deneyelim mi? Vaz geç, biz at yüzdürmeden de geçeriz istersek. Burada yapılacak hisarımız. Bir gün, inşallah, ben yetişmezsem oğullarımdan biri de şu karşı kıyıya böyle bir kale yaptırmalıdır. Yaptırmalıdır ki Bizans'ın soluğu kesile. He mi?»

Sadece yeniçeriden, savaştan, savaş düzeninden anlar sandığı Bayezid'e, çocukça şaşmışlıklarda bakakalmıştı bir daha. «Tanrım! Bayezid Beğ'i sandık biçiminde mi yarattın sen? Her açılışında bir yeni mi çıkacak, bir değişiğe mi şaşacağım?» Hâlbuki Ali Paşa kendini cingöz sanırdı; şeytanın yattığı yeri bilir sanırdı. «Bir görüşte anlarım adamı ben!» Hani nerdeyse Yıldırım Bayezid Han için: «Adamın ötesindedir o!» deyip sıyrılacaktı kendi gücünden kuşku duymamak için.

«İzin verirseniz ben başlatayım bu güzel işi Bayezid Beğim.» demişti. «Sayenizde Niğbolu Savaşı ölçüsüz zenginlik getirdi bize, o zenginliği bu hisarın yapımına harcayım.»

«Hayır. Bu benim vasiyetimdir, bilirim. Yad para bulunsun istemem!»

Birden, düşünmeden, çocukların nazından beter bir nazda birden: «Bizi yad mı görürsün Padişahım?» diye soruverdi. Biri bıçağını çıkarıp yarsaydı gönlünü, yalansız dolansız bir içtenlikle orada Ali Paşa'yı Yıldırım Bayezid'e bağlanmış bir yürekte görürdü; «Biz kimiz, bizim zenginliğimiz nedir ki? Asıl sizin olanı neden yad tutmak? Ben bir Murad Beğ kölesi değil miyim sanırsın?»

Yıldırım Bayezid Beğ Ali Paşa'nın yüzünü süzdü. Ne alıcı gözle ne almayıcı gözle değişik bakan. Yüzünde, alnında, bütün bedeninde en yorgun, en bezmiş hatta biraz da bıkmış görünen gözleri, vakit olsa belki bir daha o kadar süzeceğe benziyordu Ali Paşa'yı.

«Biz kendimize alışamadık daha hay Ali Paşa.» diye mırıldandı: «Gönlümüz yüreğimizi yad tutmakta, aklımız ikisine de sırt çevirmekte, sen neden söz edersin?»

Ali Paşa, Bursa'ya gelir gelmez, kendi yaptırdığı camisinden pek dışarıya çıkmaz olan Bayezid Beğ'i bu yüz-

den çok az rahatsız etmeğe çalışıyordu. Caminin girişte sağdaki genişçe odasını kendisi için yaptırmıştı sanki. Sedirsiz, divansız, mindersiz; düz, çıplak bir oda, yerde gösterişsiz bir iki halı. O bir iki halıya ters düşen alabildiğine nakışlı, cafcaflı; baştanbaşa kuş ötümünde bir uzun Türkmen kilimi. Genç, civeleği gözlerinden taşmış, zülüfünde pırıl pırıl yanan bir Türkmen kızı, kilimini hemen bitiminde getirip: «Bunu senin için dokudum Beğim, her bir ilmiğinde seni düşünmüşümdür, ömrün böyle nakışlı geçer inşallah.» diyerek utanmışlığını gizleyip Bayezid Beğ'e uzatmıştı. Sonra da yok olup gitmiş, görünmezime karışmıştı. Halıları bırakıp bu kilimin üstüne bağdaş kuruyordu Padişah. Odanın bir yanı silme dolaptı; bir yanı tembel gelin rafları. El attın mı oturduğun yerden el attığını bulup alacağın, elindekini koyacağın raflar. Dolap rafları Türkmen'in rençperinden oymalıydı; süssüz, gösterişsiz, fukara.

Fakat Yıldırım Bayezid burada serinliyordu. Burada birçok şeyi birçok şeyliğinde unutuyordu. Namaz vakitleri dışında karabudundan kim isterse geliyor, sözlü sözsüz, ya dilindekini ya elindekini, kâğıtsa kâğıt işmarsa işmar, burada döküp anlatıyordu. Hele Ali Paşa'nın anlamasının mümkünü olmayan bir içli dışlılıkta gelenle gelen, gidenle giden oluyordu ki nasıl anlatıla! Gelenin hepsi Bursalı da değildi üstelik Bursa'nın dışından, ötesinden, çok dışından bağrı yanan, gözü dönen, üstlenen... Herkes.

Son günlerde hayli canı sıkkındı. Ali Paşa'nın kulağına böyle haberler geliyordu. Ama varıp da soramazdı can sıkıntısının sebebini. «Gelip geçici bir yorgunluğun oyalanılmasına verilmiş bir zaman geçirmedir.» diye düşünerek, savaş sırasında pek derlenip toparlanamamış olan devlet işlerine dönmeği, çağırmadıkça padişa-

hın yanına gitmemeği uygun buldu Ali Paşa. Geçerdi nasıl olsa, dinlenmiş olurdu. Bayezid Beğ'in can sıkıntısı dinlenmesine değil yorulmasına oldu. Bir iki üç derken, gelip kendisine dert dökenlerin sekizi onu kadılardan dertlenmeğe başlamıştı. Rüşvetsiz iş görmediklerinden söz ediliyordu kadıların; parayı sayanın davayı kazandığı, altunu dökenin adaleti aldığı söyleniyordu. «Yoksula hak kalmadı padişahım.» diyorlardı. «Yoksul musun, şamar oğlanısın Padişahım, bağışla beni.» diyenler artmıştı. «Biz seni biliriz, sana adalet demiş bel bağlamışız. Adaletin bu ise sana bel bağlayanın hali nicedir Tanrı bilsin.»

Aklı almıyordu.

Kadılar... Kadılar ha? Kadılar çerçi miydi bre? Kadılar sokak soytarısı mıydı? Adalet satan çerçilik ha!

«Bre görürler bunlar. Bre görmelidirler!»

Tepeden tırnağa, öfkelerde çıktığı camisinden başını almış, yokuşa tırmanan yola sapmıştı. Yolla birlikte tırmanmıştı. Tepeye. Kışın döküntüsünde bir bahara dönüş göz kırpıyordu. Kızıl öfkesini biraz olsun hafifletmişti ama bütün bütüne de hafifletmiş sayılamazdı. Biraz daha salim kafayla düşünebiliyordu o kadar. «Kadıların rüşvet alması ha?» diyordu da başka laf düşünemiyordu. Tüyleri diken dikendi. Ensesinde yeniden terliyordu kızıl öfkesi; «Bre ekmeksiz yoksulu aklım alır; bre susuz yoksulu sineye çekerim; ekmek bulur doyurursun su taşır susuzluğunu giderirsin, ya adalet? Tanrım satılan adaleti nasıl geri alırım, nasıl onarırım, nasıl sararım ben bu yarayı? Bin Niğbolu Savaşı'nı kazanmışsın, kaç para eder bre, kadıların parayla satıyorsa adaleti ah! Bir çare... Tanrım çare!»

Tepeyi çıktığında, epeydir yürümediği için diz kapaklarında bir kesik yorgunluk hissetmişti. Bir zaman-

dır, yürümediği zamanlarda da duyar, aldırmazdı; uzun süre at bindiği vakitler üzenginin kasmasından sanırdı. Bu sefer canını yakacak dereceye vardırmıştı sızı.

İrice bir kara taşın ucuna ilişip oturdu; diz kapağınaca sıyırdı çakşırının dolamasını. Diz kapağının altında, mercimek irisi bir morluğa takıldı gözleri; mercimek irisinde kabarmıştı da. Bastırdığında sızının ordan geldiğini anladı. «Hekime göstermeli mi ki?» diye düşündü ama güldü düşüncesine. «Bir beze bre bu Bayezid; sen de çocuk değilsin.»

Kalkarken gelenleri gördü.

Önde uzun boylu, nohut yeşili eskice hırkasını edepli sarmışında ağır adım biri, ardında üç beş derviş. Toprak onlardan daha gürültülüdür sanılacak bir sessiz yürümede geliyorlardı. Başları öne eğik; gözleri yerde.

Geçmelerini beklemeği uygun buldu.

Fakat gelenler, selam vermek için baş kaldırdıklarında padişahı gördükleri için durmuşlardı. Saygıları arta arta yaklaşmışlardı. Yıldırım Bayezid de kalkmak zorunda kalmıştı ama gözleri bir tuhaf açılarak. Bu, öndeki, aradığı yeniçerinin yüzüydü. Kendisine yakıştırabilse, gözlerini silip bir daha bakacak, silip bir daha bakacaktı. Savaş kızışmışlığında yaralanıp yere düşmüşlüğü, at ayakları, kılıçlar, topuzlar, mızraklar... O can pazarında üzerine kanat germiş yeniçerinin öz göğdesini padişaha kalkan edişi geldi gözlerinin önüne. Yeniçerinin yüzü... Padişahın bedenine dokunmaktan çekinen, bir yerine bir şeycikler olmasın sakın kuşkusunda titreyen Horasanımsı yüzü... Bu yüz idi, evet bu yüz idi!

«Seni tanıyor muyum?»

«Damadınızım padişahım...»

Az kalsın yıkılacaktı Bayezid Beğ. Demek Emir Sultan dedikleri adamdı bu; yüzünü görmek istemediği da-

madıydı. Kur'an-ı Kerim hocası seçilmişken kızının gönlünü çelen, kaçıran, evlenen adam; yeni baştan öfkesi kızıla kesiyordu ki Emir Sultan'ın yüzüne bakmağı akıl etti bir daha. O yeniçeriydi bu yüz. Daha güvenilir, daha inanılır, daha yakın, ayan beyandı hem de. Üstelik öyle bir sükûnet vardı ki bakışlarında, öfke bin yıllık yola kaçardı hırsından.

«Padişahım, bizi yücelttiniz. Soğuk bir ayranımızı içmek lütfunda bulunursanız, gönül köşkümüz şuracıktadır.»

Savaş süresince Bursa'da olduğunu bilmese o yenicerinin bu Emir Sultan olduğuna iki dünyada da yemin etmekten çekinmezdi. Sorsa... Soramayacağını hissetti. Fakat gülümsedi. Emir Sultan da gülümsüyordu ama onunki çok değişikti:

«Damadımın da ötesinde bir şekil seni tanımam Emir Sultan.» dedi. «Bir insan hem Bursa'da hem Niğbolu'da olabilirse... Ne ise Emir Sultan, soğuk ayranınızı içelim, yüreğimiz yanmış epeydir. Kızım Hundi Hatun nicedir? Torunumuz olduğunu duyduk.»

«Sağlıkları yerindedir padişahım. Bir gün olsun gönlümüz gücenmemiştir Hundi Hatun'dan.»

«Kızımızdır. Öyle büyümüştür.»

«Tanrı razı gelsin.»

Emir Sultan'ı dinlemişti yoksul evinde. Niğbolu'nun yeniçeri yüzünü bulur gibi olmuştu.

Emir Sultan'a bakmış, Niğbolu'nun yeniçerisini dinlemişti. Yoksul, tahta çıplaklığındaki evin her yanında, saraydan, beğ konaklarından gelme bir ağırbaşlılık yerleşmişti. Nereye bakılsa huzuruna çekiyordu. Niğbolu'daki yeniçerinin yüzü bu yoksul evin içinde padişahımsıydı. Kabul etmemek haksızlık olurdu, adaletsizlik!

«Emir Sultanım sana bir sorum olacak. Şöyle ki, bin

savaş mı kazanmak isterdin yoksa güçlüye karşı bir güçsüzün hakkını gözeten bir tek davada karar veren olmak mı? Hangisi?»

«Hakkı gözeten bir dava yeterdi bize padişahım. Adaleti mülkün temeli biliriz.»

«Biz de!»

Dedi ve kalktı. Emir Sultan dahi şaştı bu kalkışa. Kalkışın sonu cümle kadıların başına topuz olup indi. Üç, bilemedin dört gün içinde cümle kadılar Bursa'ya çağrıldı. Bayezid Beğ hışım olmuş yağıyordu, sebep sormak kimin haddine? Ali Paşa'yı bir kara düşüncedir aldı. Bir tek dirhem haber sızmıyordu. Bir kaç defa sormağı aklına koyduğu halde soramadı, çekindi; sorarsa, can elden gider sandı, padişahın yüzünde öyle okudu, ağız açamadı. Gün tamam olup vakit gelince Yıldırım Bayezid Han, kendiliğinden sordu:

«Tamam mıdır Ali Paşa? Kadılarımızın cümlesi Bursa'ya gelmiş midir? Gelmediyse gelmemeğe sebep nedir?»

«Gelmişlerdir Sultanım!»

«Yahşiii!» Değişik bakan gözleri kıymıklanmıştı, her bir kıymığı bir ucundan tutuşmuş alev almıştı, giderek yangına varıyordu. «Bugün, hemen şimdi, Alboyacılar Çarşısındaki koca konağa doldurulacaklar. Konak sağlam gözetlene, sağlam kilitlene, bir kaçan olmaya! Yarın kuşluk vakti, koca konak ateşe verile; içindeki kadılarla birlikte yanmasını yerinde gördük. Öyle bir yüz karamızı böyle bir yangın temizler ancak. Duydun mu?»

Ali Paşa, Ali Paşa oldu olalı ilk defa dökülüyordu:

«Duydum padişahım!»

«Duymamış gibi bakarsın da!»

Nasıl bakılacağını bilmiyordu ki Ali Paşa. Üç yaşında bir çocuğun gözleri herhalde daha derli toplu, daha akıl-

lıca bakardı. Acaba deniyor muydu Bayezid Beğ kendini? Dökülmüşlüğünü bir toparlayabilse: «Sebep?» diye soracaktı; «Suçları mı oldu?» diyecekti fakat dökülmüşlüğünü toparlayacak gücü yoktu. Bayezid Beğ'in: «Duymamış gibi bakarsın.» deyişindeki eğleniş bütün bütüne sersemletmekteydi.

«Ali Paşa ne durursun?»

«Duruşum... Padişahım duruşum şuna ki, bağışlamanı dilerim, Tanrı bilir başım döndü; böyle bir, böyle bir buyruk sultanım; böyle bir buyruğun...» Ne olursa olsun bundan sonrası deyip: «Sebebi nedir padişahım?» diye sordu; «Suçları olmalı, hem de çok ağır suçları...»

«Suçları var Ali Paşa! Hem de çok ağır suçları var. Adaleti yerine getirecek adamın eli temiz olmalı, dili temiz olmalı, yüreği temiz olmalı; gönlünde parmak kadar bir gölge bulunmamalıdır. Rüşvet alan bir herifin neresi temizdir bre söylesene bana? Rüşvet alan bir vezirse satsa satsa kendini satar; bir ordu beği ise satsa satsa kendini satar, soyuna kara yazdırır. Ya bir kadı ise? Ülken zengin olmuş, ordunun gücü cihanı sarsıyormuş, kaç para Ali Paşa, kadı diye gönderdiğin herif rüşvetle iş görüyorsa devletin batar, milleti dağılır, bunun hesabını da ne sen ne ben verebiliriz; ne bu dünyada ne öte dünyada verebiliriz. Yanacaklar! Herkes görecek! Başka sözüm yok!»

Ali Paşa'ya çıkmak düştü; süklüm püklüm. Kaftanın iç eteği ağırlaşmış, taşınmasının mümkünü olmaz kurşun katılaşmasında ayaklarına dolanıyordu. Adımlarını zor sürüyordu. Bir süre nereye gideceğini bilememişti. Düşünmek istiyor düşünemiyordu. «Doğru» diye söyleniyordu sadece; «Doğru. Kadıların rüşvet aldığı doğru. Savaş olur, savaşa katılan doyumluk alır, almayanı olmaz, ayrıca ücretini de alır. Ben alırım, padişah alır,

doğru. Ya bu kadılara kim verir bre Bayezid Beğim? Doyumluk üleştirilmesinde kadıyı düşünen mi olmakta? Ülke zenginleşti, geçim eski geçim değil, geçim şu paha, şimdi kadı ise eski gündeliğinde, rüşvet almasın da ne yapsın? Kadı da yeni kaftanlar ister, kadı beğin karısı da giyecek der yiyecek der öte der beri der bre sultanım.»

Söyleniyordu ama boynunu da kısıveriyordu; Yıldırım Bayezid Han'ın hışımlı sesi ense kökünde mızraklamasına vuruyordu: «Bre bunun için milleti soymak mı gerektir, yoksulun hakkını zengine satmak mı lazımdır? Duymayım Ali Paşa duymayım bir daha!»

Elinden hiç bir yardım gelmeyecekti, kadılar cayır cayır yanacaklardı; yoksa kendi Ali Paşalığı yanacaktı. Kadıların kurtulacağını bilse kendi yanmasını umursamayacak bile ama kadıları Ali Paşalığının yanması da kurtaramayacaktı. Gece yarılanmıştı. Ali Paşa'nın ağrıdan alnı çatlayacaktı handiyse; bir çıkar yol bulamamıştı. Bulacağını da sanmıyordu. Başındaki ağrılar daha azacak, alnı muhakkak çatlayacak, ortadan ikiye ayrılacaktı, olacağı buydu sonunda. Gece yarılanması da geçip gitmişti bir çırpıda. Zaman ne kadar tezineydi Tanrım neden bir kendini düşünen acımasız yürekti? Kapkara! Kapkara! Kapkara bre! Bre bir soytarı alır mı bu yangının önünü aman? Hele bir denemeli, denize düşen yılana sarılırsa biz de bir soytarıya sarılmışız çok mu?

«Bre kim var orda! Şahin! Tez bana Yıldırım Bayezid Hanımızın soytarısını çağır. Derin uykulardaysa kaldır getir, tez! Tez olasın!»

Şahin, Ali Paşa'nın: «Tez olasın.» demesini ikiletmeden koşmuştu.

Gelişi de o hızla oldu. Perde aralığından, dalıp dalıp gitmesini seyrettiği Kur'an bile okumadığı için her zaman yaptığı gibi, Ali Paşa'nın onulmaz bir derde düş-

mesinden korkmuş, soytarı Arap'tan medet umulacağını sezmekle kaptığınca getirmişti. Soytarı Arap uykulu gözlerinin kanlanmışlığını kırpıştırıyor, Şahin gibi bir devin alıcı kuş misali uykusundan pençe vurup kaldırmasından huylanmış, feldir feldir bakınıyordu.

Ali Paşa, soytarının korkusunu ilk bakışta anlayamadı. Fark ettiği zaman da acemice güldü, tatsız tuzsuz bir, «Gönlünü ferah tut, gönlünü ferah tut.» dedi. «Otur bakalım, otur hele bre! Şahin sen çık!»

Soytarı Arap oturmadı. Ali Paşa'nın halini beğenmemişti. Tatsız tuzsuz sesi ise gönlünü iyice bulandırmıştı. Elini göbeğinde bağlayıp: «Ne haddimize Ali Paşamız, biz ayakta doğmuşuz ayakta ölürüz. Anam olacak ayakta doğurmuş bizi, bir kere oturmamız haramdır, hele sizin katınızdayken...» dedi. Sesi, soytarı değilse de ona yakındı.

Ali Paşa çatık kaşla düşünüyordu hep; yine de güldü: «Bre ölmenin yeri midir soyha? Bir sürü laf edip aklımı çelme hemen. Sana işimiz düştü, yardım edersen, eh, biz de hani Ali Paşa'ysak...»

Soytarı Arap az biraz kendine geldi. Ali Paşa'nın çatık kaşta düşünmesinin ucu kendisine batmayacaktı anlaşılan... Hatta... Evet hatta kollarsa kendini bu işin sonu altın keselerine bile konacağa benzerdi. Olduğundan fazla alttan aldı: «Sizin Ali Paşalığınız söz götürmezdir amma ve lâkin bizim soytarı Araplığımız su bırakır alttan alta Ali Paşamız, korkarım ki ucuza gideceğiz, suyumuz bitti bitiyor, yanımıza yedek çakşır da almamışız.»

Gülseydi iyi olurdu bu söze ama ters baktı Ali Paşa; çatık kaş düşünmesi heybetlendi: «Laf yarışmaca yok.» dedi. «Derdimiz bizim değildir, cümlenin malıdır. Eğer bunca kadıyı yanmaktan kurtarırsan çakşırını bize bırak. Her bir cebinde altının florininden dolmuş olarak...»

Soytarı Arap'ın gözleri fal taşında açıldı. Elini pek de açık bilmediği Ali Paşa'nın bir soytarı Arap'a cepleri florin altınından dolmuş bir çakşırı gözden çıkarması olacak iş değildi. Çıkarırsa bu demekti ki, Ali Paşa aklını oynatmıştır. Ali Paşa'nın aklı da eli gibi sıkı olduğuna göre derdi, onulmazından bir dert olmalıydı. Hem düşündü bunları, hem soytarılığı elden komadı: «Ali Paşa çakşırları cepsiz olur bilirdik, demek bu seferki ceplisinden... Üç dört cep yoktur herhal; çakşır cepleri iki midir Ali Paşa'da?» diye sordu soytarılığında.

Ali Paşa bu sefer güldü ama yine çatık kaşta güldü: «Ne o şeytan? Aklın şaşakaldı herhal?» dedi.

«Hangi şaşakalması Ali Paşam? Yerinde bulamadım bir ara. Gece vakti uykudan Şahin gibi biri kaldırdığında Kelime-i Şehadet getirmek gerekirken cepleri florin altını dolmuş bir çakşırı alıp götürmek ne biçim iştir demeğe akıl mı bulunur?»

«Lafı uzatma dedik soyha! Cebi florinli çakşırlıktan da öte bir iştir. Kadıları yanmaktan kurtar, gerisine karışma. Durum..?» Yine çatık kaş düşünceye verdi kendisini. Sonra kısasından, uzatmadan durumu anlattı. «Vakit yok. Hemen şimdi padişahımızdan kadıların bağışlanmasını isteyeceksin.»

«Ali Paşam nasıl istenir bu?»

«Orasını sen bilirsin.»

«Yıldırım Bayezid Han'dan hemi de? Öfkesi kızıl kana çalmışken; bu saatte, uyumuş bir de?»

«Çakşır soytarı Arap, cepleri florin altınından dolmuş çakşır, ne gülüyorsun şimdi de? Vazgeçemeyecek gibisin? Bre Arap değil misin, altın lafına can verirsin domuz, üç beş kuruşluk bağış da değil bu.»

«Değil Ali Paşam, hani rüşvetçi kadıların kurtulması için rüşvet almak. Rüşvetle rüşvetçiyi kurtarmak işi bu

iş de ona güldüm.»

«Soytarılığın bana mı bre? Biz senden iş isteriz!»

«E bu da bir soytarılıktır!»

Ali Paşa kıpkırmızı oldu. Fakat Soytarı Arap da dilini tutamamıştı bir kere, ileri gittiğinin farkındaydı. «Benim bu dilim... Ali Paşamız benim bu dilim...» dedi; «Kirişi bozuktur, çeksem de nafile. Bağışlarsan işine yarar; bakarsın bu kirişi bozuk dil padişahımızı yumuşatır.»

Mazlum, biraz buruşuk bakıyordu; suç işlemiş eniklerin dil yalaması noksandı bir. Ali Paşa, şu sıra öfkelenmenin bir işe yaramayacağını düşündü. Tek çıkış yolu bir soytarı Arap'tı şimdilik. Şimdilik yahut sonuna kadar. «Var git öyleyse.» dedi; «Kuşluk vaktinden önce padişahın kadıları bağışladığını duymalıyım.»

«Hele bir tedarikimizi görelim de Ali Paşam.»

«Ne tedarikidir bre?»

Ali Paşa'nın şaşmış soruşuna Soytarı Arap kıs kıs güldü: «Uyku uyumanın bile bir tedariki olur Ali Paşam, kaldı ki Yıldırım Bayezid Han gibi bir padişahı uykudan uyandırmak var işin içinde. Onuncun ne olur ne olmaz; artık eksik hakkınızı helal edin vaktiyken.»

Ali Paşa Soytarı Arap'ın kıs kıs gülüşüne umutlandı. Bir soytarının maskaralığına bağlanmış umuda gülmek geliyordu içinden ama ne fayda? Kimi aklın yapamayacağını yerinde bir maskaralığın yapabileceği olağandı; olağan bilmesine rağmen yine de bir soytarıdan medet ummak ağırına gitmekteydi; derinden derine işler bir ağırlığı vardı. Sıkıntısından güldü.

Soytarı Arap: «Gülme Ali Paşam.» dedi. «Bizim soytarılığımıza gülünür gülünmesine de böyle zamanlarda gülünmez herhal.»

Saygısını soytarılaştırmamağa gayret ederek çıktı.

Ali Paşa ile hem konuşmuş hem aklının sağını solu-

nu karıştırmış, işe yarar bir ilmik aramıştı. Cebi dolu çakşırı düşünmemişti pek; daha doğrusu, duyduğunda düşünmüş ondan sonra altını, nedense cebinde bilerek, aklına getirmemişti. Derdi Ali Paşa ile idi. Ali Paşa'nın, bir soytarıya işi düşmüş olmaktan canının sıkıldığını, ağırına gittiğini sezmişti. «Kendini beğenmiş vezir.» diye homurdandı; «Hor görürdü beni, yaaa, işte böyledir bu dünya Ali Paşam; senin Ali Paşalığın bir işe yaramaz olur da bizim soytarılığımızın düdüğü çalınır incesinden.»

Odasına gelinceye dek kafasında şekiller biçimlenmişti; ilmikler, ipuçları, girip çıkmalar. Odasına girdiğinde nasıl bir yol tutturması gerektiğini biliyordu. Vakit geçirmeden her zaman elinin altında bulundurduğu avadanlıklarına gitti. Onu bunu karıştırdı; birini bıraktı, ötekini aldı, beğenmedi. Tutturması gerektiğine aklı yattığı yolu değiştirdi. Sandıktan gösterişli bir kaftan, kaftana uygun çakşır, çakşıra uygun yelek, yeleğe uygun gömlek çıkardı, başına yarım sorguçta heybetli bir kavuk; yarım sorguç kaz tüyündendi yalnız. Sarı çediklerini de çekince ayaklarına tamam olmuştu.

Kaz tüyü yarım sorguca uyacak bir takım düşündü. Avadanlıklarının arasında uzun zamandır kullanmadığı eski, kuplu eklemeli bir zembil gözüne çalınınca düşünmeden eline aldı: «Ya Allah ya Bismillah.» deyip çıktı odasından. Şöyle bir düşündü. Yıldırım Bayezid Han'ı görmeyeli ay oluyordu nerdeyse. Çağırmamıştı; çağırmadan gitmeğe de yüreklenememişti. Önce bu aralığın soğumasını ısıtmalıydı. Sonra? Bir aydır düşünceliydi padişah; Niğbolu gibi bir savaşı kazanan sanki o değildi. Ola ki kadıları bu öfkeli yangına verme buyruğunda bu düşünceli üzüntünün… üzüntülüydü padişah evet yanılmıyordu, payı büyüktü.

Öyleyse... Bu durumu da hesaba katmalıydı.

Varıp padişahın oda kapısına dikildi. Kapı çavuşlarının acayip bakmalarına aldırmadı. Eğer bir aksilik çıkmazsa Yıldırım Bayezid Han er ezanı eli kulağına atmadan uyanırdı. Bir aksilik çıkmamasına dua etti.

Düşündüğü gibi oldu; duasınca. Er ezanı elini kulağına atmadan önce uyanan Bayezid Beğ, kapıda Soytarı Arap'ın epeydir beklediğini öğrenince belinledi. Doğru dürüst uyuyamamıştı zaten. Bütün gece bir o yana bir bu yana dönmüş, soğuk soğuk terlemişti. Burnu da tıkalıydı nedense, bir ara kötü kötü horlamış, kendi horultusuna sıçramıştı. Bir düşten bir düşe düşüyordu; karındaşı Yakup'tan top dökümcüsü Boran Usta'ya sıçrayan, kayıp çıkan düşler huzur vermemişti. Şimdi de sabah sabah, gözünü açar açmaz daha Soytarı Arap'ın kapıda dikildiğini öğrenmişti; doğruysa epeydir, yola çıkacakmışçasına beklemekte olduğunu. Sabahın köründe soytarı da olsa Arap'ın marsık suratını görmek istemedi gönlü: «Defedin gitsin!» diyeceği yerde nedense: «Bırakın gelsin.» buyurdu.

İçeri giren, türlü çeşit selamlarından aşırıya kaçmakla kaçmamak arasında belli bir ölçü arayan Soytarı Arap'ın gösterişli giyinişine takıldı gözleri. Kavuğundaki kaz tüyü yarım sorguçla elindeki zembil, giyinişinin yanında göze batmasına batıyordu ama eh, aklınca güldürecekti teres. Canı sıkkın: «Niyetin oyunsa sırasızdır. Gönlümüz oyun istemez.» dedi.

«Padişahım niyetim oyun değildir. İzin verirsen gitmek dilerim.»

«Yaa? Durup dururken? Nerden çıkar bu niyet?»

«Niyettir padişahım, nerden çıkacağını kim bilebilir ki?»

«Ya nereyedir?»

«Bizans'a; izin verirsen.»

«Bizans'a? Allah Allah, ne iş varmış?»

«Padişahım izin verirsen Bizans'a elçi olarak gitmek dilerim.»

Hiç mi hiç gülmek gelmemekteydi gönlünden ama tutamadı kendini Bayezid Beğ, haylice güldü: «Bre Arap soytarı bu ne biçim padişah elçiliğidir ki bu kılıkta gidilir? Zembil, bu kaz tüyü...»

«Padişahım Bizans Kralından keşişin rahibini getirmek için de atlı arabayla gidilmez ya, zembille kaz tüyüyle gidilir.»

«Keşişin rahibi mi dedin? Ya, neden gerekmiş?»

«Padişahım buyruğunuz üzere yarın burda bizim bütün kadılar yanacak, kadısız da olur ancak…»

«Bre, senin sözünle deyim, keşişin rahibinden kadı mı yapılacak maskara? Biz de adam mı kalmamıştır?»

«Sayenizde adam vardır padişahım lâkin kadılık için kitap bilmek gerekmez mi?»

«Bre nabekâr bu senin rahiplerinin kitabı İncil'dir.»

«Olsun. İncil de Hak kitaptır. Siz de duymuşsunuzdur ki bu Bursamızda şimdi bir takım derviş kılıklı vaizler türemiştir ve demektedirler ki peygamberlerde üstünlük yoktur, İncil de Tevrat da birdir ve dahi Hak'tır, buna benzer.»

Bayezid Beğ'in canı iyice sıkıldı: «Lafları söylenir.» diyerek Soytarı Arap'ın ağzından aldı lafı. «Söylenir, herkes dilediğini düşünsün, dilediğine inansın karışılmaya dedik, demese miydik? Padişah isek haşa Tanrı değiliz, herkes gibi bir Tanrı kuluyuz. Şöyle düşüneceksiniz, böyle konuşacaksınız, şuna inanacaksınız dememiz kulları cendereye almamız olmaz mı? Ne hakkımız vardır buna. Tanrı, yarattığından yarattığınca isterken biz ne karışırız? Araya nasıl gireriz?»

«Senin gibi bir padişahın şanındandır düşündüklerin sultanım. Sözümüz ona değil haddimize mi? Madem ayrıcalık yoktur öyleyse getireceğimiz keşişin rahipleri İncil üzerine kadılık ederler bir zaman.»

Bayezid Beğ düşünür gibi oldu; düşünülmeyecek cinsinden de değildi hani.

«Bre bizim bunca adamımız var iken...»

«Vardır lâkin bilginlerimiz? İşte şu kadarcık sayılır ki onları da yakıyoruz. Kadı dediğin bilgin kişi olur.»

«Bre soytarı Arap, bilgin dediğin bilginliğine uymayacak işler yapar mı? Yapar ise ya nice bilgin dersin onlara? Böylesi, milleti bilgisiyle aldatır bir soysuzdur, yakılmak azdır.»

«Padişahım, kellemi vurdursan utanmayacağım, söyleyeceğim. Halk arasında yaygın bir atasözümüz vardır. Aç it fırın yıkar demişler. Dedim; işte boynum, vurdur, kanım helal olsun sana.»

Kuzumsu bir uzatışla boynunu uzatmıştı; soytarı Arap yüzü kuzulaşmış, alacası görünen gözleri kuzulaşacığım diye kötülemişti.

«Çek bre boynunu! Atasözünü, de bir daha, ne idi?»

«Aç it fırın yıkar padişahım.»

«Yıkar ya, bre susuz yılan da yola serilir; yola serildi diye öldürmek mi gerekir, su vermek mi?»

Soytarı Arap düşünmeden: «Su vermek eyidir sultanım.» dedi.

«İne Beğ de su verdiydi; ben öldürmek istediydim. Bre soytarı Arap, tez var Ali Paşa'yı uyandır. Hay dur soyha; kellen yerinde kalsın istiyorsan doğru söyle bakalım. Ali Paşa uyanık mıdır? Seni buraya gönderen onun oyunu mudur?»

Etekleri zil çala çala Ali Paşa'ya koşmağa yeltenen Soytarı Arap duruverdi.

Boynunu gerçekten büktü, el pençe divandı iki büklüm eğildi: «Padişahım yüreğimi bilir, Ali Paşamız seni rahatsız etmemi buyurdu.» dedi.

Bayezid Beğ keyiflenmişti: «Soytarı Arap kaç florin altın var bu işin altında?» diye sordu keyifle. «Ali Paşamızın eli keseye kolay girmez ucuza çattıysan kellene yazık olur. Beş bin mi?»

«Nerde padişahım Ali Paşamızda o cömertlik. Herkes bir Yıldırım Bayezid Han olabilir mi?»

Keyfi birden kaçtı Bayezid Beğ'in. Ekşice, kuru, çatallı: «Var git Ali Paşa'ya.» buyurdu; «Tez.»

Soytarı Arap'ın çıkmasına baktı göz ucuyla bir an. Çıktıktan epey sonra yine ekşice, kuru; yine çatallı çatlak: «Herkes Yıldırım Bayezid Han olsaydı da ben olmasaydım bre soytarı!» diye mırıldandı. Kalktı. «Keşke ben olmasaydım.»

O gün Ali Paşa kadıların hüccet için yirmi beş akçe, sicil için yedi akçe, nikâh için on iki akçe, tereke taksiminde de resm-i kısmet için binde yirmi akça almaları gerektiğini padişah buyruğuna bağladı. Soytarı Arap'ı, akşama kadar düşünme fırsatı bulamayacak kadar doluydu. Akşama doğru da, Padişahın Emir Sultan'la birlikte dolaştığını, yaptıracağı camiye yer aradığını duyunca işi gücü bırakıp Bayezid Beğ'e koştu. Padişah, Niğbolu Savaşı doyumluklarından payına düşen beşte birlerin tamamının bu caminin yapılmasına harcanmasını istemişti: «Ali Paşa gelsin; seçtiğimiz yer uygun mudur şehre göre, baksın.» buyurmuştu. «Ulu bir cami olmalı ki Bursa'da bir eşi daha bulunmaya.»

Bu yüzden Soytarı Arap'ı yine unuttu. Aklına geldiğinde de: «Vaktimiz var, dönüşte.» deyip geçiştirdi. Dönüşleri ise bir büyük muştuya oldu; Mısır'daki Halifeden elçilerle zengin hediyeler ve bir de mektup gelmişti.

Halife, Yıldırım Bayezid Han'a: «Sultan-ı İklim-i Rum.» diyordu.

«Bre Ali Paşa? Ali Paşa bakasın Halife bizi nice bir yüceltmektedir breh breh breh!»

«Sultanım, bu, Halifenin gücümüze boyun eğişi demektir. Kutlarım.»

«Ya Timur? Timur'dan neden cevap gelmez? Ne sanır kendini bu türedi?»

Ali Paşa'nın kanı kurudu.

«Sonra Yıldırım Bayezid Han cenk hazırlıkları yaparken; Karamanoğlu Ali Beğ yürüdü, ülkeyi incitti, Hamidelini aldı, Anadolu'yu karıştırdı diye Yıldırım Han'a haber oldu. Şikâyet ettiler. Hemen Yıldırım Han göçtü, Anadolu'ya geçti, Bursa'ya vardı. Oradan, Tekeeli'nden Karaman'a çıktı. Konya'nın üzerine düştü.

Karamanoğlu Ali Beğ çıkıp Taş Eline girdi. Yakalanmadı.

Sultan Yıldırım Bayezid Han, Konya üzerine düştükte harman vaktiydi. Harman çeçleri yığılmış yatıyordu. Yıldırım Han, gayet yasaklı padişahtı. Kimseye bir tanecik dahi aldırmadı. Çerinin atları aç kaldı. Varıp Konya halkından atlarına arpa istediler.

Konya halkı dediler ki: «Hisardan nasıl çıkabiliriz? Yıldırım Han izin vermez ki. Verirse çıkalım, arpamızı satalım.» Bu sözü getirdiler Yıldırım Han'a böylece iletttiler. Bunun üzerine Yıldırım Bayezid Han izin verdi. Hisar halkına adam gönderdi. Hisar halkı da hisarlarından çıktılar. Dilediklerince arpalarını, buğdaylarını değeri üzerinden akçe karşılığı sattılar. Akçelerini alıp hisarlarına girdiler. Hisar halkı Yıldırım Han'dan bu adaleti görünce Konya'yı Yıldırım Han'a teslim ettiler. Aksaray'ı, Niğde'yi, Kayseri'yi, yöreleriyle birlikte verdiler.

Karamanoğlu Ali Bey çaresiz kalıp elçi gönderdi.

O sırada Karamanoğlu Ali Beğ öldü.

Oğlu Mehmet Beğ'i tutsak edip Yıldırım Han'a getirdiler. Yıldırım Han Mehmed Beğ'in dayısı idi, serbest bıraktı, hilkatler giydirdi. Memleketini yine ona geri verdi. Barış yaptılar. Çarşamba suyundan ötesini sınır ettiler, Mehmet Beğ'e verdiler.

Yıldırım Han, o alınan yerlere kendi adamlarını koyup gitti. Bursa'da oturdu.

Oradan kalktı. Taraklı Borlu'ya vardı, o tarafı dahi fetheyledi.

Oradan Kastamonu'ya vardı. İsfendiyaroğlu kaçtı,

Sinop'a gitti. Sonra elçi gönderdi barış yaptı. Kurum Belinden aşağısını sınır yaptılar. Kalanını Yıldırım Han aldı. Oradan dönüp Bursa'ya geldi.»

İkinci defa okuyordu, «Bursaya geldi» sözünü bitirince kimi yeri kırmızı mürekkeple karınca biçimi kırık yazıda yazılmış kitapçığı, «Sonra Yıldırım Han» ile başlayan yerinden bir daha süzdü. Yüzünü, küçümsemiş bir gizli tebessüm kaplamıştı. Gözü süzüyordu ama aklı incedeydi; aklına düşüncesinde bir yığın atlı, bir yığın yaya; tozlar, dumanlar, bitmez yollar, dağlar, beller vardı; bir yığın yorgunluk. Yüzündeki küçümser tebessüm yayıldıkça yayıldı:

«Bre ne kadar da kolaymış.» diye söylendi. «Şuraya gitmişiz, buraya gelmişiz; şöyle yapmışız, böyle vurmuşuz. Bizim şunca ayımızı günümüzü, şunca şehit ölümüzü... Ey bre, şunca ömrümüzü vermişiz, elin adamı iki satırda çiziktirivermiş. Demek yarına kalan bu? Bu iki satır? Hey gidi bre Bayezid, sen ölmüş ölmüş dirilmişsin, sen sade şu Karamanoğlu meselesinde eriyip muma dönmüşsün kimin nesine, kim bilecektir? Ne diyor tarihçi başımız? Yıldırım Han, Mehmet Beğ'in dayısı olduğundan... «Ya bacımız Sultan Hatun? Ya biz? Bizim gönlümüz?»

Attı kitapçığı sedirin üstüne. Başındaki kavuğunu çıkardı; sanki kavuğu dar gelmiş, başını alnından çembere almış, sıkmış, bre sıkmıştı. Sanki olanca nefesi alnındaki çemberde boğulmuştu. Kavuğunu çıkarınca:

«Huh!» dedi. Ağustos güneşinde terli kel kafasının kızgın yanmışlığını bir damla yele vermek isteyen çiftçinin serinlemesini duydu başı, avucunun içinde sıkı sıkıya sıvazladı. Ta babası Murad Beğ'in zamanında bu Konya'da, Karamanoğlu Ali Beğ'in yenilişi sırasında, karındaşı Yakup anlatmıştı olanı biteni, bacısı Sultan Hatun, bu şimdi beğ olan Mehmedini bir de öteki oğlunu takıp ardına nasıl döküle yana gelmişti? Baba-kız çadırda yalnız, iki ikiye nasıl başbaşa kalmışlardı? Kim bilebilecekti o acıyı? Murad Beğ şehit olup gitmiş, acısını yüreğinde götürmüştü. Karındaşı Yakup Beğ ölmüş, acısını yüreğinde götürmüştü. Yalnız acısını mı ya, kendi acısını mı? Geride bir Bayezid bırakmıştı ki, padişah olarak, her gün keşke ben ölsem, karındaşım Yakup yaşasaydı demecesine. O da ayrı; o da başka bir utançlı yürek yangınıydı. Şimdi bu yine Konya, yine Karamanoğlu, yine ki Sultan Hatun. Bu sefer padişah ağabeyliğe gelmişti, kocası için değil artık.. Murad Beğ'in kızının, o gün için bağış dilemenin ne demek olduğunu kaç yürek hissedebilirdi ki? Başka yerde görse tanıyamayacağı bacısının yüzündeki al uçmuş, gözündeki bal süzülüp akmış, ışık sönmüştü. Kolay mı? Bunca yıllık eri ölmüştü savaş sonunda, oğullarının başı kuşkuluydu, gitti mi giderdi. Gözleri kırış kırış göz evleri çizgilerde ihtiyarlamış bir kadın olarak gitmişti. «Bacım!» diyememiş bir süre, «Bu sen misin Sultan?» diye soramamış, Sultan Hatun'un dilinin açılmasını beklemişti.

Sultan Hatun ağlamıştı.

At uşağı Halil'in karısı da ağlasa ağlasa bunca ağlardı.

«Gel Sultan bacım seni Bursa'ya götüreyim, ben de yalnız sayılırım.»

«Padişahım benim yerim burası. Kocamın toprağıy-

dı, orada gömüldü, orada gömülmek dilerim padişahım.»

«Sultan, biz ne zamandır padişahız sana?»

«Bilirim. Güvenirim. Ağabeğimsin, sağ ol. Lâkin padişahım biliriz yine de. Oğullarıma kıyma.»

«Nasıl düşünürsün bunu? Ben sağ oldukça kuşkun mu var?»

Sadece bu üç beş sözü yangınını kitaplar dolusu yazı anlatamazken sen kalk hem de tarihçi başı olarak el kadar bir kitapçıkta kara cümlelerle geçiştir. Bin yıl sonra okumayı yeni öğrenmiş bir velet çıksın bu kara cümleni okusun senin: «Bre şu Bayezid Beğ'e bakın da hele, burdan kalkmış şuraya gitmiş de, bilmem kimin dayısıymış da filan.» desin. Anadolu birliğini kuracağım diye terden barsakları erimiş bir Bayezid düşünmesin, düşünemesin; Anadolu birliğinin Bayezid için nasıl bir ömür törpüsü olduğunu aklına getirmesin, getiremesin ha «Günahı bütün yazı yazanların boynuna olsun.» diye öfkelendi. «Yurdunu toprağını kıskanmayan eli kalem tutana yazık olsun. Yurdunu toprağını anlatmayan eli kalem tutanın eli kırılsa yeridir ne deyim bre!»

Karındaşı Yakub Beğ aklına geldiği halde ilk defa ona yangulanmıyordu; ne boğuluşu ne ömrüne doyamayışı düşüncesinde yer etmiyordu. Geniş, alabildiğine geniş, boz, dağları belleri eğimli, yeşil; suları ırmakları üç denizi, nedense üç denizi, serin bir toprak yayılmıştı gözlerine. Üzerinde bir tek yad el gölge yapmıyordu, bir tek yabancı at toynağı iz bırakmamıştı, bir tek yabancı kılıcın duldası düşmemişti. Türkmen tığını savuruyordu göğüs bağır açık; çeçini eliyordu kan tere bulanık; tohumunu serpiyordu türkülerle. Çerçi malını çatıyor çekinmeden, fırıncı hamurunu yoğuruyordu korkusuzca. Esen bir güven yeliydi, yağan yağmurda hiç bir kuşku

kiri yoktu. Gönlü ferahladı Bayezid Beğ'in. Bıkmış yüreği şenlendi. Kavuğunu çocuklaşmış bir heveste kapıp bir çocuk yeğnicekliğinde başına oturttu: «Bre, varsın bu düşü sonsuza erdirsin de varsın bizi yazacak biri de çıkmasın.» diye mırıldandı; «Varsın bizden iki satırda söz edilsin, bir ben unutulmakla cihan yıkılmaz, yeter ki Anadolu birliği bozulmaya...»

Kapı çavuşu gelip de: «Ali Paşa av için buyruk bekler sultanım, ne buyrulacaktır?» demeseydi Yıldırım Bayezid Han o kalkışta doğrulanıp Emir Sultan'ın yanına varacaktı. Bir zamanlar yüzünü görmek istemediği damadının yüzünü, Niğbolu'daki bilemediği yeniçerinin yüzüne benzetti benzeteli her gün görmek istiyordu. Her görüşünde de dinleniyor, bir garip hamam dönüşünün yunmuş arınmışlığını hissediyordu yüreğinde. Fakat bu gün av vardı. Niğbolu'nun tutsak Frenk Beğlerine göz kamaştıracak bir gösteriş avı seyrettireceklerdi. Ali Paşa'nın düşünüşüydü bu da; Ali Paşa böyle işleri iyi biliyordu, savaşın bu türlüsünü «bilir» diye geçirdi zihninden; «Bu Çandarlı soyudur, öteden beri akıl savaşında birinci kişilerdir. Eh, o da öylesini yapsın bakalım yaran yine bizedir.»

«Hazır mı imişler?»

«Hazır imişler padişahım.»

«Söyle fazla uzatmasın avı. Uygununa getirip kessin.»

«Avdan sonra tutsak Frenk Beğleri ant içip izin isteyecek, ülkelerine döneceklermiş padişahım. Ali Paşa bilinsin diler.»

«Yarın gideceklerini söyledilerdi ya?»

«Böyle dilemişler padişahım.»

«Eyi. Öyleyse daha kısa kessin avı Ali Paşa.»

Doğrusu tutsak Frenk Beğlerinin gözleri kamaşsın diye düzenlenen göstermelik av az kalsın padişahın gözlerini kamaştıracaktı. Beş yüze yakın seçme tazı öyle bir donanmıştı ki gözün kamaşmadan bakmasının mümkünü olamazdı. Her birinin sırtında en pahalı ipek kumaşlardan ipek sırmalı altın tel işlemeli, mücevher kakma bir sırtlık takılmış, altın zincirlerin bağlandığı tasmaları yakuttan zebercete sırma taşlarla bezenmişti. Çoğu çıngıraklı olanının çıngırakları altındandı. İnsana alıştırılmış leoparların süsleri ise tarife sığmazdı. Atlar ayrı bir âlem; koruyucu çeriler, bakıcılar, çavuşlar ayrı bir âlemdi. Niğbolu'nun tutsak Frenk Beğleri, ava başlamadan alıklaşmışlardı. Gözlerini tazılardan ayırsalar leoparlara, leoparlardan ayırsalar atlara, ondan çavuşlara kaptırmışlardı. Yanılıp yanılmadıklarını, düşte mi hayalde mi olduklarını bilmeden epeyce bir vakit aldıklarından kendilerine dönememişlerdi. Yıldırım Bayezid Han, sadece bu hali görmenin onca savaş yorgunluklarına bedel olacağına inanmıştı. Av bu havada bu minval üzere sürüp gitti; Bayezid Beğ'in keyfine diyecek olmadı. Ali Paşa, böyle işlerin kurduydu Hak için söylemek gerekirse... «Bre heyyyy!»

Öyle ki Ali Paşa'nın sezdirmeden avı bitirmesine hayıflananların başında Bayezid Beğ geldi. Lâkin buyruğu veren kendisiydi. Geri almak işine gelmedi. Gözü avdan çok, avın şatafatında kala kala döndü. Niğbolu'nun savaş tutsağı Frenk Beğleri ise avı da avın şatafatını da unutamayacaklardı. Böyle bir zengin avı ne görmüşler ne de işitmişlerdi; gözleriyle görmeseler, ava katılmış olmasalar inanmazlardı da. Çoğu inanmaz bakıyor, şaşkınlıklarını saklamıyorlardı. Düş görmemiş olduklarından idiler. Niğbolu Savaşının kendilerine çok acı gelen yenilgisi ile o zamandan bu zamana sıkıntılarını alıp götürmüştü

gerçi ama bu av Yıldırım Bayezid'in itlere köpeklere kadar sere serpe akmış zenginliği gururlarını okşamıştı. Tutsak günlerinde daha yakından tanıdıkları için Yıldırım Bayezid gibi birine yenilmiş olmak, ilk günlerdeki kadar onur kırıcı gelmemişti. Küçümsedikleri, hor gördükleri Türkmen'in baldırı çıplak sürüsü olmadığını avda daha iyi gördüklerinden, gönüllerinin bir köşesinde saklı kalmış utançları yerini hoş bir avunuşa bırakmıştı; bu zenginliğe yenilmek şerefsizlik sayılamazdı.

Bunu da ayrılık töreni sırasında dile getirmekten çekinmediler. Her biri, Yıldırım Bayezid Han'ın önünde selam durup, bir daha bu topraklara Türklerle savaşmak amacıyla gelmeyeceklerine ant içerek Sultanın, ülkelerine dönmelerine izin vermesini dilediler. Yıldırım Bayezid Han, gülümseyerek dinliyor, gerekeni gerektiğince söylüyordu. Sıra Korkusuz Jan'a geldiğinde gülümsemez oldu. Korkusuz Jan'ı ilk gördüğü günden beri ayrıca tutuyordu. Ötekilerden değişik bir yapıda yürür, değişik bir biçimde at binerdi; gözleri kaşları karaca bakan Korkusuz Jan'ı her görüşünde: «Tanrım» diye düşünürdü; «Neden yarattıklarına yerini şaşırtırsın? Bu adamın yeri Frenk olmamalı idi, bize göre bir yiğit görünüşündedir.» Onun için Jan'ı sıkça görmeği arzular, gördüğünde gülümsemekteyse gülümsemez olur, gülümsemiyorsa gülümseyeceği tutardı.

Korkusuz Jan, yoldaşlarından daha açık konuştu: «Yıldırım Bayezid Han, bilesin ki, tutsak olduğum gün ölmeği çok istedim. Ne var ki ölüm dilediği zaman gelmiyor insanın çağırışına, bana da gelmedi. Gelmediğinin iyiye olduğunu şimdi anlıyorum, çünkü sizi tanıdım. Sizin kan döken, ülkeleri talan eden, dininden olmayanı soyup soğana çevirdikten sonra ezip yok eden biri olmadığınızı gördüm. Bizlerden çok üstünsün, üstünlüğünü-

zü anladım, zenginliğin beş para etmediği, insanlığın binlerce filorin altından da değerli olduğu bir ülke öğretti bana tutsaklığım. Bu yüzden hayıflanmıyor, tutsaklığıma şükrediyorum. Tutsaklık, sizin yanınızda ise şereflidir. Sizin tutsağınız olmak insana onur veriyor. Fakat ülkeme dönmek zorundayım. Bu dönüşü, başlangıçta düşündüğüm vakit ürperirdim; Fransa'ya hangi yüzle dönerim, yurttaşlarımın yüzüne nasıl bakarım, derdim. Şimdi başım dik, daha yücelmiş olarak dönüyorum. Çünkü sizi gördüm, dostluğunuzu kazandım. Size karşı bir daha kılıç çekmeyeceğim, düşmanlık için atla veya yaya, üzerinize yürümeyeceğim. Aksini yaparsam dünyanın en soysuz insanı bilineyim. Rab İsa'ya yemin ederim ki, size karşı elime hiç bir savaş silahı almayacağım. Şimdi izin vermek lütfunda bulunursanız, size hoşça kalın demek ve ülkeme üzülerek dönmek istiyorum. Yüce padişahtan dileğim budur.»

Korkusuz Jan'ın yürekten konuştuğu her halinden belliydi. Sesi, gözleri, eli yüzü «Yalansızım.» diyordu. Sözlerini bitirdiği zaman Yıldırım Bayezid'i bekleyen gösteri dost ışıklarındaydı. Tutsaktan çok, bir ordu Beğine eş bakıyordu.

Yemin eden her Frenk tutsağına hoşça gülümsemelerde bakıp hoşluklar, hoş yolculuklar dileyen Yıldırım Bayezid Korkusuz Jan'ın sözlerini beğenmemiş bir yüzle yerinden kımıldadı. Canı sıkılmıştı. Ali Paşa, padişahın görünür hoşnutsuzluğuna bir anlam veremedi. Ayağa da kalkmıştı. Bayezid Beğ'in dudakları keskin bıçak ağzında birleşmiş değişik bakan gözleri harelenmişti: «Bakasın Prens Jan.» dedi biraz sertçe. Sertçeliği gide gide azalan sesi: «Bana karşı açılacak hiç bir savaşa katılmayacağına yemin ettin.» diye devam etti; «Bana karşı kılıç çekmeyeceğine peygamberini tanık tutarak

ant içtin. Gönlüm kaldı. Bana yeryüzünün en büyük kötülüğünü yaptığının farkında mısın? Çünkü senin gibi yiğit, senin kadar mert bir düşmanımın olması benim emelimdir. Yiğit, mert düşmanlarla savaşmağı diledim hep. Onun için ettiğin yemini sana bağışlıyorum. Aksine; gideceksin, Hıristiyanlığın çıkarabileceği bütün orduyu toplayacak, olanca gücünü düzene sokacaksın. Başlarına geçeceksin. Bana karşı öyle bir orduyla savaş açacaksın ki seni yeneyim ve benim şerefim artsın. Senin gibi bir düşmanımın yönettiği bütün Hristiyan ordusunu yenmekle ünüm tünüm artar cihanda; senden bunu istiyorum, senin ülkene dönmene bu şartla izin veriyorum. Tanrı yardımcın ola!»

Uzun bir sessizlik olmuştu Bayezid Beğ sustuğunda. Yıldırım Bayezid bu uzun susuşa diklemesine bakmıştı. Korkusuz Jan, bu uzun susuşun, ağır yüklerin ağırında omuzlarına çöktüğünü sezdi. Omuzlar çökük çıktı Bayezid Beğ'in yanından.

Ali Paşa, Korkusuz Jan çıkar çıkmaz kendini tutamadı.

«Öyle bir yükle gidiyor ki padişahım.» dedi; «Ömür boyu artacak, hiç eksilmeyecek.»

Bayezid Beğ anlamazlıktan gelerek: «Nedendir?» diye sordu.

«Tutsaklığını bağışlamadınız, yeniden tutsak ettiniz. Böylesini çekmek insanı rahata komaz.»

«Bizi de rahata komayan nice tutsaklıklar var Ali, rahat yüzü gördüğümüz mü oldu ki? Göreceğimiz olur mu dersin bundan sonra?»

Ali Paşa Bayezid Beğ'i, Korkusuz Jan'a yeminini bağışladığı ana geri döndüremeyeceğini sezinledi. O an, Korkusuz Jan ile birlikte çıkıp gitmişti. Korkusuz Jan ile birlikte bir daha geri dönmeyeceğini Bayezid Beğ de

biliyordu muhakkak. Mırıltıdan az dikçe bir sesle, tersini sezdi mi hemen kaçacakmışçasına:

«Padişahım.» dedi, «Nicedir şölenimizi onurlandırmak lütfunda bulunmadınız. Sakız Adası'ndan gönderilme çifte süzgüde şarap vardır yenice gelmiş. Tatmak dinlendirir mi acep der düşünürüz. Düşüncemizin boynu bükük kalır, lütfedip buyurursanız.»

«Ali... Bre mır mır ne mırlanırsın? Şuna, gel bu akşam hoşça şarap vardır desene?»

«Ne haddimizedir Bayezid Beğim?»

«Eh. Pekey. Bakalım, neden olmasın. Ya şarap ya savaş. Savaş yoksa? Korkusuz Jan'da savaşa yeltenecek hal kalmamış öyle görünür. Başkalarıyla savaşır bizimle savaşmaktan kaçınır bir daha. Sen az önce Sakız mı dedin Ali Paşa? Sakız Adası'ndan...»

«Evet Bayezid Beğ, Sakız Adası'ndan gelme bir şarap ki...»

«Bre Ali, Sakız Adasından sade şarap gelmez, bre bin münafıklık da gelir, Firavun münafıklığı gibice. Geçende Ulu Camiin temellerine bakardım, yalnızcaydım. Bir kara sakal derviş yanaştı, cavlak. Pır pır söylendi. Hallerince Bedreddinlilerden imiş. Ne demektir, nicedir? Nasıl bu Sakız Adası fitnesidir anlamadık. Ne düşünürsün? Herhal susmak gerekmeyecek?»

Ali Paşa açık bir cevap vermekten kaçındı.

Nığbolu öncesinden dallanma bir söz, bir şekil düşündü.

Şeyh Bedreddin Sakız Adası'nı sevmişti. Geldi geleli eksilmeyen denizleşmiş bir güneş iliklerine işleyip ısıttığından mıdır nedir tembel bir kediye benzetiyordu. Denizleşmiş güneş daha bir ısındı mı tembel kedinin gerinişi ne ise, gerinirken uzatıp gerdiği ayaklarının açılan pençelerinden dışarı vuran tırnakların sivri çengel sıyrılışı nasılsa özünü de öyle bir genleşmenin sıyırmasında sanırdı. Bedeninin, tepelerde yer yer görülen toprak buzluğundan bir parçaya bulaştığını, bazen da toprak bozluğunun sürülmüş bir tarla halinde gelip bedenine sıvandığını hissederdi. Önü gözün görebildiğince yeşilimsi, beyazımsı mavilikte serilmiş bir deniz, yanı yöresi güneş sarhoşu uyuklamasında ağaç yeşili, sırtında toprağın boz katılığı, üstünde güneş. Can verici, diriltici hem de tatlı bir uykuda öldüren güneş, böylesi bir âlemde yeryüzü bir tek Bedreddin'den ibaretmiş gibi gelirdi. Ne ordan başka bir yer vardır ne olmuştu ne de olabilirdi. Cırcır böceklerinin sesi zamandı, kıyır kıyır bir şeyler kıyıyorlar, bir şeyler yiyorlardı. Kuşlar öterken, cırcır bceklerinin sesinden oluşmuş zamanı ne önden ne sodan değiştirebiliyorlardı, değiştiremeyeceklerdi de. Bir bu güneş hâkimdi, bir bu deniz hâkimdi, bir bu toprak. Bir de cırcır böceklerinin sesinden oluşmuş zaman hâkimdi.

Burada, bu durumda ölse de, Şeyh Bedreddin, ölümün dahi hiç bir şey değiştirmeyeceğine inanmaya başladı. Ne Cennet ne Cehennem. Ne bu dünya ne öte dünya.

«Benimle geldi ne varsa benimle gidecek; bende, her nesne bende. Tanrı böyle uygun görmüş ötesini.»

Fakat ötesini düşünemiyordu. Nasıl başladığını bilemediği bir korku ki cırcır böceklerinin sesinde, birdenbire cırlıyor topyekûn, Şeyh Bedreddin'in düşüncelerini susturuyordu. Çoğu zaman da nefesinin gemini çekiyordu. Nefesi bir at gibiydi. Rahvanda yahut da, ne ileri ne geri, bir adım atmıyordu. Sanki bir görünmez el, atın gemini çekiyordu. Daha çok Cenneti Cehennemi düşündüğünde. Yıllarca önce düşündüklerinden değişik değildi aslında, yıllarca önce düşündüklerinden bir adım ilerdeydi.

«Cennet de bende Cehennem de. Tanrı'nın bende oluşu gibi. Ben her şeyim ve bu dünyanın sonu gelmeyecek; benim de!»

Düşünceleri kendindeydi, kimseye söylemiyor, açmıyordu. Bir keresinde Börklüce Mustafa'ya söyleyecek olmuştu, şaşacağını sanmıştı. «Nasıl olur?» falan gibilerden ikircikli bakmasını ummuştu. Fakat Börklüce Mustafa, altın bulmuş köylünün ummaz coşkunluğunda bir garip hırsla benimseyivermişti Bedreddin'in sözünü. Hatta sahiplenmişti; «Tamam Şeyhim doğrusudur.» demiş eğilmişti; «Bu dünyanın sonu gelmeyecektir, senin sonun da gelmeyecektir. Biz buna çoktan inanmışızdır. Herkes kendince bir Bedreddin bilinirken senin sonun gelebilir mi Şeyhim?»

Bundan önce de Börklüce Mustafa, söyledikleriyle ilgisi olmayanı düşünüp söylemişti hep. Şimdi de öyle yapıyordu. Kendisi, nasıl bir sonu olmayışı söyleyip dillendiriyor, Börklüce neye yorumluyordu? Fakat «Yanlış-

sın. Ben onu öyle düşünüp öyle demedim.» diye yanılgısını göstermeye çalışmadı. Bunun boşuna bir zahmet olacağını anlamıştı artık. Börklüce'nin ne yapmak niyetinde olduğunu bilse, belki zahmetleri göze alır gerçeği anlatırdı. Ne kadar zor olursa olsun ama Börklüce'nin niyetini bilemiyordu.

Nice yıllar önce. Yeniçeriliğin devşirmesinde görüp bir süre yoldaşlık ettiği çocukların içinden biriydi Börklüce. Torlak Kemal gibi, Doğan gibi, Ecevit gibi. Şu gün bile öyle görüyordu, öyle yad, öyle kendinin dışında, öyle ilgisiz. Ama yine görüyordu ki Börklüce Mustafa artık o çocuk değildi. Torlak Kemal ile birlikte bir şeyler düşünüyorlardı, umuyorlardı, umuşlarının peşindeydiler. Özüne karşı olmayacak bir saygıda, olmayacak bir sevgide. Hani. Nerdeyse. Tapıyorlardı. Tapıyorlardı evet, Şeyh Bedreddin de, kendi kendinden saklamaya çalışıyordu ama bu tapışın yüceliğine kaptırıp gidiyordu kendini; bu tapıştan, korkunç bir şekilde hoşlanıyordu. Hele Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal'in, Sakız Adası'na yahut Sakız Adası'nın dışında edinme cümle yoldaşlarıyla birlikte tapınışlarını çoğaltmaları yüreğini sarsıyordu, zevkin doruğuna vardırarak, kadınlar, kızlar, gelinler. Erkekler; Rum'u, Ermeni'si, Nasturi'si, Türkmen'i, Macar'ı. Karışık, kalabalık, çoğu terlemiş kokularında bir kalabalığın, terlemiş kadın buğusunda tapınışı, yüreğinin sarsılmasını da aşıyor, başını döndürüyordu. Bir dediği iki edilmeyen bir Bedreddin olmakla, çocukluğundan kalma bir korkunun üstüne üstüne gitmenin yiğitliğini tadıyordu.

«Nedir bu herkesin kendi halince Bedreddin olması Mustafam? Adada önüme çıkandan duyarım, senden duyarım, ondan duyarım, nedir?»

Börklüce Mustafa birçok şeyleri saklar, söylemeze

benzerdi. Torlak Kemal'de saklamak yoktu; ne sorsa cevaplardı Bedreddin'i. Bu yüzden yeri geldi diye fırsat bilip, halince Bedreddinlik meselesini sorunca Börklüce Mustafa'nın kaçamaktan cevaplamasını önlemek için: «Sana yardım etmem gerekecekse bilmeliyim.» dedi.

Doğru dürüst cevap alamazsa gücenecekmiş hissi verecekmiş gibi bakıyordu. Börklüce, gözlerini denizden yana çekip düşünmüştü bir an. Sonra Bedreddin'in gözlerine ürkmüş, saf, yapmacıksız bakıp öyle konuşmuştu:

«Senden saklımız gizlimiz olabilir mi Şeyh Bedreddinim?» diye üzülerek sormuştu. «Biliyorum, senden saklım olduğunu düşünüyorsun. Yanılıyorsun demeye dilim varmaz, çünkü sana inanmış yoluna doymuş müridleriniz.»

«Yolum? Börklüce, benim yolum mu var? Ben bir yol göstermem kimseye. Benim yolum benimdir, benim inandığımdır. Kimsenin benim izimden gelmesini istemedim, istemem de. Bu kulluk olur. Benim yolum, benim düşündüğüm, doğru gördüğümdür; bence doğru olandır. Sence doğru başka türlüdür, öteki için daha başka olabilir.»

«Senin doğrun bizim de doğrumuzdur. Sen ne düşünürsen onu düşünürüz, onu doğru biliriz.»

«Kendi kendinizle tartışmadan, ince eleyip sık dokumadan mı?»

«Evet.»

«Lâkin bu kulluğun da en kötüsüdür. Diyelim ki en üstün yetenekte, yanılmadan düşünen biriyim. Olmaz ya, böyle bir âdem bu zamanda bulunmaz ya, say ki öyleyim. Benim düşündüğümün tam aksini düşünen bir iki beş kişi daha vardır. Onlar da düşünmektedir, onlar da doğru düşünmektedir. Sen bütün bunları öğrenip tartış-

madan bir tek düşünceye kul olamazsın. Olursan tutsaklık demek olur bu, müritlik olmaz,. Bir bakıma eşekliktir bre...»

«Bizim inancımız sensin Şeyh Bedreddin, başka laf bilmeyiz. Sana inananların her biri halince bir Bedreddin olmak zorundadır. Bu tekerleme bunun içindir. Hem inançlarında katılaşsınlar, hem birbirlerini tanıyıp bilsinler, dara düştüklerinde yardımlaşsınlar diyedir. Bir bakıma bizim selamımızdır bu, karşısındakini yoklayıştır. Bunun gibi işte...»

Şeyh Bedreddin'in ısıtmalı gözleri değirmileşti, bir acayip şaşmada bakıyordu:

«Siz? Bunca çokluk mu oldunuz?»

«Evet, onca çokluk olduk şeyhim.»

«Her bir cins milletten?»

«Evet.»

«Ne zamandır?»

«Ta seni ilk görüşümüzden beri.»

Şeyh Bedreddin düşüne düşüne başını sallamıştı; dudağını bükmüş, parmakları sakalını taraklamış, burnunun ucunu hastamsı bir dalgınlıkla kaşımıştı. «Demek bunların her biri kendince bir Bedreddin'dir.» deyip dalgın düşüncelerde gözleri değirmilikten kaymış, çözülmüştü.

«Halince Bedreddin olmak nasıl oladır ki?»

«Bir padişah gibidir Şeyhim, Bedreddinim. Asıl padişah olan senin, küçültülmüş bir parçan. Elin, ayağın, gözün, kaşın gibi; ağzın burnun misali. Bunların her birisi senin dediğin gibi, nasıl bedenden ayrı düşünüp bedenden ayrı hareket edemezse onlar da senin düşüncenden ayrı düşünemez, senin hareketinden ayrı hareket edemezler. Her şey ortaktır, her şey herkesindir. Mal?»

«Mal mı? Yok böyle bir şey, yok.»

«Müslümanın malı Müslümana haram değildir demiştiniz ya?»

Böyle demese de, kaldırıp yumruğunu vursaydı gözünün ortasına Börklüce Mustafa, Şeyh Bedreddin ancak o kadar sakınırdı.

«Bre ben öyle bir laf etmem, etmedim. Yani senin dediğin biçimde etmem. Müslümanın malı Müslümana haram değildir ama bedeli ödendiği müddetçedir bu. Bedeli, yani parası, yani akçesi, akçesi! Yani değeri ödenmeden alınan mal... Bu hırsızlıktır bre, çalma çırpmadır, kimden alınırsa alınsın haramdır. Müslüman Müslümandan alışveriş etsin, kefereyi zengin etmesin düşüncesinde söylenmiş bir lafı sen...»

«Şeyhim siz demediniz mi ki para yoktur, akçe yoktur. Para zenginlik denilen bir iğrenç bataklığın çamurudur, yani şimdi altına gümüşe tapılır oldu yazık derdiniz. Altın gümüş ise paradır, zenginlerdedir. Zenginler yok olursa, ki olmalıdır biri bile kalmamalıdır yeryüzünde, ahlak düzelir; insanlar eşit olur, kardeş olur, bir olur. Biz bunu yayarız senin düşündüğün gibi.»

«Börklüce nerden çıkarırsın, ben bunu da düşünmedim. Evet zenginlik ahlaksızlıktır ama kendini bilen, Tanrı yolundan şaşmayan, emeğiyle zengin olmuş, yoksulun yetimin ekmeğine göz dikerek lokmasını çalarak zengin olmamış kimseler için böyle bir şey düşünemem. Böyle zenginler olmazsa yarım kalır dünya. Yok edilmesi gerekenler altın gümüş şımarığı olanlar, altın gümüş zenginliğiyle hayvanlaşanlar, gücünü parasından alanlardır; böyle zenginlerin başı ezilirse insanlar rahat eder, yine söylüyorum, böyle söylüyorum.»

«Ayırım? Şeyhim ayırım olmaz. Tıpkı din gibi. İnsanlar her yerde her zaman insandır. Müslümandır,

Hristiyan'dır, şudur budur diye ayırarak kardeşi kardeşe düşürüp padişahlık sürmek ayıptır. Herkes birdir, bir Tanrının kuludur. Hiçbir bağla bağlanmamalıdır insan dediğin.»

«Bunları da mı ben düşünmüşüm? Börklüce neler çıkarıyorsun sözlerimden? Düşündüklerim saftır benim, kötülüksüzdür. Müslümanım elhamdülillah, Müslüman olarak düşünüyorum. Başka türlü düşünmek benim yok olmam demektir. Söylediklerinin içinde bir tek, insanlar tek bir Tanrı'nın kuludur, sözü benim sözümdür, öyle söyledim. Tanrı bizdedir dedim.»

«Biz de buna inandık Şeyhim.»

«Hayır. Siz. Siz başka bir şeye inanıyorsunuz. Yahut bilmiyorum ne yapmak istiyorsunuz, bilmiyorum ama benim düşüncelerim değil bunlar. Benim düşüncelerimi çekip uzatıyorsunuz, başka kalıba döküyorsunuz, başka biçimlere sokuyorsunuz, yanlış!»

«Öyleyse kadın hariç her çeşit malda ortaklık diyelim şeyhim?»

«Neee?» Adeta hırlayarak bağırmıştı Şeyh Bedreddin: «Bir de kadın ortaklığı mı vardı? Kadını da mal mı sayıyordunuz? Müslümanlık kadını insandan ayrı mı tutar ki mal sayasınız bre hödük! Erkek ne ise kadın da aynıdır İslamlıkta. Çocukların babası insan sayılır da ona bakan büyüten, ona ömrünü veren anası mı nasıl mal sayılır? Böyle bir laf nasıl edilir, nasıl düşünülür aklım almıyor.»

Yine nefesi gemlenen ata dönmüştü. Ta çocukluğunda, sık hastalandığı, ateşli yataklara serildiği günlerin akşamüstleri, başının üstüne eğilmiş anasının sıcaklığını duyar gibi olmuştu. Meryemli İsalı dualaların titreştiği dudakları, yüzünde hissetmişti. O zamanlarda böyle soluğu gemlenir, anasının ısınmış eğilişine nefes almağa

çalışırdı.

«Şeyhim. Şeyh Bedredinim, neyiniz var bir hal oldunuz? Biraz su getireyim mi?»

«İstemez! Geçer şimdi. Bunalttın beni.»

«Sözlerimi yanlış anladınız.»

«Hayır, sen yanlışsın. Git şimdi beni yalnıza ko. Yalnıza ko ki bakayım düşüncelerimin senin çektiğin yana gidecek bir yanı var mı?»

Deniz, toprak, gökyüzü, güneş. Sakız Adası'nın durgunluğunda tembelleşmiş bir kedi uyuşukluğunda gerindikçe geriniyor ama ne kadar bir hoşlukta yitirse de kendini, ol görüp düşüncelerde Börklüce Mustafa'nın yorumunu göremiyordu. Bir tek şu din meselesi... Belki... O da belki. Meryem'i İsa'yı kötülemek kendi öz anasını kötülemek gibi geliyordu içinden. Kendi öz anası, çocukluğunun tek sığınağıydı. Kadı babasının sert, katı, kapkara bir sakal suratsızlığında eli sopalı heyulası, anasının Rum dilinde İsa Meryem karışmış dualarında yumuşayabiliyordu ancak. Anasının, yatsıdan sonraki gizli mum yakışları, İsa, Meryem tasvirlerine mırıl mırıl yakarışları gelip Bedreddinini mum ışığındaki tasvir biçimi seyredişi...

Bedreddin sık sık bu tasvirlerle Tekfur kızı anasının yüzünü birbirine karıştırıyor, karıştırdıkça: «Hıristiyan Müslüman birdir.» diyordu; «Ayrıcalık olmaz, bir Tanrı'nın kuludur.» Böyle deyince de Musevileri aklına getiriyor, Musevileri de ayrıca tutmuyordu. Sonra geniş bir daire çiziyordu, dairesinin içine, ayrıcasız alıyordu insanları. Anasının sevineceğini biliyordu böylelikle; sevindirdiği için de rahat nefesler alıyordu. Çocukluğundaki hasta ateşlerde serili yataklardan kurtuluyordu.

Sakız Adası'nın keşişiyle en çok anlaştığı nokta, bu Keşiş, adadakilere böyle konuşuyor, Şeyh Bedreddin'in

böyle düşündüğünü vaaz ediyordu. Adanın tekfuru, ayrıcalığın olmadığını göstermek için Müslüman olmuştu. İyi miydi kötü müydü bilmiyordu bunu da Şeyh Bedreddin. Kuşkuları eksilmiyor, artıyordu. Börklüce Mustafa ile yaptığı konuşmadan sonra o meseleleri açmaktan çekinir olmuştu. Keşişin de, tekfurun da Börklüce'yle pek içli dışlı olması korkutuyordu açıkçası. En iyisi, Torlak Kemal'in ağzını aramaktı fakat o da çoktandır ortalarda görünmez olmuştu.

Börklüce Mustafa, Torlak Kemal için: «Anadolu içine gitmesi gerekti.» demişti. «Arada bir gider. Gezmeği seviyor. Biz de onun aracılığıyla haber edinir, haber göndeririz. Şimdi herhal İsfendiyaroğlu'nun toprağındadır. Gelir yakında gelir Şeyhim.»

Gelmemişti. Kolayına da geleceğe benzemiyordu. Börklüce Mustafa'nın yakındası uzayalı yıl mı olmuştu nedir, Şeyh Bedreddin'e öyle geliyordu. Canı sıkkın, keyfi kaçmış düşünmekliği uyumuş günler Sakız Adası'nın güneşini de denizini de uzattıkça uzatmıştı. Gökyüzü maviliğini artırsa da karamsar, yeşilin altında topraklığını bağıran bozluk ne kadar benim dese de dikensiydi. Bir zamandır durduğunu zannettiği içindeki o durmadan yürüyen adımlar yeniden yürümeğe başlamıştı. Eskiden durduğunu sanmadan önce, sekiz on adamla yürüyen adamların sahipleri şimdi on, yüz, bin adam olmuştu. Kimi seğirtiyor, kimi çapıyor, kimi koşuyordu. Adımların hepsi nefes nefeseydi.

Sakız Adası'ndan ayrılmayı aklına koydu.

İçinde yürüyen adımlara uyacak, adımların yürüyüşüne bırakacaktı kendini. Nereye olursa olsun; gideceği belli bir yeri yoktu, ama Edirne'yi istiyordu gönlü. Anasının yüzü, gözleri, tekfur dilini bırakmayan çetrefil sesi hiç değişmemiş İsa'ya Meryem'e kıpraşan ağzı Edirne'-

deydi. Garip bir özlemle, yatsı sonlarının mum alevlerinde kırpışan İsa Meryem tasvirleri gözlerine gelip gelip gidiyordu.

O günlerin birinde, yıkık iskelenin sağından taş tapınağın kalıntılarının bulunduğu tepeye tırmanan yola vurmuş çıkarken karşıdan gelen, başı önde birini Torlak Kemal'e benzetti. Aslında, evden çıkarken Torlak Kemal'i düşünmüştü. Yıkık iskelenin önünden, Torlak Kemal gelip çakılmış, yüreği: «Göreceğim de göreceğim.» diye tutturmuştu. Öteden beri denediğinden bilirdi; böyle biri takıldı mı aklına yahut gönlüne düştü mü ya ondan bir haber alır ya da onu muhakkak görürdü. Geleni Torlak Kemal'e benzetince şaşmadı ama düşlüyorum sandı. O mu o değil mi demesine bakmaktayken gelenin de kendini gördüğünü, duraksadığını, bodur çamların arasına yol değiştirmecesine sapmağa yeltendiğini fark etti. Torlak'tı, yanılmıyordu.

Adımlarını açtı, gözlerini Torlak'tan ayırmadı. Bu durumda da Torlak Kemal sapıp yol değiştirmekten utanmadı. O da adımlarını açtı. Bedreddin'den önce kavuştu. Elini öpmek için eğildiğinde Bedreddin katılaştı. Küskün küskün çekti elini, vermedi:

«Bizi unutanın elimizi öpmek neyinedir Torlak Kemal?» diyerek küsmüşlüğünü açığa vurdu.

Torlak Kemal kem küm etti. «Şurdaydım.» dedi, «buradaydım.» dedi. «Görülecek kişiler görülecek işler vardı.» dedi, gevelemeden gevelemeye geçti.

Şeyh Bedreddin büsbütün kuşkulandı. Börklüce Mustafa'nın konuşmaları, Sakız Adası keşişinin vaazları, Ada Tekfurunun Müslüman olması yahut öyle görünmesi birbirine bağlandı zihninde ucuca, gelip Torlak Kemal'in kem küm gevelenmesine düğümlendi.

«Ne saklarsınız benden?» diye payladı. Torlak canı

burnunda soluyordu, öfkeden terlemek üzereydi: «Ne yapmak istersiniz? Benim müridim isen böyle müritlik olmaz. Müridim isen doğru sözlü ol. Öyle bilirdim şimdiyece seni.»

Torlak Kemal kızardı, bozardı, «Öyleyiz Şeyhim.» dedi. «Öyle olmaktan kıl kadar ayrılmadık. Sen istesen de ayrılmayız.»

«Ne demek ben istesem de? Ben zaten sizden bir şey istemedim. Şeyhlik, müritlik geldiniz istediniz. Buraya çağırmanızın sebebi açık değil artık. Ne yapmak dilersiniz, söyle?»

Torlak Kemal anlamazlıktan gelmeği yeğ bulmuş: «Sen istemesen de deyişim Şeyhim.» diye boyun kesti. «Yani, bir gün bu Torlak Kemal benim müridim değildir, benden değildir desen de ben Bedreddinim, Bedreddindenim der öğünürüm.»

«Bir gün ne olabilir? Neden o bir gün geldiğinde sen, ben Bedreddindenim diyesin? Var bunda bir dilaltı?»

«Pekey Şeyhim bana öyle bakma, açıkça söyleyim istediğini. Biz biliyorsun, ta çocuktan beş çocuk idik mi? Bilirsin kimlerdir. Devşirme yapıp bizim üçümüzü getirdiler mi? Ecevit yarı yolda kaçtı. Kurtuldu mu kurtulmadı mı bilemeyiz. Benimle Börklüce sonradan kaçtık. Kaçılmaz denilen Osmanlı'dan, bilirsin. Şimdi biz istiyoruz ki Osmanlı el atıp çocukları anasından ocağından almaya ne hakkı vardır? Çocuklar kimsenin olmaya, kendine büyüye, çocuklara sahip olmak kimin hakkıdır? Zenginler yok, zengin malı ne demek, mala sahiplenmek kimin hakkıdır? Sınır yok, çeri yok, para yok, pul yok, mal yok. Herkes herkesin, herkes kendinin.»

«Olmaz öyle şey. Görülmemiştir.»

«Olur şeyhim. Sen de görülmemiştin. Görülmemiş ise görülmeyecek olmaz. Biz olurunu gösteririz.»

«Pekey siz ne olacaksınız? Onca yokluktan sizin yeriniz ne olacak?»

«Bizim yerimiz?» Afalladı ama tilkice dönen gözleri çabuk toparlandı; «Bizim yerimiz senin yanındır.»

«Benim yerim? Herkesin kendisi, herkesin herkes olduğu bir düzende benim yerim neresi?»

«Şeyh, baş, padişah, sahip, ne dersen artık kendini nereye koyarsan; bütün dünyayı yöneten olmak.»

«Yaa! Nasıl? Ne ile? Say ki siz elim ayağımsınız. Sizin?»

«Bizim de ellerimiz ayaklarımız olacak, bizim ellerimizin ayaklarımızın da elleri ayakları olacak, böyle böyle birbirine bağlı bir düzen...»

«Dünya padişahlığı gibi? Kolcular kılık değiştirecek, yasavullar, korucular, kadılar, Beğler?»

«Tabi. Onlarsız olmaz. Biz bir biçim vereceğiz, yeniden biçim vereceğiz.»

«Ya size hayır diyen olursa? Ya sizden daha eyi düşünen biri çıkarsa?»

«Olmaz. Herkes bizim gibi düşünmek zorundadır.»

«Neden?»

«Bizden eyi düşünülemez. Biz çok düşündük çünkü.»

«İnsan bu belli olmaz. Say ki biri çıktı?»

Kötü kötü güldü Torlak Kemal: «Çıkamaz!» dedi kesinlikle; «Çıkarsa yok edilir.»

«Siz delisiniz! Sizin aklınızdan zorunuz var! Siz zalimin hasısınız bre. Zalim deyip horladığınızı öldürüp yerine zalim olmaktır sizinkisi. Olmayacak düşlerin oluruna zalimleşmektir sizinkisi. Ben yokum! Bunda yokum ben. Bu düşüncede değilim bre, kendinize başka bir şeyh bulun! Bulun, yokum ben!»

Yeldir yepelek, ısıtması tutmuş hastalardan beter

titremelerde kaçmış, tepe aşağı söylene bağıra inmişti. Gören olsa delirmiş derdi hiç çekinmeden.

Torlak Kemal bir zaman Şeyh Bedreddin'in kaçışına anlamamış baktı. Sonra korktu. Börklüce'nin duymasından çekindi. Ters yoldan diklemesine koşarak indi. Şeyh Bedreddin'den önce Börklüce'yi görmeği düşünüyordu. Şeyh Bedreddin hastalandı, diyecekti; güneş çarptı diyecekti; ısıtması kabardı diyecekti, buna benzer bir şeyler. İşin doğrusunu öğrenirse Sakız Adası'nı dar getirirdi başına. Düşündüğü gibi de yaptı. Börklüce Mustafa'nın yanına vardığında koşmaktan mosmor olmuştu. Soluk soluğa tasarladığını anlattı.

Börklüce önce inanmak istemedi. «Gel benimle.» dedi sonra. «Bakalım, görelim.»

Şeyh Bedreddin doğrulayıp evine gelmişti. Kendinden geçmiş, gözü nesne görmeden öteberisini topluyordu. Peştamal eskisine benzer genişçe bir yaygıya ne bulursa dolduruyordu. Gözleri, yüzü, her yanının sarsıntıyı andırır titremesi korkutucuydu. Bu durumda onu tutmak ateşe dokunmakla yahut soru sormak alnının ortasına baltayı yemekle birdi.

Börklüce'yle Torlak suspus olup sadece seyretmek zorunda kaldılar. Bir defasında Torlak Kemal, yardım etme niyetinde yaygının bağlanmasına el atacak oldu, Şeyh Bedreddin öyle bir itişle itti ki göğsünü, Börklüce sıçradı yerinden? Torlak Kemal sırtüstü düşmüştü. Şeyh Bedreddin'den öyle bir güç ummanın mümkünü bile olamazdı hâlbuki.

«Gideceğim! Sizin yanınız bir cehennem, bir şeytan, gideceğim! Ne bulursanız bulun, beni götürecek bir nesne bulun hemen. Gideceğim, yoksa...»

Kudurmuş danaların bakışında kesin, cayılmaz; yerine getirilmezse ne olacağı bilinmez bir seste konuş-

muştu. Börklüce Mustafa da, Torak Kemal de karşı gelemediler.

Torlak Kemal sessizce eğildi yaygıya: «İskeleye götüreyim Şeyhim. Lütfet.» dedi korka çekine.

Küçük bir yelkenli bulunup bindirilinceye kadar ağzını açmadı Şeyh Bedreddin; ikisine de bakmadı. Çapa seğirte, baş açık harmaniyesi sarkmış gelen keşişe de bir laf etmedi. Tekfur geldi, tekfurun yüzüne de göz çevirmedi. Yelkenliye bindikten sonra bağıra bağıra; «Ben buraya gelmedim; sizi hiç görmedim, sizinle konuşmadım.» dedi. «Siz yalansınız yalan!»

İskelede birikenler ne olduğunu ne bittiğini ne bağırıldığını anlamadan bakıştılar. Börklüce Mustafa Torlak Kemal'i, tekfur keşişi süzdü bir vakit. Sonra dördü birden açılan yelkenliye gözlerini diktiler.

Börklüce Mustafa: «Bu senin işin Torlak.» diye fısıltıyla öfkesini açığa vurdu; «Bu senin işin. Budalaya budalasın denilmez.»

«Benim işim ise düzeltmesi de banadır.» dedi Torlak Kemal de; «Şeyh Bedreddin'in zayıf yanını ben bilirim sen değil. Vakti gelince görürsün.»

«Vakti ne zaman?»

«Timur Anadolu'ya adımını atsın hele bir.»

«Atacak mı?»

«Atmazsa Timurluğundan kuşkulanırım. Atacak.»

Börklüce Mustafa dönüp Torlak Kemal'i süzdü yeniden. Gülümsedi. «O zaman? O zaman bizim zamanımızdır.» diye tekrarladı Börklüce Mustafa.

Emir Timur'un üçüncü kalkışıydı yatağından. Gençliğinde de, orta yaşlığında da, bir gün olsun uykusunu bölük börçük uyuduğu olmamıştı. Kazaklığının en umutsuz en perişan günlerinde bile yatsıyı az geçe başını yastığa kor, kor komaz da dalar giderdi. Baskın hariç, davul çalınsa uykusunu almadan uyanmazdı. Çocukluğundan beri yüreğinin başında mı, göğsünün orta yerinde mi, nerede ise bir yerlerinde bir tellalın yerleşip oturduğuna güvenci vardı. Baskın yahut başka bir tehlike olacağına yakın, olacak gibiyken daha doğrusu; o, yerini bilemediği tellal kendiliğinden ayaklanır, kan uykularda bile olsa sıçratır uyandırırdı Timur'u. Sesi, sığır çobanlarının hov hovunu anıştırırdı az biraz. Ne var ki, sığır çobanları ellerindeki sopalarını kapılara vurur içerdekine haber vermek için, Timur'un gizli tellalı ise sopasını Timur'un yüreğine vururdu: Güm! Güm!

Baskınsız tehlikesiz günlerde gizli tellal da Timur gibi uykuların en bölünmezine yatar çıtını dahi çıkarmazdı. Bir yıl iki yıl beş yıl değil bu. Yıllar yılı alışıp güvendiği, yıllar yılı inandığıydı. Öyle ki, şundan bundan gizli, sadece kendinin olacak gecenin bir saatinde uyanmağı istediğinde başını yastığa koyarken: «Ben, şu vakitte uyanacağım, uyanmam gerek.» demesi içinden yeterdi. Saati geldi mi gizli tellalı vaktin geldiğini haber

verir, elifi elifine dediği vakitte uyandırırdı. Çok denemişti. Gecenin en olmayacak en çapraşık saatlerinde uyanmak istediğini geçirmiş zihninden, her deneyişinde de tellalı şaşmadan dileğini yerine getirmişti. Hoşuna gidiyordu bu; güveniyordu; gizli bir gücü olarak herkesten saklıyordu.

Bir defasında, eskiden, çok eskiden Seyyid Bereke'ye söylemek istemiş: «Nedir bu? Neyin nesidir? Tanrı'nın bana has bir bağışı mıdır?» diye sormağı düşünmüştü ama caymıştı hemen. Kendinin olan, yalnız Timur'un bilmesi gereken ne varsa hepsini gizlemeği seviyordu. Başkalarının bilmesini kıskanıyordu. Muhakkak ki Tanrı, birçok üstünlüklerinin yanında en büyük üstünlük olarak bu gizli tellalını yaratmıştı, yalnız kendisi için yaratmıştı; Seyyid Bereke'ye bile, Peygamber soyu olmasına rağmen böyle bir üstünlük vermediği yüzde yüzdü. Ya ona da verdiyse? Ona da, ötekilere de, daha başkalarına da verdiyse? Belki de bütün insanların böyle bir gizli tellalı vardı. Seyyid Bereke'ye sorsa «Tabiidir, vardır, herkes hissedebilir bunu.» cevabını almaktan korktu. O zaman, sokaktaki insanlardan ne ayrıcalığı kalacaktı ki? Herkeste olanın kendisinde de bulunması bütünlüğünü eksiltecekti. Başkalarının önünde alçak gönüllü bir Timur görünmeğe tahammül etse bile, kendi kendine kaldığında katlanamazdı bu düşüşe.

Gizli tellalı, özünün bir üstünlüğüydü. Tanrı, Timur'u kötülüklerden, yenilgilerden esirgemek için sırf Timur'a özgü yaratmıştı. Herkesin korkup uyumadığı zamanlar bir o, Timur, kendine özgü güveniyle uyuyabilirdi. Tümen Beğlerinden en çelimsiz çeriye değin, bu böyle bilinirdi; böyle bilinmeliydi, böyle bilinecekti.

Gelgelelim ne varsa bu uğursuz gecede üçüncü defa uyanıyor, üçüncü defa kalkıyordu. Birinde avaz avaz

bağırmıştı gizli tellalı, Timur'u ter içinde uyandırmıştı. Birinde, asık bir suratın keyifsizlenmesinde: «Bre kalkmak vaktidir ne uyursun!» der gibi sokranmıştı. Sonuncusunda, şimdi az önce yani, sinirli bir kengellemede eğlene güle: «Uyu sen uyu, uyu bakalım.» demesine davullu zurnalı bir tellal sesiyle dürtmüştü uykusunu. Semerkant, sabaha yürüyen bir gecenin düşündeydi: Korkulu korkusuz, doymuş doymamış, umutlu umutsuz düşler; uğurlara uğursuzluklara açılmış zenginken yoksul yoksulken zengin düşler… Kimi küt topalın at binip ciride sürdüğü, kimi kör sağırın at yedekte dünya güzellerinin yolunu gözlediği düşlerdi. Belki altınlar, gümüşler, zebercetler, yakutlar renkleniyor; belki ordular düzülüp orduların başında sonsuz yenilmezliklere koşuluyordu. Tek bir ışığın görünmediği Semerkant gecesine gecikmiş sekiz on yıldız. Çok uzaklarda bir yerde yerine giden sabaha kalmış bir yarım ay ağlanışı nasıl olursa olsun düşlere sarılmış uykulara lezzet veriyordu. Olamazdı bu. Timur uyanık, Semerkant uykuda olamazdı! Semerkant uyanık, Timur uykuda belki. Semerkant korkuda, telaşta, yarınından kuşkulu olmalı ki Timur böyle bir geceye yatmalıydı. Huzur bu idi; güvenlik üstün olma bu idi. Büyük uyuyabilirdi ancak korkmadan; küçüğe yaraşan korku olabilirdi olsa olsa. Yaşlanmak?

Bu gece ilk belirtisini mi göstermişti yoksa? Yaşlanmak ilk belirtisini gizli tellalini çalarak mı gösteriyordu? «Her şey satılır, her şey satın alınır bu dünyada.» diye söylendi iğrenerek; «Zaman benim gizliliğimi neden satın almasın? Seyyid Bereke'nin Hacca gitmek bahanesi benim yanımdan kaçmak değil mi? O da bir türlü satılmadır. Bayezid için sattı beni, Bayezid için sattı.» Seyyid Bereke gibi Pevgamber soyundan gelme bir bilgin bile sattıktan, saldıktan sonra daha bu dünyanın

tutacak nesi kalmıştı? Herkes her şeyi alıp satıyordu; eşekler, atlar, koyunlar, keçiler... İnsanlar, çocuklar, kadınlar, evler, bağlar, bahçeler. Ya bu dünya yok edilmeliydi, ya bu alım satımı. Ne kalacaktı geriye?

«Ne kalırsa kalsın! Yıkılmış bir dünya, böyle yapılmış olmaktan çok daha eyidir!»

Hâlbuki kendi de satmıştı, kendi de satılmıştı. Hatırlamak istemiyordu ama hemen hemen burda, bu şimdi durup Semerkant gecesine söğüp saydığı yerde, belki sarayın öbür tarafıydı belki de yer Semerkant değil de başka bir kentti. Ne zararı var böyle bir yalnız gecesindeydi işte; yeniden evleniyordu, ilk karısı Olcay Türkan Ağa'nın küskünlüğü ölmüşlüğünden sıyrılmış da sanki beynine sinmişti, oradan hesaplaşmıştı. Satmışlıklarını, satılmışlıklarını, bu ikinci evlenmenin nedenini niçinini düşsü seslerde söylemişti. Timur'un görmezlikten duymazlıktan gelmesine rağmen.

Semerkant uyuyordu, Allah kahretsin!

Görmemek için yumdu gözlerini; sanki toz biberler serpilmişti, sanki toz biberden yapılmış bir göz kapağı indi gezlerine.

Dördüncü defa uzandı yatağına. Birdenbire yorulmuş, birdenbire çolak kolu bileğinden sancımış, topal ayağı dizinden aşağı sızlamıştı. Son günlerde sık sık duyduğu sancılardı, sızılardı; eskiden şöyle bir yoklayıp geçerken şimdilerde yoklamaları, eve alışmağa başlayan konukların yerleşmişliğine benzer olmuştu. «İsterse temelli yerleşsin!» deyip sıktı dişlerini; «Ben işimi bitirmedim daha. İşimi bitirmeden de hiç bir şey durduramaz beni. Kolumu bileğimden keserim, ayağımı dizimden koparırım yine tamamlarım, yarım bırakmam! Ama yapmayacaktı bunu bana Seyyid Bereke, yapmayacaktı!»

Artık saklamanın bir anlamı kalmamıştı. Derdi Seyyid Bereke idi; Seyyid Bereke'nin gidişi, dönmeyişi, geri gelmek istemeyişiydi. Gönderdiği beşinci ricacıydı. Beşine de havada uçan, sallanan cevaplar vermişti. «Ben yüce ceddimin yanında unuttum benliğimi. Benim kimliğim yok artık, burada Seyyid Bereke Ravza-i Mutahhara'nın tozu toprağı oldu.» gibilerden bir yokluk haberi gönderişi. Dün akşam, herkesten saklı giden Yüzbaşı Barak Tekin de dönmüştü sonunda, beşinci gelmeyişin beşinci haberini çekine sıkıla söylemişti. Timur ne öfkelenebilmiş ne sinirlenebilmişti; üzülememişti de. Bu sefer bekliyordu çünkü Seyyid Bereke'nin döneceğini: «Seni terk etmenin mümkünü yokmuş, orda anladım bunu.» diyeceğini ummuştu.

Anlamsız, kuru çayların yolunmuşluğunda: «Eh öyleyse onsuz yaparım yapacaklarımı.» diye mırıldanmıştı Yüzbaşıya; «Onun görmesi şart değil.» Demişti ama aslında hazmedemediği de bu idi. Gizli tellalinin acayipleşine bu sebep olmuş, ömründe bilmediği hem de günde üç kere üst üste uyku uyanışlarına bu yüzden uğramıştı. Bu gece kalıcı olacaktı! Hiç kimse önleyemeyecekti! Kalıcı olması için evlenmesi, çok evlenmesi; çocuklar, torunlar, torun torunları mı olması gerekti? Olacaktı. Cihangir öldüyse Şahruh; o ölürse Ömer Şah, daha başkaları, daha ötekileri. Yüzlerini şöyle böyle hatırladığı torun çocukları, kızlar, kızanlar. Osmanlı'nın Bayezid'i üç dört çocuğuyla mı kalıcılığa heveslenecekti hay Seyyid Bereke? Hele bir de dağıtırsam o üç dört veledi, avucumun içinde sıkarsam dağılmışlıklarını gör bak ne olur? Benim soyum Bursa'ya girmeye görsün bir kere! Ama kolayına Bursa'ya giremeyeceğini biliyordu.

Kolayına gireceğini bilseydi şimdiye çoktan Bursa'daydı; Hindistan'dan çok önce. Bir kere ne sebep bu-

lacaktı? Osmanoğlu ne Hindistan'dı ne de Altınordu'nun Toktamış'ı. Ha deyince üstüne yürüyemezdin. Yürüsen kaç kişi gelirdi arkandan? Gelenler daha ilk çatışmada seni bırakmazlar mıydı? Hele Bayezid'in Niğbolu zaferi dilden dile ballandıktan sonra, hele Halifenin herife Sultan-ı İklim-i Rum diye, şatafatı kulak yırtar bir sıfat yakıştırmasından sonra? Hay bunun Rum ülkesinin Sultanı demek olduğunu kime anlatırsın? Rum Ülkesinin, Hindistan'ın ciğeri bile etmeyeceğini kime kabul ettirebilirsin?

Zordu Osmanlı'nın Bayezid'inin üstüne yürümek. Adamın hiç yenilmemişliği değildi zor olanı; adamın yiğitliği, yeniçerisini usta kullanışı da değildi. Sebep zordu sebep!

Adamakıllı bir sebep olmazsa Tümen Beğlerinin değil öz oğullarının bile ardından yürüyeceği kuşkuluydu. Kaç kereler o değilden ağız aramış her birinde de yarım ağız: «Sen bilirsin.» gibilerden bir geveleme gelmişti gele gele. Ağız aradıklarından biri bile şöyle gerine gerine: «Hay hay»'ı bastırmamış; yarım yamalağından olsun: «Yürüyelim gidelim.» sözünü ağızlarına almamıştı. Seyyid Bereke yanında olsaydı, Seyyid Bereke terk edip gitmeseydi iş epeyce kolaylaşacaktı. Yanında Peygamber Soyundan biri varken çoğu zorluk kolaya dönüyor, çeykeller gevrekleşiyordu. Seyyid Bereke yoksa...

«Bayezid Beğ bizim üzerimize yürümeli, günah ona yüklenmeli, biz masum bilinmeliyiz!»

Üç aşağı beş yukarı el sürebildiği kesinlik bu idi. Vuran Bayezid olmalıydı, vurulan Timur. Saldıran Bayezid görünmeliydi, çaresizlikten kendini savunan Timur. Eski, en eski düşüncesiydi bu. Altınordu'ya saldırışındaki gibi suçlanmayacaktı; Hindistan'a vurduğu gün gibi kötülenmeyecekti.

Ecevit midir nedir, bir cevap da çıkmadı ondan, çıkmadı; hileli mektup bir yoklamaydı hâlbuki getirecek sese göre davranacaktı. Gel gör ki ne Ecevit'ten bir ses gelmişti ne de mektuptan. Öyleyse? Bağdat bre? Bağdat'tan denemeliydi Bayezid'i. Bağdat, Seyyid Bereke'ye de yakındı. Bağdat? Celayirli Ahmet. Tıpkı Bayezid'in topraklarını ellerinden aldığı Anadolu Beğlerinin gelip kendisine sığınışı gibi Celayirli Ahmet de varıp Bayezid'e sığınacaktı. Anadolu Beğleri Semerkant'ta Beğliklerine kavuşabilmek için nasıl kendisini kışkırtıyorlarsa Celayir'in Ahmet Beği de elinden alınan Bağdat Devleti'nin hayallemesinde, Bursa'da Bayezid Beğ'i kışkırtacaktı. Bağdat, derken Şam, derken Halep, derken...

«Geldik Seyyid Berekem, Ravza-i Mutahhara için geldik!»

«Sen burada bir toz olmak istersin de, ya biz neden tozu bile yüce bir Peygamberin kabrini topraklarımız içine almakla onur kazanmayalım?» demesi kolaylaşacaktı. Uykusu kalmamıştı. Çolak kolunun bileğindeki sancıyı, topallığının dizinden aşağısındaki sızısını umursamıyordu. Artsın artabildiğince, vız geliyordu. Binlerce küp şarap içse başı bunca dumanlanmazdı. Bu sefer, aynı pencereden baktığı aynı Semerkant sabahlaşmasının hazırlığı önceki kadar uyuz uykulara dalmış görünmedi gözüne. Hemen aIdatılabilir bir çocuğun uyuyuşuydu ki bir gülüş, çerden çöpten bir yalan bile kandırabilirdi.

«Şaraptan gözü dönmüş bu Bağdatlının, ayığı kalmamış, adım başında şarap kusmuğuna bulalı olmayan yer yok bir Bağdat'tır burası. Ananın kıza, kızın oğula güvencesi kalmaz, oğul babaya kötü gözle bakar. Bağdat gibi bir kentin günahını silip temizlemek bizim borcumuz olmuştur. Bu şarap kokusu sinmiş kentin bir taşı sağlam kalmamalı ki yenisi Bağdat adına yaraşır biçim

de kurula!» Yalanı bu olacaktı.

Bu yalana da şu çocuk uykularında seyrilen Semerkantlı, güle oynaya kanacaktı; varsın Seyyid Bereke olmasın, derdine yansın.

Yalan bu olunca, karar da bu karar oldu. El çırptı.

Alışık olmayan saatlerinin el çırpışında hazır kapı nöbetçisinin seğirtişi tezine oldu. «Tez! Konuk Anadolu Beğleri uyandırılsın! Konuşacaklarım var. Yüzbaşı Barak Tekin'e söylensin, Anadolu Beğleri çıkınca kendisiyle görüşmem olacak. Tümen Beğlerim gün ağarırken meşveret odasında hazır bulunacaklardır. En son oğlum Şahruh beni beklesin. Biri bile unutulmamalı, bekletilmemelidir. Nöbetçiler onbaşısı kimdir?»

«Kara Bartu Onbaşıdır Emirim.»

«Kara Bartu Onbaşı? Bildim. Kara Bartu Onbaşı nöbettekileri hemen değiştirsin. İlk buyruk ona gitmelidir!»

Sanki yüzde yüz satıldığına inandığı içindeki gizli tellalından öç alıyordu. Sımsıkı kurulu, en ağıra ayarlı zembereğini boşaltıvermişti. Bilerek eliyle bağladığı zamanın düğümünü çözmüş, zamanın çözülen ucuna boşalttığı zembereğe bağlamıştı.

Fışkırarak akan zamanın fısırtısını duyuyordu.

Giyininceye kadar Yüzbaşı Barak Tekin kopup gelmişti. Kapıda bekler halde olduğunu bildirmişlerdi.

«Gelsin!»

Yüzbaşı Barak Tekin'in girişinde apaçık bir tedirginlik vardı, görmemek imkânsızdı.

«Neden tedirginsin?»

«Değilim.» diyemedi Yüzbaşı. Kendi de farkındaydı. İnanılmayacak bir sözü söylemek de ağırına gitti. «İlk defa ummadım Emirim.» dedi. «Buyruğunu alınca...»

Emir Timur diz bağını bağlıyordu. Diz bağını bağlar-

ken saklanırdı, göstermekten çekinirdi. Bu sefer sakınmamıştı. Belki Yüzbaşıyı yakın bildiğinden, belki unutur da bağlayamam sancır kuşkusuna tezlendiğinden saklanmamıştı.

«Diz bağı bağladığımı mı ummamıştın Barak Tekin?»

Sanki gözüne sokmak istiyordu diz bağını Yüzbaşının. Topal ayağının bileğin az üstünden burkulmuş şiş kabarığı göze çarpacak derecede görünüyordu. Yüzbaşı bakmadı:

«Hayır Emirim. Yoldan yeni dönmüştüm, yeni bir yolculuğu...»

Timur diz bağını sarıp bitirmişti. Rahatça, yaylanarak kalkmıştı. Aksayan ayağını bile bile zorlayarak yürüdü Yüzbaşıya: «Yeni bir yolculuk yok.» dedi. «Gerekirse birlikte çıkacağız. Gerekecek de. Şimdi, senden istediğim nöbetçilerdir önce. Nöbetçiler onbaşısı şu sıra sarayın içindeki dışındaki nöbetçileri yenilemiş olmalı. Bartu Onbaşıyı nasıl bilirsin? Nasılı güvenirlik bakımından sorulmuştur.»

«Benim adamımdır Emir Timur.»

«Senin adamınsa güvenmek zorunda mıyız?

«Bir suçu mu oldu?»

«Hayır hayır, öylesi değil. Neyse. Bartu Onbaşının yenilediği nöbetçiler eyi bilinsin. Öğleden önce nöbetten alınmasınlar. Nöbetten alınınca da kaç kişiyse hepsi birden hapsedilecek. Anladın mı demek istediğimi?»

«Anladım Emirim.»

«On gün için Semerkant'tan dışarı kimse çıkmayacaktır, kötü bildiklerin, kuşkulu defterine yazdıkların, benzerleri tabii.»

«Anladım Emirim.»

«On gün içince girenlerin her biri, her zamankinden

sıkı gözlenecektir. Hepsi bu kadar. Yeri gelince yeni buyruklar için çağırırım. Şunu da unutma. Öğleden sonraki nöbetçilere de ayrıca göz kulak olmalısın. Güvenimi sarsmazsın herhal. Dur Barak Tekin! Tümen Beğlerimizden en koyu Müslüman üç beş kişi var, bilirsin kimler olduğunu. Şarabı, zinayı fıslat kulaklarına. Bağdat'ın nasıl bir günah yuvası olduğunu bilmeliler. Yeni geldiğin için sen de anlatabilirsin. Meşverette kulağı doluların bulunması işimi kolaylaştırır. Gidebilirsin artık.»

Yüzbaşı Barak Tekin çıktıktan az sonra da Anadolu Beğlerinin geldiği, bekletildiği bildirildi.

Timur'un yüzü daha bir karardı, bıçak sapı kesti:

«Gelsinler! Bekletilmesinler.»

Vaktin acayipliği, çağırılışın acayipliği, kapı nöbetçilerinin acayipliği, saray kapısından girerken gördükleri, çıkmak üzere olan Yüzbaşı Barak Tekin'in acayipliği; ya kelle götürüyordu ya kelle almağa gidiyordu. Timur'un yanında uzayıp giden, artık akıllı işi olmaktan da çıkmış görünen konukluklarının, sabah ışımasına yakın kaldırılıp getirilmesi, yanlarında iki de nöbetçinin bulunuşu, bütün bunlar, Anadolu Beğlerini kötü kötü düşündürmüştü. Ayrıca Semerkant'ın sabah ışımasında büsbütün kimsesiz sokaklar, sarayın yüksek loş duvarları, bahçenin sessizliği, kuş ötümünde sessiz ağaçlar, bir de bu Yüzbaşı Barak Tekin? Emir Timur'un Semerkant'ta gözü kulağı idi; kendilerinden önce çağırıldığına göre bir buyruk aldığı belliydi, buyruk öz canlarının ölümüne olamaz mıydı?

Üstelik Emir Timur'un yüzü de öyle bir bıçak sapıydı ki tut tutabilirsen. Her zaman nazik, en olmaz anlarda zarif yüz gitmiş, yerine uyku uyumak bilmez bir kuru kemik soğuk soğuk yerleşmişti. Öyleyken sesi incitici olmadı:

«Sizleri tedirgin ettik korkarım.» diye karşıladı. «Beğler; bilirsiniz vakit geldi mi gecesine gündüzüne bakılmaz. Bir Beğ için vaktin gecesi gündüzü olmamalıdır. Nicedir benim saygıdeğer konuğumsunuz. Sizin örselenmenizi, gönlünüzün incitilmesini istemedik. Gelgelelim dileğinizi de hemen yerine getiremedik. Ne olursa olsun, Bayezid de bir Beğdir, yüce bir Beğdir, biz böyle bildik. Size kötü davrandı diye kötülensin istemedik, Tanrı tanığımızdır. Tanrı tanık gösterilince de ince elenip sık dokunulmalıdır. Biz de öyle yaptık. Ve dahi gördük ki haklı olan sizler imişsiniz.»

İsteyerek sustu.

Anadolu Beğlerinin gerginlikleri gitmişti. Tedirginlikleri belli bir rahatlamada gevşemişti. Emir Timur daha gevşemelerine fırsat vermek için düşünüyormuş göründü. Pencereye kadar gitti, baktı bakmadı. Bakar gibiyken:

«Size inanmadığımı yahut sizi küçümsediğimi sanmayın. Aksine bir gün bile zayıfı haksız görmüş değilim. En güçsüz zamanımda dahi üstün görünenlerle savaştım. Fakat Bayezid, bildiğimiz türdeki üstünlük taslayanlardan değil. Müslümanlar ona toz kondurmaz. Bu yanı ile bizi düşündürdü hep. Ne ise. Bunları anlatarak sizi yormayım, sizden istediğim Beğler, sizden şunu istiyorum: Burda kalacaksınız, belli bir güne kadar yine konuğum olacaksınız, Anadolu'daki beğliklerinizde güvendiğiniz kimseler var mıdır? Bizim işimize yarayacak, bizim için çalışacak? Varsa bunlara mektup yazacaksınız, adamlarım mektuplarınızı onlara götürecekler. Güvenceli olsun diye de sizden birer nişan götürmeliler, damganız, sizin olduğunu görür görmez hemen tanıyacakları herhangi bir nesneniz. Kaç adamınız vardır güvenilir?»

Kimi beş, kimi yirmi diye cevap verdi.

«Orada sözü geçer, söylediği dinlenir kimseler midir?»

Hepsi de «Evet, öyle kimselerdir.» dedi.

«Öyleyse hemen birer mektup yazınız. Bu mektuplardan filana, filana da yazılmıştır, aynen haberiniz ola, ağız birliği edesiniz diye yazınız. Damganız en eyisidir, onu verirsiniz nişan olarak. Daha öz bir nesneniz var ise siz bilirsiniz. Gecikilmeye. Osmanoğlu ile savaş alanında karşı karşıya geldiğimizde sizden olan çeriler işaretimizi alınca savaşı terk etmeli, sizin yanınıza geçmelidir. Adamlarınız bunu hazırlamalı. Nasıl hazırlanacağımı Yüzbaşı Barak Tekin anlatır size, o bu işlerin ustasıdır. Sizi yoruşumun sebebi budur.»

Germiyanoğlu çocukça bir heyecanla bönleşmiş: «Yakın mıdır Emirim?» diye sordu; «Sözlerinize bakılırsa...»

«Bakmayın benim sözlerime.» dedi Timur sertçe; «Neyin yakın neyin uzak olduğunu kimse bilmez, bilemez. Biz hazırlanmak istiyoruz.»

Ötekiler soru sormaktan çekindiler artık.

Timur, gitmeleri gerekmiş gibi bakmaktaydı.

Saruhanoğlu İsa Beğ izin istedi. Çıktılar.

Timur, aç kurtlar gibi acıktığını hissetti. Kursağına sanırsın yıllar yılı bir lokma girmemişti; öyle bir açlık, öyle bir boş kursak.

Pencerelerdeki gün, üzeri bol biberli bir sülün çorbasının yağda titreşen zerreleri misali cama sıvanmıştı. Pencereyi açtı. Sabah kuşlarının ötüşleri, ağaçların yeşil diriliğinde tok, kaygusuz, düşünme denen nesnenin varlığından habersiz bir yüksüzlükte sıçrayıp duruyor, bütün bahçeyi dolduruyordu. Semerkant uyanmıştı. Semerkant'ın uyanışında düşünülen nesnenin varlığın-

dan habersiz bir yüksüzlük üslenmişti. Âşık ozanların ayıkmayan sarhoşluğu, kafasında kavak yelleri esen delikanlıların uçarılığı, yeniyetmelerin pırpırlanışı ne ise, Semerkant'ın sabah esişinde süzdüğü güneş de öyleydi.

Aş pişen ocakların bulunduğu bölümden kızaran bir yağ kokusu getirdi kımıldanan yel. Timur'un açlığını artırdı. Sabah ekmeğine mi otursa, meşverete mi gitseydi? Meşvereti açlığın üstünde düşündü. Açlığını bastırmak için bir kâse ılık su istedi. «Dehşet!» diye düşündü. «Bizden önce dehşetimiz gitmeli. Biz varmadan bizden korkmalılar.»

Meşverette de böyle söyledi. Her zaman yaptığının aksine gidilecek yeri açık açık söyledi.

«Bağdat! Peygamber topraklarına yakın oturanlar, uzak oturanlardan daha titiz olmalıdır. Din yasaklarına bizden çok uymalıdırlar, yoksa o topraklarda oturmak onlar için haramdır. Bağdat bir günah çukuru olmuştur şimdi; Şam bir başka günah çukuru, Halep bir başka günah çukuru. Mekke'yle Medine'ye giden Hacıların geçeceği yollarda günah varsa, biz de o günahı temizlemiyorsak, günahın olacak yükü artık bizim omuzlarımıza yüklenmiş olur. Biz, bütün günahları yüklenmiş oluruz. Biz, bütün günahları dünyadan silebilecek güçteyiz. Biz; benim tümen beğlerim, biz! Yumuşak davranmayacağız. Acımayacağız. Bağışlamak yok. Onca günahı dereler dolusu kan yıkar ancak. Şehirler yerle bir edilmelidir. Taptıkları altun gümüş zenginliği ellerinden alınmalıdır, başka türlü kendilerine gelemezler. Çığırından çıkmış bir insanlığı dehşet yola getirir. Azmış bir cemiyeti belalı, acımasız bir korku sindirir. Bağışlaması olmayan bir yumruk başlarına inmedikçe kudurmuş sürüler dizginlenemez. Ben buna inanırım. Benimle gelecek olanlar bu sefer yalnız bunun için geldiklerini

bilmelidirler. Ona göre düşünülsün. Size öğleye kadar mühlet veriyorum, öğle ile ikindi arası tümen beğlerim bana niyetlerini açık seçik, çekinmeden söylesinler. Yarın sabah yola çıkılacaktır. Ordu yarın sabah yola çıkacak durumda değilse tümen beğlerimden hesap sorarım.»

Hiç bir meşveret böyle geçmemişti. Her zaman herkesi dinleyen, söyleyeceğini başkalarının ağzından söyleten meşveretin ortak sözü haline getiren Timur bu defa sözü bir almış pir almıştı. Diyeceğini kendisi demiş, gidilecek yeri saklamamış, zamanını açık açık söylemişti. Bir de mühlet?

Tümen Beğleri bu mühlet verişe şaştılar. Timur'un konuşmasını beğenmişlerdi. Oyuna başvurmadan söyleyeceğini söylemesinden hoşlanmışlardı. Ama neden mühlet? Şimdi konuşulsun bitsindi.

«Hayır.» dedi Timur; «Bu sefer gittiğimiz yer Kutsal Topraklardır. Kutsal Topraklarda oturan, zenginliklerinden şımarmış insanlardır. İçinizden gitmek istemeyenler bulunabilir, haklarıdır. Kutsal Topraklarda ne için döğüşmek istediğimizi düşünemez, savaşmak istemezler. Böylelerini zorlamak istemiyorum. Kolunuzda bir ur çıktı ise uru dağlarsınız. Bağdatlılar, Şamlılar, Halepliler... Öte yanlar, Kutsal Toprakların urudur. Dağlamaktan başka yolu yoktur. Bunun için mühlet verildi size.»

Artık sabah ekmeğini keyfince yiyebilirdi. Her lokmasını ayrı bir lezzetle çiğneyebilirdi. Tümen Beğlerinin içinden bir tekinin bile çıkıp da: «Ben gelmek istemiyorum.» demeyeceğini biliyordu. Diyen de çıkmadı.

Ne düşündüyse Timur, nasıl düşündüyse aynı çıktı.

Öğle ile ikindinin arası tek tek gelen Tümen Beğleri buyruğa seve seve uyacaklarını bildirdiler; tümenleri

sabaha yola çıkmağa hazırdı, akşama buyrulursa akşam yola çıkılabilirdi...

Korkunç davullar çalındı Timur'un başında bir süre. «Niğbolu zafer mektubunun karşılığını Bağdat'tan alırsın Bayezid Beğ.» diye mırıldandı. «Bağdat öyle bir dehşet yaşayacak ki senin kulağın patlamazsa iyidir.»

Bir kâse ılık su daha istedi. Neden durmadan acıkıyordu böyle? En son Şahruh'u çağırtmaktan maksadı nicedir başına geçmediği satranca oturmak idi. Her şeyi unutmak, satrançta bastırmaktı açlığını. Fakat oynamak gelmedi içinden.

Şahruh'a kıyamadı. Oynarsa tırnaklarının ucundan taşmasını zor tuttuğu dehşet salgılarını bir biri üstüne satranç tahtasına dökecek, neyi ne yandan sürerse sürsün: «Şah!» diyecekti durmadan; «Şah!»

Oğlunu yenilmiş görmek istemiyordu. Oğlunun şahı kaçıracak yer bulamayışının bocalamasında bungun kalmasına dayanamayacaktı. Yoksa Bayezid'i de mi yenilmiş görmek istemiyordu aslında?

Öyleyse bu doymak bilmeyen açlığı nedendi?

«Başka çare yok.» diye mırıldandı. Oğlu Şahruh'a gelmemesi için haber saldı.

«İşine baksın, şimdi iş gerek!»

Bir kâse ılık su daha istedi.

Bağdat'ın üstüne inen dehşetin acısını Yıldırım Bayezid Han Celayirli Ahmet Beğ'in ağzından dinledi.

Kışın solgun bir sabahıydı. Günlerdir yağan kar gece durmuş; sabah, durmadan aklığını sağmış yorgun bir gökyüzünün mavimsi güneşine susmuştu. Güneş yarı hasta yarı sağ idi; akından kurtulan mavimsilik yorgun görünüyordu. Kar, ağaçlardan çatılara, çatılardan yere kalıcı bir kaymak serilişinde yayılmıştı. Sonu gelmez bir savaşın sonunda kimin yenildiği kimin yendiği bellisiz görünüyordu. Gökyüzü mü yeryüzü mü güneş mi? Ortalığa çıktığına, yeri göğü tuttuğuna bakılırsa yenen güneşti; ama yarı hasta yarı sağ bir üstünlük kimin işine yarayacaktı?

Başı ağrıyordu Yıldırım Bayezid'in; kötü bir uykusuzluk göz evlerini oyuyordu.

Geceden tortulanmış çanak şarabın ağır ekşimesi kursağında kavruluyordu. Ağzının içi yalımsı, gözlerinin gerisi dumansıydı. Boğazı, kekremsi bir yanmada kurumamış ise bile kurumuşluktan kötülenmişti. Beynine doğru tokmağımsı parmaklar vuruyordu: Gecemsi, uykumsu, şarabımsı. «Güneş de böyledir herhal.» diye düşündü. «Gökyüzü de böyledir, yeryüzü de?»

«Hiç biri böyle değildir!» deyip öfkelendi mırıltısına. «Düpedüz şarap mahmurluğu bizimkisi. Özümüz-

den de utanmaz olduk.»

Öfkesini giydiklerinden aldı. Görkemli kaftanının yakasını bir o yandan bir bu yandan çekiştirdi, çıkarıp attı. «Tanıklığa mı gideceğiz elçi kabulüne mi?» diye sokrandı. «Ne gösterişidir bu? Kimedir? Bizden tanıklık isterler.» Öyleyse Kadı önüne çıkan sıradan bir tanık olmalıydı. Sıradan bir tanığın giydiklerinden değişik giyinmek yakışık almazdı. Kapı Hasına, doğru dürüst bir giyecek getirmesini buyurdu.

Değişip giyinirken aslında baş ağrısını artıranın şarap mamurluğundan çok bu tanıklık işi olduğunu hissetti. Kadı önüne çıkmaktan çekinirliği vardı yüreğinin. Bir yandan da hoşuna gidiyordu; gece şarabın da verdiği dumanlı bir neşe, kadının önüne Murad oğlu Bayezid olarak çıkmanın keyfini artırmıştı. Sıradan bir Murad'ın oğlu sıradan bir Bayezid; düşündükçe tanıklığı süresince bunun hoş bir sorumsuzlukta, yalnız gördüğünü bildiğini anlatan bir adam gözüyle dinlenecekti. İlk defa ağzından çıkacak sözler tartışılmadan, karşı gelinmeden yerine getirilmesi gereken bir buyruk olmaktan çıkacak, güvenilecek veya güvenilmeyecekti. İlk defa sözünü bir başkası, gözle görülür, elle tutulur biri değerlendirecek yahut değersiz görüp dudak bükecekti. Yine ilk defa sözünün doğruluğuna yemin edecekti bir başkasının önünde, ona, o esnada: «Padişahın sözün yalan olamaz.» denilmeyecekti.

Fakat şimdi sarhoş değildi. Gece hoşuna giden hayaller şimdi biraz yapmacıklı geliyordu. Her zaman görüştüğü, saygıda kusur etmediği Molla Fenari de olsa, Kadı önünde tanıklık etmekten çekiniyordu.

Çakşırından kaftanına değiştirip yeniden giyindikleri öncekinden daha süssüzdü. Biraz rahatladı; çekinmesi azaldı. Tanımayan birisi olsa, padişahlığını giydik-

lerinden bilecek birisi çıkmazdı. Tanık olarak söylemesi gerekeni düşündü bu sefer de. Olayı olduğu gibi anlatacaktı. Nasıl olduğu gibi? Kendi camiini, padişahın Ulu Camii'ni yapan Mimarbaşı, padişahın Ulu Camii'nde ücreti karşılığı çalışan bir işçiye kızmış, tokat vurmuştu. Tokat vurduğunu görmüştü Mimarbaşının Bayezid. Ama ne için vurmuştu? Bilemezdi onun orasını, uzakçanaydı az biraz. Mimarbaşı saklamazdı nasıl olsa, neden vurduğunu anlatırdı.

Bir an işçiye kızdı: «Ne olmuş bir tokat vurmakla bre, ölmüş müsün dünyan mı yıkılmış? Büyüğündür vurur. Haksız isen hak etmişsin demektir, haksız değilsen öfkesi yatışınca gelir gönlünü alır hakkını öder bre!» diye geçirdi zihninden ama aynı anda da gururlandı. Zaman kendi zamanıydı; kendi zamanında padişahın Ulu Camii'ni yapan bir mimarbaşıyı bir işçi çekinmeden Kadıya şikâyet edebiliyordu. «Koca bir padişah.» diye düşünürken bile asıl gururlanması, böyle bir güvencenin kendi padişahlığında duyulmuş olmasınaydı. O vakit Kadı önüne çıkmaktan çekinişi biraz daha azaldı, büsbütün azaldığını sandı ama gizliliğinde bir çekiniş sezgisi titremekteydi yine de. Az sonra, hocasının sınamadan geçireceği bir talebenin heyecanını duyar oldu. Kalın kaymak serilmişliğinde yatan karda yürümek belki baş ağrısını giderebilirdi. Kar soğuğunu nefesinde almak, kar aklığını solumak...

Çıkacağı sırada Celayirli Ahmet Beğ'in gelişini haber verdiler. Kar soğuğunda gök teri fışkırıp buğulanan bir at dolu dizgininde sürüp gelmiş, sakalı buz, bıyığı kar, gözleri uyuyamamış dehşetlerde yorgun yamçılarda beş altı adamıyla atlayıp inmişlerdi. İzin istiyordu, gecikilmesin diyordu; «Söyleyeceklerimizin önemi büyüktür. Bağdat Bağdadıktan çıkmıştır.» dertlenmesindeydi.

Bağdat Bağdadıktan çıkmıştır? Timur'du bu! Söylemeğe ne hacet adını. Sanki bekliyordu. Bir gece vakti, bir sabah, gün akşama kavuşurken... Bağdat'tandı şimdilik; bir yoklamaydı bu. Niğbolu'da savaşırken bile Niğbolu'da değil Anadolu'nun herhangi bir yerinde savaştığını hissetmesi boşuna mıydı?

«Alın içeri! Sabah ekmeğini de bile yiyelim ona göre hazırlık yapıla. Yanındakiler de gönendirilsin, hoş tutulsun, konuğumuzdur.»

Celayirin Ahmet Beği, Emir Timur'un Bağdat'a gelişini ilkin üç beş kelimede anlattı:

«Geldi, Yıktı. Yok etti. Bağdat kaldı mı bilemem.»

Bu üç beş kelimeyi söylerken kaşları gözlerini çekmiş, gözleri şakaklarını alıp götürmüştü:

«Hışım yağsa hışım derdik padişahım. Tanrı bilmez, kefere olsa yüreğim yanmazdı; ne yapalım kader der tesellisini arardık. Bizden birinin böylesine acımaz olacağını akıl sır almıyor. Ne çocuk dedi ayırdı, ne kadın dedi acıdı. Şarap küpleri kırılsın buyruğunda Dicle'ye kırılıp dökülmeyen küp kalmadı. Bre bu yiyeceklerimizi koyduğumuz küplerdir, ama bunda pekmez, şunda turşu onda, yağ saklanmıştır, duyan kim? Dinleyen kim hele aldıran kulak veren kim?»

«Bağdat'ın surlarını sağlam bilirdik biz?»

«Biz de padişahım. Gelgelelim Timur bir acayip adam, önünde sur mur işe yaramıyor. Sağlam bildiğimiz Bağdat'ın surları kesilmiş sütlere döndü. Su dolu hendeği aç kurttan yaban tümenleri bir insan eti köprüsünden yürürcesine geçti, kesik sütlere dönmüş surları çiğneyip kente girdi. Ondan sonrası...»

Celayirli Ahmet Beğ'in gözleri sımsıkı kapanmış, örümcek ağı misali karakaşları sımsıkı kapanan gözlerinin üstüne çöğmüştü. Sakalı kirpileşmiş titremelerde;

yüzü dehşetle buruşmuştu. Sanki Bağdat gözlerinin önündeydi: on adam boyu yangınların korkan kokuları. «Ondan sonra?» diye bin güçlükte tekrarladı; soluğu yüklerin en ağırında gelip çökmüştü göğsüne.

«Ondan sonrasını nasıl diyebileyim padişahım. Ondan sonrası bir cehennemdir, cehennemi de kimse tarif edemez sanırım. Ben nasıl kaçmışım, nasıl kurtulmuşum hala şaşmadayım. Tanrı'nın o bilinmez gücü kapıp kurtarmış olmalı. Bir bildiğim, o cehennem yangınındayken, yüreğimde bir ulu sesin bana yettiğidir. Git, kop, kaç diyen bir ulu sesti; var git ulların ulusu Osmanoğlu'na vur başını diyordu; sana deva ancak ondadır, cihan padişahı koca sultana var anlat Bağdat'ın kötülenmesini diyordu. Başka bir laf duymadım artık. O duyuşun sürüşünde de at binip dinlenmeden kapına düştüm. Şimdi ne varsa sendedir. Timur gibi bir kan içicinin yoluna set çekilmez ise kudurmuşluğu durmaz hani de bütün insanlığı kana boğar. Bu set senden başkası olamaz padişahım; senden başkası olamaz, senden başkası olamaz.»

Celayirli Ahmet Beğ'in sesi düşe düşe bir yoksul çağanozda yalpalanan çürümüş su dolaplarına dönmüştü; doluyor ama dingili kırık bir güç yetmezliğinde boşalamıyordu; boşalmağa yelteniyor onu da tutturamıyordu. Elini attığı lokma elinde kalmıştı, ağzına götüremiyordu, götürse bile çiğnemeğe gücü yeteceği şüpheliydi, çiğneyebilse yutacağı şüpheliydi.

Yıldırım Bayezid Han değişik bakan gözlerini, konuşmağa başladığından beri Celayirli Ahmet Beğ'in üzerinde gezdiriyordu. Küçük kuşgözü lokmalarında alıp usul usul çiğnediği, usul usul yuttuğu ekmeği, peyniri, yarım kaşık çorbası gözlerinin sessizliğine uymuştu. Bağdat'tan çok Timur'u düşünüyor, Celayirli Ahmet Beğ'in yerinde herhangi bir kalesinin Beğini görüyor,

onu dinliyor gibiydi. «Pekey.» dedi hafifçe; «Konuğumsun. Dinlenmeğe bak, unutmağa çalış. Dünya halidir bu. Her şeyin bir sonu vardır.»

Hâlbuki: «Her şeyin bir çaresi vardır.» diye çekti, öyle demesi gerekiyordu: Ağzından, düşünmediği halde kendiliğinden çıkan: «Her şeyin bir sonu vardır.» sözü damarlarını kasar gibi oldu. Ne yeri ne de sırasıydı. Canı sıkıldı, belli belirsiz ürperdi.

«Herkes kendi sonuna gider Ahmet Beğ.» dedi yine kendiliğinden. «Başlangıçlarla son aynı değildir. Başlangıçlar her zaman insanın gözünü kamaştırır, baş döndürür yahut ürküntü verir adama. Dinlenmene bak. Bağdat'a döneceksin. Timur gibiler gelip geçicidir. Bu kart dünya nice sarsarlar görmüştür; gelip geçtiğini, yıkıp yok ettiğini ama geçtiğini görmüştür. Kalan ne? Kalan her zaman uslu mazlum esen yeller olmuştur. Bağdatına döneceksin, Bağdatını eskisi gibi onaracaksın. Dinlen onun için. Konuğumsun. Benim şimdi gitmem gerek. Bir davada tanıklığım istenmiş. Sonra yine görüşürüz.»

Celayirli Ahmet Beğ, aklı Bağdat yıkıntısında kalmış bakakaldı: «Tanıklık mı buyurdunuz sultanım?» diye sordu bönleşerek; «Bir padişahın tanıklığa çağrılışını düşünemedim de...» diye geveleyip bönleşmesine sebep aradı; «Neden? Padişahsınız.» Fakat ne dese bönlüğüne sebep olmayacaktı. Aksine iyisine sandığı sözler kötüsüne de anlaşılacağa benzerdi, buncağızı hissedebildi; «Bağışla beni padişahım, bu Bağdat derdi anlamaklık bırakmadı bende, iki sözü bir araya getirme gücü bırakmadı.» dedi.

Yıldırım Bayezid kalkmıştı. Kalkarken başı döndü ansızın, az kalsın tutunacak bir yer arayacaktı; direnerek tuttu kendini. Geceki şarabın sonucu muydu yoksa dizinin altında mercimek iken nohut iriliği kabartısına

dönen sivilceden miydi, kestiremedi. İkisinden de olabilirdi, ikisinden de olmayabilirdi. Kalktığını gören Ahmet Beğ de davranıp kalkmış, Bayezid'in sarıdan aklaşıveren yüzüne baka baka: «Hasta mısınız?» diye sormuştu.

Geçiştirdi: «Tasalanma, uykusuzluktandır.» dedi. «Başım döndü. Geçti. Sen beni bırak, sabah ekmeğini yemene bak, yorguna sabah ekmeği eyidir. Biz de tanıklığımızı yerine getirelim.» güldü. «Sana bir sır vereyim mi Ahmet Beğ? Birbiri üstüne dokuz meydan savaşına hazırım, yeter ki Kadılık Evine sokmasınlar beni. Kadı dedin mi kanım iliğim kuruyor, tanıklık için bile olsa. Ama neylersin, tanıklığımıza güvenilmiş bir kere, hayır diyemezsin.»

Celayirli Ahmet Beği daha bir bönleşmiş bırakıp çıktı. Sır bekleyen Ahmet Beğ Kadılık Evine gitmekten bunaldığını söyleyen bir padişah duymanın düşünmesinde bir süre oturamadı yerine; sofraya, Bayezid Beğ'in ötesine berisine bakındı durdu. Bağdat'ın derdini, Kadılık Evine gitmekten çekinen bir padişahın tanıklığa çağırılmasındaki acayiplik unutturur gibi olmuştu. Neresini düşünürse düşünsün bu tanıklığı aklı almıyordu. «Timur olsa gider miydi böyle bir tanıklığa, ne derdi?» diye söylendi.

Aslında Yıldırım Bayezid Beğ de: «Olmaz böyle şey!» deyip terslenecekti ama padişahlığından değildi bu. Mimarbaşının tokat attığını görmüştü. İnsanın öyle anları oluyordu ki değil karşısındakini tokatlamak öldürse ancak o anının hakkını verebilirdi. Bu anı ne Kadı anlayabilirdi ne tanık ne de bir başkası. Hiç kimsenin anlayamayacağı bir an için de suçlanmak adalet olamazdı. «Ben tokat atışını gördüm Mimarbaşının, sebebini görmedim.» Bu kadarını diyecekti.

Bursa Kadısı Molla Fenari bu kadarı bile söyletmedi.

Kadılık Evinin taş merdiveninin daha birinci basamağındayken görüp tanıyanlar gözle görülür bir tezlikte kendilerini toparlamışlar, susmuşlar, saygılarını gösterme yarışına girmişlerdi. Kadılık Evinin üç odacısından ikisi kapının önünece koşmuş, padişaha yol göstermiş, üçüncüsü ise gelişini haber vermişti. Kadı Beğin odasının önündeki geniş sofa, davası görüleceklerle padişahın tanıklığını dinlemeğe gelenlerin kalabasındaydı. İçeriye, Kadı Molla Fenari'ye kadar esen bir saygı dalgalanması kalabalığı kıpırdatmıştı. İçerde davalı Mimarbaşı da davacı işçi de ayağa kalkıp beklemişlerdi.

Molla Fenari ilkin, padişahın geliş haberini getiren odacısına çıkıştı. Sonra davacı ile davalıya kızdı: «Oturun! Nerde bulunduğunu bilmeyenin davasını görmek haramdır. Bizim de harama niyetimiz yoktur.»

Davacı da davalı da oturmuşlardı kös kös.

İçerdekine mi dışardan gelecek olana mı uymak gerektiğinde ikircikli bir huzursuzlukta diken üstüne oturmuş beklemişlerdi. Kadı Molla Fenari'nin kırılmaz gözleri ikisinin de üstündeydi; kırılmazlığından emin, ikisini de tepeden tırnağa süzüyordu.

Yıldırım Bayezid Han, merdivenin ilk basamağından Kadılık Odasının kapışmaca ağırlaşa ağırlaşa artmış sıkıntısını, ağırlaşan yüklüğüne sırtında hissetmişti. Kadılık Odasının kapısında, farkında olmadan, Besmele çekti içinden, içeri öyle attı adımını. İçerisi donmuş bir sessizlikti. Davalı ile davacı, donmuş sessizlikte başlarını önlerine eğmişlerdi; belki gözlerini de yummuşlardı. Kadı Molla Fenari taş bir heykel idi. Taş bir heykelin canlanması kımıldayabilirdi ola ki, sıcağı görse yumuşama belirtileri gösterirdi hani ama bundan onu ummanın da mümkünü yoktu.

Nitekim giren padişahmış değilmiş kılı kıpırdamadı.

Boş yerlerden birini burnunun ucuyla gösterip; «Oraya oturun.» dedi heykel sesinde.

Yıldırım Bayezid Han, dizlerinde bir katılık sezinledi. Katılığını sürükleyerek gitti, gösterilen yere oturdu. Bir an ne yapacağını, nereye bakacağını, nasıl bakılacağını bilemedi; yıl uzunluğunda geçtiğini sandığı o bir anın sonunu Kadı Molla Fenari'nin heykel sesi bozdu. Kısa, kesin, kolay bir sesti heykelliğine rağmen. Davacıya, davasını hatırlattı, «Sen hakkını istemişsin.» dedi; «Gördüğün iş, üç akçelik iş imiş. İki akçe verirlermiş eline. Dava ettiğin kişiye gitmişsin. Anlatmışsın. Hakkım üç akçedir demişsin! Öyle mi?»

Davacı zor duyulur bir sesle: «Öyledir.» dedi.

«Kalk da söyle. Sesin çıksın!»

Davacı kalktı, dava ettiğine de edeceğine de bin pişman kalktı; titriyordu. Dava ettiğine de edeceğine de bin pişman: «Öyledir Kadı Beğim.» dedi.

Kadı Molla Fenari: «Otur.» dedi. Davalıya yıktı gözlerini: «Sen de tokatlamışsın bu işçiyi?» diye sordu. «Hakkını istemeğe gelen bir işçiyi tokatlamak hangi kitapta yazar. Ben sormuyorum, davacı soruyor, böyle diyerek soruyor senden?»

Mimarbaşı da buraya kadar geldiğine getirildiğine bin pişman ayağa kalktı: «Doğrudur.» dedi. «Biraz ters konuşmasaydı.»

«Onun orasını öğreneceğiz. Tanığınız Murad oğlu Bayezid'dir, öyle mi? Pekey. Onu dinleyelim şimdi. Murad oğlu Bayezid sen bu olayı görmüşsün. Nasıl gördün. Kalkın, kimliğinizi ağzınızdan, duyalım önce.»

Yıldırım Bayezid kalkarken başı döndü yine. Bu sefer oturacak yer aradı. Oturduğu tahta koltuğun kolluğuna dayandı. Gözleri kararmıştı. Öteki eliyle, kararan gözlerini oğuşturdu; «Murad oğlu Bayezid benim.» dedi.

Kadı Molla Fenari'nin gözleri çakmaklandı. Kırmızımsı yüzü birden bozardı: «Başınız mı döndü?»

«Öyle oldu.»

«Neden?»

«Bilemem.»

«Sabah? Daha önce de döner miydi?»

«Bir defa döndü. Kalkarken.»

«Şarap dönmesi midir?»

Kanı öfkelendi Yıldırım Bayezid'in. Molla Fenari'nin kadılığının da ötesine parçalanmaz bakışından soruyu iyiye mi kötüye mi sorduğu anlamanın mümkünü yoktu. «Neden sorarsınız? Dava ile ne ilgisi vardır?»

«Sorumuz dava ile ilgilidir, çuvalcı verilmendir. Baş dönmesi şarap dönmesinden midir diye sorulduydu?»

«Bilemem.»

«Geceleri geç vakitlere kadar şarap içip eğlendiğinizi bilenler var. Dün gece de içtiniz mi?»

Davacı oturduğu yerde ezilip büzülüyor, çekilmez bir karın ağrısında uğunuyordu. Davalı Mimarbaşı kıpkırmızı olmuştu, kıpkırmızı terliyordu. Açık kapıdan görünen dinleyicilerden çoğu sapsarıydı. Bir kaçı Molla Fenari'ye alkış tutmacasına bakıyor, kimi de inanmamış «Olur mu böyle şey.» dercesine duruyordu. Molla Fenari başladı başlayalı devam eden parçalanmazlığında oturuyordu, gözleri padişahın ağzından çıkacak laflardaydı.

Yıldırım Bayezid, öfkeden gittikçe kaynayan kanının damarlarını kavurduğunu hissediyor, vereceği cevabın kesinliğine varamıyordu. Sonunda yalan söylemek ağırına gitti, böyle bir küçülmeği adına yakıştıramadı.

«Evet.» dedi; «İçtim.»

Rahatladı; damarlarındaki kavrulma durmuştu, kötü kan kaynaması ılımaktaydı, öyle bir nefes aldı.

Molla Fenari'nin yüzü yumuşarcasına gerginliğini

attı. Gözleri, parçalanmazlığından bir parça sıyırdı. Eskisine benzemeyen sesi «Olay gününün gecesinde de işrette miydin?»

«Evet.»

Yargılanıyor muydu tanıklığa mı gelmişti bilmiyordu. Yargılanır gibi bir his vardı içinde. Ama öfkelenişi gittikçe azalıyordu.

Kadılık odasında nefes sesi dahi yoktu. Davacısından dinleyicisine herkesin düşündüğü neredeyse ses olup duyulacak hale gelebilirdi odanın sessizliği daha sürerse. Molla Fenari bir an düşünmüştü. Davacıya baka baka: «Başka tanığınız var mı?» diye sordu.

Kalktı mı kalkmadı mı davacı belli olmadı, konuştu mu konuşmadı mı o da belli olmadı. Sadece: «Yok.» dediğini sandı herkes.

Molla Fenari de öyle sandı. Hala ayakta duran Yıldırım Bayezid'i göstererek: «Tanık olarak gösterdiğin Murad oğlu Bayezid'in tanıklığını geçerli bir tanıklık kabul etmiyorum.» dedi. «Şarap alışkını olanlar işret gecesinin gündüzü baş ağrılı olurlar. Şarabın uyuşturucu gücü de devam eder, hemi de görüşü bulanık yapar. Bulanık görüşte tam bir görme yoktur. Murad oğlu Bayezid gibi devamlı şarap içenlerin gördükleri ise şüpheli bir görüştür. Kadı olarak Murad oğlu Bayezid'in tanıklığına inanamam, söylediklerini doğrudur diye kabul edemem. Tanık gidebilir. Yargılamayı dinleyecekse şu yana geçsin.» Bekledi.

Yıldırım Bayezid, birden buz gibi bir çağlayanın altına çırılçıplak girmiş sandı kendini; ne çıkabiliyordu ne de başka bir tedbir aklına geliyordu. Değişik bakan gözleri Molla Fenari'nin elinde, yüzünde, yeşil hırkasında, hiç bir kırışığı olmayan düzgün sarılmış sarığında gidip geliyordu. Aksakalının titrediğini gördü bir ara:

«Ne denildiğini duydu mu tanık?»

«Duydum.»

Oturacakmış gibi oldu. Oturmadı, doğruldu yeniden. Yavaş yavaş çıktı. Kimseye bakmıyordu. Kadılık Evinin üçüncü odacısı yol açıyordu. Kapının hemen önünde iki sıralı insanların arasından geçiyordu. Susmuşlardı. Odadan Kadı'nın sesi geldi:

«Yargılamaya yarım saat ara verildi.»

Sonra yerinden tezine toparlanıp kalkan uzun hırkalı bir adamın hışırtısı, ardında kalan insanların yeni birine yol verişi... Ona benzer bir kıpırdanma sezdi. Fakat ne ona ne buna dikkat edecek durumdaydı. Kendi içinde, kendi bulanmış gönlünde bilemediği sızılara dalmış merdiveni iniyordu. Merdivenin ortalarında, hemen arkasında, tezerek yetişmiş bir ses: «Padişahım, Bayezid Beğim!» dedi; Molla Fenari'ydi.

Dalgınlığında döndü. Değişik bakan gözleri acı biberlerde yanıyordu. Acı biberlerin yanışında baktı.

«Kadı olarak başka türlü davransaydım size yakışmaz bir kadı sayardım kendimi, bağışlayın beni. Sizi kırmayı düşünemem.»

Acı biberlerin yanışında gülümsedi Bayezid Beğ, çarpıkçaydı. Pıtıraklı bir ses ile:

«Hocam neler düşünürsün?» dedi. «Tanrı'ya şükür ki senin gibi bir kadı Bayezid'in vaktinde yaşadı, yoksa boşuna bir ömür geçirmiş olurdum. Var davayı sona erdir, bizim yüzümüzden bekletme.»

Buna rağmen Molla Fenari Yıldırım Bayezid'i ana kapıya kadar geçirdi. Ayrılırken bir kere daha bağışlanmasını diledi.

Yıldırım Bayezid cevap vermedi bu sefer. Gülümsemekle yetindi, fakat gülümsemesi yüreğinden gelmiyordu. Yüreğinin, derin utanma kuyularına düştüğünü,

başını kaldıracak halde olmadığını sezinliyordu. İnsanın olmadığı bir yer aradı gönlü, insanın, otun, ağacın, kuşun, börtü böceğin olmadığı bir yer. Karın alabildiğine katmerlendiği, alabildiğine donup soğuduğu kuytuluklarda kendi gönlüne sarınıp ısınmayı hayalledi. En iyisi eski camiine gitmekti; odasına kapanmak, gönlünü dinlemekti. «Gelirler...» diye düşündü; «Orda olduğumu duyan gelir, yine kendimce kalamam.» Aslında yüzlerine bakamayacaktı insanların. Yalnız Kadılık Evinde değil, Bursa'nın orta yerinde, tekmil Bursalıların önünde yüzüne vurulmuştu şaraba düşkünlüğü. Öyle bir düşkünlüktü ki bu tanıklığı bile kabul edilmiyordu.

«Şimdi bunu duymayan kalmamıştır bre!» dedi canı sıkkın. Bir daha gidecek yer aradı zihni. Kesinlikle saraya dönmeyecekti. «Saray» diye eğlendi kendi kendine, «Neresi saraydır bre! Beğ konağı onun yanında görkemli kalır. Saray düşleyecek vaktimiz mi oldu ki? İki kâse şarabı yüzümüze vururlar utanmadan, gel de padişah ol sen. Tanıklıktan kolay sanki.»

Ayakları Bursa'nın ortasını doğrulamıştı. Canlısı olmayan, insansız bir yer düşünürken ayakları insanların kaynaştığı yere yürümüştü. Çiğnene çiğnene kirlenmiş pamuk kıtığının sarı kirine bastırılmış kaldırımda, gelen giden artmıştı. Sağdan soldan kimi abartılmış, kimi göze batacak derecede kimi de alışılmış biçimde saygılarını selamda sunan insanlar geçiyor, durup yol veriyor, bekleyip el bağlıyorlardı.

Hızlandı. Ulu Cami'ye gidişti bu gidiş, ayakları Ulu Cami'ye çekiyordu. «Eh, çalışanlar var orda.» En çok sevdiği, çalışan adamları seyretmekti. Taş yontan, taşıyan, harç karan, duvar ören bir kalabalık. Eğilip doğrulmaları, kalkıp oturmaları, iskeleye tırmanmaları güzeldi. Yavaş yavaş yükselen, biçimlenen duvarlar... Duvar-

ların biçimlenişini seyretmek güzeldi. Karın, soğuğun ayazında da çalışıyorlar mıydı acaba? Çalışmıyorlarsa aradığını orda da bulamayacaktı. Bir saçak altından geçerken tam ensesine, nasıl olduysa iki damla düştü. Soğukluğu belkemiğine işledi. Güneş ısınmış olmalıydı. Tavan karları cıvıyordu. Sulanmış erimekteydi.

Ulu Cami'ye yaklaştığı sırada Emir Sultan'a rastladı. Emir Sultan da Bayezid'i görmüş, ona doğru gelmişti. Sevindi.

Niğbolu'da kendi öz canını düşünmeden padişahının canına kanat geren yeniçerinin unutamadığı yüzünü Emir Sultan'ın yüzünde seyretmek her zaman sıkıntısını gideriyordu. Yeryüzünde bir başkası için canını hiçe sayanların da bulunduğunu bilmek güven vericiydi. Emir Sultan'ı her görüşünde de güvenceyi duyuyordu.

Emir Sultan'la olmak kendi kesesinden yapılma neredeyse bitmiş heybetli bir camiyi gezmek canlandırmıştı Bayezid Beğ'i. Baş ağrıları durulmuş, ağzının tadı yerine gelmiş hatta karnı acıkmıştı. Camiyi gezip bitirince Emir Sultan'la birlikte onun Gökdere'deki tahta çıplaklığında süslenmiş evine gitmeyi düşünüyordu. Kızı Hundi Hatun'un elinden pişmiş çorbaysa çorbayı içmek, pilavsa pilavı kaşıklamak, yüreğinde kalan zehirleri de alıp götürecekti. Ondan sonra dönüp Celayirin Ahmet Beğiyle Timur'u, Bağdat'ı daha derinden konuşabilirdi.

Dolaşıp şadırvanın önüne gelmişlerdi. İçeride duvarlara ayetleri yazan hattat, renkli camların yerlerini ayarlayan camcı, çinileri parlatanlar. Dışarda minarenin şerefelerine kandillik yerleştirenler, kubbelerin karını küreyen açıklıklara kurşun eritenler, dökenler, sıvayanlar. Cami, içiyle dışıyla bir arı kovanı yorgunluğundaydı. Balını taşırmaya hazırdı. Şadırvan, sularını bu yorgunlu-

ğa şırıldatıyordu. Yıldırım Bayezid'in değişik bakan gözleri suyun menevişinde pırpırlanıyordu.

«Buharalı Sultan, de bakalım ne diyeceksin.»

«Sözüm yok padişahım.»

«Sözün yoksa camide bir noksanlık da yok.»

«Eh, yok sayılır.»

«Ne demek yok sayılır? Varsa vardır, şudur noksanı denmeli değil mi? Yoksa noksanı da yok demektir.»

«Var gibi.»

«Nedir? Gibi olan nedir?»

«Her şeyi tamam padişahım. Bir noksanı yok sayılır. Görkemli, size yaraşır, Bursa'ya yakışmış bir caminin dört köşesinde birer meyhanenin eksik olmasındadır.»

Ters ters baktı Yıldırım Bayezid. Hemen öfkelenecek gibiyken gülüverdi. «Şaka ediyorsun lâkin şaka kötü oldu, sana yakışmadı.»

«Şaka değil padişahım, gerçek. Caminin noksanı gerçekten dört köşesinde dört meyhane olmayışıdır.»

«Bre zındık diyeceğim az kala. Camidir bu! Tanrı'nın evidir, meyhanenin yeri mi olur?»

«Olmaz tabi, olmaz padişahım, biz kıyaslayarak söyledik.»

«Ne biçim kıyastır bu pekey? Ne murdar kıyastır?»

«Tanrı'nın evidir, meyhane olmaz buyurdun. Gelgelelim hay babam. Bağışla beni padişahım dil pelesengimdir bu benim sana karşı dikkat ediyor ama alışkanlık işte çıkıveriyor tutamıyorum.»

«Neyse. Geç. Kıyaslama nedir onu de sen!»

«Asıl Tanrı Evi insanın bedenidir padişahım. Türkmen kocamız Yunus Emre ne demiştir:

Gönül Çalap'ın tahtı,
Gönüle Çalap baktı.

Dememiş midir? Tanrı Evidir diye buyurduğun camiye

meyhane yakışmaz ise, Tanrı'nın asıl evi olan bedene şarap yakışır mı? Sen ki Tanrı'yı bilen, Tanrı'nın evini bilensin. Ya neden şarap içersin durmadan? Mademki kendine şarabı yakıştırıyorsun öyleyse hiç durma bu caminin dört köşesine de birer meyhane yaptır. Aynı kapıya çıkar.»

Bayezid Beğ yutkundu, hem de üst üste. Boğazı kurudu. Ağzının içi tuzlandı birden. Bir süre ağız açamadı. Ne açlığı kalmıştı ne canlanışı. Dolan bir göl gerisingeriye akmış, hızla akmış, yerini tam takır bırakmıştı. Gözleri hem kaçacak yer arıyordu hem de Emir Sultan'ın gözlerinden ayrılamıyordu. Direne direne: «Siz bugün ağız birliği mi ettiniz?» diye sordu.

«Biz mi? Kiminle padişahım?»

«Hiç... Kimseyle değil. Bugün anlaşılan benim tuhaf bir günüm. Yok, hayır ağzını açma sakın. Diyeceğini dedin. Allah'tan ki Timur'dan önce siz konuştunuz. Hoşça kalın.»

Celayirli Ahmet Beğ'in, sabah sabah anlatışını hatırlamıştı. Bütün bedeni, bedeninden dökülen şarabın kokusunda taşıyordu.

Sıcak, bedenini dalayan bir terin sırtından fışkırıp yayıldığını hissetti.

Gümüşlü Kümbet'e tırmanan yola vurdu.

En yakın sığınak dedeleri Orhan ile Osman Beğ'in mezarlarıydı.

Başka hiç bir şey düşünmüyordu. Başka hiç bir yerde kendine gelemeyeceğine inanıyordu.

Onlara koştu.

Sakız Adası'nın iskelesinde, gün ışımasından bu yana beşinci yelkenli yanaşmış yelken kırıyordu. Bahar başladı başlayalı hiç bir gün kuşluk vakti olmadan bu kadar yelkenlinin bir arada iskeleye yattığı görülmemişti. Beşi de karşı kıyıdan gelme küçük teknelerdi. Kimi bir kimi üç kişi getirip bırakmıştı. En kalabalığı sonuncusu idi. Beş yolcuyla yanaşmıştı. Beş yolcunun biri Torlak Kemal'di.

Ada, kuşluk vaktinin bahar doymazlığına sürünüyordu; altınlı bir güneşi içiyordu.

Baştan sona mimoza kokuyordu. Mimoza kokusunun arasında çürümüş balıkla ısınmış bir güneşin denizlenmiş kokusu sarılmış döne dolaşa tepelere çıkıyor yahut tepelerden denize dökülüyordu. Torlak Kemal, on beş günlük at sırtını unutuverdi. Üç beş saatlik deniz, yelken yeli, tuzlu nem karışmasından yoğrulmuş baş dönmesinin verdiği sersemlemeyi attı üstünden. Ayağı karaya basar basmaz yüreği pekişmişti. Oldum olası denizden çekiniyordu. Altı cıvık bir bilinmezlikle derinlenen kimi zaman yeşil kimi zaman çeykelinden mavi bir su katılığı; üstelik içsen içilmez, sırtını dayayıp yatsan batar bir tuzluluk açıkça korkuturdu. Hele Şeyh Bedreddin gittikten sonra iki lafın arasında yerli yersiz: «Gidelim bu adadan.» demeye başlamıştı Börklüce Mustafa'ya

«Bizim ayağımız toprakta olmalı, gidelim.»

«Ayağımız toprakta ya Torlak. Bak vur! Vursana; topraktır bu.» Börklüce Mustafa pat pat pat vurarak ayağını bastıklarının toprak olduğunu söylüyordu. «Daha ne istersin? Toprak işte sana!»

«Bre Mustafa bu toprağın dört yanı cıvık. Yemin sana altı da cıvıktır buranın. Bir fırtına kopsa alır götürür denize adamı, alıp götürmezse batar zıkkım. Bize Anadolu gibi, Urumeli gibi beli bükülmez topraklar yaraşır. Dayadın mı sırtını dağa, toprağı duyarsın, batmayacağını bilirsin.»

«Olur. Bakarsın bir gün ikisi birden olur; hem Anadolu hem Urumeli.»

Karın borana, kışın ak ayaza kestiği bir sabah, gülüşü karlar içinde bir yüzle: «Hadi bakalım Torlak, Anadolu toprağı derdin, yürü!» dedi. «Tee Mısıraca git bakalım haberler nasıl? Senin gözün, senin kulağın gerek şimdi bana. Duyduklarım az karışıkça.»

«Bre Mustafa bu kış kıyamet?»

«Yürü! Kalk! Korkun denizden ise denizi sağlama geçeceksin. Yorgo Kaptan denizin ustasıdır.»

O gün bugün yollardaydı. Dönüşü bu bahar güneşineydi, bu mimoza kokusuna. Çürümüş balık kokusunu özleyeceği aklının ucundan olsun geçmemişti. Taşlarının arasından taze çimen fışkırmış dar kerpiç duvarlı bahçeleri kıyılayarak tepeye çıkıyordu. Kimi yıkık kimi dökülmüş kerpiç duvarların döküntüleri de çimen yeşilinin püskülündeydi. Ağaçlar çiçekte yeşil yapraktaydı; ağaç damarlarına yürüyen suyun kütürtüsünü duyar gibi oluyordu. Konya'dan sonra girdiği Anadolu baharı, buraya bakılırsa pek yoksulcaydı. Daha yukarılar, Bursa, Edirneyece, Meriç ötesi... Eh, burayı anıştırır bir bahar yaşıyordu ama bu mimoza kokusu yok mu bu mimoza...

Bu çürümüş balık... Bu sakız çalılarının acımsı yeşili...

«Bre biz burayla yatıp kalkmışız sanki gözün çıkmaya Torlak, Sakız'ın Adası babanın mülkü müydü de buncasına gözün kalmış göresimişsin tuh sana!»

Börklüce Mustafa'ya da bu göresimesinin acayipliğini anlattı; durdu durdu anlattı; iki lafın bir başında: «Bre sen az şişmanlamışsın Börklüce.» dedi bir de; «Ben bu Sakız'dan ayrılamayacağım kardaşım, anladım gitti.» dedi.

Sakız Adası'nı göresimesi doğru muydu değil yoksa baharın allanıp pullanıp sarhoşlatmasından mıydı bu vurgunluk onun orasını Börklüce pek kestiremiyordu ama kendisinin şişmanladığı doğruydu. Bütün kış balığa, şaraba; Sakız Adası'nın elden kaçmaz kızının beslemesine yan gelip yatmış olan Börklüce Mustafa yağ bağlamış boynunu zor döndürüyordu. İri bir tosun boynunda katmerleşmiş ensesi, peltelenmiş gerdanı şarabın kızarttığı ablak yanaklarıyla bir hizada kızarmış burnu, gözlerini fındık karasında çökertmişti:

«Bre Mustafa, bütün yaz varıp dolaşma sırası sende yoksa bu yağı öldüm Allah eritemezsin. Korkarım aklın da yağ bağladı, nasıl düşüneceksin?»

Torlak'ın yarı şaka yarı şaka ötesi sözü Börklüce Mustafa'nın can damarına çarptı:

«Höt bre! Beni ne sandın sen? Ölüm bile düşünür benim ölüm! Ağzındaki soğan acısı gitmeden Osmanlı'dan kurtulmak var mı? O zamanaca ölsem de düşünürüm Osmanlı yok edilmeli diye... Senin ağzın tatlanmış herhal, soğan acısını unutmuşsun.»

«Ben? Unutmuşum he mi? Derdim ne idi de te Mısırları, bilmem nereleri, Urumelinin cehennemindeki Ağaç Denizini falan neden dolaştım pekey?»

«Eyi öyleyse. Gevezeliği bırak, söyle haberler nasıl?

Bayezid Mısır'ın Sultanına elçi salasıymış, doğru mudur?»

«Doğru. Fakat ondan öncesi var. Timur Azerbaycan'da Karabağ denen kenti de yakıp yıkmış derler doğruysa. Yakıp yıktığına doğruysa dedim yoksa Karabağ'ı aldı Timur, oranın Emiri Karakoyunlu Kara Yusuf da kaçıp Bayezid'e sığınmış tıpkı Bağdat'ın Celayirli Ahmet Beği gibi. İkisini de Bayezid baş konuğu olarak ağırlamaktaymış epeydir. Timur, Bayezid'e mektup yazıp ikisinin de kendisine geri gönderilmesini istemiş.»

«Timur'a da bak sen! Bre, Bayezid'den kaçanlar, Timur'a sığınmadılar mıydı? Bayezid onları geri istedi miydi?»

«İster mi? Osmanlı herifi Bayezid dediğin. Bir beğin kendine sığınanı geri vermeyeceğini bilir, istemenin onu aşağılamak olduğunu da bilir.»

«Timur da aynı soy, o bilmez mi?»

«Bakma sen Timur'a. Bahane arıyor hır çıkması için. İstiyor ki Bayezid saldırsın ilkin. Söylenenler doğru ise Timur'un ordusu Bayezid ile pek savaşmak istemiyormuş da Timur'un ki, eh işte gördünüz başka yolu yok bunun, demesine gitmekmiş. Doğrudur. Sen de ben de biliriz Timur'u. Biliyorsun. Herat'taydı herhal, elinden kurtuluncaya ne çektiydik.»

«Bırak geçmişi, bu zamana bak sen.»

«Geçmişi bırakırsam bu güne nasıl gelirim? Bugünü eyi bilmezsem yarını nasıl düşünürdüm? Timur dün ne ise bu gün de odur, yarın da geçmişini bildiğimiz Timur olmaz mı?»

Börklüce Mustafa güldü keyiflice:

«Pekey.» dedi; «Öyle olsun. Ne demiş Bayezid mektuba?»

«Ne diyecek? Söğüp saymış, Padişahlar arasında bi-

zim gibi söğüp sayılmaz herhal, kendilerine göre bir dilleri vardır, bilemem o yanını. Sonra da almış yanına Karakoyunlu Kara Yusuf'la Celayirin Ahmet Beğini, salmış ordusunu Erzincan üstüne. Oranın Beği Mutahharten, Timur'un adamıdır. Erzincan'ı Mutahharten'in elinden almış Bayezid, karısını kızını rehin tutup Bursa'ya sürmüş, Mutahharten'i de yerinde bırakmış Beğ olarak. Yani senin anlayacağın Timur'a, al işte mektubunun cevabı demiş sözüm ona. Timur da Şam'ı yakıp yıkmış. Sivas'a gelmiş bir gözdağı vermiş. Yalan mı essah mı bilemem artık kimi Sivas'a geldi diyor, kimi gelmedi. Ben oralardayken Timur Sivas'a gidiyordu onu biliyorum.»

«Sivas'a mı? Aman Torlak. Savaş geldi çattı mı?»

«Sanmam. Bunlar henüz gözdağındalar. Çünkü Celayirli Ahmed Bağdat'a dönüp yine başa geçti, Kara Yusuf Azerbaycan'a döndü. Pek bir çıt yok ortalıkta. Sanırım Timur Bayezid'den, Bayezid Timur'dan korkuyor.»

«Eyi de; Timur ayağını bastığı toprağa benim diyenlerdendir; Bağdat'ı bırakır mı? Karakoyunlu Kara Yusuf'un yaptığına göz yumar mı?»

«Bırakır, yumar görünüyor şimdilik.»

«Yani?»

«Yanisi... Yanisini kendi bilir kardaşım. Eğer Mısır'ın Sultanıyla Bayezid anlaşabilseydi Timur ikisini birden göze alamazdı. Anlaşamadılar. Ben oradaydım, Mısır'daydım o ara. Bayezid'in elçilerinin geldiği gün Kadı Burhaneddin'in öldüğü, topraklarının Bayezid'in eline geçtiği söylentileri de yayıldı ortalığa. Hâlbuki daha önce olmuş bitmiş bu iş. Üstüne bir düşüncesizlik edip Malatya'yı aldı ya Bayezid. Malatya'yı kendisinin sayıyordu Mısır Sultanı. Bu yüzden niyeti varsa bile Bayezid ile ortaklık kurmadı. Duyduğum, Sultan Ferec'in: «Bu Timur gelip geçicidir, bugün var yarın yok. Amma ve lâ-

kin Osmanlı'nın Bayezidi, Timur'u yenecek olursa dünya duramaz karşısında. Ko, yesin Bayezid'i Timur. Osmanlı beş on sene belini doğrultamaz, Timur da geçer gider, Mısır böylece soluk almış olur diyesiymiş. Demiş, demiş açıkçası.»

«Bre Torlak akıllı bir adama benziyor Sultan Fereç he mi? Dün bizim Sakız Adası'nın Tekfuruyla Keşiş de aynı lafları ettiler. Timur Bayezid'i yenerse bırakır gider, ölünce de kendiliğinden dağılır Timurlular, ondan korkmak boşunadır dediler. Bayezid'in Osmanlısının kalıcılığından korkulur. Biz Timur'un yenmesini dileyeceğiz, ona çalışacağız. Hele bir de Bayezid ile oğulları bir arada ölürse... Anadolu Beğlerine kalırsa toprak, bölük pörçük kalırsa... Bizim günümüz doğdu bil Torlak, o gün doğdu bil.»

«Surdaki karar bu mu şimdi?»

«Bu!»

«Pekey Şeyh Bedreddin'e nasıl duyurulacak?»

«Deli misin bre? Şeyh Bedreddin düşünmeli sadece. Bize onun ünü gerek, adı gerek. Sözlerini biz kendimize göre evirip çevirip sancak yaparız.»

«Ha şu mesele. Mısır'da çok tanıyanı var, çok seveni Mısır'da, Suriye'de, Malatya'ya doğru o yanlarda çok kişi yoluna kurban.»

«Anadolu da, Urumelinde de. Bizim tekerlememiz var ya, ben de halimce Bedreddinem, lafı epey tuttu. Bayezid'in bile önüne çıkıp söyleyenler olmuş. Yani Torlak Kemalim, su vardır ya su, toprağın alt yüzünden ığıl ığıl akar. İşte onun gibi... Akmaktayken bizimkiler de bu lafla aktılar. Bu Sivas meselesi doğruysa?»

«Ne demek doğruysa eğer? Eğri bir laf mı getirdim şimdiyece sana? Konya'da duydum. Bursa'da duydum. Konya'dan da Bursa'dan da bilip tanıdığım adamlarımı-

zın çoğunu Timur ordusuna saldım. Kadı Molla Fenari'nin Bayezid'in tanıklığını kabul etmeyişini duydun mu?»

«Şarap düşkünüsün demiş.»

«Tamam. Bir de Emir Sultan'ın Ulu Cami'ye meyhane istemesi? Ne getirir aklına senin?»

«Bre bu Timur Bağdat'ta neden şarap küpleriyle uğraştı? Vay vay vay, aman Torlak cin misin sen? Şeytan mısın?»

«Ne cin ne şeytan Şeyhimiz yok böyle şeyler der, bilmez gibi konuşma. Adamım ben adam! Şimdi bizimkiler Timur ordusunda Bursa Kadısının Bayezid'i sarhoş olduğu için yargılayıp koğduğunu yayacak. Emir Sultan'la Bayezid'in baş başa verip Ulu Cami'nin dört köşesine dört şarap evi yaptırmağı kararlaştırdıklarını yayacak.»

«Bre sen Timur'un işini kolaylaştırıyorsun Torlak?»

«Hem de Timur'u hızlandırıyorum, öyle ki bizimkilerden biri yakalansa Timur alnından öpüp geri salar.»

«Bre sen? Bre Torlak! Ne istersin, ne dilersin? Bir elin yağda bir elin balda kardaş var dinlen dinlendiğince soyha ne deyim...»

«Seni şişmanlatanları dilesem Börklüce? Onların yanında Sivas'ın sonunu beklesem. He der misin?»

Tuttu ellerinden sımsıkı Torlak'ın Börklüce; hızla çekti: «Gel! Durma bre! Elimle götüreyim seni soyha! Elimle hazırlayım ne istersen gel bre!»

Sakız Keşişinin manastırına çıkar dar yola vurup yürüdüler. Birinin kolu ötekinin beline dolanmış; ötekinin eli berikinin beline dolalı kolunu sımsıkı kavramıştı. Bir türkü söylemeleri noksandı ki onu da yolun yarısında Börklüce Mustafa tamamladı. Oynak; civeleğinden bir Rum türküsüne başladı:

«Kaşın oynar, gözün oynar bre Marikamu öldürecek misin?»

İki yıl kadar önce yine buradan, bu kalabalık yokuşun başından seyretmişti Sivas'ı, o zaman ağustos güneşi ter içindeydi, şimdi mayısın sere serpe güneşi, aşağıda düzleşen Sivas'ı kavaklarda, söğüt ağaçlarında, yeşile sarmış diz boyu otlarda yipildetiyordu. Düzlüğün, yokuşa yakın orta yerinde kale, yamyassı; çok gerilerde gümüşü andıran bir su çizgisi kalınca. Yangın artığı iki minare, kentin kucağında; su çizgisinden sonra dağlar kel dağlar, ormanlı yamaçlar; su çizgisinin beri yanında sürülmüş, ekilmiş, göğermiş tarlalar. Kent kıyılarına yapışmış bahçeler. Fakat hepsi, her şey korkak! Görünenler yaralı bereli, görünmeyenler belini doğrulamadığından. Kale, sursuz; çıplak bırakılmış seksenlik bir kadın buruşmasında.

Dişlek bir çizgi gülüşü yardı Timur'un çenesini, «İki yıl önce kalesine güvenen kente bak!» dedi içinden; «Surunun yıkılmazlığından böbürlenen Sivas, kuyruğunu kısmış uyuz bir köpek midir bre! Yemin ederim ki sokağında bir tek canlı yoktur herkes evine, hem de evinin en kuytusuna çekilmiştir.»

«Ne dersin Barak Tekin? Şu Sivas'ın sokağında bir tek canlı yoktur şimdi diye düşündüm?»

«Varsa akıllarına şaşmak gerekir.»

Timur, gözleri Sivas seyrinde doygun baktı Yüzbaşı

Barak Tekin'e; göremediği bir Sivas'ı görmek yahut Yüzbaşının yüzünde unuttuğu bir geçmiş günü aramak geldi gittisinde oynadı bakışları. Bir, beş, on, elli saydı Yüzbaşı Barak Tekin zarifinden. Altmışa doğru Timur:

«Bu iş bitsin artık.» diye mırıldandı. Ne kendine ne de Barak Tekin'eydi mırıldanışı, orada olmayan birineydi; o biri, belki de hiç bir yerde olmamıştı. «Bitmeli. Çok uzadı. Aylardan mayısta mıyız?»

«Mayıstayız Emirim.»

«Günlerden?»

«Yirmi beştir.»

«Hicretin sekiz yüz dördüncü yılı. Hayırdır inşallah. Hicret?»

Acı badem gevmesinde bir yağ dolanmıştı diline damağına ansızın. «Hicret?» deyip düşünmede kalmıştı. Gözleri varla yok arası bir badem uzunlamasına çekilmişti. «Hicret?» Sıcak bir çöl kavrulmuşluğu, perişan bir yol döküntüsü, doğup büyüdüğü yerlerden kopmak, doğup büyümediği bir yabancı yer, yabancı yerler, yabancı güneş, balığın denizden alınması yani, susuz bir demir sandığa konulması. «Yaşa burda dileğince.» denilmesi.

«Hicretin sekiz yüz dördüncü yılı.» diye tekrarladı. Arkasında koca bir ordu vardı ki, bu kalabalık düzeni ne bu Anadolu toprağı görmüştü şimdiyecek, ne de Türkistan toprağı; Timur, Timur olalı beri de böylesine karınca kaynamasında kalabalık bir orduya «Yürü!» buyruğu vermemişti. En çok iki ok atımı gerilerindeydi; yaklaşıyordu, dağı sallar soluğunu, ordunun ensesinde duyuyordu. Tozu dumanı göğü tutmuştu, görünüyordu. «Dön!» dese dönüp gidecek; «Dur!» buyursa duracak. Bilinmeyenlik içinden gelmişti; dudak bükmeleri, küçümsemeleri yırta yumruklaya gelmişti; tek başına sekiz, on yüz bini toplayıp on yüz bini ardına takmıştı;

Koca bir Emir Timur'du şimdi ya yine de içinde acı bademgevmesinde bir yağlama vardı.

«Yazık Barak Tekin sana! Bir tek adamı bulamadın. Nerde senin Barak Tekinliğin, kaç para eder?»

Yüzbaşı Barak Tekin, sözün, kendi kendini yeren yerinmeliğini sezmezlikten geldi. «Seyyid Bereke Şeyh bir tek adam olsaydı kolaydı Emirim.» dedi. «Tek başına sanılan bir koca kişidir aradığımız.»

«Ne Halep ne Şam kaldı he mi? Ne Mekke?»

«Bir kocalığı yüz bin sayarım Seyyid Bereke'yi en azından. Yok, yüz bin sayılan bir adamı bulamadıysam?»

«Benim için bir dünyaydı. Yazık, geç farkına vardım. Oğlumdan sakladığımı senden saklamamışımdır Barak Tekin, yine saklamayacağım. Ben, Timur olarak ben, Seyyid Bereke'yi emellerime kalkan yaptım; kalkan yaptığım müddetçe yanımda yeri vardır sandım. Kazın ayağı öyle değilmiş. Seyyid Bereke beni bırakıp gidince yüreğim de beni bırakıp gitti. O günden beri... Acaba o da benim gibi midir? Yarım?»

«Ölmüştür.» dedi Yüzbaşı Barak Tekin birdenbire. Ne zamandır söylemek istiyor, çekiniyordu. «Onun için bulamadık.»

Timur, karmakarışık çevirdi gözlerini Yüzbaşıya, yüzbaşının atına, atın sağındaki solundaki otlara, yüzbaşının arkasındaki ağaçlara, gökyüzüne, sonra tekrar Yüzbaşı Barak Tekin'in yüzüne; «Sen ne aradığını bilmiyorsun öyleyse.» dedi öfkeyle; «Kimi aradığını bilmemişsin.»

Uzun süre konuşmadı.

Gerilerden ordunun sesi uğulduyordu. Toz duman serpintileri, yokuş başı yelinde bu yana dökülüyordu. Aşağıda sinmiş bir Sivas nefes almaktan korkuyor, kımıldamaktan korkuyor, fısıltılardan korkuyordu. İki yıl

önce gem almaz böbürlenmelerde kengellenen surları, yıkılmaz sarp kale, şu kamburu çıkmış ihtiyar ölüsü tümsek miydi? Evet demeğe bin tanık yetmez bir değişme. Yer götürmez bir ceviz ormanı ile sayısını Tanrı'nın bileceği kantarlar dolusu baruta mal olmuştu. Çevre yanında hala kökünden sökülmüş dev ağaçların çukurları, toprak üstünden kesilmiş iki kulaçlık gövdeler görünüyordu; kurumuş, kararmış, çatlamış, kimi yeniden yeşermeği denemiş gücü yetmemiş, kimi dağ yosununda zar zor göğermişti.

İki yıl önce göz, buralarda nereye dönse bir ceviz ağacı ormanının kabarmış denizine dalardı. Hepsini kestirmişti. Hepsi ateş olmuş, köprü olmuş, mancınık olmuş, yanar gülle olmuştu. Surların altına kadar yüz kere binlerce adamın açtığı lağımlar varıp uzanmış; barut, içi dolu, içi oyulmuş, iç içe çakılmış ceviz kütükleri lağımlara doldurulmuş, surların altına altına veryansın bir ateş, ver yansın bir patlama. Böbürlenen surlarıyla Sivas kalesi göğe uçmuştu da bir parçası bulunmaz olmuş, Kızılırmak kıyısından taş yağdığı söylenmişti. Çocuk figanlarından kadın kız çığlıklarına, tekbirlerden dualara gök yarılmıştı; duyar gibiydi hala.

Daha Timur'u görür görmez kapısını açıp teslim olmayan bu Osmanlı Kalesini yerle bir etmek dahi azdı. Yangın Osmanlı'nın yüreğine oturmalıydı ki bundan sonraki kaleleri dayanamaya, hiç dayanmaya. Onun için:

«Kesin!» diye buyurmuştu; «Sağ bırakmayın!»

«Fakat Emirim!» diyen yine Yüzbaşı Barak Tekin olmuştu; bu, bir adım gerisindeki yüzbaşı, o zaman da tıpkı şimdiki gibi böyle bir adım gerisindeydi. «Fakat Emirim söz verildi. Kan dökülmeyecek dendi Sivaslılara. Şimdi kan dökersek?»

«Dökmeyin siz de. Boğun! Diri diri toprağa gömün! Hendeklere doldurun, sur hendekleri de ne ola? Düzleşsin her yer. Osmanlı anlasın ki hendekleri insanla doldurur Timur. İnsan dolmasın istiyorsa hendeklerime sursuz kalelerde otursunlar. Uğraşmağa vaktim yok benim Yüzbaşı! Bu Anadolu toprağında her kent Sivas gibi dayanmağa kalkarsa ömrüm yetmez Osmanlıyı yenmeğe. Sivas'ın başına gelenlerden korkup kentler kapılarını açmalı beni görünce. Boğun!»

Ağzı köpükler içinde bar bar bağırdığını bu gün bile hatırlıyordu. Köpüklü tükürüklü bağıran buyruğu yerine getirilmiş, boğulmuş, diri diri toprağa gömülmüş, hendeklere doldurulmuştu insanlar kanları akıtılmadan. Sivas talan edilmiş, yangın veryansınına alev dillerini açmıştı.

Bin çocuk göründü belli bir dizide, en kabacası dokuz yaşında ya var ya yoktu. Çoğu yürürken yalpalanıyordu. Bini de bir örnek giydirilmişti nerden bulunmuş ne vakit giydirilmiş ise. Bininin de başında, tutuşlarından anlaşıldığına göre, saygıda kusur edilmeyecek bir nesne taşıyordu. Ekmek değilse zemzem suyu. Kur'an-ı Kerim olduğunu yaklaştıklarında öğrenen ordunun yangıncıları durmuş, el bağlayıp yol vermişlerdi.

Bin çocuk bir örnek giyimde, kimi yürümeği zor becerir, çocuk sesinin günahsız incesinde Türkmen kocası Yunus Emre'nin bir ilahisini söylemeye çalışıyordu: «Şol Cennetin ırmakları, Akar Allah deyu deyu...»

Bin çocuk, şol Cennetin ırmakları misali, başları üstünde Kur’an-ı Kerim «Allah.» derken ağlamaklı akıp geliyordu. Ordunun yangıncıları çocukların Allah Allah'ına uymuş, gözlerini kaçıracak yer arıyordu; adım adım geriliyordu. Atlıların çoğu atından inmişti, inmek üzereydi, yayalar utançla başlarını önlerine eğmişlerdi.

Az sonra bütün ordu ters yüz geri dönecekti nerdeyse, utançlarından kaçacaklardı.

Timur yarısı çoktan boşalmış yüreğinin kalan yarısında bir Timur'un birden kudurduğunu hissetmişti. Boğmaca öksürüklerinin soluksuzluğunda haykırmıştı:

«Sürün! Yok edin!»

Atını ilk süren bu Yüzbaşı Barak Tekin idi. Sonra ne yapacağını bilmez ordunun yarısı yüzbaşının ardına düşmüştü. Bin çocuk, ilahilerinin yutkunuşunda kördüğüm oldu atlarla; uçuşan Kur'an-ı Kerimler, parçalanmış bir örnek giyim; kafası gözü ezilmiş, kolu bacağı kopmuş, karnı paramparça bin çocuk, göz açıp kapayıncaya çiğnenmiş, bir daha çiğnenmişti. At toynaklarının harmanında bir kör sessizlik çığlık çığlığa ağırlaştığında Timur gözlerini yummuştu sımsıkı, çeneleri kilitlenmiş, dişleri birbirine girmişti. Topal ayağından çolak koluna sıçrayan bir dayanılmaz sancı, bütün bedeninde ısıtma sarısının depreminde yayılmıştı:

«Sivas'a girelim artık!»

Girdikleri bir kent miydi yoksa et kesim yeri miydi? Dünyadan ağır bir lov taşı; tırtıllı dişleriyle yuvarlanıp geçmişti sanki.

Şimdi, iki yıl sonra o Sivas, kabalık yokuşunun aşağısındaki düzlükte, hala kör topal iniliyordu.

«Barak Tekin!»

«Buyur Emirim?»

«Sen geçen gelişimizde, Gök Medrese'yi görmüş müydün Sivas'ta? Çifte Minare'ye bakmış miydin?»

«Görmüştüm Emirim, bakmıştım.»

«Kesme taşlar, hele kapıda? Hiç yakışmayanı, yerine uymayanı var mıydı?»

«Yoktu. Usta işi.»

«Demek usta işi sence noksansız olur? Usta işinde yakışmazlık göremezsin?» Bir acayip iç çekmişti bunu sorarken Emir Timur; Yüzbaşı Barak Tekin, bir an, soruyla iç çekiş arasındaki ilgiyi düşündü. «Neden cevap vermedin Barak Tekin?»

«Bildiğin cevaptır Emirim.»

«Bildiğim, evet. Bizim de şimdi; senin, benim, herkesin; Bayezid'in de. Şimdi birer parça olduğumuz, geleceğin bir parçasıyız şu anda. Öyle bir altın zencir ki gelecek dediğin nesne Barak Tekin, halkaları hep kendinden öncesine bağlı. Sen bir halkasın, ben bir halkayım; bağlana bağlana geleceği yapıyoruz. Gelecekte, beş yüz yıl sonra söz gelimi, biri, o gelecek zencirini alıp baksa, halkalardan birini eğri büğrü görse, paslı, ezik, o zencire yakışmamış görse? O yakışmayan halka gelecek dediğimiz zencirin güzel görünüşünü bozar mı bozmaz mı? Yani bu Sivas'ın Çifte Minaresinin görkemli kapısını bütünleyen taşlardan biri demek istiyorum, kaba, yamru yumru bir taş olsaydı o görkem nasıl gelirdi cana?»

Yüzbaşı Barak Tekin, Timur'un ne demek istediğini anlamıştı. Doğruyu söylemek işine gelmedi.

«Benim aklım o kadarına yetmez Emirim, bilirsin.» dedi. «Benim aklım...»

«Bilirim Barak Tekin bilirim. Gerçekten yetmiyorsa bir ye de bin şükret o yetmez aklına öyleyse. Ordu yaklaştı, sürelim atlarımızı biz de. Yanaş bana, daha yanaş. Biz bu Anadolu'ya dalarsak kolayına çıkamayacağız; bin Sivas yaksak boşuna. En eyisi tezine bitirmek işi, bitireceğiz. Bayezid'in nefes alışını bile isterim senden. Hangi gün hangi saat nerde, kaç kere nefes aldı? Anladın mı? Say ki Anadolu Semerkant'tır, adamlarını nasıl yaydıysan Semerkant'a; Bursa'ya doğru da öyle yayacaksın. Anadolu Beğleri buraları eyi bilirler; sığıntılarımızı buy-

ruğuna veriyorum artık, istediğin işlerde kullan.»

«Adamlarım ağlarını ördüler zaten Emirim.»

«Daha! Her konak arası yarıya inecek, adamların ona göre ağlanmalı. Bayezid bu sefer yüzde yüz gelecek bize vurmağa; on konak ötemizdeyken haberim olmalı!»

«Buyruğun şaşmayacak Emirim.»

«Bayezid'in elçileri Sivas'ta bulur mu bizi?»

«Bulur Emirim. Bulacaklar.»

«Sanırım Bayezid'in mektubunu da getiriyorlardır. Gelsinler. Getirsinler. Tümenlerim Bayezid'in elçisinin önünde geçit töreni yapacak Yüzbaşı. Tümenlerimin sonu gelmezliğine Osmanlı elçisi bakalım nasıl dayanacak? Torunum Muhammed Mirza'nın bir örnek giyinmiş tümeni yarına kadar gelir mi dersin Sivas'a? Biraz daha hızlı yol alamazlar mı?»

«Yarısı zırhlı tümendir Emirim, ağır zırhlarla daha fazla yol alınamaz herhal. Eyi yol alıyorlar, umulmadık hızları var. En kısa zamanda kavuşacaklarını bildirmişlerdi.»

«Görsün bakalım Osmanlı tek düzen ordu nasıl kurulurmuş? Tarih görmüş mü böyle bir örnek çeri giyimini? Kalıcılıkmış bre! Yeniçeri düzeninde orduymuş! Hıh. Onu da göreceğiz!»

Yüzbaşı Barak Tekin, biraz atını özengileyip öne geçtiği için biraz da dişlerini sıka sıka mırıldanmamsı konuştuğundan, Emir Timur'un sözünün sonunu duyamamıştı.

Başlangıcını da doğru dürüst duyduğundan şüphedeydi aslına bakılacak olursa, ne var ki, Timur'un böyle anlarda ne konuştuğunu duya duya ezberlemişti. «Görsün bakalım Osmanlı.» diye başladı mı sonu üç aşağı beş yukarı aynı kapıya çıkardı, çıkıyordu. Bir at boynundan daha geriye kalmamak için tepikledi atını. Ordunun

öncüleri hemen gerisinde görünmüşlerdi. Sağdan konaklamacılar sarkmış, düz ovaya bir kaç bölük yayılmıştı bile. Otağcıların başı, kopmuş, Sivas Kalesi yönünden bu yana geliyordu. Kavuştuklarında, otağın kaleye kurulduğunu söyledi.

Timur ters ters: «Otağ istemem!» buyurdu; «Kale Beğinin konağını boşaltsınlar söyleyin de.»

Yüzünden düşen bin parçaya bölünmüştü. İki üç gün sürdü. Torunu Muhammed Mirza'nın tümeni gelinceye dek. Ancak o zaman yüzündeki fışkı sinekleri uçuştu, açtı yüzünü, gülümsedi; güldü. Muhammed Mirza'yı bağrına basışı görülmeğe değer oldu. Bıraktı kucakladı, kucakladı bıraktı. Sanki kokladı, uzun uzun. «Göster şu ünlü tümenini bakalım.» dedi coştu. «Geçsinler gözümün önünden. Ününü hak etmiş midir etmemiş midir gözlerimiz görsün.»

Emir Timur'un coşkun isteğine rağmen, Muhammed Mirza'nın kendisi gelmeden ünü gelmiş kırmızı tümeninin geçit törenine başlaması kolay olmadı. Muhammed Mirza, çöp incesinde de olsa bir eksik gedik istemiyordu; titizleniyor, titizliği zaman alıyordu.

Derken Bayezid Beğ'in elçilerinin geldiği duyuldu. Emir Timur'un keyfi iki kat oldu. «Mektubu tören sonunda okuruz.» sözünün ardından, kırmızı tümenden sonra hemen bütün ordunun geçide törenlenmesi buyruğunu saldı. Yol yorgunu Osmanlı elçisini avanaklaştırmak için bundan iyi bir vakit ne seçebilir, ne de seçse bulabilirdi. Kızıl atlastan kesilmiş atlı tümen geçide girdi tezinden. Emir Timur'un buyruğu Muhammed Mirza'nın titizlenmesini ister istemez bastırmıştı.

Sancaklar kırmızı, cepkenler kaftanlar kırmızı, börkler tolgalar kırmızı. Eyerler, zırhlar, kalkanlar, atlar, bir kırmızılığı taşıyıp kat kat dalgaladı, bir yandan öbür

yana aktardı yalap yalap. Düzen ise düzen dediğin bu kadar olurdu. Kırmızılığın ardından, yarı kırmızı yarı ak giyinmiş yayalar yürüdü sonu gelmemecesine. Öğle oldu. İkindi oldu. Geçit töreni bitti sanılırken yeni başladı sanki.

Bayezid'in elçileri göz kırpmadan geçit törenini seyretti.

Emir Timur, geçit töreninin tozundan toprağından bunalacaktı nerdeyse.

Bayezid'in elçilerinin yüzünde tek bir şaşmış çizgi dahi görememekten ayrıca öfkelenmişti de. Yorulmamalarının mümkünü olamazdı; bunca kalabalığın böylesine bir sıkı düzende saatlerce eğrilmeden geçebilmesine, geçmekte devam etmesine şaşılmamak imkânsızdı. Ya ağaçtı bu herifler ya da taş! Yahut da... Orduları bunların, görülmemiş bir düzende olmalıydı ki böylesine umursamasınlar. Kendine yedirebilse Timur eğilip soracaktı yanındakine.

Yüzbaşı Barak Tekin gelip de sol kulağına eğilmese: «Emirim Bayezid Beğ ordusu ile birlikte dün Tokat'ta konaklamış.» demeseydi elçilerin taşlaşmışlığına daha fazla dayanamayacaktı. Dişlerini sıka sıka: «Tokat?» diye fısıldadı.

Yüzbaşı Barak Tekin: «Yakınımızda sayılır.» dedi yavaşça.

«Burnumuzun dibinde de şuna Yüzbaşı! Bu mudur senin izciliğin?»

Yüzbaşı Barak Tekin, öfkenin asıl sebebinin ne olduğunu kestirememişti; bocaladı. Timur: «Gözünü aç!» dedi. «Kulağını da. Tekrarlanmasın. Tümenler Kayseri üstüne doğru yollansın. Bütün gece yürünecek! Tez!»

Sonra, hiç bir şey olmamış gibi törene döndü gözleri. Elçileri unutmuş gibiydi. Yüreğinde sıcak bir coş-

kunluk tütmeğe başlamıştı. Sanki Bayezid yanı başındaydı, omzundan çevirse başını, yüz yüze geleceklerdi. Akşam kararması görününceye dek yüreğindeki sıcak coşkunluk tütünü arttı, eksilmedi.

Akşam kararmasına yakın bitti geçit töreni. Yerinden kalkmadı. «Beğinizin mektubunu okuyalım.» dedi elçilerin yüzüne bakmadan. İçlerinden biri bile olsun kıpırdamadı.

Timur'un elleri titredi; seyrimeye benziyordu başlangıçta; git gide arttı, gözle görünür oldu. Yüzü Güherçilemsi bir kirlenmede kasıldı. Deli miydi bu Bayezid? Böyle bir mektup yazmağa zorlamıştı evet, bu da hesabında kitabında yazılıydı Timur'un Timur olarak ama Bayezid çizgiyi aşmıştı.

«Çık!» diyordu açıkça; «Hemen boşalt topraklarımı!» diyordu. «Yoksa geleceğim; ine girsen çıkaracağım seni.» diyordu. Dahası «Topraklarıma girip topal ayağınla kirlettiğin için cezanı vereceğim. Vermezsem karımın koynuna girmek haram olsun bana!» diyordu.

Vay hele. Bayezid adına bak sen! Silme altın yaldızla yazılmış. Ya Timur'un adı? Kendi adı... Kendi adı nasıldı? Sinek pisliğinde bir okunmaz çizik, bir karalama ha Timur!

Yol yorgunluğunda gelmiş, dinlenmeden bütün gün tozlu topraklı bir töreni seyretmiş aç, susuz elçiler ilk defa şaşarak baktılar; Timur'un öfkesi bir acayipti, fırlayıp kalkışı bir acayipti, çıkıp gidişi bir acayipti. Çocuk desen çocuk değil, yeni yetme desen yeniyetme değil, kadın desen o hiç yakışmaz bir acayiplikte acayipti. Güneş bu acayipliğe battı.

Murad'ın oğlu Yıldırım Bayezid'in çıldırıp çıldırmadığını Ali Paşa da düşünmemiş değildi. Daha düşündüğü anda suçların en ağırını işlemiş olmanın pişmanlığında üzülmüş, hatta korkmuştu. Kendinden bile saklamasına rağmen dönüp dönüp aynı noktaya geliyor, o noktada saklasa da saklamasa da, korksa üzülse pişman da olsa, Yıldırım Bayezid'in çıldırmış olabileceği düşüncesi, hastalıklı bir uyku gibi beynine çörekleniyordu. Sık sık andığı, zaman zaman aklından hiç çıkarmadığı Sultan Murad Han'ın sağ olmasını; sessiz, tebessümleri andıran, pamuk tüylerinin hafifliğindeymişçesine davranışlarıyla bu ters çeykel geçitten kazasız belasız sıyırıp geçirmesini istiyordu gönlü; özlem gibi bir istekti. Geçit dediği Timur gözle görünür bir hale geldikçe Ali Paşa'nın özleme benzeyen isteği koyu bir süt kesmesi olup çıktı. Yıldırım Bayezid'in geçide delicesine at sürüşüne, gözlerini de yumamadığından, baş dönmelerinde bakmak zorunda kaldı.

Fakat gönlü razı olamıyordu seyirciliğe. En son, Bursa'dan ayrılmadan önceki meşverette direnebildiğince direndi. Aklını, cambazların oynaklığında telden tele attı ama gördü ki her tel kaygan, her tel Yıldırım Bayezid'in atına bağlanmış, atın dizginleri de padişahın elinde. O zaman, akıl cambazlıklarını bir yana itti; açık,

kesin, korkusuz bir Çandarlı Ali Paşa olarak attı ortaya kendini:

«Tuttuğunuz yol yanlıştır.» dedi. «Devleti sala yüklemiş azgın sellere bırakıyoruz, günahını ödeyemeyiz.»

Daha: «Tuttuğunuz yol yanlıştır.» dediğinde can çekişir bir hırıltıya dönen sessizlik, sözünü bitirdiğinde oluvermişti. Meşveret, ölü sessizlikte, padişahın gürlemesine hazır bekliyordu. Ali Paşa, meşverettekilerden hiç değilse yarısından fazlasının buna benzer bir söz söylemek istediğini, söyleyememekten ezilmekte olduğunu sezmişti. Yıldırım Bayezid'in değişik bakan gözleri birdenbire noktalaşmış, birbirinden kaçan iki nokta olup Ali Paşasına dikilmişti.

Meşverettekiler başını kaldırıp bakmıyordu, el bağlamış dinler, düşünür görünüyordu ama Ali Paşa çoğunluğun, içten içe sözlerine hak verdiğini biliyordu. Sezgi değil idi artık; biliyordu. Yıldırım Bayezid Han da bunun böyle olduğunu bilmiş olmalı ki tedirginleşti. Değişik bakan gözleri, iri burnunun gerilmesinden, büsbütün noktalaşmıştı; Ali Paşa'yı bırakmış, hızla meşverettekileri dolanmıştı. Ekşiliği boğuntulu bir seste:

«Biz çete değiliz.» dedi; «Sen de söyledin. Devletiz! Devlet çete savaşı yapmaz.»

Ali Paşa ne durdu ne çekindi:

«Başlangıçta Kılıç Arslan da aynı sözü söyledi. İnanarak söyledi. İnandığınca davrandı. Ne var ki çekirge sürüsüne ilk çarpışında geri dönmek zorunda kaldı. Çete savaşında vurdu yeri geldikçe. Kazandı. Timur da Haçlılar gibi öz yurdundan uzaklaşmıştır. Bizim toprağımızdadır. Bizim gibi döğüşmeğe, ya kazanmağa ya kaybetmeğe alışıktır. Azar azar kazanmağı bilmez. Azar azar kaybetmekten deli olur. Bunu bilmeliyiz, buna göre davranmalıyız. Sonunda kaybeden Timur olacaktır.»

«Başında da kaybeden Timur olacaktır. Ali Paşa bunu böyle belle sen!» Dağ doruklarında diş diş yıllanmış karlar çığ halinde düşmüştü odaya sanki. Padişahın sesi, çığın orta yerinden çıkar gibiydi. «Yenmeği yenilmeği düşünmek değildir gayretimiz, yenmektir. Bizim toprağımızda dedin, toprak bizimse, bizim diyebiliyorsak yenen biz oluruz. Toprağını benimsemeyen zaten yenilir.»

«Padişahım bağışlasınlar beni, boynumuzu kıldan ince bilerek son sözümüzü de söyleyeceğiz. Toprağını benimsemeyen zaten yenilir, buyruldu. Toprağını benimsemeyen bir insan düşünemem; ancak hayvan yaradılışında biri olmalı ki benimsemesin öz canını, otladığı yeri toprağı bellesin, toprak, öz candan da değerlidir. Çünkü şehitlik, öz candan geçme toprağın uğruna olur. Gelgelelim insan, benimsediği toprağı nasıl benimsediğini bilmiyorsa bir işe yaramaz bu; bilerek benimsemiyorsa yani, faydasızdır.»

«Pekey. Anlaşıldı. Şimdi bunları konuşma sırası değil, daha çok vaktimiz olacak. Çok konuşacağız. Şimdi, bir Hoca Firuz Paşamızı dinleyelim. Ne gençtir ne de yaşlı; ortalardan. Gençlere de yaşlılara da sözcülük edebilir. Vaktimiz yok bugün uzatacak.»

Ali Paşa, padişahın, bilerek Hoca Firuz Paşa'yı karşısına çıkardığını anladı. Koca Evrenuz, Timurtaş Paşaların ikisi de, Akıncı Beğlerinden Malkoç, Yahşi, Umur, Oruç, daha ötekiler; İne Beğ, Doğan Beğ, Balaban Beğ, Yakub Beğ, Minnet Beğ... Bütün bunlar, bütün ötekiler varken Hoca Firuz Beğ'in konuşturulması boşuna değildi. Ali Paşa ak dese Hoca Firuz'un kara diyeceğini bilmeyen mi vardı? Ama kulaklarına inanamadı Ali Paşa. Hoca Firuz'un ölçüsüz, az kabaca, dallı budaklı sesi düpedüz girmişti söze:

«Benim Ali Paşa'yla geçinemediğimi herkes bilir.»

demişti yekten. «Ali Paşa ak dese kara derim ben, onu da bilir herkes. Çoğunda yanılmamışımdır. Doğrusu bu sefer akça konuştu. Aklını eline alıp konuştu. Dedikleri, Kılıç Arslan'ın ne yaptığını bilecek akılda değilim Ali Paşa kadar, onun için dedikleri akıl işidir. Gelgelelim...»

Ali Paşa kulaklarına inanamaya görsün Yıldırım Bayezid, yağsız zembereklerin ha koptum ha kopacağımlığında kuruluyordu. Hoca Firuz o pat pat konuşmasını, gelgelelim ile duraksatmayıp az daha sürdürseydi yağsız zemberek kötü bir kopmada atacak, Yıldırım Bayezid tutulması güç bir hızla yerinden fırlayacaktı. Hoca Firuz, bilerek yahut bilmeyerek, zembereğin tam kopma noktasında gelgelelim ile duraksayınca Yıldırım Bayezid yerine yerleşir gibi oldu, nefeslendi. Gözlerini Hoca Firuz'a dikip huysuzlanarak bekledi.

Hoca Firuz: «Gelgelelim...» diye yeniledi eski sözünü; «Vakit geçti bana kalırsa. Ali Paşa'nın dediğini iki yıl önce, Sivasımız yakıldığında yapacaktık. Bin çocuğun at altında parçalandığı gün yapacaktık.»

«Yaptık bre Hoca Firuz!»

«Evet yaptık padişahım. Ben de onu söyleyecektim. Kayseri üzerinden yürüdük. Timur gelişimizi duydu; savaşı göze alamadı, çekilip gitti. Peşine düşseydik, kaçarken koğalasaydık eyi mi olurdu kötü mü onun orasını konuşmayalım. Şimdi Timur yine Sivas'a doğru yürüyor. Yanılmıyorsak niyeti Anadolu'yu dehşete düşürüp sindirmektir, yıldırmaktır. Çete savaşları onun işine yarar. Zaman alır ayrıca. Kaçan Anadolu Beğleri bu zamandan yararlanır. Timur'un adamlarıyla, kendi adamlarıyla onlar da çeteler düzüp bize vururlarsa ne olacak? Kılıç Arslan zamanındaki Haçlılar Anadolu'nun yabancısıydı. Timur'un yanındaki kaçak Anadolu Beğleri en az bizim kadar bilirler bu toprağı. Timurluların dili bizim dilimiz-

dir, dini bizim dinimizdir. Biz çete savaşı yapalım derken çete savaşıyla karşılaşacağız. Gücümüz beşe ona dağılacak. Timur, kendi ordusuyla da saracak bizi ayrıca, Urumeli n'oolacak pekey? Ordaki kefere boş mu duracak? Ordumuzun bir bölüğü Urumelinde kalmak zorunda. Onun için tek yol, Timur'un üstüne yürümektir. Yürüdüğümüzü duyunca iki yıl öncesi gibi ya kaçacak ya da duracak, durursa kozların paylaşılması şart olur. Sözüm buncadır padişahım.»

Yıldırım Bayezid'in de sözü buncaydı. Hatta buncağızından da kısaydı: «Karılar gibi döğüşmek bize yakışmaz!»

Ali Paşa, her şey bir yana asıl bu sözden alınmıştı. Gelgelelim Kosova öncesi Murad Han'ın çınaraltı meşveretinde de bu Yıldırım Bayezid buna benzer konuşmuştu. Alınmakla ne geçecekti zaten eline? Aldırmadı, işin peşini de bırakmak istemedi. Sivas'a doğru yola koyulduklarında bile bir umut ışığı vardı içinde, aracı koymağı düşündü. Fakat padişah pek az konuşuyor, konuştuğu zamanlarda da kızgınlığını belli etmiyordu. Ali Paşa'nın kızdığı muhakkaktı; bunca yıldır ilk defa çekişmişlerdi.

Ama Yıldırım Bayezid o az konuşmalarında Ali Paşa'ya karşı eskiden nasılsa yine öyle davranıyordu. İne Beğ'i yahut Doğan Beğ'i aracı koymakla padişahı büsbütün kopartmaktan korktu.

Sonunda bu korkuyu da göze aldı. Timur kudurmuştu, orası söz götürmezdi. Timur kudurdu diye Yıldırım Bayezid'in de çılgınlaşması mı gerekti? Doğan Beğ'e bunu anlatmağa çalıştı. İne Beğ'i de Doğan Beğ'i de padişahın çok sevdiğini biliyordu. Bu sevgi şimdi bir işe yaramazsa ne zaman yarayacaktı?

Doğan Beğ: «Doğru Ali Paşam.» dedi. «Padişahın ba-

na karşı olan duygularını bilmez değilim. Ama bu duygulardan yararlanmağı nasıl düşünürüm? Yararlanmak duygunun pazar malına dönüştürülmesi demek olmaz mı?»

«Kendin için istemiyorsun Doğan Beğ; ne senin ne benim çıkarım için; devlet Doğan Beğ devlet! Devlet için çiğnenmem gerekirse çiğnesinler beni derim, duygularımı bir yana bırakırım, satılacaksam satılayım derim. Devlet için bencillik haramdır?»

«Devlet için benim olanı düşünmeden harcarım Ali Paşam. Padişahın bana olan güveni yahut sevgisi her neyse o benim değil. Ondan yararlanmak istemem. Hem bağışla beni, çete savaşına benim de aklım yatmıyor. Timur'a, Timur'un anlayacağı dil gerek!»

«Sen bilirsin. Zorlayamam.»

Kızmıştı. Kızmamıştı da kırılmıştı. Sesi kırgınlığını saklamıyordu. Yalnız kılıcın adamı olan, kılıcın dilini bilen bu beğler, paşalar ne zaman, Tanrım ne zaman avuç içinin dışında düşünecekler; ne zaman bir kaç pencereden birden bakmak gerekeceğini öğreneceklerdi. Bu beğler, paşalar bir evin içindeydiler; evin bir penceresinden bakıyorlardı hep, evin öteki pencerelerinden de bakıp daha geniş bir dışı seyretmek varken tek bir pencereye tutsak olmanın yoksulluğundan kurtarılmalıydı bunlar; bunlar değil yalnız bütün Türkmen. Düşünürse sonu gelmeyeceğini bildiğinden, biraz da bunalmamak için, Doğan Beğ'den daha görmüş geçirmiş olduğuna inandığı İne Beğ'i çağırtmıştı. Bu sefer açıktan açığa yardım istemişti İne Beğ'den; padişahın tutumunun yanlış olduğunu, değiştirmek, muhakkak değiştirmek gerektiğini anlatmıştı.

«Sen Murad Beğ'i de bilirsin İne Beğ. Padişahın çocukluğuna at kılıç olarak yön veren sensin, seni dinler.

Bunun için çağırdım. Çete savaşı yapmamız şart, şart, şart İne Beğ, şart! Devletin topal bir çolaktan korkması ilk tokadı yemesidir ki bu sersemleme bile bize yeter.»

Yüreğinden kopan seslerdi Ali Paşa'nın sözleri. İne Beğ iliklerinde duymuştu. Ali Paşa'yı ilk defa bu kadar yakın, bu kadar içten görüyor, bunun için de şaşıyordu.

Öteden beri bildiği Ali Paşa gününü yaşayan, biraz şarap, biraz güzel kadın, kız biraz da, altın gümüş hastası biraz da; böyle sanırdı. Yüreği kopa kopa konuşan bu adam ise bambaşka bir Ali Paşa'ydı. Babası Çandarlı Kara Halil'in dirilmişi sanki.

«Evet Ali Paşam, doğrusun. Gelgelelim vakitsiz doğrusun, işe yaramayacak zamanda Hoca Firuz Paşa'nın dediği daha gerçek. Nedenini söyleyim: Gerçekliği Bayezid Beğ içindir. Çünkü çocukken bir Demirci Boran Usta tanıdı o; kötü tanıdı. O gün bugün, karılar gibi savaşmaktan kaçar. Ölümüne gider savaşa. Hani Hazreti Ali, Hazreti Hamza zamanları olsa teke tek vuruşacak, orduyla değil. Onun için yolundan döndüremem. Sıkışırsa, Demirci Boran Usta'yı hatırla der bana.»

«Neden susarsın İne Beğ? Neden kaşımı gözümü süzersin?

«Tokat kentimiz ha göründü ha görünecek. Tokat'ın alt yanı Sivas'tır, Sivas'a da Timur girmek üzeredir. Bu durumda kaş göz süzmekle vakit geçirilmez!»

«Kimdi? Ne yapardı? Neredeydi?»

«Dedim ya Ali Paşam, Boran Usta'dır. Top dökmeği denerdi. Anlatmak ne işe yarar, anlatılanı yaşamayan anlamaz da anlatmaz da.»

«Son söz ine Beğ?»

«İlkini de sonunu da birlikte söyledik. Ben Ali Paşa olsam, bu savaştan nasıl yenerek çıkarım, onu düşünürdüm. Yenilirsem nasıl en az zararla yenilirim.»

«Başka yol görmüyorsun demek?»
«Sen görüyor musun?

Al işte! Bu da tek pencereden bakınıyordu dışarıya; hekimce konuşan bir ordu beğiydi. «Galiba bana da adam beğendirmek zorlaştı; kendimden başkasını beğenmeyen bir herif olduk çıktık bre! Ne olursam olayım, inandığım doğru mu inandığım?»

Doğruydu. Öyleyse gidecekti sonunaca. Gidecekti de, kime? Kala kala Emir Sultan kalmıştı. Molla Fenari Bursa'daydı, olmasa bile Bayezid Beğ'e söz geçireceği şüpheliydi. Başkaca bir kimse de aklına gelmiyordu Ali Paşa'nın.

Emir Sultan'ın yanına kendisi gitti. Tokat'taydılar, konaklamışlardı. Timur'un da Sivas'ta konakladığı haberini almışlardı. Eğer yazılmışsa bu savaşın yazgısı, bu bir hafta içinde, ya Timur ya Bayezid, birinden biri olmayacaktı ortada. İş Timur'la yahut Bayezid'le kalsa ne gam! Ötesi çok kötüydü bu ölüm kalımın. Gönlü, yüreği, eti kemiği iliği yenilenin Timur, ortadan kalkanın Timurlu olacağınaydı; bunu istiyor, buna inanıyordu. Aklı kesin bir kayaydı ve lâkin; «Bayezid silinecek!» inanmasından dönmüyordu.

Emir Sultan'a, aklının korkusunu anlattı. «Şu anda sadrazam diye düşünme beni.» dedi. «Ali Paşalığımı da koy bir yana. Bir yoksul Türkmen say ve öyle dinle sözlerimi. Şu, şu, şu sebeplerden?» Çete savaşı yapılmazsa, yorulmadan sekiz on sebep sıralayarak, Timur'un bu savaştan yenmiş olarak çıkacağını anlattı. «Bu da Emir Sultanım.» dedi acınarak; «Bizans'ın alınmasını en azından elli yıl geciktirmek demektir. Bir bilemedin iki yıl sonra alınması kesin olan Bizans'ın elli yıl sonraya kalması ne demektir düşün hele? Elli yılın içinde gelecek

padişahlar Bizans'ı düşünmez artık, Roma'yı düşünür, Endülüs'ü düşünür, daha yukarılarına varır. Mısır'ın zenginliklerine, Nil'e iner. Maden zenginliklerine, su zenginliklerine, ağaç zenginliklerine varır. Elli yıl içinde bambaşka, yepyeni bir yurt, bir dünya yaratır. Hâlbuki Timur yenerse ki yenecektir adım gibi biliyorum böyle giderse, Anadolu bir kan deryası olur, boğulur. Bayezid Beğ nice bin güçlükle kurdu Anadolu birliğini, Anadolu birliği bozulur, Beğler yeni baştan toprağı böler, parçalar, şehzadeler birbirine düşer ki Haçlının tepemize binmesi işten bile değildir artık Tanrı yazdıysa bozsun; o zaman ne yaparız? Nereye gideriz? Tutsaklık nedir bilmedik şimdiyece, tutsaklık bir çöktü mü kabağımıza bir daha o acıdan belimizi doğrultanlayız.»

Diyeceğini demiş, nefesini tüketmiş, bomboş bir çuval kıvrımında gözlerini Emir Sultan'ın dudaklarına dikmişti. Emir Sultan'ın, hilaller biçiminde ağzını çevreleyen kara pırıltılı kısacık sakalı sakin, heyecansızdı. Emir Sultan'ın gözleri de...

«Ha babam Ali Paşam ben neylerim niceylerim? Padişah seni dinlememiş ki beni dinleye. Yazılan yazıldığıncadır. Ne sen ne ben, değişmeyeni değişecek sanır çabalarız, başka şey gelmez elimizden.»

«Tanrı'ya mı bırakalım diyorsun?»

«Başka ne diyebilirim ki? Tanrı şaşmaz. Şu dediklerin başımıza gelecekse, çete savaşı yapılsa da yeniliriz ha babam Ali Paşam, yine gelir başımıza. Çete savaşında yenmemiz muhakkak mıdır?»

«Sanıyorum.»

«Ha babam Ali Paşam sanmak nedir? Bilmek değildir. Tanrı bilicidir. Bizim yapacağımız padişahın çevresinde kenetlenmektir. Gedik vermemek, canını dişine takmaktır. Ötesini padişah, onun ötesini de Tanrı bilir.»

Temmuz hamam ısınmasında başlamıştı; Tokat'ın kayalarında cayır cayır yanıyordu. Bey Dağı'ndan aşağı cayır cayır yanışını Tokat'a üfürüyordu. Tokat Çayı kurumadıysa da kurumağa yakın akıyordu. Elma armut bahçelerinin üstü kavrulmuş bir temmuz güneşinde kirli kara kararmış, kaba ceviz ağaçları pis pis uykuya yatmıştı. Kötü bir ter, esintisi olmayan yapış yapış toza toprağa bulanarak bedene yapışıyor, ne yapsan çıkmıyordu.

Ali Paşa bir de bu temmuz sıcağının bunaltısıyla yorgundu. Emir Sultan'ın yanından çıktığında, barsaklarında dayanılmaz bir sancı başladı. Ağrılarda burkulan bağırsakları sanırsın birbirine giriyordu. Çadırına zor attı kendini. Halsizdi. Dizlerinde derman kalmamışa benziyordu. Aldığı nefesin yarısı ter, verdiği nefesin tamamı buğu gibiydi. Daha ne olduğunu anlayamadan da çıkıldı. Timur Sivas'tan ayrılmıştı. Peşine düşüldü. Ali Paşa bağırsaklarını, terini, dermansızlığını unuttu.

Yıldırım Bayezid: «Gelme. Git. Bursa'da eyileş.» dediyse de kerçine bir söyleniş sandı. Güvene güvene:

«Ölürsem de yanında, kalırsam da yanında Bayezid Beğim.» dedi.

Padişah hoşça güldü: «Ölmeyeceğim Ali, sen dirilmeğe bak. Yanımdasın.»

Sonra temmuz, yine temmuz, yine temmuz. Kavruk, kurağa çekmiş, toz deryasında bir Anadolu içi; suyu çekilmiş düzlükler, kelleşmiş tepeler, kayası bol dağlar. Kayseri, Kırşehir, bilmem neresi. Timur ya kaçıyor ya çember çeviriyordu. Ali Paşa, dermansızlığına alışmıştı artık. «Yoruyor; Timur bizi yoruyor.» diye düşünüyordu. Ama bunu düşünmeğe ne gerek! Yorgunluk elle tutulur olmuş görünüyordu.

Temmuzun günleri birbiri üstüne bindikçe güneş, ağustos fırınına eğilmiş alevleniyordu sanki. Göz alabildiğine sarıydı ekini otu; yeşil ağaçlardaydı, onlar da temmuz sıcağında döklüm döşek bin susuzluğa kararıyordu. Anadolulusundan, Urumelilisinden, Sırp'ından, yeniçerisinden, ayırt edilmeden ordunun her bir çerisi tozdan şekil değiştirmecesine değişmişti. Atlar, yersiz bir huysuzlanmada. Su desen gözelerde, pınarlarda ya el kadar ya iplik iplik. Çoğu dereler takur takur kurumuştu; çakıl taşına dolmuştu. Öyle bir susuz Anadolu ortasında haberciler Timur'un Ankara'ya vardığını getirip ilettiler.

«Duracak gibi mi? Durmayacak gibiyse önden çevirip savaşa zorlamalıyız, günü geldi sayılır.»

«Çubuk Suyu boyunca ovada yerleşme düzeninde görünür padişahım.»

Bir an Yıldırım Bayezid'in beyninde, temmuz güneşinin dönmesinden başka bir hareket olmadı. Ne duydu, ne gördü, ne hissetti; sezgileri de susmuştu. Beyninde bir kocaman göz misali dönen temmuz güneşinin dönerken dönerken ters çevirdiği Timur'un yüzü. Şimdiyece hiç görmemişti. Tariflerden biliyordu. Ama bu kadar kanlı bir yüz olacağını bilmiyordu. Güneşle erimiş, eriyen bir yüz.

«Ankara'ya ne kadar uzağız?»

Doğan Beğ: «Üç günlük.» dedi.

İne Beğ: «Sıkıdan alırsak iki günde varırız.» cevabını verdi.

«Temmuzun kaçındayız? Günlerden nedir? Salı mı?»

Hoca Firuz Paşa: «Temmuzun yirmi beşi olmalı.» dedi. «Günümüz salıdır padişahım.»

«Öyleyse perşembeye Ankara önündeyiz. Savaş cu-

maya inşallah. İne Beğ Doğan Beğ ile öncüye koşsun. Perşembe meşveretine tam bilgi isterim. Timur'un konuşuna göre yer seçile. Göreceğim! Ali Paşa nicesin? Diri misin?»

«Çok şükür padişahım.»

«Sevindim buna. Seni yanımda bilirsem kolay yenerim.»

«İnşallah.»

Emir Sultan'ı hatırladı Ali Paşa. «İnşallah.» hep bir ağızdan padişahın çevresinde gediksiz, mancınık taşında çıkmıştı. Güvenliydi; korkusuzdu, dönülmez bir kesinlikte bel bağlamış bir inanıştaydı.

O biçimde değişmeden Ankara yoluna düştü. İne Beğ'in dediğince de iki günlük bir sıkıda yürüyüş, yorgun argın, aç susuz denecek bir halsizlikte getirdi, Ankara'nın Çubuk Ovası'nın altına kondurdu. Gün ikindiye ağıyordu. Tozu toprağı süzebilip nefes alsan dahi aldığın nefes kurutulmuş bir güneş tozuydu söz gelimi. Yaklaşan ikindi esintisi az biraz canlara derman veriyordu. O da olmasa yorgunluk bir yana can dermanı bir yana adamın kendisini bulmasının mümkünü olmayacaktı. Atlının çoğu attan indiğinde bile eyer üstünde katılaşmış iki bacağın yaylanmasını doğrultamıyor, yayaların ayakları ha bire yürümekten geri durmuyordu.

İlk kötü haberi daha da kötüydü: çevrede ne kadar kuyu, göl gölek varsa hepsi zehirlenmişti; zehirlenmeyenler battal edilmiş, çamur çirkef batağında at sidiğinden kokuşmuş bir zehir yeşili yosunluk yapılmıştı.

«Kısacası, su umudumuz kalmadı.» diye mırıldandı Yıldırım Bayezid. Başı kendiliğinden göğsüne eğilmişti: «Say ki Kerbela'dayız. Öyle olsun.»

Daha çok Ali Paşa ürperdi. Ölümsü bir sessizlikte düşer gibi oldu yüreği. Bundan önce yaşamamıştı sanki;

bundan sonra da yaşamayacağını zannetti. Gözleri, çevre yandaki beğleri dolaştı bir bir. Az geride, yeniçeri bölükbaşılarından üçüne bir şeyler anlatmağa çalışan iri kıyım beğe, kendi de farkında olmadan bağırdı:

«Minnet Beğ!»

Minnet Beğ sözünü yarıda kesip çaptı:

«Buyur Ali Paşam!»

«Yedekte ne kadar suyunuz var?»

«Geceyi geçirebiliriz Ali Paşam. Sabaha yeteceğini sanmıyorum.»

Yıldırım Bayezid, Minnet Beğ'e çevirdiğinde başını, Ali Paşa, değişik bakan gözlerin kıpkırmızı yandığını gördü. «Minnet! Sabaha Allah Kerim'dir, üzme tatlı canını!» diyen sesi de, görülebilse, muhakkak kıpkırmızıydı, Ali Paşa'ya öyle geldi. «Yine de tutamaklı kullanıla su Minnet! El yüz yumanın zamanı değil. Çeri dinlenebileceğince dinlensin Ali Paşa. Sabah gün ağarırken vuracağız. Akşama bitireceğiz inşallah, bir gün için susuzluktan ölünmez. Ben dolaşacağım, Timur nasıl yerleşmiş göreyim. Kimse gelmesin. Herkes işinin başına!»

Yıllarca önce, gece yarılanırken Niğbolu Kalesi'ne gidişinde nasıl yalnız ise, atı ve kendi, yine öyleydi. Atıyla ve kendiyle kaldığında yalnızlığın tadı deli bal suyu lezzetinde bir hoş duygusuzluk yaydı ciğerlerine. Sabahtan beri çatlarcasına ağrıyan başı uyuşmuştu. Ağrının yerini yel esintisini andırır bir serinleme almıştı. İkindiüstünün sümbül güneşi Çubuk Ovası'na püsküllenmişti. Ordusunun ağırlığını yerleştiren, çadırlarını kuran, atını, devesini, katırını, kağnısını güvene almaya çalışan uğultusu güneşin sümbül püsküllenmesinde soyunmuş Çubuk Ovası'na bir garip canlılık veriyordu; ayrıca hoşuna gitti. Ama az sonra atının olmayacak huylanışından irkildi.

Nedense İne Beğ'le Doğan Beğ'in iz sürüp gözetlemesinde olduğunu sezdi. Ansızın döndüğünde de sezgisinde yanılmadığını anladı; uzakçaydılar ama onlardı. Yalnızlığında bir değişiklik olmamıştı. «İkisi de benim yalnızlığım zaten.» diye söylendi. «Yalnızlığım.» derken yüreği burkulmuştu. Niğbolu, Kosova, Karamanoğlunun Konyası, ondan da öncesi bir çocukluk, Demirci Boran Usta falan; hepsi birbirine girmiş, karışmış bir çalkantıda gelip yüreğine aktı. Hem gözlerini hem yüreğini yaktı. Bir anda hesaplaşır gibi oldu hatırladıklarıyla. Kimine boyun büktü susup, kimine acısından gözlerini yumdu.

«Sana!» diye dişlerini sıktı; «Sana Demirci Boran Usta. Sana başım diktir hamdolsun. Lanetin yerini bulmadı. O gün bu gün, karılar gibi dövüşmedim. Dövüşmeyeceğim de. Timur gibi olmayacağım.»

Derin bir soluk aldı. Göğsü taşacaktı nerdeyse. Bir an Doğan'ı da İne Beğ'i de yanına çağırmayı düşündü; caydı.

Yalnızlığındaydı ama geçmişiyle hesaplaştığı anlarda bile gözleri Çubuk Ovası'nın kuzeyine doğru dikelen ağaçlı tepeleri dolanıyordu. Görebildikleri, tepe eteklerinece uzun bir şeridi Timur'un tuttuğuydu. Çubuk Çayı tepelerin ardındaydı; Çubuk Göleği ardındaydı, derecikler ardındaydı. Dolanıp sarkmak, çevrilip sarkmak, iki yanından kaymak imkânsızdı. Tepelerin arkasındaki koyaklarda yedeklerin yerleşmediğini düşünmek için insanın çocuk olması gerekirdi. «Sağ kanat şurda anlaşılan; sol kanat şu yanda olmalı. Bu durumda orta şurası. Geniş bir cephedir bre!» düşüncesindeyken Timur geldi aklına. Ne yapıyordu acaba? Şimdi, şu an şu saat ne yapıyordu? Böyle bir başına yalnız olduğunu biliyor muydu acep? «Bilse tümenlerini salardı üstüme çoktan!» diye

mırıldandı. «Güvende sanıyor kendini. Belki de satranca oturmuştur. Öyle bir zalim yürek satrançta unutur kendini herhal!»

Epeydir Timur'un ne halde olduğunu düşünmekte olduğundan gözleri gelişigüzel aranıyordu. Timur'u aklından silince, gözlerinin gelişigüzel aradığının filler olduğunu fark eti. Elli kadar fil deniliyordu. «Atları ürkütmekten başka bir işe yaramayacaklar. Yaramayacaklar ama biz de Haçlılara yaptığımızı yapamayacağız. Hilal biçimi savaş tuzağımızı bilir bu herif, ne de olsa bizden sayılır; bilir. Öyleyse? Doğrudan vurmaktır bre Bayezid, vurup sürmek! O da bunu yapacak nasıl olsa.» Adından daha iyi biliyordu savaş düzeninin böyle kurulacağını, böyle gelişeceğini, böyle biteceğini.

Dönünce, doğru Ali Paşa'nın çadırına gitti. Biraz otağında yalnız kalmak istemediğinden biraz da Ali Paşa'nın gönlünü almaktı dileği. Kırdığını biliyordu. Hoca Firuz Paşa'yı konuşturmakla iyi etmemişti. Doğrusu çete savaşı da pek yabana atılacak bir düşünce değildi. «Değildi ama açıkça söyleyeyim Ali Paşa, Demirci Boran Usta'yı kudurtan çocuğum ben hala, o laneti yüklenemem. Göğüs göğüse dövüşmem şart!» Bunları da söyleyemezdi Ali Paşa'ya. Ama çadırına giderse darılmadığını anlatabilirdi.

Sormadan, pek birdenbire girdiği için Ali Paşa'yı minderinde yan gelmiş bulmaktan çekinirken aksine canı sıkıldı. Ali Paşa'yı yalnız sanıyordu. Büyük oğlu Süleyman Beğ'in Ali Paşa'nın yanında olacağını hiç ummuyordu. Üstelik ikisi de çok kötü şaşırmışlardı; acayip bir suçlulukta toplanmışlardı. Kendinden sonra ister istemez padişah olacak olan büyük oğlu Süleyman Beğ üstelik arpa terinde sararmıştı da durup dururken. Şarap mı içmişlerdi yoksa iki taşın arasında? Süleyman,

epeyce şarap düşkünüydü, biliyordu; bu Ali, ondan olmalı, Süleyman'ı öteki şehzadelerden çok severdi. Fakat çadırın havasında şarap kokusuna benzer bir koku da yoktu. Yoksa afyon mu? En iyisi görmezliğe gelmekti. Böyle bir anda bir de bunlarla can sıkmak istemedi. Ama içine de bir kurt düşmedi değil.

«Ali Paşa! Beğleri paşaları toplamışsındır sanırdık. Onun için geldik.»

Ali Paşa, gömlek çıkarırcasına çıkarmıştı donukluğunu: «Biz de onu söyleşirdik padişahım. Buyruğun tezinedir.»

«Öteki oğullarım da Ali Paşa... Mehmed beni aramış olmalı?»

Ali Paşa, buyruğu iletmek için kapı çavuşuna buyururken Bayezid Beğ oğlu Süleyman'la o ara iki ikiye kaldı. Hem bakmak istiyordu oğlunun yüzüne uzun uzun; ayrılıkların sonunda kavuşmuşçasına nice bir özlemle oğlunun yüzünü süzmek geliyordu içinden, hem de neden olduğunu bilemediği bir irkiliş gözlerini geri çekiyordu, bakmak istemiyordu. Ali Paşa'nın çadırında bulması oğlunu, fısfısına konuşur bulması midesini bulandırmıştı. Az önce ciğerine düşen kurt düştüğü yeri kemirip duruyordu. Ali Paşa'nın yanlarına gelmesi, oğluyla iki ikiye kalmanın sıkıntısından kurtarmış oldu, yalnız; ciğerindeki kürtün kemirişini gidermedi. Yine de Ali Paşa'nın kırgın sandığı gönlünü düzeltebilecek sözler söyledi. Ali Paşa sevineceği yerde kızarıp bozardı.

Bu kızarıp bozarmaya da bir mum yapıştırdı Bayezid Beğ. Ali Paşa'nın yanında ilk defa yabancılık duydu. Öz oğlu Süleyman'ın varlığı taşınmaz bir yük gibi geldi. O sırada da küçük oğlu Mehmet Beğ nefes nefese girdi çadırdan içeri. Yıldırım Bayezid'in yüzü güldü. Kendini tutmasa kalkıp kucaklayacaktı.

«Haberler?» dedi; «Otur da anlat. Otur otur biz bizeyiz.»

Genç, kıvrak, hayli terlemiş, yeniyetmeliği zorlayan bir babayiğit yüz ilişti gösterilen mindere. Anlatıp anlatmamakta ikirciklendi. Bayezid Beğ'in bakışları konuşmasını isteyince:

«Padişahım, Timur'un savaş dizeninde bir ayrıcalık yok.» dedi güvenle. «İkisi akıncı Beği, biri güvendiğim bir çavuş, üç çaşıtın üçü de aşağı yukarı aynı sözlerle döndü. Orta kanat, sağ kanat, sol kanat düzeni. İki kanadın ayrıca öncü tümenleri var. Orta kanat iki bölümde; sağda iki tümen, solda iki tümen. İkisi de orta kanat. Timur bu iki bölümlü orta kanadın başındadır. Filler burada. Fillerin üstünde kuleler var, kulelerde okçular, ateşçiler yerleşmiş. Yedek tümenler koyaklarda gizlenmiş. Her kanadın bir yedeği bulunuyor, üç tümen de orta kanadı yedekliyor, Yedeklerin en düzenlisi kırmızı tümen dedikleri Timur'un torunu Muhammed Mirza'nın tümeni ki bana kalırsa tam yedekte değildir, vurucu yedektir. En güvenilir tümen olduğu söylenir, yaygın söylentidir ki inançla birdi.»

Mehmed Beğ'in sözlerini soru sormadan dinlemişti, kesmemişti, söylediklerini bile bile konuşuşunu dinlemek hoşuna gidiyordu. Kendini bu hoşlanışa bırakmak istiyordu. Büyük oğlu Süleyman bir yanında olmasa, çadırda Ali Paşa bulunmasa... Bu iki diken iki devedikeni, kaynatılsa bir çövenotu köklerinde köpürecek iki kuru kök, hoşlanmışlığını tatsızlaştırıyordu. Elinde olmadan Kosova Savaşı'nın kazanıldığı geceye dalıyordu gönlü, yüreğinin dibine çöken karındaşı Yakup Beğ'in ölümünü didikliyordu.

Yarın bu vakitler, savaşın sonunda babası Murad Han gibi şehit olmuş görüyordu kendini, Kosova akşamı

bu Ali Paşa ne yapmışsa yarın akşam da aynını yapacaktı. Büyük oğlu Süleyman'a «Devlet» diyecek, «Nizam-ı âlem» diyecek, şu diyecek bu diyecekti, öteki üç karındaşının boğdurulmasını isteyecekti hemen. Tıpkı kendisinin, o Kosova akşamı yaptığı gibi, karındaşı Yakub Beğ'i nasıl boğdurtmuş ise bu Süleyman da İsa'yı, Musa'yı, şu can yiğit Mehmedini boğdurtacaktı, boğdurturken de üzülmeyecekti bile. Süleyman'ı öylesine tanıyordu ki, sanki kendisinin en kötü yanıydı, kibiri, acımasızlığı kendini beğenmişliğiydi. Süleyman'dan daha bir nefret etti.

«Ölmemem gerek.» diye sızlandı yüreği, «Yaşamalısın, özün için değil Mehmed için yaşamalısın!» Mehmed'i kurtarırsa karındaşı Yakup'tan yüklendiği günahın arınmışlığını duyacaktı sanki. Mindere yan diz çökmesinde ilişmiş, anlattıklarını gönlü ile yüreğini karıştırarak anlatan Mehmed'i, bir an karındaşı Yakub olmuş gördü. Kaşta, gözde, burunda... Hele çenede öyle çok benziyorlardı ki birbirlerine. Herhal bunun için seviyordu Mehmed'i, ötekilerden bunun için ayırıyordu. «Evet, doğrusu bu.» dedi içinden, «Mehmed Yakub'un yerine doğduydu benim için.»

Fakat beğler, paşalar gelmişlerdi. En küçük oğlu Mustafa, İsa'yla Musa'nın arasında her zaman gülümser yüzüyle babasına bakıyordu. Tıknaz, bir dirhem boşluğu olmayan bir bedenin durgunluğunda soyulmamış badem içi gözleri vardı. Karındaşı Yakub'un gözleri de soyulmamış badem içinde bakardı. Yarın akşam, Mustafa da böyle gülümsemeyecek, böyle bakmayacaktı. «Bu bakar.» diye düşündü. «Bu her zaman güleç yüzlü, dünyayı umursamaz bakar o vakit de. O vakit? Hayır, ölmemeliydi Bayezid, Ali Paşa'yla Süleyman'ın, Mustafa'yla Mehmed'i boğmamaları için savaşı kazanmalıydı.

«Kuşkunuz olmasın... Savaşı biz kazanacağız!»

Yıldırım Bayezid'in tepeden inme sözündeki güven, herkesten çok Ali Paşa'yı şaşırttı şaşkınca: «İnşallah.» dedi düşünmeden.

Bayezid Beğ değişik bakan gözlerinin kıvılcımını Ali Paşa'ya döktü:

«Tanrı inananın yanındadır Ali Paşa. Kazanacağına inanmayan kazanamaz. Nasıl kazanacağımızı anlatmaya vakit yok. Herkes yorgun. Yarın susuz bir Kerbela savaşına uyanacağız. Onun için kısa keselim. Her zamanki savaş tuzağımızı Timur'a karşı deneyemeyiz. O bunu bilir, o da bu yolu deneyecek. Doğrudan saldırmamız gerekir Timur gibi. İnanan biziz. Musa, İsa ve Mustafa benim yanımda bulunacak. Sol kanat oğlum Süleyman'ın buyruğundadır. Urumeli birlikleri ile beraber Hoca Firuz Paşa bu kanadın vurucu gücü olacak. Sırplar sol kanatta yedeklenecek. Sağ kanat Kara Timurtaş Paşa'nındır. Koca Evrenuz Beğ'in görmüş geçirmişliğinden yedekte yararlanacağız. Oğlum Mehmed benim yedeğimdir. İne Beğ, sol kanat buyrukçusu Süleyman'la, Doğan Beğ sol kanat buyrukçusuyla ilgimi sağ tutmak üzere yanımda yer alacaklar. Minnet Beğ benimle yedekler arasında ilgiyi diri tutacaktır. Önce biz vuracağız, sonuna da vuracağız. Timur'u beklemeyeceğiz. Ötesini Tanrı bilir. Emir Sultan Fatiha'yı okusun da bitirelim bu kısa meşveretimizi.»

Konuşurken Süleyman'a hiç bakmamıştı, ilk cümleden sonra Ali Paşa'ya bakmadı. Emir Sultan'ın ağır ağır okuduğu Fatiha'nın okunuş süresinde de bakmadı.

Fatiha'nın bitiminde, Ali Paşa'nın çadırına girişine benzer bir ansızınlıkta kalktı. Çıktı. Otağında savaştan çok Ali Paşa'yla Süleyman'ın yalnız bir çadır içinde baş başa daldıkları fısfısı düşündü hep; düşündükçe yüreği

kabardı. Ölüm aklına gelmiyordu, ölmeyeceğinden emindi. Sezgileri yalan olamazdı. Buna rağmen Ali Paşa'yla oğlunu düşündükçe gönlü bulanıyordu.

Gece yarısına doğru İne Beğ'i, ardından da Doğan Beğ'i çağırttı.

İne Beğ'e: «Savaştır bu.» dedi. «Ne olacağı bilinmez İne Beğ. Eğer bana bir hal olursa... Bir hal olmasa bile, oğullarımdan birini seçmek gibi bir durumla karşılaşılırsa senin yerin Süleyman'ın yanı olacaktır, bilesin. Bu bir buyruktur. Yerin Süleyman'ın yanı ama gönlün Mehmed'de olmalı, olsun, Mehmed'le Mustafa'yı Süleyman'dan koru. Koruyamazsan Mehmed'i kurtarmak için elinden geleni yap. Savaştayken de görevin budur.»

İne Beğ ağız açacak oldu. Yıldırım Bayezid konuşturmadı. «Söz yok İne Beğ. Şimdi susmanı istiyorum. İlk defa.»

Doğan Beğ gelmişti o esnada. Yıldırım Bayezid, İne Beğ'e söylediklerini bir kere de Doğan Beğ'in yanında tekrarladı. «Senin de bilmeni istiyorum.» dedi. «İne Beğ'in durumunu kolaylaştır. Ne olursa olsun Mehmed'den ayrılma sen. Mustafa'yla Mehmed'in birbirlerine düşmesini önle. Darda kalırsanız bunun benim vasiyetim olduğunu söylersiniz.»

İkisi birden: «Vasiyetiniz mi?» diye irkildiler, «Beğim vasiyet?»

Yıldırım Bayezid ikisini de susturdu. «Sözlerin üstünde durmayın. Şimdi gidin, bu kadar. Söyleyin bana biraz su getirsinler.»

İkisi de otağdan kör topal çıktılar. Yıldırım Bayezid'in sözleri, boğazlarında bir kurşun erimesindeydi, ne daha aşağı akıyor ne dışa taşıyordu. İne Beğ, kapı çavuşuna padişahın su istediğini döküle döküle söyledi.

Fakat Yıldırım Bayezid suyu içemedi, elini yüzünü

yumak hevesi uçup gitmişti. Bir yudum suda ağzını çalkaladı ancak. Kerbela çorağında tuzlanıp ısınmış bir su sıvandı genzine. Üstünü başını çıkarmadan uzandı. Uyuyamıyordu. Otağın isli aydınlığında yüz bin sinek, yüz bin arı. Bir o kadar tüylü gece kelebeği, kimi vızılayıp kimi sinileyerek kaynadı durdu. Uyku bu uçuşan binlerce yaratığın kanadına çarpa çarpa sersemliyordu. Bir ara daldığını sandı. O zaman da güneşin doğmak üzere olduğunu hissetti.

Fırlayıp kalktı.

Giyinecek bir nesnesi yoktu; giyinecekleri üstündeydi. Bir avuç suda abdest aldı. İki rekât namaz kıldı. Çok kısa dua etti: «Tanrım! Ne olacaksa bildiğince olsun. Âmin!» Dışarı çıktığında ne uykusuzluk ne yorgunluk duyuyordu. Sabah tozlanmasında bir güneşin filizlenme belirtileri, Çubuk Ovası'nın eteklerinden karşı tepelere, ağaçlara, dağımsı tümseklere çökmek üzereydi. Ova, eli değnekli sıbyanları oyuna çağıran bir göz kırpmasında, kız çocuklarının kışkırtmasına gizlenmişti. Kötü bir sessizlik hem bağır çağır hem örtülüydü. Karşı tarafta hiç bir şey görünmüyordu. Bir kere daha Timur'un yüzünü merak etti; gözlerinin önünde canlandırmaya çalıştı, fakat kesin çizgiler çizemedi. Tariflerle orası burası gölgede bir yüz belirtebildi. Çoğu gölgede görünmeyen yüz kanlı değildi. Nedense, kanlı bir Timur yüzü hayallemeyi istiyor yine de gözleri hayallemekten kaçıyordu kanlı yüzü. «Her neyse...» diye mırıldandı; «Ya o beni ya ben onu, ya ölü ya diri göreceğiz. En geç akşama.»

Yakınlarında gidip gelmeler çoğalmıştı. At kişnemeleri, deve homurtuları artıyordu. Sekiz on öküz böğürtüsü, kesik kesik anıran birkaç katır uzakça. Karşıdan da buna benzer seslerin geldiğini fark etti. Güneş doğmuştu. Çubuk Ovası'nın gizliliği göz önüne açılmıştı.

«Vakittir.» dedi yüreği. «Güneş kızışmamalı.»

Güneşin yarım mızrak boyu yükselmesine kalmadan bütün ordu savaş düzenine girmişti. Çocuksu bir heyecan, bir an bütün bedenini sardı Bayezid Beğ'in. Benliğini dolduran heyecan damarlarını yokladı; bütün kaslarını çekti. Demirleşmişti. Bundan sonra hiç bir şey duymayacağını sezdi.

İne Beğ'e: «Bütün kanatlar düzgün yürümede yoklama vuruşuna hazırlansın!» buyurdu. «Süleyman hemen saldırsın. Beklemesin! Buyruğu tez dağıt!»

İne Beğ'in buyruğu dağıtması bitmeden Yıldırım Bayezid Doğan Beğ'e:

«Sağ kanat yürüyüşünü hızlandırsın!» buyruğunu verdi. «Minnet Beğ'e söyle çapulcu bölüğünü sıkı tutsun, fillere süreceğim! Sağ kanat yeni bir buyruk beklemeyecek, hızlı yürüyüş saldırıyadır!»

Buyruğunun kaldırdığı toz hemen bulutlanmıştı. Alıştığı savaş naralarını henüz duyamıyordu. Karşıdan sinsi bir yağmur siyiltisinin toprağı yaladığını sezinliyordu. Üşümek gibi, ıslanmak gibi bir göğnüme, az önceki heyecanının yerini almıştı. Gözleri filleri arıyordu karşıdan; görünmüyordu. Kabaran bir toz bulutunun hafif dalgalanmalarda kımıldadığını görüyordu o kadar. Onu da, kendi ordusunun hızlanan toz sağanağı örteceğe benziyordu. Sol kanatta örttü de. Bir ısıtma nöbetinde unuttu kendini iyice. Sağ kanattaki toz sağanağı da varıp Timur'un kımıldayan tozunu örtmüştü.

«Ya Allah Bismillah!» titremesinde çekti kılıcını. Atını sürdü. «Doğan! Minnet çapulcu takımını salsın, fillere! Çapulcu takımı fillere! Atlılarımızla fillerin arasına girecektir, beklenilmeye! Minnet yerinde kalsın takımı Balaban Beğ'e verile! Her iki kanadımız Çubuk Suyu'na varmalıdır!»

Beklediği gürültü kopmuştu sonunda. Harlıyan bir demirci ocağının tam ortasındaydı. Kulak memesinden özengisinece bir cehennem sıcağına doyuyordu. Naralanmalar umduğu gibiydi. Tepelerin üstünden aşan güneş, Çubuk Ovası'ndan kalkan tozu toprağı sürükleyip götürüyordu. Bir kere daha Demirci Boran Usta'yı hatırladı gözleri fakat çok sürmedi hatırlayışı; Boran Usta'ya kendini kaptıramadı.

Doğan Beğ: «Beğim! Filler birbirine girdi!» diye bağırdı hemen yanında; «Timur'un filleri kendine dert oldu...»

İne Beğ ter içinde, kabına sığmaz bir sevinci haykırdı: «Padişahım sol kanadımız Timurluyu dağıttı. Mirza Şah'ın buyruğundaki sağ kanatları çöktü gözümüz aydın!»

«Süleyman gözünü açsın, Timur hilecidir, tuzağına düşmesin!»

«Tuzak düşünecek halde değiller Beğim, canı derdine düştüler, gerçek!»

«Yardım ister mi?»

«Hayır Beğim.»

«Sırplar daha soldan aksın, Süleyman'ı desteklesin. Sağımız nasıl?» Sağdan hemen haber alamadı. Timur'un orta öncüleri burunlarının dibinece sokulmuşlardı. Bayezid'in gözü döndü: «Bu nedir bre! Koman! Vurun aslanlarım benim!» Dalıvermişti.

Timur'un orta öncülerinin önüne gözü dönmüş bir kurt gibi aktı. Yıldırım Bayezid'in dalışını gören yeniceriyi de kimse tutamadı. Timur'un önce ortası bunalıverdi. Bayezid Beğ'in buyruğunu yanlış alan Sırplar da aradan sızan Timur'un öncü ortasını yandan çevirmiş; «Sarıldık! Bizimkiler nerde?» bağırışları birbirine karışırken yüklenen yeniçeri, Timur'un öncü ortasını çil

yavrusuna döndürdü. Ters yüzü edip geri kaçtıklarında, Bayezid'in sol kanadından sıkışanların itişiyle kendi asıl orta kanatlarının dağılmasına sebep oldular. Minnet Beğ'in habercisiyle sağ kanat buyrukçusu, Kara Timurtaş Paşa'nın çavuş ulağı aynı anda aynı muştuyu getirdiler: «Padişahım sağımız Timurluyu bozdu. Tepelerden arkaya dolanıyorum. Timurlu sarılmak üzere. Buyruk bekleriz.»

«Ya sol? Süleyman nicedir İne Beğ?»

«Timurlunun asıl sağı bitti Bayezid Beğim, yedeklerini sürdüler. Onlar da az önce geri çekiliyordu.»

«Timurtaş'a buyruğumdur, sarmayı tamamlasın! Koca Evrenuz dağa sağdan genişleyerek yaylansın, Timur'un koyaklardaki yedeğinin üstüne üstüne. Üstüne üstüne!»

«Solumuz Çubuk Suyu'na vardı padişahım, suya eriştik, şimdi gelen haberdir bu!»

«Tanrım sana binlerce şükür!»

Ama inanamıyordu. Olamazdı; hiç değilse bu kadar çabuk olamazdı. «Ya Timur'un ortası nicedir? Minnet ne ararsın sen burada?»

Minnet Beğ'in deli gözleri dağa taşa sığmıyordu. Geniş omuzları sekiz on adamın yerini almış gibiydi. «Padişahım, Timur'un beğlerinden biri tutsağımızdır. Ondan duyasım şudur ki Timur Beğ, kendisi, bozgun derdinden depreşmeye düşmüştür. Sağ sol tümenlerinin çöküşünü duyunca atından indiğini yere diz çöktüğünü toprağı eline yüzüne sürdüğünü söyler tutsak. Kendinden geçmiş bir ara, Tanrım diye haykırmış. Tanrı sen tanıksın benim barış isteğime, sen tanıksın bu savaşı ben istemedim diye bağırmış. Bilesin diye haberi kendim getirdim.»

«Yerine dön Minnet, muştun pek değerlidir bilesin.

Yerine dön hemen!»

Bir an gözlerini yummuştu; derin savaşın tozunu, terini, Kerbelasını ciğerlerine sindire sindire derin bir nefes almıştı. Doyamayacağı bir nefesti bu, hem de ömrünün sonuna dek bu soluğu unutamayacağını hissediyordu. İkindiye kalmayacak bitecekti savaş ha! Timur bitecekti, Bizans bitecekti, Roma bitecekti. Mısır'ın sonu olacaktı. Bir tek dünya! Bir tek gökyüzü! Bir tek Tanrı! «Her zaman bir teksin her zaman! Binlerce şükür sana!»

Ardından sonu ancak savaşın bitiminde duracak sanılan bir gürlemede haykırmıştı: «Bütün cephemiz içindir buyruk: Sürün, yok etmecesine! Vurun bre aslanlarım! Vurun ha bre vurun kurtlarım benim!»

Ne kadar sürdü bu kendinden geçiş? Bu sarhoş baş dönmesi, bu yeri göğü unutuş, bulutların ötesine çıkmış bu deli yel esişi nasıl bir zaman sürükleyip çekti götürdü? Bildiği iki at değiştirdiğiydi. Atının biri boynundan oklanmış öteki tam alnının ortasından bir balta yemişti. Birincisinde İne Beğ vermişti kendi atını, İkincisinde Doğan Beğ. Bindiği Doğan'ın atıydı şimdi. Usta elinde yetişmiş, savaş seslerine alışkın, binicisinin bir kımıldanmasından istenilen yöne değişmeye hazır bir at... Yelelerinin dibi ter suyunda akıp buğulanıyordu. Hırçın ama hırçınlığını öne sürmeyen bir attı. İki defa, kendiliğinden sıyırıp kurtarmıştı Bayezid'i... Biri bir mızraktandı biri de ters bir kılıçtan. Yıldırım Bayezid'in gözünden kaçmamıştı.

Atın son dönüşünde ise bir acayiplik hissetti. Çevresi olduğundan fazla kalabalıktı; belki bir saattir aynı yerdeydi. Hâlbuki hep kaçanı kovalıyor sanmaktaydı kendini, o ana kadar da öyle olmuştu; nispeten tenha kalmış bir boşluğa çekti atını, sağını solunu arandı. Durum hayli tuhaftı, hatta iyiye değildi. Gözle görün-

müyordu ama Timurluların dağınıklığı toparlanmıştı; yeniçeriler şaşkıncanaydı. İne Beğ ile Doğan'ı arandı. Bulamadı. Yeniçeri Ağasını yokladı, göremedi.

«Doğan! Bre Doğan!»

Acı bir kırmızılık perdelendi gözlerinde. Nice yıllar önce bir gece vakti Haçlı ordusunu yarıp tek başına Niğbolu'ya bağıran kendi sesi yankılanıyor sandı kulaklarında. O zamanki sesle bu yankı arasında kaybolmuş bir dünyanın tozu serpeleniyordu. «Bre Doğan!» diye haykırdı var gücüyle.

Kopup gelen İne Beğ oldu. Yüzü yerde, yüzü yüzlükten çıkmıştı. Ağlayamamış bir çocuğun boğuluşunda çatlayacak bir yüz: «Padişahım!» diye bölündü, «Beğim...»

«Nedir bu İne Beğ? Ne oluyor?»

«Beğim hayınlık! İtler bizi arkadan vurdu.»

«Kim?»

«Moğol döküntüleri... Bir de... Timur'a kaçan Anadolu beğlerinin bizdeki çerileri... Timur yanındaki Anadolu Beğlerine bayrak açtırdı, bayraklarını gören o yana kaçtı, kaçarken dönüp bizi vurdu, içimizden vurdu. Sağ kanadımız bozuldu, şaşkınlıktan bozuldu geri çekiliyor. Dörtte bire indi sayıları, daha az belki.»

Doğan Beğ daha kötüye geldi: «Padişahım bağışla beni, Ali Paşa Süleyman Beğ ile çerisini çekip götürdü.»

Döndü dünya Bayezid'de, fır fır döndü, tepe taklak, bumburuşuk, yüzsüz, tükürükler içinde döndü:

«Kaçtılar mı Doğan? Benim oğlum mu? Ali Paşam mı?»

«Bursa'ya dediklerini duydum.»

«Yazık!» Görmediği bir hançer, ummadığı bir anda böğründe saplanmıştı sanki: «Yere batsınlar!»

İne Beğ: «Padişahım, çekilelim.» diye inledi, «Çeki...»

«Ne diyorsun sen İne Beğ! Bana mı diyorsun? Utanmaz mısın?» Bunalmıştı. Aklı almıyordu hayınlığı. Gözleri göz evlerinden fırlamıştı, burun kanatları yırtılıyordu. «Sen... İne Beğ sen, Süleyman'ın peşine düş. Kaçmaksa, birlikte kaçacaksın.»

«Beğim ben...»

«Buyruktur İne Beğ!»

Delirmiş bir çaresizlikte kılıcını attı İne Beğ. Boş kalan eli börküne varıp çekti, yere çaldı: «Dinlemiyorum buyruğunu! Öleceksem senin yanında öleceğim Bayezid! Senden başkasının yanında gebermek istemiyorum!»

«Söz vermiştin İne Beğ. Sen de mi?»

Hiç bir gözyaşı bu ses kadar ıslak olamazdı. Titretti İne Beğ'i. Atından indi. Bayezid Beğ'in üzengisine sarıldı. Öptü. Ne yaptığını biliyor muydu bilmiyor muydu anlaşılması güçtü. Kan çanağında kızarık gözlerini bir an Bayezid Beğ'e çevirdi, bölük pörçük, parçalanmış bir gırtlakta:

«Hakkını helal et dedi. Söz verdim diye gidiyorum.»

Yıldırım Bayezid başını çevirdi, «Doğan. Minnet'i bul bana. Ne durumda olursa olsun, bırakıp gele.»

Sesi, nohut soyulmasından farksızdı bu sefer, ince, koptu kapacak, yapışkan, biraz da ezik. «Sen de hakkını helal et İne Beğ.» dedi; «Hele sen...»

İne Beğ'in dirisi değil ölüsü bindi atına; sürüklenerek, istemeyerek, pelteleşmiş Bayezid'in yüzüne bakarsa ağlayacağını sanıyordu. Bakmadan sürdü atını. Bayezid Beğ, Minnet gelinceye kadar savaşı süzdü olduğu yerden. Yüz adım ötesinde sağ sol birbirine girmişti. Yeniçerinin de, Urumeli birliklerinin de umutsuzluğu belliydi. Urumeli birliklerinin onda biri ya kalmış ya kalmamıştı.

Yeniçeriler ise, orta kanattaki kendi has yeniçerileriydi. Anadolu birliklerinden hiç bir işaret yoktu.

Minnet Beğ de kırık dökük geldi: «Bitti padişahım. Bizi hayınlık bitirdi!»

«Hayınlık!» derken alt dudağını kanatmasına ısırmıştı Bayezid Beğ. «İnşallah hesabını sorarız Minnet. Emir Sultan nerededir?»

«Dervişleriyle savaşa verdi kendini. Yeniçeri sanırsın Beğim görsen.»

«Oğlum Mehmed?»

«Yedeklerini sürmek üzereydi ben gelirken.»

«Çerilerini Amasya'ya çeksin, Emir Sultan'la birlikte çeksin. Sen de katıl Mehmed'e, Doğan sen de! Ben savaşın sonunu alacağım!»

Minnet Beğ karşılık verecek gibi oldu. Doğan Beğ susturdu. Yıldırım Bayezid parmağındaki yüzüğü çıkarıyordu. Yüzüğün zümrüdü gün ışığında, yeşilliğini yakarak yalabudu. Çıkardığı halde, ne düşündüyse düşündü Bayezid Beğ, geri taktı parmağına. Sol elinin yüzük parmağındaki gümüş halkaya el attı, çıkarıp Minnet Beğ'e verdi:

«Bunu oğlum Mehmed Beğ'e vereceksin. İçi yazılıdır. Tanır. Amasya'da beni beklesin. Vaktimiz yoktur, çabuk olasınız. Selamımı da ilet. Durma Minnet duygulara yer yoktur bu sıra, yer yoktur!»

Yüz adım ötesinde birbirine giren savaş, Timurluların ite ite sürüşünde gerilemiş beş on adım yakınlarına gelip kilitlenmişti. Yeniçeri beden bedene vermişti, ölümüne döğüşüyordu. Minnet'le Doğan'ın uzaklaşmasını bekleyip: «Çataltepe'ye!» diye haykırmıştı Bayezid Beğ; «Çataltepe'de toplanılsın.» Atını da Çataltepe'ye sürmüştü hemen. Gün ikindiyi aşmıştı. İri, koyu gölgeler savaşın terli tozunu da karartarak güneşi çok-

tan gölgelemişti. Akşamın çekilmez yalnızlığını höykürüp geliyordu. Seçebildiği kadarıyla savaş alanını Timurluların tuttuğunu anladı. Zafer tersine dönmüştü! Çevresinde bin, bilemedin iki bin çeri ya vardı ya yoktu. Çataltepe'nin üstünde iğreti gibi duruyorlardı onlar da. Kendi öz toprağında, varın yoğunu döktüğü toprağın bir parçasında iğreti görünmenin acısı soluğunu kesecek gibi oldu. Bu muydu bütün didinmesinin sonu? Haçlılara göğüs germenin, bir tek Tanrı adını üstün kılma uğruna geleceğin kim olduğu bilinmez bir canın güvenli bir yurt bırakmak için öz canını düşünmeden savaştan savaşa yelmenin sonu bu mu olmalıydı?

«Hayırrrr!» diye gürledi; «Hayır!»

Çevresindekilerin şaşmış, dağınık bekleyen karmakarışık bakışlarına aldırmadı. Bu, Timur'la kendisinin savaşıydı, ikisinin arasında halledilmeliydi. Teke tek. Tıpkı Uhud gibi, Bedir gibi. Hazreti Ali misali, Hamza benzeri tek vuruşarak!

Damarları gerilmiş, gerilmişti. Kanı çekilmiş, kasları taşlaşmıştı. Beyninde binlerce Ebu Süfyan, binlerce Yezid, binlerce Ebu Cehil kargı kargıya gelmiş karşısına dikilmişti.

«Timur'u vuracağız!» diye haykırdı. Çektiği kılıcını uzatmış aşağı, doğru tepenin eteklerinde süren vurkırın orta yerini gösteriyordu. «Oraya! Timur'un otağınaca durmaca yok. Vuracağımız odur! Ya varacağız ya öleceğiz. Bana inanmayan ardıma düşmesin. Ya Allah!»

Bir soluk alımından az süren ölüm sessizliğinde tek başına at sürdüğünü sandı. Az sonra, Çataltepe ardından koptu sanki. Öyle bir gürültü, öyle bir naralanma, öyle bir «Allah Allah, ya Allah!» heybetlenmesi düştü ardına. Kimse tutamadı. Düştüğü yeri dağıtan bir çığ idi; ya eziyor, ya yarıp geçiyor, ya silip süpürüyordu. Bir saat

mi, iki saat mi, üç saat mi sürdü kim bilir? Güneş battığında hala hızı kesilmemişti. Güneşin batışını görmüyordu; karanlığın çöktüğünü de görmedi. Sağ kolunda kılıç fırıldak misali dönüyor, sol kolunda kalkanı çoğu zaman topuz yerine geçiyordu. Atın dizginini haylidir bırakmıştı; at yolunu kendi buluyor, kendi atlıyor, kendi sıyrılıyordu.

Bayezid Beğ'in sezgileri tek bir noktada toplanmıştı; «Timur'la teke tek!» diyordu da başka bir şey demiyordu. «Timur'la teke tek.» diyen sezgileriydi atını yönlendiren; atı sezgilerine uyuyordu yahut da, Bayezid Beğ'e öyle geliyordu. Birdenbire, ucu nefte bulalı paçavralar sarılmış yanar ışıldakların arasında buldu kendini. Neft iri burun delikleriyle ciğerlerinin arasını yaka yaka doldurdu. Yüzlerce binici; on kere binlerce ışıldak, akşam karanlığını isli kırmızılığına bulamıştı.

Çok yakınında bir sesin Semerkant Türkmencesinde yayık: «Ha bu gelen Osmanlı'nın padişahıdır Yüzbaşı Barak Tekin!» diye bağırdığını duydu. Işıldaklar dalgalandı, kenetlendi. Bayezid Beğ'den yana kaydı, kaykıldı, isler yağdı üstüne. O esnada, sesin Yüzbaşı Barak Tekin dediği atlının üstüne üstüne geldiğini fark etti. Çok yaklaştığında çirkin bir gülüşün adamın yüzünü kapladığını seçti; avını yakalamanın hazzında, doymamış bir aç gülüş... İğrendi Bayezid Beğ; kılıcını salladığı gibi fırlattı yüzbaşının boğazına doğru. Kılıç gitti, Barak Tekin Yüzbaşının gırtlağını buldu, saplandı.

Katı bir küfürle birlikte kan kusan yüzbaşı atından düşerken kırmızılı atlıların üstüne doğru koptuğunu gördü Bayezid Beğ. Boş kalan eli atının dizginine vardı hızla çekti. Epeydir dizginsiz kendi başınalığa alışan at huylandı; şaha kalktı. Şaha kalkarken arka ayaklarından biri bileğini burktu, çekip düzelemedi de, devrildi. Ba-

yezid Beğ uçtu. Uçarken canı yanmış bir sesin: «Bayezid Beğim dayan, yettim!» haykırışını duydu. Doğan Beğ idi. Öfkelendi. Doğan'a mıydı yoksa atın altında kaldığı için çıkaramadığı ayağıma mıydı kendi de anlayamadı öfkesinin sebebini. Beş on yeniçeri çevresinde kalkan olmuştu. Biri üstüne düştü:

«Padişahım! Beğim. Bayezid'im!»

Bıraktı kendini artık Bayezid Beğ.

Üzerine kapanan Doğan Beğ'di. Boynunda, şahdamarını kesen bir kılıç yarasından kan fışkırıyordu. «Doğan! Bre Doğan, ben sana Mehmed'e git demedim miydi?»

«Gidemedim. Bağışla beni. Senin, sende, sende ölmek padişahım. Hakkını helal et. Sende ölmek yeter bana, yeter. Alanur sana emanettir, yeter!»

Doğan Beğ'in yarasından sıçrayan kanın sıcaklığı mıydı yoksa ter miydi? Öyle bir sıcaklık Bayezid Beğ'in iki gözünden birden sızdı. Doğan Beğ'e sıkı sıkıya sarıldı, kucakladı. Bırakmadı.

«Bitti!» diye fısıldadı. «Ne güzel. Sen istediğin gibi öldün Doğan, ne güzel!»

Işıldakların hepsi birden mi sönmüştü; çevresindekiler çekip gitmişler miydi ne? Sesler susmuştu, karanlık bir susmuşluk ölesiyeydi.

Birileri atı kaldırdı.

Birileri atı boğazladı.

Doğan'ı zorla aldılar kucağından.

Birileri kollarına girdi. Saygıda kusur etmeyen, ürken, çekinen birileri.

Yürüdü galiba.

Ne olursa olsun, ne yaparsa yapsın her şey kendi dışındaydı; her şeyi bir başkası yapıyordu. Karanlığın gittikçe kızıllaştığını hissediyordu. Bir ata binmesine

yardım ettiler az sonra. Atı kırmızı beyaz giyinmiş biri yedekledi. Yarım at boyu gerisinde, kızıllar giyinmiş iki atlı geliyordu, sonra başka atlılar, başka yayalar. Susan bir kalabalığa girdi; susan bir aydınlık...

Timur'un otağıydı.

Timur, otağının önüne çıkmıştı. Hemen arkasında süsleri çetin bir savaşın sonunda tozlanmış bir sürü beğ sıralanmıştı.

Yıldırım Bayezid'in atını yedekte çeken, Timur'un önüne gelince inmesi için yardım etmeğe yeltendi. Öteki atlılar daha önce atlarından inmişlerdi. Biri daha yardıma gelirken Timur durdurdu. Aksayan ayağının aksayışını saklamaya çalışarak koştu; kendisi yardım etti Yıldırım Bayezid'in inmesine. Bayezid Beğ sanki düşteydi, silkinip uyanmak istiyor, elinden gelmiyordu. Timur'un yüzüne baktı. Yine gölgedeydi yüz, atın gölgesine düşmüştü. Gülüyordu: çarpıkça, küçümsercesine... O ana değin hiç bir şey hissetmeyen Yıldırım Bayezid Timur'un gülüşüne alındı. Ok yese ciğerine buncasına acı duymazdı. Kötü düşün sersemletmesinde:

«Tanrı'nın kötülediği bir insana gülmek aşağılıktır Emir Timur, bilirsin sanıyordum.» diye sokrandı. «Sana yakışanı yapmalıydın.»

Timur, kamçı yemiş gibi oldu. Tez topladı kendini:

«Yanlış anladın.» dedi uysallaşarak; «Tanrının, bu dünyayı benim gibi bir çolak topalla senin gibi bir köre bırakmış olmasına gülüyordum, haline değil. Nedense dünyayı alt üst edenler hep bizim gibileri...»

Bayezid Beğ yeniden keçeleşti.

Bir adım gerilerinde toprak birden çöktü. İki fenerin ikisi de söndü. Karanlıkta kaldılar. Çöken toprağın tozu lağıma doldu. Çöküşün sıyırtısı bir süre daha devam etti. Dinlediler. Çıt çıkmadı.

Toprağın bir kulaç altındaydılar. İki büklüm çalışıyorlardı. Önlerinde kireçsi bir toprak tıkızlığı vardı, oyulacak; iki yanları aynı kireçsilikte lağım duvarı, başlarının üstü de öyleydi. Arkalarını çöken toprak tıkamıştı. Toz duruldu. Durulmasaydı bir süre sonra soluk almaları zorlaşabilirdi. Sönen fenerlerde mumların yanmışlığı koktu. Durulan tozla birlikte sönmüş mum kokusu, yağmurda bir mağara içi gecesine döndürdü lağımı; tozlu, süpürülmemiş mağaranın taş tabanına serpilmiş yağmur damlaları... Lağımda kalan iki kişiden genci bunu hissetti. Garipsedi:

«Nedir bu Balım Usta?» diye sordu garipsemesinde «Üçtür çöker. Bu seferki kötü yerde üstelik...»

Balım Usta: «Tasalanma.» dedi, kısık, toprak altı bir sesi vardı, karanlıkta varla yok arası çıkmıştı. «Olur böyle çöküntüler. Ne yapıyorsun?»

«Hiç. Çöktüm. Diz üstü.»

«Öte yandan, çöküntünün ardından geldi öyleyse?»

«Ne? Ben duymadım.»

«Sus! Çöken toprağı... Kulağını ver hele Sefil Ali, ne

duyuyorsun? Yoksa ben mi hayalledim? Çöken toprağı bastıran biri var gibi mi?»

Sefil Ali, garipsemesinin yanında soluksuz kalmış insanların hafakanını yüreğinde hissetti. Eli yüreğine vardı kendiliğinden.

«Ne demek?» diye çığırdı. «Balım Usta bu iş?»

«Sus bre dinsiz! Yerin altındayız diye çığrışmak mı gerek? Toprak, sesi iletmez mi sanırsın ödlek Sefil? Üstümüz Timur'un tümenleriyle dolu;, heriflerin yer dinleyen lağımcılarını da mı unuttun? Gel sen bu yana yer değiştirelim!»

El yordamında birbirlerini buldular. Biri bir yana öteki beri yana kayarak yer değiştirdiler. Balım Usta, eliyle çöken toprak yığıntısını yokladı. Kulağı öte yandaydı. Kısık, toprak altı sesi:

«Bana öyle gelmiş.» dedi. «Ses yok. Bunca yılın lağımcısıyım, çok toprak altında kaldım, yine de soyha çöküntülerden ürkerim. Kulağım olmadık sesler duyar.»

«Az önce bir ses duymadın öyleyse?»

«Belki sesin diz üstü çöküşünü büyüttü kulağım, kim bilir. Gürültülü herifin birisin.»

Sefil Ali de sesini kıstı. Balım Usta'nın her zamanki Balım Ustalığı, çöken lağımın ürküntüsünü bastırmıştı. Fakat üşüdü. Çöken toprağın öte yanını dinledi elinde olmadan. İyisinden de kötüsünden de, ne cins olursa olsun o yandan gelecek herhangi bir ses yalnız olmadıklarını söyleyecekti.

«Çöküşün farkına varmışlar mıdır Balım Usta?»

«Olmazlar mı bre! Safrayı tulumlara dolduran herif kaç adım gerimizdeydi mendebur?»

«Ya o da çöküntünün altında kaldıysa?»

«O kadar derinine mi çöktü bu meret?»

Balım Usta'nın sesi olmazlığınaydı; gelgelelim alış-

mışlığına değildi. Bunaltısını toparlayarak:

«Derinine bir çöküntü değil, olamaz.» dedi. «Bir, bilemedin bir buçuk kulaçlık bir tavan çöktü bana kalırsa, daha azdır daha çok değildir, safra tulumcusuna zarar gelmemiştir. Aptal Sefil, bana neler düşündürttün bre... Herif çöküntünün altında kalsa ne olur? Öldürmez adamı buncağız toprak.»

«Öyleyse kazmaya başlamışlardır.»

Balım Usta'dan ses gelmedi.

Sefil Ali, yeniden eski bir mağaranın tozlu taş tabanına serpilen yağmur damlalarını düşündü. Durup dururken mezarlıklar aklına geldi. Eski bir mağarayla mezarlıklar arasında nasıl bir ilgi olabileceğini düşünürken korktu. Diri diri gömülmek korkusuydu. Kursağına karanlıklar çöküverdi. Soluğu sıklaşarak:

«Öyleyse kazmağa başlamışlar mıdır Balım Usta?» diye tekrarladı.

«Geberecek misin nesin hırıldamaktasın sen! Ver ordan gırgırı bakayım, canlan bre!»

Sefil Ali aranmağa üşendi; elinin altına ne geldiyse alıp uzattı. Ağırcanaydı. Karanlıkta Balım Usta'nın böğrüne geldi. El yordamında aranan Balım Usta, Sefil Ali'nin böğrüne dayadığı gırgırı terslenerek geri tepti;

«Hepten salaklaştın ha hepten; bre bu koca mereti neyleyim ben, el gırgırını versene soyha! Dağ devirmeyeceğiz, şunun şurasında el kadar hava deliği açacağız. Erinme, el gırgırını ara el gırgırını! Sağda dibe doğru bir kıyıda olacaktı, erinme bre!»

Sefil Ali cansız, gönülsüz uzattı ellerini; el gırgırını buldu, Balım Usta'nın sesinden yana uzatırken:

«Hava deliği açacağına körsü kamburu denesen olmaz mı? Çıkmağa çalışırdık.»

Balım Usta, canı burnundan sokrana sokrana aldı el

gırgırını:

«Eyi, senin aklına gidelim, gidelim de çöküntüyü üstümüze yıkalım. Bre sende kıymık kadar akıl kalmamış Sefil. Yıkıntıyı bu yana ağdırırsak kımıldamamız nasıl olur sonra? Ha? Hadi körsü kamburunu açtık aklına uyduk da, nereye çıkacağız pekey? Üstümüz Timur'un tümenleri dolu demedik mi? Toy kuşları vardır ona döndün sen Allah bilir ya. Gelir gelir avcının önüne kundaklanır budala. Sen de Timurluların önüne kundaklanmak niyetindesin. Ha toy kuşu, ha bizim Sefil Ali.»

Balım Usta'nın sokranışı, Sefil Ali'ye kayabaşı türküleri ayarında geliyordu. Başka zaman olsa altında kalmayacağı lafları, bitmemesine dua ederek dinliyordu. Bir iki nefes sonra Balım Usta'nın döndürdüğü el gırgırının gıcırtısını da duyunca Sefil Ali'nin yüreği az biraz darlıktan kurtuldu. Sanki Balım Usta deliği açmıştı; bilek kalınlığında bir ışık, lağımın mezar karanlığını koğmuştu, aydınlık bir hava ciğerlerini ısıtmıştı.

«Yardım edeyim mi?» diye seslendi; «İster misin?»

Cevap yerine söğdü Balım Usta; Sefil Ali'nin kanı başına yuvalandı; eli Balım Usta'ya atacak taş maş aradı.

Ama Balım Usta canı yanmış: «Söğme sana değil.» deyince durdu aranan eli; «Ta boğazıma kaçtı gırgırın fırlattığı parça.» dedi;, «Boşa mı döndürdük nedir, gözüme de sıçradı zıkkım. Yardım mı dedin sen? İstemem. Zararın dokunmasın o da kar.»

«Ne zararım dokunur?»

«Konuşman bile zarar. Aklım dağılıyor. Karakol devriyesinin dolaşmasına çatarsak anlarsın.»

«Vakit ne vakit olmuştur ki?»

«Yatsıyı geçmiştir. Son bacayı akşam ezanı çıkmadık mı?»

«He, öyle. Timur'un tümenlerinden az ötedeydi.»

«Eh, ordan buraya kaç kulaç geldik? Sayarsak, vakit ölçüsüne de vurursak yatsı sonu olduğunu anlarız. Gırgırın gıcırtısı kulağımda mı büyüyor benim yoksa aslında mı sesi çok çıkmakta? Oraya nasıl gelir?»

«Duymazlar, kuşkulanma...»

«Nerden biliyorsun duymayacaklarını? Daha yavaş döndüreyim diyorum ama o zaman da...»

«Duymazlar dedik bre Balım Usta. Sen yeraltını oymanın ustasıysan biz Sefil Ali olarak da bu Timurluların nasıl hareket ettiğinin ustasıyız. Gece yarısı demeden devriye dolanmalarını hızlandırmaz bu zalımlar. Korkuları, kuşkuları gece yarısından sonrayadır.»

«Desene lağımın çıkışını oyarken ölüp ölüp dirileceğiz?»

«Niye o?»

«Kendin dedin bre Sefil. Lağımın çıkışını oymamız gece yarısının sonuna denk düşecek. O sıra her bir soluk, bu yeraltında davul sesine döner. Toprağın üstüne çıkarken koca gırgırın her dönüşü bir gümüleme olur.»

«Tabii bu sıçan deliğinden kurtulursak, nefessizlikten ölmezsek, can bulup işin sonunu getirirsek, he mi?»

«Gene başladın söyünük Sefil, kes bre! Al işte gırgırın ucu vardı çıktı dışarıya, çenelemezsen hava da gelecek ışık da. Konuşup elimi şaşırtmazsan geriye alırken yıkıntıyı devirmem, yoksa sen bilirsin.»

Sefil Ali nefesini tuttu. İki elini birden, avuç içleriyle yere dayadı, arkasına kaykılıp sırtını toprağa yasladı. Farkına varmadan gözlerini yumdu. Kulakları elinde olmadan çökecek bir taş toprak yığınının sıyrıntısını bekledi.

Balım Usta derin derin soludu. Ciğerlerinde toplamış sandığı, bozuk karanlıkların tortulanmasından çökelekleştiğini hissettiği havayı kusar gibi bırakıp, gır-

gırın bilek kalınlığındaki ucunu boşalttığı delikten gelen taze aydınlık havayı, titreyen bir ciğer açlığında nefeslendi. Doya doya:

«Ver şimdi delgiyi bakalım Sefil Ali.» dedi.

«Elimdekini al.»

Sefil Ali yumuk gözlerini o zaman fark etti. Karanlık aydınlanmıştı. Delikten balta sapında akıyordu. Düştüğü yerde temiz bir yuvarlaklık kireçsi toprağa yapışmıştı, Balım Usta'nın uzattığı el gırgırında gölgelendi.

Sefil Ali üst üste soluklandı. Sarhoşladı.

«Bre uyudun mu öldün mü sefil? Kolum koptu.»

«Şimdi Balım Usta! Delgi dediydin he mi? Şimdi!»

Tıkalı kaldıkları lağım, seçilecek kadar aydınlıktı. Balım Usta'nın toparlak aksakalını bile seçiyordu. Sefil Ali, yüzünü, şöyle böyle. Delgiyi, bu sefer eline uzattı Balım Usta'nın: «Deliği mi genişleteceksin?»

«Yok deve! Beni Sefil Ali mi sanırsın? Yıkıntı toprağı fazla oynamaya gelir mi? Delgiyi sokacağım ki ne olur ne olmaz bir kayma olursa dayanıklık etsin diye. Anladın mı? Eh. Anladıysan beklemekten başka yolu kalmadı bunun. Hava var, ışık bize yeter, kitap okuyacak değiliz. Karnımız burnumuz da tok olduğuna göre, ölmeyiz gayrı.

«İkide bir ölmeyiz demektesin. Benim ölmekten korktuğumu mu sandın? Ölümünden korkan lağımcı mı olur Balım Usta? Körsülüğe özenip yeraltında yolları mı kazar? Nerde görülmüş?»

«Ne o? Bakıyorum dillendin, az önce Eymir itinden farksızdın? Bana bak. Konuşma demem, böyle bir yerde konuşmamak adamı tıknefes eder bütün bütüne. Çok yavaş çıksın sesin, hava deliğini unutma. Sese boru olur.»

Sefil Ali bir süre konuşmadı.

Ayakları, dizlerinden aşağı uyuşmuşa benziyordu. Lağım kazmakta alışık olmasına rağmen, çalışmadan oturmaktan olmalı, dizleriyle iki bacağından ikisi de yerinde yokmuş gibiydi. Hele bileklerinden öte tabanından hiç haber gelmiyordu. Öllük kundaklamasındaymış sandı kendini birdenbire.

Kolları bile, öllük kundaklamasının kalın bez sargısı içinde sıkı sıkıya bağlanmışa dönmüştü. Kımıldatmak istese başı dönecekti. «Ben sarılık olmuşum çocukken.» dedi durup dururken, «Balım Usta sen de sarılık olmuş muydun?»

Balım Usta, kulağını yıkıntıdan yana dayamış dinlemeye gayret ediyordu. Dalmıştı, Sefil Ali'yi dahi unutmuştu. Sefil Ali'nin sesi kulaklarına kış uyuşukluğunun sersemlettiği sineklerin vızıltısında geldi.

«Yok bre diye mırıldandı, «Bunlar ölmüş mü nedir? Şimdiye çoktan kazmalıydılar yıkıntıyı.» Canı sıkkın, düşünceli endişelenmiş: «Var bunda bir iş.» dedi. «Ölmediler ya! Yoksa Timur'un lağımcılarına mı çattık? Savaşta olsak hadi neyse, çattık derdim. Savaşta değil iken...»

Sefil Ali'yi hatırladı o sırada: «Ali, Sefil Ali sen bir laf ettiydin demin. Ne dediydin bre?» diye sordu. Sefil Ali'yi hatırlaması asıl düşündüklerinden alıkoymamıştı, sorusu sözüm ona soruydu, kulağı hala öte yandan gelecek seslerdeydi,

Sefil Ali, durup dururken söylediği sarılık lafını unutmuştu bile. Balım Usta'nın kuşkulanmışa benzeyen mırıldanışlarından bir anlam çıkarmaya uğraşıyordu. Cevap yerine soru sordu. «Yerli yersiz kuşkulanmazsın sen, bir koku mu aldın?»

Başka zaman olsa Balım Usta, Sefil Ali'nin sorusuna cinaslı konuşur kengele alırdı. Bu sefer heveslenmedi hiç. Aksine yoğun bir düşünceye yüklenmiş sesi bir

öncekinden daha kısık: «Sen bu safra tulumcusunu tanır mısın?» diye sordu, «Adı neydi soyhanın?»

«Çeykel.»

«Adını sorduk bre sanını sormadık sana!»

«Adı olur mu, sanı elbet. Çeykel diye bir ad duydun mu sen?»

«Sen duydun mu sefil! Bir adama durup dururken Çeykel lakabı verilmez. Çeykel bilinen birinin bizim yanımızda işi ne? Kim buldu bunu, kimin nesi?»

Sefil Ali hemen cevap bulamadı. Balım Usta'nın soruş nedenini çıkarmağa çalıştı. Soruşa bakılırsa Balım Usta Çeykel safracıdan kuşkudaydı, toprak çökmelerini hayra yormuyordu, bir bit yeniği arıyordu. Başlangıçta, daha çöküntünün tozu toprağı dağılmadan kendisi de bir Sefil Ali olaraktan o biçim bir bit yeniği aramamış mıydı? «Vay bre biz bir hayınlıktayız!» deyip ince keçe börkünün yamruluşundan yeğnilmiş bir acıdan gözleri açıldı. Başını oğuştururken:

«Hayınlık mı var bu işin içinde diyorsun Balım Ustam, sakın.» diye sordu.

«Beni bırak şimdi. Kimin nesidir Çeykel?»

«Valla Balım Usta bilemem, eyi bir safracı olduğunu söylediler. Eli tezineymiş tezineydi de, gördük biz de. Üç gündür seni ne aksattı ne bunalttı. Yalan mı?»

«Sefil lafı uzatma, kimin nesi diye sorduk!»

Boyun büküp kaçamaktan, «Bizim lağımcı ocağında el ayak işlerine bakan dervişimsi biri var, bildin mi?» dedi. Balım Usta kısık kısık lahavle çekiyordu. Uzatırsa Sefil Ali, Balım Usta'nın çok kötü öfkeleneceğini sezdi. Şu sıra Balım Usta'yı öfkelendirmek de hiç işine gelmiyordu. Buna rağmen: «Tanırsın canım.» deyip gevelemeyi bir kere daha uzatmayı denedi. «Kafası kazınmış suratı düşüğün birisidir. Az dikçe konuştun mu yağlaşır

zıkkım. Biz de halimizce Bedreddin'iz der. Bildin mi?»

Parmak ucunca olsun ses kısma sakıncasından şaşmayan Balım Usta: «Ne ne ne?» diye bağırdı. Ama hemen sakınışına döndü, «Bre bunları benim gözüm tutmaz bilmez misin Sefil? Ayağıma dolaşsalar huylanırım, bizim takımın yöresine gelseler koğarım, hiç mi görmedin? Derviş merviş değil bunlar, soyguncu uğru bölüğünden beter kan içiciye benzerler demez miydim? Sen gel, böyle bir işte canımızı emanet edeceğimiz yere koy soysuzu. Sonra da neden çöker bu lağım diye düşün!»

«Balım Usta. Sen şimdi bunda. Yani bu çökme işleri bu Çeykel herifinin işleri midir demektesin?»

«Ben bir şey dememekteyim. Meydanda, göz önünde, kör müsün?»

«Yok. Yapmaz, yapamaz. Çalışmasını, tezliğini gördük üç gündür.»

«Çöküntüleri de gördük!»

Sefil Ali aptalca dudak büktü. Aptalcaydı ama biraz da suçlanmışçanaydı. Sanki kendi kendini kötüler bir dudak bükme. Utanmıştı. Kör kör gidip eliyle bir hayını bulmuş, getirip yanlarına oturtmuş: «Al canımızı helal olsun.» demişti. Hırsından dişlerini gevdi. Fakat bütün bütüne de suçlanmışlığı üstüne konduramadı.

«Balım Usta, ben bu Çeykel'in ağzından duymadım hiç öyle bir laf.» dedi. «Bir iki kere sınadım, sıkıladım, denedim ağız açmadı. İşini de bilenlerden göründü gözüme. Hem canım ne var, altı üstü bir tekerleme ağızlarındaki. Ne demektir, ben de halimce Bedreddin'im ne demeğe gelir ki? Bir, bir. Bir anlamı var? Say ki dil pelesengidir.»

«Birinin ağzında, ikisinin ağzında haydi haydi üçünün beşinin ağzında dil pelesengidir. Neredeyse adım

başında önüne çıkan tutturup söylerse dil pelesengiliği mi kalır bunun? Te Amasyamızda, Tokat'ta, Ankara'da... Duyduğumuz Bursa'da bile Edirne'de bile varmış. Hepsi de aynı çarktan çıkmış herifler sanırsın, üç aşağı beş yukarı birbirlerine benzer kılıkta, birbirine benzer görünüşte diyorlar. O zaman adamın sakınacağı gelir. Dervişin Tanrı'dan öte bir saplantıya kapılanmasını aklım almaz benim, öylelerinden geri dururum. Hele bizim gibi bir işe sıvanmışların arasına girmemeli buncaları. Sefil Ali girmemeliydi.»

«Balım Usta, bre sen de büyüttün cırmık kadar işi ha! Büyütmedin mi?»

«İnşallah büyütmüşümdür.»

Balım Usta, «İnşallah büyütmüşüm.» demese de yukardan aşağı söğüp saysaydı daha iyiydi. Sefil Ali bunca zamandır yanında çalıştığı Balım Usta'nın huyunu suyunu ezbere bildiğinden korktu. Can mal korkusu değildi; işin yarım kalması, güvencelerin yarım kalması korkusuydu; bir de oldum bittim nefret ettiği hayınlık. Balım Usta'nın sezgileri doğruysa ki doğruydu bunu herkes bilirdi, en karışık yeraltı yollarını bir karış şaşmadan açar, çıkacağı yere yer üstünden daha kolay, daha doğru çıkardı, sezgileriyle delerdi toprağı, şimdiki gibi, delip gittiği doğrultu da muhakkak varacakları yere varırdı. Öyleyse işin içindeki hayınlığı sezmesine Sefil Ali inanmak zorundaydı. İnanınca da... Beceremeyeceklerdi demek ki. Bu Çeykel denen herif birinci çöküntüyü de ikincisini de üçüncüsünü de bile bile hazırlamıştı. Yoksa Balım Usta'nın lağımları kolayına çökmezdi. bugünece çökmemişti.

Birincisini düşündü. İlk gün, yirmi kulaç ya gitmiş ya gitmemişlerdi, lap demiş çökmüştü lağım, çöküntüye Balım Usta pek aldırış etmemişti: «Gözümüzü açalım;

demek bu Akşehir'in toprağı çürük, ilerde başımıza iş açmasın Sefil oğlum»'la geçiştirmişti.

Ama dünkü çöküntünün üzerinde az biraz durmuştu. «Bre olmaz! Bre çökecek bir kağşama bırakmadık aramızda!» deyip ikirciklenmiş: Aksilik... Herhal aksilik...» deyip somurtmuştu. Somurtuşu, çöküntüleri ustalığına yakıştıramayışınaydı.

Huysuzlanmış, sokrantısı artmıştı. «Sefil Ali bundan sonra olmamalı bu, bundan sonra hiç olmamalı!» demişti. «Şimdiyece biz kendimiz kendi toprağımızdaydık oğlum. Çelebi Mehmed Beğimizin sayılacak toprağındaydık anlar mısın? Bütün lağım çökse yanmam, bizim sayılan toprakta amma ve lâkin on on beş kulaç gidince Timur'un ordusunun altına erişeceğiz, o zaman...»

Oralarda bir yerde son havalandırma bacasını açmışlar, üzerini çalı çırpıyla gizlemişlerdi. Balım Usta ciğerlerini doldura doldura soluklanmış: «Bre Sefil, bundan sonraki hava da Timur'undur artık bilesin, çek, bolcana çek ki bizim havayla girelim yeraltına.» demişti. «Bundan sonra havalandırma kuyusu çıkma da yok. Çıkarsak doğruca Yıldırım Bayezid Hanımızın tutsak olduğu çadıra çıkacağız inşallah!»

Sefil Ali de az zamanın adamı, az zamanın lağımcısı değildi. Yeniyetmeliğinden bu yana Balım Usta'nın yanındaydı, yeraltını yerin üstünden çok daha iyi bilirdi. Yer üstünde, hele kentlerde yolunu yitirir, çoğuncağı yol sorardı da yeraltında lağıma başlayıp eline gırgırı yahut delgiyi aldı mı yüreği güvenle vururdu. Öyle olduğu halde, Balım Usta'nın, son havalandırma kuyusunun başında söyledikleri kursağını karıştırmıştı. Gözleri bir tuhaf yoksullaşmış, Balım Usta'nın bizim topraklar dediği kel tepelere, çalı çırpıya, küme ağaçlara yoksul yoksul bakmıştı. Akşam daha olmamıştı; ikindi kararmıştı biraz.

Bulundukları meyilin altı, hemen Timur'un çerileriydi. Bunların altından geçecekler, toprağın durumuna göre ya dolanaraktan ya doğrudan varıp bir çadırın ortasına çıkacaklardı. Aşağıda, çalıların arasına saklanmışlığında görebildiği göz alabildiğince çadırlardı. Bir çadır kalabalığında aradıklarını nasıl bulacaklardı? Balım Usta da bakıyordu ama onun bakışı hercai başka türlüydü, göz gelimi, kendisininki gibi usulca değildi. Ölçen, biçen, eğrisini doğrusuna denk düşürmeğe uğraşır bakışlardı.

Gözleri, çadır kalabalığının ortasında bir yeri göstermişti: «Sefil Ali oğlum bak, orayı gözün kesiyor mu? Oraya gideceğiz körsü misali yer oyarak. Yıldırım Bayezid Hanımız orda tutsak işte.»

«Ya şaşıp yanılıp başka çadıra çıkarsak Balım Usta? İster misin Timur'un otağına dalalım?»

«Onun orasını sen düşün gayri.»

«Neden? Hepimiz?»

«Ben yaşımı yaşamışım oğul; bundan sonra bu kadar yaş yaşayacak değilim ya. Sen gençsin.»

«Gençlik yaşlılık mı var şimdi Balım Usta? İşi elimize yüzümüze bulaştırıp irezil olmak yüzkarasıdır. Yıldırım Bayazidimiz tutsaklığında yandı gitti kurtulamadı demektir ki bizim için ölüm budur. Çelebi Mehmed Beğimiz, bre biz bu Balım Usta'yı adam bellerdik tuh! Vara gide Timur'un kucağına düşe ha, atamızı tutsaklığından çekip alamaya vay soyun kurusun Balım Usta senin der mi demez mi?»

«Höt! Höt! Balım Ustan şaşmadı şimdiyece ağzı çalınası Sefil Ali, şaştı mı? Koca Tanrı'nın izniyle gece yarısının ortasında Yıldırım Bayezid Hanımızın çadırındayız. Gevezeliği kes artık; uçarak gitmeyeceğiz, yeraltıdır gideceğimiz yol. Yeraltı yolu belli olmaz kalk, yeldir hadi yeldir bre!»

«Hadi biz vaktinde vardık diyelim ya Bayezid Han uykudaysa? Ya çadırında değil ise?» demek gelmişti Sefil Ali'nin aklına ama diyememişti. Hem vakit bulamamış hem sözü biter bitmez kalkıp bacadan inmeğe hazırlanan Balım Usta'nın yüreğini bulandırmaktan çekinmişti. On kişiydiler. Bu Çeykel denileni çıkan toprağı tulumlara dolduruyor, yedisi de çektirme usulünde dolu tulumları duraklar arasında elden ele taşıyordu. Yedi çektiricinin dördü eli kılıç tutmasını beceren yiğitlerdendi, üçü ayağına çabuk ulaklığı becerir kişiydi. Yedisini de iyi bilirdi Balım Usta; yedisi de Sefil Ali'nin on yıllık bir kapı yoldaşlarıydı. Gelgelelim bu safracı, bu Çeykel denileni? Çelebi Mehmed Beğlerinin dışında, bu yanda pek kimselerin bilmediği bu gizli lağım işi için alınmıştı adam yokluğundan. Takımın asıl safracısının bacağını bir gün önce kuduz itin biri ısırmış, baldırından et parçası et kopartmıştı; Amasya'da Sayrular Evine almışlardı.

Tanıdık bir safracı bulamayınca Balım Usta aksilenmiş: «Bre ne kötü zamandır bu zaman; ordu paramparçadır.» deyip yanmıştı. «Kimi Emir Süleyman'la Ali Paşa'nın ardında Edirne'dedir, kimi İsa Çelebi'nin yanında Karesi elinde. Bizim Lağımcı Bölüğü dersen darmadağınık, Timur denilen zalim bile bile yaptı bu işi, bile bile dağıttı bizi, böldü cehennemlik herif! Şimdi nereden bulursun eline tez bir safracı? Düşünemedik, böyle zamanları düşünemedik! İnsan hep eyinin süregeleceğini sanıyor bre Sefil. Kim derdi Timur adında bir kancı çıkacak, dağılmaz diye ünlenmiş Yıldırım Bayezid Hanımızı vurup dağıtacak ha? Düşte görülse inanılmaz, hayra yorulmazdı. Gel gör ki hayınlık, hayınlık yıktı Bayezid Beğimizi bre, bu hayınlığı düşünmeliydik, neyse, döğünmenin yararı yok şimdi, var dolaş şu Amasya'yı bakalım bir safracı bulabilecek misin?»

Bula bula bu Çeykel'i bulmuştu Sefil Ali de. Acaba, gerçekten toprağı çöktürten Çeykel herifi miydi? Üçtür çökerse bir lağım, ustası ustalığıyla ünlü olup da lağım üçtür çöküyorsa, «Olur böyle şeyler.» denilemezdi. Sefil Ali, Çeykel'in hayınlığının su götürmezliğine inanmaktan başka bir çare görmüyordu, göremiyordu. Ne yapacaklardı şimdi? Elde başka safracı yok iken, olanı da hayın iken?

«Balım Usta?»

«Ne var?»

«Şimdi ne yapacağız?»

«Neyi?»

«Çeykel'i. Hayınlığına inanıyoruz. Bundan sonra da...»

«Şurdan kurtulalım hele. Bundan sonrasını o zaman düşünürüz, dur! Sus sus! Başladılar!»

Balım Usta, sık sık kulağını yapıştırıp dinlediği yıkıntının öte yanından gelen kazınmayı andırır sıyırtıyı ayırt edebilmişti. Şimdiye çoktan başlaması gerekirken her nedense geciken sesler yine de sevindirdi yüreğini. Temizleme işi bitince bir yerine iki sarılmalı işe, gecikmenin zararını kapamalıydılar. Emin olmak için bir kere daha kulak verip dinledi. Öte yanı kazıyorlardı. Yanılmamıştı. El gırgırının açtığı deliğe yanaşıp çenesini uzattı. Yutarcasına nefes aldı. Rahatlayıp oturdu.

«Eh. Çöküntü temizleninceyece dinlenelim. Sen de uyu biraz Sefil. Uyku yeri sayılmazsa da burası ne çare? Kuş tüyü arayacak değilsin herhal.»

Sefil Ali güldü. Ama neden güldüğünü kendi de bilemedi. Uyumak aklının ucundan bile geçmiyordu. Olanların budalalığı yüzünden olduğunu düşünüyor, iş dilediklerince bitince hayınlığını Çeykel safracısına nasıl ödetecek onu aklından geçiriyordu.

İş diledikleri gibi biterse. «Bre o zaman bağışlarım derbederi. Yıldırım Bayezid Hanımızın kurtuluşunun yüzü suyu hürmetine, el sürmem ite.»

Yıldırım Bayezid Han'ı, Timur gibi bir canavarın pençesindeki tutsaklıktan çekip almanın onuru dünyaya değerdi. «Nasıl da çalkalanacaktı cihan bre oyy! Kimdi tutsak olan? Koca cihan padişahı Yıldırım Bayezid Han! Ya kimin tutsağıydı? Timur'un! Yedi düveli sekiz yerde yok etmiş, dar getirmiş yeryüzünü heriflere, böyle bir Timur'un, yer taşımaz ordusunun kurtkapanında saklayıp koruyarak, hem de gözlerini dört açmacasına nöbettelerken tutsağı çekip kaçırmak dünya dillerinde bir dillenir bir dillenirdi ki artık! Hey hey, bre hey hey de bre hey. Sefil Ali miymiş padişahımızı Timur'dan kaçıran bre, şu bizim Sefil Ali mi imiş? Bak sen, hele bak sen!» deyip ellerini vura vura şaşmaları bile yeterdi. Kim düşünür Çeykel'in hayınlığını o zaman? Varsın belasını başkasından bulsun it! Dünyada belasını bulmamış hayın mı vardır?

«Sefil! Bre Sefil sana derim, öldün mü kaldın mı ses versene!»

Balım Usta'nın sesi keyifliceydi. Her zamanki gibi cihanı bir pula satmış ses değilse de ona yakındı. Sefil Ali'yi daldığı düşlerden aldı.

«Düşünürdüm de Balım Ustam.» dedi. «Yarım saate kalmaz temizlerler bu pisliği he mi?»

«Eh. Temizlerler say.»

«O zaman Çeykel'i ne yapacağız? Gerçi bundan sonra hava bacası açma işi yok ama.»

«Hava bacası açmak işi yoksa dönüşü güvene almak için tuzak direkleri de mi yok? Çeykel'in hayın ise asıl tuzak direkleri işine yarar.»

«Hayın ise diyorsun. Herhal tam inanmış değilsin?»

«Tam tamına inanmam için gözlerimle görmeliyim. Üstünde durmuş görünmeyeceğiz, anladın mı? Bir aksiliktir oldu deyip geçeceğiz. Tavan tutaklarını dikmeye başladık mı Çeykel'i yanıma alırım ben, sen de safracılığa geçersin. Bundan sonraki çöküntü bizi muhakkak ele verir. Hem düzlükteyiz artık hem Timur'un adamlarının kaynaştığı yerdeyiz. Sıkı, sessiz dört gözde çalışmalıyız. Onun içi uyu dedim sana.»

«Uyu demesi kolay Balım Usta, uyuması zor.»

«Niye? Savaş sırası lağımlarda horuldadın mı humbara patırtısı sanırdı millet, sanmaz mıydı soyha?»

«Sanırdı. Getir öyle savaşları yine horuldayım. Alt yanı bir candır onun orasında. Şimdi bir benim canım mı orta yerdeki? Can kurtarma, can verme korkusu halt etmiş. Padişahın yüz karası olmak var ki bin defa ölmeye razı gelirim.»

«Ha... Sen bu işi başaramayacağımızdan kuşkulanırsın, korkma!»

Sefil Ali, son havalandırma bacasının ağzındayken düşünüp de söylemeye vakit bulamadığını: «Yeri geldi şimdi söylesem mi acep?» diye geçirdi zihninden. Söylemezse gönlü rahat etmeyecekti. Bir de nasıl olsa bekliyorlardı. Mezardan beter bir lağım tıkanmışlığında oturup beklemek ölüm ayarındaydı. Konuşmakla unutuyordu insan bulunduğu durumu. Onun için:

«Benim sana güvenim tamdır, bilirsin bunu. Yeraltında yönünü yitirmezsin. Varıp doğruca tutsak padişahımızın çadırına çıkacağımızı adımdan eyi bilirim, adımı bilemem belki çıkacağını bilirim. Pekey... Ya padişahımız çadırında değilse? Ya uyuyorsa?»

«Uyuyorsa uyandırması kolay. Çadırında olmaması ne demek?»

«Hani olur ya, Timur çadırını değiştirmiştir. Değiş-

tiremez mi? Yahut Bayezid Beğimiz hava almaya çıkmış olur. Padişahtır bu neyi ne zaman yapacağını kim bilir? Böylece çadırında olamaz bakarsın.»

«Bekleriz. Nasıl olsa gelir. Timur çadırını değiştirmediyse tabi. Nasıl olsa gelir sözüm doğrudur, değiştirdiyse? Hemen değiştirsin? Yersiz kuşkulara kapılma; Padişahımız haberlidir. Bizi bu sabah, er ezanından az önce yahut o sıralar çadırında hazır bekler. Yanında da Hoca Firuz Paşamız hazır bulunacak, haberleşme böyledir, bunu da Çelebi Mehmed Beğimiz ayarlatmıştır Amasya'dan. Sen denilen vakitte orada olmaya bak, ötesine karışma. Olamazsan yüz karalığına battın ki ölsen de kurtalamazsın.»

Sefil Ali titredi. O an yoklamasında bir ürperti baştan ayağa bütün damarlarını bir anda dolanmıştır. Düşlerinde boğulmanın çırpınışında: «Tanrı yazdı ise bozsun Balım Ustam.» dedi. «Haydi öldü belle ya senin gibi. Balım Ustanın bıçağından kertilen vakit işi bitirmek beklenir. Beklenmez mi?»

«Biz de ona çabalarız Sefil. Biz de ona çabalarız da... Ne ise. Başka bir aksilik çıkmasın, bu kadarla yetinilsin.»

«Sanmam ki yetine teres! Niyeti bizi geçe komak anlaşıldı artık, oyalanma işi çıkarıyor böyle böyle. Kim bilir, belki de çöküntüyü Timur'un devriyeleri görürse başımızın derde gireceğini hesaplıyordur.»

«Anlayacağız. Hayınlık Çeykel'deyse tabi. Niyeti odur. Bana bak, aklında kura kura sakın ki Çeykel'e kinlenmeyesin Sefil, kinlenip başıma bir iş açmayasın, anladın mı? Çeykel'i bana bırak sen.»

Sefil Ali cevap vermedi. Yıkıntının öte yanından gelen sesleri, bulunduğu yerden duymaya başladığı için heyecanlanmıştı. Seslere açtı kulağını bir süre. Balım Usta'nın görünen çizgilerini göz yordamında birleştirip

ne yapmak niyetinde olduğunu kestirmeye çabaladı. Balım Usta'nın yüzü öğle güneşinde bile içini dışına zor vurduran bir yüzdü, ya çok çizgili olurdu, çizgiler ne var ne yok hepsini ağına alır saklardı ya da çizgisiz, dümdüz bir yüzde görünürdü ki o zaman da bir çizgisiz dümdüzlük varsa bile anlamını söylemezdi. Şimdi bu karanlıkta, göz yordamında çizilmiş bir Balım Usta yüzünün niyetinden ne umulurdu? Hava! Sefil Ali, bu havanın havalığını bile bile, yine de Balım Usta'dan bir şeyler sezmeye hevesleniyordu.

Balım Usta ne düşündüyse düşündü. Sefil Ali'den ses soluk gelmeyince sorusuna «Benim korkum seninkine benzemez.» dedi. «Bir hesap kâğıt üstünde enine boyuna düşünülüp eni boyu bir bütünde hesaplandıysa kâğıttaki hesabın yere uygulanmasında şaşma olmaz. Şaşma olması için ya hesapçıların dangalak ya uygulayanların avanak olması gerekir ki Tanrı'ya şükür bunca yılın adamı olaraktan bizim bir avanaklığımız görülmedi. Bu işimizde hesapları yapanlara da güvenirim. Çelebi Mehmed Beğimizin kendisi, lalası Bayezid Paşamız aklı yetiklerle baş başa hesaplayıp çizdiler. Eh. Hoca Firuz Paşamıza gidip gelenlerin biri de sensin Sefil. Az önce öğünürdün, haberciliğimizin üstüne adam bulunmaz demeye getirirdin. Ölçüleri yanlış mı aldın yanlış mı verdin hesapçılara?»

«Yoo! Hepsi bir tamam, noksansızdır. Hem de Balım Ustamızın yardımcısı Sefil Ali olaraktan lağımcı Sefil Ali olaraktan eyi dinle beni uygun bilip.»

«Uzatma! Eğer ölçü uygun ise kertilen vakitte biz de Yıldırım Bayezid Hanımızın tutsaklık çadırına aşağıdan bacamızı açtık demektir. Padişahımızı da Hoca Firuz Paşamızı da alıp lağımımıza kurtardık, bekleyen atlara atladığımız gibi Amasyamıza ulaştık, hem de Çelebi Meh-

med Beğimizden alkışın binini birden aldık demektir. Sonra? Sefil Ali sonra ne olacak hiç orasını düşündün mü?»

Sefil Ali avanaklaştı. Balım Usta'nın ne demeye sorduğunu ol görüp bulamadı, çıkaramadı, avanak avanak; «Sonra?» dedi. Aynen Balım Usta'nın sesinden: «Sonrası?» diye tekrarladı. «Bre Balım Usta daha ne istersin? Bunun ne sonrası olur Tanrı aşkına? Koca padişahımız Yıldırım Han Gazi bre. Bu ad yeter Anadolu'ya da Urumeline de. Geçti mi başa?»

«Geçti say.»

«Aldı mı dizginleri eline?»

«Aldı say.»

«Sürdü mü ordusunu?»

«Sürdü say.»

«Vurdu mu kılıcını? Aman bir vurdu say deyip eğlenme, senin ağzında bir bakla var çıkaramıyorsun Balım Usta, nedir? Babanın derdi pek mi büyüktür?»

«Yaaa! Hay Sefil Ali yaa! İş öyle senin dediğin gibi geçti mi, aldı mı, sürdü mü, vurdu mu ile olup bitseydi ne hoş olurdu. Anadolu ile Urumeli gülistan yine, biz bu Timur düşünü görmemiş olur görmemişe dönerdik. Gelgelelim senin bu dediklerin kolay gerçekleşeceğe benzemez. Büyük Şehzade Emir Süleyman Edirne'de padişah mı? Padişah tabi. Alıştı buna da. Ali Paşa, Emir Süleyman'ın, sen de bilirsin Emir Süleyman'ın birtakım kötü huyları keyifleri meyifleri vardır. O huylarını keyiflerini giderecek meclisler topladı mı toplamadı mı? O meclislerde Emir Süleyman'ı doyurdu mu doyurmadı mı? Emir Süleyman babasının korkusundan kurtulup kendi başına kendi keyfince yaşamaya alıştı mı alışamadı mı? Eee. Bir de yanında ki Beğlere bağışladığı malı mülkü düşün? Onlar, o mallardan kolayına ayrılmaz. Emir Sü-

leyman alıştığı başına buyrukluktan geri dönemez.»

«Bre babasıdır bu, Yıldırım Bayezid Han'dır bu! Buyruğu ulaştı mı ellerine hepsi boyun eğer bana kalırsa.»

«Zor. Sana kalırsa kolay ama sana kalacak iş değil bu iş. Başta Ali Paşa istemez. Çünkü Ankara Savaşı'nda hayınlığı andıran o kaçışlarını unutur mu Yıldırım Bayezid Han? Ali Paşa'nın, Emir Süleyman'ın, öteki Beğlerin cezasını vermez mi? Biz devleti kurtarmayı düşündük demelerini kim dinler? Bu işin cezası nedir bilmez değilsin, kelleyi vermektir he mi? Kelleyi vermek korkusu hepsini Yıldırım Bayezid Han'a karşı ayaklandırır Sefil. Zaten bölüm pörçük olan orduyu eyice yok eder.»

«O zaman bizim Çelebi Mehmed Beğimiz de...»

«Kaçtı, cezalanır o da diyeceksin. Yanlış. Çelebi Mehmed Beğimiz en son geri çekilendir, o da babası Yıldırım Bayezid Han'dan gelen buyruk üzerine olmuştur. Yoksa bizi bu kaçırma işine sürmezdi. Kulağını aç da dinle Sefil Ali, ben sana ne demekteyim bak. Eğer bu Yıldırım Bayezid Han kurtulursa kan gövdeyi götürür Anadolu'da da Urumelinde de. Kan gövdeyi götürür. Timur öyle bir hayınlık yaptı ki öte dünyada hesabını verebilir mi bilemem. Yazık oldu Türkmen milletine, yazık oldu, çok yazık.»

Sefil Ali: «Çomağın iki ucu da...» dedi, caydı. Söylese mi söylemese mi karar veremedi. Doğrusu aklına gelmedi, geldiği anda da korkmuştu. Korkusunu mırıldandı istemeyerek: «Yıldırım Bayezid Han kurtulmazsa da ortalıkta kan göğdeyi götürür.» dedi. «Koca Tanrı acır değiştirir mi bilemem.»

Koca Tanrı kime acıyacaktı! Nasıl acıyacaktı, niçin acıyacaktı? Bir sürü çıkmaz sokak karanlıkları, bir sürü körsü yolları.

Sefil Ali her şeyi bırakıp Çeykel'i düşündü; dişlerini gıcırdattığından haberi yoktu.

Balım Usta uyku serimelerinde: «Koca Tanrı'nın acıması bitmez.» diye söylendi; «Tükenirse zaten bu dünyanın sonu gelmiş demektir. Bize, Yıldırım Bayezid Han'ı kurtaracaksınız denildi, ötesini düşünün denilmedi. Elbet bir bildikleri vardır. Biz işimize bakalım, alnımızın akıyla bitirelim tamam mı? İşimiz bu mu bizim?»

Sefil Ali: «Bu!» dedi ama Balım Usta'nın sorusuna demedi, aklı başka yerdeydi, Çeykel'de. Balım Usta: «Bu dedin; lâkin arık çıktı sesin. İşine de güvenin yok anlaşılan senin? Var mı? He mi?»

Sefil Ali ağzını açmadı.

Balım Usta da çöken toprak yığınına, yoklamak için yaslandı. Yaslanır yaslanmaz yığıntı toprakla birlikte öte yana doğru kayıverdi. Dengesini bulamadığından yanlamasına düştü.

«Vay bre! Tezine kazmışlar uşaklar aman!»

Toprağın bir kısmı yukardan üstlerine dökülmüştü. Hava deliğine dayanan delgi dikine duramamış, bacamsı bir oyuk ağzı meydana çıkmıştı. Bol hava, bol gece ışığı... Sefil Ali Balım Usta'ya doğru kayarken: «Nettin Balım Ustam!» diyebilmiş, fakat öte yandan gelen fısıltıyı az aşmış seslere ferahlamıştı:

«Balım Usta? Sefil Ali? Nicesiniz?» diyen sorulardı.

Balım Usta çabuk bulmuştu dengesini. Yukarıya doğru, en azından bir adam göğdesi genişliğinde oyuk baca ağzından gökyüzü görünüyordu; bir iki yıldız, kendi görünmeyen varlığı aydınlığından anlaşılır ay, gece mavisi; güven vericiydi. Başka bir yerde, başka bir zaman olsa hiç çekinmeden durup seyredeceği, güven duyacağı bir görünüştü; hemen çıkıp bu görünüşü doya doya tatmağa koşardı. Gelgelelim şimdi yer ne başka

yerdi, zaman ne başka bir zamandı. Timur'un kol gezen devriyeleri de şu bir iki yıldız, varlığı aydınlığından anlaşılır ay kadar gerçektiler; belirebilirlerdi.

«Nasılımızı nicemizi sormanın sırası değildir!» diye atıldı. «Sefil Ali iş vaktidir. Uşaklar yıkıntıyı bırakın az biraz nefeslenin. Çöküntü hayrımıza olsun diyelim, hayrımıza kullanalım.»

Sefil Ali Çeykel'i soracak iken Balım Usta'nın hiç de ummadığı değişik davranışına bir anlam veremedi, Çeykel'i unuttu. Zaten Balım Usta: «Sefil bana bir omuz ver!» demişti sözünün ardını getirmeden. «Bacaya çıkıp yerimize bakmam gerek.» Elini uzatmış, Sefil Ali'yi omzundan çekmişti.

Sefil Ali ister istemez Balım Usta'ya omuz verdi, bacayı çıkmasına yardımcı oldu. Fısır fısır: «Balım Usta.» dedi; «Ne yapmak istersin, niyetin nedir bilemem; bilesin ki seyran yeri değildir çıktığın yer. Timur'un devriyelerine açıksın, açıktasın, gel bu iş...» Yarı belinden yukarısını bacanın üstüne alan Balım Usta'nın, Sefil Ali'nin omzundan yaylanan ayağı susması için omzunu tepikleyince Sefil Ali de fısır fısır söylenmesini kesti: «Sen bilirsin.» diye mırıldandı.

Gözleri bir süre, yer üstüne çıkar çıkmaz sindiğini fark ettiği Balım Usta'nın karaltısında kaldı. Neden olduğunu bilmeden derin bir soluk aldı. Belli belirsiz korkuyordu. Gözlerini Balım Usta'nın karaltısından ayırmadan çömeldi. Birden belirecek bir ne olur ne olmaza karşı bütün bedeni hazırdı; bir yay gerilmesinde bekliyordu. Az ötesinde, lağımın uzunlamasına dizilmiş olduklarını hissettiği uşaklara doğru; «Fazla yayılmayın!» diye fısladı, «Ben kaçın der demez tilki sürünmesinde seğircesiniz. Yolumuzun tıkanması Balım Usta'nın yanması demektir ha! Unutmayın! Tamam mı?»

Kulağı: «Tamam, anladık, hazırız!» gibilerden gelecek seslere açık beklerken gözlerini bir kere daha Balım Usta'nın karaltısına çevirdi, yukarıya. O bir iki yıldız, o gece mavisi, o görünmeyen ayın yalazı, akçalığıyla. Balım Usta'nın karaltısı ya iyice sinmiş, toprakla bir olmuş ya da az ilerilere kaymış olmalıydı. Endişelenmedi. Balım Usta'dan ses yahut işmar gelmediğine göre korkulacak bir şey yok demekti şimdilik.

Lağımda bekleyen uşaklara doğru kayarak çömelişini sağlama aldı. «Tamam mısınız?» diye sordu bir daha; «Eksiğiniz gediğiniz falan? Yarası beresi olan var mı?» Bir an ses gelmedi içerden. Baca oyuğunun üstü nasıl sessiz, bir iki yıldızlı, ay aydınlığında bir gece mavisi ise içerisi de öyle sessizdi; karanlık, toprak altı, dar. Karanlık toprak altı, dar bir sessizlik. «Bre duymaz mısınız? Tamam mı, eksiği gediği olan var mı?»

En yakınındaki: «Biz hepimiz tamamız, tamız da...» dedi ikirciklenmiş bir fısıltıda, bekledi.

«Eee? Ne demek o? Dası n'oolmuş dası?» Yüreğinin pirelenmesi dehşete dönmüştü Sefil Ali'nin ansızın. Kan kuruması dedikleri lanet eğer yüreğin çöle dönmesi ise Sefil Ali yüreğindeki kanın öylesine kumlaştığını hissetmişti. «Bre cevap gelse ya!»

Cevap gelmişti, beklemediğinden, «Biz tamamız da aramıza aldığın yabancı tamam değil herhal, yok.»

«Çeykel? Yok mu? Bana bak, adam adama, ad ada yoklanın soyha? Lağımın o yanlarında siz varsınız; bu yanda da biz vardık; aramız yıkıntı toprak değil miydi?»

«Öyleydi.»

«Öyleydiyse... Bre tez yok mu aranızda Çeykel? En sondakiniz ne demekte? Hep en sonda mıydı o? En sondaydı ise Çeykel'i görmemesi, bilmemesi olamaz. Bre sordunuz mu?»

Sefil Ali bulundukları yeri de, yerüstündeki Balım Usta'yı da unutmuştu. Az önce Balım Usta'dan yana gelen endişesizliği tıpkı lağımın çöküşünü andıran bir yığıntıda yerini kötü bir işkile bırakmıştı; işkili, durup dinlenmeden telaşa dönüşmüştü. Fısıldayan sesi, birbirini körükleyen telaşlarda sakınmayı makınmayı bırakmıştı. Lağımdakilerden gelecek sesin; «Burda, Çeykel aramızdaymış.» demesini, dedirmesini bekliyordu;

«Ölmüş. Toprağını altında kalmış, görememişiz.» demelerine, yarı ömrünü vermekten kaçınmayacaktı. Oncacık bir çöküntünün adam öldürmeyeceğini, o kadarcık toprağın Çeykel gibi bir sümüklü dervişi bile altında görünmez edemeyeceğini bildiği halde umutlanıyordu.

«Yok, gören de olmamış.»

Baca ağzı oyuntusundan görünen o bir iki yıldızla birlikte gece mavisinde oyuk gökyüzü, lağımın körsü yolu karanlığında dolana dolana döndü Sefil Ali'nin gözlerinde. Her şeyi beklediği halde Çeykel'in yok oluşunu, hemi de hiç kimsenin görmemecesine yok oluşunu duymağı ne bekliyor ne umuyordu, düşünmüyordu ki! Tıkanık kaldıkları sürece Balım Usta ile birlikte olanı olmamış saymak, çöküntüyü kötü bir aksiliğe bağlamak için ağız birliği etmeği sözleşmişlerdi ama bu, Çeykel'in varlığı düşünülerek varılan söz birliğiydi. Ya Çeykel'in yokluğu? Çeykel'in yokluğunu, yok olabileceğini akıllarına getirmemişlerdi. Kim getirirdi ki canım? Kaçacağı kimin aklına gelirdi it dölünün? Kaçmak?

Eyvah! Bu kaçmak işi hayınlığın son ucuydu bre eyvah! Çeykel, ilk önüne gelen karakol devriyesine lağımı anlatacaktı, niçinini nedenini söyleyecekti, belki söylemişti şimdiyece. Nöbetçiler, devriyeler, karakollar. Bütün Timur tümenleri işlerini bırakmış geliyorlardı;

Balım Usta'yı kuş avlarcasına avlayacaklardı orada. «Balım Ustaaaa! Bre Balım Usta in aşağıya tezicek!»

Sefil Ali'nin sesi bangır bangır değilse de bangır bangırlıktan aşağı kalmaz bir bağırıştaydı. Balım Usta'yı, yukardan kanı başına sıçramış halde aşağıya indirtti. İnerken, oyuğun ağzından taşı toprağı da sıyırıp döktürterek; «Bre ne var? Delirdin mi aklın mı çocuksadı sefil? Oyunda mı sanırsın kendini soyha?»

Balım Usta'nın göremediği gözleri herhal sesinden fazla bir öfkede olmalıydı. Soluğu kesmece morarmış, terslenmesi kazma ucunda deliyordu. «Aklınca iş mi yapmaktayım dersin? Çıldırdın mı?»

«Dur; keşke çıldırsaydım. Balım Ustam sus, kötü; ne kötüsü berbat, pis iş pis! Hayınlık!»

«Kes sesini sus bre! Söyle şimdi, usul usul söyle, ne oldu?»

Sefil Ali o zaman akılsızlığın koyusunda yüzdüğünü anladı. Yukarıdaki tehlike bir yana, aşağıda, lağımdakileri velveleye verecek bir tedirginliğe saldığının farkına vardı. Saçını çekişir şakağını yumruklar oldu. Yutkunuyor, durmadan alt dudağını ısırıyordu. Döğünmenin bir işe yaramayacağını Balım Usta'nın tutup yakasını çekmesinden sezinleyince: «Kaçmış.» dedi. «Çeykel kaçmış Balım Usta, durumumuz...»

«Ne varmış durumumuzda?»

«Ne yok?» «Sus bre!»

Yumruklayan bir sessizlik oturdu lağıma. Bir sineğin konup uçması, bir arının çiçeği somurması. Kelebeğin kanat kırpması; oncalayın işte, ona dek sürdü.

Sefil Ali: «Sustum!» dedi; «Pekey.»

«Kendine gel!»

«Geldim, pekey.»

«Söyle şimdi, ağır ol, söyle. Çeykel nereye kaçmış?»

Bilse. Ah bilebilse bir. Bilebilse kuş olup uçmaz, ardına düşmez miydi hayının? Arı olup vöj vöj sokmaz mıydı elini yüzünü Çeykel'in? At sineğinden beter bir yapışmada ense köküne yapışmaz, kanını emmez miydi? «Herhal Timur'a...» dedi ama Balım Usta'nın beklediği kızmacalağından lağımın duvarına yapışarak çekinip de dedi.

«Kim görmüş bre, Timur'a gittiğini kim görmüş?»

«Kimse.»

«Öyleyse nasıl dersin Çeykel Timur'a kaçtı diye?»

«Başka nasıl? Balım Ustam it başka nereye kaçar?»

«Sus! Başka yer mi yok? Çeykel işin acemisi, ikidir üçtür çöküntü görür, korkmuştur ölürüm diye. Korkmaz mı? Uşaklar toprakla uğraşırken sürünüp gitmiştir. Sen kendi acemilik günlerini düşünsene soyha!»

Uşakların duymasını isteyerek, seslice söylemişti Balım Usta. Bir fırsatını buldu, başını Sefil Ali'nin omzundan gölgeleyip kulağına eğildi. Ancak Sefil Ali'nin duyabileceği bir biçimde: «Üsteleme artık.» dedi. «Çeykel'in nereye kaçtığı belli üsteleme de uşakların gönlünü bulandırma, lağımın yönünü değiştireceğiz.» der demez sesini yükseltti yine ötekilere duyurmacasına:

«Sefil oğlum, yukardayken gördüm. Biz yolumuzu şaşmışız, sen onu düşün. Şimdi burayı böylece bırakacağız, geriye döneceğiz. En son havalandırma bacasından yeni bir doğrultuda kazacağız. Hadi Bismillah.»

Balım Usta böyle düşündü böyle dediyse doğrusu başka türlü olamazdı, uymak gerekti, uyulurdu. Sefil Ali gerçeği bildiği halde, öteden beri alıştığı bu uyuma bırakıtı kendini. Zaten istese de başka türlüsünü yapamazdı. Çöküntüyü, çöküntü haliyle, Çeykel'in nasıl kaçtıysa kaçtığı yerde bıraktılar. Araçlarını gereçlerini elden ele son havalandırma bacasına geri taşıdılar.

Sol yanda, havalandırma bacasının dönemeç ayağının dibinden vurdu ağır gırgırı Balım Usta. «Durup dinlenme yok artık uşaklar.» dedi; «Boşa giden zamanı da dolduracağız, nefesinizi dahi hesaplı alın, ölçüsüzlük istemiyorum. Anladık mı?»

Sefil Ali umutsuz: «Vaktinde yetişir miyiz?» diye sordu: «Aklın kesiyor mu?»

«Tanrı ne yaptığımızı ne yapmak istediğimizi biliyor.» demekle yetindi Balım Usta.

«Amenna. Bre Balım Usta amenna da... Canım mademki caymadık işten, mademki gideceğiz, açtığımız onca lağımı neden bıraktık? Doğrulayıp varsaydık ya.»

«Sefil! Sana boşuna Sefil dememişim ben hay soyha! Çeykel Timur'a kaçtı diyen sensin, bizi ele verecek hayınlık için kaçtı diyen de sensin haa? Öyleyse? Yani senin dediğin doğruysa ki doğrudur, Çeykel'in nasıl kaçtığını da söyleyim sana. Toprak çöktü ya, çökünce yığıntı bizden yana kapandı. O yanda el kadar omuz başı kadar bir baca kaldı, böyle çöküntülerde daha genişi bile olur. Çöküntüyü Çeykel'in kendisi hazırladığına göre oyuğu genişletip çıkamaz mı? İlk duyduğum sıyırtı o imiş demek ki?»

«Bizim uşaklar neden görmediler?»

«Göremezlerdi. İşlerini düşünüyorlardı. Çeykel'in varlığına alışacak zamanları mı oldu ki yoksulların? Yıkıntının bizden yana olan bölümünde bizimle tıkanıp kaldığını sanmışlardır.»

«O zamanaca da herif yukarı çıktı, kaçtı Timur'a he mi?»

«Öyle oldu, başka nasıl olacaktı? Şimdi bizim yaptığımız bir şaşırtmacadır. Çeykel Timur'un nöbetçilerine yahut karakoluna her neyse durumu anlatacak mı?»

«Anlatacak.»

«Tabi anlatacak. Karakol inanmaz böyle işe. İnansa bile Çeykel'in kendilerini bir oyuna çekmek isteyebileceğini düşünür, dolaşma yerlerinden pek ayrılmak istemezler. Çeykel'i bir adamla daha geride üstlerine salarlar. O da bir gerideki üstüne salar.»

«Sen gönlündekinin olacağını sanıyorsun. Ya ileri karakolda bir onbaşının göz açıklığı tutarsa?»

«Tutmaz! Tutamaz! Ordu her yerde ordudur; Timur'da da, Osmanlıda da, Bizans'ta da. Neden, baş başa bağlı baş padişaha bağlı demişler hay sefil, bu lafı unutma. Bize de bu laf zaman kazandıracak.»

«Yani?»

«Yanisi manisi göründüğüncedir. Çeykel'e en sonunda birisi inanacak. İsterse en başında inansınlar önemi yok sandığın kadar, önemi zaman kazandırmak bakımından yalnız. Gelecekler. Çeykel onları bizim çöküntü yerine getirecek, bakacaklar, bakacaklar ki lağım orda tıkanıp kalmış, ileri gitmemiş, çalışan malışan da yok, eee? Araştırsalar araştırsalar biraz çevreyi araştırırlar, lağıma girip kolaçan ederler, bakarlar ki kimse yok. Kaçtı bunlar derler; korkup kaçtığımızı sanırlar.»

Sefil Ali anlamaya inanmaya: «İnşallah.» dedi.

Balım Usta'nın güveni sağlamaydı: «Bunun inşallahı maşallahı bu kadardır Sefil Ali.» dedi. «Tersine lağım açılacağı akıllarına gelmez kimsenin, lağımcılıkta şimdiyece yapıldığını gören de düşünen de olmamıştır. Yıldırım Bayezid Hanımızı kurtarmak istiyorsak tutsaklığından, elini teze tut, lafa ara ver, çanak açma artık. İki laf bir işi noksan bıraktırır, yüzde yüz noksan bıraktırır, ona göre var hesap et. Yer üstünde yürümeyeceğiz, toprak altında yol kazacağız, hadi gülüm hadi, sefilim hadi, durma bre!»

Sefil Ali el gırgırının omuzluğuna yasladı omzunu,

abandı. Çıkrığın kolunu, eline bir dirsek yahut bir diz büklümü geçmişçesine, geçmiş de kanırtıyormuşçasına avuçladı, sıktı, çevirdi. «Bre Çeykel!» diyerek sıktı dişlerini; «Bre ben de seni bulmazsam, ben de senden bu toprak altının acısını bin kat çıkarmazsam bana da Sefil Ali demesinler, bana Sefil Ali demesinler bre!»

Toprak katı, karanlık, soluk aldırmaz bir yumulmada el gırgırına kapandı.

Sefil Ali bir an Yıldırım Bayezid Han'ın tutsak çadırında boğulmuşluğunu düşündü.

Ödü koptu.

Öyle bir at uçurması ki insanı deli eder. Gök kırmızı, yer damar damar, dağlar alabildiğine mor. Güneş sarıdan, kırmızıdan, mordan yoğrulmuş bir ateş hamuru gören için; ne var ki yakmıyor, kavurmuyor, hamam külhanlarında pişirmiyor adamı. Sanırsın bir resimdir çizilmiştir öylece; renkleri bir bilen yoğurmuştur. Bahar serinliğinde dökülen ışıklar gençleştiriyor mu ihtiyar gönülleri yoksa bir ölü yüreği diriltmesine mi, anlaşılmaz. Bir anlaşılırlık var ki ortada o da atın alıp uçurmasında kanat çırpan gün ışıklarıdır. Sarıdan, kırmızıdan, alabildiğine mordan yoğrulmuş serin, türkü çığırmasında ve bahar.

Ve Yıldırım Bayezid çocuk, Yıldırım Bayezid yeniyetme, delikanlı; Yıldırım Bayezid genç, sonra tutsak: kırk üç yaşında, yorgun.

Hep gidiyor.

Hep at uçurmasında.

Gök kırmızı, yer damar damar, dağlar alabildiğince mor.

Düşleri bu idi. Sık; ne zaman dalsa, ne vakit uyusa düşleri bu idi. Gitgide düş ile düşsüzlük birbirine karışır oldu. İnsanı deli edercesine alıp uçuran at kimi doru, kimi bakla kırı, kimi al donlarda değişirdi başlangıçta; sonra sonra, gök kırmızısında, yer damar damarlığında

belirlendi; alabildiğine mor bir at uçtu, uçtukça uçtu, uçtukça uçtu.

«Ölüm!» diyordu her uyanışında; «Atın alabildiğine morlaşması ölüm.» diyordu. Düşün göğünü, yerini, dağlarını bezeyen olmadık renkler ölümün biçimlenişiydi, bir başka ağız açışıydı. Alabildiğine mor at ise?

Gün geçtikçe ölümdür, dediği alabildiğine mor atın uçuşunu hızlandırmanın yollarını düşünür oldu. Ankara Savaşı'nın civcivindeyken, umutsuzluğun elle tutulur oluşunda Minnet Beğ'le oğulcuğu Mehmed'e haber salmak için vermeği düşünüp de son anda caydığı zümrüt yüzüğüne hiç bakmasa günde bir kere el vuruyordu. Zümrüdün dibindeki ince yayı itip çıkarmak; zümrüdü almak, ağzına atmak inceliğini biliyordu. Sıktı mı iki dişini zümrüt kırılacak, keskin zehir akıverecekti dilinin altına, sonra? Alabildiğine mor at şaha kalkacaktı. Bir daha ne düş, ne mor atın kendisi, ne hamam külhanlarında yakması gerekirken bahar serinlemesini döken yoğrulmuş hamur güneşi olmayacaktı.

«Hayır, yapamam. Tanrı'nın katına boynu eğik, kara yüzlü çıkamam; yeterince boynum eğik, yüzüm karadır.»

Zümrüt taşlı yüzüğü eliyle kapatıyordu; neden öyleyse neden Minnet'e verip Mehmed oğluma bilecelik göndermedim?» diye düşünüyordu. «Ben bu yüzüğü kendi sonum için saklamadım mı öteden beri?»

Korkmuyordu.

Bütün bedeni ölü bir denizdi sanki. Tek bir dalga yoktu, hiç yel esmiyordu. Öyle bir duygusuzluk denizinde korku kırışığı olsa özünden kuşkulanabilirdi.

Durup dururken bir gün önce Demirci Boran Usta'yı düşleyivermişti. Savaştan sonra, tıpkı karındaşı Yakub Beğ gibi birdenbire susan, tutsaklığının en yalınız günle-

rinde bile depreşmeyen top dökümcüsü demirci Boran Usta, hemen arkasından boğulmuş karındaşı Yakub'u da sürükleyerek gönlüne düşmüştü. Fakat her ikisi de suskundu. Ne biri delirmiş seslerde: «Lanet! Karılar gibi döğüşürsen bin lanet sana!» diye höykürüyor ne öteki, boğulmuş seslerde boynu bükük, tiksindirici bir kalleşliğin hesabını soruyordu; ikisi de sessiz, ikisi de doygun, ikisi de doymuşluklarından utanmış gibiydiler.

Buna da: «Ölümdür.», dedi yüreği «Demirci Boran Usta delirmişliğini susturdu ise ölüm geldi demektir. Karındaşım Yakup beni artık suçlamıyorsa ölüm ayağımda sayılır.» diye mırıldanıyordu. Ve mor at... Alabildiğince mor at; öyle bir at uçurması ki insanı deli eder.

Eli bir kere daha zümrüt yüzüğüne varıyordu, bir kere daha incecik yayın topalak başını yokluyordu başparmağı. Ama: «Tanrı katına yüzü yerde çıkamam.» diyen çok iyi tanıdığı bir ses, başparmağını geri çekiyordu.

Sağ dizinin altında iri bir mercimeği çoktan geçmiş, taze nohut kabuğundan fıstıklanmış bir beze, mor, yeşilimsi mor; irin yahut öd kesesinin bezelenişi sanırsın. Zonkluyordu. Yanı yöresi de marsı yeşilliklerde keçelenmişe benziyordu, ölüm burda mı baş göstermişti yoksa? Filizini burdan mı sürecek, sürgününü burdan mı salacaktı? Salacaksa ne hoş, alabildiğine mor atın bir gözüyse bu beze ne kutsal bezedir.

«Tanrım yay bedenime, gönlüme yay, yüreğime yay, beynimi sarsın beynimi Tanrım. Beynimin bezelenmesini öylesine istiyorum ki; öylesine sarmalı ki beynim beni bıraksın taşınması güç bir batak oldu artık. Bu beze beynimi sararsa, yorgun bedenim dinlenecek, dinlenecek, dinlenecek; öyle muhtacım ki dinlenmeğe, beynim bıraksın beni, bıraksın beni, bıraksın!»

Derken Hoca Firuz Paşa her zamanki gibi geliyordu:

«Hünkârım bir hekim çağırtsak mı ki? Beze hekimlik gibidir.»

«Henüz değil Firuz.»

«Bağışla beni. Ben sancır görürüm, kötü niyetli görürüm, yaygınlaşırsa...»

«Nerde! Bizde istila edilecek beden mi kalmıştır?»

«Hünkârım, hekim derim ben; Emir Timur esirgemez çaptırır.»

«Esirgemez, çaptırır, eyi dedin. Emir Timur hem de soluk soluğa seğirttirir, neden? Benim diriliğim onun öğüncüdür de ondan. Benim sağ kalmam onun büyüklüğünün tanıklığıdır da ondan. Benim canlı kalmam Hoca Firuz, Emir Timur'un canlı kalmasıdır da ondan! Ben ölürsem Emir Timur yok olur, yok olacağını bilir, Emir Timur için ise yokluk bir cehennemdir. Onun gibileri bundan korkar.»

Hoca Firuz Paşa hem anlamış hem anlamamış göründü. Bir gözü çadırın kapısını kolaçan etti.

Yıldırım Bayezid: «Otur.» dedi; «Otur. Bu gün ne var haberlerden? Dur ben söyleyim, mor at? Uçarken sürçtü bu sefer. Şurda dalmışım, yarım saat oluyor; belki düşte yaşamak tutsaklığımı unutturduğundan hep uyumak istiyorum. Uyumuşum dalmışım her neyse, önemli değil; düş, hep o düş. Bir ayrıcalığı mor atın sürçmüş olmasına. Urumelinden, oğlum Süleyman'dan bir haber midir? Eyi veya kötü? Yoksa Mehmed Çelebim darda mı kaldı? İsa'yı sormam, çünkü o epeyce sakardır, hangisi? Musa Çelebi oğlum uğramadı bu gün, yoksa Timur yasakladı mı? Bunları düşündüm, kötüsüne yormak islemedim. Kötüsü? Hoca Firuz Paşa kötüsü nedir dersen Mustafam derim. Oğlum Mustafa'dan bir haber var mı? Timur bulurum sözünü vermişti, buldu mu? Ölü diri? Hangisi? Görüyorsun ki karma karışığım. Gönlüm, yüreğim, beynim,

hele beynim Hoca Firuz, hele beynim! Sen konuş artık, susmam aşradır.»

Hoca Firuz'un haberleri değişik olmuyordu. Birbirinin benzeri günler gibi, birbirinin benzeri haberlerdi. Tutsak günlerin tutsağa vereceği haber tutsakçadır, tutsaktır. Ama Yıldırım Bayezid, Hoca Firuz'un haberlerini bıçak altına yatırırsa irini daha iyi görebileceğini umuyor, üstü kapalı geçilen yaraların kökünü bulacağını sanıyordu. Daha doğrusu, Hoca Firuz'un haberlerini bıçak altına yatırmakla tutsaklık günlerini bıçak altına yatırdığını bilmenin gizli zevkine varıyordu.

Hoca Firuz Urumelinden, Emir Süleyman ile Ali Paşa'dan haber verirken: «Süleyman Çelebi oğlunuz başladığı gibi değildir.» dediyse, eğer bir de: «Çandarlı Ali Paşa Urumeli ordusunu pek sıkı düzende tutuyormuş.» sözüyle konuşmasını sürdürdüyse bu sözlerin aslında: «Ali Paşa Urumelinde gerçek emirdir.» anlamını taşıdığını Yıldırım Bayezid çok iyi anlıyordu. Savaştan bir gün önce Ali Paşa'nın çadırında, Ali Paşa ile oğlunu fısır fısır fısıldaşır görmenin varıp dayanacağı yer başka türlü olabilir miydi sanki?

Fakat Hoca Firuz Paşa bu kez haberi bambaşka yerden veriyordu: Mehmed Çelebi oğlundan, Amasya'dan.

Yıldırım Bayezid için Urumelinden, oğlu Süleyman'dan, Ali Paşa'dan haber almak nasıl diş gıcırdatan bir gerginlik ise Amasya'dan, Mehmed Çelebi oğulcuğundan haber almak da o derece dinlendirici, doyumsuz bir huzur içinde korkusuzca yerleştiği misk kokuları oluyordu. Mehmed Çelebi'den haber dinlemek görünmeyen ama görünse ağırlığı bunca hissedilmeyecek tutsaklık zincirini diş diş eritiyordu; sadece kendinin olan eski günlerinin bilmezliğinde bir uçarılık veriyordu. Say ki yeni baştan yaşıyordu padişahlığını ama bir bıçak da

batmıyor değildi böğrüne. Babası kendine yenilmez bir ordu bırakmıştı şehitliğiyle; bölünmemiş bir yurt, çiğnenmemiş bir ülke, yenik düşman bırakmıştı. Bayezid ise oğluna ne bırakıyordu bıraka bıraka? Yenilmişlik!

Kafası kırılamamış bir azılı Timur, bölük pörçük bir yurt, her yanı yağı çizmeleri altında bir ülke, üç başlı bir ordu. Çelebi Mehmedi, padişahlığına bunlarla başlıyordu; böğrüne saplanan bıçak bu idi Bayezid'in.

Yine de ağırına gitmiyordu. Çelebi Mehmedinin delikanlı yüzünü anıyor, dar badem gözlerinin her zaman açık, her zaman ışıklı bakışlarını düşünüyor, geniş bir alnı yaylandıran kaşların ucundan iri bir damla gibi düşen buruna doğru düşünen, durmadan düşünen bir sabır gelip gülümsüyordu beyninde, «Benim bir türlü ayarını bulamadığım nesne.» diye söyleniyordu kendi kendine, «Ya çok bekleyip tadını kaçırdığım ya tez davranıp doyumuna erişemediğim sabır; Çelebi Mehmedimde bir hoş güzel görünürdü.»

Onun için Hoca Firuz hep Çelebi Mehmedinden, hep Amasya'dan haberler getirsin isterdi. Amasya, Akşehir'e yakın olduğundan değildi bu. Aksine Yıldırım Bayezid'in korkusuydu bu yakın oluş. Timur denilen adam Boğazları geçip Urumelinde Süleyman'a saldıramazdı, uzaktan korkardı; Karesi'ye varıncaya kadar varmak isterse tabii. Amasya şuracıktaydı; Mehmed Çelebi'nin ordusu belliydi, Timur'un kana susamışlığı da belliydi.

«Lâkin Çelebi Mehmed Beğimiz çok akıllı davrandı.» diyordu Hoca Firuz Paşa. Böyle derken de yüreğinden konuştuğu görünüyordu; hatır için konuşmuyordu. «Ağabeyi Emir Süleyman'a elçiler yollayıp padişahlığını tanıdığını bildirmekle yetinmemişti, bu yandan Emir Timur'a da gönlünü okşayıcı hediyeler sunması, gönül okşayıcı sözlerle bağlılığını bildirmesi...»

«Doğrusun Hoca Firuz, Mehmed oğlum bana çekmiş, sanki benim gençliğimdir.» demek geliyor, sözünü böyle tamamlamak için dayanılmaz bir arzu duyuyordu. Fakat beri yandan da, yüreğinde sıkılı duran tutsaklık yumruğu açılıp kapanmağa açılıp kapanmağa başlıyor: «Hakkın yok, hakkın yok!» diyerek yüreğinin ortasına ortasına vuruyordu. Sözünü, arzusuna göre tamamlayamıyor: «Akıllı görünür, akıllıdır.» diyordu yavan yavan.

Hoca Firuz Paşa'nın Mehmed Çelebi'den verdiği haber gerçekten ağzını açık bıraktı. Hoca Firuz Paşa: «Mehmed Çelebi Beğimiz Hünkârım...» demişti ağzı kulaklarına vararak: «İsa Beğ Ermeni Belindeymiş!»

Haber acı mıydı tatlı mıydı bir kör kuyu ki çıkar çıkarabilirsin; yenen kim idi? Oğluydu, Mehmed Çelebisi. Ya yenilen? Oğluydu, İsa Çelebi. Nerde? Bütünlüğü için ömrünü verdiği, uğruna nice uykusuz geceler, nice cansız gündüzler geçirdiği Anadolusunun can damarında; Bursa yakınlarında. Nasıl bir uğursuz baykuştu ki örenlerde öteceği yerde gelmiş bir cenneti bulmuştu? Babaları tutsak iki Hünkâr oğlu, aynı dilde konuşan, aynı akılda düşünen insanları ordu yapıp arkalarına takmış, öldüresiye savaşmışlardı ha? Hoca Firuz Paşa bunun ne demek olduğunu biliyor muydu acaba, anlıyor muydu ki? Bilip anlayacağını sanmıyordu. Bilse: «Oğlum Yakub Çelebi Mehmed Beğimizin ordusuna önderlik etmekteyken Hünkârım Sarı Timurtaş Paşa da İsa Çelebi'nin ordusunu yönetmekteymiş.» der miydi hiç?

Hoca Firuz Paşa da tutsaktı Timur'un elinde, Hoca Firuz Paşa da Ankara Savaşı'nda yenik düşmüştü ama oğlu bu gün yenenin yanındaydı. Yenen bir Beğin yenen adamıydı. Ya yendikleri kim idi yendikleri Tanrım?

Bir an, değişik bakan gözleri kopmuştu yerlerinden, kayıvermişlerdi. Kayarlarken acıdığından sanki sımsıkı

yummuştu. Hoca Firuz Paşa: «Ermeni derbendi dediğimiz Ermeni Belinde.» diye açmak istemişti sözünü. Ertuğrul oğlu Osman Gazi'nin Ermeni Derbendinde İnegöl Tekfurunu yenişiyle bir bağlantı kurmağa çabalamıştı herhal.

«Evet.» dedi acıyla; «Hoca Firuz haklısın, Ermeni Beli...» Yüz yıl önce Tanrım, yüz yıl önce adı Ermeni olan bir derbentte ulu ataları Osman Gazi bir tekfuru yeniyordu da yüz yıl sonra aynı yerde aynı Osman Gazi'nin torunları birbirlerine giriyordu yemecesine. Nerden nereye gelmeydi bir yüz yılda nasıl korkunç bir başa dönüş, nasıl utançlı bir gerileyişti böyle? Hesabını nasıl, nasıl, nasıl verecekti, Bayezidliği ile kime karşı, nerede?

«Timur? Ah Timur!» diye inliyordu gönlü ama Timur'un nesineydi. «Hoca Firuz, ben azıcık dışarı çıkmalıyım, dolaşmalıyım.»

Mart ayıydı. Bahar, başka zaman olsa böylesine açılıp saçılmaz, Mart buna değin yumuşamazdı. Sanki iklim Timur'a şölen veriyor, Mart şölene sümbül sunuyordu. Çadırlar, karalı aklı mantarlardı, Akşehir'in çürük toprağından ısınıp yeri yırtmışlardı pıtır pıtır, boy vermişlerdi. Bahar esiyordu. Timur'un karınca misali çerileri olmasa, mart, bu haliyle tutsaklığını unutturabilirdi. Ne var ki Timur'un çerileri, martın yumuşamasını karartıyordu, soğuk, buz uçlarında sivri ve karınca misaliydiler. Bir de, çıkıp dolaşabileceği yerin dar olması, belirli olması, açıkça söylenmemiş olsa bile sınırlarının çizili olması, martın bahar şölenini gereğince tatmasını önlüyordu. Öyleyken çadırda, Hoca Firuz'un yanında duyduğu kör kuyu acılarının yeğnildiğini sezdi. Ermeni Beli, acılarından sıyrılırsa, bir hoş geleceğin işmarı gibi görünmeğe başladı. Ulu atası Osman Gazi, Ermeni Belinde İnegöl Tekfurunun belini kırmakla devletin direğini

dikmemiş miydi? Öyleyse Çelebi Mehmed'i de yeni bir Ermeni Derbendi savaşıyla yeni bir devletin direğini dikiyordu. Durdu.

Oğlu İsa'yı hiç sevememişti. Sakarlığını, tıkızlığını, biraz aptalımsı yüzünü. «Ne bileyim bre sinsiydi işte sinsi değilse dahi bana öyle gelirdi o yanını sevemedim belki kim bilir; anasına çekmiş soyha. Anası rahmetli, azıcık yere bakan yürek yakan cinsinden miydi ne?»

Hoca Firuz'un çadırının önündeydi. Kendi çadırına gitmemiş bekliyordu. Kısa gezmelerini birlikte yaparlardı. Bu kısa gezmeler, tutsaklık günlerinin tek süsüydü. Emir Timur'un bağışlarından biri, en göze batmayanı ama en değerlisiydi. Şimdi bir nefeslik bunalışı, muhakkak ki Hoca Firuz Paşa için de pek değerli bir bağış olan bu gezmeden onu yoksun bırakmıştı. Vefasızlık gibi geldi, bencillik gibi. Ha bir savaş alanında hayınlık edip çekilmişsin ha bir dostunu seninle olmak tek zenginliği iken yüzüstü bırakıp gitmişsin, ne fark vardı ikisinin arasında?

Hoca Firuz Paşa, çadırının önünde, o yüzden midir nedir değişikçeydi; çadırı, çadırın sağını solunu, epey ilerilerini de süzüyordu. Çerilere bakmıyordu da kolaçan ediyordu, arada bir Yıldırım Bayezid'e bakıyor fakat daha çok çevresindekilere. İşkillendi.

Yoksa Firuz'un bir korkusu mu vardı? Söylemekten çekindiği bir gizliliğin sakınmasında mıydı? İsa ile Çelebi Mehmedinin Ermeni Beli çatışmasından söz açması bir perde miydi? Tutsak gönlü, tutsak günlerinin dolduruşunda bir olmaz anlar, bir gizli perdelerin yırtılmasını bekliyordu hep. Sık gördüğü Hoca Firuz Paşa'nın yüzünü bıkmacasına ezberlediği halde gün gün bu ezber yüzün bir yerinin çatlayıp bilinmez muştuları ortaya çıkaracağını dahi umar olmuştu.

Orda, çadırın az berisinde bekleyişiyle, bakışıyla, sağı solu kolaçan eder görünüşüyle bir gizliliğin habercisine benzemekteydi. İşkillenişi yüreğinde ısınıverdi birden, hafifinden kaynadı. Pır pır bir acayip kamaşma titreşti damarlarına doğru. Soluğu kesildi bir dem. Yanılmıyordu, yanılamazdı; duruş o duruştu. Duruş o duruştu da ya pekey neden içerdeyken söylememişti söyleyeceğini?

«Senin bana bir söyleyeceğin var Paşa?»

Hoca Firuz gizli saklı bir dudak arasında: «Var Hünkârım.» dedi. Başka bir söz etmedi.

Burda, çadırın önünde, herkesin gözü önünde başka söz edilebilir miydi? «İçeri girelim.» dedi ama «İçerdeydik az önce soyha, neden söylemedin?» dercesine tersleniyordu sesi.

Girdiler.

«Nedir?»

Hoca Firuz Paşa derlenip toparlandı. Derlenip toparlanırken de: «Hünkârım arz etmiştim.» dedi. «Ermeni Belinde...»

«Bre Firuz Ermeni Belini anladık, bunun için gevelenilmez artık. İçime kurt düşürürsün, gönlümü bulandırırsın. Kötü bir haber mi söyleyemediğin? Kötünün kötüsüne hazırım, söyle, alışığım da.»

Hoca Firuz Paşa, Yıldırım Bayezid'in bunalmışlığını görüyordu. Değişik bakan gözlerinin gerilere kaçtığını, arıklamış yüzünün çıkık elmacık kemiklerinde seyridiğini, alnının isilemiş bir pütür pütürlükte gerildiğini, at, kılıç, sonu gelmez dağlar, ovalar, karlı beller isteyen, ırmakları denizleri özlemiş, sayısı bellisiz kalabalıkları arayan bu gözler, bu elmacık kemikleri, bu alın öyle bir sıkıntıdaydı. Ayrıca, söyleyeceklerinin nasıl karşılanacağını da bilmiyordu. Zaman zaman yutkunması boğa-

zında kalan, nefesi hırıltılarda zorlanmış bir morumsuluğun can derdine düşen Hünkârı birdenbire sıçratmaktan korkuyordu. Bir de, söyleyeceklerinin gerçekleşmişliğinde olacakların sonunu kestiremiyordu. Fakat söylemesi de gerekliydi. Söylemese iki yönlü bir hayınlığın yükünü yüklenecekti.

Gelen buyruk, buyruktu evet ve görünüşe göre Çelebi Mehmed Beğ'in tek buyuran olmasını istiyordu Bayezid Han da, buyruğu Çelebi Mehmed Beğ göndermişti uymamazlık edemezdi, edilse bile sonu...

İşte bu son. Hoca Firuz Paşa oldu olalı Yıldırım Bayezid Han'a bir tek soru sormamıştı kendi gönlü için, sormağa yeltenmemişti bile. Etiyle kemiğiyle iliğiyle bağlandığı bir başka et kemik ilik düzeni, soru sordurmasız uyum isteyen bir düzendi; onun dışında bir başka düzen düşünemez, var olabileceğini dahi hayalleyemezdi. Bu düzende nice bin Hoca Firuzlara soru sorulurdu ancak, nice bin Hoca Firuzlardan beş on gömlek önde gidenleri olsun sorular doğrultusunda cevap verirler, söz ederlerdi. O düzeni Timur darmadağınık etmiş olabilirdi; o düzen şimdi başka yerlerde, başkalarının eline geçmiş başkalarınca hak bilinmiş olabilirdi. İki tutsak insan olarak Tanrı'nın ayırımsız yarattığı eşdeğer kıldığı iki kişi olarak geçmiş yedi sekiz aylık bir zamanları o düzeni değiştirmiş görünebilirdi. Ne var ki Hoca Firuz Paşa için değişen bir durum yoktu.

Daha da kötüye gidilse, en olmaz anlar gelip çatsa dahi Hoca Firuz Paşa on yıl önce ne ise yine o olacaktı. Etinin kemiğinin iliğinin bağlandığı bir başka et kemik ilik düzeninin gereklerinden kıl payı ayrılmağı ölümü bilecek, o düzenin dışında yaşamağı utançlı, ölüm sürünmesinde bir yaşamak diye kabul edecekti. Ama sormadan da edemeyecekti.

Söyleyeceğinin sonu Hünkârı nerelere götürecekti bilmeliydi.

Çok zor geldi özü için soru sormak. Dilini zorladığı halde, sorarsa bütün bir ömrü, bütün Hoca Firuz Paşalığı üzerinden dilim dilim soyulacak, her bir dilimi erişmiş yağlar ayarında koka koka akacakmış gibiydi.

«Firuz! Hoca Firuz Paşa? Söyleyeceğin çok mu kötüdür ki düşünürsün? Gel şöyle, sedire otur, ben de otura yım, oturmak ayakta durmaktan eyidir, hiç değilse düşürmez adamı.»

Yıldırım Bayezid Han gibi birinin düşmekten söz etmesi ciğerini dağladı Hoca Firuz'un. Demek Hünkâr kötü bir habere sarsılacak hale gelmişti, o hale geldiğini de biliyordu. Hünkâr'ın dizinin altındaki bezeden söz ederek söze girmeği düşündü. Hiç değilse soru sormak ağırlığından habere gelirdi. Fakat oturan Hünkâr'ın oturuş biçimini görünce bezeden söz etmenin yersizliğini hissetti. Yıldırım Bayezid, bezenin sancıttığı ayağını dizden yarım bükerek öne doğru uzatmış, oturuşunu çarpıtmıştı. «Küçük bir beze, gelgelelim sancısı kötü hınzırın Firuz.» diyerek oturuşundaki çarpıklığı örtmek istemişti. «Kanıma kanıma vuruyor, yüreğimi çekip alıyor ara sıra, böyle uzatırsam, eh biraz diniyor.»

Hoca Firuz hemen fırsat bildi: «Hekim Hünkârım...»

«Hekimi bırak! Hekim tutsaklığımıza deva mıdır? Olmadıktan sonra beden sancımızın dinmesi neye yarar?»

Başka bir yol kalmadığını görünce Hoca Firuz:

«Bağışla beni Hünkârım.» dedi ezile ezile. Hafifçe terlemişti. Gözleri yerdeydi. «Bir sorum olacak izin verirsen, bağışlarsan, Hoca Firuz tutsaklığı yüzünden aklını yitirmiş soru sormak cüretinde bulunur demezsen.»

Yıldırım Bayezid Han gülümsedi. Bezenin sancıttığı

ayağının yarım diz büküşünde uzanmışlığı oturuşunu ne denli çarpıtmışsa gülümseyişi de arıklamış yüzünde öyle bir çarpıklık çizmişti; değişik bakan gözlerini yukarıya doğru askıya almıştı: «Sor.» dedi; «Çok, ne kadar sorun varsa o kadar çok sor. Ahirette sorulacaklardan daha ağır olamaz hiç bir soru. Çekinme.»

«Hünkârım ben öyle bir şey düşünemem, düşünmedim. Benim sorum...»

«Firuz. Ne ben Bayezid'im ne sen Firuz Paşa'sın bugün. Böyle belle bunu. Tutsak olmuş iki yoldaşız şunun şurasında; iki kardaş de daha eyi. Benimki bir söz benzetmesi idi alınmayasın. Alınma da uzatma artık.»

Yıldırım Bayezid'in yakınlığındaki yalnızlık mı cesaretini kırıyordu Hoca Firuz'un yoksa alıştığı bir düzenin dışına çıkmak acısı mı elini ayağını bağlıyor, pek bilemiyordu ama yine de bir şey dudaklarını birbirine yapıştırıyordu. Bu bir şey, nice yumuşak olursa olsun değme kılıçların kesemeyeceği katılıktaydı. Gelgelelim soruya adımını atmıştı bir kere, geriye dönmenin mümkünü yoktu.

«Hünkârım, buradan, bu tutsaklıktan kurtulmak, mümkün olsa... Kurtulsanız? Nasıl bir yolunuz olurdu?»

Sordu en sonunda soracağını. Sordu ama kıpkırmızı oldu eli yüzü. Gözlerinin içi sarardı, soluğu ciğerini tekmeledi. Koca bir düzenin dışına fırlayıvermişti. Yalnız, çıplak, aç susuz kalmış hissediyordu kendini. Bundan sonra da hep böyle yalnız, çıplak, aç susuz kalmış yaşayacak, utançtan başını dik tutamayacaktı.

Hünkâr'ın sesini bekliyordu. İstiyordu ki bu ses onu alsın, giydirsin, açlığını susuzluğunu gidersin, çeksin yanına alsın; bomboşluklar içinde bırakmasın, yalnızlıklarda üşütmesin.

Daha iyisi oldu.

Ses yerine Yıldırım Bayezid'in sağ eli uzandı Hoca Firuz'un omzuna, usulca kondu. Bir an durdu orada. Karanlıkta aranan bir el yordamının güvensizliğindeyken yavaş yavaş güvenlendi, konduğu yeri kavradı, sıktı. Güçlü, dost, yürekten bir sıcaklıkta ısındı, ısıttı.

«Sorduğuna sevindim Firuz.» dedi elinden daha sıcak sesi; «İnan ki bu soru bana verebileceğin armağanların en değerlisidir. Söyleyim. Lâkin ondan önce başka bir sözüm olacak. Senin sorduğun gibi Timur da sordu bana. Kütahya'daydık o vakitler. Timur'la sık sık görüşüyorduk. Kaderi yaşamak da güzeldir Firuz, bilir misin? Bilir misin demem fazladan bilmez olur musun? Yaşıyorsun çünkü. Yaşayan bilir yaşadığını, yazan çizen anlatan bildiğini sanır. Kaderi yaşamanın bir acılığı vardır, fark etmişsindir, şuranda, yüreğinle boğazının arasında bir çizgi gibidir. Gülerken depreşir soyha, keyifleneyim dediğin anda gerilir ben buradayım diye, he mi? Timur'la görüşmelerimiz böyle bir kader yaşamasıydı. Benim varlığım onun ispatıdır derim hep. Yanında görünmem, otağına girip çıkmam, otağına her giriş çıkışımda beni törenleri andıran gösterilerle karşılayıp uğurlaması Timurluğunun uğuruna tanıktır. Ben olmasaydım, benim kaderim çizilmeseydi Timur yine olurdu bu dünyada Firuz ama kim bilir, kim tanırdı? Şimdi çok daha eyi anlıyorum, Koca Tanrı beni Timur için yaratmış. Benim bunca savaşlarım, bunca ömrüm Timur'u ünlendirmek içinmiş. Ankara'da Timur yenileydi bana fazla bir benlik katmazdı ama benim yenilmem? Hoca Firuz Paşa benim yenilmem Timur'u Timur yaptı. Bundan böyle beni ananlar Timur'u hatırlayacaklardır. Benden önce Timur, eh, şöyle böyle bir Timur'dur; benden sonra ise... Dünyanın oldu. Ne kötü bir kaderdir bu. Ben benden önceki zaferlerimle değil Timur'u büyüttüğüm

yenilmişliğimle anılacağım, her anılışımda da Timur'u bir kere daha büyüteceğim. Düşünebiliyor musun bu sonu gelmez acıyı? Ne ise. Kader deyip geçelim, oldu bir kere geriye alamazsın. Timur da biliyor bunu. Bana gösterdiği yakınlık bunun içindir. Tutsağıyken kendine eş bir Beğ gibi yaşamamı sağlaması bu yüzden. Evet. Lafı neden buraya getirmiştik biz? Senin sorun üzerineydi evet. O da sordu senin gibi tıpkı. Gelgelelim sorusu seninki gibi yüreğinden gelme bir soru değildi. Haberler almıştı. Urumelinde oğlum Süleyman güçlü bir devlete gidiyor görünüyordu. Çelebi Mehmedim Amasya'da derlenmiş toparlanıyordu. Bunları, benim yanımda konuşuyorlardı. Sırası geldi diye söyleyim sana Firuz. Oğlum Süleyman Çelebi, Emir Süleyman zekidir, akıllıdır, kararlarında kesindir; yargıları da yerindedir. Ayrıca esen yele göre değişmesini de bilir, sıkı düzeni sever. Yani devleti yönetecek bir Beğe ne gerekse Süleyman'da vardır; Ali Paşa da yanında. Ali Paşa'yı her yönüyle bilirsin. Bizans'tan daha eyi bilir Bizans'ı; Bizans'ı bilmek dünyayı bilmektir. Onun için Urumelinde Timur'u korkutacak bir güçte devleti sağlamlaştırabilirler. Gel gör ki. Firuz gel gör ki kalıcı olamazlar. Kalıcı olmak için sabır şarttır, sabır için sağlam bir yürek, dolgun bir gönül şarttır, sağlam arzular. Oğlum Süleyman'da da Ali Paşa'da da yoktur bunlar. Sabır vardır da... Sabrı besleyici kaynak yoktur. Böyle Beğ olmaz Firuz, böyle Beğ çabuk düşürür başını, tez sallanır. Çeri durmadan yürümek isteyen bir attır, ordu Beğleri ise yarış atıdır. Eğlence esrikliği atın dizginlerini unutturur, yemini suyunu unutturur, tımarını unutturur Firuz, tımarını! Öyle bir at da binicisini tekmeler önce kaldırır atar üstünden bu sözüme yapıştır mumunu. Amasya'daki Çelebi Mehmedimi sorarsan, dur ondan önce İsa var, Musa var.

Mustafa... Bulunamadı henüz ama öldüğünü sanmam, ölecek yiğitlerden değildir, çıkar ortaya bir gün, ortaya çıktığında da Mustafa var. İsa'yı heç gözüm tutmaz, budalacadır. Beğin budalacalığı devletin sümüklülüğü demektir. İçine kapanmış düşlü hayalli bir beğ milletini sinitti yapar, sinittiliğin sonu da varır bencilliğe dayanır ki milleti çürütür bu hal. Onun için İsa'ya da güvenemem. Onun ardından Sarı Timurtaş gibiler gider ilk savaşta da canını verirler, Beği budalacalığıyla bırakırlar yine. Geriye kim kaldı? Oğlum Musa kaldı, Musa'ya gelelim.»

Bir iki nefesi emdi Yıldırım Bayezid Han; sağ dizinin büklüm yerinden az üstünü sıvazlayıp oğuşturdu. Hoca Firuz Paşa'nın gözlerini aradı bir tuhaf gözleri:

«Musa.» dedi; «Oğlum Musa hepsinden değişiktir Firuz. Neyi nerede nasıl yapacağı bilinmez. Korkak değildir, yiğittir ama yiğitliği özünden bile kuşkulanır. Kendinden yiğidine katlanamaz. Kendi aklının üstesini çekemez. Öteden beri halk der; karabudun der. Halkı yani karabudunu sevdiğinden değildir karabudunun karşısında üstünlüğünü duyduğundandır. Özünden aşağı bulunanlarla yoldaşlık kolayına gelir; dengiyle özünden üstünüyle geçinmesi, yoldaşlığı yoktur. Neden? Bilmiyorum. Gurur bu, kötü bir üstünlenme sevişidir. Böyle bir insanı Bey diye düşünebilir misin? Yoldaş edindiğin karabudunu sen gönül kökünden duymamışsan, halkı kendinden hissetmemişsen neye yarar? Halk, bir karpuz kabuğudur Firuz; içini yemeğe kalkarsan kanamazsın. Şişirir seni; kabuğunu kaldırıp atarsan üstüne basarsın, düşürür seni, kaydırır ki boylu boyunca. Sözgelimi dedim; karpuz kabuğu dedim, dikkat ister, gözetim ister, hep ister, her şeyi ister. Şaşıp yanılıp üstüne basıncayaca. Bu bakımdan Musa'nın da bir iş yapabileceğini

sanmıyorum, ezilip gidecektir. Ta ki huyunu değiştire milletin halk; devletin üstün benim demek olmadığını anlayabile. Ama Mehmedim böyle değildir, Çelebi Mehmedimden umutluyum, hiç birine benzemez, çünkü çok ayrıcalıkları vardır. Ayırımı yoktur bir kere. Herkese herkesçe, değerince davranır; herkese herkesçe, değerince emeğince vermesini bilir. Eline aldığı taşı kaldırımda mı kullanmak gerektir, yapıda mı, temelde mi yoksa yüzük taşı olarak mı... Ona göre ölçer, ölçüsünde de şaşmaz; parça dahi olsa kullanılmaz, taştır deyip atmaz çünkü bilir ki el kadar taş da bir işe yarayacaktır günün birinde, bir yeri sıkıştıracaktır, saklar. Beğ budur işte. Naziktir Mehmedim, gönül kırmaz, öfkesini kendine saklar. Adımlarını atarken düşünür, uzununu kısasını hesaplar; yersiz ise attığı adımını gelir alır, attım gitti demez. Beğ budur Hoca Firuz. Ve dahi Beğ budur ki taşı çatlatacak sabır gerektirir. Sabır, iki parmak arası tahammül ise Çelebi Mehmedim, hayır der; üç parmak arasıdır sabır, doğumdur ölüme sürer, bunu bilene sabırlı denir, bunu bilmeyene Beğ denemez. Sözün kısası, evet sözün kısası Frenk'in Türkiye dediği yer, benim tutsaklığımdan sonra işte bu oğullarım elinde. Musa yok şimdilik, Musa bizimle tutsak. Ama kurtulsa o da kargaşaya katılacaktır, katılmazsa yaradılışını inkâr etmiş olur. Katılmazsa bile Timur katılmasını tezleştirir, yardımcı olur, salar ortaya. Anadolu Beğlerinin kendi topraklarına geri döndüğünü de düşünürsen durumumuzu daha iyi anlamış olursun. Bunları yapan kim? Timur. Fitneyi körükleyen kim? Timur. Bunları yapan, fitneyi körükleyen Timur değilmiş gibi Kütahya'da iken bana oğullarımdan yakındı. Senin sorduğun sorunun daha değişiğini kötü niyetle sordu. Dedi ki:»

«Oğulların benim aleyhime Anadolu'yu ve Urumeli-

ni ayaklandırıyorlar. Seni serbest bıraksam ne yaparlar? Fitneleri duyulur mu? Seni yine başlarında padişah olarak tanırlar mı?»

«Yüreğindeki kötülük öylesine ayan beyandı ki Firuz, iğrendim. Ya oğullarımı kötülememi istiyordu ya boyun büküp susmamı. Düşünmeden: «Serbestliğim onlara yeter!» diye karşılık verdim. «Beni görmeleri yeter.» Timur, verdiğim karşılığımı ihtirasımdan sandı.»

«Cesarete.» dedi; «Sabır biraz daha Bayezid Beğ. Seni Semerkant'a götüreceğim. Devletimi görmeni istiyorum. Ondan sonra buyruğuna bir ordu vereceğim. Ordunla döneceksin, tutsak olduğun ülkeye.»

«Güldüm. Çocuklar bile gülerdi. Ben, Semerkant'ta Timur'un varlığına tanıklık edecektim aklı sıra. Sonra, o zamanaca oğullarımdan birinin kuracağı taze devleti, yabancı bir orduyla gelip dağıtacaktım başa geçeyim diye. Timur bu işte; onun için Beğ olamaz, onun için kalıcılığı yoktur. Beğ için önemli olan birliktir, güçlü bir devlettir. Bizim Osmanlı Soyunun eğitiminde birinci ders devletin güçlülüğü milletin bölünmez birliği üzerine verilir, bunu bilmeyene Beğ denmez bizde. Ortaya çıkarlar, başa geçmek için ayaklanırlar, çevrelerinde üç beş kendini bilmez toplanır. Sonra? Yenilir, canlarından olur giderler. Benim gibi biri Timur'un düşündüğünce gitmez. Herhal sorunun cevabını aldın Firuz Paşam. Sorduğun eyi oldu. Hem içimi döktüm, hem düşündüklerimi söyledim, hem niyetimi açıklamış oldum. Daha açayım. Eğer tutsaklığımdan kurtulursam Tanrı izin verir de kurtulursam doğruca Amasya'ya giderim. Elimden geliyorsa Çelebi Mehmed oğulcuğuma yardım ederim, elimden gelmiyorsa ki gelsin istemiyorum, iki niyetim var. Biri Niğbolu'da beni kurtarmak için öz canını esirgemeden üstüme kanat geren yeniçeriyi arayıp bulmağa

çalışmak; bulamazsam o yeniçerinin yüzüne benzettiğim Emir Sultan'ın yanında kalmak, o yüze bakıp bakıp can borcumu hatırlamak. İkincisi de yine Niğbolu'dur. Doğan'ın karısı Alanur'u bulmak. Doğan'ın benim için ölürken son sözüydü, Alanur sana emanet demişti; gelinim sayılır, emaneti güvenilir bir yere yerleştirmek. Başka bir nesne istemem Firuz, Tanrı tanığım olsun ki istemem.»

Yıldırım Bayezid sustuğu zaman, Hoca Firuz Paşa bir vakit aklını toplayamadı. Zaman zaman eski bir küpün sırlarından sızıyormuş gibi, zaman zaman ısınmış hamam taşlarına sinen buğuları andırarak, zaman zaman da yürek tokluğunda doymuş bir sesle konuşan Yıldırım Bayezid'in iç dünyası aklını başından almıştı. Bir kendini bırakış değildi son sözleri; dünyadan elini eteğini çekmek, onun gibi bir küskünlük, bir boşuna teslimiyet de değildi. Kaderini yaşamak yerine gönlünü yaşamak isteyen bir derviş sandı karşısındaki Hünkârı. Hele dizini büklüm yerinin az üstünden oğuştururken görünce sandı ki Yıldırım Bayezid Han'ın yanında değil de sancısını savmağa çalışan orta halli bir Türkmen'in yanındadır. O vakit içi rahatladı; eskisinden çok daha fazla bir saygı duydu; saygısını nasıl göstereceğini bilemedi. Kendini tutmasa, Hünkâr'ın, sancısı yeşil nohut fıstıklanmasında kabarmış diz altı bezesini eğilip öpecekti sancısına yararı dokunur düşüncesinde. Yeşil nohut fıstıklanmışında kabarmış diz altı bezesi bile, Hoca Firuz Paşa'nın gözünde bir kutsal sancı haline gelmişti.

Dolu sesi: «Hünkârım.» diyerek kapandı; «Hazırlıklı bulunmak vaktindeyiz. Bir haftadır yeraltı kazılıyor bizden yana. Bu gece, bir gecikme olursa yarın gece er ezanına yakın yeraltı yolu çadırınıza uç verecektir. İzninizi alırsam o saatlerde burda sunacağım.»

Yıldırım Bayezid'in değişik bakan gözleri, Hoca Firuz'un gözlerinden daha başlangıçta durumu anlamıştı, pek az görünür bir araya gelişte Firuz Paşa'ya dikilmişlerdi. Belki böyle bir söz bekliyorlardı belki beklemiyorlardı ama ne durumda olursa olsunlar duyduklarını yadırgamamışlardı:

«Hesap eyi yapılmış mı?» diye sordu. Tek belirgin tepkisi, dizinin büklüm yerinin az üstünü oğuşturan elinin orada öylece, hareketsiz kalmış olmasıydı.

Hoca Firuz Paşa güvenli: «Yapılmış Hünkârım.»

«Çok güvenlisin?»

«Evet Hünkârım. Çelebi Mehmed Beğimiz hakkındaki sözlerinizi duyunca daha da güvenli oldum. Bana gelen haber değil, buyruk idi. Padişahımız Yıldırım Bayezid Han'ı hazır tutasınız diye buyruluyordu; başarısızlık suçunun bana yüklenileceği bildiriliyordu. Böyle bir buyrukta çadıra kadar gelecek olan yeraltı yolu, vaktini şaşırmadan gelecek demektir yoksa başarısızlık kesinlikle bana yüklenmezdi.»

«Çok ağır yükler yüklemiş sana Mehmedim Firuz.»

Cevabı bu oldu. Düşündü; epeyce düşündü. Dizinin az üstünde hareketsiz duran elinin parmakları, çok hafif hareketlerle kımıldıyor, hafif hafif inip kalkıyordu.

«Çok ağır bir yük Firuz.» diye tekrarladı.

«Başım kurban Hünkârım, yeter ki Tanrı yardım etsin, yeter ki sen bu tutsaklıktan kurtulasın. Gerekirse bin Firuz'un başı...»

«Bundan eminim Firuz üzme beni. Sensiz kurtulmak benim işime yaramaz. Nasıl yapacaklarını anlat.»

Hoca Firuz Paşa anlattı. Balım Usta'nın yeraltında şimdiyece hiç şaşmadığını, toprağın kokusundan bulup doğru yolu çıkardığını, bunun için hazırlıklı bulunmak gerektiğini anlattı.

«Sen tanır miydin Balım Usta'yı?»

«Kara Timurtaş Paşa'nın yirmi yaşında at uşağıyken tanıdıydım Hünkârım. Attan anlamazdı. Ahır sevmezdi. Lağımcı Ocağı için adam aradığım sıralarda kendiliğinden bana geldiydi. Ocağa yazılmak istiyordu. Bir de tuhaf bir laf ettiydi, «Beni ocağa yazmazsanız Timurtaş Paşam ölür» dediydi. Kan tepeme sıçradı; bre soyha ne biçim laftır bu? Timurtaş ölürse senin halin nice olur diye öfkelendim. Ne yılıştı ne korktu. «Bana ne olacak Firuz Beğim» dedi; «ata ben binmiyorum ki, Timurtaş Paşam biniyor...» Meğer Hünkârım Kara Timurtaş'ın atı bu Balım'ı gördükçe huysuzlanırmış, at huysuzlandıkça da Balım yanına varamazmış.»

«Pekey Timurtaş neden ısrar edermiş yanımda kalsın diye?»

«Bilemem Hünkârım. Rahmetlinin huyu kendinceydi, herhal bir bildiği vardı.»

«Çapraşık durum.»

«Bana da öyle geldiydi. Lâkin Balım Usta o zaman yine bir laf etti. «At düş görür dedi; kokuları, renkleri, ışıkları aklında tutar. Hani Timurtaş Paşam ata binse de atındayken beni çağıracak olsa ben gidemem. Gitsem at huylanır, gitmesem Paşa huylanır. Benim kokumu alan at delirir, atın delireceğini bilmeyen paşa düşer o vakit» böyle dedi. Aklı yetik bir söz idi, aptal budala sözü değildi. Bre koku der koku söylersin, ne mene şeydir diye sordum. «Onu ben bilemem ata sormalı Firuz Beğim,» cevabını verdi. «Benim kokumu sevmeyen attır, ben de atın kokusunu sevmem, lağımcı ocağına yazılmam bir bundan bir de toprak kokusunu sevmemdendir. Toprağın altı, üstünden eyi kokar, her adım başında değişik kokar, damar damardır, kat kattır toprağın altı. Her damarın her katın kendine göre kokusu vardır. Toprağın

altında esrikleşir bu kokuları bilen biri. Toprağın altında damarlar say ki çağırır seni, katlar kucak açar gel, gel der; bilen bilir.»

Hünkârım soyha sanki yer altı ozanıdır, sözleri öyle sözdür. Bıraksam akşamaca o minval üzere uzatacak. Bırakmadım. Lâkin sormadan da edemedim; Bre sen nesin ki nicesin ki toprak altını böyle bilesin, anlatasın, yaşın yirmi toprak altına girmişliğin mi oldu dedim.

«Yok Beğim dedi; izin verip lağımcı ocağına yazdırırsan beni, sayende toprak altına da inmiş olacağım. Toprak altı yabancım değildir; yazıda yabanda büyüdüm ben. Yazı yaban demek körsü yuvaları, körsü tümsekleri demektir. Körsüler kördür bilirsin, kör oldukları halde yeraltını yol yol kazar giderler. Nasıl yaparlar bu işi diye meraklanırdım; tümsekleri açar, yolları bulur, yuvalarına ulaşırdım. Bir iki körsü yakalayıp ayaklarına ip bağladım, toprağı nasıl kazdıklarını gördüm. Kendime alıştırdım hayvanları. Kil toprağa, kireç toprağa, taş toprağa sürdüm. Koklayarak yer buldu kendine, kazabileceği bir yer buldu. Daha öteye de bir pürçekli gömmüştüm. Yeraltından gitti, oya oya gitti, buldu pürçekliyi, kemirdi yedi.»

Hünkârım bağışla beni, tutamadım kendimi. Bre soyha şimdi sen kendini körsü mü sanırsın diye sordum. Dedi ki: «Beğim evet, ben bir körsüyüm.» Böyle dedi Hünkârım. Böyle deyince de aldım işe, bu şimdi yeraltından bize gelen Balım Usta, böyle bir Balım Usta'dır. Hem şaşmadı şimdiyece hem de hiç değişmedi. Yirmi yaşında gördüğüm Balım ne ise inşallah sabaha yakın göreceğimiz Balım Usta da odur.»

Yıldırım Bayezid Han, Hoca Firuz'un anlattıklarını kimi dalıp düşünerek kimi usuldan gülerek dinlemişti. Birkaç defa çadırın döşemesindeki kalın halıya bakmış,

halının, seccadelerin, yer minderlerinin orasını burasını gözlemişti. Belki, Balım Usta'nın görüneceği yeri aramış, belki tasarlamıştı. Hoca Firuz Paşa sözünü bitirdiğinde Yıldırım Bayezid Han çadırın ana direğinin dibine bakıyordu. Saf saf; «Firuz ya bu senin Balım Ustan, direğin tam dibinden açarsa çıkış deliğini o zaman ne olur?» diye sordu. «Çadır çökmez mi? Çadır çökünce de...»

Hoca Firuz Paşa bunu hiç düşünmemişti. Ürperdi. Çadıra, çadırın ana direğine kötü kötü baktı. Ürpertisi gözlerinden okunuyordu. Şeytan koğalayan yaşlı bir kadının tedirginliğinde: «Tanrı korusun!» dedi.

«Biz en kötüsüne hazırlanalım Firuz. Hatta Balım Usta'nın çıkış deliğini çadır direğinin tam dibinden açmasına dua edelim, bizim işimize yarar. Çadır çökerse üstümüze çökecek, hareketimizi örtecektir. Dışardakileri şaşırtır ne de olsa. Bizi düşünürler, çadırın çöküşünden korkarlar, düzeltmeğe koşarlar, zaman geçer. Bu zaman bize yetişir, yetmelidir. Ne olduğunu, ne olduğumuzu anladıklarında biz yeraltından epeyce uzaklaşırız.»

Hoca Firuz'un da aklı yattı. Birden kötüsünü düşündüğüne hayıflandı. Yıldırım Bayezid Han gibi düşünmek gerekirken kötüsünü düşünmüştü pekey? Canını sıkan bu oldu.

Fakat Bayezid Beğ: «Gel!» demişti; «Vaktimiz var nasıl olsa. Her gün birlikte ne yapıyorsak onu yapalım, çıkalım gezmeğe, birlikte yürüdüğümüzü görsünler.»

İki ikiye birlikte yürümeleri, tutsaklık günlerinin alışkanlığıydı. Çadırların arasında, çok uzağa gitmemek, şununla bununla pek fazla konuşmamak şartıyla gezmelerine izin verilmişti. Zaten konuşmazlardı; çoğunca çevrelerine bakmazlardı da. Yıldırım Bayezid Han, başı adımlarına eğik, gözleri yüreğine yumulu yürürdü; yol-

daşının geride kalmak isteyişini önlemeği kollardı o kadar.

Yine öyle yaptılar.

Yıldırım Bayezid Han, çadırdan çıkmadan önce yalnız: «Firuz.» dedi; «İnşallah yarın ilk işimiz dizimdeki bezeyi hekime baktırmak olsun. Amasya'da Mehmed Çelebi oğlumuzun hekimine, eyi bir hekimi var mıdır acaba?»

Hoca Firuz Paşa'nın yüreği kaynayıverdi; gözlerine doğru.

Emir Timur keyifliydi. Konuşuyor, nükteler yapıyor, gülüyordu. Eski günlerini bilenler için yadırganmasız, eski günlerini bilmeyenler için şaşırtıcı bir günü olmalıydı. İç otağın kadife perdelerinin yanar döner havası, dış otağın aralı, darına açılan pencerelerin eflatun tüllerinden süzülen dışarda boğulmuş, içeriye dinlenmesi gelmiş mart ışıkları, sağa doğru yuvarlaklaşmış ve orada bir küçük has bahçe olmuş boyalı ufacık taşlardan örülme şadırvan çevresiyle de tamamlanarak odayı akıl almaz bir iç rahatına çekmişti zaten. Bir de Timur'un keyfi, nükteleri, gülüşü eklenince iç otağın Timur odası büsbütün ipeğimsileşmişti. Yer minderindeydiler.

Timur'un diz çöküp kolunu al kadife yastığına dayadığı divan minderi, ibrişimden kabarık kalın çizgileriyle tombullaşmış bir aydede değirmiliğinde odaya yüz vermiş, karşısında yarım yay biçimi sıralanmış köşe minderlerini çekimine almıştı. Köşe minderlerinin yarım yay sıralamasının orta yerinde Emir Sultan diz üstünde oturuyordu, sağ yanında Molla Fenari, solunda ise Cezeri Mehmed. Emir sultan bu oturuştan huzursuzdu. Daha solda daha sağda oturanları düşünmüyordu pek. Ya hiç tanımadığı ya az bildiği ya yalnız adlarını duyduğu tarih yazan, fıkıh üzerinde düşünen, dil bilgisinde söyleşen Timur'un çevresinin bilginleriydi. Nerede otururlarsa

otursunlar Emir Sultan'a ağır gelmezdi, çünkü bir kulağı Timur'daysa bir kulağı onlarda olmuştu hep, pek yaygaracıydılar; Timur ne dese alkışa hazır, Timur ne nükte yapsa maşallah çanağını tutmağa teşne görünüyorlardı. Böyleleri nice cihan bilicisi de olsalar ayrıcalık taşımazlardı. «Adam, ha babam, dirhemince çekmelidir. Koy ki halkın terazisinde, koy ki Sultan terazisinde, dirhemince çekmeyene adam mı denir ha babam, ya nice bilgin sayıla...» düşüncesinde sık sık zihninden sokrandığı için onlara, oturmuş yahut oturmamışlar, orada diz çökmüşler yahut burada diz çökmüşler umursamıyordu.

Gelgelelim bu yanda Molla Fenari şu yanda Mehmed Cezeri olmamalıydılar, böyle oturmamalı idiler. İkisi de önde, Timur'a yakın ve kendisi, Emir Sultan, daha geride, edebini bilerek yer almalıydı. Ne var ki bu sıralamayı yapan özü değildi, Timur idi.

Öyle istemiş, öyle buyurmuş, minderleri öyle sıralatmıştı. İç otağa girdiklerinde, bile isteye bir adım, bir adım diyerek geri kalmış, bilgisine güvenip saygı duyduğu Molla Fenari ile Mehmed Cezeri'nin bilgilerine uygun yerlere oturmalarını göz ucuyla beklemiş, özü için en kıyı minderini gözüne koymuştu.

Timur bu, kimi nerde ne zaman nasıl karşılayacağını kim bilebilirdi. Bilebilirim diyen karındaşı olsa yanılgıdadır. Yine öyle olmuş; konuklarını ayakta karşılayan Emir Timur herkesi elceğiziyle, minderlerini göstererek oturtmuş, en önce de Emir Sultan'dan başlamıştı. Yüzü kibarın kibarı çizgilerde yaşlanmış ama kibarlığını doyura doyura yaşlanmış, apak saçları öpülesi bir pamuk lekesizliğinde börküne dayanamayıp taşmış, gülüşü çini kâselerin en incesinde buğulanarak Emir Sultan'ın çekingenliğinin üzerine üzerine gelmişti; Emir Sultan'ın çekingenliğini tutup baş tacı yaparak:

«Bil ki seni özlemişizdir en çok Buharalı, hele buyur hele şu mindere.» deyip yarım yay sıralamasının ortasındaki mindere çekmişti. Hesapça o yerin ya Molla Fenari'ye ya Mehmed Cezeri'ye verilmesi gerekirken Timur ya bilerek ya bilmez görünerek Emir Sultan'ı oturtmuştu. «Sen Buharalısın, bizim oralardansın soyca, bu minder senindir. Seyyid Bereke'yi bildin mi?»

Ne yeri ne sırasıydı soyunu anmanın, Seyyid Bereke'den söz etmenin. Ama Timur'du bu, ederdi. İlk defa bu kadar yakın, solukları birbirine değe değe, onun eli kendi omzunda karşı karşıyaydılar. Kaç yıl önce olduğunu unuttuğu bir geçmiş zamanda, Buhara'da Seyyid Bereke'nin odasındaydılar. Camdan, bahçede gördüğü o uzakça Timur ile bu şimdiki yakın Timur, o ilki nasıl uzaktan irkiltti ise bu şimdiki de o kadar yakından irkilterek aynı noktaya gelmişlerdi. Timur; yüzünü, gülüşünü, börkünden taşmış apak saçını bir perde gibi kullanmasını biliyordu. Öyle bir perdeydi ki bu, kaldırmağa gelmezdi; alt yanı, kesim yeri kanında kokmuş renklenmiş bulaşık bir duvar idi, pencere değildi.

«Seyyid Berekemizi nice özlemiş isek, seni görmek özlemimizin ateşini alevlendirdi bre Buharalı.» derken bile bu duvarı örten perdeyi Timur; «Anadolu'da Emir Sultan olmuşsun, yahşidir; hem emir hem sultan, biz ancak birini olabildik bre, bunca yaşa geldik de sen bu gençlikle Emir Sultan ha, Tanrı çoğaltsın. Sen Emir ben Emir. İki Emir karşı karşıya gerektir, buyur şu mindere, annacımdakine buyur Buharalı. Bayezid Han tutsaklık yorgunluğu çekmeseydi çağırtır onu da yanımıza oturturduk, çağıramayız, aykırı düşer. Buyurun biz bize söyleşelim, he midir?»

Oturdu oturalı, yani oturtuldu oturtulalı Emir Sultan, sağında Molla Fenari'nin ağırlığı yükünü çekiyordu.

Biliyordu ki Molla Fenari böyle değerlendirmelere aldırmaz, yerini hem yadırgamaz hem yadırgatmazdı. Lâkin Emir Sultanlık özü yangına uğramıştı bir kere. Öteden beri bilginler arasında, bilginleri, ünleri tünleri derecesine göre oturtmak bir töre olmuştu; böyle meclislerde derecesine göre oturmayan derecesine göre oturtulmayan küçümsenmiş sayardı kendini. Gönülsüz söyleşir, söyleşmezse susardı.

Solunda batmanlaşan Mehmed Cezeri'nin susuşunu böyle yorumluyordu Emir Sultan. Molla Fenari'nin ağız açmayışını da.

Onun için sağından solundan yüklendiği yük daha artıyor, omuzlarını eziyor, düşürüyor, düşürüyordu.

Gelgelelim Emir Timur farkında değildi. Seyyid Bereke'nin özleminden dolmuş taşmış bir yürek yangınında sözü döndürüp dolandırıp Seyyid'e getiriyor, aradığını, çok aradığını, ömrünün sonu da gelse arayacağını iki lafın bir arasına sıkıştırıyordu.

«Aramak bize borçtur.» diyordu. «Bizim bildiğimiz borçlu kaçar, alacaklı arar. Benim kaderim ters olmalı ki alacaklı kaçıyor, araması borçluya düşüyor.»

Alkışa hazır uzak oturanlar için ne tatlı alkış fırsatı bir nükteydi, kaçırdılar. Emir Sultan, onların alkışını beklerken hiç ağız açmayan Molla Fenari'nin sesini duyunca hem rahatladı hem içi cız etti. Timur duvarını örten perdelerden biri idi bu nükte, Molla Fenari'nin nükteye sarınan perdeyi anlamamasının mümkünü olamazdı. O zaman konuşacağı, perdeyi yırtan bir konuşma olurdu ki Timur'a çuvaldız ucuyla batabilirdi, sonunu Tanrı bilirdi o vakit. Allah'tan Molla Fenari ölçüyü kaçırmadan «Borç Emirim.» dedi; «Borç alacaklının gelmesine beklenilmelidir. Tabii yeterince. Gönülden aranmış ve dahi alacaklı bulunamamış ise.»

Timur kıs kıs düşündü. Kıs kıs düşündüğünü saklayamamıştı. Ama Molla Fenari'nin konuşması kötüye çekilecek bir konuşma olmadığından Emir Sultan, Timur'un kıs kıs düşünmesinden huylanmadı. Yine de ne olur ne olmazına Molla Fenari'ye yardıma koştu:

«Evet.» dedi; «Seyyid Bereke'ye karşı duygularınızı para gibi mal gibi bir nesneye benzetmekle borçlu alacaklı meselini kadılık önüne çıkarmış oldunuz Emirim. Molla Fenari Hocamız ünlü bir kadı olarak meseleyi çözmüş oldu. Seyyid Bereke hısımımdır bilirim. Arandığından haberi olsa mutlak görünür. Tabii aranmak ona göre olmalıdır. Görünmüyorsa ya yerinden memnundur ya dünyada değildir.»

Mehmed Cezeri susuyordu.

Ötekiler ne yapıyordu. Emir Sultan bilmek istemedi.

Emir Timur sözün sonunu duymamış gibi Molla Fenari'yle ilgili olanına cevap verdi kuruca:

«Ününü biliriz. Yamanlığını duymuşuzdur.»

Bir daha da Seyyid Bereke'den söz etmedi. Az biraz buruklaştı fakat: «Yamanlığını duymuşuzdur.» derken buruklaştığı için söz Molla Fenari için mi söylenmiştir Seyyid Bereke için mi onun orası karanlıkta kaldı sözüm ona.

Bir soğuk yel esmişti iç otağın has odasında; Timur'un buruklaşmasını dolaştırdı bir süre. Mehmed Cezeri, Timur'un burukluğuna yakın bir sesle yeli dağıttı:

«Borçlu ölmez, benzi sararır derler bir söz vardır bizim Türkmenimizin ağzında Emirim.» dedi «Benim bir az dil bilginliğim olduğu söylenir, bir dirhemlik; bir cirmik de Hadis bilgisi üzerinde çalıştığım bilinir. Peygamber Efendimizin şu sözünü düşünelim. Buyurmuşlardır ki; «Halka borç para verenlerden bir kişi, borç toplayan adamına şöyle söylermiş her gün, darlıkta sı-

kıntıda olan borçluları sıkma, onların yanına uğrama, dertlerini artırmamak için kapılarını atla geç; böyle davranırsan Tanrı da bizim günahlarımızı bağışlar. O alacaklı kişi ölünce, ulu Tanrı'nın günahlarını bağışladığından kuşkum yoktur.» buyurmuş Peygamberimiz. Bizim Türkmen'in sözü ile yüce Peygamberimizin sözlerini bir arada düşünürsek sizinle Seyyid Bereke arasındaki alacaklı borçlu ilgisini açıklayabiliriz. Siz borçlu olmanın darlığını çekiyorsunuz. Seyyid Bereke alacaklı olmanın sevabına gidiyor olamaz mı? Bir de Emirim Peygamberimizin şu güzel sözünü hatırlayalım, «Tanrı buyruğu şöyledir» demiş yüce Peygamber; «bana bir karış yaklaşana ben bir arşın yaklaşırım. Bana arşın kadar yaklaşana ben bir kulaç yönelirim. Bana yürüyerek gelene ben koşarak giderim.» Seyyid Bereke'nin bu sözleri bilmemesinin mümkünü olabilir mi? Unutun onu derim ben; unutmak da bir bakıma ibadet sayılır yerine göre.»

Emir Sultan, Mehmed Cezeri'nin bilgin usluluğunda söyleyişinin Timur'u nasıl içten içe yaktığını bilip bilmediğinden emin olamadı; Cezeri'nin gözleri dizlerindeydi, minderinden kaldırıp başını başka yere bakmıyordu. Baksaydı Timur'un yüzünün aşağı yukarı çizgilendiğini; ölçülü, yerli yerinde eski çizgilerin kopup kırıldığını, kırılıp kopmuşluğun da eski yerlerine yerleşmekte zorluk çektiğini görürdü.

Emir Timur homurdanır gibi geçiştirdi Cezeri'nin sözlerini: «Evet evet.» dedi dertlenmesine; «Haklısın öyle yapmalı, öyle yapmak gerek. İbadet, evet yahşi şeydir.»

Kalkıp gitmek mi gerekti yoksa oturup, kesileceğe hatta kesilmişliğe benzer söyleyişi sürdürmek mi daha iyi olacaktı? Kalkıp gitmek, Emir Timur izin vermedikçe

olamazdı, söyleyişin sürdürülmesi de daha bir olmazlığaydı. Ne ise ki Emir Timur sözü değiştirdi. Başlangıçtaki gibi değilse de ona yakın olmağa gayret eden bir keyiflenmede:

«Ne güzel.» dedi; «Böyle, cihanın pek az sahip olduğu üç Anadolu bilginini burdan alıp Semerkant'a götürmek ne hoş olurdu. Gönül yorgunluğunun ilacısısınız. Ama noksansınız. Bir Somuncu Baba adı duyardım. Bir Şeyh Bedreddin işitmişliğim vardı. Çağırdık, haber ilettik, gelmediler. Onlar, her halde Mehmed Cezeri hocamızdan daha çok hoşgörülü, Molla Fenarimizden daha yumuşak olmalılar. Öyle midir Buharalım?»

Eh, buna da şükür, gidilmeyeceği belli olmuştu hiç değilinden. Sağında Molla Fenari, solunda Mehmed Cezeri ağız açıp konuştuklarına, konuşunca da Emir Timur'a değerlerini anlattıklarına göre ağırlıklarından az biraz kurtulmuş sayılabilirdi. Timur da şu sözüyle nüktesini yapmış, her ikisine birden söyleyeceğini söylemişti nasıl olsa. Akan suyun bulanmışlığını durultmak özüne düşüyordu; onu da seve seve yaptı.

«Şeyh Bedreddin'i Mehmed Cezeri Hocamız eyi bilir Emirim.» dedi yumuşağından; «Somuncu Baba'yı da ha babam, ah, bağışlayın beni Emirim bu dil pelesenginden kurtulamadım bir türlü, gençliğimden, bizim oradan kalmadır, ha babam, evet Somuncu Baba'yı Molla Fenari hocamız bilirler ha babam, bende bilirim.»

Timur, Emir Sultan'ın dil pelesengine fırsatı kaçırmayıp hoşça güldüğü için Emir Sultan da gülüşün ne demeye geldiğini kaçırmayıp hemen anladığından bir daha, yeri gelsin gelmesin bir daha kullanmayı aklına koymuştu. «Ben de bilirim ha babam.» dedi düşünmeden, devam etti.

«Somuncu Baba, Anadolu'nun velisidir. Anadolu'-

nun görüp fark ettiniz mi bilmem, bir kabuğuna çekilmişliği vardır ha babam, nasıl desem. Şöyle Bursa kestanesi gibidir, cilalı bir kabuk bir yanı kel bir yanı yamru görünür bir yumulma. Dışarıdan bakarsan bir nesneye benzetemezsin, tadına varamazsın. Yumulan kabuğun ne kelliğine aldan ne cilasına kan ne de yamruluğuna dudak bük burun kıvır, ha babam kestanenin kabuğunu kır, içine bak sen asıl. Gelgelelim içi de tatsız gelebilir ilk ağızda sakın ha sertmiş kekremsiliği varmış ağzımı burkuyormuş deyip geri çekilme sakın; közle, körükleyip kebaba döndür, gör bak nasılmış tadı. Aman ne imiş meğer bu kestane der misin demez misin? Meselim bu meseldir Emir Timur, Anadolu'ya kabuğuna çekilmişliğinden bakma, dış cilasından da gözün kamaşmasın ha babam söz gelimidir deyişim. Anadolu'nun tadına varmak, Anadolu'da doymak istiyorsan pişir onu, ha babam kaynat onu, ateşini bul da körükle ateşini, kebap etmecesine.»

«Breh breh breh!» dedi Emir Timur gerdan kırarak, «Breh babam breh. Sanırsın Emir Sultan değildir konuşan, Buhara'dan da gelmemiştir, kesteneci Aygud'un Ermiş oğlanıdır he mi? Lâkin doğru bir söz ettin, yahşi bir benzetme oldu.»

«Hal halden dil dilden anlar demişler, beli doğru söz demişler, görürüm. Somuncu Baba'dan geldik bu benzetmeye. Somuncu Baba say ki ha babam bu kestane içidir, Anadolu insanı misalidir. Bir bakar işe yarıyor, işe yaramanın sırasıdır der kolları sıvayıp seğirtir, bir bakar çekilmek gerek köşeye, suyu büsbütün bulandırmamak gerek. İndirir sıvadığı kollarını, çekilir köşesine bekler.»

«Neyi? Ne zamanaca?»

«Ha babam Emir Timurum onun orasını ben bile-

mem. Fırtınanın sarsarını sarsan duyan bilir. Duyan bildiği için de ne zaman dineceğini kestirir o zamanaca görünmez olur, sonra çıkar ortaya. Somuncu Babamız herhal böyle düşünmüştür. Eyisini Tanrı bilir, sonra kendisi sonra da Molla Fenari Hocamız bilir.»

Çok tatlı bir çizgi kabarmasında gülümsemişti dudaklarının ucu. Emir Timur da ona yakın gülümsedi. «Molla Fenari bizim dinmemizi beklememiş demek ki?» dedi tatlıca.

Molla Fenari: «Biz Somuncu Baba değiliz.» dedi «Olmak istesek olamayız da Emirim.»

«Yani herkes halince Bedreddin midir hoca? Bunu mu demek istersin? Ama dur bu soruyu Mehmed Cezeri'ye soralım, o bir dirhemcik dil bilgini olduğunu söylemişti.»

Doğrudan sormamıştı ama sormuş gibi çevirip gözlerini Mehmed Cezeri'ye bakmıştı. Gören Mehmed Cezeri'nin orada olmadığını, konuşulanları dinlemediğini sanabilirdi. Koskocaman bir Bursa kestanesi büklümünde diz üstüne eğik oturmuş gözlerini içine yummuştu. Emir Timur'un gözlerinin kendine çevrili olduğunu görmediği halde zamanını şaşırtmadan cevabını verdi.

«Bir kaç yerde bir kaç kişiden doymuşluğumuz olan, tekerlemeye benzer bir sözdür. Söz temsilini andırır, onun yerine geçer gibi tekerlemeyi ağızlarından duyduğum, birtakım kendisi bilmez kişiler idi. Kendini bilenlerden duymadık. Bedreddin'i bilirim. Şeyhliğini Mısır'dan Ahlatlı Hüseyin'den tanırım. Hakk'ın kitabını yanlışa yorumlar bana kalırsa, amma ve lâkin bildiğini bilen bir bilgin kişidir, bu tekerleme ile ilgisi olmaması gerekir. Gelgelelim böyleleri belli olmaz. Geçmiş zamanda da bunun gibi bilgin kişiler görülmüştü. Düşünmüşlerdir. Düşünmüşlüklerinin kimseye kötülüğü dokun-

mamıştır. Hatta birtakım doğrulukların ortaya çıkmasına sebep olmuşlardır. Yine bir takım kişiler gelmiştir geçmiş zamanda. O düşünen adamların düşüncelerini almışlardır, kendi çıkarları için bayrak yapmışlardır. Birçok aç çıplağı bayraklarının altına toplamışlardır. Duyduğumuz tekerleme bana bunu hatırlatır. Şeyh Bedreddin istemese de birtakım adamlar onu yahut düşüncelerini bayrak yapmaya yeltenmişlerdir, yeltenmediler ise yelteneceklerdir, onun hazırlığındadırlar. Kötü, hem Bedreddin için kötü hem Anadolumuz için kötü. Eğer böyleyse Bedreddin'in sonundan korkarım. Belki bu sebepten sizin çağrınıza gelmemiştir, korkmuştur. İstesin istemesin kapıldığı çıkrık Bedreddin'i zamanın padişahına çarptıracaktır. Zamanın padişahı da siz olduğunuza göre...»

Emir Timur ilk defa Mehmed Cezeri'ye alıcı gözle baktı. Ününü duymuş ama hiç otağın has odasına girdiğinde gözü tutmamıştı. Hele Molla Fenari'nin yanında pek yoksul görünmüştü. Şu anlatışı Cezeri'nin de Emir ile Molla Fenari'den aşağı kalmadığını gösteriyordu. Daha denemek istedi:

«Zamanın padişahı, her vakit için Tanrı değil midir?»

Mehmet Cezeri bir göz kırpımı dahi düşünmedi:

«Sorunuza Şeyh Bedreddin'in ağzından cevap vereyim Emir. Şeyh der ki; İnsanın kolu budu insana göre ne ise, insanın kendisi de Tanrı'ya göre kol but ölçeğindedir, öyle birer parçadır. Parça, bütününden ayrı düşünülemez. Öyleyse zamanın padişahı olan Tanrı sizi bu zamana salmıştır.»

«Emir Süleyman da Edirne'de padişahtır. Çelebi Mehmed Amasya'da. Benden önce bu ikisi düşünmeli değil midir Bedreddin'i.»

«Şimdi biz Emir Timur'un otağındayız, ona konuşuyoruz. Bedreddin de ortaya çıkmış değil. Tekerlemeye bakıp yargıya varıyoruz.»

«Henüz ortaya çıkmamıştır dedin Cezeri Hoca, Şeyh Bedreddin ortaya çıkacak mıdır?»

«Ben bir dirhemlik bilginliğimle oncasını bilemem. Sen Timur'sun, sana kalmıştır çıkıp çıkmaması.»

«Yaa!»

Emir Sultan, Timur'un «Yaa?» deyişinden bir tuhaf oldu. Öyle geldi ki Timur, o ana kadar akıl edemediği bir kötülüğe birden sarılıvermişti. Yahut yeni bir kara ışık düşmüştü içine, o ışığın kara aydınlığında hemencecik bir hesaba yatmıştı. Yüzüne baktı Timur'un, yanılmamıştı. Timur'un yüzünde dönü dönüveren zemberekleri hızla çözülüşünün yahut hızlı sarılışının izleri gülümsemişti şimşeklemesinden. Emir Sultan'ın kendisine baktığını görür görmez kaşları çatılmıştı sanki. Düşünmüştü; ama Emir Sultan'ın aklından geçenleri sezdiğinden emin, kurnaz kurnaz gülmüştü hemen:

«Sizlere bir teklifim olacak, kabul ederseniz gönenirim, ummadığınız kadar gönenirim. Benimle Semerkant'a gelmenizi istiyorum, üçünüzün de.»

Taş düşseydi Emir Sultan'ın başına ancak bu kadar kulakları uğuldardı. Timur'a baktı kaldı. Timur'un yüzü sır vermiyordu; sıkıya kapanmıştı. Bekliyordu. Beklemesi olmazına bir cevap alındığında ne olur, bellisizdi. Emir Sultan'ın kulak uğuldaması sıkıntıya döndü. Düşünme payı verilecek miydi acaba hemen mi cevap isteniliyordu? Hemense sıkıntısı iki büklüm olurdu ki arada Timur'u büsbütün gözden çıkarmak da vardı.

Mehmed Cezeri çok erken davrandı. Her zamanki ağırcanlı davranışının aksine tezdi:

«Ben gelirim.» dedi. «Benim için bilginin toprağı

yoktur. Bursası da Semerkant'ı da birdir. Ayrıca dil, yerinde duyulur, dilin gizli görünüşüne yerinde inmek mümkün olur, zevki de burdadır.»

Emir Sultan'a beklemek düştü; Molla Fenari'ye meraklandı. Emir Timur da yüzünde katlanan hoşluğa bakılırsa en ummadığı Cezeri'den aldığı cevap üzerine Emir Sultan'ın nasıl olsa geleceğinden emin bir halde Molla Fenari'ye döndürmüştü yüzünü. Bunaldı. Molla Fenari'ye uygun bir cevap düşünme zamanı bırakmak niyetiyle, biraz da kendine sorulmadan emin olunmuşluğun alınışında: «Beni bağışla Timur Beğ.» dedi.

Timur'un yüzü dağıldı; toplandı tezine. Gözleri bir başka türlü açıldı: «Neden?»

«Ben o yandan geldim. İnsan geriye dönemez ha babam, insan geri dönmeğe çalışmamalıdır bunun için.»

Dil pelesengi olan ha babam bu sefer Emir Sultan'ı kurtaramadı; önceleri bu söze gülümseyen Timur'un yüzü kararmıştı. Çatlak çetrefil:

«Biz de o yandan geldik, biz de dönmemeli miyiz şimdi?» diye sordu. «Dönersek geriye dönmüş mü oluruz?»

«Sizin dönüşünüzle benim dönüşüm bir tutulmaz Timur Beğ. Siz oraya aitsiniz!»

«Ya! Demek sen buranın malısın?»

Emir Sultan, Timur'un ağırlaşmış sesindeki ağırlaşmış nükteyi anlamış görünmeği yeğ buldu.

«Evet.» dedi; «Anadolu yeni bir cevherdir malca da işlenebilir.»

Timur'un, belki de daha ağırlaşabilecek yeni bir nüktesini Molla Fenari önledi:

«Çiçek süs için gereklidir Emir Timur Beğ.» dedi tokça: «İnsan da insan için gereklidir. Bir yer ki orada insan aranıyor, orada kalınmalıdır. Benim yerim Bursa

olsun izin verirsen.»

«Bre biz de insan arıyoruz, çağırıyoruz üstelik gel diyoruz, demiyor muyum?»

«Evet, siz çağırıyorsunuz.»

«Eyi ya işte. Niye gelmiyorsunuz Cezeri gibi koşaraktan?»

Emir Sultan Timur'un Molla Fenari'yi kötü bir çıkmaza sürüklediğini sezmekte gecikmedi; sürüklemek nasıl söz, Timur Molla Fenari'yi düpedüz çıkmaza koşturmuştu. Öyle ki Molla için söz, yukarı tükürse bıyık aşağı tükürse sakal olmuştu. Ya Mehmed Cezeri'yi kötüleyecek ya Timur'u hiçe sayacaktı. Başka çıkarı yoktu bunun.

Molla Fenari de koşulduğu çıkmazın dışında değildi; yüreği de çok kötü öfkelenmişti, Timur'u bir an önce susturmak için kıvranıp duruyorken isyan bayrağını çekivermişti. Yine de «Ya sabır»'a yattı gönlü. Tokça sesini geriletmeden:

«Cezeri dil ayrıcalıkları üzerine çalışır. Bizim buranın Türkmencesi sizinkine benzemez, özge bir durum gösterir oldu. Bilgin dediğin Beğ takımı değil ki, bilginin kafasının iki üç tahtası çatlaktır; bilgini Beğ takımından ayıran da zaten bu iki üç tahtanın çatlaklığıdır. Kedi nasıl farenin kokusunu alınca duramaz atılırsa yahut fare peyniri görünce nasıl dayanamazsa bilgin de bu biçimdir. Bilginin peyniri yahut faresi öğreneceği yeniliktir, bildiğinin değişiği olandır. Cezeri'nin Semerkant'ta görmek istediği fareler olabilir belki.»

Molla Fenari'ye yakışmamıştı ama yaptığı benzetme daha çok Emir Sultan'ın yüreğini soğuttu. Timur'un az önceki mallı nüktesine uygun bir karşılık olmuştu. Bu sefer de Timur benzetmenin üstünde durmadı.

«İnsan arandığı yere gider demiştin; biz çağırıyoruz

dedik. Ayrıcalık mı var?» diye sorarak anlamaz göründü.

«Var, o mesele gelelim, değer farkı vardır. Arayan çağırmaz, sezdirmesi yeter. Çağırmak ayağıma gelin demektir. Bilen için değer ayrıcalığı buradadır.»

«Siz Anadolu'da, her şeyi böyle değeri ile mi ölçersiniz?»

Molla Fenari'nin sözünü ettiği değerin anlamını bilmemiş olamazdı Timur; bile bile o değeri, böyle bir madde ölçüsüne getirip sorması, muhakkak ki bir kızgınlığı bastırmak içindi; değilse mutlaka çağırışının geri çevrilmesini bir yenilmişliğe bağlıyor, karşısındakileri küçültmeğe gayret ediyordu içten içe. Molla Fenari, sonuna kadar gitmeğe karar verdi. Söz neye varırsa varsın dönmeyecekti.

«Evet.» dedi; «Biz bu Anadolu'da her nesneyi kendi değeri ile ölçeriz.»

Başını da kaldırmış Timur'un gözlerine çekinmeden bakmıştı.

Emir Sultan, sonun kötüye varmaması için dua etti içinden.

Cezeri yerinde kımıldadı; diz üstüne iki büklümlüğünden doğruldu. Timur'un kızdığı yüzde yüzdü. Molla Fenari daha da kızdırırsa Timur çağrısını geri mi alırdı acaba? Bu Anadolu'da kalma? Bu sonu nereye gideceği bellisiz keşmekeşte ilim yapmak? Başsız, padişahsız bu kör döğüşüne kendini duyurmak. Beğenmiyordu Anadolu'nun durumunu, Semerkant'a gitmek isteyişi Molla Fenari'nin tarif ettiği kafa tahtası çatlaklığından değildi. Semerkant zengindi; durulmuş bir denizdi, Timur güçlüydü; bilginin yeri ise güçlünün yanı olmalıydı. Tanrı'nın Timur'u kızdırmaması, daha fazla kızdırmaması için duaya başladı gönlü.

Fakat Timur'un canı öfkelenmek istiyordu herhal.

Mollanın sözünü yeterli sayıp başka bir laf açması en uygunuyken arı kovanına çöp sokuşturan şımarık çocukların inadıyla ısrar etti:

«Pekey Molla.» dedi ekşimiş gülüşünü yüzüne salarak; «Bana ne değer biçtiniz? Biçmişsinizdir herhal? Alışıksanız tabii...»

Ok yaydan çıkmıştı artık; Molla Fenari yayından çıkan oku istese de tutamayacağını seziyordu. Zaten gitmeliydi ok. Emir Timur'u doğrulamalıydı, gerekirse yüreğine saplanmalıydı.

«Evet Emir Timur, biçtik, size de bir değer biçtik biz. Başkalarını bilemem ama ben değer biçtim.»

«Bre yahşi aman! Nedir? Değerimiz ne kadardır öğrenelim!»

Emir Sultan, Molla Fenari'nin yüzünün görünen kemiğinde bir deri büngüldemesi fark etti. Alışılmış değil, şimdiyece hiç mi hiç görmemişti. Ayrıca alnının ortasındaki damar da kabarmıştı Molla Fenari'nin. O durumda çok kesin: «On altın!» dedi.

Mehmed Cezeri birdenbire karnı ağrımış gibi kıvrandı ellerini göbeğinin altına bağlayıp dizlerine doğru büküldü; alt dudağını dişlerinin arasına aldı, dili gırtlağına aşağı gerileye gerileye: «La havle la havle la havle.» dedi.

Emir Sultan yeri değilken keyiflendi. Çok, pek çok hoşuna gitmişti söz; sonunun da, düşündüğü gibi geleceği için bilerek keyiflenmesi doruğa hazırlanıyordu.

Emir Timur bir an çarpılmışlığını düzeltmek istiyormuşçasına yekindi, kalktı. İlkin zorlanmışlığı andıran gülüşünü babacanlaştırmaya çalışarak Molla Fenari'ye yöneldi. Üstünü başını gösterdi:

«Bre Molla şu gördüğün üstüm başım eder on altın, sen ne diyorsun?» dedi.

Babacanlığı gerçek görünüyordu: Rahat bir adam olduğunu, nüktelere gocunacak bir insan olmadığını, büyüklüğünün her şeyi hoş gösterecek bir yücelikte bulunduğunu göstermek isteyen bir hali vardı. Sanki karşılığı ne denli ağır olursa olsun, Molla Fenari'ye çekinmemesi gerektiğini söylüyordu.

Böyle dahi olmasa Molla Fenari sözünü sonradan sakınmak için söylememişti; tamamlanmamasını özüne yakıştırmayacak bir kimsenin gözleri Timur'a bağlanmıştı. O durumda güldü, gülüşünü de Emir Timur'un babacan tebessümüne kibarca uydurdu. Çok rahat, çok tabii bir biçimde; «Haklısınız Emir Timur Beğ.» dedi. «Yalnız üstünüz başınız on altın eder. Ben de onları hesaplayarak size on altınlık değer biçmişim, aç insanı doyurmadıkça, çıplağı giydirmedikçe ne değer biçebilirsin?»

Daha ötesine gitmeği Timur göze alamadı. «Padişahlığı zamanında Bayezid'in tanıklığını geri çeviren, beş yanından yıkılmaz bir kadılık akan bu adam.» diye düşündü. Bu adamla söz cebelleşmesine girmenin sonunu ayarlamak mümkün olmayabilirdi:

«Hoş!» dedi; «Yahşi.» dedi. «Beğendim.» dedi «Ününde haklıymışsın ama sen bana yaramazsın Molla. Semerkant'a ağır gelirsin!» Adını anmayacaktı ama dilinin ucuna geldiğinden önleyemedi. «Ben Seyyid Bereke gibi yumuşağını tez bıktırdım, seni haydi haydi. Ne ise örneğiniz olarak Mehmed Cezeri'yi götürmekle yetineyim, yordum sizi bağışlayın. Konuğumsunuz. Gönlünüzce yaşayın burda. Fırsat geçerse elime sohbetinizi isterim yine, bulacağım o fırsatı, ele geçireceğim. Dilerseniz hanınız Bayezid Beğ'i ziyaret edebilirsiniz.»

Molla Fenari'nin dik duran başı önüne eğiliverdi. Emir Timur'un gözünden kaçmadı. Emir Sultan «İste-

riz.» dedi tezidene, «İzin verirseniz bizi pek sevindirmiş olursunuz. Ben bir dervişimle birlikte ziyaret etmeği çok istiyorum.»

«Molla Fenari isteksizlik gösterdi, neden? Yanıldım mı yoksa bize mi öyle geldi?»

Molla Fenari, Emir Sultan'ın kendi yerine cevap vermesini engelledi, yüzü yerden kalkmadan: «Utanırım.» dedi. «Tutsaklığında bizim de payımız olduğu için utanırım, yüzüne bakamam.»

«Ya biz tutsak olsaydık Molla?»

«O zaman Seyyid Bereke'nin utanması gerekirdi herhal, ben bilemem.»

Uzun düşündürücü bir ara, düşündürücülükten çıkıp sıkıcı, sıkıntılı bir hal alan sessizlik buğulandı. Kimse ne yapacağını ne yana döneceğini nereye bakacağını ayarlayamadı.

Emir Sultan sıkıntılı sessizlik az daha sürerse içlerinden birinin en çok Timur'un olmayacak bir iş yapmağa yelteneceğini hissetti. Tezliği ölçüsüzlüğe varan bir çabada: «Herkes çizilen kaderini çizildiğince yaşıyor Emir Timur.» dedi «Bundan böyle de bundan önce olduğu gibi yaşayacak. Siz Emir Timur olarak gideceğiniz yerde, biz Molla Fenari ile ben burda Anadolu'da... Yıldırım Bayezid Han da tutsaklığında yaşayacak, yaşayacağız.»

«Yani sen, Bayezid'in tutsaklığından kurtulmayacağına mı inanırsın?»

«Hangimiz tutsaklığımızdan kurtulabiliyoruz ki?»

«Onu demedim, bre ayak üstüyüz sen de laftan laf açıyorsun. Tutsaklığın o biçimi. Söz uzayacağa benzer ona da benim vaktim yok şimdi açık konuşayım: Bayezid'in bütün çabası tutsaklığından kurtulmak içindir, bilesin!»

Emir Sultan Timur'un açık konuşmasından kuşkulandı. Ortalığın bulanmasından kaygu duyarak: «Bildiğiniz bizim duymadığımız bir davranışı mı oldu Emirim?» diye sordu.

«Belki olabilir, önemli değil.» gevelemesiyle geçiştirirken Timur döndü, kesine yakın bir seste «Dener belki.» dedi. «Damadısın; yoklaman eyi olur.»

«Yoklaman şart oldu.» dedi sanki.

Emir Sultan'ın kuşkusu koyulaşmıştı: «Yanıma bir dervişimi alacaktım, alabilir miyim? İzin...»

«Verdim. Git. Yokla. Balım Usta diye birini tanır mıymış sor bakalım. Sor da, Balım Usta'nın kaçtığını söyleme sakın. İşini yarım bırakıp kaçtığını duyarsa canı yanar ola ki yanmasın.»

Kötü kötü güldü bu sefer. Gülüşü belki de kötü kötü değildi ama çok yakınında olduğundan Emir Sultan'a öyle geldi.

Yıldırım Bayezid Han'ın tutsak çadırına gireceği sırada Timur'un kötü gülüşü bir daha yakından, çok yakından gözlerini aldı Emir Sultan'ın; korkulu, adamın yüreğini işkilden işkile salan bir yalabuk gülüştü; alttan alta kengelli bir gülüş olduğunu da o anda çıkarıp seçiverdi. Arsız bir çocuğun tuzak kurmuşluğunda, tuzağının gizliliğine güvenmiş gülüşüydü. Gülüşün kötülüğünden sakınması için Tanrı'ya sığındı çadıra adımını atarken. Dervişinin adımına dolandı adımı. Bakıştılar. Dervişinin yüzü sararmıştı.

«Ben de senden daha eyi sayılmam İne Beğ.» dedi Emir Sultan usulca; «Kendimizi tutmasını bilelim.»

Fakat kendilerini tutabilecek kadar vakit yoktu. Bir adım gerisinde Hoca Firuz Paşa ile birlikte Yıldırım Bayezid Han, çadırın iç perdesinin hemen önüne çıkmıştı.

Akşama yakın sararmasında mart güneşi çadırın kapısından vurduğundan Bayezid Beğ'in kırpışan değişik bakışlı gözleri önce Emir Sultan'ı doğrulamıştı. Fakat bir tıpırtılı içgüdü ileymişçesine Emir Sultan'ın omzundan yanındaki dervişin yüzüne kayıverdi. Emir Sultan yine Timur'un kötü gülüşünü kürek kemiğinden ucun ucun kazınır hissetti. Gizlenmesi kendiliğinden gelen bir el yordamıyla İne Beğ'i Hoca Firuz Paşa'ya doğru iterken:

«Hünkârım!» dedi niyaz sesinde; izin ver içeri gire-

lim kapı aralığı şeytan aralığıdır demişler de.»

Bayezid Beğ, Emir Sultan'ın sakınışını yadırgamadı. Durumuna alışmıştı, alışkanlığından geri çekildi. İç kapının perdesini eliyle Emir Sultan örttü. Çadırın içi loşlaştı.

İne Beğ yürek tapılamalarını bastırmakta güçlük çekiyordu. Çadıra girerkenki sararmış yüzü, balmumu donmasında kehribarlaşmıştı, yürek tapılamalarını ancak tutabiliyordu, biraz daha artarsa balmumu donmuşluğu ya çatlar ya yırtılırdı. Çadırın içinin loşlaşmasını cana minnet bildi. Gözleri kaşınmıştı da gözlerini kaşıyordu sanki. Bir eli gözünü yoklayıp iniyordu; loşluk, acayip bir yalnızlığı körüklüyordu, durmadan körüklüyordu.

Yıldırım Bayezid Han, Emir Sultan'ın ellerini iki avucu içine almıştı, Emir Sultan'ın başı Yıldırım Bayezid'in bir omzuna yarım eğik, herhal yüreğin sızmışını dinliyor, merhemlikse merhemliğine bir incelikte yüreği sarmağa hazır görünüyordu. İlk beş on dakika içinde konuşulamadı.

Çadır içinin loşluğu, loşluğun durmadan körüklediği yalnızlık, Emir Sultan'la Yıldırım Bayezid Han'ın avuç avuca susuşlarının merhem sarınması İne Beğ'i kemirir oldu. Yanındaki Hoca Firuz'un dirseğini kavrayıp sıktı:

«Çok acı çeker mi?» diye fısıldadı, «Bu çadır içi onu yıkmıştır, tutsaklık değil.»

«Ne desem boş.» diye sızıladı Hoca Firuz; «Nasıl anlatsam, hele uzaktayken hiç.» Hoca Firuz ağzının içinden mırıldandı, ne dediğini İne Beğ çıkaramadı.

Emir Sultan'la Yıldırım Bayezid Han'ın avuç avucalığı bir süre daha sürdü. Emir Sultan'ın başı, iyiden iyiye Yıldırım Bayezid'in yüreğinin üstüne inmişti, orada öylece bırakılmış ya yürek baş olmuş ya baş yürekleşmiş bir durumda birlikte çırpınır bir durumdaydı. Emir Sultan'ın başı yürek atışlarını andırır bir sarsıntıda idi:

Yavaş, kendiliğinden, düzgün.

Bir süre sonra Yıldırım Bayezid Han: «Oturalım.» dedi. «İne Beğ sen şöyle sol yanıma oturacaksın, ikinizin arasında dinlenmek istiyorum, Firuz bu isteğimi hoş karşılar.»

«Dinlenmek istiyorum.» demesine rağmen yorgunluğu yoktu. Çadıra girdiklerinde, hele İne Beğ'i görünce tuhaflaşan sesinin yerini gittikçe gencelmek isteyen bir eski ses almıştı. Emir Sultan'la birlikte sekiye otururken boşta kalan eli, yine gençleşmek isteyen bir eskilikle İne Beğ'in kolunu bulmuş sol yanına çekmişti. «Otur!» dedi, «Tutsaklık hiç olmazsa bize bu rahatlamayı sağladı. Padişah olmanın katılığında değiliz artık. Sen, yılların can canalaştırdığı İne Beğ'sin, şimdi bu da damadım. Firuz'la tutsaklığımız zaten içli dışlıdır. Eh, hepimiz oturduk mu? Oturmuşuz. Dışardan gelen sizsiniz, içerdekine dışarısı anlatılırsa hoşluk doğar, içerdeki içerdekini anlatırsa yürek karanlığı olurmuş ne işe yarasın? He mi? İne Beğ he mi? Sen Rumeli'desin fırsat bulup Niğbolu'ya gidebildin mi? Doğan'ın karısı bize emanet gelinimizdir, seninle bana. Gelinimizin hali nicedir, sordun mu?»

İne Beğ bu soruların, bu üst üste binen söz dizilerinin aslında Mehmed'den, Süleyman'dan İsa'dan, bir ömür boyu uğraşıldıktan sonra üç beş bölüğe bölünmüş, belki daha fazlaya parçalanmış devletten haber sorma olduğunu seziyor fakat onların cevabını alma yıkıntısına dayanamayacak bir yüreğin kaçışları olduğunu da biliyordu. Hemen yanı başında, nerdeyse omuz omuza yaslanmacasına yanı başında duyduğu Bayezid Beğ yıllar öncesinin değil bir yıl öncesinin Bayezid Beği bile değildi. Buna rağmen, acıydı ama mutluluğu anıştıran bir çökeleğin yüreğine sıvandığını, göğüs boşluğunu doldurduğunu duyuyordu.

Bu, şimdi omuz omuza yanı başındaki Yıldırım Bayezid Han şuncacık yaştan bu yaşa elinde gelişmişti. Bir koca yapıydı, bir ulu konak, bir bütün cami, deli ırmakların üstüne ustaca kondurulmuş gözleri sayısız kemerlerde bir köprüydü, bu ulu konağın, bu caminin yahut köprünün her ne ise artık belki gök kubbe idi, bu gök kubbenin, her bir taşını çoğuncası İne Beğ seçmiş, eğrisini doğrusuna getirmiş, getiremediğini yontmuş yonuşturmuş. Daha başkalarıyla el ele vermiş de konak, cami, köprü olmasını sağlamıştı. Bunun böyle olduğunu ilk defa, şimdi, bu loş tutsak çadırında, bu omuz omuza yanı başılıkta düşünüyordu.

Daha önceleri kağşamamış yapısıyla konağın, caminin yahut ki köprünün görkemli göründüğü sıralar hiç bir vakit «Bu benim eserimdir! Bunda benim de payım vardır!» dememişti, demeği düşünmemişti. Öyle bir hamurdu ki bu o zamanlar sadece yoğruluyordu, yoğrulurken de teknenin dışına taşmamak, hep teknenin içinde yoğrulan hamurla birlikte, tuz, su, un bunun gibi hamurda ne varsa hamurla birlikte yoğrulmanın gerekli olduğu zamanlar idi. Bir arada fırında pişmek, bir arada insanların aç kursağına doyum olmak; bu bir aradalıkta ise kimin ne olduğu, neyi nereye çektiği düşünülmüyor, üzerinde durulmuyordu.

Fakat bu gün iş değişmişti. Hamurun yoğrulması bitmiş, ekmeğin pişmesi bitmiş, aç kursakların doyumuna gitmişti ekmek, fırın soğumuş, tekne tenha, fırıncı bir başınaydı. Fırının şurasında burasında dolaşan sıçanların bile cik ciki duyulmaz olmuştu. İne Beğ, böyle boş bir fırın böyle kendi başına bir fırıncıyla omuz omuza yanı başılıkta kırıntıların acılaşmış mutluluğunu duyarken sebebin kendisi olduğuna inanıyordu. Konağın, caminin yahut ki köprünün görkemli günlerinde aklına

getirmediği, bu benim eserim öğünmesini, yıkıntıların tozunda tıkanarak içten içe tekrarlıyordu: «Bu benim eserim, bu çöküntünün sebeplerinden biriyim, ben yaptım, bendendir!» Ama silkindi.

Soru sorulmuştu; bu günece de Yıldırım Bayezid Han'ın hiç bir sorusunu cevapsız bırakmamıştı, bırakamazdı. «Niğbolu'ya gidemedim Beğim.» dedi ezile ezile. «Yolum düşmedi, düşemedi.»

«Yaaa...»

İne Beğ anlatamazdı suçluluğunu. Ali Paşa'nın ikide bir: «Sen Hünkâr'ı çete savaşına zorlasaydın bu durumda olmazdık.» deyişini, yenilişin suçunu bile bile İne Beğ'e yüklemekten muradının ne olduğunu söyleyemezdi. Ali Paşa'nın ayrı, Emir Süleyman'ın ayrı ama ikisinin de aynı sebepten İne Beğ'i yad tutuşlarını, Bayezid Han'ın has adamı olduğu için irdeyip güvenemediklerini anlatmasının, tutsak Hünkâr'ın tutsaklık zincirini ağırlaştırmaktan başka bir işe yaramayacağını bilmez değildi.

«Lâkin Bayezid Beğim haber aldım Alanur gelinimizden.» diyerek Hünkâr'ın «Yaa...» deyip yazıklanışına cevap vermek istedi; «Niğbolu'dalar. Hekim Beğ var idi Kumral Dede Konağından, yine oradan bir de Usta Kadın var idi, bu ikisi Alanur ile birlikte Niğbolu'da yerleşip ordan ayrılmak istemezlermiş. Yeni Niğbolu Beği yer vermiş kendilerine, ev vermiş, akçe bağlamış, yeterinden çok. Niğbolu'da görkemli bir Sayrular Evi kurmuşlardı; üçü bir arada, Sayrular Evinin hizmetine adamışlar günlerini. Bunu böyle duyunca, yapacak bir iş kalmadığına aklım kesti. Sağlıkları, dirlikleri yerinde.»

«Eh, bir o yanda sağlamız öyleyse.»

Şükredercesine söylenmişti; söylerken yüzünü İne Beğ'e çevirmişti, doymazlanmasına bakmaya başlamıştı. Sanki unuttuğu, unuttuğunu sandığı çizgileri arıyor-

du; buldukça, bulduğunu sandıkça çizgilere dalıyor, çizgilerin götürdüğü yerece, götürebildiğince gidiyordu.

İne Beğ, yavaş yavaş kendini devşiriyordu; özünü Hünkâr'ın bakışlarına bıraktıkça, onsuz geçen şunca ayın başıboş su akmışlığındaki yok yereliğinin usul usul yerini bir ayrılmamışlığa bıraktığını hissediyordu. Bir kötü düş idi, karanlık bir kesitin ara yerde düşü böldüğünü görmüşlerdi. Düş devam ediyordu bir başka kötülükte ama karanlık kesit silinip gitmişti; bir kötü düşün hüzünlü kalıntısı hiç değilse konuşmaktan yeğ idi, sözlerden yeğ idi. Sözler bir yüklendi mi bir daha inmek nedir bilmiyordu, inerse bile yükünü insanın ya yüreğine ya beynine yıkıyor da öyle iniyordu.

Emir Sultan, İne Beğ ile Yıldırım Bayezid Han'a eğildiğinde, yine Timur'un kötü gülüşünü hatırladı. Hünkâr'a söz edip etmemekte kararsız kaldı. Hele Balım Usta denilen her kim ise, her ne ise... Timur bu adamdan söz edilmesini istiyordu, kötü kötü gülüşünün altında böyle bir kışkırtıcılık da olabilirdi. Acaba Hünkâr kaçmayı mı tasarlıyordu yahut tasarlamıştı yoksa Timur Hünkâr'ın kaçmasını mı istiyordu, kaçarsa göz mü yumacaktı?

Kararsız düşüncelerini Bayezid Beğ koparttı büsbütün; İne Beğ'e: «Sen oğlum Süleyman'ın yanında olacaktın?» diye sordu. «Ayrıldın mı yanından? Benim yanıma geldiğinden haberli midir, kendiliğinden mi gelirsin?»

İne Beğ'in beklediği fakat istemediği sorulardı. Eri geçi sorulacağını bildiğinden hazırlıklıydı. Daha Emir Sultan'ın yanına derviş kılığında katılmayı aklına koyduğunda bu soruya cevap hazırlıyordu. Ne var ki sorunun söke söke sürüdüğü iç yalnızlığının da cevap bekleyeceğini hesap edememişti. Yıldırım Bayezid Han, İne Beğ'e, Emir Süleyman'ın yanından ayrılışının nedenini

niçinini sorar gibiyken gönlü bu gelişin oğlu Süleyman'ın isteğine uyulup gelmiş bir geliş olmasını arzuluyor, böyle olduğunu duymak için çırpınıyordu. Sorular, birbirini tutuştura tutuştura, ayıp kaçacağını bilmese daha bir uzayarak sürüp gidecek hissini vermekteydi. İne Beğ'in çoktan hazırladığı cevap ise, olsa olsa kuru bir toprak katılığında olabilirdi ki bu katılık Hünkâr'ı nasıl etkilerdi Tanrı bilirdi. Ama verilmesi gerekiyordu. Buna rağmen; «Buyruğunuza uydum Bayezid Beğim.» dedi; «Emir Süleyman ile Ali Paşa'nın yanına gittim. Orda kalamadım.»

«Neden? Buyruk, sonunacaydı?»

«Evet Beğim, sonunacaydı. Ben Emir Süleyman'ın yanında bir son göremedim.»

«Sıkıntıda mı? Başaramaz mı görünür?»

«Hayır Beğim. Aksine hiç bir sıkıntısı yok görünür. En sıkıntılı günlerinde bilinirken meclis kurar gönül eğler.»

«Onu biliriz, eski huyudur, eski huyu olduğunu da biliriz. Sık mı kaptırır kendini bu huyuna?»

«Başlangıçta değil idi. Başlangıçta Ali Paşa'ya da ağırdan alıyordu. Ankara Savaşını bırakıp çekilmiş olmasının utanmasında yaşıyor, utançlı haline sebeptir diye devlet işleri dışında Ali Paşa'dan ırakça duruyordu. Bizans Kralıyla kendisi görüştü, Ali Paşa'yı aracıya sokmadı. Bizans'ı oyalayıp anlaşmada tutmasını Beğlerin hepsi beğenir. Urumelinde Osmanlıyı ayakta tutmak için var gücünü vermesini de Beğler beğenir; Beğlerin geliri bir iken iki etti. Beğler bunu da beğenir.»

«Pekey, ya bir gün almak gerekirse o vakit de beğenecek mi Beğler?»

«Sen daha eyisini bilirsin Beğim, senin Beğlerin idi.»

«Yahşi konuştun İne Beğ, benim beğlerim idi, bili-

rim. Hep isterler. Sen güçlü olduğun sürece istemeğe koşarlar; çoğunluğu, çoğunluğu istemeğe koşar.»

«Evet. Kötü bir devirdir. Ali Paşa'nın, «Beğ yorulmağa gelmez böyle devirlerde,» dediği söylenilir Emir Süleyman'a.»

«Bre Beğ dediğin kötü devirlerde yorulacak ki Beğliği biline İne Beğ; gen zamanların Beği ancak çingan Beği olur.»

İne Beğ, çenesi göğsüne inerken: «Bilmez miyim.» dedi fısıltıda; «Ben de bunun için, ayrılma vakti geldi dedim.»

«Pekey, öteki Beğler? Süleyman'ın bu düşkünlüğünü de beğendiler mi?»

«Ali Paşa durumu kurtarıyor; kurtarmakta didinir.»

Çadıra geldiler geleli ağız açıp konuşmamış olan Hoca Firuz ters bir solukta girdi söze: «Ali Paşa'nın düşlediği bir durumdur bu durum İne Beğ. Dizginleri ele aldı ise, Emir Süleyman ile Beğleri serasına perde aralıkları koydu bilesin. Beğlerden biri, başa ulaşmak için bir perdeyi aralasa ötekine, ötekini aralasa berikine çatacak ama başa ulaşamayacaktır, çünkü her perde her aralık bir Ali Paşa'dır. Ne yapar başa ulaşmak isteyen o zaman? Baş diye Ali Paşa'yı bilir, Ali Paşa'dan sızanla yetinir.»

«Yıkılır o Beğ, tez yıkılır! Öyle devlet olmaz, çabuk düşer!»

«Evet Hünkârım .» dedi İne Beğ genişinden bir soluk alarak; «Emir Süleyman'ın yanından bir son göremedim deyişim de bu. Buyruğunu ancak Çelebi Mehmed Beğimizin yanında yerine getirebileceğime inandım. Onun yanına gidince gençlik yıllarıma döneceğimi sanırım.»

«Bana benzediğini mi söylemek istersin Mehmed'in?»

İne Beğ, doğrudan bir cevap vermekten utandı. Ve-

rirse Bayezid Beğini yok saymış olacaktı ki dili tutulabilirdi. «Bursa'ya bunun için geldim.» dedi kaçamaklı; «Bursa'da Emir Sultanımızın buralara geleceğini duydum. Beni de yanına alması, derviş kılığına büründürmesi için yalvardım. Kırmadılar. Bursa'dan...»

Birdenbire dindirilmesi güç bir özlemle dolduğu belli sesi, sabırsızlanarak İne Beğ'in sözünü kesti:

«Bursa nasıl? Nasıldı? Yine öyle mi?»

Sesindeki özlem, biraz yeni yaptırdığı Ulu Camisiydi biraz eski camisi; tepelere yağmış dinmez bir yeşillik, düz ova, mavisi bitmez gökyüzü, sessiz akan Nilüfer Çayıydı. Eski camisindeki eski odası, çulu, kilimi, süssüz dolap kapaklarıydı; tozlanmışlardı, üfürülse tozları uçuşacaktı hemen. Uçuştuğunda da bir eski zaman sislenmesinde kokacaktı hoşça.

Emir Sultan, tebessümünü Yıldırım Bayezid Beğ'e döndürerek: «Nasıl olsun ha babam Beğim!» dedi; «Bursa. İşte bizim gibi, bizi nasıl görüyorsan Bursa'yı öyle belle.»

Mahzun bir boyun büküş kaldı Bayezid Han'da. «Anladım.» dedi; «Yerinde yok, yollara düşmüş. Ya tutsak yoklamasında ya Timur derdinde.»

«Bilmek bilmemekten daha eyidir Beğim ha babam Beğim bilmenin de bir acı hoşluğu olur. Bursa değil sadece, Urumelinden bu yan hepten Bursa olmuştur. Talanı, soygunu, yeri gelirse yangını az değildir. Gelgelelim senin kurduğun düzen sağlama kuşkun olmasın. Senin adın sağlama, yüreğin rahat ola. Ve dahi senin yerleştirdiğin adalet kağşamadı. Zaviye bunun için didinir, tekke buna yorulur, ocak bunu bilir de yanar. Timur bir tufan, gidecek sen temelli bir tufan gördün mü, hiç bildin mi hiç? Timur tufanının sarsıp döktüğü taş tuğla yığını da yeniden yeni yapılara duvar olacak, ha babam Beğim

buna adın gibi inanasın. Ve lâkin sen ne olacaksın? Kaderi biz bilmeyiz onu Tanrı kendisine saklar; saklar da gelgelelim Şeyh Bedreddin'in yorumunu da pek yabana atmamak gerektir. Tanrı, yarattığı insanın yeteneğince hükmeder ona, yeteneğinin dışında bir kader yaratmaz der Şeyh, Bedreddin; öyleyse biz, senin yeteneğinin ne olduğunu bilenlerdeniz he mi ha babam Beğim Hünkârım. Senin yeteneğin, tutsaklığı düşünmez. Düşünür mü?»

Yıldırım Bayezid Han'ın irkilişi gözden kaçmadı. İrkilişinin ne şekilde devam edeceğini bilmek ise mümkün olmadı. O sırada çadıra, ışıkları yakmak için üç çavuş girmişti. Ellerindeki yanan çıralardan anlaşılıyordu. Birinin çıra ışığındaki yüzü İne Beğ'e hiç de yabancı gelmedi ama kimdi, nerede görmüştü, nasıl görmüştü onu çıkaramadı. Alnını çatlatan bir zorlama, durmadan tanıdığını sandığı çavuşun yüzünü çiziyordu aklına; çiziyor fakat kim olduğunu söylemiyordu.

Çabuk çıktı çavuşlar, oyalanmadılar, işlerini bitirdiler alışmışlıklarında. İne Beğ çıkanların arkasından düşüne düşüne baktı.

Emir Sultan, giriş çıkış arasında geçen süreyi yitik bir zamana saydı. Bayezid Beğ'den, soğumadan beklediği cevabın gecikmesine yaramıştı yaraya yaraya; bir de Hünkâr'ın irkilmesini dindirmişti.

Hoca Firuz Paşa ise Emir Sultan'ın beklenmedik sorusundaki sebebi bulmağa çalışıyordu. Buna yakın soruyu kendisi de sormuştu. Aldığı cevaptan, Timur'un da aynı soruyu sorduğunu öğrenmişti. Birbirinden habersiz üç insan; yeri, durumu, güçleri çıkarları değişik üç insan, aynı soruyu düşünüp soruyorsa sebep kötülüğüne olamazdı, olsa olsa bir kuşkuya olur, en azından birinin ya da ikisinin kişilik çıkarını düşünmeden sor-

muş olması gerekirdi. Acaba bütün Urumeli, bütün Anadolu bu soruyu mu soruyor idi? Soruyorsa kendi kendine düşünmesindeyken Yıldırım Bayezid Han, ışıkları yandığı çadırın içi aydınlandığı için yüzü apaçık ortaya çıkmış bir saklanmasızlıkta:

«Üçtür sorarlar bunu bana Emir Sultan.» diye konuştu. «Senin sorduğunu Timur da sordu, Firuz da, şimdi de sen soruyorsun. Demek ki Türkmen bunalmıştır, Türkmen bunalmadığı zaman soru sormaz. Başındakinin kim olduğunu bilirse ötesini araştırmaz. Ya onu yıkmağa uğraşır ya ona körü körüne uyar, bu ikisinin ötesinde düşünmez demek istedim. Şimdi üç dört baş var ortada; eski Anadolu Beğlerini de katarsan yedi sekiz on başa çıkar ki bin başlı ejder bundan eyidir. Tek bir beden ve bin baş? Kötüdür, ucube yaratıktır. Timur, başlar azaldıkça yenisini ortaya sürecektir, bir teke indiğinde de beni sürecektir, beni onun için saklar, izin veremem!»

«Kaçmağı mı düşünüyorsunuz?»

Hoca Firuz elinde olmadan Hünkâr'a çevirdi başını, Hünkâr da Hoca Firuz'a. Fakat Bayezid Beğ kolay cevap verdi:

«Timur ister kaçmamı.» dedi. «Kaçarken yakalansa daha çok kısıtlayıcı yasaklar koyma hakkını bulur kendinde. Ne de olsa bazı serbestliklerim kuşku uyandırıyordur. Gelgelelim kaçmam! Kaçsam neye yarar? Oğullarımın kavgası ülkeyi arıklaştırmak için yetmiyor mu?»

«Timur sizin kaçacağınızı biliyor Hünkârım, bana bu hissi verdi.»

Bayezid Beğ'in eli belli bir can acısından sağ dizine gitti; dizini tuttu, sıktı. Sağ ayağını ileri doğru uzattı. Gözleri, parmağındaki yüzün zümrüdüne çakıldı kaldı ısrarla.

Ondan önce Hoca Firuz Paşa tutamamıştı kendini:

«Ne dersin? Nasıl bilebilir?» diye sormuştu.

İne Beğ şaşkınlığından ayağa kalktı. Ayağa kalkışındaki uygunsuz sırıtışın suçluluğunda sinerek geri oturdu. Bayezid Beğ kaçacak ise? Bu kaçışta kendi yerini aradı, bulamadı. Bayezid Beğ, Hoca Firuz'un boş bulunmasından sonra saklamanın bir anlamı kalmadığını, aksine bunun Emir Sultan'ı da yitirmek demek olacağını anlamıştı.

«Sen bildiklerini anlat da Emir.» dedi; «Biz ona göre davranalım, ona göre konuşalım.»

«Balım Usta Beğim.» der demez Emir Sultan, Hoca Firuz Paşa'nın dizlerinin bağı çözüldü: «Balım Usta mı dedin? Nasıl bilinebilir bu ad Emir Sultan?»

Emir Sultan, Timur'dan duyduklarını kısaca anlattı, kendi kuşkularını katmadı; Timur'un gülüşündeki tuzak kurmuş çocukların acımasız donmuşluğunu sezişinden hiç söz etmedi: yavaş, Bayezid Beğ'in sağ dizini tutup sıkan eline baka baka bitirince: «Ha babam Bayezid Beğim durum bu merkezde; kaçacaksanız kaçacağınızı biliyor Timur bana kalırsa.» dedi.

«Bilmesi? Nerden olabilir, nasıl olabilir?»

«Bize bu kadarını duyurmakla yetindi. Duyururken de sanırız haz duymaktaydı. Biliyor!»

«Hayır bilmiyor! Şey, yani bilmesini biliyor o kadar.»

Yıldırım Bayezid'den de Hoca Firuz'dan da ayrı bir can kulağında Emir Sultan'ı dinleyen İne Beğ çok kesin konuşmuş fakat bocalamıştı. Bocalamasında kalınca da elini alnına atmış şakkadana vurmuştu kimin yanında bulunduğunu unutarak:

«Bre Beğim. Bayezid Beğim ben bu adamı şimdi tanıdım. Zıkkım çavuş mavuş değil, Timurlu da değil!»

Üçü de bulanık baktı. Hoca Firuz soluğu kabara ka-

bara: «İne Beğ karındaşım, ne dersin? Bizim işimiz...»

Fakat Yıldırım Bayezid: «Sus!» dedi. «Firuz sus. İne Beğ sen perdenin arkasına bak hele bir, sen de Firuz, biz de durulalım bir, kendimize gelip düşünelim. En eyisi İne Beğ'i bekleyelim, bir bildiği var.»

İne Beğ, derviş kılığını da çoktan unutmuştu. İne Beğliğinin geri gelmişliğinde kapı perdesini yokladı. İç ışıklarını sakınmış, gölgesini vermemeğe gayret etmişti.

Yerine döndüğünde dağınık aklını da toplamıştı. Sesini kısabildiğince kıstı: «Dinleyen yok sanırım.» dedi; hala düşünceliydi. «Çadırın ışıklarını yakmağa gelen üç çavuştan birini gözüm ısırdı Bayezid Beğim ama yüzünü çıkaramadıydım. Emir Sultanımız Balım Usta deyince aklım Ankara Savaşı'na gidip geldi; Balım Usta'yı en son savaşta gördüydüm, Mehmed Çelebi Beğimin çerileri arasındaydı, hatırlayıverdim. Sanırım biz Tokat'tayken yahut bir gün sonra, üç beş kişi acayipçe konuşuyorlardı, payladım, kimin bölüğünden olduklarını sordum. O zaman biri, kanımı başıma sıçratan bir cevap verdi idi: Bizim bölüğümüz yoktur, biz kendi halince Bedreddin olanların bölüğündeniz demişti.»

«Bre İne Beğ ne biçim cevaptır bu?»

«Ben de Bayezid Beğim, ben de bu soruyu sorduydum o zaman kendime. Sorarken de adamın yüzüne alıcı gözüyle baktığıma güvenim var, yüz ondan aklımda kalmış. Az önceki üç çavuştan birinin yüzü o yüzdür, o herifin kendisidir bu. Daha önceleri de gelir miydi?»

Yıldırım Bayezid Firuz Beğ'e: «Daha önceleri de gelir miydi?» diye aktardı soruyu.

«O saatler ben çadırımda olurdum.» dedi Firuz Beğ.

«Yok dolaşmada olurduk herhal.» diyen Bayezid Beğ dalmıştı. «Üç kişi gelmezlerdi bunlar bre, iki kişi gelirlerdi hep.»

Emir Sultan: «Seni gözetirler öyleyse İne Beğ.» dedi kesinlikle; «Ha babam senin dervişliğinden kuşkudalarsa Timur kimliğini öğrenmek için yollamıştır.»

«Balım Usta'yı kim bilebilir ki işi öğrene bre?»

«Bayezid Beğim söyleyecektim. Emir Sultanımız, Timur kaçma işini bilir diyor. Ben sanmam. Balım Usta kaçmış, işi yarım bırakmış demiş Timur. Buraya kadarı tamam, pekey. Kaçan ele geçmediğine göre neyi ne için yapmağa niyetlidir, nasıl bilinir? Hele sizin haberli olduğunuz nereden çıkarılır? Bana kalırsa Balım Usta adı şaşırtmacadır. Balım Usta izini yitirmiş anlaşılan. Eğer kaçma işiniz gerçeklense sizi bulacaktır. Timur bu kesinliği bilmez. Çünkü Balım Usta'nın kıratından haberi yoktur. Bilse bilse, işin sonuçlanacağı hesabını bilir ki o zaman da sizi, bu çadırı sıkı bir gözaltında tutar, tuttuğu belli. Tedbirli olmak şart. Bir buyruğun var ise başım yoluna kurbandır Beğim.»

Birdenbire durum değişmiş, zaman değişmiş gibi oldu. İne Beğ'in son sözü, her birini uçurarak yerinden Bayezid Beğ'in padişahlık vakitlerine götürdü. Bir savaş meşveretinin otağında, toplananların düşünceleri öğrenilmek isteniyormuşçasına bir hava esti çadırda. Yıldırım Bayezid bu düşüncelere karşı son sözünü söyleyecek, Emir Sultan son söze Fatiha'yı çekecek gibiydi. Durum böyle olunca da İne Beğ'den sonrakiler açtı düşündüklerini, döktü içindekilerini, Bayezid Beğ'in son sözü beklendi.

Bayezid Beğ'in son sözü keseden geldi:

«Anlaşıldı, durum incecik bir durumdur. Balım Usta'yı bekleyeceğiz, ok yayda bekleyeceğiz. Ne var ki Timur da ok yayda bekleyecektir. Bilmemiz bizim yararımıza, onların zararınadır. Sabahlaraca kalsanız doymam, doyamam. Lâkin incecik durum hemen bu çadırı

boşaltmamızı gerektiriyor. Sen İne Beğ Amasya'ya, beni Amasya'da bekle, muhakkak bekle! Geleceğim! Emir Sultan sen Bursa'ya.» Ansızın aklına gelmiş gibi sordu: «Molla Fenari nicedir? Bizi anar mı acep?»

Emir Sultan ilkin doğruyu söylemeği düşündü fakat Bayezid Bey'in bekleyişinden ürperdi: «Sizi bir saniyecik unutmadığına Tanrı'yı tanık gösteririm Beğim.» dedi. «Mahşerece unutacağını da sanmam.»

Bayezid Beğ'in değişik bakan gözleri birden çakmaklandı; hoş kıvrımlarda ışıdı: «Selamımı ilet Emir.» dedi; «İkiniz de Bursa içinsiniz, ordan ayrılırsanız Bursa Bursalıktan çıkar. Firuz çadırına gidecek, vakti bildiğine göre zamanında gelir yanımıza. Durum bu. Duası sana kaldı Emir Sultan, esirgeme.»

Esirgeme ne demek, Emir Sultan'ın bütün ömründe can telini koparırcasına çığrışıp el açacağı dua ancak bu dua olabilirdi. Ama elini açtığında bir sinsi kasılma bileklerini pazılarına pazılarına çekti; gönlüne mor küller çöker oldu. Tatsız bir dua pelteklendi dilinde; sapsarıdan bembeyaza dönen bir yüzde titredi durdu.

Bayezid Beğ, Emir Sultan'daki değişmeyi fark etti ama neden olduğunu anlayamadı. Dua diyemeyeceği acayip gönülsüzlüğünden sonra bölük pörçük kalktı Emir Sultan. Bayezid Beğ, bunu ayrılığa yordu. Hiç ama hiç istemediği bir an idi, gelip çatmıştı. Acısını duyuyor, garip bir yalnızlıkta buğulanan gönlü yanıyordu. Bir daha hiç göremeyeceği bir yüz, bir el, bir çift göz kopuyordu, gidiyordu, siliniyordu. Zor oldu.

Gittiler. Çadırın içi pörsüyüverdi. Bayezid Beğ çıkmak üzere olan Hoca Firuz Paşa'nın kolunu bırakmadı. Pörsüyen çadır içi gittikçe buruşuyor, buruşukluğu Bayezid Beğ'in ciğerlerini kurutuyordu.

«Firuz.» dedi öksürerek, «Bir de Bedreddin mi var?»

Hoca Firuz Paşa, Bayezid Beğ'in sorusuna şaş baktı. Anlamadığını belirtmekte zorluk çekti. Bayezid Beğ'in öksürüğü artmıştı, boğazında tırmanan bir gıcık, arada bir hırıldayarak soluklanmayı sürüyerek öksürüğe karışıyordu:

«Bir vakitler benim önüme de çıkıp halince Bedreddin olmaktan söz edilmişti. Ali Paşa tekerleme olsa gerek demekle geçiştirmişti Firuz. İne Beğ'in anlattıkları midemi bulandırır. Atiklik gerek, atikliğin atikliği gerek. Lâkin bir de Bedreddin varsa kaçmışız ne olacak? Gönlümüzce yaşamağa bırakmazlar bizi Firuz, sanırım bırakmazlar. Emir Sultan'ın duası sana da tutuk bir dua gibi mi geldi?»

«İzin verirsen çıkayım Hünkârım. Tutuk gelse de yayından fırlamış oku durdurmak bize düşmez artık.»

«Ya ne düşer bize Firuz?»

«Tanrı'ya sığınalım Hünkârım .»

«Ya biz neye sığınırdık şimdiyece? Git hadi Firuz. İnşallah vakti şaşmayız!»

Çadırın içinde pörsümedik el kadar yer dahi kalmamıştı. Bayezid Beğ durmadan öksürdü.

Sekiye uzanmak zorunda kaldı.

Gözleri çadırın tepesinde: «Balım Usta tam direğin dibinden çıkarsa bu çadır nasıl yıkılır bre!» diye düşündü. «Kaçmak!» diye mırıldandı arkasından; «Kaçmak değil ölmek en güzeli herhal, ölmek en güzeli, öyle görünüyor. Say ki ölmek direği yıkılan bir çadırdır Bre Bayezid!» Sonra zihni durdu, çadır durdu, zaman durdu.

Sonra?

Çok uzak bir ses: «Evet.» dedi. Ya Demirci Boran Usta'nın sesiydi ya da karındaşı Yakub Beğ'in. Belki de ikisinin sesi bir aradaydı. «Evet!» diyerek çınladı.

Balım Usta kan ter içindeydi. Solukları kan ter içinde, gözleri kan ter içindeydi; göz kapaklarını açmakta zorluk çekiyordu. Ciğerlerinde her an taşlaşacak bir toprak tozu hissediyordu. Şöyle böyle bir saatten beri tam bir körsü debelenmesinde gitmekteydi. Oynak yerleri yağlanmış tahtadan yapılma bir adam sanıyordu kendini, zembereklerinin durmasından yahut kopmasından korkuyordu. Ama tahta adam olarak da ne zembereği aklına geliyordu ne zembereğinin kopacağı ne de nereye ulaşacağı. Yerin altını deldikçe, körsü misali oyulan toprağı safracıya iteledikçe bir adım, bir adım daha, bir adım daha gittiğini bilmenin buğusunda gırgıra veriyordu ağırlığını. Gırgırı, kazma dişleriydi Balım Usta'nın, kazdıkça toprağı dişlemenin tadına varıyordu; el irisinde bir körsünün tüylü derisi toprakta ne hissederse, ön ayaklarının tırnakları toprağın kabarmışlığını karnına yatırdıkça karın karma bir topraktan nasıl bir nazlanmada kendinden geçerse Balım Usta da öylesine bir kendinden geçmişlikte kan terine doyuyordu. Oralarda, ilerilerde bir yerde kıpkırmızı sarkmış pürçeklisi vardı. Kokusu, tadı, çıtır çıtırlığı ile...

Çeykel'in kaçışından sonra safracılığa da geçen Sefil Ali, Balım Usta'dan farksız olmasına rağmen durumunu unutmuş, zorlukla aldığı iki soluğun arasında bir Ustayı,

işkili arta arta gözler olmuştu. Düşerse? Durursa? Kalıp gibi katılaşıp kalırsa? Hem safranın tuluklara doldurulması, hem özünün bunalmışlığını çekmek hem de Balım Usta'nın ha şimdi, ha şimdi, ha şimdi düşeceğini bekleyip tasasından yutkunmacı olmak Sefil Ali'yi, Balım Usta'dan da yoksul bir güçsüzlüğün kucağına götürüyordu. Bununla beraber yeraltı yolu gidiyordu. Toprak boşluğunu veriyordu, gırgır her döndürülüşünde toprağın boşluğunu avuç avuç çekiyordu.

Neredeydiler acaba? Vakit hangi vakitti, zaman nerelerdeydi? Bir an zaman yok gibi geldi Sefil Ali'ye; yer yok gibi. Kâinatın herhangi bir yerinde yahut çok pek çok dışında zamanın yeri olmayan bir boşlukta borulaştığını, borunun dışından bir nesneyi olsun sızdırmayan bir yokluklar noktasında sıkışıp kaldıklarını sanıyordu. Bir tek çıkış deliği vardı o da önlerindeydi; ne kadarının tıkalı olduğu bilinmese de delinip gidilecekti ve ancak o zaman, ondan sonra zamanı belli yeri görünen dinlenmiş, tozsuz topraksız, hele topraksız ve hele topraksız bir noktaya çıkılacaktı. O nokta Sefil Ali'yi; «Başardık!» diye bağırtacaktı, Balım Usta'yı belki gülümsetecekti. Terlemiş, toz çamurunda, ama doygun gülümsetecekti.

«Sefil! Bre Sefil tuzak direkleri yetişsin!»

Bir kurt homurdanmasıydı gelen ses. Fenerin boğulmuş karanlığımsı ışığında körsüleşmiş iki büklüm debelenen Balım Usta'nın kurt homurdanması sabırsızdı. Tezine yetişilmezse delirmiş bir kudurganlığın esintisini taşıyordu. Sefil Ali'nin kulaklarında uğuldadı sağırlaşarak. Sonra Sefil Ali'nin tozdan püsküllenmiş gırtlağından ses olup döküldü, gerilerden safra taşıyan tulukçulara, homurtu olup dolandı:

«Bre direkleri. Tuzak direkleri! Elden ele, elden ele, tezilsin!»

Gırgır bir an için durdu. Balım Usta gürültüsü yankılanmış bir gırtlak temizlenmesinde nefeslendi.

«Direkler denildi Sefil!»

Hemen ardından da gırgırı tavana dikildi. Sefil Ali fenerin tozlanmış ışığında dönen gırgırın tavandan akıttığı toprağın akışını görmemek için gözlerini yumuyordu ki Balım Usta geri çekilirken sendeledi; yüreği koptu «Usta, Balım Usta. Neyin var?»

Kalkmıştı. Sokranmıştı. Gırgırı az önceki yere çevirmişti Balım Usta: «Bir şey yok. Toprağın akışını hesaplamamışım. Direkler nerde kaldı?»

«Geldi. Buyur.»

«Dik şuraya. Bismillah.» Tavandan indirdiği gırgırın yerini gösteriyordu.

Tuzak direğini ustasının gösterdiği yere yerleştirirken Sefil Ali, «Hele bir nefes soluklan sen Balım Usta.» dedi.

«Gebermedim daha. Sen işine bak. Diktiğinin tuzak direği olduğunu unutma. Ev kurmuyorsun.»

«Gebermen mi gerek? Geberirsen neye yarar yorgunluğumuz?»

Balım Usta gırgırını yeraltı yolunun doğrultusunda döndürmüştü bile. Kurt homurtusunu andıran sesi gırgırın sesine karıştı «Gevezelik yok bre, yok. Gırgır var toprak var, iş var. İkincisini çaprazına dik!»

«Eyi dikeriz, bildiğimiz iş bizim.»

«Bizim ki de.»

«Nerdeyiz dersin? Geldik mi? Direklerden yana tasalanma.»

«Direklerle uğraşayım derken safrayı unutma da. İki işi bir arada yapacaksın. Çeykel'i başımıza ben dert etmedim.»

«Anladık bre? Çekiyoruz cezasını işte. Yakınlaştık

mı? Bir hayır habere aç ağzını da yorgunluğumuza değse bre mübarek.»

«Geldik sayılır.»

«Deme bre Usta! Neredeyiz yani? Çadırlar.»

«Çoktandır çadırların altındayız. Şiarımı neden sanırdın sen?»

«Öyleyse? Vakti geliyor he mi? Ah çadırı. Çadırı şaşmayalım.»

«Sen kendine bak, ben gideceğim yeri bilirim.»

Sefil tulukçuları elden ele öteki tuzak direklerini de yetiştirdiklerinden safra yerini daraltmışlardı. Sefil Ali, dönelecek yer zorluğunu çekmekteyken bir de direklerin sökün etmesi bungunluğuna bungunluk kattı ki canı burnunda bir dönmeyle Balım Usta'nın homurtulu ters cevaplarının hıncını en yakındaki tulukçuya aktardı:

«Ha saygısızlar ha, siz burayı Amasya'nın cirit alanı sanırsınız. Direkler yeri gelince yollansın safraya! Safraya soyhalar safraya.»

Balım Usta buncacık hınç aktarmasını dahi çok gördü. «Laf yok dedik Sefil. Çadırların altındayız dedik! Sağır mısın?»

Keşke sağır olsaydı da çadırların üstünde olsaydı, keşke bütün Timur tümenlerinde bangır bangır «Hey!» bağırabilseydi; «Biz buradayız, tutsağınız Yıldırım Bayezid Hanımızı kaçırmaya gelmişiz. Erseniz karşı durun vermeyin hele!» biçiminde narayı bastırıp göz göre göre tehlikenin üstüne salsaydı bin kere daha kolay on bin kere daha bilerek olurdu hemi de bilerek olduğu için bu ezik it göğnümesinin işkencesini duymazdı. Şimdi bu yeraltı yolu sabahı kuşluğu öğlesi ikindisi bellisiz hep karanlık bir akşamda yahut hep karanlık bir gece yarısındaydı, böyle geliyordu, böyle gidiyordu. Herkes belli zamanları görüp yaşarken herkesten ayrı ve tek bir

zamanda varılacak tehlike de bu tek zamanın her zamandan ayrıcalığıyla tatsızlaşıyordu. Tehlikenin heyecanını alıyordu, kendisi gibi tek bir hisse sarınıyordu, sırıtıyordu; kötümserlik. Balım Usta'nın gırgırı toprağın boşluğunu avuç avuç çekerken Sefil Ali'nin kulaklarında durmadan kötümserliğe dönüyor, safra tulukçularının düşüncesizlikle elden ele geçirip bu yana saldıkları direkler safra yerini sıkıştırırken Sefil Ali'nin bedeninde kötümserliğe daralıyor, Balım Usta'nın homurtulu sesi, Sefil Ali'nin yüreğinde kötümserliğe yalpalanıyordu.

El gırgırı toprağı burka burka dönüyordu.

Direkleri elden ele geçirerek bu yana salmayı bırakmış safra tulukçuları tuluklarına yapışmıştı, safrayı ha bire çekiyorlardı.

Sefil Ali ha bire safra doyuruyordu boş dönen tuluklara. El gırgırının toprağı burka burka dönüşünün kötümserliğini sezmemek için insan uykuda olmalıydı ancak. Safra tulukçularının tuluklarını ha bire çekip alışının kötümserliğin üstüne üstüne gitmek gibi bir meret tezinelik olduğunu Sefil Ali'nin yerinde beş yaşında bir çocuk olsa o da anlardı. Sefil Ali'nin kendisi ise özüyle senli benliydi; gömleğini çıkarır atar özünü atamazdı; gömleğinin kirini yuyup yaykar aka döndürürdü ama özüne ne sabun ne su sürebilirdi. Sefil Ali'nin özü kötümserliğin karamsarlık olmasında yedi sekiz yerden sıkışmıştı, tuluklara safrayı dolduran elleri kasılıyordu.

«Balım Usta? Vakit? Vakit ne haldedir dedim, sustun?»

«Er ezanına bir saat var olmalı.»

«Ya yoksa?»

«Ne demek?»

«Ortalık ışımış olamaz mı?»

«Öyleyse öyledir.»

Çıldırsan ne yazar artık? Tek zamanlı bir yeraltı yolunda çıldırsan? Balım Usta'nın yapacağı tek bir şey vardır, o da elindeki kol gırgırını kaldırdığı gibi çıldıranın uçmasına vurmaktır! Vurur da. Vurmazsa, çıldıranı çıldırışına bırakırsa yeraltı yolu çıldırır çünkü. Yeraltı yolunun hep gece olan tek zamanı çıldırır. Sefil Ali, yeraltı yolunda tek huzurlu yaşamak olan çıldırmanın da mümkün olmadığını, mümkün olsa bile çok sürmeyeceğini şimdiyece çok görmüş, çok bilmiştir; yeri gelmiş kendisi izin vermemiştir çıldırmağa, yaşatmamıştır.

«Buraya üç direk Sefil! Buraya üç direk dedim duydun mu?»

Direkler? Çapraz direkler, üçlü direkler; aralıkları belli adımda sayılmış, dikenin yerlerini sayılı adımlarla bildiği direkler, tuzak direkleridir. Kaçarken izine düşüp kaçmayı durdurmak için gelene engel, sana kaç diyen direklerdir ki tavanı da çökertir denk düştüğünde, yeraltı yolunu tıkar, zamanı örter, kaçanla koğalıyanın arkasını doldurup keser atar, bıçak gibi.

«Balım Usta? Vakit? Bir saat oldu, olmadı mı sence?»

«Olmadı.»

«Bana oldu gibi gelir de...»

«Yarım saat kaldı herhal. At içindekini, işe sarıl!»

Ter, toz, toprak alabildiğine. Yorgunluğu saymıyor Sefil Ali, bitkinliğini bir kıyıya atıyor; gelgelelim bu yürek? Bu yürek yıkıntısı? Bu hep bir yana devrile devrile dönen, bir yana çarpa çarpa atan, sonunda gelip gelip de beyazında düğüm olup kalan yürek onu ne yapacak? O varken nasıl atacak içindeki kötülüğü? İşe sarılması kolay, sarılıyor zaten.

«İşe sarılmadığımı mı sanıyorsun Balım Usta?»

«Benim bir şey sandığım yok kes sesini! Son direk mi elinizdeki?»

«Son direkler! İki tam olmalı. Hey! Başka direk var mı yanınızda?»

«Sus soyha! Geldik sayılır, yokuşa bacalıyorum yolu, ses mi vermek istersin yukarıya?»

«Bilemedim, boş bulundum. Bre Balım Usta geldik mi şimdi? Essah mı?»

«Olduğun yere, dikine yerleştir de gerisine karışma!»

Balım Usta'nın gırgırı o kadar yavaş dönüyordu ki Sefil Ali kulak verip soluğunu kesmese duyamaz, ustasına bir hal oldu da durdu sanabilirdi. O zaman kesinlikle sona ulaştıklarını anladı. Balım Usta, çocukluğundaki pürçeklisini bulmuştu en sonunda. Yeraltı yolu bitiyordu, gece karasındaki tek zaman sona eriyordu, ne varsa görünecekti, tehlikenin gerçek yüzü belirecekti. Vurmak yahut vurulmak! Bundan sonrası bu idi. Yeraltı yolu, gece karasındaki tek zaman başka bir sona çıkamazdı. Vurmak yahut vurulmak! İş buraya gelince dirildi Sefil Ali. Yüreği yerine geldi, uslu uslu oturdu. Solukları yine tozlu, yine topraklıydı ama, direkleri yan yana bütün ustalığıyla dikip yerleştirdikten sonra, tozuna karağına rağmen soluklarının da su süzülmesinde geldiğini hissetti. Ne var ki beyninin bir yeri kötü bir iç kararmasındaydı henüz, aydınlığa çıkamıyordu:

«Balım Usta?» diye sordu; «Güneşin doğmadığından emin misin? Vakit şaşmamış, kertesine denk düşmüş müdür?»

«Sana ne oldu Sefil Ali, neden işkildesin? Evet dedik ya!»

«Sakın?»

«Ne sakını?»

«Balım Usta bu Çeykel?»

«Bre ne olmuş Çeykel'e?»

Fısıl fısıldı konuşmaları. Sefil Ali'nin fısıltısı keçemsiydi ayrıca; Balım Usta'nınki kaba dokunmuş, değince el yırtar cinsinden kıl kilimlerin kıtığından taşan sert kıl uçlarında, bir zehri noksandı bir diken batırmacalığı. Sefil Ali'nin keçemsi kuşkusuna daha bir dikenleşerek:

«Çeykel'e ne olmuş?» diye sordu.

«Çeykel. Hınzır; ya topladıysa karakolları başına?»

«Toplasın.»

«Ya Timur'u da aldıysa yanına! Padişahımızın çadırında Bayezid Han'ın yerine onları bulursak?»

«Çok mu hoşuna giderdi öküz!»

«Yapma Balım Usta, gözünü seveyim.»

«Artık o dediklerini düşünecek vakitte değiliz.»

Sefil Ali de biliyordu bunu. Fakat düşünmemek de elinden gelmiyordu. Beyninin bir yerindeki kötü kir lekesi böyle düşünmeğe zorluyordu. Safrayı tuluğa doldurmuyor, yere yayıyor, geridekilere iteliyordu. Tulukçulara: «Hazır ol!» çekmişti. Bütün bedeni gergin yayların incecik titreşimlerindeydi. «Çeykel!» deyi sıktı dişlerini; «Çeykel eğer seni bulmazsam, elime geçirdiğimde aha bu dişlerimle kıymık kıymık çiğnemezsem seni ben Sefil değilim, namerdin biriyim bilesin bre!»

«Sefil? Ne söylenirsin?»

«Hiç!»

«Hiçe koşma. Çek Bismillah'ı. Hünkâr'ın çadırının altındayız Tanrı'nın izniyle, deliyorum bre!»

Sefil Ali titremeğe başladı; kopmasına gerilen yaylardan farksız bedeni sapır sapır dökülecek gibiydi. Balım Usta'yla birlikte aynı anda, dişleri de çarpanalarda: «Bismillahirrahmanirrahim!» dedi.

Balım Usta, kol gırgırının ucunu, yokuşlayan yeraltı yolunun son baca çıkmasına alın üstü yerleştirirken bir Besmele daha çekti, çevirdi.

Tıp demiş, yüreği, boğazına sıçramıştı, kaya kaya indi eski yerine.

«Balım Usta?»

«Ne var bre?»

«Bayezid Han'ın çadırına, çadır direğinin tam altına açmayalım bacayı, he mi?»

Bu hiç aklına gelmemişti Balım Usta'nın. Sefil Ali'nin her sorusuna sokranıp homurdanan sesi boğazında kaldı; dondu.

Bir an, yeraltı yolunun gece kararmasından değişmeyen tek zamanı buz kesti ikisinin arasında.

Hoca Firuz, Yıldırım Bayezid Han'ın tutsak çadırına gölge seyirmesinde girdi. Üstünde gösterişsiz ama dıvrağından bir çakşır vardı; dıvrak bir cepkene sarınmış ayaklarına da ince yemeniden çediğini çekip bağlamıştı, keçe börkü kömür karasında dolamasız, dalmaydı. Çadıra girer girmez, gölge seyirmeliğinden kıl payı ayrılmaksızın Bayezid Beğ'i selamladı, düş konuşmalarına saklanmış sesi:

«Vakit...» dedi; «Kertildiği saate erdi vakit Hünkârım. Dışarısı uykudadır.»

Çadırın köşe kuytulamasına sinmişti. Bayezid Beğ'in hazırlanmamışlığına bir anlam verememiş bakıyordu. Uykusuzluğuna da. Uykusuzluğu çok belli bir sararmışlık Bayezid Beğ'in alnından akıyordu. Gözlerinin değişik bakışı kara halkalarında derinleşmiş; kısa sakalı, darala darala küçülmüş bir yüzde oğul arısı biçiminde sarkmıştı. Surun, darala darala küçülmüş yüzde olduğundan fazla irileşmiş, alın bu iriliği çekemediğinden burunu aşağı çeneye doğru sarkıtmış gibiydi. Uykusuzluğun yanı sıra, uzun sürmüş, belki de hala devam ettiği kuşkusuz bir beden acısı yüzün bütün görünümüne sinmiş, daralmağı kasmıştı.

Bayezid Beğ, Hoca Firuz'un gölge seyirmesindeki girişine, çadırın köşe kuytuluğuna yine öyle gölge seyir-

mesinde yerleşmesine garip bakmıştı. Gözevlerini alt üst eden bir ağrı, kaşlarının altında yoğruluyor, bu da başını ağırlaştırıyordu. Kafasının içi kazanlarca boş yahut dolu, kaynaması durmak bilmiyordu. Gece boyunca sağ dizinin altındaki nohut fıstıklanmasında yeşillenen beze sancısını kasığa vurmuş, kasığından beynine beynine sıçramıştı. Birdenbire artmış olamazdı. Biraz da düşüncelerinin artırdığı bir sancı olduğunu bilmesine rağmen sancının birdenbire arttığına inanmış, elinde olmayan bir itişle arada sırada sıyırıp baktığı sağ bacağının diziyle kasığı arasında damar damar kabardığını, yer yer başka bezelerin kabaran damarlara mercimek iriliğinde yerleştiğini fark etmişti. Bu bacakla nasıl kaçacaktı? Nereye kaçacaktı, niçin kaçacaktı?

Kaçmak düşüncesiyle birlikte sorular, sorularla birlikte nohudumsu bezelerin sıkıştığı bacağı, bacağıyla birlikte de veremediği cevaplar soluk borusuna dizilmişti. Hepsi birden, suya atılan taşlardı sanki atıldıkça kabarcıkları yukarı çıkıyor, taşlar aşağıya, dibe iniyorlardı, bir an geliyor, taşlar soluk borusunda kümeleniyor, hava kabarcıkları boğazında hıkırdıyordu; bir an geliyor nefes alması zorlaşıyor, kurbağaların kesesine dönüyordu gırtlağı; hırıl hırıl bir hafakan bütün göğsüne yayılıyordu. O zaman gözleri çadırın döşemesine çakılıp döneliyordu orda. Oraya, çakıldığı yerin çevresine. Kim ise bu Balım Usta nerden baş verip görünecekti? Döşemedeki halı nasıl kabaracak, aşağıdan gelecek olanları neresinden belli edecekti; düşlemesine bir sıyırtı duyuyor, yine aynı zamanda düşlemesine bir halı kabartısı görüyordu. Bazen kabartı yırtılıyor, bir kaç misli büyümüş bir körsü başı, yumuk kafasını yırtılan halı kabartısından kaldırıyor, nasıl bir ses ise biraz toprağımsı biraz yeraltı sesinde hüzünlü ciyaklamayla sesleniyordu:

«Geldim! Geldim! Geldim!» dercesine aşağı sarkmış kazıcı kemirici iki kazma diş, hafifçe çengel kıvrımında ışılıyordu. Balım Usta'nın biçimlendiremediği yüzü de bundan başka türlü olamazdı herhalde. Gelirse böyle gelecek, şuralardan bir yerden çıkarsa orta yere böyle bu biçim çıkacak.» dedi. En uygun yer neresi, ne bilirdi? «Orta direğin tam dibi olsa!» diyordu dinlemek istemediği bir ses; «Çadır başımıza yıkılsa, herkes görse yıkılışı...» Bu, özünün de yıkılışı olacaktı, tıpkı Ankara Savaşı gibi.

Sıçrıyordu sık sık. İçindeki sesten bunaldığı için, durmadan Balım Usta'nın çıkacağı yeri arayan gözlerinden yorulduğu için, bunalımla yorgunluk yükünü bir arada taşımakta güçlük çeken boynu başını taşıyamıyor, göğsüne düşen başı ise sıçramasına sebep oluyordu. Belki dalıyordu gözleri, içi geçiyordu; uyku, uykumsuluk, baş ağrısı, beyninde sancıyan bezeler, kasığını çekip çekip bırakan illet... Artık hangisiyse, hepsi, Bayezid Beğ'in bir yanından tutuyor alıp alıp götürüyorlardı. Sıçramaları bir geriye gelişti. Geriye gelişi ise bir pis beklemeyeydi. Ne zaman görünecek Balım Usta'nın başı? Nerden, nasıl çıkacak?

Çıkınca ne olacaktı pekey? Balım Usta'nın görünmesi neye yarayacaktı? Bu diz, bu bacak nereyece giderdi? Gitse, söz gelimi varsa Amasya'ya, Çelebi Mehmed oğlunu bulsa ne olacaktı?

Hasta bir eski padişahtı. Hastaydı evet artık bilmesi gerekti bunu, bir yanı yarımdı. Kaçırılmak istenen kişi bu hasta, bu bir yanı yarım olan kişi değildi ki, kaçırmak istedikleri kimse Yıldırım Bayezid Han idi. Balım Usta ona geliyor. Çelebi Mehmed oğlu onu istiyordu. Bayezid Beğ, kendisi, kendi özünde, içinde oturduğu tutsaklık çadırında Yıldırım Bayezid Han arayacak halde olduğunu

seziyordu, arıyordu bulamıyordu. Öyle bir Yıldırım Bayezid Han yoktu artık, onun yerine bir hastayı, bir yanı yarım birini kaçıracaklardı. Gülünç olmaktı bu! Gülünce gitmekti! Şunca zamandır tutsaklıkta geçmiş günlerinin gizlediği bir gülünçlük. Ankara Savaşı'nın sonunda dünyanın bilmesiyle yetinilmemiş bir gülünçlük ki yeni, yeni, yeni baştan duyulacak, bilinecek, eğlenilecekti. Öyleyse Balım Usta çadırın orta direğinin tam dibinden açmalıydı çıkış bacasını, çadır üstlerine yıkılmalıydı, hiç değilse bu son gülünçlüğü örtmeliydi yıkılan çadır.

Neredeyse bunun için dua edecekti, etmeğe yelteniyordu, dili varmıyordu. Dili ağzında paslanmış, yarım haşlanmada kıpkırmızı bir pas rengine bürünerek pelteleşmişti, gereksiz bir fazlalık olmuştu. Çiğnemeğe kalksa ne acıyacaktı ne de canı yanacaktı. Dili paslanmış bir eski padişah? Dizinden yukarısı nohut iriliğinde bezelerin karıncalandığı at binemez bir eski Beğ... Soluk borusu tıkanmış hafakanlarda lıkırdayan hareketsiz, ateşsiz, ışıksız bir yıldırım? Kaçarsa, götüreceği bunlar olacaktı, yalnız bunlar!

«Evet, gerçek bu!»

Mırıldanışı körüneydi. Hangi gerçeğin mırıldanmasına kapıldığını sezinleyemiyordu. Çok pek çok eskilerde sanki öyle bir eskilik olmamış öyle bir eskiliği yaşamamıştı ama öyle bir eskilik olmuş öyle bir eskiliği yaşamış gibi. Yaşadığı gerçekler mi, şimdi mi, şimdiden sonrada mı? Yoksa hepsi bir arada yoğunlaşmış gerçekler mi? Ne yararı olacaktı bundan böyle?

Kimi Demirci Boran Usta kimi İne Beğ. Kimi öz karındaşı Yakub Beğ'in boğulmuş yüzü, kimi Doğan Beğ olarak. Bazen Emir Sultan'la Molla Fenari, en çok Niğbolu'daki yeniçerinin yüzü halinde görünen gerçekler de vardı fakat siliktiler, eski canlılıklarını eski alıcı

soluklarını duyuramıyorlar yahut serinletici olamıyorlardı ama bir tek yüzde, bir tek gerçekte birleşiyorlardı: Balım Usta'da. Gelecekti.

Geliyordu. Şuralarda bir yerdeydi. Şuralarda bir yerden baş gösterecekti, Bayezidliğini alacak yeni bir gülünçlüğe götürecekti.

O zaman keçeleşen bedeni keçeliğini atıyor, duygusuzlaşmış eti kemiği gümbürdüyordu. Gelen Balım Usta değil, gelen yıllar öncesini lanetlemiş olan top dökümcüsü Demirci Boran Usta'yla el ele vermiş öz karındaşı Yakup Beğ'in Kosova'da boğulmuşluğu idi. Yüzde yüz onlardı. Balım Usta'nın kimliğine bürünmüşlerdi. İçinde yoğrum yoğrum yoğrulduğu gülünçlüğü yeter bulmadıklarından yeni daha gürültülü, daha ağdalı bir katran gülünçlüğüne götürmeğe geliyorlardı. «Balım Usta çadırın orta direğinin tam dibine açmalı çıkış bacasını, tam dibine!» Son gülünçlükten kurtulmanın tek yolu bu idi. Başka türlü bir kurtuluş yolu aklına gelmiyordu.

Başka türlü bir kurtuluş yolu...

Olamaz mıydı? Yok muydu gerçekten?

Gözleri demir bukağılara zencirlenmiş bir ağırlıkta, gözevlerinin ağrısını sürükleyerek parmağındaki yüzüğün zümrüdüne eğiliyordu. Yeşili zehir koyusunda, tutsak çadırın havasında donuk, donuk, donuk bir zümrüt, dört köşe... Köşeleri yuvarlağımsı; atarsan ağzına zorlanmadan bir diş bastırışta çıtır diyecek bir incecik! Bir damlanın akışı ağzını içine, yeşil bir dinlenme ki eşi benzeri bulunmaya! Sonra...

«Hiç bir nesnenin sonrası yoktur bre Bayezid! Tanrı sonralığı kendi için yaratmadı mı?»

Gözlerini çeken, çeken, çeken zümrüdün donuk ışığında, çadır nasıl bir tutsak havasını yipildeterek duyuruyorsa zümrüt de öyle gözlerini kaçınılmaz bir tut-

saklığa çekiyordu. Çadır içi tutsaklığı bir ölüm, zümrüt ışığının tutsaklığı bir kurtuluş idi, o türde görünüyordu.

Hoca Firuz Paşa'nın çıkışı ile çadırdan te nice sonra: «Vakit kertildiği saate vardı.» dediği gece zamanında bir gölge seyrimesinde yeniden çadıra girdiği saatece geçen müddet içinde Bayezid Beğ vara vara «Hiç bir nesnenin sonrası yoktur bre Bayezid.» ferahlamasına varmıştı. Fakat bin yıl yaya yürüse yayan yapıldak yürümenin erimesi ancak bu denli yorardı yüzünü; bunca daraltarak küçültür, bunca kasardı. Belki de bunca baş ağrısıyla iç ezikliği vermezdi. Vardığı ferahlık sadece gönlünde idi. Hele; «Tanrı sonralığı bir kendisi için yaratmıştır.» diye düşününce zümrüdün zehriyle göçüp gitmenin cevabını da verdiğini sanınca ferahlaması iyice yüksüzleşti. Bütün mesele, şimdi Hoca Firuz Paşa'ya bir iki söz söyleyebilmekteydi. Paslanmış, yarı hastaymış da pelteleşmiş dilini güç yetirir de döndürebilirse ağzında o da kolaylaşabilirdi. Musa'yı sormağı denemekle başlaması işe yarardı ola ki. Fakat: «Dışarısı nasıl bir uykuda?» diye söylendi dili tembelce.

Hoca Firuz Paşa, Bayezid Beğ'in görünüşünden işkillenmişti, tutsaklığından öncesini de, tutsaklık günlerini de iyi bildiği Hünkâr'ın varla yok arası bir uyku görünüşünde duruşu, bir umutsuzluk çökeleği olup yüreğinde yağlanmıştı. Daha akşam sonu ayrılışında bıraktığı Bayezid Beğ bile değildi görünen oturmuşluk. Kaçışın sonundan kuşkulanmağa başladı. Hatta bu kaçışın, göstermelik bir kaçış olmasından korktu; bir danışıklı döğüş havası mı vardı ne? Timur'un hazırladığı bir oyun bile olabilirdi. Haberi getirip götürenler, Çelebi Mehmed Beğ'in has adamları görünüp Timur'a satılan, Timur'dan yana çalışır, ikili oynar kimseler olamaz mıydı? Ne düşündüğünü bilmediği Hünkâr'ı bütün gece uyumadığına

göre böyle, çöktüğüne göre... Tutsaklığında bile çökmez bildiği bir Yıldırım Bayezid Han çökmüş ise düşünmüş, düşünmüş, düşünmüş de o düşüncelerin sonunda çökmüştü muhakkak! O düşünce bir kesin karardan değilse yüzde yüz kaçışlarının içyüzünü öğrenmektendi.

Paşalığını, Hoca Firuzluğunu bir yana bırakmalı, Bayezid Beğ'in Hünkârlığını da unutmalı, iki kader yoldaşı olmanın içtenliğinde apaçık konuşmalıydı. Kaderse, ikisinin ötesinde bir kaderdi bu, bütün Anadolu'yu, Rumelini, Türkmen'in her birini ayrı ayrı pençesine alacak bir kader söz konusu görünürken açık konuşmaz ise önce Hünkârına karşı utançlı duruma düşerdi, düşmez miydi? Açık, apaçık konuşmalıydı kararını verdiğinde, Bayezid Beğ'in sorusu bocalattı Hoca Firuz Paşa'yı. Dışarısını aklına getirdi, dışarısının nasıl bir uykuda olduğunu...

«Çıt yok Hünkârım, er ezanına bir az vakit var. Timurlular er ezanı okumaz. İnsanların, çeri de olsalar kendilerini uykunun en koyusuna yatırdıkları bir vakittir. Gaflet basması denir hal.»

«Nöbetçiler? Karakol, devriye mevriye? Benzerleri?»

«Görmedim. Olanlar da sinmiştir bir duldaya.»

«Orduların kötü vakti desene, sersemleme vakti. Serin midir hava dışarda?»

«Epeyce serin Hünkârım. Mart gecesinin sabah ayazı. Gökyüzü açıktır.»

Laf açılıyordu; Bayezid Beğ'in daralmış yüzü donmuşluğundan çözülüyordu; gözleri yaklaşıyordu uzaklaşmışlığından. Hoca Firuz Paşa bu durumda düşündüklerinden yorulmuşça, Bayezid Beğ'in halini, uykusuz geçmiş tekleyen bir geceye yorumlayıp hak vermeğe hazırlanıyordu eğer Hünkâr acayip bir soru sormasaydı:

«Firuz, Musa neden görünmez? Dün de sorduydum, sabahtan bu yana yok ortalıkta. Timur beni görmesini mi yasakladı yoksa oğluma?»

Bayezid Beğ'in sesi işkilli değildi, kuşkulu değildi ama hem işkilli hem kuşkulu bir burguda ağır ağır dönüyordu. Hoca Firuz bir kere daha kaçış hesabının Timur'un oyunu olup olmadığını düşündü. «Musa Beğ?» derken gerçekten de dün sabahtan beri görünmemiş olduğunu hatırladı.

«Evet Hünkârım, görmedik. Lâkin... Hastalanırsa duyulurdu; hastalık Musa Beğ'den o kadar ırakta durur-du ki zaten.»

«Musa Çelebi oğlumun görünmemesi? Firuz. Bizim kaçışımızın bu sabaha denk düşmesi ile ilgili görünür mü? Yani Timur, dün akşam Emir Sultan'ın Timur'dan getirdiği Balım Usta sözünü de hesaba katarsak Timur Musa'yı yasağa almıştır derim ben. Yoksa neden yoklamasın? Verecek karşılığın var mı?»

Verecek karşılığı olsa Hoca Firuz çoktan verirdi. İçine düşen kurt ne denli uğursuz kemirişlerde dişlerse dişlesin aldırmaz, söylerdi. Gelgelelim Musa Beğ'in yasağa çekilmiş olduğunu düşünmek Firuz Paşa'yı, kaçışın Timur oyunu bir kaçış olduğu inancına götürüyordu. Onu söyledi çekinmeden:

«Hünkârım siz de mi kaçışın oyun olduğunu sanmaktasınız?»

«Nasıl bir oyun?»

«Timur'un bir oyunu?»

«Timur'un mu? Bre... Bre Firuz sen ne dersin?»

Bayezid Beğ'in, işin bu yanını düşünmediği belliydi. Hoca Firuz hatırlatmış olmakla kötü ettiğini anladı ama neden sonra, hem de nasıl bir uygunsuz durumdayken... Fakat söylemişti bir kere. Aklına gelenleri kısa kısa an-

lattı. Bayezid Beğ'in omuzları düşüverdi.

«Bre bu şimdi mi aklına gelir oldu Firuz?»

Yaşlanmış, elden ayaktan düşmüş bir Türkmen kocasının açmışı yahut ilenişi ile Bayezid Beğ'in: «Şimdi mi aklına gelir oldu Firuz?» deyişi arasında ayrıcalık yalnız «Bre» ünlemesindeydi. Bayezid'in «Bre!» diyen ünleniş sesi olmasa düpedüz bir yakınış olacak ses idi. Hoca Firuz duyunca iliklerinece üşüdü. Ne var ki, öyle değil de şöyle demek istemiştim ben demesine lafı çeviremedi; daha doğrusu lafın çevrilecek yanını bulamadı. Üşümesi terlemeğe dönüyordu. Bayezid Beğ'e bakamadı. Aklı harıl harıl iç açacak bir cümle aramaktaydı. Derken irkildi. Bir acayiplik vardı herhal. Ya içerde ya dışarda bir acayiplik vardı. Bir küçük siyilti, saklanan biri, saklanmak isteyen birileri. Kulak kesildi her yanı. Dışardan gelmişti galiba. Çünkü içerisi az önce ne ise yine o idi.

«Hünkârım izniniz ile...» deyip yere attı kendini, kulak verip yeri dinledi; yanlamasına, bir kulağının üstüne yatmıştı.

Doğdu doğalı yerinden kalkmamış bir insanın alışmamışlığındaki acayip sallanışla kalktı Bayezid Beğ, zorlanmıştı:

«Ne vardır? Nedir?»

Başı döndü. Çadır yerden tavana, tavandan yere indi çıktı sanki yuvarlana döne. Eski zamanlar da buna yakın bir baş dönmesinde gülünç durumlara düşmüştü. Hangi bir zamanlardı acaba? Fakat bir zamanları düşünecek sıra değildi şimdi. Hoca Firuz yer dinliyordu, çadır eteği dinliyordu. Bir şey, her ne ise ya oluyordu ya olmak üzereydi. Hoca Firuz Paşa diz üstü el ayası sürünmesinde, bu yeri koklamadığı noksan, kim bilir belki kokluyordu da, sesler aranıyordu.

Bayezid Beğ biraz olsun topladı baş dönmesinin ge-

tirdiği sersemlemesini. Başlangıçta arzu ettiği kaçışa pek istekli değildi artık. Dizinde yörelenen sancıya da aldırış etmek istemiyordu, üstüne üstüne gidercesine ağırlığını dizinden ayağına aktarıyordu:

«Firuz! Bir de direğin dibini dinle.»

«Siyilti yerden değil Hünkârım bana kalırsa dışardan.»

«Dışardın mı?»

«Birileri ayaklarına keçe sarmış olmalılar.»

«Timur'un kötü ipucu boşuna değil mi yani?»

Hoca Firuz, emin olmak için sürünüşünü az önce duldasına sindiği köşeye çekti. Dayadı kulağını. Hemen döndü. Sesi kısığın kısığında; «Burada.» dedi. «Adamlar var. Bize duyurmamağa çalışan, üçü beşi bir arada. Ya dinliyorlar ya bir kıpırtı bekliyorlar. Benim çadırda olduğumu da bilirler.»

«Hani uykudaydı dışarısı.»

«Uykudaydı Hünkârım. Aldatmacasınaymış uykudalığı. Bilemedim.»

Yeri değilken güldü Bayezid Beğ. Diri bir ölü gülüştü. «Gamlanma.» dedi. «Bilseydin ne olurdu?» Sancıyan ayağını sürüyerek geri çekti. Oturdu «Toparla kendini. Dışarı çıkamazsın, kılığın uygunsuz. Böyle giyinmeseydin çadırına dön derdim. Giyilmene sebep bulamayız. Gülerler bize.»

«Kaçmaktan...»

«Kaçmağı düşünme. Dışardaki adamlar ne yaptığımızı, ne yapacağımızı biliyorlar. Bekleyecekler. Bize yanmam, Balım Usta'yla adamlarının başı derde girecek. Bizim yüzümüzden ölecekler ona yanarım. Keşke direğin dibini oysalar.»

«Hünkârım çadır çöker o zaman.»

«Çökmeli. Dün sen de işimize yarar demiştin, çök-

meli. Çökünce karışıklıktan yaralanıp Balım Usta'ya kaç, onları kurtar.»

«Ya siz Hünkârım? Kalacak mısınız?»

«Kalacağım Firuz. Kalmam gerek!»

«Seni almadan gidemem Hünkârım, bağışla beni.»

«Ya bizim için ölecek olanlar? Onlar ne olacak?»

«Onların kaderi bu Hünkârım, işi bu!»

«Hayır. Savaşta değiliz. Devlet için de diyemeyiz. Nizam-ı âlem bahanemiz de kalmadı. Kaçmak işe yarasaydı ölsünler derdim belki. Kaçmak işe yaramayacak.»

«Hünkârım dağınık Anadolu'yu kim bir araya getirecek? Bölük pörçük orduyu kim bütünleyecek? Sen olmazsan kim ayağa kaldıracak devleti, Türkmen'e kim çekidüzen verecek?»

«Sana bir cevap veren bulunur Firuz, cevabı benden bekleme. Ankara Savaşı'nda ölseydim ölümüm bir değer kazanırdı. Niğbolu'da ölseydim adım dilden düşmezdi. Tanrı bana bu ölümleri çok gördü. Burdan kaçarsam kaçışım ne getirecek? Kolu budu kırık ordu bir bölüğe daha gidecek, toprak bir parçaya daha paylanacak. O durumda ölürsem lanetlenirim Firuz, ben beni lanetlerim herkesten önce. Tutsak iken ölmeliyim. Hem benim için hem oğullarım için böylesi eyidir. Mehmed Çelebi oğlum bizi sevdiğinden eksik düşündü. Firuz? Dışarda yürüyenler mi var bana mı öyle gelir? Keçeleri de çıkardılar ayaklarından dinle bakalım.»

«Yürüyenler Hünkârım, haberimiz sızmış, sızdırılmış, nasıl?»

«Hayınlık insanla birlikte yaratılmıştır Firuz, bilmez misin? Su olsa da abdest alsak olacaktı, akşam leğen ibrik gözüme iliştiydi. Neyse sabredelim.»

«Otağın kapısının önünde durur Hünkârım, getireyim.»

«Otağın mı?» Güldü bir hoş; «Kendini nerde sanırsın ki Firuz? Dil alışkanlığından ayrılamıyorlar kolayına gönül, düşünden ayrılamıyor, Pekey, getir abdest alalım bir de sana borçlu kalalım giderayak Paşa. Bakalım bunca borcu nasıl ödeyeceğiz, nerde ödeyeceğiz, altından nasıl kalkacağız? Gölgelenmeği bırak artık, nasıl olsa ne yapacağımızı biliyorlar, saklanmadan dolaş, hatta bir ışık daha yak.»

Hoca Firuz Paşa, Bayezid Beğ'in isteklerini hemen yerine getirdi. Bir yerine iki ışık yaktı. Leğen ibriği çekinmeden alıp getirdi. Hünkâr'ın eline ilk defa abdest suyu veriyordu, bir hata yaparım korkusundaydı.

Bayezid Beğ, umulmayacak bir şekilde düzelmişti. Tutsak günlerinin en iyisinden de iyiye dönmüştü. Sakalının örtemediği yüzünün sarılığı gitmiş, gözlerinin uykusuzluğu birdenbire dinlenmişti. Elini suya uzatırken Ankara Savaşı'ndan bir gün önceki Yıldırım Bayezid Han olmuştu. Suya uzattığı ellerini uzun uzun süzmüş, parmağındaki zümrüt yüzükle oynamıştı: «Allah Allah» deyip mırıldanmıştı: «Şu işe bak hele, demek bunun için ikirciklenmiş, bunun için Minnet Beğ'e vermemişiz.»

Firuz Paşa soramıyordu. Hünkâr'a abdest suyu vermenin huzurundaydı. Kılığı da kendine uygun olsa, yaptığı işin yüceliğine olduğunca bırakacaktı özünü ama bir yadırgadığı, bir utandığı kılığıydı.

Yıldırım Bayezid Han, Hoca Firuz'un soramadığını kendiliğinden söyledi; «Ankara Savaşının sonunda, Çataltepe'deki halimizi hatırlar mısın? Ali Paşa'nın Süleyman'ı alıp kaçtıktan sonraki halimizi? Minnet Beğ'i Çelebi Mehmed oğlumuza Amasya'ya çekilmesi için haberciye koşturuyorduk. İnanması için kendimizden bir bilecelik verelim dediydik, elimiz bu yüzüğe gittiydi. Çıkarıp veriyorduk. Neden bilemem o sıra o hengâmede içim-

den bir güç yetip elimi tuttu, yüzüğü çıkarttırmadı. Bu kadarını bil yeter, meğer bugün için saklamışız. Saklatmış saklatan, bugüne saklatır.»

Susmuş ve bir daha konuşmadan, yüzüğe bakmadan abdestini almıştı. Abdestten sonrası ise, bir curcuna sanki neyi ne olduğu birbirine girmişti. Önce, çadırın döşemesindeki halı bir uçtan kabarmıştı. Leğen ibriği aldığı yere götüreceği esnada görmüştü Firuz Paşa kabartıyı, sonra halının kımıldamasını, sonra bükülüşünü. Leğen ibriği düşünmeden bir kıyıya atmış, tıngırtısına aldırmamış: «Hünkârım geldiler! Balım Usta'dır bu!» deyip halıya atılmıştı.

Bayezid Beğ'in «Yazık! Direğin dibi değil.» hayıflanmasına bakmadan halıyı çekip sıyırmış, henüz yarım oyuk yeraltı bacasından, insan suratını çoktan şaşmış bir adamın buruşuk, körce, yamru yumru bakışına seğirtmişti:

«Şükür! Geldiniz, tamam!»

Söyleyebileceği bu soluk olmuştu Firuz Paşa'nın.

Bitivermişti.

Yapacağı da bitmişti herhal ki, bir Bayezid Beğ'e, bir oyuktaki Balım Usta olması gereken surata bakıp durmuştu. Balım Usta olması gereken surat, boğulmuş soluklarda boğulmuş homurtularla: «Hünkâr! Hünkâr tezlik gerek, baca kayar, seğirtesin hele seğirtesin!» demiş, Bayezid Beğ'in yüzüne hoşun hoşu bir tebessüm doluvermişti ama yerinden de kımıldamamıştı.

Hoca Firuz Paşa, Yıldırım Bayezid Han'a çapmış fakat daha: «Hünkârım, Balım Usta tezilsin der!» demeğe fırsat bile bulamamıştı. Çadır yıkılırcasına dolmuş, sesler, ışıklar, palalar kalabalıklaşmıştı. Hünkâr'ın gürleyen sesi: «Balım Usta kaç, bu buyruktur.» diyerek atılmış, girenlere karşı dikilip: «Bre ne çılgınlığıdır bu soysuz-

luk, utanmaz mısınız?» paylamasında siper olmuştu.

Hoca Firuz durumun dönüşüne kendini kaptırdığından başka bir şey düşünmemiş, sıyırdığı halıyı kaptığınca yerine serivermiş, oyuğun az bu yanında önüne durmuştu, dimdik. İki adım önünde Hünkâr'ı ayaktaydı, girenlere soysuzluklarını hatırlatan duruşunu kayalaştırmıştı. Sonra bir yüzbaşı, bir yüzbaşı daha, sonra bir binbaşı, bir binbaşı daha gelmişti. Balım Ustalar kaçmış olmalıydı. Yıldırım Bayezid Han'ın kayalaşmış dimdikliğine en son bir binbaşı daha gelmişti, Hoca Firuz Paşa'yı göstermiş: «Götürün bunu!» diye haykırmıştı, «Hemen! Boynu vurulacaktır!»

Yıldırım Bayezid Han'ın omuzlarının sarsıldığını görmüştü Firuz Paşa, daha kötü bir durumu önlemek için yürümüş, Hünkâr'ın yanına gelir gelmez diz çöküp ellerine sarılmış, yüzünü, sarıldığı ellere yaslamıştı: «Bağışla beni Hünkârım, sana yakışır bir Beğ olamadıysam bağışla beni.» demişti.

Hünkâr'ının elleri buz soğukluğundaydı.

«Kalk Firuz.»

Kalkmamıştı.

«Hakkını helal et Beğim. Hakkını helal ettiğini duyayım.»

«Hakkım. Firuz sende ne hakkım var ki? Sen bağışla beni! Binbaşı! Beni Timur'a götür! Hemen şimdi götür! Firuz'a dokunmayasın sakın!»

Fakat Binbaşının da sesi kesin çıkmıştı:

«Emir Timur'un buyruğudur Hakanım. Beni bağışlamanızı dilerim. Emir Timur sizin istirahat buyurmanızı emrettiler, size yaraşır bir çadıra buyur edileceksiniz.»

«Nasıl buyruktur bu ki binbaşı nasıl buyruktur ki bu, bizden bizim yoldaşımızı ala?»

«Firuz Paşa, yine daha kötü bir durumu önlemek için, Hünkâr'ının iki elini de öperek kalkmış, güvenli, sağlam adımlarla yürümüş; «Binbaşı götür beni.» demişti. «Çadırıma götür beni, önce üstümdekileri değişeyim. Yıldırım Bayezid Han Beğiyim ben, ölürken üstümde bana yakışan olmalı.»

Sonra bir bomboş çadır, bir an, bir bomboş çadır! Bekleyen bir yahut iki çeri vardı herhal. Başlarını önlerine eğmişler, gözlerini yere dikmişlerdi. Padişah olmanın da bir işe yaramadığını mı düşünüyorlardı acep?

Parmağındaki yüzüğün zümrüt kaşını avucunun içine doğru tersine çevirivermişti Bayezid Beğ. Avucunun içini, ağzını kapatır gibi dudaklarının üstünde tutmuş, dişleriyle yüzüğün zümrüt kaşını ısırmıştı, zümrüt ağzına düştü. Dişlerinin arasına aldı. Bir daha ısırdı bu sefer hafifçe, ısırmakla ısırmamak arası, çıtır diyen sesi, zümrüdün kırılışını duydu ağzının içinden, sonra bir damla acılık damağından boğazına yayıldı, boğazından gırtlağına, gırtlağından...

Ne kadar garip, gırtlağından, orada durmayıp, hemen beynine atlayan bir uyuşukluk duyar gibi olmuştu, uyuşukluğun ayak seslerini. «Ya bundan önce yaşayan Bayezid ben değildim ya şimdi ölen Bayezid ben değilim.» diye düşündü.

Sonra o da yok, yıllardır özlediği bir sonsuz dinlenişin kokusunu duymuştu. Üzeri kızarmış yağ zerreciklerinde naneli misk gibi, sıcak buğuları dumanlanmış bir çanak toyga çorbasının kokusu muydu ne?

Değilse ondan daha güzeli olamazdı.

Timur inanamadı önce. Nerdeyse binbaşının, «Şaka yaptım.» demesini bekledi, ona bile razıydı. Binbaşı; «Şaka yaptım.» derse gülecek, derin bir soluk alacak, çocuğunu paylayan babaların kaş çatışında; «Bir daha yapmayasın.» demekle geçiştirecekti. Gelgelelim ne binbaşının; «Şaka yaptım.» diyecek hali vardı ne de böyle bir olmazlığa heveslenebilme yiğitliği.

Bayezid Beğ'in kaçma hesaplarına giriştiğini öğrendiği gün, daha onu çadırından alması, yanına takıp ava mava bir yerlere çıkarması, en iyisi Akşehir'den başka bir yere taşıması gerekti. Şimdi, iş işten geçtikten sonra akıl ediyordu bunu ama nafileydi, Bayezid Beğ ölmüştü.

Binbaşı, nedense sapsarı bir yüzle, dudaklarında bir çocuksu titreme, dokunsan ağlayacakmışçasına bir üfürük sesle Bayezid Beğ'in ölüm haberini söylüyordu. Timur'un gazaplanmasını, «Alın götürün bunu, söyletmeyin!» buyruğunda ne biçim bir ceza verecekse, vereceği cezayı bekliyordu.

Bayezid Beğ ölmüştü demek.

Yıldırım Bayezid Han. Mısır Halifesinin, Rum Ülkesinin Sultanı deyip yere göğe konduramadığı, Timurlular arasında bir soruşturma yapılsa gözünü kırpmadan yarısının «Bayezid Beğ bir tektir.» diyeceği adam ha? Kefereye kendi yurdunu dar getirmiş savaş ustası?

Yok canım. Bir yanlışlık olmalıydı bu işte. Bayezid Han ölemezdi; ölse dahi burada ölemezdi, tutsağıyken? Onu Semerkant'a götürecekti, onu Çin'e götürecekti, onu... Timurluğunun ünü tünü diye her yere götürecek, herkese gösterecekti; Seyyid Bereke'nin kaçışından sonra bomboş kaldığını zannettiği yüreğine gurur taşı olarak yerleştirecekti.

Boş, hepsi boş şimdi her şey yarım! Seyyid Bereke'den sonra şimdi de Yıldırım Bayezid ha, o koca tutsağı ha? Yok, yok canım, hadi bre olamazdı, yanlış duyuyordu.

Binbaşı, Timur'un bumburuşuk yüzüne aralıklı çizgilerin oturduğunu görüyordu. Soluğunu tutmuş, bumburuşuk bir yüz renkten renge giriyor; küçük seyrimemsi sıçramalarda gitgide bozuluyordu. O anda Binbaşı, binbaşı olmaktansa çöp süpürücü yarım akıllı Tengiz'in yerinde olmağı istedi ama istemekle olmayacak bir değişmenin düşüne dalmanın boşunalığında kaldı. Bu gitgide bozulan yüz, bir de Timur yüreğinin yüzü ise nasıl taşar, orasını Tanrı bilirdi ancak; bakıp beklemektense başını önüne eğip beklemek, başına geleceğe razı olmak... Binbaşıydı şunun şurasında; bekleyecek, razı olacaktı.

Emir Timur bekleyen Binbaşıya, her çeşit anlama gelecek bir güvensizlikte: «Rahatla Binbaşı.» dedi; «Rahatla rahatla, rahatla da baştan anlat. Anlat bre!»

Binbaşı, Hoca Firuz Paşa'nın boynunun vuruluşundan başladı. Ne ondan önce ne ondan sonra Yıldırım Bayezid Han'a dokunulmadığını, buyruk gereğince davranılıp kılına zarar gelmemesine çalışıldığını, çadırında istirahate bırakıldığını anlattı hep aynı tekdüzelikte; mümkün mertebe Bayezid Beğ'in ölüm haberini geçe bırakmak istiyor, alışıklık olursa kurtuluşu alışıklıkla

görüyordu. Timur'dan bir ceza geleceğine yüzde yüz inandığından, haberi getirdiğine de getireceğine de bin pişmandı. Buna rağmen «Ben haberi tutsağın nöbetçilerinden aldım.» der demez dili tutulmacasına Emir Timur'un hışmına çarpıldı: «Tutsak değildi, padişahtı padişah! Yıldırım Bayezid Han idi, ona göre konuş Binbaşı!»

«Bağışla beni Emirim; üzgünüm, şaşkınım, ne diyeceğimi bilmiyorum.»

«Ben de!»

Binbaşı yanlış duymamıştı ama yanlış duyduğunu sandı. Emir Timur'un yüzündeki, bu sefer gerçekle yüz yüze gelmiş çizgilerin çizdiği ala kesmiş çöküntüyü görünce göz aldanmasına verip inanmasına açtı gözlerini, yanılmıyordu, Emir Timur boyun eğmişti. Nedenini bilemiyordu ama bu boyun eğişin herkes gibi, bir güç yetirilemeyene baş eğmekten ayrıcalığı yoktu. Rahatladı ilk defa; «Yıldırım Bayezid Han'ın ölüm haberini nöbetçisinden aldım.» dedi; «Çadıra vardığımda, katılamıştı.»

«Yazık! Cihan onun gibisini bir daha yetiştirir mi bilemem. Say ki göğün bir direğidir yıkılan. Böyle mi ölmeliydi?» İç çekmişti herkes gibi, bir güç yetirilemeyene iç çekmişti. Kendine geldi hemen; ayağa kalkarken: «Hekimlere söyle, ölümün nedenini bulsunlar.» dedi. «Sağ olan durup dururken ölmez, Bayezid gibi biri eceliyle ölmez, ölmez eceliyle.»

Ayağa kalkmadan önceki Timur'la ayağa kalktığında konuşan Timur bıçağın sırtıyla ağzı arasındaki fark uzaklığında birbirine benzemez iki adamdı sanki. Oturan Timur iç çekiyor, ölüme boyun eğiyor, Bayezid Beğ gibi birinin sonuna hayıflanıyorken ayağa kalkan Timur iç çekişinden kuşkulanıyor, ölüme boyun eğişinden işkilleniyor, Bayezid Beğ'in ölümünde bit yeniği arıyordu.

Az önce rahatlayan Binbaşı yeniden kabuğuna çekilmişti. Hekimler, Bayezid Beğ'in ölüm nedenini bulurlarsa ne olurdu sonu? Bayezid Beğ'in ölümünde ne sebep olabilir, bulunursa suçlusu mu aranırdı acep? Suçlusu? Bayezid Beğ'in uzaktan göz kolaçanlanması Binbaşıya verilmemiş miydi? Öyleyse? İçinden: «Eyvah»'ı çekmeğe hazırlanırken Binbaşı, Emir Timur sesinin açlıkla tokluk arası bir kaypak dolulukta:

«Cenaze töreni için bütün ordu hazırlansın.» buyurdu; «Bayezid Han'a yaraşır bir geçit töreni yapılsın; ordum Hanın cenazesinin önünden bir bir geçmeli, selamlamalıdır. Ordumun şimdiyece ulaşamadığı bir gurur olacak bu Binbaşı. Aynı zamanda tatmadığı bir acı. Biz büyük bir yanlışlık yaptık Binbaşı, büyük bir hata. Hatamızı selamlayalım. Hadi durma, durma dedim Binbaşı, durma!»

Binbaşı çıktıktan sonra Bayezid Beğ'in ölümü Emir Timur'un yüreğine bir yanar taş olup düştü. Düştüğü andan başladı odunu cingilemeye, gide gide olanca damarına yaydı alevini. Otağın içi dışı kıpkızıl alevlerde uçuşuyor gibiydi; uçuşan her bir alev diliminde bir ayrı ölüm kısması, kendi ölümüydü. Bir alev yalnızlığında çöktü ölüm. Seyyid Bereke'nin, yıllar önce söylediği sözler, söylendiği zamankinden daha açık, tane tane bir bir kulaklarında çınladı. Yılların ardına nasıl da gizlenmişlerdi nasıl da üstü kapalı kutulara sıkışmışlardı ki alev dilimlerinin yakıcılığında gizlenmişliklerinden sıyrılıyor, sıkışmışlıklarından açılıyorlardı. Kimi dan dan vuruyor kulak içine, kimi çıt çıt çıtılıyordu kulak kepçesine; kimi de mırıl mırıl tırmalıyordu beynine yukarı.

«Haklısın Seyyid Bereke.» diye çaresizlik içinde boyun eğip söylendi; «Her zaman, her zamanki gibi, her zamankinden de haklısın. Ben buraya gelmemeliydim,

benim yönüm Çin olmalıydı Çin! Gideceğim artık, beni temizlerse Çin temizler. Sağ isen de ölü isen de duy beni Seyyid Bereke, haklısın! Haklılığını ispatlaman için bu mu gerekiyordu?»

Bütün gün boyu hep Seyyid Bereke'yi, hep Seyyid Bereke'nin haklılığını düşündü.

Yıldırım Bayezid Han'ın görkemli salacasının önünden geçip yakasını yırtarken yüreğini yırtar gibiydi. Akşamaca süren geçit törenini gözünü kırpmadan seyretti; zaman zaman salacanın içinde kendi ölüsü var sanıyor, dirisinin duygusuzluğunda ölüsünün görkemli salacasına bakıyordu. Bir yanı hep boş, hep noksan; aksayan ayağı sancıyor, çolak kolu sızlıyor, gönlü ağrılarla ağırlaşıyordu. Ne kalmıştı geriye? Ordunun son çerisi de geçince salacanın önünden yaka yırtmacasına adımlarını alıp götürünce geriye ne kalacaktı? Kim nerde ne zaman nasıl hatırlayacaktı bir Bayezid Han'ın yaşamış olduğunu? Oğulları birbirine düşmüş, Beğleri birbirini yemekte, güve düşmüş bir yün kilimden farksız toprağıyla Bayezid'in kalıcılığı mı düşünülür hey Seyyid Bereke?

Akşam ekmeğini yemek gelmedi içinden. Kırk yıllık bir toklukta şişmişti kursağı; bir yudum su bile alacak halde değildi. Sofraya el sürmedi. «Bayezid Han'ın oğlu Musa Çelebi'yi getirin!» buyurdu. «Görmem gerek.»

Musa Çelebi gelinceye kadar, ne söylemeli ne biçim davranmalı onu ölçtü biçti. Bir değişik gün idi bugün, ne yapıyor ne düşünüyor ise değişik yapıyor değişik düşünüyor idi. «Bre ben o Timur muyum, o kazak, o?» Değildi. İnanması güç idi ama değildi. O Timur'un yapmayacaklarını yapmağı akıl etmeyecek bir sümsük Timur'du bu. «Seyyid Bereke, benden öç mü alıyorsun?»

dedi sol boşluğuna öfkeyle. Ama sağ boşluğuna dönüp: «Al al.» dedi: «Hakkındır. Gel gör ki seni yalancı çıkardım işte. Bayezidinin ölüsünü gördün mü? Kalıcılığını, ölüsünden var sen ölç.»

O sırada da Musa Çelebi girdi içeriye, Timur'u selamladı.

Timur bir an göz kararmasında yumdu gözlerini. Çok, hayli genç bir Bayezid Beğ'in yüzüyle göz göze gelmenin irkilişini bir süre geçiştiremedi. Otağın sağdan soldan vuran karanlıkça ışıkları, Musa Çelebi'nin tıkız, yeni yetmelikten kurtulalı pek çok olmamış yüzünün orasını burasını gölgeye almış, şurasını burasını parlatmış, babasının yüzünü aydınlığa çıkarmıştı. Timur'a, az önce söylendiği Seyyid Bereke'nin bir karşılığıymış gibi geldi. Geldiği anda da öfkesi kabardı. Daha önce düşündüklerinin ölçüp biçtiklerinin hepsini bir yana koyup:

«Başın sağ olsun Musa Çelebi.» dedi. «Sana iki gündür babanı görmeği yasakladık, böyle olacağını bilemezdik. Doğan ölür; kaçınılmaz bir temel yasadır bu. Önlenilmez. Acına ortak olmak isterdim. Ne var ki sözle mümkün olur bir ortaklık ancak. Serbestsin. Tutsağım değilsin bundan böyle. Yıldırım Bayezid Han'ın, babanın salacasını sana veriyorum. Herhal Bursa'ya gömmek dilersiniz. Karındaşlarınla danışman gerekir mi bilmem. Bana sorarsan danışma derim. Sana Beğlik vereceğim. Beğlik Kaftanı giydireceğim eğnine, elinde Beğlik buyrultun olacak. Babanın toprağında nereyi dilersen oranın Beğisin, sana hak olarak bağışlıyorum. Başka ne dilersin?»

Musa Çelebi, gergin duran göğsünü, karınsız belini, uzun kollarını bir arada biçimlendiren dikliğini eğmemişti. Babasının değişik bakan gözlerini andıran bakışları yağmuru yağmamış bulutların kabarmasında dönü-

yordu, alnı hafifçe terliydi. «Sağlığını dilerim.»

«Evet, sağlık tabii. Başka? Başka nesne?»

«Beğlik bana gerekmez. Gerekse de istemem. Karındaşım Mehmed Çelebi'nin Amasyasına gitsem eyidir.»

Yavaş konuşuyordu; dikliğinin aksine eğikçe konuşuyordu. Timur, Musa Çelebi'nin asıl söylemek istediğinin bu olmadığını sezinliyordu. Babası Bayezid Han'dan ayrıca bir yanını gördüğünü sandı. Bayezid Beğ'in bedeni eğikçe, sesi dikçeydi; açık, tok, ne diyorsa o olan seslerdendi. Musa Çelebi'nin sesi söylediğinin altında yahut üstünde konuşuyordu. Denemesine sordu:

«Neden Mehmet Çelebi? Neden Emir Süleyman Çelebi değil, neden İsa değil?»

«Mehmed Çelebi'nin gönlü gendir.»

«Ya ötekilerin?»

«Darlanır; sık sık darlanır.»

«Korkar mısın?»

Gizli bir kasılış Musa Çelebi'nin gergin duran göğsünü karınsız beline çekti her hal.

«Korku bilmedik biz Emirim. Babamız bize korkuyu öğretmedi.»

«Babanız Beğliği öğretmedi mi?»

«Babamız...» Söyleyip söylememeği düşünmüşçesine sustu fakat hemen tamamladı: «Babamızın bir sözü olurdu sık sık. Derdi ki: Beği Beğ doğurmaz, Beği anası doğurur der idi.»

«Yahşi! Beğendim. Babanızdan duymamışım.»

«Babamızla konuşmadınız ki Emirim, konuşsaydınız...»

«Evet, konuşsaydık Musa Çelebi, ne olurdu?»

«Konuşmadığınıza göre ne desem boştur!»

Suçluyor muydu yoksa gerçeği mi söylüyordu? Emir Timur hangisi olduğunu seçemedi.

Uzatmak işe yaramayacaktı. «Sen bilirsin!» dedi. «Sözüme geleceksin. Beğlik bir zırhtır, bir kalkandır senin gibilere. Günü gelince sözlerimi kupa yap. Kendinden başkasına inanma. Belki senin çevrene sığınanlar, sen güçlü olduğun için sığınmışlardır, güçsüzken çevrende kendinden başkasını göremezsin. Güçlüyken sana sığınanlar, senden önce bir başka güçlüye sığınmış olanlardır, onu güçsüz yalnızlığıyla bırakıp sana gelmişlerdir. Böylelerine inanırsan yaya kalırsın, bu bir. İkincisine geliyorum: Beğlerini ordunun ileri gelenlerini mala boğma, zenginlik sende olmalıdır, onlarda değil. Adı çok duyulmuşlardan sakın. Üçüncüsüne gelince: Her Başbeğe bir danışıcı gerekir. Sana bir danışıcı söyleyeceğim aklında kalsın, adı Bedreddin'dir; Şeyh Bedreddin adını duymuş muydun?»

Musa Çelebi düşünüre göründü: «Hem duydum hem duymadım.» dedi.

«Nasıl laftır bu?»

«Görmedim kendisini, bilmem. Bir takım laflar edermiş. Ona inananların ağzına bakılırsa, değişik laflar.»

«Bu yüzden Bedreddin'i danışıcın olarak salık verdim. Bir zamanlar bana gelmek istemiş biridir. Bedreddin'e inananlar çulsuz çaputsuz kişiler, varlıklı olmayanlar. Karındaşın Süleyman Urumelinde mallı mülklü ordu Beğlerinden güç alır; Mehmed Çelebi Amasya'da esnafı rençperi dervişi tutar. Bunlar da varlıklı sayılır. Karesi'de İsa Çelebi karındaşın ise ordunun aç takımına bel vermiş. Bedreddinliler senin tabanın olursa varım diyebilirsin, yoksa zordur işin. Gönlü gendir dediğin Mehmed Çelebi karındaşın yok eder önce seni, Beğlik yolunun töresi, kurt oyunu budur, oğul. Oğuz Soyundan gelen bilir bunu. Ben seni tutacağım bu oyunda bilesin. Hadi yolun açık olsun. Sıkıştın mı yanındayım, unutma!»

Sağlam, bekine bir perçin vurduğuna inanıyordu Timur Beğ Musa Çelebi'nin gidişinde. Bunları böyle düşünmemiş fakat Musa Çelebi'nin, babası Bayezid Han'ın dirilmişliği ile otağa girip karşısına çıktığı anda bunun böyle düşünülmesi gerektiğini sezmişti. Seyyid Bereke'nin Osmanlı'nın kalıcı olduğu yolundaki sözleri yalan çıkmalı idi, yüzde yüz yalan çıkmalı idi. Artık öfkesi düşünüyordu. Bayezid'in ölümü ile bir an hastalanır gibi olan yüreğini bir yana atmış, gönlünü göğsünden boşaltmış, yüreğinin yerine de gönlünün boşluğuna da öfkesini oturtmuştu. Bayezid'in kalıcılığının son umudu da dönen değirmen taşına çalınmalıydı. Süleyman, İsa, Mehmed, Musa birbirine dolanmalı, Anadolu Beğleri hiç birine meydanı boş komamalıydı. Ancak o zaman susardı kulaklarında çınlayan Seyyid Bereke'nin sesi, ancak o zaman ölürse ölürdü Bayezid!

Karnı acıkmıştı.

Kursağı boşalmış, kıvranıyordu.

El çırptı: «Gelsin sofram»!

Fakat ne gelen ne giden. Dinledi. Bir ölü sessizlik. Sanırsın zaman Bayezid'in salacasında susuyor, otağ Bayezid'in ölümüne bürünmüş. Bir daha, bir daha el çırptı! Höykürmek üzereyken öfkesi, aptallaşmış bir kapı çavuşu, bir avanak ölüsünde ortaya çıktı; say ki dışardan itildi. Dokunsan düşecek, üfürsen uçacak, daha beteri, ha desen şaşıp yanılıp yere serilecek; «Nedir bu hal? Bre ne var?» Öyle bir titremede sarsarlandı ki kapı çavuşu, Emir Timur yanaşmak zorunda kaldı. Bütün gün değişik duran Timurluğuyla bir kere daha kılık değiştirdi. Acındı: «Hasta mısın?» Adamda ses de yok. Dili mi tutuk bunun? «Bre nen var?»

Kapı çavuşu attı kendini Timur'un ayaklarına. Uçarken oklanmış iri bir kuş paytaklanmasında düştü, ko-

şarken ok yemiş bir yaban atının kütlemesinde serildi: «Bağışla beni, bağışla beni.»

«Bre ne yaptın? Bağışlamak neden soyha?»

«Torunun...»

«Kalk! Dikil! Torunuma? Hangisi? Hangisine ne oldu?»

Bu sefer titreyen Timur idi. Sarsar Timur'un gövdesindeydi. Eğilmiş ansızın, kapı çavuşunun avanak omuzlarını yakaladığı gibi hınçla kaldırmıştı:

«Söyle hangisi? Hangi torunum? Ne oldu bre it?»

Kapı çavuşu mosmordu. Mosmorluğu ile: «Muhammed Mirza...» diyebildi.

Emir Timur'un eli ayağı boşalıverdi. Bütün kanı çekildi damarlarından. Yıllar önce oğlu Cihangir'in ölüm haberini alışını hatırladı ister istemez. Seyyid Bereke'nin sisli yüzünü; acısını, acısını, yere göğe sığmaz acısını hatırladı. Kapı çavuşu kaydı ellerinden, ayaklarına düştü. Kapı çavuşunun düşüşüne anlamsız gözlerle baktı. Anlamsız gözlerinde kan yuvalanmış olmalıydı ki çavuş kıpkırmızı görünüyordu. Alacağı cevaptan korka korka, alacağı cevabı istemeye istemeye güçsüz, kolu kanadı kırık sordu:

«N'ooldu Muhammed Mirzama benim?»

Kapı çavuşu can çekişmesinde cevapladı: «Sizlere ömür...»

«Ne! Ne! Ne! Neee! Ne dedin nee?»

«Attaydı, birden eli göğsüne gitti, katıldı.»

Kan kırmızısı bir dünya kaynadı Timur'un gözlerinde; oğlu Cihangir, oğlunun oğlu Muhammed Mirzası... Seyyid Bereke, Bayezid Beğ. Timur'un kendisi hepsi bir arada fokur fokur kaynadı aktı, kaynadı aktı, kaynadı aktı. Bomboş bir kırmızı dünyaya durmadan tekme atıyordu Timur, durmadan kıpkırmızı bir dünyayı tekmeli-

yor, tekmeleri kâh bir et yığınına kâh bir çene kemiğine kâh bir ağız turuna yahut göze geliyor, et yığınları, kaş göz ağız burun parçaları kırmızı dünyanın kaynamasında lifleniyordu, lifleniyordu, tekmeliyordu, lifleniyordu, tekmeliyordu. Kapı çavuşunun bedeni Timur'un tekmelerine fazla dayanamadı; kaş, göz, ağız, burun birbirine karışıp kana boyandı; burun koptu, çene dağıldı.

Timur, kimi neyi tekmelediğini bilemiyor, kimse otağdan içeri girmeğe cesaret edemiyordu.

«Yıkıl! Yıkıl! Yıkıl bre boş dünya yıkıl!»

Sesine de gelmeğe cesaret eden olmadı.

Temmuz kuruya çekile ağustosa merdiven dayamış, ağır bir güneş Bursa'dan Eskişehir'e doğru sağılmıştı. Erken başlayan ekin biçimi çoğu yerde orak, azı yerde tırpan, vaktinden önce rençperi harmana düşürmüştü. Harmanın tadı yoktu, tığın tadı yoktu, çeçin tadı yoktu. Hele tığ savurmak için beklenen yel, gün ikindiyi de aşsa üfürmeyince, eli böğründe kalan çiftçi, kadın kız kızan tatsız tuzsuz harman yorgunluğuna mı yansın yoksa ağır güneşin susuz soluksuz terine mi verip veriştirsin bilemiyordu. Yeniyetmelerden şöyle elle tutulanlarının yerine arık, cılızlaşmış uşakların yarı hastalıklı kurbağa solunmasında dolanmaları, delikanlıların hemen hiç ortalıkta görünmeyişi, genci dersen ara ki bulasın havasında bir harmanı nasıl şenlendire?

Bütün yük yaşlıların omzuna çökmüş, kadının kızın sırtına binmişti. Ne düğünde bir türkü, ne sap yüklerken dirgende bir şıkırdım, ne de gece bastırmasına yakın çoğuncası duyulmasına alışılmış bir uzun hava yahut bir bozlak işitilmiyordu. Güreşe soyunanların hayhayı yok, oyuna sığınanların şamatası duyulmuyordu. Bunlarsız bir harmana da harman demek için insanın deli olması gerekirdi. Sonu bereketsizliğe idi bunun, belliydi.

Savrulabilen tığların çeçi deve hörgücünü zor örter, denesi bitten az irice; samanı ise anızı anıştırır. Kışın bu

samana yatan hayvanın damağı kanamazsa bin şükür; kanarsa burnunu sürmez bu meret samana soyhalar ki vay yandım. Kışın hayvan ölecek demektir açlıktan, bir dahanın baharına hayvansız kalmak döğüyor kapıyı, şimdiden koca Tanrı haberin ola, hayvansız kalmak döğüyor kapıyı!

Onun için olmalı, İne Beğ bütün gün yol boyu harmancı Türkmen'in ağzını bıçak açmaz görmüştü yol üstü köylere yolu düştükçe, hiç değilse öğleden bu yana, hele harmanını da görünce köyün, yol değiştiriyor; uzağına yakınına bakmadan ya dereye ya çalın keline vuruyordu. Bir saatten beri de susuzdu. Bilecik sırtlarında bir köyde suyu bitmiş, vadide su bulacağını umduğundan köye uğramadan atını sürmüştü.

Vadide su yoktu. Gözeler yeşil sinekli, sazın bir karışında sarı yeşil bir kokmuş batak olmuştu. Pınarlarda, çeşmelerde yeşil sinek dahi uçmuyordu; toz sanırsın bir sürü üvez sineklenmesi kaynıyordu. Vadinin dibinden her zaman akan dere kuru çakıldı; pek kuytu köşelerinde, dar koyaklarda sarı sarı göleğimsiler kurtlanmış; daha genişçeleri morumsulaşmış kurbağalıklardı. Bütün vadi ya kupkuru taş toprak ya sinek kurbağa karışmış bir batak kokuyordu; ağırına güneş de cabası. Anlaşılan varacağı yerece su bulamayacaktı. Akşama varıncaya dek sulu bir konak bulursa yahşidir, yoksa gece susuz geçecek. Özünden çok atını düşünüyordu. Atı, eh işte, gidiyordu; ikindi sonu serinliği çıkarsa daha bir hayli gidebilirdi de.

Ekşi, ağız sulandıracak yiyecekler düşledi. Ekşi nar, soğuk soğuk, ekşi erik, kütür kütür, ekşi kara üzümler ki sabah buğusunda tütmekte. Ama nafile, düşlemeler de nafile. Görünen her nesne tatsızdı, susuzdu, kuruydu. Bırak bir kaç yıl öncesini, bıldır geçsen buradan yine de bir

tat tuz bulabilirdin. Ne olduysa, nasıl olduysa, vadisinden koyuna koyağına, çalından keline dağ tepe ağaç börtü böcek birden kabuğuna çekilmişti. Bütün bunların tadını tuzunu veren nesneyi bir görünmez el karıştırmış, alıp götürmüştü bir gece yarısı, kimseler görmeden, ertesi sabaha bu kel dünyayı bırakmıştı.

Uykumsu bir uyuşuklukta göz kapakları düşerken, İne Beğ nasıl tatsız tuzsuz kurumanın yüreğinin orta yerinde kabuk bağladığını hissediyordu. Cırcır böceklerini, geveze serçelerin bile güneşinde kuruduğu bir çıt çıkmaz acunda bir atı bir kendisi olarak İne Beğ amaçsız, duygusuz, fazladan bir beden olarak görüyordu özünü. Atı bile bu acunda bir yer edinmişti, bir yeri vardı, yadırganmıyordu.

Vadide dolanarak gitmektense yeniden dağı tırmanıp keseden öte yana inmek, yoldan kazanmak düşüncesiyle atını sarpa çevirdi. Yavaş yavaş tırmanmağa başladı. Ne de olsa sarp, dağa tırmandıkça bir parça esiyordu, serincemsi. Ne de olsa bir ferahlık sayılırdı, belki daha yukarılarda serinlik artardı.

Tepe üstüne gelince pek bir değişiklikle karşılaşmadı. Yayla düzüneydi, sarpını yemişti. İrili ufaklı tümseklerle göz görebildiğince gidiyordu. Oralarda bir yerde sağdan ormana yanlanıyor, herhal inişe yatıyordu. Atı, sıkına soluklandığından indi. Atına acıdığından olduğu kadar inişi, sıkıldığındandı da. Dizgini koluna takıp atı yedeğine aldı. Bir süre yürüdü.

Temmuz başından beri yoğunlaşan iç yalnızlığı, iyiden iyiye dışa vurmuştu. Hiçbir şeyi benimsemiyordu; atını dahi. Yararından yaramazına bir at görse eskiden seriliveren yüreği, kendi atına yabancılık duyuyordu, şimdi yedeğindeki at, dizginini kolunda hissetmesine rağmen sanki bir gölgeydi; bulutun, ağacın, şunun bu-

nun fakat İne Beğ'in tanımadığı bilmediği gölgesiydi. «Bayezid Beğ'den sonra çuvallaştı bu acun bre, susuz kaldı.» diye mırıldandı. «Bu benim çektiğim, sürüdüğüm yalnızlık bundan. Uzun sürmese bari.»

Yıldırım Bayezid Beğsiz bir acun düşünmemişti hiç. Böyle bir acunun var olabileceğini dahi tasarlamamıştı. At, kılıç, savaş; sevgi, saygı, özlem, dünya bu idi İne Beğ için, böyle bir acunda ancak Bayezid Beğ var iken var olunulabilirdi. Bayezid Beğ yok iken pekey? «Var! Yine var zıkkım baksana. Gelgelelim dünya mı bu şimdi? Böyle var olmanın içine tüküreyim!»

Susuz ağzı boğazınaca yapış yapıştı. Söylenişi, var gördüklerinin varlığına sokranışı bir yapış yapış ağızdan bata çıka dökülüyordu. Marttan bu yana yaşlandığını, çok yaşlandığını hissetmişti. Dünya öylesine yeni kalmıştı ki yaşlanışının yanında; belki de bu çok eskimiş yaşlanış yeni görünen acunun yanında eğreti kalıyor, yamalık duruyordu. Atı eskiydi, yaşlanmıştı; marttan bu yana kılıcı en eskiye yaşlanmıştı; bindiğinde eyerin, üzenginin, eline aldığında yayının, sadağının, okunun yaşlandığını fark ediyordu; el atsa mızrağı, topuzunun sapı, atının yem torbası yaşlanmıştı, bu acunda birer yabancı olarak sırıtıyorlardı.

İşin tuhafı İne Beğ, özünün olduğunu iyi bildiği bu öteberinin, onun bunun, çok gerilerde, ötelerde kalıp kaybolmuş bir başka İne Beğ'e ait olduğunu sezinliyordu. O bir başka İne Beğ ile bu İne Beğ'i yan yana getirmenin mümkünü olsa ikisi de birbirine selam vermeyecek derecede yaban dururlardı. Bir yıldır bu böyleydi, marttan sonra artmıştı, temmuzla birlikte dayanılmaz hale gelmişti. Nereye gidecekti?

«Öte dünyanın kapısını çalıncaya kadar aslanım. Bu boşluk dolsa dolsa orda dolar. Bayezid Beğ orda!»

Issız yayla düzlüğü ıssızlığında çekiliyordu dört yanından. İne Beğ: «Bayezid Han orda.» diye mırıldanıyordu: «Bayezid Beğ, Bayezid Han, Yıldırım Bayezid orda!»

Issız yayla düzlüğünün dört bir yandan çekilişini, kurutulan bir deri gerilmesinde duyuyordu. Tuzlu, kuruyan deri kokusunda, kurumanın katır katırlığında, uzakça idi, sinsice idi ama kokuyordu.

Yedeğindeki atı kişnedi. Muhakkak onun da ağzı boğazınaca yapış yapıştı. Belki de bu yüzden kişnemesi İne Beğ'i sarmadı; ne de olsa yabancının atıydı kişneyen: yayla gibi, taş toprak gibi, ağaçlar gibi yabancı.

Fakat adamı, çadırını, dört köşe dikilmiş direğe gerdiği derisini görünce durdu; ilgilenmezlik edemedi. Yayla düzlüğünün ıssızında, bir yanı yatıp giden bir orman, bir yanı dikine dereye yuvarlanan kayalık, aşağı vadiye indikten sonra yeniden kayalaşarak çıkan bir dağ tam annaçta; yukarısı, üstte gökyüzü ki bomboz bir mavilikte ağır güneşi durmaksızın yanar. Böyle bir ıssızda gördü o adamı, çadırını, dört köşe dikilmiş direğe gerilmiş gönünü, sanki İne Beğ'in kendisi idi, sanki çevresindeki acun idi; aynada insan kendini görse bakmaz mı? Ne var ki adam İne Beğ değil.

Adam da İne Beğ'i görünce ilgilendi. Dört köşe dikili direklere gerdiği gönün altında sırt üstü yatmış, kenetlediği ellerini başının altına yastık yapmış göğü seyrediyordu. İne Beğ'in yalnızlığına gelmiş olmasına ilgilendi. Oysa ilgilenmez, umursamaz sanılırdı uzanışında. Ayaklarını toplarken, yarı doğrulurken, başını kaldırıp el kenetlemesini çözerken saçı başı karışmış yüzü ilgisini saklamadı. Gelenin at yedeklemesindeki eğretiliğe acayip baktı. Kim kimi yedeklemiş o da belli değildi ya orasını karıştırmak için yorulmağa değmezdi. Çünkü gelenin duruşu acunda eğretiydi ilk baştan.

«Uğurlar olsun.» dedi uykulu uykulu; «Yolun uzaksa dinlen. Sana da atına da içecek suyum vardır. Aç mısın yiğidim?»

İne Beğ adamı hem kendine benzetiyor hem kendisiyle bir ilgisi olacağını sanmıyordu. Onun için bulanık bakıyordu. Durdu. Bir atına baktı bir adama; göne, dört köşe çakılmış kalın, yontulmamış direklere, direklerde kuruması için gerilmiş göne, adamın çadırına baktı. Çadırın bir adım berisinde üçlü bir çam ağacı kara gölgedeydi, dikine inen cılganın otları kuru sarı, güneş ise yol yürütmez cinsinden. Adam sudan söz ediyordu.

«İki yudum su içsek eyi olacak kardaş. At da su istiyor meret.»

«Eh, öyleyse atı üç çamın arasına çek. Deri kokusuna burnun alışıksa, sen de şuraya yayıl. Su içerde, ben getiririm. Ne yandandır gelişin? Yolgeçen yer değil burası, adam uğramaz yerdir, yolunu mu şaştın?»

Sorularını laf olsunundan sorduğu o denli belliydi ki, İne Beğ'in yüzüne bakmamış, atı bir süzüp çadıra girmişti, cevabı duysam da olur duymasam da demecesine. İne Beğ, atını bağlamaya gerek görmeden üç çamın kara gölgesine bıraktı. Gemini aldı ağzından yalnız, boş dizginini atın boynuna attı. Uyuşuk uyuşuk gerindi.

Hep bir başka İne Beğ hareket ediyordu, İne Beğ özünden sıyrılmış o bir başka İne Beğ'in uyuşuk hareketlerini uzaktan seyrediyordu. Savaşın, atın, okun, kılıcın adamı olan bir zamanların İne Beğinin boş çuval buruşmasına dudak bükerek bakıyordu. Aklına, adamın: «Aç mısın?» deyişi geldi. Eyerin terkesindeki torbayı aldı gidip, içinde et ekmek yiyecek cinsinden ıvır zıvır vardı. Elinde çam oyması bir su kabıyla çadırından çıkan adamla aynı anda gönün altına geldi. Adam, çam oyması bardağı, İne Beğ azık çıkınını yere bıraktılar. Adamın

bıyığı sakalı birbirine karışmış ağzını kıl içinde bırakmıştı, kılların açılışında açıldı ağız: «Azığını sakla, çadırda taze et var.» dedi. «Getireyim.»

«Getirme kardeş, yolum pek uzun değil, azığım çok bile.» Adam üstelemedi. İne Beğ çömelerek çam bardağı tepesine dikti. Çam kütüğünün oymasında ılımış camsı bir su, beklemişlikten su tadından çok çam özünde sakızımsı bir akışla boğazından indi.

«Ata nasıl içirsek ki?»

«Sen eğlen, at da eğlensin soluklansın, ona da kabımız bulunur elbet.» Az önceki gibi, yine sırt üstü uzanıp kenetlediği ellerini başının altına yastıkladı. Göğe baktı: «Yolunun uzun olmadığı eyidir kardeş.» dedi. «Sıcağın ardı yağmurun delirmesine olacak. Çömeleceğine otursan eyi etmez misin? Yer senden güçlüdür, seni de çeker, uzan uzan. Yağmur deyişime inanmadın.»

«Her şey olur bu dünyada, yağmur da delirir.»

«Derviş misin? Benzer halin yok.»

İne Beğ, adamı kendi özüne benzetiyordu bir yanıyla ama öyle çevresini benimsememiş gibi durmadığını da seziyordu. Her şeyin dışında göründüğü halde ya o her şeyin bir parçasıydı ya her şey onun bir parçası. Adamla çevresi arasında anlayamadığı bir iç içe geçmişlik vardı. Onu da seziyor fakat anlayamıyordu. Uzanmadan oturdu. Dizlerini dikti, azık çıkınını ayaklarının arasına çekti, çam oyması bardağı da. Sonra çam oyması bardağı bir daha dikti tepesine. Camsı suya doymamıştı. Yarım gözden atını kolaçanladı, atının da yarım gözden kendi su içişini gözlediğini sezinledi.

Adamın atı yoktu lâkin ata ne zaman su verileceğini biliyordu. Yan dönüp alıcı gözle süzdü adamı. Yaşı ya kırk ya kırk beş. Börksüz kendi haline bırakılmış saçları ne biçim yabanlaştırırsa yabanlaştırsın, kırkın kırk be-

şin üstünü göstermemişti. Yabanlaşmanın çevikliği de sinmişti üstüne ayrıca, «Tek başına mısın burda?» diye sordu. «Tek başınasın öyle ya. Benimki de soru mu şimdi?»

Adam cevap yerine: «Yağmur yağarsa kötü yağacak.» dedi. Gözleri, bulutu olmayan gökyüzünden ayrılmıyordu.

«Yağarsa ne olur? Türkmen'in harmanı sele gider, beli bükülür, kötü.»

«Türkmen mi kaldı ki orta yerde?»

İne Beğ, azık çıkınını açıp açmamayı düşünüyordu, elleri çıkının kaba düğümünde ikircikleniyorken adamın: «Türkmen mi kaldı ki orta yerde?» deyişiyle kaba düğüme yapıştı: «Ne demek? Yok mu? Türkmen yok mu? Sen değil misin? Ta oralardan geldim, köylü köyünde evli evinde Türkmen dolmuş durur.»

«Ha onlar? Öyle ya. Ta oralar dediğine bakılırsa Bursa mı? Bursa'dan mı gelirsin?»

İne Beğ ses etmedi, başını salladı.

«Bursa'dansa gelişin... Emir Süleyman Çelebi'yle Ali Paşa Bursa'ya gelmiş derler. Kalabalık mı? Ne pis bir kaderi varmış bu Bursa'nın da, tuh, yazık bre! Yağmalı yağmur, beterine yağmalı da silip süpürmeli acundaki uğursuzluğu!»

İne Beğ adamın deli olup olmadığında ikirciklendi, lafları daldan dalaydı, aklı daldan dalaydı. Ne var ki daldan dala konuşuşu boşuna bir konuşuş değildi. Bir konup bir kalktığı her laf dalı tomur tomur yüklüydü. Düşünülürse, birbirine bağlanırsa birtakım gerçeklerin acısı ortaya çıkardı ama İne Beğ'in düşünmeye de, gerçeklere de, hele acılığına gerçeklerin katlanmasına, hiç mi hiç niyeti yoktu. Öyleyken: «Yağmurun Bursa'nın kaderiyle ilgisi ne?» diye sordu.

«Uğursuzluk.» dedi adam. «Sen Türkmen'den söz ettin, ben Türkmen mi kaldı orta yerde dedim. Sen her yerde var diye cevapladın. Var ya, nasıl var? Ona varlık mı dersin? Al işte Bursa'yı. Bayezid Beğ'in oğlu gelir, İsası yani. Bursa'ya girmek ister, giremeyince yakar, yıkar, talanlar. Onu duyar, Mehmed Çelebi oğlu gelir, onu duyar Süleyman Çelebi oğlu gelir, o gider Karamanoğlu soyhası soyguna verir. Ondan önce Timur denilen yer oynatıcısı çöker can damarına. Yanlışım yalanım mı var? Niye? Ben deyim. Bizim Türkmenimiz kudurmuş idi. Yeri Cennet olası Yıldırım Bayezid Han vaktinde, bizim Türkmenimiz acunun kralı olmanın şibermesindeydi. Altın, gümüş, mal mülk, hani ne derler, insan altının gümüşün sırtına binmesini bilmeli derler, yok altını gümüşü sen sırtına bindirirsen o seni sürüp gider ki, hızından ya varıp bir dağın sertliğine toslarsın ya bir uçurumdan aşağı yuvarlanırsın. Timur çıktı karşına dağ olarak yahut ki uçurum olarak. O zaman da uyanmadı uykusundan bizim avanak Türkmen milleti. Bre ölüm denenmeye gelmez, ölümle oyun oynanmaz diyen çıkmadı, çıktıysa da dinleyeni bulunmadı. Al işte Bursa'yı. Bayezid Beğ'i ben bunun için bağışlayamam.»

İne Beğ, böğrü kılıçlanmışçasına yekindi: «Bak, bana bak!» dedi, «Suyunu içtim, gölgende dinlendim ama Bayezid Beğ'e söz edeceksen bil ki ettirmem, bil ki!»

Adam oralı bile olmadı. O değilden: «Bana ettirmemişsin neye yarar?» dedi, «Malı ortada durur.»

İne Beğ belinledi. Adamın o değildenliği o denli sessiz soluksuzdu ki, öfkelenmek delilik olurdu. Belinlemişliğiyle: «Nasıl malı ortada?» diye sordu.

«Malı? Süleymanı, İsası, Mehmedi.» dedi adam sessiz soluksuz. «Bir de Musa çıktı şimdilerde, babasının salacasını getirdi. Yarın o da benim diyecek, o da çeri

toplayacak. Sağ kalırsak, görürüz Bursa'ya ölülerin nasıl sökün ettiğini. Dün Yıldırım Bayezid Beğ'in ölüsü geldiyse, yarın sözgelimi İsa'nın, Süleyman'ın bilmem kiminki gelir. Onların ölüsünün gelmesi ne demek? Topladıkları çerilerin de ölüsü demek değil midir? Çeriler kimden? Türkmen'den. Süleyman, İsa toplar, Türkmen'den. Çelebi Mehmed toplar Türkmen'den. Yarın Musa toplayacak Türkmen'den. Ondan önce, Timur'un kırdığı yok ettiği çeri kimden idi? Türkmen'den değil miydi? Eee? Nedir bu Türkmen? Eti ne ki budu ne olsun? Taş ocağı mıdır ki durmaya insan çıkara? Kökü ne kökeni ne? Eskiden bir zamanlar büyüklerimiz anlatırdı, bir zamanlar te gün doğusundan bu yana, durmaz Türkmen akarmış sel misali Anadolumuza, derler şimdi o da kesik, yok, her hal o yanda da kökü kurudu Türkmen'in. Eskiden yapmaya gelinirdi Anadolu'ya, şimdi yıkmaya geliniliyor, eee? Orda kurudu, burda kurutuluyor. N'olacak bunun sonu? Bilmezsin yorma kafanı, n'oolacağını bilsen lafını ağza almaktan korkarsın. Gelirken görmüşsündür, harmanlarda hiç yeni yetmenin babayiğidi, delikanlının dirisi, gencin eli tutan kalmış mıydı? Bu işin insan yanı, bir de mal yanı var, mal yanı.»

İne Beğ, adamın boşlukta sallandığını sanırken doluluğuna dökülmesinden sersemledi bu sefer de. Sözlerinin bir yerlerine bir cevap vermek istiyor fakat neresine nasıl cevap vereceğini bilmiyordu. Verse de adam fırsat bırakmıyordu. Acun yaratıldığından bu yana burdaymış, hiç kimseyle konuşmamış, dil tutulmasında susa susa düşünmüş de İne Beğ'i bulur bulmaz dilinin pası açılmıştı:

«Mal yanı da şu, Süleyman'ın, İsa'nın, Mehmed'in çerileri ne ile beslenir?» diye sordu beklemeden; «Onca hayvanı şusu busu ne yer ne içer? Bu zıkkım toprak ver-

mek için bakım ister, emek yer. Bakım emek dersen çeriye çağırılmış, bakım emek yarıya düşmüş, yarının altına. Verim ona göre olmayacak mı pekey? Tamam mı, burdan yitirdik mi yarımı? Savaş vardı eskiden, kefere üstüne akın vardı. Akın doyum demektir, savaşa giden götürdüğünün üç beş katını geri getirirdi. Şimdi Türkmen birbirini yediğinden kefereye dalmakla ne fırsatı, ne yiğitliği kaldı. Öyleyse doyum zenginlenmesi de yok, gitti mi elden o da? Giden geri gelmiyor hep gidiyor mu? Bundan da kayıpta mı Türkmen? Şimdi, toprağın hani yarı yarıya düşmüş verimi var ya, gelelim o yoksulluğa. Türkmen o yarım verimden Süleyman'ın İsa'nın falan topladığı çeriyi de doyuruyor mu? Doyuruyor, yani elindeki yarımın da epeycesi gidiyor. Bu yıl şu kuraklığı da ekle bakalım üstüne; yakında yağacak deli yağmurların selinin harmanda kalanını da süpürdüğünü düşün, ne olur o zaman?»

İne Beğ can havliyle: «Bre bu Türkmen ölmüş müdür? Senin demelerine bakılırsa çoktan ölmüştür de ağlayanı yoktur, he mi?» deyiverdi.

«Hah, atana rahmet ben diyecektim sen ağzımdan aldın. Rençperi çiftçisi böyle, esnafı işçisi böyle, çerçisi bundan beter. Neden dersen onu da deyim. Esnaf rençpere çiftçiye bağlıdır bizim ülkemizde, çerçi takımı da öyle. İşçi dersen hepisine. Başları birbirini yiyen, adamları kanlı bir ülkeye ne kervan gelir ne kervan gider. Kervan yeyim içimin can damarıdır. Can damarı işlemeyen bir beden ne olur? Rençperin çiftçinin açlıktan nefesi kokarsa, esnafın çerçinin burnu düşmez mi? İşçi yere serilmez mi?»

«Sen bu dağ başındasın ama boş değilsin kardaş?»

«Ben bu dağ başında değil idim.» Adam öfkeyle söylemişti. Doğrulmuş, düz oturuşa geçmişti. Saçının saka-

lının birbirine karışarak yabanlaştırdığı yüzünde gözleri fıldır fıldır dönüyordu: «Ben bu dağ başında değildim.» diye homurdandı. «Bu dağ başına gelmeden önce senin gibi bir adam idim ben de. Kalabalığın içindeydim. Ankara Savaşı'ndaydım.»

İne Beğ'in yüzüne hala fıldır fıldır bakıyordu. Sanki meydan okuyor, sanki eskiden yeniye yitmişliğinde İne Beğ ile eğleniyordu. İne Beğ adamın gözlerini tanır gibi oldu. Tanır gibi olduğunu sandığı sırada da yanıldığını hissetti. Hiç görmemişti bu gözleri, ne garip, çok, pek çok görmüş gibiydi de. Tanısa ne işine yarayacaktı? Artık bir geçmişi olmadığını biliyordu; bir geleceğinin olmayacağını da. Adamı tanıması tanımaması önemli değildi.

Adam, İne Beğ'in durgun yüzüne daha bir öfkelendi:

«O savaş bir hayınlık savaşı idi.» dedi; «Utandım. Kaçılacak idiyse baştan kaçılmalıydı. Bayezid Beğ yalnız bırakılacak ise baştan bırakılmalıydı. Beğlik, vezirlik, paşalık, kalleşlik demek miymiş? Biz böyle olduğunu Ankara Savaşı'nda öğrendik. Hadi kaçtın diyelim, utanmadın kaçtın; pekey neden birbirini deşersin? Neden bulunduğun yerde Türkmen'in yaralarını sarmağa kalkmazsın da yaralı hasta Türkmen'i ölümüne birbirine sürersin a budala! Bayezid Beğ'in oğlu olmak böyle mi yazar? Verin el ele, dayanın birbirinize, ortak düşmanınız ne ise, Timur mu, açlık mı, hastalık mı her ne ise sırt sırta yaslanıp ortak düşmanınızla savaşmak dururken ne diye Türkmen kanı akıtırsınız? Baktım ki bunlar deli, bunlar benlik sevdasından hasta. Ortada görünürsem birinden birine kapılanmam gerekecek, benden olanlarla kılıç kılıca gireceğim, aklım almadı bunu. Kaçtım, buraya geldim. Al işte Bursa'yı! Emir Süleyman Ali Paşa ile kalkmış Edirnelerinden Bursa'ya gelmiş; Çelebi Meh-

med şu gördüğün karşı dağın ardında. Daha kaç ay oldu İsa ile bu yörelerde savaşalı?»

«Olandan bitenden de habersiz değilsin bakarım?»

«Kuşkulandın mı?»

«Yoo. Kuşkulanmadım. Lâkin kuşkulansam yeridir. Benden iyi bilirsin olanı biteni.»

«Issızda ne yapar insan? Düşünür. Ben de düşünürüm. Düşününce gören gönüle gizlilik kalmıyor. Haberlere gelince, şu orman var ya, onu alttan dolanınca Teke Beli derler bir geçide varırsın. Orda iki üç derviş oturur. Yol geçer yerdir, ufak bir zaviyedir. Ava çıktıkça yolum düşer, oturur konuşurum, haberler oradan senin anlayacağın. Ali Paşa'yla Emir Süleyman'ın Bursa'ya geldiklerini, Çelebi Mehmed'in karşı dağın ardında olduğunu onlardan öğrendim. Dahasını da deyim sana: Emir Süleyman arıklamış. Karındaşının ordusundan korkarmış. Edirne'ye çekilmek istermiş amma Beğleri paşaları olmazı bastırırmış. Ali Paşa kaypaktır derler; cin gibidir, bir oyunu olmalı öyleyse. Sen çekil hamam eğlencelerinde gönül eğle, dinlen padişahım dermiş Süleyman'a, ne düşünmekteyse? Emir Süleyman da Bursa kaplıcalarının hamam eğlencesinde vur patlasın çal oynasına vermiş özcağızını. Bre kardaş haksız mıyım sen söyle? Sen olsan ıssızda mı kalmağı yeğlersin yoksa Süleyman'a mı kapılanırsan? Bu avanak Türkmen'in ne zaman aklı başına gelecek, ne zaman biz yokuz bu işte, ne haliniz varsa görün, aranıza bizi katmadan diyecek ha! Bayezid Beğ'in oğulları böylesine düşkünleşmezlerdi düşkünlemesine ammaa ah bu beğler bu paşalar vezirler ah! Kendi çıkarları için çevirmedikleri dolap yok bana kalırsa. En iyisi bunları yok etmeli, etmeli de; ne ise; yağmur yağacak nasıl olsa, sel seli götürecek başka türlü kalkmaz uğursuzluk yoksa, bereketsizliği silmenin başka yolu olmaz.

Atın dinlenmiştir, he mi? Otur sen, ben suya varırım, su kabı çadırda, zaten yerini bilmezsin.» demesiyle çadıra gitmesi bir oldu, leğen kabası bir bakır kap ile geldi. Çam oyması bardağın suyunu bakır kaba boşalttı. «Yeter bu.» dedi. «Az sonra bir daha veririz. Su bol bende. Te ordaki çatak çamı gördün mü? Hemen dibinden, bir kulaç altından yeraltı suyu geçer, nah senin at göğdesinde var, soğuktur da ha! Atının kötü bir huyu var mı? Tepme mepme, kol kapma, ısırma gibi?»

«Yok.»

«Desene o da bizden? Ama sen eskiden böyle değildin herhal. Kendini sonradan bırakmış gibisin, neden? Gönül işi mi? Yoksa dünyada yüzüne bakılacak adam kalmadığını anlayınca, gönül körü mü oldun?»

Cevap beklemeden yürüdü ata gitti. Ata eski bir alışkanlıkla yanaşmıştı. Ürkütmeden suyunu verdi. At da adamı yadırgamadı. İne Beğ attan da, adamdan da, atın rahatına su içişinden de gözünü alamadı.

Adam geri dönerken: «Hadi onu da söyleyim. Zaviyeden söz ettiydim ya, iki üç dervişi var dediydim. Geçenlerde oraya birileri geldi, iki kişi. Adları da, birininki Kemal, Torlak Kemal imiş. Ötekininki Börklüce Mustafa. Duymuşluğun var mıdır bu adlardan birini? Yahut ikisini birden?»

İne Beğ gönülsüz gönülsüz geçmişi yokladı. «Yok.» dedi, «Duymadım.»

«Bana kalırsa duyarsın bundan sonra. Sağ olursak tabi.»

«Neden ikidir sağ olursak diyorsun? Bundan sonra niye duyalım heriflerin adını?»

«Sağ olursak lafın gelişi, şu sıra dil pelesengine söyleyecek söz değildir ya ne yaparsın söyleniyor işte. Karındaş savaşları sona ermezse, sağ kalacak adam bula-

bilir misin ülkede? Eski Anadolu Beğleri yeri gelecek kan meydanında boy gösterecek. Orasını fazla deşmeyelim artık, Börklüce'yle Torlak Kemal pek boş herif görünmedi bana. Ufak zaviyede çenem açıldı, sana şimdi anlattığım gibi Türkmen'in durum vaziyetine daldım, ortalığın mal can bakımından canına tak dedirtmecesine yokluğa gittiğini anlattım. Börklüce denileni ne cevap verse beğenirsin? Hadi düşün, aklına gelir mi bakalım? Gelmez. Kimsenin gelmez çünkü ne sende ne bende ne de bir başkamızda Türkmen'in dara düşmesinden yararlanılır mı acep düşüncesi yoktur, olamaz. Börklüce'de var bu düşünce, Torlak'ta da. Dedi ki: «Türkmen'in güçsüzlüğü eyiyedir, malsız kalması eyiyedir, başka türlü akıllanmaz,» dedi.»

«Ne var bunda? Avanak Türkmen derken sen de ona yakın düşünmüyor muydun?»

«Benimki başka. Benim avanak demem onları kendimden bilmemdendir, ben onlarım, onlar benim. Nasıl derler canım et kemik gibi işte, bir düşünürüm hepimizi. Börklüce, Türkmen'in yumruklaşmasını istiyor. Ortalığı yakıp yıkmasını, ayağı baş, başı ayak yapmasını istiyor. Ayaklansın, vursun, kırsın, öldürsün istiyor. Böylelikle Şeyhlerinin inancına varılırmış, herkes karındaş, herkes yoldaş, herkes kendinin Beği olurmuş. Altına gümüşe kulluk kalkarmış ortadan, bunun gibi laflar. Düşün şimdi. Beğler kavgası yüzünden soluğu kesilmiş Türkmen'in bir de bu Börklüceler, Torlak Kemaller sevişinde kazmayı küreği kapıp, köyleri kentleri bastığını düşün. Aç it fırın yıkar demişler. Börklüce iki kere söyledi bu sözü... Niye?»

«Şeyhleri dedin? Ne şeyhi?»

«Bir Bedreddin adı geçti söz arasında, zaviyenin dervişlerinden ikisi tanırmış. Edirne'de oturur bir bilgin

kişiymiş, sözüm ona kerameti de duyulurmuş. Saygıdeğer bilgin kişidir dediler. Börklüce'yle Torlak Edirne'ye gidiyorlarmış, dervişlerden ikisinin Şeyhlerini beğendiğini görünce, daha açıldılar, benden hiç çekinmediler, zaten öyle çekinecek korkacak adama benzemiyorlar bre, bir acayip delilerdir. Osmanlı'nın Türkmen'i ezip yok ettiğinden başladılar, bilmem ne köpoğlusu bir düzende kendi soylarının zenginliğine çalıştığını falan anlattılar. Ben o zaman ayıldım, gerisini dinlemek işime gelmedi. İşte böyle.»

«Yani, sana kalırsa, sonu yok Türkmen'in, öyle görünüyor. Türkmen bitti mi?»

«Gibi. Delirmiş yağmurlar yağmazsa, delirmiş seller çağlamazsa, bu bereketsizlik kalkmaz, bu uğursuzluk silinmez. Bayezid Beğ tutsak oldu, bereketsizlik çöktü Türkmen'in aşına, Timur geldi uğursuzluk yayıldı.»

«Timur gitti gayri, Bayezid Beğ öldü.»

«Öyle bir artık bırakıp gittiler ki, açmayım ağzımı, gidip atına su getireyim. Acıktıysan çadırda et var.»

İne Beğ, gözleri suya giden adamın gidişinde daldı. Düşünmek istiyor, düşünemiyordu. Adam, bir yığın laf etmişti. Bir yığın lafına bakılırsa, Türkmen yarına sağ çıkamazdı. Börklüce Torlak morlak, bir de bunlar? Başka bir zaman olsa, Bayezid Beğ'in zamanı sözgelimi, adamın anlattıklarının birini bile kaçırmaz, neyi niçin anlatıyor, neyi ne demeğe getiriyor şıp der çıkarırdı. Adamın boşuna çene yormadığı belliydi. İne Beğ'i tanımış mıydı yoksa? Sözlerinin, anlattıklarının bir yerlere, o yerlerde kim baş ise, ona ulaştırılmasını ister gibi ağız açıyordu. «Yoksa neden yorsun nefesini?»

«Adaaamm sende!» diye mırıldandı isteksizce, «Ben bana söylenileni söyleyim yetişir. Çelebi Mehmed Beğ de bilir bu adamın bildiklerini, bilmez mi? Bilmeyen kişi

padişahlık kavgasına mı kalkar?»

Beyni uyuşmuştu, burnunun direği uyuşmuştu. Beynini de burnunun direğini de uyuşturanın dört köşe çakılmış direklere gerili gönün kokusu olduğunu fark edince ayağa kalktı. Adam alışmış olmalıydı ki umursamıyordu. Adamın yanındayken İne Beğ umursamamıştı ki, şimdi farkına varıyordu. Belki de adam gidince artmıştı gönün kokusu:

«Hadi bre sen de!» diyerek göne yanaştı. Kocaman bir geyik derisiydi. Hayvan, boynundan, şah damarından oklanmıştı, ok yeri delik duruyordu. «Eyi okçu bu herif.» diye geçirdi aklından. Ok yeri deliğini ellerken derinin sırt altında kara kömür çizgiler gördü. Kimi yerde koyu kimi yerde ince, kalınlı kabarıklı çizgiler, ağacımsı tepemsi boynuza benzer çatallar, resimler. Yolu andırır bir çizginin kavşak bölümünde oturan bir adam. Adam resmiydi bu bre gerçekten. Kabaydı, yamru yumruydu ama adamdı işte. İne Beğ meraklanmıştı. Arada bir burnunu tutup kokuyu duymamaya çalışsa da meraklanmış, resim dediği çizgiler ilgisini çekmişti. Bunca gündür ilk defa dış dünyadaki bir nesneye eğiliyordu.

«Ne anladın?»

Sıçradı. Dalmıştı demek. Adam hemen arkasındaydı.

«Anlamadım.» dedi. «Sökmeye çalışıyordum. Hoş çizgiler. Nedir?»

Adam yaptığının beğenilmişliğinden keyiflendi. Saçı sakalı birbirine karışmış yaban yüzünde gözleri pır pır uçtu. Parmağını çizgide oturan adam resmine bastırarak: «Bu sana sözünü ettiğim dervişlerden biri.» dedi. «Teke Belindeki ufak zaviye şurası. Şuralar orman, şu yan karşı dağ; buraları yaban keçilerinin sık bulunduğu yerler. Şuralarda da tuzaklarım var benim. Yaban keçileri için kurduğum. Yanlarında kaç çizgi varsa o sayıda

keçi yakalamışım o tuzaklarda demektir. Bak şurada çizgiler fazla, sekiz tane. O tuzağın bulunduğu yer verimli, o yörede bir kaç tuzak daha kuracağım.»

«Yemek için mi yakalıyorsun?»

«Yoo. Canavar olsam oncasını yiyemem bre. Dünyanın çenesini çaldık da sana yaban keçilerinden söz etmedik vay bana, gel bak ne göstereceğim, gel bre, gel.»

İne Beğ'i çeke çeke uçurumun başına götürdü. Uçurum sandığı yer, aslında tatlı bir eğimle bir seki düzlüğüne iniyordu. Seki düzlüğünden sonra aşağı vadiye doğru toprak kayalaşıp kelleşerek iniyordu. Seki düzlüğün çevre yanı kalın, sağlam bir çit ile çevrilmişti. Bir yanda geniş ağaç yalaklar görünüyordu, incecik de olsa yalaklara su akıyordu.

Düzlükte, boz renklerinden ilkin pek seçemediği dağ keçilerini de gördü İne Beğ. Yirmi yirmi beş kadar vardı, yan gelip yatmışlardı. Aralarında oğlaklıktan kurtulmuş yavrular ağır güneşe dayanamamışlar serilmişlerdi.

«Sürü bre bu!»

«Sürü ya! Benim sürüm! Hepsini alıştırdım, kendime alıştırdım. Süt ister misin? Sağayım!»

«Yahşi bre! Niyetin ne?»

«Hiç. Hoşuma gider. Gelecek yıl iki üç katına artar bunlar. İstersen kal benimle, iki kişi olursak daha çok yakalarız. Sürü çoğalır. Adam alışkını yaparız hepsini. Türkmen'den, bildiğimiz keçilerden alır, aşılarız. Değişik, güçlü türler elde ederiz.»

«Sonra? Ne işimize yarar?»

«Ne işimize mi yarar? Soruya bak hele. Et bre bu; süt, yoğurt, yiyecek yiyecek! Derisi işe yarar, boynuzu işe yarar, gübresi işe yarar, daha ne istersin? Herkes aç kalsa biz doyarız. Bakarsın bizi gören imrenir. Issız

gördüğün yayla şenlenir. Hep savaş hep savaş! İnsanlar işe yarar bir iş görmeli bu dünyada.»

«Düş seninkisi.»

«Olsun. Kime zararı var? Savaş daha mı eyi? Kaldı ki düş değil işte gerçeğin özü, görüyorsun. Buraya gelmeseydim akıl edemezdim. Anlattım sana, Ankara Savaşı'na değin ben de sizin gibiydim, ya ölmek ya öldürmek, başka iş bilmezdim. Bu ıssız yaylada aklım başıma geldi. İnsanlar savaştan başka işler de yapmalı dedim; bir işe yaramalı dedim.»

İne Beğ bir an, adamın düş dediği sözlerine kapıldı. Bayezid Beğ'in ölümünden sonra bomboş kalan acunun tatsız tuzsuz, amaçsız başıboşluğunu aklından geçirdi. Bundan sonra bir türlü geçmek bilmeyecek günlerinin acısını duydu yeni baştan. Bu adam, bu ıssız yayla, bu dağ keçileri. Bir oyalama olabilir miydi? Ama:

«Benim yaşım geçmiş artık.» dedi mırıldanarak; «Bende umut kalmamış, işe yaramam.»

«Yanlış. Çok yanlış. Kal bir gün, yarına değişirsin.»

«Gitmeliyim. Kalamam, istesem de kalamam. Akşama, varacağım yerde olmalıyım.»

«Savaş gereği midir bu?»

Adam bir tuhaf gülüyordu. Birbirine karışmış saçı sakalının her bir kılı bir tuhaf gülmesinde batıyordu.

İne Beğ ürpererek: «Öyle gibi» dedi.

«Yazık!» Hayıflanmasında gökyüzüne baktı adam; «Yola çık öyleyse. Dağın doruğunu gördün mü? Gök kararmış. Bu ağır güneş günlerdir boşuna yanmıyor. Kötü bir yağmur yağacak kötü. Yola çık. Oğlaklardan birini kesip kızartmamı ister misin? Çok sürmez.»

«Sağ olasın kardaş. Suyunu içtim, gölgende dinlendim, atım suvarıldı; hoş sözlerini de dinledim, epey doluyum daha ne isterim? Yolcu yolunda gerekirmiş. Yo-

lum düşerse bir daha uğrar, geceliğine konuğun olurum. Issızdasın ama tatlı dillisin. Benim bir yoldaşım vardı bir zamanlar, az görüşürdük ama severdik birbirimizi, sana benzer bir Beğ idi. Onu anıştırdın bana, ömrün artsın.»

Adam bir tedirgin davranışta kıvrandı, tezine düzeldi gülümseyerek: «Bilişe öyleyimdir kardaş. Kırbanı getir de su dolduralım, ola ki bulamazsın.»

İne Beğ kırbasına su doldururken adam sadece seyretti. Atın yanına birlikte gittiler. İne Beğ bineceği sırada adam: «Tutamayacağım kardaş kendimi.» dedi; «Sende bir yürek yangını var, orası sana kalsın. Gelgelelim sıradan bir yolcu değilsin. Gittiğin yerde kime gidiyorsan sözlerimi aktar bir bir. Bir de şunu de; dört kardaş çok ise ikiye iner. İki çok da bire inemiyorsa Urumeli ayrı birdir, Anadolu ayrı birdir, kavgaya ne gerek. Anadolu Türkmeni çok ezildi, dahasına dayanmaz eleğe döner. İki günece de kötü yağmurlar yağacak, artık gerisi size kalmış, benden bu kadarı.»

İne Beğ bön bön bakındı. Ayağı üzengideyken indirdi. Soru sormağa yeltendi. Adam engel oldu: «Yo. Sormaca yok. Gayri sormaca yok. Benden bu kadarı dedim. Keçilerime ot vermeliyim, yedekte otum yok. Süt almak isteyen doyurmasını bilir; hadi yolun açık ola.» dedi. Der demez de döndü gitti.

Ardına bile bakmadı. Keçilerin bulunduğu seki düzlüğünde gözden kayboldu.

İne Beğ, yol boyunca düş görüp görmediğini düşündü. At üstünde uyumuştu belki de. Ama kırbası su doluydu. Azık çıkını ise... Orada, adamın yanında oturduğu yerde kalmıştı, almağı unutmuştu. «Düş olamazdı zaten.» diye geçirdi zihninden; «Marttan beri düşte bile ilgilenmez oldum acunla. Bre adamda ne vardı, Tanrım ne vardı. Adamdaki beni benden aldı meret? Bre bu...

Bre bunun gözleri? Saçını sakalını kesersen bizim Minnet Beğ çıkmaz mı orta yere? Minnet olmasın sakın?»

Dizgini kasıp atını çevirdi.

Minnet Beğ'e benzetemedi adamın keçi düşkünlüğünü. Benziyordu benzemiyordu, benzemiyordu benziyordu diye diye de akşamı etti. Hem yol aldı hem akşamı etti. Varacağı yere varınca akşam ezanı okunuyordu.

Hava birden soğumuştu, bulutlar kabarmıştı karacalanaşarak. Yolda ileri karakolları geçerken zorluk çekmemişti; kente girince bir kapı çavuşu karşıcı çıktı. Kapı çavuşuna: «Çelebi Mehmed Beğimizi görmem gerek, tezinedir, beklersek vakit gecikir.» dedi.

Kapı çavuşu İne Beğ'i Çelebi Mehmet Beğ'in kaldığı konağa götürdü. Görkemli gösterişli bir eski konaktı, çoğu yeri yıpranmıştı. Çardağından kağşamış bir hatıl ucu eğri duruyordu, bir bölümü yanmış olmalıydı; yangın karasının kömür işlenmişliği daha çok köşe hatıllarında göze batıyordu. Akşam kararmasında konak yaralı dağ hayvanlarının hantal çöküşünde fosular gibiydi.

Kapı çavuşu: «Bu kent üç kere yandı, üç kere soyuldu.» dedi; «Biri Timur talanındaydı. Birini İsa Beğ'in ayak takımı bilerek yaptı. Birini de geçen ay Emir Süleyman'ın soyguncuları. Mehmed Beğimiz kenti bir aydır onartıyor. Halk yoksullamış ki sorma. Geldiğin yerler nasıl?»

«Sen yeni misin?»

«Ankara Savaşı'nda Emir Süleyman'ın ordusundaydım. Edirne'ye kaçanlardanım. Buyruk öyle geldi uyduk, bizi kimse kınamasın. O hengâmede neyin ne olduğunu kaç kişi biliyordu ki? Gelgelelim Edirne'de işi anlayan döndü. Süleyman'ın ordusunda vuruşmaktansa sürünmek eyidir diyenlerdenim ben.»

«Niye o?»

Kapı çavuşu İne Beğ'in yüzüne kuşkuyla baktı:

«İne Beğ değil misin sen beğim? İne Beğ sorun yersiz gelmez mi? Emir Süleyman'ı bilir misin?»

«Bilirim.» dedi geveleyerek İne Beğ; Konağın taşlısından yukarı kata doğrulmuştu. Merdiveni çıkarken durup kapı çavuşunun az önceki sorusuna cevap verdi:

«Benim geldiğim yerler de böyle, yangın yeri. Bursa gibi.»

Merdiveni çıkarken Bursa'yı düşledi. Bir zamanlar biri çıksa da Bursa'nın talan edilip yangın yerine döndürüleceğini söyleseydi inanır mıydı acaba? «Kim inanırdı ki ben inanayım.» diye mırıldandı. Üstelik böyle bir laf edeni delirmiş diye alıp götürürlerdi. Çelebi Mehmed Beğ'in odasına girince duruldu, beyni duruldu, bedeni duruldu. Son gördüğü Amasya'dan bu güne Çelebi Mehmed Beğ'de büyük bir değişme olmamıştı. Yine öyle hasta görünüşlü, yine öyle yorgun, yıpranmış. İne Beğ, o zamanlar bu hasta, yorgun, yıpranmış görünüş nasıl oluyor da Timur gibi birine yakın iken baş kaldırabiliyor. Beğliğini tanıtıyor diye şaşmıştı, şimdiki gibi. O günden bugüne değin Mehmed Çelebi'nin üstesinden geldiği olayları düşünmüştü ayrıca, nasıl olup da bu hasta, yorgun, yıpranmış görünüş o olayları başarabilmişti? Bütün Anadolu'da herkes, hasta yorgun görünüşlü Çelebi Mehmed için: «Babasının yerini alacak!» diyordu. Bel bağlayanları her gün artıyor, inananları çoğalıyor, çevresinde toplananların sayısı kabarıyordu. İsa Beğinkiler gibi ip kaçkını, çapulcu takımı da değillerdi.

«Hoş gelmişsin İne Beğ. Yakın gel; yorgunsan otur, değilsen sana bıraktık. Ayağının tozuyla bize koştuğuna göre sen bilirsin, hoş musun? Sağlığın?» Dirhem dirhem, inandırıcı, dinlendirici bir sesi vardı. Ne gevşetiyor, ne sıkıp cendereye alıyor, ne başıboş bırakıyordu. Hasta,

yorgun, yıpranmış görünüşten beklenmeyen hoş, sancı çeken bir ses; değişmemişti: «Seni görmek babamızın kokusunu getiriyor bize İne Beğ, seviniyoruz.»

«Eksik olma Beğim. Senin bu sözlerin de beni dünyaya bağlıyor. Bayezid Beğ'den sonra yaşamak bir kurumuş olan odun olmaktır benim için, ağır gelir. Gelgelelim sesini duyunca Bayezid Beğimle bile sanırım kendimi. Dirilirim, kurumuş odunluğumu unuturum.»

Yalan söylemiyordu İne Beğ. Yalanı söylemekten de hiç bir gün hoşlanmamıştı. Bayezid Beğ'in en öfkeli anlarında bile doğruyu yalana yeğ tutmuştu. Hele yaranmak için yalan söylemek. Hele yaltaklanmak için yalana yapışmak. Tiksinirdi, boynunu kesseler yanaşmazdı. Ne var ki Çelebi Mehmed Beğ'i, savaştan sonra dört görüşünün dördünde de, şu şimdi söylediği sözlerin bir aynını yüreğinde duymuş, yüreğinde duyduğunu dillendirmişti. Bir kere bu Çelebi Mehmed Beğ'in yanı; dünyanın katı, yalancı ışıklarda yanıp sönen, diken olup batan iğrençliği değildi, çok uzaktı. Buraya gelen odun olsa hemen eğilmek, kabasını budağını yontup düzene sokmak gereğini duyardı, duyuyordu. Sertse yumuşuyor, öfkeliyse diniyor, çengelliyse doğrulanıyordu. Ne varsa Çelebi Mehmed'de, herhalde gözleriydi, bakışlarıydı, sesiydi öyle yapan, yanına geleni bir anda avucuna, yüreğine çekiyordu. İne Beğ yüreğinden geleni bunun için söylediğinden bir utanç duymuyordu. Çoğa gitmeyeceğini bilse dahasını da söylerdi.

Çelebi Mehmed Beğ: «Bilirim.» dedi; «İne Beğ bilirim, çünkü ben de senin duyduklarını duyarım. Gel gör ki zaman kötü, zaman zaman değil. İnsanın karındaşıyla kavga etmesi ne demek? Ordu düzüp öldüresiye vuruşması ne demek? Hele karındaşlar arasındaki kavgaya Türkmen'i karıştırmak, Türkmen kanı dökmek ne de-

mek? Ne yapalım, oluyor işte. Zaman! Kaderi biz yaratmıyoruz, yaratılan kaderden kaçmak da elimizde değil. Geçenlerde fırsat bulup Şeyh Bedreddin'in Varidat'ını okudum. İmkân olsa da öyle fırsatlar bulabilse insan her vakit, ne mümkün? Dünya, dünya olma hükmünü sürdürecek, ondan da kaçınılmaz. Bedreddin Şeyh, Varidat'ında kaderi kabul etmiyor; düpedüz yoktur diyemiyor da öyle demeğe getiriyor. Kader yok ise insan nasıl olur? Umutlar, umutsuzluklar nasıl olur? Şeyh Bedreddin insanı ağaç gibi, taş gibi, toprak gibi görür öyle düşünür. Olmaz. Şu karındaş savaşları hayırlısı ile bir sonuca bağlanırsa, sağ kalırsak inşallah konuğum olarak çağıracağım Bedreddin Şeyh'i. Bu meseleyi tartışacağım. Değişik bir adam, değişik düşünür. Belki bu yüzden ilgi çekiyor. Edirne'nin o yanlarda çok inananı varmış deyi duydum, doğru mudur?»

İne Beğ, Çelebi Mehmed Beğ'i bunun için de seviyordu; dar bir Beğ değildi. Enine boyuna bir Beğ, beyni konuşurdu konuştu mu? Soruları, enine boyuna dolaşırdı karşısındaki insanda. İne Beğ, sorulan soruda, gelirken yaylanın ıssızında gördüğü, Minnet Beğ'e benzetip benzetememekte ikirciklendiği adamı andı, adamın sözlerini, en çok Börklüce Mustafa'yla Torlak Kemal hakkında söylediklerini. Çelebi Mehmed Beğ'in sorusuna cevaptı sanki. Anlattı; başından başlayarak anlattı. Bitirdiğinde: «Gereği var mıydı şimdi bunları anlatmanın?» diye sordu gönül kökeninde bir ses.

Gereksizliğine inanacağı sırada Çelebi Mehmed Beğ:

«Akıllı bir adama benzer bu kişi.» dedi; «Bize birçok sözü bir arada söylemek istemiş İne Beğ. Boş bir adam değil, boş bir adam değil.»

«Gidip getirmemi buyurursan gidip getiririm Beğim.»

«Yok. Sakın. O yerini kendi seçmiş, seçtiğince kalsın. Üstelik işe yarar iş tutar fırsatını bulduğumuz gün keçilerini görmeğe gidelim, konuğu olalım. Sevinir herhal. Bir de yolun düşsün düşmesin adamına uğramalısın. Sanırım bize verecekleri haberi olur. Yadırgamazsa yanına bir güvercinlik yapmasını salık ver. Canı istedi mi bir güvercin ayağında söyleyeceğini gönderir bize. Dertliyse derdini, haberliyse haberini yazar.» Kısa, genç sakalını karıştırdı. «Demek...» dedi, düşündü. İne Beğ Çelebi Mehmed'in, kimsenin kolay kolay aklına gelmeyecek bir yaylanın ıssızından yararlanma yolunu hem beğendi hem de bu yararlanmayı hemen akıl edebilmesindeki tezlikten başı döndü. Bir çala, babası Bayezid Beğ'in savaş alanlarındaki yıldırımlığını andırıyordu ama bununki savaş alanında değildi. Çelebi Mehmet İne Beğ'i düşündürtmedi: «Demek senin adamın karındaş dört ise ikiye iner, iki bire inmiyorsa bir Urumeli bir Anadolu vardır dedi, böyle mi dedi?» diye sordu.

«Buna yakın, böyleydi Beğim.»

«Doğru düşünmüş, kendini benim yerime komuş olmalı yahut ağabeğim Emir Süleyman'ın yerine. Evet İne Beğ. Adamını duyduk, adamın yahşidir, bize doğru yolu gösterir. Çünkü bizim düşündüğümüz de böyleydi bu günlerde. Sen şimdi Ali Paşa'dan söz et, karındaşım Emir Süleyman'dan. Bursa'da hayır kalmamış; Balıkesir'ece soyguna verilmiş, doğru mu?»

«Doğrudur Beğim. Bilen biri Bursa'yı zor tanır şimdi. Emir Süleyman gelmeden önce, biliyorsun, Musa Çelebi ile Bayezid Beğimizin salacasını götürdük. Musa Çelebi Ankara Savaşı'ndan sonra görmemişti; görünce ağlamaklı oldu bre, burası Bursa mı diye börkünü yere çaldı ki Karamanoğlu'nun yangını ondan sonradır. İsa Çelebi'ninki ondan da sonradır. Şimdi Emir Süleyman'ın

Urumeli çerileri bütün o yöreleri talan ediyor. Taş üstünde taş kalmadı dense yeridir.»

«Türkmen görmez mi olanları?»

«Görür Beğim. Fakat bizim Türkmen biraz avanakçadır benim gibi. Ağacı kesen baltaya, ağacın sapı bizdendir demesi gibi sineye çeker olanları. Korkum birierinin bir gün dolmuş Türkmen'i kudurtup ayağa kaldırmasınadır. O zaman durdurulmaz olur.»

«Şu senin adamının dediği Börklüce'yle Torlak gibiler mi ayaklandırır?»

İne Beğ onu dememişti ama doğruydu, sözleri adamın demelerine yakın anlamdaydı. İster istemez: «Evet Beğim.» dedi. «Onlar da olabilir.»

«Onlar da ötekiler de, dediğin doğru. Türkmen ezik, yoksul, aç. Durmadan elinden alınıyor. Ben bir başıma onarmışım, yara sarmışım neye yarar, yetmez, yetmiyorum. Önüme İsa çıkıyor, Ali Paşa çıkıyor, şu çıkıyor, bu çıkıyor, çıkarıyorlar. Biri bitmeden ötekiyle uğraşıyorum. Uğraşacağız başka çare yok. Türkmen de bu arada çekecek çekeceğini. Ben bu günü düşünmüyorum. Bugün bir değirmendir, ezip öğütecektir. Gerekirse beni de ezip öğütecektir. Yeter ki yarına bitlenmeyecek, doyurucu, temiz has unlar bırakalım. Yarına doğacakların karınlarının doyması için, sırtı pek yaşamaları için, şimdilik başka çare yok. Bizim Türkmenimiz baştakine göre eşinir. Baştakine güven duymak, bel bağlamak ister. Soylu, temiz yürekli bir baba arar. Bu baba var idi, öldü. İlk işimiz bu babayı diriltmek, yerine oturtmak olacak. Onun için dört ikiye, iki bire inmeli. İndi mi Türkmen Börklüce'yle Torlak'ın sözlerine pek kulak asmaz. Olursa, babanın şamarı iner suratına. Yine dağıttık, dağıtırız. Çünkü o denli dağınık ki o düşüncelerimiz de ona ayak uyduruyor. Ne ise Ali Paşa'dan söz ediyordun.»

«Ali Paşa hasta Beğim. Sanmam ki çok yaşaya. Lâkin kolayına pes etmeyeceklerdendir. Ankara Savaşı'nın utancının bütün yükünün omuzlarına bindiğini biliyor. Ali Paşa olarak kaldıkça suçlanmayacağını da biliyor. Emir Süleyman'a kalsa çoktan Edirne'ye kaçacak, gözü yıldı senden. Edirne'de kendisine dokunmayacağını bilse eğer, hamam eğlencelerinde avunmaktan başka şey dilemez gönlü. Bursa'da hemen her gün kaplıcalarda. Ordu Beğlerinin yarısından çoğu Emir Süleyman'dan soğumuş durumdadır. Utanmasalar senin kendilerini bağışlamayacağından korkmasalar yanına kaçacaklar. Bunu bana ağızlarıyla söyleyenler oldu.»

«Pekey ne dururlar?»

«Senden korkarlar. Bir de birinin başı çekmesini bekliyorlar, biri yürüse...»

«Koyun mu bunlar İne Beğ?»

«Beğim ne de olsa, bilemem ki belki Ali Paşa'dan bir ummacaları vardır.»

«Ben söyleyim. Durum ortada henüz, kimin ne olacağı belli değil. Bakarsın karındaşımız bizi yener, o zaman malı bırak kelleleri de elden gider onu düşünürler. Bekleyecekler, biraz daha bekleyecekler. Ali Paşa çok mu hasta? Görünüşü eyiymiş?»

«İçten göğnüyen bir ağaçtır Beğim. Sanırım Bayezid Beğimizin tutsaklıktan kaçırılma olayından sonra yürek yangınına uğradı. Görünüşü de eski Ali Paşa görünüşü değil. Eğer geçtiğimiz hafta beklemeyip orduyu saldırıya geçirseydiniz ne Ali Paşa kalırdı ne Emir Süleyman.»

«Şimdi yapsak?»

«Toparlandılar. Urumelinden yeni birlikler geldi, Anadolu Beğliklerinden bir kaçı yardım gönderdi. Şimdi durum onlardan yana. Vaktini geçirdik.»

«Geçen hafta Ali Paşa'dan bir haber aldım. Benim

yanımdaki Beğlerin bir ikisi, tam savaş sırasında ağabeğimin tarafına kaçacak imişler. Ali Paşa bizi korumak niyetiyle bildirmiş.»

«İki yüzlülüktür Beğim, Ali Paşa'yı bilmez misin? Onun işine Emir Süleyman gelir, sen dizginleri onun eline vermezsin, vermeyeceğin için de senin yenmeni istemez Çandarlıoğlu.»

«Yanlış değilsin. Gelgelelim o sırada bizim şerbetçibaşımız İlyas kaçtı, onlara katıldı.»

Bir tuhaf susmuştu Çelebi Mehmed Beğ. Bu sususu İne Beğ'e battı. Çelebi Mehmed Beğ'e yalan haber veriyormuş, onu kandırıyormuş gibisine geldi. Alındı:

«Beğim ben gerçeği söyledim, senden de bir beklediğim yoktur. Bayezid Beğ'den sonra dünya malı ha olmuş ha olmamış benim için.»

Mehmed Çelebi İne Beğ'in alınışına üzüldü. Bir tuhaf sususu İne Beğ'den kuşkulandığından değildi ama neden öyle bir his uyandırmıştı? Ayağa kalktı üzüntüsünde. İnce, hastaca, yorgun bir endam, uzun boy, pek gösterişli görünmeyen kaftanının içinde nazik, kibar, gönül kırmaktan kaçınan düşünceli adımlarla İne Beğ'e yanaştı:

«Seni bilmesem kendime yakın tutar mıyım İne Beğ?» dedi. Sesi dertlenmişti: «Babamın nefesi bilirim seni. Sana inanmazsam kendime inanmam. İlyas'ın kaçışını, Ali Paşa'nın gönderdiği haber doğruladı diye düşündüm demiyorum. İlyas'ın kaçışı ordumdaki Beğleri ikircikliendirdi. Bu yüzden çekindim. Geçen hafta gelebilseydin İlyas'ın kaçışına aldırmazdım. Mademki karındaşımın ordusundaki ünlü Beğler bize dönmeğe niyetlenmiş, ordumuz şimdi saldırsın? Toparlanmış olmaları önemli değil, biz güçlüyüz!»

İne Beğ hemen karar veremedi. Başlangıçtaki duru-

luğu bulanmıştı. Bayezid Beğ'i sık sık hatırlayıp adını anmak, damarlarında uykuya yatmış ilgisizliği uyandırmıştı. Çelebi Mehmed Beğ saldırıdan söz açmasaydı, üstelik İne Beğ'in evetini hayırını beklemese idi ilgisizliği kolayına silinmezdi. Yaylanın ıssızındaki adam geldi gözlerinin önüne. Adamın iki lafın arasına bir yağmur sözünü sıkıştırması boşuna mıydı? İne Beğ her duyduğunu anlatmıştı da bir bu yağmuru önemsemediğinden anlatmamıştı.

«Beğim ıssızın adamı deli yağmurlardan söz ettiydi. Akşama yakın havanın soğumasına bakılırsa sözü çıkacağa benzer.» dedi; «Bu sıcağın sonu gerçekten yağmura varırsa savaşın sonu kime döner bilinmez. Karşınızda görmüş geçirmiş Beğler var ne de olsa. Yağmur çamur dinlemez akıncıların çoğu o yanda. Bence Ali Paşa'nın ölümünü beklemeliyiz. O zaman Emir Süleyman'ı tezidek bırakır Beğler.»

«Issızın adamına pek inanıyorsun?»

«Sözleri size akla yakın geldiğine göre... Issızın adamı yağmurdan anlar, gökten anlar derim ben de.»

«Pekey. Düşünelim. Bu gece karındaşım Musa'yla konuşalım bir de. Dördü ikiye indirmeğe çabalayalım.»

«Beğim? Sana Minnet Beğ'i sorsam?»

«Karındaşım Süleyman'ın yanında değil midir? Öyle sanırım ben.»

«Yoktur. Olamaz da. Bayezid Beğim Ankara Savaşı'nda çekilmeniz için haberciye saldıydı. Amasya'da, yanınızda olması gerekti.»

«Durmadı. Belki bir süre… Neden sordun?»

«Bilmiyorum. Benzettim herhal.»

«Adama mı?»

«Bilemeyeceğim Beğim. Yaylaya dönsem eyi olur. Adamı bir daha görmem gerek.»

«Minnet Beğ ise? Minnet Beğ? Ata kılıca savaşa alışmış bir Beğin ıssıza çekileceğini senin aklın alır mı?»

«Bir iki yıldır öyle olmaz sanılanların olduğunu gördük ki Beğim. Neden olmasın? Adamın sözlerinin ileri tutar yeri olmadığını sandıydım; abuk sabuk bir konuşma. Şimdi düşününce gözüm açıldı. Beni tanıdı, yanınıza geldiğimi kestirdi; öyle, sıradan bir adam yorgun ata dinlendire dinlendire su verileceğini bilemez, suyun bile ılığını seçmez ilk başta. Minnet Beğ değil ise o ayarda birisidir bu.»

«Eyi hoş da İne Beğ... Hemen gidemezsin, başka bir vakte bırakacaksın. Bu gece Musa ile konuşacağım. Anlaşırsak, senin Musa'nın yanından ayrılmaman şart olur, bile gidersiniz, hemen gidersiniz; gönlün dilerse tabii. Şimdi dinlen, karnını doyur, uykunu al. Gece yarısına doğru herhal seni göreceğim, çağıracağım. O vakit kesin konuşuruz. Bir diyeceğin kaldı mı?»

«Buyruğunuz...»

«Buyruk sözünü bırak İne Beğ, buyruksuz konuşalım, beni üzme, bilemeyeceğin kadar yorgunum. Gönlüm bırak git bu işi derken aklım, sen düzeltirsen düzeltirsin kargaşayı diyerek işe koşuyor; böyle soyunduk bu kargaşaya. Babam Bayezid Beğ yarım kalmamalı. Sen de böyle düşündüğün için buyuramam sana.»

İne Beğ şarhoşlamıştı. Bayezid Beğ'in yüreğinde saklayıp da söylemediği sözleri bunlar, çok iyi hissediyordu, yıllar yılı hissetmişti. Oğlunun ağzından duymakta, Bayezid Beğ'in yüreğine girer gibi olmuştu. «Beğim, bana öyle bir güç verdin ki...» diyebildi ancak. Çıkmak için izin istedi.

Çelebi Mehmed Beğ, odanın kapısınaca yanında yürüdü; bir Beğden çok bir oğulu andırıyordu, İne Beğ ondan da yakın duydu yanından gelişini. Aşağı yukarı

aynı boydaydılar; Bayezid Beğ ile de aşağı yukarı aynı boyda idiler, o iri kemikliydi bu ince, yumuşak.

«Yolundayım Beğim, ölümüm yolunadır!»

«Tanrı korusun! Babamı tamamlamamız şart İne Beğ, unutma!»

«İnşallah.»

«Issızdaki adamın yağmur deyişi aklımı tırmalıyor. Yağarsa?»

«Çok kesin konuşuyordu Beğim.»

«Yazık! Önlemesi de güç olur zararı, imkânsız olur. Türkmen harmanda. Zaten bereketsiz bir harman, onu da sel götürürse ne yaparlar? Hangisinin yarasını sarabiliriz? Hangisinin yoksulluğunu dindirebiliriz? Yağmaz inşallah, dua et de yağmasın İne Beğ. Ben de dua edeceğim.»

Fakat yağdı, duaları dinlemedi.

Hem de Çelebi Mehmed Beğ'in karındaşı Musa Çelebi bir başına yediği yemeğin sofrasına yeni ağız açmışlarken. Vakit yatsıya yaslanmak üzereydi ki ilk şimşek çaktı. Göğün şavkımasında boydan boya; ardından da acunun yıkılmasını az gören bir seste gök gürledi. Sonra bir sarsar birden patladı, sonra da yer göğe karıştı. Yağmur bardaktan boşanmadı da sel olup aktı gökten. Bir anda deli seller çağıldadı. Ortalık katran karasından beter karardı. Bir Allah'ın kulu burnunu çıkaramadı dışarı.

Çelebi Mehmed Beğ, kağşamış konağın yıkılıp sele kapılmasını bekler bir korkuda kıvrandı, Musa Çelebi karındaşını sevecenlikle süzdü. «Çocuk olmak aklına geldi mi Musa?» dedi; «Çocukken gök gürlemesinden korkardın, şu kadarcık iken.»

«Unutmamışsın. Aklına bir giren bir daha çıkmaz mı senin? Çıkmıyor bana kalırsa. Sen de üşürdün, unuttun mu?»

Dik dik bakıyordu Musa Çelebi karındaşına. Aslında bakışları dik dik değildi, öyle bakarken dahi yüreğinde bir kötülük taşımazdı, bilen bilirdi ama ne kadar zorlarsa zorlasın bakışları hep dik, hep acıtıcı dolanırdı. Çelebi Mehmed Beğ, çocukluğundan bildiği bu bakışları kötüsüne almadı. Avucunun içi gibi bildiği Musa, karşısında yine avucunun içi gibiydi. Ankara Savaşı'ndan önce ayda yılda bir kıskançlık nöbetlerinde huysuzlanmaları, huysuzlanmalarının ardından kimi bir gün süren, kimi bir haftaya uzanan küslükler, kerçine konuşmalar, kengelli sözler eksik olmazdı. Fakat savaş, hele Ankara Savaşı gibisi olursa değiştirebilirdi insanı. Hünkâr oğluyken tutsak düşmek, tepelerde tepelerde uçarken yerlerde sürünmek deme olan tutsaklığın acısını tatmak, huyları törpüleyebilirdi. Bu bakımdan Musa'nın da şimdi daha bir çocuktan çıkmış, daha ne süzgeçten geçmiş olduğunu umuyordu. Gözlerini dik dik bakışını yaratılışına verip gülümsüyordu:

«Haklısın.» dedi; «Üşürdüm. O zaman çocuk iken üşürdüm, şimdi büyük iken yine üşüyorum. O zaman dışım titrerdi, şimdi içim titriyor, geçmiş bunca zamanın getirdiği ayrıcalık buncadır. Çocuk üşümelerime sen arka olurdun Musa karındaşım, ben senin korkularına arka çıkamazdım da sen beni korkularına rağmen ısıtmağa çabalardın, dayanak olurdun. Bu gün yine öyle bir gündür. Tanrı'nın uygun düşürmesine bak ki yine gök gürlüyor, sen korkmuyorsun artık, benim ciğerim üşüyor. Bana arka çıkmalısın, dayanak olmalısın.»

Musa Çelebi'nin dik dik bakan gözleri saplanı saplanıverdi; gerilere doğru ürkek, yanlara doğru kaçak, buna rağmen saplantılıydı: «Ben artık o çocuk değilim, sen de değilsin.» dedi ama bir şeyler bekleyip umarak dedi.

Mehmed Çelebi'nin gülümsemesi genişledi, utanmış

çocukların saflığında baktı: «Ben o çocuk olmak için kalan ömrümü çekinmeden verirdim.» dedi, «Gel gör ki ne vermek bir işe yarar ne de geriye dönüş mümkündür. İnsanoğlu istese de istemese de ileriye dönüktür karındaşım, benden eyi bilirsin. İleriye dönük olduğundan başı dertten derde girer. Yerinde duranın, geriye gidenin ne derdi olacak paslanmaktan başka? Kim bilir, belki de hayat insanın başını derde soktuğu müddetçe güzeldir, güzel gelir adama. Ne dersin?»

«Evet, herhalde. Mademki insan istese de istemese de ileriye dönüktür, öyleyse ileriye dönük yolda nasıl gideceğini hesaplamalıdır önceden. Hesaplarsa başı az derde girer. Ne de olsa ömrünün bir bölümünde aldığı yol bellidir, bilir, o yolun acılarını çekmiştir. Gidilecek yol gelinen yoldan değişik değildir, ona göre kıyaslarsa düşmez yahut az düşer. Düşerse düşüşün az zararı dokunur.»

«Eh. Ben de bunu söyleyecektim sana. Sen şimdi ne yapmak niyetindesin?»

Musa Çelebi oturduğu yerde diz değiştirdi kendiliğinden. Sıkıntılı: «Ben...» dedi; «Düşünmedim. Düşünmem gerekir mi bilmedim. Durum belli. Senin yanına sığındığıma göre...»

Çelebi Mehmed hiç huyu değilken, üstelik öylelerini sevmezken kardeşinin sözünü kesti. Canı yanmıştı; kardeşinin sığındım lafı yüreğine batmıştı: «Nasıl düşünürsün Musa? Ben senin karındaşınım, babamın özüsün öyle bilirim. Ben senin yanına gelsem sığınmak mı düşünürsün?»

Musa Çelebi, kardeşinin sesindeki yapmacıksız acıyı hissetti; hoşlandı çocukçasına. Birbiri ardı sıra gürleyen gök gürültüsü, çakan şimşek, selini sürükleyen yağmur arasında kardeşinin yapmacıksız sesindeki seven acılık

çocuk hüzünlerinin özlem yükünde ıslanarak sardı her yanını; nerdeyse nazlanmak, bu hoş sarmaşayı uzatmak isteyen bir duyguya bırakacaktı gönlünü: «Ben sığınmak deyim de...» derken Çelebi Mehmed Beğ başkalarında sevmediğini yaptı bir daha; kesinkes:

«Ben senden ayrıca değilim.» dedi; «Sığınmaksa kendine sığındığını bil. İnsanın kendine sığınması yahşidir.»

Bunun üzerine Musa Çelebi gönlünün seve seve çekip uzattığı duygudan arındı: «Süleyman'la bağdaşamam.» dedi; «İsa'yı sevmem, sevemedim. Lâkin sen başkasın, seni ben kendim gibi, özüm bildim hep. Madem istedin söyledim ben de, onun için senin yanına geldim. Otur dersin otururum, git dersin giderim; ayrıca bir dileğim yok. Verirsen bir sancağına Beğ olur yönetirim, bana o da yeter. Dilersen yanında kalırım. Aklımın erdiği, gücümün yettiği, dilimin döndüğünce yardım etmeye çalışırım, gönülden çalışırım. Bunu mu söylememi bekliyordun benden. Açıkça, saklamadan söyledim işte. İstiyorsan yemin de edeyim.» Çelebi Mehmed Beğ kardeşinin sözlerinde bir kuşku pırıltısı bile bulamadı. Bu kadarına umudu yoktu, fakat Musa Çelebi daha ötesine gitti: «Eğer benim sana yardımcı olmamı istiyorsan önce senin bir başına olman gerekir. Süleyman var iken, Ali Paşa sağ dururken sen dertsiz olamazsın, çevremizdeki Anadolu Beğlerinden emin olamaz, güven duyamazsın; seni sana bırakmazlar.» dedi.

Bunu duyduktan sonra asıl söylemek istediğini söyleyebilirdi Çelebi Mehmed Beğ artık. Ama söylemedi, bir yoklama daha yapmak istedi: «Sen tutsak iken babamızla bir arada çok bulundun.» dedi. «Söyleştiniz, dertleştiniz. Ali Paşa adını açar mıydı hiç? Açarsa ne derdi, ne düşünürdü, savaştan kaçışına yani?»

Musa Çelebi'nin dik bakışları bulanıverdi. Tutsak günlerine mi döndü tutsaklık utançlarına mı Allah bilir? Çelebi Mehmed Beğ soruyu sorduğuna üzüldü; bir utancı yüze vurmuş olmanın sıkıntısını duydu. Musa Çelebi'yi duygularında ağırlaştırmamak için başını camdan yana çevirip yağmura bakar göründü...

Musa Çelebi tez döndü tutsak günlerinden:

«Babamız Ali Paşa'yı çok suçlamazdı.» dedi. «Haklı bulduğu günleri olurdu. Gelgelelim yanlış adam seçti Ali derdi; Süleyman'ı seçeceğine Mehmed'i seçmeliydi yazık, Mehmed'in yanında olursa bir değer kazanırdı derdi. Babamız rahmetli böyle derdi. Senin yanını seçmemin güvencelerinden biri de babamızın bu sözleridir.»

Hüzünlenme sırası Çelebi Mehmed Beğ'e gelmişti sanki. Babasının özlemi kavurdu yüreğini. Tutsaklığından sonra, ölümünden bunca ay geçmişken bile kimi bir gece yarısı kimi gün ortasındayken bütün canlılığıyla yanı başında at binen, gülen, öfkelenen yahut durup dururken hüzünlenen babası, gizli acılarını değişik bakan gözlerinde saklayamadığı zamanlardaki canlılığı ile belirdi. Çelebi Mehmed Beğ hep çocuk, hep güvenmek isteyen, hep hasrette. Babası bulut bulut üstüne ağmış güneş yakmalarına ala sayvan duruyor...

Fakat hüzünlenmenin sırası değildi. Musa Çelebi hazır bekler haldeyken hüzünle gevşemenin bu anı bir daha geri getirmemesine kaçıracağından emindi: «Seninle bunun için konuşmamın gerekli olduğunu düşündüm Musam.» dedi; «Şunu bilmeni istiyorum. Beğlik, babamız, gözümüzün önünde yandı o ateşte. Hepimiz yakından biliriz ki Beğlik imrenilecek nesne değil. Senin için kalkan tuğları en güvendiğin gün arkanda bulamazsan ne olursun? Senin için vuran davulların, sesinden çok özlediğinde sustuğunu, sonra da başkası için çalındığını

duyduğunda ne hale gelirsin? Hepsi bu kadar mı? Sana alkış tutan Türkmen'in canı şu bu yüzünden yanmaya görsün, alkışa kalkmış ellerinin boğazına sarıldığını görürsün hemen. Bunun için sevmem Beğliği. Bilsem ki Süleyman bizim canımıza susamamıştır, bilsem ki babamızı yaşatacaktır, meydanı hiç düşünmem ona bırakırım. Büyüktür. Ne var ki karındaşım, ne var ki durum o durum değil. Bayezid Han'ın oğulları el ele, sırt sırta vermeli, bölünen toprağı birleştirmeli, yaralı Türkmen'i sarmalıydı, olmadı. Tanrı bilir bunu sana söylediğimizce yazdık ağabeğimize, elçilerimize ağızdan böyle söylettik, tanık gösterdik, yemin ettik. Buna karşılık o, İsa'yı sardı başımıza, yetmedi çevremizdeki Beğleri kışkırttı, yetmedi eşkıya takımını ayaklandırdı. Padişah gibi mi davranır girdiği yerlerde? Hayır! Say ki bir soyguncubaşıdır. Talan, yağma, yangın. Bre bu Türkmen'in malıdır, canıdır; bre bunlar senin namusun senin ırzındır. Tanrı sana emanet etmiştir, ölmelisin ki kurtulasın emanetten. Sanki babamız böyle öğretmedi? Davranışına sebep bulamam.»

«Yaradılışı...» dedi Musa Çelebi. «Damarı öyle yaratılmış diyelim.»

«Evet. Belki suçlusu Ali Paşa diyeceğim ama. İsa'nın suçlusu kim idi?»

«Neden kolayına gidilmez de uğraşılır pekey?»

Musa Çelebi'nin çok kesin sorusuna Çelebi Mehmed Beğ şaşmıştık içinde: «Nasıl?» diye sordu.

«Üç kişi, bilemedin altı, bilemedin on. Seçilir, yetiştirilir, eğitilir, yön verilir. Süleyman, Ali Paşa bilmem kim, aynı anda yok edilir. Daha önceleri de yapılmıştır, denenmiştir, kesin sonuçtur.»

Çelebi Mehmed Beğ'in şaşmışlığı duyduğuna inanmamışlığa döndü: «Bu çok kötü.» diye söylendi.

«Değil! Akacak kanları önler, azaltır!»

«Akacak kanları önler belki, önler, evet. Gelgelelim bir şeyi önlerken, başka bir şeye yol açar. Önlediği yol açtığından daha yararlı olmaz. Bir kere kancıklıktır bu. Katilliktir. Biz Hasan Sabbah değiliz, olamayız da. İkincisi, Türkmen'den bir kimse bu işe yanaşmaz. Türkmen, soyu kutsal bilir, hele o soy, kendisini yöneten bir soy ise... Ona el kaldırmanın Tanrı'ya karşı gelmek demek olacağına inanmıştır, teklif edeni aşağılar benim bildiğim. Ancak soysuz bir Türkmen olmalı ki, bu işi yapa, onu da şu sıra ne Anadolu'da ne Urumelinde bulabilirsin. Türkmen'den gayri bir milletten buldun diyelim, o daha kötü. Ben yapamam sen de yapamazsın. Şimdi düşünürken kolay gelir fakat iş gerçeğe bindi mi hadi yap diyemezsin, o aşağılanmışlığı o zaman yediremezsin kendine. Hadi yedirdim ben kendime, buyruğu verdim diyelim, nasıl pis bir geleneğe yol açarız Musam düşünsene! Adam ne demiş? Baba bıyığından sıçan geçti demiş, babanın cevabını hatırla: Bıyığımdan sıçan geçtiği bir şey değil, yol eder dememiş mi? Mesel deyip geçme, meseller durup dururken söylenmez. Görmüş geçirmiş adamların görmüş geçirmişliğidir mesellerimiz; ben mesellere göre davranırım sıkıştım mı. Onun için Türkmen yahut başkaları, kendini yöneten soyun başını öldürmenin kolay olduğuna inanıp alıştı mı, sonu alınmaz olur. Bu gün sana, yarın bana. Bugün bana kolaylıkla çevrilen pusatın yarın seni vurmayacağını iddia edemezsin. Önlerim dersin, gücüm yeter, hakkından gelirim dersin ama önleyemediğini, gücünün yetmediğini için yanarak görürsün. Zıvanasından çıkan borunun suyu önce seni ıslatır. Üzülmeni istemedim, kötülemek, seni kötülemek hiç geçmez aklımdan, düşündüklerim bunlar benim, düşündüklerim inandıklarımdır.»

Musa Çelebi, inandı mı inanmadı mı belli etmedi, inandıysa ne kadarına inandı ne kadarına inanmadı onu da belli etmedi: «Senin düşündüğün ne ise ona gidelim.» dedi usulca. «Benim niyetim sana yardımcı olmak, elimden geldiğince.»

«Benim düşündüğüm şu, şu ki Musam, karındaşımız İsa'yı bana bırak. Zaten çevresinde kimse kalmadı. Püf desen yıkılacak. Senin Urumeline geçmeni istiyorum. İne Beğ, bu akşam Emir Süleyman'ın yanından inanılır sağlam haberler getirdi. Evrenuz Beğ gibi, Mihaloğlu Ali Beğ gibi ünlü Beğler, bizden yana geçmek isterlermiş. Urumeline geçersen senin çevrende yörelenirler. Macar, Süleyman'ın güçsüz kalmasını ister, Ulah güçsüz kalmasını ister, onlardan yararlanırız. Sırbıyya'nın sana çeri vermesini sağlarım. Süleyman'ı bunaltırsan ben burada soluk alırım, güçlenirim. Ne kadar güçlenirsem Süleyman o ölçüde çöker Urumelinde.»

«Ali Paşa'yı unutmamalıyız, başlı başına bir ordudur, cin gibidir.»

«Evet ama hasta. İne Beğ'e kalırsa ölümcül hasta.»

«İne Beğ'e güveniyorsun?»

«Güvenirim. Babamızın can yakını bir Beğimizdir. Çocukluğundan beri babamıza kaynamıştır.»

«Ali Paşa da, Evrenuz da, Turhan Beğ de, ötekiler de babamızın has Beğleriydi.»

«İnsanları durumlarına göre düşünmek gerekir. Ölçü tek başına insan olursa yanıltır adamı. Duruma göre yargı hakçasınadır.»

«Bir kere satılan bir daha satılır. Sıçan yol yapmaya görsün.»

«Belki de haklısın. Gelgelelim ben düşündüğümce gitmeği uygun gördüm. Bir sürçen atın başını kesmemeli, uyanık binmeli ama kesmemeli. İne Beğ'e güven, öte-

kilere benzemez, hiç benzemez. Sezgilerim öyle diyor.»

«Sezgileri bir yana bırakalım. Pekey, demedim say bu sözü; İne Beğ'e güveneyim.»

«Güven. İne Beğ'in bir bildiği olmasa Ali Paşa'ya ölümcül demez. Gerçi babamızın ölümünden sonra bir uyurgezer oldu ama yine de içgüdüsü sağlam çalışıyor, İne Beğ'i yanına katacağım. Süleyman'ın yanındaki Beğlere sözü geçer, sevenleri çoktur. Ali Paşa'nın karındaşı İbrahim var bir de, Ali Paşa'nın kötü yanlarından arınmış bir kişidir, akıllıdır, ona yakın cin fikirlidir. İne Beğ İbrahim ile biliştir, bize dönüktür. Sıkıştınız mı Ali Paşa'ya karşı İbrahim'i oynarsınız, oynamalısınız. Ali Paşa bu yakınlarda ölürse eğer işimiz daha kolaylaşır. Süleyman'ın sesi kesildiğinde ise...»

Camları zangırdatan, koca konağın yangın artışı kağşamış hatıllarını yele veren bir gök gürültüsünden Çelebi Mehmed Beğ sözünü bitiremedi. Musa Çelebi'nin gözleri açılmış yüreği ılıklık etmişti; sözün can alıcı yerine gelindiğini hissetmenin kan ısınmasında az kalsın yürek ılıklığını belli edecek bir davranışta bulunacak, söz gelimi heyecanlanmış yüzündeki kızarışı, soluğunu tutamayışını belli edecek, hatta: «Evet evet o zaman ne olacak?» diye soracaktı uçarcasına. Allah'tan ki gök, dev ağzında gürledi, yel sarsara karıştı, koca konak gıcır gıcır gıcırdadı, Çelebi Mehmed Beğ sözünü kesip: «Allahuekber!» dedi; o sırada konağın mescide ayrılmış ucundan Beğ Müezzininin yağan afete karşı bağıra bağıra tekbir okuyuşu duyuldu; yalvarıcı, yakaran, Tanrı'yı esirgeyip bağışlamaya çağıran, yoksulluğunda yanıklaşmış bir sesti. Çelebi Mehmed Beğ ile Musa'nın arasında ipek perdeler halinde ağlanıverdi. Beğ Müezzininin yakaran yoksul sesine, kentin irili ufaklı mescitlerinden, evlerden, şurdan burdan kalınlı inceli, hemen hepsi

korkmuş, hepsi Tanrı'nın esirgemesine sığınmış tekbir sesleri geldi, bir çığrışım halini aldı. Ardı arkası kesilmeyen şimşeklerden, gümbür gümbür gök gürültülerinden, hışmını arttırdıkça arttıran yağmurdan göz açıp fazla yükselemeyen fazla yayılamayan yoksul seslerdi; şimşekler, gök gürültüleri, yağmurun hışmı hepsini bastırıyordu ama yine de yalvarıyor, yakarıyorlardı; direniyorlardı.

Çelebi Mehmed Beğ, tekbir çığrışımlarına gönlünden katılıyor, hemen hemen aynı yoksullukta aynı çığırışta tekbirleri içten içe tekrarlıyordu. O durumda dışarıyı bir süre dinledi. Ezik, çok ezik seslerde:

«Gitti...» diye yandı; «Türkmen'in harmanı da gitti, elinde avucunda nesne kalmadı. Biz hala sen ben kavgasındayız. Tanrı bağışlar mı ki?»

Musa Çelebi'nin derdi ise ne kadar saklamak istese de, için için itişini ne denli bastırmağa uğraşsa da, Süleyman'ın sesi kesildikten sonra ne olacağına idi. Tam oraya gelinmişken hemi de işin can damarı iken bu Allah'ın belası gök gürlemesi yıkılmış, karındaşını susturmuştu. Sözü kaldığı yerden açsa mıydı yoksa oluruna mı bıraksaydı? Dayanamadı. Saklayamadığı asıl niyetini örtebildiği kadar örtmeğe didinen sesi: «Süleyman'ın soluğunu kesebileceğimi sanır mısın?» diye sordu. Nedense utanmıştı sorunca; saklamaya çalıştığının anlaşılmasından çekinmişti.

Fakat Çelebi Mehmed Beğ güvenerek konuştu: «Üstesinden gelirsin!» dedi. «Hakça olan biziz. Hakça olan kazanır, orasını düşünmem ben, düşündüğüm ondan sonrasıdır. Senin gücün az gelirse ben de yetişeceğim nasıl olsa. Sen yeneceksin! Yenince... O zaman ne olacak? Sen yeni bir Süleyman mı olacaksın bana? Dur sözümü kesme, açık konuşuyorum. Açık konuşmanın, Bayezid'in

oğullarına yakışır konuşmanın yeridir şimdi. Bana yeni bir Süleyman olacak isen, olma demem! Öteden beri ordu işlerini seversin, benden çok seversin, savaşa çeker damarın hep. Ordu işleri, savaş işleri sana olsun, ben ülkenin onarılmasına çalışayım, Türkmen'in dirliğine düzenine çalışayım. Asıl istediğim, sevdiğim bu benim. Savaşı, mecburu olmadıkça çekmiyor gönlüm; insanların insanlarla boğuşturulmasını sevmiyorum; yanlış anlama; iş başa düşünce karşısındaki başka dilden anlamıyorsa, dirlik düzenliği sağlamak için başka bir yol kalmadıysa savaştan kaçacak kıratta bir adam değilim, bilirsin. Ama onararak yapmak, yangın yerini bahçeye döndürmek varken, savaşı sevmem. Ben açık konuştum, yüreğimi yarıp gösterdim sana, şimdi seni dinleyeceğim. Sen konuş. Açık konuş. Dik, bakışın gibi dik konuş!»

Musa Çelebi bakışlarından korktu, yüreğini ele mi veriyordu yoksa? Ne vardı yüreğinde pekey? Onun için düşünmeden eğdi gözlerini dizine. Bir daha diz değiştirdi: «Nasıl çizdiysen öyle yapmağı uygun görürüm.» dedi. Sustu.

«Cevap değildir. Cevap ise şu anın cevabı değildir. Ben açık konuştum.»

«Ne deyim?»

Az kalsın Çelebi Mehmed Beğ: «Timur'un sana verdiği Beğlik buyrultusundan söz et, kuşandırdığı Beğlik kemerinde taktığı Beğlik kılıcından, kaftandan söz et!» diyecekti. Tuttu dilini. Bunca konuşmasına, tükettiği bunca nefese rağmen Musa Çelebi'nin bunlardan söz açmaması, saklaması ağırına gidiyordu; kuşkulanmasa bile gücenik tutuyordu. Hani yeri de gelmemiş değildi, gelmişti; şimdi söylemezse bir daha söyleyemezdi. «Sabret.» dedi Çelebi Mehmed Beğ'in gönlü; «Sabret, ola ki söyler kendiliğinden.»

Cevapsız bıraktı Musa Çelebi'nin «Ne deyim.»'ini.

Musa Çelebi bocalıyordu. Ama kesin cevap vermenin gerektiğini de hissediyordu. «Ben babamızın yerini alamam.» dedi sesi titreye titreye; «Almağı da hiç düşünmedim. Az önce de söyledim, bir sancak verirsen onunla yetinirim. Babamızın yerini sen al, babamızın isteği de budur.» Konuştukça güven gelmişti. Ağzından çıkanlara inanıyordu, sesi de titremiyordu artık. «Ben babamızın isteği yerine gelsin diye buyruğunda koşacağım. İstersen Rumeli Beğlerbeği olur o yanda akıncılarını yönetirim, istersen ordunun başında ordunu yönetirim senin yanında kalarak. Hünkârlık bana göre değil, sendeki akıl yok bende. Şu rahlenin üstündeki Kur'an-ı Kerim midir?»

Soruyu böyle beklemeyen Çelebi Mehmed Beğ anlayamadan rahleye döndü: «Evet.» dedi.

Musa Çelebi hızla kalktı. «Abdestim yenidir, eskimedi bile daha.» dedi. Seğirtip rahleden aldı Kur'an-ı Kerim'i. Çelebi Mehmed Beğ'in: «Yapma! Etme! Musam istemem, Tanrı'yı tanık göstermeni istemem.» deyip çırpınmasını beklemeden göğsüne bastı Kur'an-ı Kerim'i: «Tanrı tanığımdır Mehmed.» dedi; «Sana karşı gelmeyeceğim, sana karşı el kaldırmayacağım!» Öptü üç kere Kur'an-ı Kerim'i, üç öpüşünde de alnına sürdü. Sonra el bastı bir daha yemin etti.

Çelebi Mehmed Beğ boynu bükük, bağrı bir tuhaf yangılı bakakaldı; hiç istememişti bu yemini. Yüreği burkuluyordu, utanıyordu, böyle bir yemine sebep olduğu için kendini suçluyordu. «İnandın mı şimdi?» dercesine bakan Musa Çelebi'ye hüzünle dalmıştı gözleri. İstemiyordu, gelişini durmadan itiyordu ama Timur'un Beğlik verişi, kemer kuşandırışı geliyordu gözlerinin önüne; Musa Çelebi'yi Timur'un yedeğinde her an tepmeğe ha-

zır atlar gibi görüyordu. Görmemek için yumdu gözlerini, yumdu acıyla. O sırada da Musa Çelebi, Kur'an-ı Kerim'i rahleye bıraktı pat diye.

Musa Çelebi'nin Kur'an-ı Kerim'i rahleye bırakışı Çelebi Mehmed Beğ'in kulağına gök gürültülerine, şimşeklere, yağmurun hışmına karışarak yankılandı bir süre. Müezzin susmuştu; müezzinle birlikte Tanrı'nın esirgemesine sığınmış tekbir çığrışımları susmuştu. Gök gürültüsü, şimşekler, yağmurun hışmı alabildiğineydi. Musa Çelebi'ye gözlerini yuman Çelebi Mehmed Beğ: «Koca konak eyi dayanıyor.» diye düşündü; «Ne de olsa temeli sağlam!»

Üç gün üç gece sürdü yağmur. İlk gününden sonra şimşeklerle gök gürültüleri azgınlığını almış, ikinci gün öğleye doğru yağmur hızını kesmişti. Siyim siyimlikten sinsiliğe inen süreklilik kâh aptal ıslatmasında kâh sulu sepkenden ahmak ıslatanlığa değişe döne sürmüş, arada bir yeniden kudurmuş ama sonunda yorulup postu sermişti. Yağmur yorgunluğunun ardından da güneş göründü, lâkin utanma belası göründü dense yeridir; bir süre ısıtamadı, kendi ısınmamıştı ki ısıtabile. Hastamsı, solgun sırıttı durdu. Sonra o da geçti. Güneş semirdi.

Ağustos, kaçan yağmurun hıncını çıkarmacasına bindi Türkmen'in sırtına; bindi de bindi, bindi de bindi. Islak, yapışkan bir ter soluklara çitleşti. Çelebi Mehmed Beğ'i kötü kötü düşündürttü. Olan Türkmen'e olmuştu. Olan Türkmen'e oluyordu, olacaklar Türkmen'in sırtına olacaktı mı?

Gelgelelim başka bir yolu yoktu şimdilik; kaçınılmaz yükü birlikte taşıyacaklardı. Musa Çelebi'nin Süleyman'ın sesini kesmesi, şu yağmur sonu Ağustos güneşinin kavuruculuğuna benzediğinde... Benzerse?

«Tanrı yücedir.» diye düşünüyordu; «Dağına göre kış verir.» diye düşünüyordu; «O zaman düşünürüz; o zamanaca Türkmen'in sırtını pek karnını tok tutalım da, güçlenelim de...» diye düşünüyordu. İsa'yı umursamıyordu; işi bitikti onun. Mustafa'ya bu kargaşa içinde yer verilip verilmeyeceğinin hesabına dalıyordu; Ankara Savaşı'ndan sonra yitiğe giden karındaşı Mustafa'nın çıkagelmesini, yağma sofrasına çömelmesini, kavgada ben de varım demesini beklediği günleri oluyordu. «Çıkmazsa bile çıkarırlar.» deyip kendi kendini yiyordu; «Çıkarırlar, bir düzmece Mustafa bulup, saldır derler; ben yapmağa çalışırken yıkmağa çabalayanlar, beni engelleyecekler çoook. Türkmen'in güçlenmesinden pirelenenler, yıkıcılıktan ağzı sulananlar düşünmemezlik etmez bunu. Tanrım bana güç ver, güç ver, güç ver!»

Bütün bunları düşünüyor, sıralıyor, önleme yollarını araştırıyor, günü geldiğinde şaşmadan kullanmak üzere gereken yerlere gereken güçlerini yığıyordu. Büyük tekkelere haber salmış ellerindeki, yedeklerindeki arpayı buğdayı darıyı Türkmen'den esirgememelerini niyaz eylediğini bildirmişti. Vergi alınmamasını buyurmuştu. Yolcu dervişlerden bozulan yolların yapımına öncelik verilmesini istemiş, Ahi gençlerinin dağ keçisi, yaban öküzü, gerekirse geyik, karaca cinsinden, eti yenir sütü içilir orman yaratıklarının adama alıştırılmasında Türkmen'e yol gösterip öncülük etmesini rica etmişti. Çok sıkışık olmasına rağmen ordunun torlarından çoğunu salmış yahut Türkmen'e yardımcı olsunlar diye köylere, küçük kentlere göndermişti.

Orman yaratıklarının adama alıştırılmasında, İne Beğ'in Minnet Beğ sandığı yaylanın ıssızındaki adamın davranışından esinlenmişti.

Musa Çelebi ile birlikte İne Beğ'i yola salmadan önce

İne Beğ ile uzun uzun, baba oğul yakınlığında diz dize dense yanlış olmaz bir yakınlıkta konuşup kuşkularının bir kısmını anlatmış, nelere gözlerini açması, nelere gözlerini yummasının eyi olacağını belirtmişti. «Şunlara, şunlara da gözü kapalı bak, çekinme.» buyurmuştu. Şunlar şunlar dediği İne Beğ'in de bildikleriydi zaten. Bizans gibi, Bizans Kralının tutumu gibi. En sonunda da: «Şu senin yaylanın ıssızındaki adam.» demişti; «Eğer Minnet Beğ ise bilerek, düşünerek seçmiştir ıssızı. Yolunu o yana düşür, eyi kolaçan et. Minnet ise açıkça konuş, Urumelinde bizim çok işimize yarar. Gerisi sana kalmış İne Beğim. Tanrı yardımcın olsun.»

İne Beğ bu buyruk üzerine yolunu yaylanın ıssızına çevirmişti.

İki köylü gibi giyinmişlerdi. Deniz kıyısınaca göze batmadan gidecekler, ordan bir gemiye binip Bizans'a geçeceklerdi. İne Beğ Bizans'ın kurduydu ki ta Yıldırım Bayezid Han vaktinden kurduydu.

Bizans kralına mektuplar, ondan ötesine mektuplar, Sırbıyya'ya mektuplar, gizliden saklılarındaydı.

Deli yağmurlar yolda yolluk, cılgada cılgalık hal bırakmamıştı; yamaçları yırtıp atmış, seller toprağı sıyırıp götürmüştü. Kimi ağaçlar olduğunca yerde, kimilerinin kökleri açığa çıkmıştı. Üç gün üç gece süren yağmurun yarıp yırttığı toprağın kolayına kendine gelecek gücü kalmamıştı.

İne Beğ ile Musa Çelebi görünüşlerine uygun bir at sürüşte yan yana gidiyorlardı. İne Beğ, gelişinden daha canlıydı; yarık yırtık toprağın aksine toparlanmış, yarık yırtıklığı kabuk bağlamıştı. İyileşmiş yaraları varmış da iyileşmiş yaralarının sızılarını, iyileşmiş olmanın canlanmasında hatırlamanın şimdi yabancılaşmış sızılarını duyuyordu. Öyle yaraları olmanın hem iç ezikliğinde hem gönenmesinde düşsüydü. Çelebi Mehmed Beğ'in yanından çıktıktan sonra aklını bütünüyle ondan sonrasına vermişti. Musa Çelebi başarmalıydı, Emir Süleyman'ın gücünü silmeliydi, en azından bu yandaki Çelebi Mehmed Beğ'in uzun bir soluk almasını sağlamalıydı.

Zordu, ama olacaktı. Musa Çelebi konuşmadığı için İne Beğ kendi kendine soruyordu hep; sorulara, bin bir türlü sorulara açık gözleri yarı kısık cevapları arıyordu. Minnet Beğ'e benzettiği yaylanın ıssızındaki adamın yerine ne biri ne öteki, dişe dokunur bir çift söz etmeden geldiler. İne Beğ, bir an, yanlış bir yere gelip gelmediğini düşündü; arandı.

«Ne var İne Beğ? Gömü mü ararsın?»

«Yok, onun gibi bir nesne. Bre Musa Beğ burada... Yanlış gelmedik canım, çatal çam orada işte, üç çam da burada, pekey çadır? Pekey adam?» Atını, dağ keçilerini gördüğü seki düzlüğünün başına sürdü: «Keçiler de yok bre! Allah Allah, onca keçi sele gitmedi ya?»

«Birini mi bulacaktık burada?» İne Beğ üstü kapalı, Minnet'i anlattı, can alıcı yerlerini kendine sakladı; anlatırken gözleri durmadan çevre yanı tarıyordu. Adamın gön gerdiği dört köşelemesine çakılmış kalın direklerin birinin aşağıda çatal çamın toprak üstü köklerine takılmış olduğunu görünce aklına, çadırın da, belki adamın da sele sürüklendiği geldi. Korkumsu bir can sıkıntısı boğazında acılaştı:

«Musa Beğim ormanı dolanırsak Teke Beli denen bir yer olmalı orda; Teke Beline ulaşırsak, ulaşmamız şart oldu.» dedi düşüne düşüne; «Gidelim mi?»

Musa Beğ «Gitmeyelim.» dese de gidecekti, «Anlattığınla Teke Beli arasında bir ilgi mi var?» Hem soruyor hem atının başını o yana çeviriyordu Musa Çelebi.

İne Beğ: «Var.» dedi kuruca. «Adamı bir de ordan soralım. Teke Belinde ufak bir zaviyeden söz ettiydi.»

Adamın ufak dediği zaviyenin pek de küçük olmadığını vardıklarında gördüler. Kaba taştan yığma toprak harçlı, yontulmamış çam göğdelerinden ara direkleri, hatılları kabaca çakılmış dört köşe bir yapı, baca yerine

yarı kırık bir küp; pencere yerine inceltilmiş ceylan derisi gerilmiş, kapı sazdan örme; geniş bir bahçesi vardı, geniş bir kuyusu vardı, kuyunun üstünde tahta kepçeli uyduruk bir su dolabı, ortalıkta hayvan mayvan görünmediğine göre su dolabını dervişlerin kendisi döndürüyor olmalıydı gerektiğinde. Bahçe ekilmişti; daha doğrusu yağmurdan önce ekilmişti herhal. Ekili karıklar birbirine karışmıştı; böğrülcesi baklaya, baklası nohuda, nohudu mısıra, hepsi yerdeydi; yeşili çamurlardaydı.

Musa Çelebi, anlamsız gözlerle bahçeyi süzüyordu. «Ne biçim zaviyedir bu?» diye söylendi; «Yeri de sapa.»

İne Beğ, saz kapının içeriye duyuracak çanını, ona benzer bir nesnesini aradı «Bakma Beğim, sapadır mapadır yeri ama düştü mü düşen tam düşüyor buraya, haberin koyusu düşüyor.»

Musa Beğ'in dudak bükmesine vakit kalmadan kapı açıldı. Orta yaşlarda bir derviş göründü. Attakilere nükteli baktı: «Artık yolcular atla kapı çalar oldu, he mi?» dedi; «Eh, zaman tersine dönerse, devir bozuğa çalarsa yolcu atla girer zaviyeye, neden girmesin? Konuk iseniz hoş geldiniz, sorup geçicilerden iseniz yine hoş geldiniz, buyurun?»

Musa Beğ «İnecek miyiz?» gibilerden bakarken İne Beğ dervişin alınmışlığını ölçüyordu göz kısmasında: «Biz sorucu olmak niyetindeydik bana.» dedi; «Ama kırdık seni görürüm ki, inelim.» Dervişin alınmadığını anlamıştı; nükteli sözleri inmelerini arzulayan bir yakınlıktı; «İnelim. Derviş babamız haklı, ayıp ettik.»

Zaviyenin içi dışından ayrıca değildi. Aş ocağı, mescidi, zikir odası şusu busu beş göz oda, konuk odası da bu beş göz odanın içinde sayılırsa, var kıyas eyle zaviye nasıl yoksuldur.

Ne var ki görünen her nesne, şu üç dervişin emeğiy-

di, belli oluyordu; dervişlerin öteki ikisi içeri girdiklerinde görünmüşlerdi. Biri atları almış, biri gelenleri selamlamış, ilk görünen dervişle birlikte konuk odasının önüne gelmişlerdi.

İne Beğ «Dışarda oturalım.» dedi; «İzin verirseniz bir iki soluklanıp gideceğiz. Yolumuz uzunca.»

O sırada atları yedekleyip götüren dervişin oralarda bir yerlerden, ürkmüş, huylanmış, kulağa yad gelen keçi melemeleri birbirine karışarak duyuldu. İne Beğ sıçradı. Ummadığı bir anda aradığını bulmuş olmanın girdi çıktısında: «Keçiler mi?» diye sordu; «Dağ keçilerinin sesi mi bu? Burdalar mı? O da mı burda bre?» Üzerindeki köylü kılığını unutmuştu, Musa Çelebi'yi unutmuştu.

Orta yaşların dervişi, gülüşünü taşırmadan dudaklarından: «Köylülerin keçi peşinde koştuğu oluyormuş demek ki!» deyince İne Beğ taşkınlığından utandı. Oturup soracağını, aklı başında sordu. Bir bakıma iyi olmuştu; kılığına uygun davranmazsa yadırganacaklarını hatırlatan dervişi sevdi. Ömründe ilk defa girdiği köylü kılığına alışması gerekti.

Dervişlerin biri çalkama getirdi. Soğukçaydı. Kıvamında özelenmemiş yoğurt dinir dinirliğine rağmen İne Beğ'in yüreğini serinletti. Çalkamanın yağsız oluşu, biraz ekşimsiliği yoğurdun beklemişliğinden değil ise...

«Tadını düşünüyorsan dağ keçisi sütüne çalınmış yoğurt oluşundandır yiğidim, eh, bizim gibi dervişlerin yoğurdu tatlı olacak değil ya, onu da kat hesaba, kırk yıllık Türkmen kadını değiliz.» deyince orta yaşların dervişi, İne Beğ ikirciklenmeden, dağ keçilerinin eski sahibini sorabildi: «Bunun için geldik.» dedi. Yine üstündeki köylü kılığını unutup: «Eski bir yoldaşıma benzettiydim.» diye ekledi; «Benzettiğimi sandım. Yağmurdan önce aşağıda çadırı vardı.»

«Yağmurdan önce yerinde olanı yağmurdan sonra bulmak ne mümkün hay oğul? Hışımdı o, geçerken bulduğunu götürdü. Aradığın da yağmurun götürdüklerinden olmalı. Ve lâkin köylü yiğit, ne zamandır köylüler Beğ ağzı konuşur oldu ki yoldaşlıktan söz eder?»

İne Beğ bir kere daha utandı. Ne ise ki dervişler yabancı toprak sayılmazdı. Daha sonra gidecekleri yerlerde de böyle davranırlarsa başlarının dertten kurtulmayacağını duyurmağa çalıştıklarına göre kim olduklarını bile sezip boş bulunmamaları gerektiğini hatırlatacak kadar kendilerinden sayılırlardı. Orta yaşlardaki dervişin yüzünden tebessüm hiç eksik olmuyordu ayrıca: «Ayranlarınızı içtiyseniz gelin aş ocağına gidelim. Sorunuzun cevabı sanırım ki orda olacak.» diyerek kalktı.

Aş ocağı, bir iki adım ötelerdeki odaydı. İsli ocağı, ince ceylan derisi kararmış penceresi, öteberi ayıklamak, kesmek, doğramak için iri geniş yüzlü kütüğü, isleri püsküllenmesine ipçiklerde dökülürcesine sarkan ters tavanı ile karılılıktı. Dibe doğru çok kaba çakılmış tahta tezgâhta yemek de yeniyor olmalıydı.

Derviş önde girince Musa Çelebi İne Beğ'in kolunu kapıdan tutup sıkmış: «İçerde biri yemek yiyor sanırım.» demişti usulca. «Ne işimiz var burda? Karnımız tok.» Ama Musa Çelebi'nin usul sesini dervişin sesi bastırmış, Musa Çelebi'nin içerde yemek yediğini sandığı kişi toparlanınca ona: «Sen yemene bak, sen yemene bak!» demişti. Öteki derviş çırayı yakıp gelmişti.

Çıra ışığının yalabuması, aş ocağının duvarına gerili bir gönü aydınlattı. Orta yaşların dervişi, gönü gösterdi: «Sorduğunuz, aradığınız adam bu mu?» deyince Musa Çelebi dervişe öyle acayip baktı ki derviş: «Bunu bıraktı dün.» diyerek nüktesini açıklamak zorunda kaldı. «Daha önce yayladaydı, ıssızda yaşar bir kişiydi. Yağmurdan

bir saat önce dağ keçileriyle, çadırıyla, bir de gönüyle geldi. Çok kötü yağmurların yağacağını söyledi, zaviyeye sığınmak için izin istedi.»

Çıra ışığına da aş ocağının kendine özgü karanlığına da gözleri alıştığından, dipteki kaba tezgâhta karnını doyuran adamı görebiliyordu İne Beğ. Adamın, sonradan olma yahut bilerek yapılmış gibi duran kamburca sırtından karnını doyurmaktan çok dervişin anlattıklarını dinlediğini sezebiliyordu. Tuhaf bir ilgi duydu ordaki adama; bu yüzden, bir an dervişin sözünü duyamadı; ordaki adamı bırakıp dervişin sözüne dönmezse, zaviyede geçen zamanın boşuna geçeceğini bildiğinden toplandı. Derviş o ara ne dediyse kaçınmıştı, sonuna kulak yetiştirdi:

«Zaviyeyi biz üçümüz yaptık. Tabii gelen giden sığınsın diye yaptık. Dağ keçilerini düşünmemiştik. Yağmurdan gelen olur ise ne edeceğimizi düşünmeden keçileri buraya doldurduk. Hoş kokmuyorsa aş ocağı, o vakitten, keçilerden kalmadır.»

Musa Çelebi aş ocağının kilsi kokusunu yeni fark etti. Köylü kılığını yadırgatmamak için elini burnuna götürmedi, çok istediği halde götürmedi. Hâlbuki gizliliklerinin gizliliğinde kalmadığını epeydir bilmekteydi.

Derviş: «Sizin yoldaşınızın dediği çıktı; gök yere indi.» dedi. «Yağmur süresince bizimle kaldı. Dün gitti; Yalnız. Aşağı yukarı seni tarif etti bir köylü kılığın noksan olaraktan. Senin için, gelirse, bu gönü göster dedi. Anlarmışsın. İşte gösterdim, bak. Kömürle çizilmiş çizgileri oku gönlüne göre.»

İne Beğ'in yaylanın ıssızındaki adamın Minnet'ten başkası olamayacağına hiçbir kuşkusu kalmadı. Öyleyken yine de bir yarım ikircik kolunu kanadını tutuyordu. Çırayı yanaştıran derviş ışığı göne vurdurunca Musa

Çelebi de istemediği halde yaklaştı. İne Beğ, daha önceden bildiği çizgileri bir bir gözden geçiriyordu. Yeni çizgiler ararken dervişler de bilmece bakışında göne dönüktüler. İne Beğ, daha önce gördüğünde oturan bir kişiye benzettiği, eve benzettiği çizgilerin bir parmak üstünde yeni çizgiler seçince durakladı. Bir ok idi çizgileri, atılmış uçuyordu. Okun hemen önünde bir kuş, börklü bir kuş, yok hayır börk kuşun başında değil ağzındaydı. Hayır o da değil, börk ayrı, kuş ayrı, ok ayrıydı. Belki üçü bir anlama gelen bir beraberlikteydi.

«Şu börk mü?» diye sordu: «Börke benzer bir nesne, kuş karga kuşu mu? Siz neye benzetirsiniz?»

Herkes göndeki çizgilere dalmıştı. Musa Çelebi:

«Börk de börke benzemez kuş da kuşa benzemez.» dedi. «Laf olsununa çizilmişler.»

İne Beğ çizgilerin laf olsununa çizildiğine inanmıyordu. Çizenin yağmurdan önce bu çizgilerin anlamını söylediğini anlatırken arkalarından bir ses kesinlikle: «O börk, o börk!» dedi; «Tor kuşunun ağzında...» der demez İne Beğ çarpılmışçasına döndü: «Ne dedin sen? Tor mu dedin? Bre tor? Tor, tor?»

Tor kuşu diyen tezgâhta karnını doyurandı. Gelmiş, bakmış, konuşmuştu. «Tor, yani çocukluğumda bizimkiler kargaya tor der idi. Karga cücüğüdür, tor deriz biz.»

İne Beğ: «Börklüce.» demiş fısıldamıştı kendi kendine: «Torlak! Torlak Kemal. Minnet kimin ardından gittiğini söylemiş bize. Şu çizilen ok Minnet'in kendisidir. Börk, Börklüce Mustafa'dır; tor, Torlak Kemal, lamı cimi kalmadı bunun gayri.»

Orta yaşların dervişi adı anılanları hatırladı. «Fakat onlar çok epeyce önce geldiler, kaldılar burda. Sizin Minnet Beğ dediğiniz de gelirdi, onlarla konuşurdu, yağmurdan çok önceleri, o zaman gittilerdi.»

«Pekey sonra? Yağmurda gelen oldu muydu hiç?»

Öteki derviş: «Geldi.» dedi. «Kara kuru biriydi. Yağmurdan sucuk olmuş kapıda görününce alıp soymuş, ısıtmıştık. Üşüyüp durduydu yoksul. Sizin Minnet Beğiniz yoksulun haline gülmüştü de o kızmıştı; ne gülersin kardaş, ben de halimce Bedreddin'im, demişti.»

«Ne demiş ne demiş ne demişti?» Az önce karnını doyuran konuktu soruyu böylesine soran: «Bre derviş ağa dur hele sen şimdi, az biraz dur hele; o herif ben de halimce Bedreddin'im mi demişti? Çeykel miydi sakın? Tarifin uyar aman ağa Çeykel miydi?»

Musa Çelebi küçümseyerek, İne Beğ bir şeyler sezinleyerek, dervişler ise her şeye hep alışık bakmışlardı konuğa. O hiç birine aldırmamış ha bre sormuştu:

«Çeykel dediğimi tarifedeyim ağalar, canım tarifinizce kara kurudur it. Ben de halimce Bedreddin'im lafı onun lafıdır bre onun lafıdır!»

İne Beğ o zaman, şimdi sağır bir düş olan Bayezid Beğ zamanının bir gününü Bayezid Beğ'in ağzından duyar gibi olmuştu: «Nedir İne Beğ, bu halince Bedreddin olmak lafı ne oladır?»

Fakat zaviyenin konuğu İne Beğ'in daha derinlerini düşünmesine engel olmuştu: «Beni de alın yanınıza, sizinle geleyim, işinize yarar kişiyim; derdim derdinize benzer dertlerdendir.» demiş yalvarmıştı.

«Kimsin sen? Necisin?»

«Ben, adım Ali. Sefil Ali derlerdi.»

«Şimdi demiyorlar mı? Necisin?»

«Neciliğim? Neciliğimden kime ne? Şimdi yine Sefil Ali'yim. Çeykel'le görülecek bir hesabım var, hem, hem sizin işinize yararım. Siz bu köylü kılığınızla yabancı durursunuz, özünüzü ele verirsiniz. Ben yadırganmam, konuşma gerekince konuşan olurum.»

Musa Çelebi: «Köylü olmadığımız nerden bilinirmiş?» diye sorunca biraz kasılarak, Sefil Ali oralı olmadan attı okunu: «Sen Musa Beğ'sin. Korkarım belli edersin Beğliğini!»

İne Beğ bunu duyunca Sefil Ali'ye alıcısına baktı, bir kötülük görmedi: «Nerden tanıdın?»

«Timur içindeyken görmüştüm bir kere. İki kere de Çelebi Mehmed Beğimizin yanında gördüm. Bu zaviye bizdendir, bize çalışır, çekinmeden bilici çıkışım bundan.»

Sefil Ali'nin yalansız sesi, Çelebi Mehmed Beğ'in adını pek benimseyerek anmıştı. Bu kadarı İne Beğ'e yetti. Ama yine de: «Daha...» dedi; «Güvence isterim.»

Sefil Ali Bayezid Han'ın tutsaklıktan kurtarılma işinin neden yarım kaldığını ekleyip süslemeden sıraladı. Üzgün, kızgın, Çeykel adı geçtikçe öfkeli.

Musa Çelebi, Balım Usta'yı sordu. Biraz bildiğinden sordu biraz o günlerin duygulanmasında sordu. Sefil Ali daha bir üzgün: «Sizlere ömür.» dedi. «Balım Ustam ölecek insanlardan değil idi. Kaçarken, tuzak direklerinin çaprazlamasına takıldı, tavan üstüne çöktü. Yeraltının kurduydu ustam, yeraltını severdi; orda kaldı. Durağı Cennet ola.»

Aş ocağının keçi kokan dağ havasına içten bir üzülmüşlük doldu. Tanımayanlar, Sefil Ali'nin dolu göğsünün boşalttığı üzüntüden duygulanmışlardı.

İne Beğ: «Aş ocağından çıkalım.» dedi; «Dışarda konuşalım. Yabanın adamı bildiğimin Minnet Beğ olduğunu öğrendim, neden gittiğini de biliyorum, nereye gittiğini de...»

Aş ocağının çıkışında Musa Çelebi, kendi de acayipliğini sezdiği bir merakla: «Urumeline mi?» diye sordu. «Evet Urumeline. Bir Şeyh Bedreddin'den söz edildiydi.

Edirne'dedir.» Musa Çelebi gerildi içten. Beyninden başlayan bir soğuk su damlası damarlarına inip dolandı; «Urumeli.» diye dolup boşaldı yüreği, soğuk soğuk. Timur'un kilsi sesi kulaklarını daladı: «Şeyh Bedreddin! Şeyh Bedreddin!» O kadar yakın, o kadar gerçek bir ses idi ki etkisinden hemen kurtulamadı. «Urumeli bir başka türlü mü, kaynayacak nedir?» diye daldı gönlüne. Yüzü seyriyordu, farkındaydı.

İne Beğ'e çabuk çabuk: «Sefil Ali'yi de yanımıza alalım.» dedi. «Elinden iş gelire benzer.»

Yerinden kopan Sefil Ali, Musa Çelebi'nin elini öpmeğe eğilirken önlemedi Musa Çelebi, çekmedi elini. Aklı Urumelindeydi, aklı Timur'daydı, aklı Şeyh Bedreddin'de. Yüreği: «Urumeli sana mı? Sana mı?» diye attı bir süre. Beyni: «Urumelinde çok şey değişeceğe benzer.» diye düşündü.

İne Beğ'e dik dik baktı; gözlerinin içi nokta nokta kabarmış nokta nokta atıyordu kabarcıkları.

İne Beğ başını önüne eğip kötüledi birden, dalgın dalgın!

Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal, Edirne'ye akşam namazı dağılırken girdiler. Akşam namazının dağılma vaktini seçmeleri de sebepsiz değildi, aydınlıkta Edirne'ye girmenin ne oluru ne olmazını göze almamışlardı. Yorgun fakat anlaşılmaz duyguların uçarlığında yorgunluklarını düşünmeyecek kadar dalgındılar. Dolu bir yorgunluk ikisini de Edirne'ye bağlayacağı yerde, Edirne'den ötelere itiyordu. Birinden biri ağzını açsa da: «Hele bir de Bursa'ya inelim; Ankara'dan Konya'ya varalım, son üç ayın gelişimi nice olmuştur görelim bir daha gözleyelim.» dese öteki hemen «He» demecesine dönecek, Edirne'den çıkış yolunu tutacaktı. İkisinin de içlerindeki dillenişi susturmasına bastırıyordu.

Börklüce Mustafa, Eski Cami'nin yarı çıkmış duvarlarının evlere bakan yanından sapmış aralığın ağzında karanlığa sığınarak durdu. Yorgunlukları ne denli umut doluluğunda olursa olsun, gittikleri her kentte aydınlık, farkında olmadan canlarını sıkıyordu; bir kente ilk girdiklerinde ise karanlıklar mıknatıs misali çekiyordu ikisini de. Gözle görülür, elle tutulur bir tehlikenin olmadığını, hatta gözle görülmez elle tutulmaz tehlikelerin bile bu sıralarda olmayacağını bildikleri halde aydınlıklardan kaçtıkları olmuştu nerdeyse. Ta ilk kaçak günlerinden yer etmiş bir hastalığı andırıyordu bu.

Börklüce Mustafa zaman zaman: «Gece kuşu olduk çıktık bre!» diyordu. «Bizimkisi gece kuşundan da ileri bir gece kuşluğu.» Bir tak Sakız Adası'nda sere serpe, gün ışığında, doyasıya aydınlıkta gün yüzü görüyorlardı. Fakat Edirne'ye gelmeden önceki uzun dolaşmaları, İzmir Denizinin bir günlük iç kıyığından Bizans'a değin te bu yanlar... Urumeli, Ağaç Denizinin bütün çevresi handiyse Sakız Adası'nın havasına yaklaşır bir güvende görünmüştü gözlerine. Kimi yerde Dede Sultan, kimi yerde Börklücem, kimi yerde Şahım denmiş, bir tapılmadığı noksan kalmış bağlanmada el üstü tutulmuşlardı, her yerde; «Ben de halimce Bedreddin.» söylenir bir koca ülkenin önlerine açıldığını görmek ilkin ikisini de inandıramamış, hele Torlak Kemal, yıllar yılı uzun dolaşmalarında eliyle ektiği tohumların bu ürününden enikonu aptallaşmıştı.

«Bre Torlak! Bre Kemalim on bin alkış sana hele baksana bunlar senin ektiğin tohumlar mı? Eyi tutturduk biz bu tekerlemeyi eyi tutturduk bilesin.» diyen Börklüce Mustafa yoldaşına bu kendini de aşan ürünlerin nasıl bir sona varacağından kuşkulu bakıp durmuştu. Ağaç Denizindeki coşkunluk öyle bir kaynamaktaydı ki bir burası, en kasılmış dizginleri boşaltacak densizliklere götürebilirdi adamı.

Az kala götürüyordu da Hristiyan'ının, Yahudi'sinin, Ermenisinin... Ermenisi azlıktı ya azlıktan olanı bile vardı, Müslümanının yanı sıra, birbirine el verip karıştığı bir kaynama Börklüce'yi onmaz heveslere kışkırtıverdi birden. Müslüman'ı geliyordu, Hristiyan'ı göz süzüyordu, Yahudi'si böğrünü büküyordu, Ermenisi yalın ayak başıkabak diyenin hesabı, yollarına baş koyuyordu: «Sensin!» diyorlardı; «Himmet et, kerem eyle!» yalvarışındaydılar; «Çık! Görün! Ben geldim de orta ye-

re...» velvelesinin öyle bir iliğe işlediği yerler olmuştu ki Torlak Kemal dahi kendisinden geçip: «Börklüce Sultan neden sen olmayasın bu işe baş?» deyip «Hadi bre varım»ını beklemişti Mustafa'nın.

«Hazır bir de Musa Çelebi çıktı ortaya Mustafa; Emir Süleyman Musa Çelebi'nin derdine düştü, ister Musa, ister Süleyman, kim kazanırsa kazansın, sağlamına olmayacak, uzun ömürlü olmayacak. Beğler alıştı bir kere birbirini yemeğe; Osmanlı'nın ordusu da, güvendiği yeniçerisi de birbirini oklamağa alıştı. Yenmiş yenilmişten beter olur artık düşer bir kavganın sonunda. Dinle beni Börklüce yoldaşım, diyelim Musa Çelebi kazandı, diyelim Süleyman. Amasya'daki Mehmed he der mi kazanana? Musa kazansa Edirne'de, buyur gel der mi Mehmed'e, özü padişahlık sevişine kapılmaz mı? Şimdi sırasıdır, ikisini birden vuralım, bizimle uğraşamazlar.»

«Ya birlik olurlar da bize dönerlerse Torlak?»

«Kim? Musa'yla Süleyman mı, Süleyman'la Mehmed mi? Onların gözünü kan bürümüş, Osmanlı aklını yitirmiş bre! Onlar ordu, biz halkız halk! Ordunun içinde de bizden olanlar var, unutma! Beğlerin içinde yemlik koparmak için bize önderlik hevesine soyunacak çok kişi vardır, yediririz birbirlerine, sonra Beğleri yememiz kolay bizim. Bizimkilerin inancı var, köklü köksüz inancı var, bizden han hamam bekler açlardır. Açın toku kolay yiyeceğini unutma? He de Börklücem. He de, çık ortaya, neden Bedreddin'in gölgesine sığınalım, neden bizim gölgemiz salınmasın? Şimdi olmazsa hiçbir zaman olmaz, kuş gibi uçar gider vakit Mustafa!»

Börklüce Mustafa da aynı nedenleri soruyor, Börklüce Mustafa'nın ilikleri de aynı nedenlere seğirtiyordu. Gelgelelim bir şey vardı, bir tutukluk. İliklerinin seğirtişini köstekliyordu bir görünmez demir bukağı: «Ben

varım seni bağlamışım.» diyordu. Çekiniyordu. «Biz kimiz Torlak Kemalim? Biz neyiz, neciyiz?» diye soruyordu çekinişinde «Biz Bedreddin olamayız. Halk dediğin bunlar, bu yığın var ya. Bu yığın kitaba kanar. Ne olduğunu bilsin bilmesin kitabın ardından koşar. Bedreddin kitaptır kardaşım. Hiç kimse okutmamıştır, biz de okumadık, ne yazar ne der bilmeyiz. Ama onun ağzından konuştuk onun kitabını yaydık. Şöyle diyor, şöyle istiyor dedik. Adamın ünü tünü adı şanı vardı, bizim yaydıklarımıza adı şanı inandırdı halkı. Bedreddin'in kitabını versek ellerine, bu herifler oduna bakan eşşekler gibi bakarlar, Bedreddin'in kendisini, biz bir laf etmeden çıkarsak bu yığının karşısına, bu ısıtmalı sıska mı bre bizi çekecek, geç babam geç der... Taşlarlar, dudak kıvırırlar, kengele alırlar. Bedreddin anlaşılmaz bir sır olarak kalmalı, başta olmalı ama orada kalmalı put olarak, heykel olarak kalmalı, onsuz olamayız. Bizim yaydıklarımız onun dediği gibi midir?. Yooo. Sen de biliyorsun bunu. Bedreddin'in dediklerinin çekilip uzatılmışıdır bizim halka yaydıklarımız hatta Bedreddin'in demedikleridir, olmaz Bedreddin'siz. Bedreddin kalacak; elif diyecek; biz de, Bedreddin'in elif deyişi demektir, cim demektir, dal demektir diyeceğiz. Sakız Adası'nın Keşişinin verdiği akıl bu, hem de eyi akıl. O biliyor bu işleri, usta... Hele bekleyelim, hele Edirne'ye gidelim, Bedreddin'le görüşelim.»

Edirne'ye gelişleri bunun içindi. Bedreddin'le son bir kere daha konuşacaklar, ya bekleyecekler ya Bedreddin'den umutlarını kesip, onun yerine bir başka Bedreddin yaratıp, Ağaç Denizinden ayaklanacaklardı. Açık açık konuşmamışlardı ama ikisinin de niyeti bu idi.

Torlak Kemal, Bedreddin'in yerine bir Bedreddin yaratmak gerektiğinde, yeni Bedreddin'in Börklüce

Mustafa olmasının sağlamlığını öne sürmüş Börklüce: «Yeni Bedreddin Sakız Adası'nın keşişi olmalıdır.» demişti. Torlak: «Hayır»'ı basmıştı hemen. Aslı Türkmen olmayan bir keşişin foyası meydana çıkarsa, en önde Türkmen dağılırdı. Çünkü Türkmen'in katı avanağı bile kendinden olmayanın ardından gitmezdi, Torlak Kemal, yıllar yılı gezerek öğrenmişti bu gerçeği; Türkmen'in arasından gelmeyene, kendinden olmayana inanmadığını tezine sırt çevirdiğini gözleriyle görmüştü.

Kararsızdılar ama yine de Bedreddin'den umutsuz değildiler. Sakız Adası'ndan kudurmuş öfkelerde kaçırdıkları Bedreddin'i o günden sonra, Torlak Kemal iki defa görmüş, ikisinde de o günkü kaçışına sebep olan konuşmaları unutmaya hazır olduğunu, hatta unuttuğunu hissetmişti. Bedreddin daha bir yatkınlaşmıştı. Varidat adlı kitabından söz etmiş, kitabının anlaşılmadığından, kitabını anlayacak bilginlerin Osmanlıda yetişmediğinden yakınmıştı.

«Osmanlı'nın bilgesi göz boyamada geçinir, böyle düzende bilge değil göz boyamacı yetişir.» diyor; «Mekteplerdeki düzeni değiştirmezsen durum daha kötüye gidecek, bir sürü okuryazar görünen bilgisiz herif kitap yazar görünüp çalımlanacak, yazık!» diye hayıflanıyordu. «Beni anlamıyorlar, beni anlamayacaklar, herif elifi bilmezken bilgeliğe soyunursa olacağı bu... Ama halk bilir benim dilimi ne dediğimi anlar.» demesine bakılırsa, ya bir şeylere niyetleniyor yahut bir şeylerin olmasını bekliyordu, olursa eteğini beline dolayıp önde seğirtecekti. «İstemem yan cebime koysunlar.» diyen ısıtmalı gözlerinin ısıtmalı gözaltı bakışından Torlak Kemal yanılmadığını sezinliyordu.

Eski Cami'nin yarım duvarlarının evlere bakan yanından sapmış aralığın ağzında, epey bir süre Beğ kona-

ğının aydınlık pencerelerini süzerken Torlak Kemal, hem geçmişi aklından geçirmiş hem de Bedreddin'den bir kere daha umutlanmıştı. Eğer üç beş ay önce bıraktıkları Anadolu'da bir değişiklik olmadı, Çelebi Mehmed Beğ'in gittikçe yerleşen düzeni Türkmen'in aklını çelmediyse, Anadolu'yu ve Urumelini anlattıklarında Şeyh Bedreddin'in, he diyeceğinden hiç kuşkusu yoktu. Beğ konağını süzen Börklüce'nin de buna yakın düşlendiğini sanıyordu. Edirne'ye bir konak kala durup dururken, nedense pirelenip: «Torlak, biz Anadolu'yu üç beş ay önce bıraktık. Ya şimdi durum değiştiyse? Hani seni aralarında sık sık görmeye alışmış adamların arayı soğutmadan ipe un serdiler ise?» gibilerinden soruları dışında Börklüce Mustafa'nın da umutlu olduğundan zerre miktar şaşmıyordu. Şimdi Beğ konağının aydınlık pencerelerine dalışı dahi bu umuttan gelme bir ıssılanmadaydı. Denemesine: «Bu konak bizim olacak Börklüce.» diye mırıldandı, mırıldanmasıyla birlikte de bir hırs kükredi boğazına: «Osmanlı'nın işi bitik bre, bizi Yeniçeri yapacaktı ha... Bak sen nasıl olunurmuş Yeniçerilik!»

Torlak Kemal'in mırıldanışındaki hırs Börklüce'ye sıçradı, sardı bir an. Osmanlı Soyunun, yetim Torlarının, ana memesinden koparılıp alınmış çocuklarının devşirme oğlanları arasında horlanışının resmi geldi gözlerinin önüne. Boğuk gülümsedi, ama sustu. Torlak Kemal'in beklediği sözlerin yerine:

«Bre bu Beğ konağının aydınlığında hiç de ölüm acımışlığı yoktur, ne biçim iş?» dedi.

Torlak Kemal aval aval: «Ne ölüm acısı beklerdin Börklüce?» diye sordu. «Süleyman'ın öldüğünü kim söyler? Hamama kapanmış eğlenmededir şimdi, hangi ölüm?»

«Süleyman değil, Ali Paşa Ali Paşa. Ali Paşa ölümcül hasta yatar sabaha çıkası sanılmaz derlerdi geçen hafta. Şimdiye ölmeli değil miydi? Ölse böyle parıldar mı Beğ konağı bre?»

«Yürü!» dedi Torlak Kemal; «Yine olmaz düşlemelerin boş soruların ardından sürüklenme. Ali Paşa ölmüş bize ne, kalmış bize ne. Bizim kervan yürümekte ki!»

«Öyle deme Torlak. Ali Paşa demek, bir başına Süleyman'ın ordusu demektir. Ali Paşa ölseydi Süleyman'ın hamam eğlencesinden ben de hoşlanırdım. Ali Paşa sağ iken Süleyman'ın hamamdan çıkmaması daha tehlikelidir bizim için. Gidelim. Diyelim Ali Paşa tez öle. Bedreddin'in evine giden aralık bu muydu?»

«Değil; erken saptın. İki sokak sonra sola, ordan sağa, yine sola dönüp doğru varacağız.»

«Eyi. Yolu bildiğine göre dönemeçleri sen gözle. Benim aklımı yine dağıttı Ali Paşa'nın ölmemesi.»

Torlak Kemal, Börklüce'nin çabuk kırılmasının ilerde başlarına bir dert açıp açmayacağından korktu. Hep bundan korkmuştu zaten. Son günlerin coşkunluğunda Bedreddin'in yerine koymağa sık sık karar verdiği Börklüce'nin bu huyu olmasa dediğim dedik tutturmacasında giderdi burnunun doğrusuna ama gel gör ki Börklüce'nin bu tez umutlanan gönlü Bedreddin olmağa yeter bir gönül değildi. Anlaşılan Ali Paşa'nın ölümüne yataklarda olmasından adım atma zamanına umutlanmış Beğ konağının aydınlık pencerelerinde o umuduna ışıklar aramıştı; bulamayınca da sümsüklenmişti.

Torlak Kemal bir yararı olur niyetiyle Ali Paşa'nın kardeşi İbrahim'den söz etmek istedi: «Ali Paşa'dan sonra yerine İbrahim sadrazam olursa ne olacak?» diye o değilden sordu. «İbrahim için Ali Paşa'dan aşağı kalır yeri yoktur derler. Bir gömlek yukarılığı bile varmış.»

Acı acıyı, su sancıyı söktürür meseli gereğince ortaya attığı İbrahim adı Börklüce'de bir değişiklik yapmadı. «İbrahim, Musa Çelebi'nin yanından ayrılmaz.» dedi.

«Süleyman'ı güçlü görünce kaçar gelir, gelmez mi? Şu sıra böyle işler olağanlaştı.»

«Kaçmaz! İbrahim gibi biri, kulağımıza gelenler doğru ise, durup dururken Musa'ya kapılanmaz. Bir danışıklı döğüştür, Çelebi Mehmed ile bir anlaşma.»

«Nerden bildin?»

«İne Beğ'den. İne Beğ Bayezid'in has ağasıdır bilmez misin? Süleyman'ın yanından Amasya'ya gittiğini herkesten duyduk. Gelip Musa'nın yanında görünürse, İbrahim ile içtiği su ayrı gitmezse nedir bunun olacağı? Sen olayları bir başlarına incelersin, insanları da bir başına sanırsın. Olaylar olaylara, insanlar insanlara bağlıdır, zencir gibi. Zencirin hiç bir halkası tek başına çekmez.»

«Musa Çelebi gibi uçan kuştan kuşkulanır; uyandığında, bre bu uyanan akşamki ben miyim yoksa yerime uyurken birini mi kodular diye düşünen bir herif senin aklında kuşkulanmaz da neden onları yanında tutar pekey?»

«Meselenin can damarı burda işte Torlak. Musa Süleyman'ı tepeler, tepeleyecek. Hem de Ali Paşa'nın ölümünün devresinde olacak bu iş. O zaman İbrahim yok. İne Beğ yok! Evrenuz'u dahi yok eder Musa, katlanamaz, tamam mı? Musa böyle bir heriftir. Sonra? İşte o sonrası bizim günümüzdür. Bedreddin'e böyle anlatacağız.»

Torlak Kemal'i Börklüce'ye bağlayan bağların gücü, Börklüce'nin bu düşünüş biçimindeydi. Başlangıçta, daha bir kaç yıl öncesine değin Börklüce'nin bu yanını az buçuk anlamış tam tamına bilememişti. Sonra sonra olayları zincirlemesine ekleyerek birbirine sonuca var-

masını bilen bir akılla karşı karşıya olduğunu görmüş, çürük yanlarını Börklüce'nin, tez umutlanıp tez farıyışını bunun yanında zararsız bulmuştu, daha doğrusu Börklüce'nin güçlü yanıyla güçsüz yanını bir arada tutmak görevinin kendisinde olduğuna inanmış, bu inançla da Börklüce'yle olan bağı kopmamacasına sırımlanmıştı.

Son dönemeci dönerken duraladı. «Bre daldım, yanlış döndük bir sokağı herhal.» diyerek aradı. «Gel, geri gidip ötekinden döneceğiz. Bu çıkmaza gidiyor. Konuşmaların aklımı aldı. Bizim işimiz sağlarla, işkillenme. Ali Paşa ölmüş ölmemiş sonucu değiştirmez. Yeter ki Bedreddin'i kızdırmamağa bak sen. Madem onsuz olmaz dersin, herifin suyunca gidelim. Canın istemezse bırak ben konuşayım kertiklenen yerlerde. Şurdan dönecektik aşağı inmişiz, bu sokak ana yola çıkar, o da doğru Bedreddin'e.»

Ana yolu adımlarlarken Börklüce; «Bedreddin ısıtmalıdır.» dedi. «Isıtmanın ne mene hastalık olduğunu bilirsin. Geldi mi böyle, gitti mi şöyle. Bedreddin de ısıtmalarda değişir. Son gördüğünde sağlamdı. Şimdi sakatlanmış olmasın?»

«Olmaz.»

«Çok güveniyorsun?»

«Neden güvenmeyim? Yanına yerleştirdiğim adamımı eyi biliyorum.»

«Çeykel miydi adı? Bre adından tersliği belli meretin? Nasıl güvenilir?»

Torlak Kemal genişlemesine güldü höpür höpür:

«Çeykel olmasaydı şimdi Bayezid başımıza yumruk olacaktı, unutma Börklüce.» dedi. «Öyle bir gizli işi duyabilen, duyması yetmeyip işe kendini de sokan, dahası işi fos çıkaran adamdır Çeykel deyip beğenmediğin. Ben

yokken Bedreddin'in yanında alttan girip üstten çıkıp Şeyhi avucunun içine almıştır, Bedreddin dilediğimiz kıvamdadır, aksi olursa şaşarım, adımdan kuşkulanırım.»

«Eh, göreceğiz bakalım.»

Torlak Kemal kendine güvenen, adamından emin bir gerinişte: «Göreceğiz!» dedi. «Yalnız şurda durup iki soluk alalım. Ev şu gördüğün karaltı. Epey geniş bir bahçenin ortasındadır. Aklına gelen benim kulağımda kalmasını istediğin yeni bir şey varsa düşün, söyle. Sonra şu şöyle oldu bu böyle oldu demeyesin, iş işten geçtikten sonra çıkışma bana, tamam mı? Var mı söyleyeceğin? Eh, öyleyse anlaştığımız gibi. Bahçe kapısının çıngırağı vardır. Neden durdun?»

«Yok, hayır durmadım. Bir an, ne ise önemli değil aklıma takılan. Çek çıngırağın ipini!»

Torlak Kemal'in el yordamında bulduğu çıngırak çomağını çekmesiyle birlikte uzakça, biraz karanlığa karışmış biraz akşam yetimliğinin boyun büküklüğünde bir çıngırtı duyuldu bahçenin o yanında kapının bu yanına. Duyanı eskimiş özlemlerin ardından sürer bir çıngırtıydı; yol yorgunu yolcuların uykusunu, gönül hastalarının yürek ağrısını, ısıtmalıların güneş arayan titremesini andırıyordu yahut Torlak Kemal öyle sandı; çıngırağı bir kaç kere çekip bırakarak kulağını sese verdi.

Çok sürmedi, kapı açıldı.

Elindeki fenerin ışığından görünen yüzü tanıdı Torlak Kemal: Çeykel idi. İnce süzgün yüzünün sola yamrulmuşluğu olmasa Çeykelliği anlaşılmaz bir tüysüzlükte Çeykel, Torlak Kemal'i bir yoldaşıyla birlikte kapıda görünce pek şaşmadı ama şaşmaya yakın bir sevinişte sırıttı. «Bir saat kadar önce seni sordu Şeyhimiz.» dedi peltekleşerek. Şaşmaya yakın sevinişle sırıtan yüzü hemen saygıya dönmüştü; saygı gayri Torlak Kemal'e

gayri Şeyhinin gelişi bir saat öncesinin bilmesine idi, orası belli olmuyordu. «Bu da Börklüce Mustafa Sultanımız olmasın sakın?» diye sordu aynı saygıda, daha artmış: «Eğer öyle ise Şeyhimiz bir başka türlü ermiş, çünkü ikinizi birden sordu. Buyurun girin...»

Işık tutmak için önden yürüyordu. Fenerin ışığı, yolun iki yanında sıralı ağaçların gölgesini devleştiriyor, gölgeleri dev kımıldamasında oynatıyordu.

Börklüce Mustafa, Çeykel'in kasılma sözünden sonra, iki yanında oynayan dev kımıldamalı ağaç gölgelerinin etkisinde Torlak Kemal'e sokulmuş: «Doğru mudur? Ne dersin?» diye sordu yavaşından. «Bu senin Çeykel oyunbazın biri mi olmuş yoksa?»

Torlak Kemal'in de Börklüce Mustafa'dan geri kalır yeri yoktu; aynı seyirmeyi duyuyor, aynı gölgeler gözünü alıyordu. «Yok, yoktur.» dedi; «Çeykel öyle nane yemez, bana yapmaz. Bedreddin'i Konya'da gördüğümüz handaki ilk sabahı hatırlasana. Gelişimizi, bize bakmadan bilişini? Var bu Bedreddin'de bir güç. Var, var, var.»

Bahçe kapısıyla evin arasındaki yolun sonuna yakın ikisi de, eve yaklaştıkça koyulaşmış bir bilinmez ürpertinin bedenlerini sardığını hissetti. Evden içeri girdiklerinde ise tozlanmış kitap, sulanmış taşlık, sirke soğan sarımsak karışımı bir mutfak, silinmiş gıcır gıcır tahta kokularına karşı direnen ağırca bir öd ağacı ve günlük kokularının bir tuhaf esrikliğine kapıldılar. Börklüce Mustafa Bedreddin'in evine ilk defa geliyordu. Bir kaç kere geldiği için alışık olmasına rağmen her gelişinde sarındığı esrikliğe ilk defaki duymacalıkta kendini veren Torlak Kemal, Börklüce'nin nasıl bir davranışta bulunacağına daha kapıdayken meraklandığı halde girince merakını bile unutmuştu. Börklüce Mustafa gözle görülür

bir tepki göstermedi, sadece soluk alışı hızlanmıştı; arada bir hiç soluk almaz sanılıyordu. Kapının girişindeki taşlık tertemiz bir geceye yatmış, solgun ışıklarda pırpırlanmaktaydı. Üç beş oda kapısı. Yukarı çıkan bir tahta merdiven; kararmış tahtalarıyla canlanmakta mı ölmekte mi ne ise öyle bir görüntüde asılmış kalmıştı üst kata.

Çeykel, taşlığın havasını daha sırlandıran bir saklı sesle: «Şeyhimiz namazdadır.» dedi. «Sizi şu odaya alayım, yazı odasıdır. Yakınlarını orda dinler.»

İkinci kapıyı açmıştı; girmeleri için beklemişti, girerlerken yol vermişti.

Odada iri bir mum, kararmış bir bakım mumlukta yanıyordu. Mumun yanan sesine susmuş bir odaydı. Dipte bir minder, önünde yamru yumru bir bakır mangal ki kapkara. Yan yana iki rahle. Kalın bir keçe kilim serili yerde; o da kara. Odada tek aydınlık, yanan mum, mumun ak rengi, köşe minderinin alacasıydı. Bir de, köşe minderiyle mangal ve rahlelerin iki adım ötesinde karşıda iki üç kara post; iki kara postun arasında yarı tuğla yarı kerpiç bir ocak; artık aş mı pişer ocakta ısınmaya mıdır içerde oturan bilir onu. Sol duvarda iki pencere, bahçeye bakıyor olmalı, herhal çok sık kafeslidir, karanlıktan başka nesne göstermez gecenin bu vaktinde.

Oda, böylece, Börklüce Mustafa'nın gözünde, umduğunca olmamış bir odalıktan özge görünmedi. Hâlbuki Edirne'ye yaklaştıkça sık düşünür olduğu Bedreddin'in yazı odası ışıklarda, yeşil renklerde, hilalli milalli nakışlarda ve ak pak postlarda bir yazı odasıydı; derli toplu, esirgenmemiş, dayalı döşeli... Böyle derbeder bir oda değil... Bunu düşlememişti.

Çeykel izin istedi. «Sıcak su hazırdır her vakit, el yüz yaykama yerimiz vardır. Aç iseniz doyuralım. Ben baka-

yım, gerekeni hazırlatayım. Şeyhimizin namazı daha bir saat sürer. Gönlüne doğduysanız bir saat, yoksa uzar ki uzar, uzar ki uzar.»

Boş durup beklemektense el yüz yumanında, yol tozunu toprağını atmak, Şeyh sofrasından iki lokma nasiplenmek daha iyi olur dediler, öyle yaptılar. El yüz yuması temizdi; kurulamasına kurulayacaklar temizdi ama Şeyh sofrasından iki lokma nasiplenmeğe gelince nasibe bulgur aşı düştü. Ekmek, arpa unu karışık yufka. Ay çiçeği yağına kavrulmuş çorba olduğunu da söyledi Çeykel ama ikisi de bulgur aşını istedi.

Yemekten sonra, bir hayli sonra neredeyse Börklüce Mustafa da Torlak Kemal de uyuklayacaklar iken, hatta Torlak Kemal'in bir içi geçmiş iki horlamışlığı bile olmuş iken Şeyh Bedreddin Çeykel'in açtığı kapıdan içeri girdi. Sakız Adası'ndan kaçtı kaçalı Börklüce'yle ilk karşılaşmaları olacaktı. Börklüce Mustafa'nın aklına getirmediği, Torlak Kemal'in hiç ummadığı, Bedreddin'den beklenmeyecek bir coşkunlukla Şeyhleri kucak açıp: «Bre Börklüce hoş gelmişsin, safalar getirmişsin ama özletmişsin kendini.» diyerek karşıladı Börklüce'yi. «Sen de Kemal hoş gelmişsin. Hele bir kucaklayım sizleri.»

Elini öpmek isteyen Börklüce'ye el öptürmemişti; kucaklayıp kaçmış, bağrına basmıştı. Yapmacıklığı olmadığı için şaştılar. Torlak Kemal ortada bir acayipliğin olduğunu sezdi ama iyiye yordu; Börklüce Mustafa, bir anlık şaşalamasını geçiştirip, «Bedreddin'in ısıtmalı davranışlarından biridir.» deyi düşündü. Fakat ne olursa olsun, Börklüce de Torlak da Bedreddin'in davranışını, düşlerinin olmuş bitmişliğine bağladılar, için için sevindiler.

Şeyh Bedreddin el pençe divan durmuş bekleyen

Çeykel'e yarım omuz dönüşünde: «Bize şerbet.» dedi. «Bal şerbeti içelim ki can bulalım, canlarımız gelmiş bre Çeykel oğlum, bal çanaklarının büyüğünden seçmeğe bakasın.»

Çeykel şerbet getirmeğe giderken de Şeyh Bedreddin ısıtmalı gözlerinin mum ışığında islenen sarımsılığını kısmış bir gülüşte Torlak Kemal'e: «Bu Çeykel'i benim yanıma verdiğin eyi oldu.» dedi. «Leb demeden leblebiyi anlar çer demeden çerçiyi. Tanrı bilir oğlum bunca gönül vermez bana, sağ olasın. Halkla olan ilişkimizi de ayarlar, eyi ayarlar; şu şudur bu böyledir der gözümüzü açar, evet, böyle; bu Çeykel böyle, gelelim sizlere? Geciktiniz. Sizi dün beklerdim. Şurda, şu minderde oturmuş yazarken içimde bir ayak sesi, bir daha, bir daha, derken bir daha. Yabancı değildi. Bildik tanıdıktı ama uzaktı. Bilirsiniz, anlatmışımdır önceleri de. Benim içimde, şuramda adamlar yürür! Adamların adımları yürür! Benden önce, benimle birlikte, ardım sıra yürürler. Bin, iki bin, beş bin adım. Koşar, çapar, seğirtir; usul usul yürür kedi adımlarında, duyurmadan yürür. İşte böyle. Dün duyduklarım tanıdık bildik ama uzak adımlardı. Birden gönlüme düştünüz. Çeykel'e geleceğinizi söyledim. Akşam namazına yakın yine sordum. Geciktiniz. Sizden önce gelenler oldu.»

Torlak Kemal boş bulunup: «Kim?» diye sordu.

«Onlardan önce gelmenizi isterdim. Onları dinlemenizi. Onları dinleyince yine sizi düşündüm. Çünkü sizsiz olmaz bir iş yapmamı istediler.»

Bu sefer Börklüce Mustafa tutamadı kendini. Şeyh Bedreddin'in sözleri, anlatışı öte dünya işi olmayan kitap yazılarına da sığmaz cinsten sözlere, anlatışlara yatkındı. Şimdiyece alıştıkları Şeyh Bedreddin işi sözlerin ve anlatışların dışındaydı. Sanki Şeyh, eteğini beline

dolamış, kitaplarını bir yana atmış, divitini kilitlemişti; Şeyhçe sözlerini dürüp büküp bir mahzene kapamış, bu dünyada ata binmişti. Sonu iyiye mi kötüye mi bilinmezdi ama Börklüce Mustafa'nın yüreği heyheylenmişti. Saygıyı suyguyu unutup:

«Bizsiz yapılamayacak iş nedir?» diye sordu.

Çeykel, bakır bir tepside üç çanak bal suyu getirmişti. Şeyhten başlayıp dağıttı. Bedreddin: «İçin hele.» dedi. «Bal şerbetidir; zihin açar, yürek serinliği verir, kana kan katar. Bizim de bunlara ihtiyacımız olacak gayri. İçin»

Torlak Kemal'in elleri zor götürdü çanağı ağzına. Börklüce Mustafa yarım yamalak bir iki yudum içti. Şeyh Bedreddin çanağı yarısınaca tepesine dikti. «Musa Çelebi adamını gönderdi.» dedi cimrice.

Sustu.

Torlak Kemal'in elinden çanağın düşmesine ramak kaldı. Börklüce çanağına sıkıca yapıştı: «Musa Çelebi mi?» dedi yutkunarak; «Musa Çelebi adamını mı gönderdi? Yıldırım Bayezid Han'ın oğlu mu?»

Şeyh Bedreddin çanağında bal şerbetinin kalan yarısını da içti. Isıtmalı gözleri iyiden iyiye dünyaya açılmıştı; ısıtmalı yüzü dünyaya kol geziyordu, sesi dünyanın velvelesindeydi:

«Ne var bunda şaşılacak bre Mustafa? Musa Çelebi'nin senden benden bir ayrıcalığı mı vardır? Biz olmazsak Beğin Beğliği kaç para eder? Beğ Kazaskeri olmamı istemiş. Kabul edip etmeyeceğimi sordurmuş.»

Ev yıkılıp başına çökse Börklüce Mustafa'nın bana mısın demezdi belki lâkin bu laf sersemletti. Torlak Kemal kulaklarına inanamıyordu ya, iri iri açtığı gözlerine de inanamıyordu:

«Musa Çelebi Kazaskerlik mi ister senden Şeyhim?»

Börklüce Mustafa sersem sersem: «Eyi ama Musa Çelebi'nin ne olacağı belli değil daha? Süleyman varken...» diyerek Torlak Kemal'in sözünü kesti. Şeyh Bedreddin de onun sözünü: «Musa, Süleyman'ı yenecek!»

«Olamaz!»

«Olur. Olacak!»

«Ali Paşa sağ iken?»

Güldü Şeyh Bedreddin, Mustafa'nın sözünü bir daha ağzında kodu: «Ali Paşa öldü.» dedi gevrek gevrek.

«Ne zaman?»

«Üç gün önce. Apar topar gömdüler. Süleyman hamam eğlencesinden çıkıp Ali Paşasının ölümüne bakmamış bile. Öyle çalkanır oldu Edirne'de.»

«Bre bizim iş tamam öyleyse, tamam öyleyse!» diyerek fırlayıp kalktı Torlak Kemal. «Elimizi uzatsak tutacak mıyız şimdi? Ayağımıza mı geldi?»

Börklüce Mustafa artık Bedreddin'in şeyhliğini meyhliğini düşünmüyordu. Torlak Kemale sertçe:

«Otur yerine!» buyurdu. «Öyle kolay olsaydı. Bak Şeyhim, düşünelim. Ali Paşa'nın ölmesi olsa olsa Süleyman'ın tezden ortadan kalkmasına sebep olur. Musa tek başına mı padişahlık sürecek? Çelebi Mehmed ne diyecek buna?»

«Hiç. Ne diyebilir?»

Kesindi Şeyh Bedreddin; Kazasker havasında, bunca yılın bilinmemiş, dudak bükülmüş bilgeliğinin değerlenivermesinin gönenişinde konuşuyordu.

«Ne diyebilir Mehmed Çelebi?» diye üsteledi: «Musa'ya gücü yetmez. Börklüce sen benim kethüdam olursan ben bu işe olur cevabını vereceğim. Torlak Kemal de senin yamağın olur. Çeykel ayak işlerine bakar yönetir, ben...» deyip daldı; bal şerbeti çanağının kıyısını yaladı diliyle, bir daha, bir daha yaladı, emdi sanki.

Börklüce Mustafa'nın kulakları ansızın uğuldamağa başladı. Beyninde binlerce, on binlerce at kişnedi tepindi; damarlarında atlar şaha kalktı, bir sürü insan, bir sürü kalabalık yüreğinde soluk alır olur. Başı dönecek, gözleri çatlayacak gibiydi. Bedreddin'in diliyle yaladığı bal çanağı altın tabaklar halinde döne döne büyüyor, uğunuyordu gözlerinin önünde. Kendisinden aşağı bir halde olmadığı belli Torlak Kemal'in yüzü sapsarılıktan kıpkırmızılığa taşıyor, odaya sığamıyordu. O haliyle kalktı; «Çeykel! Beri gel!» dedi. «Bak bana. Edirne'de bizim adamlarımızdan hangisinin üç atı vardır. Yüğrük, yol alır at olmalı, beygir değil!»

Çeykel bir solukta düşünüp buldu: «Üç sokak ötemizde bir Rum var. O bulur.»

«Pekey. Torlak kalk gidiyoruz. Sen doğru Ağaç Denizine. Sen Çeykel; Filibe'den Varna üstüne, ben daha aşağılara, Urumelinde ne kadar halince Bedreddin olanlar var ise hepsine haber salınacak, Musa Çelebi'den yanayız. Musa Çelebi'ye hiç bir emek esirgenmeyecek, ne isterse can düşünülmeden koşulacak. Haydi!»

Şeyh Bedreddin kıyısını yalayıp durduğu bal şerbeti çanağı elde bakakaldı: «Bre Börklüce, Torlak, bre Çeykel hele durun. Nereye bre?»

Üçü de bir anda hazır olmuşlardı.

Börklüce Mustafa yumuşakça: «Şeyhim, izninle gidiyoruz. Üç güne kalmaz döneriz, burdayız» dedi; «Sen Musa Çelebiye he de; düşünme geri yanını, biz senin buyruğundayız ölenecek, eskisi gibi, her zaman. Öl de ölürüz göz kırpmadan. Yürü Çeykel, düş önümüze!»

Şeyh Bedreddin elindeki bal şerbeti çanağına bakarak mırıldandı:

«Ölmek en sonraya. Ölmek bize göre değildir, ölmek yoksullar içindir hay Börklüce, hala mı bilemedin?»

Ali Paşa'nın ölüm haberini hamam eğlencesinde almıştı Emir Süleyman. Karındaşı Musa Çelebi'nin ordu düzüp üstlerine birinci gelişinin haberini aldığında da hamam eğlencesinin en koyusuna serilmiş, seçmece tellakların dalgınlığına yan gelip yatmıştı. Ne karındaşı Musa'nın gelişini umursamış, ne ordusunu ne de niyetini. Hamam buğularına sarınmış bir dünyanın uyuşması, şarabın uyuşması, gönül gezdirdiği ne varsa her birinin bir bir elinin altında bilinmesinden olma bir sere serpelik uyuşması. Emir Süleyman bu uyuşmuş dünyayı seviyordu. Uzun, upuzun boyu, yenilmez görünen yarı peştemalli çıplaklığı, dökülmüş saçlarının dazlaklaştırdığı küt başı ancak bu uyuşmuş dünyada diriliğinin farkına varıyordu.

Ali Paşa'nın ölümüne «Vay!» bile dememişti. Uyuşmuş dünyasından derinden derine istediği, derinden derine beklettiği haber geldiğinde ancak: «Öyle mi? Eyi. Pekey.» demekle yetinmişti.

«Acısı içine aktı Emir Süleyman'ın»,

«Nutku tutuldu, konuşamadı»,

«Baba yarısı demek bir Ali Paşa'nın ölümünden göz açmak gücü bulamadı padişah.» gibilerinden söylentiler daha sonra kulağına geldiğinde gülümsedi sadece, bir tuhaf uyuşuk gülümsemelerde.

Bir tuhaf, uyuşuk gülümsemeler Ali Paşa'nın örtüsünü örtüyordu o kadar. Bir daha ne o örtüyü kaldıracak ne de karanlığın orasını burasını merak edecekti. Ali Paşa mademki ölmüştü, öyleyse Ankara Savaşı hatırlanmayacaktı bir daha; savaş alanında aslanlar gibi boğuşurken, o ölümcül boğuşmasında bırakılıp kaçılan Hünkâr hatırlanmayacak, utanç verici kaçış hatırlanmayacak, tutsaklıkta ölen baba hatırlanmayacaktı. Çünkü Ali Paşa'nın yüzünü görmeyecekti bir daha; çünkü Ali Paşa'nın her yüzünü görüşte kendi üzerine dikildiğini, aşağılarcasına dikildiğini sandığı son günlerde, iyice çipilleşmiş gözleri öylesine bakamayacaktı bir daha.

Ali Paşa'nın ölmesiyle çocukluğunda hocalarının, gençliğinde babası Yıldırım Bayezid Han'ın, şehzadeliğinde Ankara Savaşı utancının, ondan sonra da bu Ali Paşa'nın koyduğu yasaklar, çevrelediği görünmez bağlar ortadan kalkıyordu. Bir başınaydı artık; ortaksızdı. Hem kendine ortaksızdı hem padişahlığa ortaksızdı hem de Beğlerine ortaksızdı.

Verdi kendini hamam eğlencelerine; verdikçe verdi. Buğulu uykular, sıcacık gevşemeler; unutma, unutma, unutma dünyasıydı hamam. Ama bu sefer de Musa geldi çattı. Karındaşı, Yıldırım Bayezid Han'ın oğlu, Ankara Savaşı'ndan kaçmamış olan, babasının tutsaklığını kendi tutsaklığında yaşayan Musa Çelebi geldi çattı. Say ki Ali Paşa dirildi yeni baştan, say ki Yıldırım Bayezid Han bütün eski günlerine bürünüp kuşanarak geldi çattı.

«Musa gibi köteğimiz altında büyümüş bir oğlan ne yapabilir, ne?»

Musa'ya karşı kükremesi bu kadarcıktı ama hamam eğlencelerini boşlamak zorunda bıraktırttı Emir Süleyman'a. Peştamalını ıslaklığında buruşturup attı; çıplaklığını giyindi. Ali Paşa'sız çıktı Beğlerinin karşısına. Ali

Paşa'sız; kendisi, özü, Emir Süleymanlığı olarak at bindi vurdu Musa'ya. Musa gibi köteğinin altında büyüyen oğlana, Emir Süleyman'ı hamam uyuşukluğundan yaratılmış dünyasından çıkarıp utançlığına çekmek isteyişin ne olduğunu gösterdi en acısından. Bir daha, bir daha!

Bizans önlerinden Edirne ötelerinece nerede karşısına çıkmak istediyse Musa gibi köteği altında büyüyen oğlan, orada başını ezmecesine vurdu dağıttı. Vurup dağıtmak istediğinin aslında Musa olmadığını, Bayezid gibi bir babayı muhtaçlığında bırakıp kaçan utancına vurup dağıtmacasına saldırdığını biliyordu. Sanki gel gör ki vurulmuyordu zıkkım, dağılmıyordu meret, ölüp silinmiyordu soyha! Utanç kendi yüreğindeydi, Musa'da değildi. Anlar gibi olduğu zaman Musa ortadan yok olmuştu.

«Gelsin Koca Evrenuz Beğimiz, gelsin Yayabaşı Hasan Ağa, tez çağırın Mihaloğlu Mehmed Beğ'i, tez!»

Buyruk bıkmış, yorgun, aceleciydi. Bir an önce söyleyeceğini söyleyip at binecek, baş döndüren bu canlı hayhuydan, uyumuş bir dünyaya seğirtecek köpürüşteydi. Ne var ki karşılığı kötüsünden geldi. Sabahtan payladığı, yüzüne yüzüne bağırıp kötülediği Mihaloğlu Mehmed Beğ'in Musa Çelebi'nin yanına kaçtığını söylediler çekine çekine. Tınmadı bile Emir Süleyman:

«Cehenneme.» dedi. «Cehennemin dibine. Nice uzak olursa onca yok olması doyurur beni. Ona benzerler varsa tez olsunlar, Cehenneme! Cehenneme!»

Eli ayağı depreşmişti yine de; bütün damarları birdenbire acıkmış, bütün damarları birdenbire aşırı doymuş tatlı şerbetlerin sağım sağım sağılışıyla yüreği taşmıştı; hamamlar buğulanmıştı kafasının içinde. Edirne'ye, ne kadar önce mümkün ise o kadar önce dönmek, elini ayağını depreştiren, acıktıran yahut doyuran sadece bu idi.

Koca Evrenuz'a, Yayabaşı Hasan Ağa'ya, ötekilere... Çoğu Ankara Savaşı'nın utancını görmüş Beğlerine ısmarlamış ordusunu: «Gayri Musa bitiktir, biz de yorgunuz. Edirne'deyiz, dinleneceğiz. Toparlayın siz bundan sonrasını, duyuldu mu? Ne derim anlaşıldı mı?»

Duyulmuş duyulmamış, anlaşılmış anlaşılmamış neyine? Çıkış o çıkış, at sürüş o at sürüş, Edirne'ye geliş o gelişti. Koca Evrenuz'un Osman Gazi'ye yoldaş olma günlerinden kalma hak edilmiş sözünü sakınmazlığıyla: «Bunda iş kalmamış, buna hizmet etmek gayri bize utançtır. Tanrı utandırmaya. Bayezid Han Gazi'den sonra bunun utancı zor gelecek.» deyişini duymamıştı bile çıkışı. Edirne buğu buğu hamam; sıcak, sıcak, sıcak süt mermeri taşlar, kaynamış sularda kurnalardı. Islak peştamal, buğulanmış çıplaktı ki, unutmaktı; uyuşarak unutmak.

Gelgelelim zaman yürümüyor muydu ne; at sürmüyor muydu zıkkım olduğu yerde mi duruyordu? Koca Evrenuz karşısındaydı yine. Dip dedesi Osman Gazi'nin yoldaşlığındayken ne giyiyorsa yine o giyinikliğinde eskimiş, ak saçları aksakallarda yıpranmış sanki koca. Bir çamdır süt mermeri ısınmış taşların üstünde dikilen, hemi de tam annacında! Herkesin çıplak, herkesin buğulu olduğu bir dünyada bir o giyinik, üstelik dip dedesi Osman Gazi zamanından kalma giyinik; zebellah mıdır nedir bu adam bre? Herkesin çıplak, herkesin buğulu olduğu bu dünyaya yaraşmaz bir zebellahlıkta durduğunu da bilmez ki dikilir durur?

«Nedir? Koca Evrenuz Paşamız ne vardır, hamamda işin nedir? Yoksa sen de mi? Aklın başına geldiyse soyun bre?»

Koca Evrenuz Beğ, Osman Gazi günlerinden bu yana ki, Orhanları, Muradları, Bayezidleri, evet Bayezidleri

görmüştü; Bayezid'i savaş alanında yalnız komanın günahını çekiyordu. Hamama gelmek, Çıplak Süleyman'ın emirliğini görmekle, bunu bile bile zorluyordu kendini. Sanki günahının üstüne üstüne gidiyor, sanki kaderinin kötüye çizilmiş yazısına basa basa duyuyordu. Hamamın buğusu, sıcaklığı, şusu busu hatırlayamayacağı kadar gerilerde kalmış bir sıcak deniz ölüsü gibi gelmiş, ister istemez bir salı, salın Urumeliye geçişini, Gazi Fazıl ile Ece Halil yoldaşlarını. Gençliğini; Balıkesir'de bir gece vaktinin konuşmalarını buğularda, buğulanmış gözlerde anıvermişti. Katı savaş yıllarının at kokularının, eyer sertliklerinin, kılıçların ve ölümlerin, yığınla ölümlerin pişirip peksimetleştirdiği gönlü, hayallemesinde bir güzel incelmenin buruşmasına dalıyorken Emir Süleyman'ın içkilerden yırtılmış sesi kulaklarını tırmalamıştı: «Nedir? Koca Evrenuz Paşamızın hamamda ne işi vardır?»

Doğru ya! Haklı. Bu Emir çıplaklığı çok, pek çok haklı; hamamda bunca çıplakla ne işi vardı Koca Evrenuzluğunun? Ne yaparsın ki gelmesi şart olmuştu. Sinirlenmiş sesi hamamın buğusunda sallandı:

«Karındaşın Edirnemizin yakınlarına gelmiş. Ne buyurursunuz?»

Buyurması, toplanıp kalkması, peştamalını ıslaklığıyla çıplakların suratına çarpıp at binmesi olmalıydı Emir Süleyman'ın. Öyle olmadı; taşa söylesen ses verecek olan taş kadar dahi alınmadı Süleyman. Mayhoş bakındı bir süre. Neden sonra:

«Bre Hacı Gazi. Nedir bu kaba sözün anlamı? Musa kimdir ki benim üstüme çeriyle gele dedik! Ezdik ya! Köteğimiz altında büyümüş bir oğlan olduğunu kaç kere öğreteceğiz? Var git keyfimizi bozma.»

Anlamadı Evrenuz Beğ; sağırlaşmıştı herhal kulak-

ları yahut bu hamam, sözleri bir acayip kılığa sokuyordu. Bir daha tekrarlamak istedi: «Karındaşın...» deyip ağzını açıyorken Emir Süleyman «Bre anladık duymaz mısın? Var git denildi sana!» sözüyle tersledi.

Yüreğinde bir sesin: «Yazık!» dediğini duydu Evrenuz Beğ önce. Sonra bu sesin hamamın buğusuna çarpa çarpa yankılandığını, ısına ısına yandığını hissetti, geri döndü, kaçtı sanki. «Hak ettim! Az bile bana bu, hak ettim!» deyi söylenmekteydi. Kime neden niçin söylendiğini bilmeden çıktı. Hamamdayken sırılsıklam ter idi, çıkarken her yanında su buğulanıyordu, çıktığında bedeninden derecikler aktığını zannetti.

Yayabaşı Hasan Ağa'yla birlikte, yüzlerini hala gözlerinden dumanlanan hamam buğularından seçemediği bir kısım Beğler kapıdaydılar, bekliyorlardı, Koca Evrenuz'un getireceği buyruğa hazır duruyorlardı. Yayabaşı Hasan Ağa, hamama giren Koca Evrenuz'la hamamdan çıkan Evrenuz arasında böcek yemiş dut yapraklarının dökülmüşlüğüne benzer bir hal görünce belinledi. Sormak istedi, korktu ama durum korkuya bekleyecek durum değil idi, sormağı şart kılıyordu. Sormaz olaydı keşke, dili tutulaydı. Aldığı cevap:

«Git de kendine sor!» oldu: «Biz bir arsıza satmışız Bayezid gibi bir Han'ı, yazık!»

Kökünü yerleştirecek bir yer bulamamış, havasını suyunu yadırgamış bir çam devrilişinde, çam ölüsünde yarıp geçti aralarından Koca Evrenuz. Yayabaşı Hasan Ağa attan düşmüşe döndü. Eli sakalında ne yapacağını ayarlayamadı, sakalından taşan bıyık uçlarını çekiştirdi, börkünü kaptığı gibi yere çaldı. «Bre neyi var bu koca kurdun?» Saçı alnına düşmüştü, geri itti; «Emir Süleyman için ne der? Bayezid'i anmanın yeri midir, sırası mıdır?»

Belinlemekle vakit geçinilecek sıra olmadığını bilmiyor değildi. Koca Evrenuz'dan bir söz alamayınca... Canım bu burada bırakılacak iş miydi yani, biri girip içeri buyruğu almalıydı doğru dürüst! Çevresindeki Beğlerin Koca Evrenuz'un halini gördükten sonra içeri girmek istemediklerini anlamamak için adamın avanak, budala cinsinden olması lazımdı, «İş bana düştü.» diye söylendi dertlenerek «Ben gidip sorayım, bekleyin siz!» Demişti ama içeri girmek istemiyordu ayakları. Oldum olası suyu sevmez, darda kalmadıkça, mecburu olmadıkça sudan kaçar bir adamdı. Hele böyle Beğ hamamı. Emir eğlencesine kapanmış kurnalar mı? Tanrı yazdıysa bozsun! Yayabaşı Hasan Ağa için mezarlık gezmesi çok daha eğlenceli olurdu. Adımları istemese de girdi.

Bu sefer Yeniçerilerin Yayabaşısı Hasan Ağa'yı karşısında görünce Emir Süleyman kudurdu; Ali Paşa bir, bu Hasan Ağa iki... Ankara Savaşı'ndan kaçma bu ikisinin dürtüklemesindendi, baş çekiş bu Hasan Ağa'dandı. Sanki Hasan Ağa gelmemiş anacına, Ali Paşa'yı da yanına katıp getirmişti; buğuların arasında, Hasan Ağa'nın hemen arkasında Ali Paşa'nın kara ipekliler içinde incelmiş bedeninin gizlenmişliğini görür gibi oldu. İkisi birden haydalıyor: «Kaç!» diyorlardı: «Baban bitti, Devlet battı, kaç! Devlet senindir Urumelinde, kaç!»

Gürledi hamamın içiyle birlikte Emir Süleyman:

«Yıkıl! Yıkıl git bre, devril! Cehenneme!»

Yayabaşı Hasan Ağa henüz ağız açmamışken üstüne yıkılan gürlemenin altında ateş terlerinde yana yana: «Karındaşıma da sana da... Bre sana da sana da, yıkıl!»

Hasan Ağa'nın gözü döndü. Koca Evrenuz'un yıkılmışlığından bin beter: «Emirlik değil seninkisi Süleyman.» diye bağırdı. Hamamın içi bir sallandı, bir döndü ikisinin gözlerinde de. Tellaklar, çıplaklar sinecek yer

aradı. Hasan Ağa tutamıyordu kendini: «Sen! Biz olmasak sen! Bre ne sanırsın kendini, boğa mı?» Boğuluyordu, boğulacaktı, boğulmuştu. Belki de ondan sonrası gırtlağında kaldı, tasarladığı söz olup çıkamadı.

Emir Süleyman su sıyrılmasında fırlayıp dineldi. Gözleri kan çanağındaydı. «Tellaklar! Devirin şunu!»

Yayabaşı Hasan Ağa yedi sekiz tellağın birden çullandığını, yere yıktıklarını kendisi görüyordu, biliyordu fakat boğulmuşluğunda karşı durup güç yetiremiyordu.

Emir Süleyman'ın buyrukları ise sırt sırta biniyordu: «Sabunlayın piçin saçını sakalını! Ustura bre! Tez! Tıraş edin dürziyi, tüysüz oğlana döndürün!»

Çılgın bir şapırtı koşuşuyordu hamamda. Göğsüne çökmüş çıplaklar, ayaklarını bastırmış çıplaklar, kollarını germiş çıplaklar, sabun, sabun, sabun. Emir Süleyman'ın kan çanağı gözlerinde cingilenmiş aykırı hasta bir baygınlık. Aykırı, hasta bakışlarla bakışı Emir Süleyman'ın, saçsız dazlak başı cıvığından kaygan, parıl parıl, hasta, aykırı, Emir Süleyman'ın çıplaklığı da öyle peştamal ıslaklığı da. Yayabaşı Hasan Ağa sabunlar arasından gördüğü Emir Süleyman'ın her şeyine tükürmecesine zorluyor kendini, aynı zamanda da yalvarmak arzusunda çırpınıyordu. Ah şu çıplaklar, şu sabun! Çıplaklar olmasa, sabun olmasa. Yalvarma arzusunu yuttu, tükürebilse bir ah tükürebilse! Ama ağzına acı sabunlar doldu köpük köpük... İki üç usturanın bir anda başında kazınışıyla inledi sadece; yüzünde kazındı usturalar. Sonra çenesine, boğazına inişi usturaların, dımdızlak kalışı; tüysüz. Emir Süleyman'ın hasta, baygın, aykırı bakışı...

«Atın dışarıya iti! Tüysüzlüğünü kendi götürsün, gözüm görmesin!»

Göğsüne doğru akmış sabun kıl karışımı bir pislik ki

Hasan Ağa ömrünce bu pisliği temizleyemeyeğini biliyordu, dışarı öyle atılmıştı. Dışarı... Bekleyen Beğlerin önüne. Nasıl olduğunu bilemiyordu, ne halde olduğunu bilemiyor, yok olmuş, bitmiş sayıyordu kendini. Kanı iliği kuduruyor, sıkılmış yumruklar inecek yer arıyordu.

«Bre bu hamam sevisine yatmış Çelebi'den ne beklersiniz daha?» deyip uludu. «Ben Musa Beğ'e gidiyorum. İsteyen benimle gelir, istemeyen Süleyman'a tüysüz oğlan ola, nah oradadır! Kendini bilen, Beğliğine ıssılanan atına, atına, atına bre, atına! Bunun yanında tellaklar döğüşür ancak! Bre Bayezid Han nasıl aldın öcünü bizden, tüh!»

Bindiği at değildi de Emir Süleyman'ın sırtı sanılırdı, öylesine tepikliyordu atını, öylesine kasmıştı dizgini, atı harmanlanarak şahlandı, zorlandı, dörtnala düştü bir solukta.

İki güne kalmadı, Musa Çelebi Edirne'ye girdi, zorlanmadan. Ne ok ne kılıç ne kargı. Say ki Edirne karşıcı çıktı Musa Çelebi'yi karşılamaya. Bir gün öncesinin Emir Süleymanlı Beğleri bir gün sonrasının Musa Çelebi Beğleri olmuş çıkmıştı, değişiklik buncasınaydı.

Emir Süleyman bu haberi de hamamda aldı. Olurdusu olmazdısı düşünülmez bir haber idi, çıplağın habercisi, çıplaklığının korku titremesini saklayamayışı ile ayan beyan göz önüne döküyordu haberini. Uzun boy çıplaklığı canlandı, Emir Süleyman'ın saçı dökülmüş dazlak kafası, kaynar suların yakmasında kızardı. Süt mermeri taşların üzerinde çıplak ayağının kaymasına kıl payı kalmış iken, iki tellak zor yetişti de koltukladı. Soluk soluğa giydirdiler, soluk soluğa çıkıldı hamamdan, bir bilinmezliğe kaçışın ayıkmasında çapa seğirte gittiler.

Musa Çelebi'nin has adamları karındaşının kaçış haberini getirdiklerinde İne Beğ ile Ali Paşa'nın kardeşi İbrahim, Beğ Konağı irisi sarayın sofasında Musa Çelebi'nin yanına yeni girmişlerdi. İne Beğ, Yayabaşı Hasan Ağa'nın tüysüz başını yadırgadı kalabalıkta. Börkü genişlemiş de küçülen başından aşağı düşmüştü görünüşe aldanılırsa. Hasan Ağa ikide bir börkünü yukarı kaldırmaya uğraşıyor, sakalsızlığına alışamadığı yüzünü çenesine sıvazlıyordu. Koca Evrenuz başını önüne eğmiş ne düşünüyorsa düşünüyordu. İne Beğ çok istediği halde, Evrenuz'la göz göze gelemedi. Mihaloğlu Mehmed Beğ ile göz selamında bakışmakla yetindi.

Musa Çelebi'nin öteden beri gerili bilinen göğsü ya çok gerilmiş ya kat kat giyinmiş de pişmişti, belki de göğüs zırhını çıkarmak fırsatını bulamamıştı henüz. Ama gözleri hiç de eski gözler değildi, dik dik bakıyor yine, lâkin kuşku ve beğenmişlik dolmuş, takıldığında kalıyordu. Yayabaşı Hasan Ağa'ya takıldıkça büsbütün anlamsızlaşıyor, ser verip sır vermiyordu. İne Beğ ile İbrahim Beğ'e yaklaşmalarını işaret etti, yanına çağırdı. Daha dün bu biçim işaretleri bilmez, böyle çağırmaz bir Musa Çelebi bırakmışlardı. İbrahim Beğ'in midesi bulandı ansızın, sancımsı bir bulantıydı.

İne Beğ: «Acaba Koca Evrenuz bu sofada Murad Beğ

ile Bayezid Han ile geçmiş günlerine mi dalmış ki?» demesine meraklandı.

Fakat Musa Beğ, daha öte meraklanmasını önledi: «İne Beğ, sen Bizans'ı tanırsın, durağı uçmakta Bayezid Han babamız vaktinden bilirsin. Vezirimiz İbrahim ile birlikte durmayıp yola çıkasınız.» buyurdu. «Bizans Kralına varasınız, buyruğumu iletesiniz. Bizim bizden öncekileri andırır bir yanımız yoktur, surlarını başına geçirmemizi istemez ise, buyruğumuzca davranmalıdır. Buyruğumuz şudur ki; Bizans bundan böyle vergisini bana verecektir, bin ise bin beş yüz olarak verecektir! Bildiresiniz, almadan gelmeyesiniz!»

Evrenuz Beğ, öne eğik başını Musa Çelebi'ye doğru kaldırdı, yine düşünüyordu ama alışılmamış baktı. Bakışına hemen döndü Musa Çelebi: «Evrenuz Beğ şaşmış mıdır ki baktı bize? Sözlerimizi mi beğenmedi? Beğlerle konuşma sıramız da gelecek!»

Sağırlaştı sofa birdenbire.

Haberci bu sağırlaşmaya geldi. «Emir Süleyman Döğenciler Köyünde yanındaki adamları eliyle öldürülmüş Hünkârım. Üzerinde ne varsa soyulmuş, çıplak bırakılmış.» haberini getirdi.

Musa Çelebi'nin karşılığı taş soğuğunda duyuldu:

«Alışıktı, severdi. Gereği ne ise yaparlar.»

Beğler, habercinin haberine, Hünkârım söyleyişine, Musa Çelebi'nin taş soğuğu sesine irkildiler. Yayabaşı Hasan Ağa'nın tüysüz yüzünde boydan boya bir çizgi derinleşti, sırtlan çizgisinde enlenip bir gözünü parıldatarak çekti.

«Öcünü almış bir sırtlan böyle mi güler acaba gülebilse?» diye düşündü İbrahim Beğ; midesinde sancıyan bulantı artmış, nedense sofayı dolduran havadan tiksinmişti.

«Beğler dağılsın.» buyurdu Musa Çelebi. «Mihaloğlu Mehmed Beğ sen kal. Edirne'de Şeyh Bedreddin derler bir din bilgininden söz edilir, gidip elini öpelim, bizim töremiz böyledir. İne Beğ, hemen yola çıkın denildiydi size.»

Koca Evrenuz'dan Yayabaşı Hasan Ağa'ya bütün Beğler sofadan geri geri çıkarlarken, Emir Süleyman'-dan Musa Çelebi'ye dönmekle iyi mi ettiler kötü mü ettiler karar veremiyorlardı. Birçoğunun aklına utana utana Çelebi Mehmed Beğ'in Amasyası geliyor, hemen hepsi Yıldırım Bayezid Beğ'in aşağılayan bakışlarını üzerlerinde hissediyorlardı.

İbrahim Beğ dışarı çıkar çıkmaz: «İne Beğ sana güvenebilir miyim?» diye sordu midesini tutarak, İbrahim Beğ'in sorusuna, «Neden söz edersin sen?» dercesine afallayan İne Beğ içerde sofadayken, sanki hiç nefes almamıştı da derin derin soluyordu. «Güvenmezsen senin bileceğin iştir bre!» dedi.

«Açık konuş. Açık konuşan bir adam bildim seni.»

«Eyi ya işte. Niye öyle bilmiyorsun artık?»

«Ben seninle gelmeyeceğim. İstersen şimdiden haber ver.»

«Kime?»

«Musa Çelebi'ye.»

«Neden bre? Neden haber verecek mişim?»

«İçerde Musa'nın halinden anladığım şu. Beğlerin, Mihaloğlu'nun dışında hiçbirini sevmiyor. Kuşkuda. Saklamıyor da. Haklı olabilir. Bugün Süleyman'ı bırakan yarın beni bırakır diye düşünüyor. Bizi Bizans'a göndermesi, hemen göndermesi ilk önce ikimizden kurtulmak içindir. Burda kalanları birer suçlama uydurup yok edecektir. Dönersek sıra bize gelecek. Ben dönmeyeceğim. Çelebi Mehmed Beğ'e katılacağım İne Beğ, Musa gibile-

rin yanında kalacak adamlardan değilim ben. Senin durumun kalmayı gerektirebilir, onun için beni bahane edip senin başını yemesin isterim. Başını kurtarmak için beni ele ver, gücenmem...»

«Bre sen ne dersin? İbrahim Beğ neden söz edersin? Beni ne sandın? Yürü ha, birlikte gideceğiz. Atın nerde?»

«Ata gerek yok. Sarayın ahırında hazırlık vardır nasıl olsa, Bizans'a elçi gitmiyor muyuz?»

«Hele dur öyleyse, bizim Sefil Ali'yi çağıralım. Sakıncası yoksa yanımızda gelsin. Musa ona da soluk aldırtmaz.»

«Ben atları hazırlatayım öyleyse. Gecikmeyin. Edirne'den ne kadar erken çıkarsak o kadar eyidir bizim için.»

Fakat Sefil Ali'yi bulamadı İne Beğ. Ne yana baktıysa göremedi. Tanıyıp bileni de bulamadı. Bulduğu bir iki kişi ise görmediklerini söylediler. Yalnız biri Yayabaşı Hasan Ağa'nın at uşağıymış dediğine bakılırsa, o, Sefil Ali'nin, Çeykel diye birini tanıyıp tanımadığını bir saat kadar önce kent dışından sorduğunu söyledi.

İne Beğ Sefil Ali'yi aramaktan vazgeçti.

İbrahim Beğ ile birlikte yalnız çıktı Bizans yoluna; Bizans'a değil Amasya'da Çelebi Mehmed Beğ'e gideceklerini bile bile.

Börklüce Mustafa'nın başını kaşıyacak hali yoktu; Torlak Kemal soluk almağa vakit bulamıyordu. Zamanın dört tekerlek üstüne bindiğini görmüşlerdi; yüzlerce, binlerce yüğrük at koşulmuş, yel esmesinde uçurup hızlandırmışlar, ummadıkları bir anda ayaklarına getirmişlerdi. Zaman, ummadıkları anda ummadıkları kadar kolayına, hepten beleş, ikisinin olmuştu. Neler düşünmüşler, nelerin hesabını yapmışlar, yılları yıllara ekleyerek ha şimdi ha yarın, ha az kaldı az diye diye bu günü beklemişlerdi. Ama onların bekledikleri bu gün, kan dökülmeden ele geçmeyecek bir gün idi; ayaklanılacak, yığınlar yığınlarla boğuşacak; belki de yenileceklerdi, kelleler gidecek, ölüler dağlamasına yığılacak, bu arada Börklüce yahut Torlak, birinden biri, ikisi bir arada hatta, canlarını vereceklerdi. Yine de belki bu güne kavuşmayabilirdi. Ama ektikleri tohum, onlar ölse de yeşermek için didinecek, Osmanlı yüzde yüz yok edilecekti bir gün. Zembereği ona göre kurmuşlardı.

Gelgelelim ne kan dökülmüş, ne ölen olmuş adamlarından, ne de korkularının biri gerçekleşmişti. Osmanlı'yı Osmanlı yemiş, Türkmen Türkmen'i kırmış, akıllarının ucundan bile geçirmezlerken devlet kuşu kanat açmış gelip Börklüce ile Torlak Kemal'in başına konmuştu. Devlet kuşu dedikleri, Şeyh Bedreddinleri idi.

Baştaki yine Osmanlı idi, yeniçeri düzeni bütün bütüne ortadan kalkmamıştı. Ne var ki Osmanlı'nın Musa Çelebisi Şeyh Bedreddin'i Kazasker yapmış: «Adaletim sen olacaksın!» demişti: «Yargım sen olacaksın, aklım da sen olacaksın. Eyiye düşündüğünü bilirim, devletimi senin düşüncelerinin temeline kuracağım.»

Önceden bilmesine rağmen Şeyh Bedreddin hınk mink etmiş, yan çizme çabasında görünmüş, sözüm ona: «Düşüneyim, fikr eyleyeyim. İzin ver bana.» demişti.

Torlak Kemal Şeyh Bedreddin'in kazaskerliğe çoktan hazır olduğunu biliyor, günlerdir bir Osmanlı kazaskeri havasında dolandığını görüyordu.

Ama Börklüce Mustafa hop oturup hop kalkmıştı, zararsız, sonu neye çarpacağı bilinmez bir ayaklanmağa yer kalmadan avuçlarının içine girmeğe can atan devlet kuşunu ısıtmalı Bedreddin'in ısıtmalı gönlü naza çekmek ister diye kaçırmaktan ödü kopmuştu. «Var, git, koş, çabuk kazaskerlik minderine kurul bre!» diye bağırmamak için zor tutunmuş;

Torlak Kemal: «Bırak nazlansın, bir günceğiz bizim için de eyidir.» demiş avutmuştu. «Musa nedense bizim Şeyhe mecbur görünür, Bedreddin dünden razıdır. Bre günlerdir görmez misin Bedreddin'i? Gizliden yeni kılıklar düzdü, bir kat iki kat da değil, yemin ederim samur kürkü sandığındadır en yenisinden. Kitap yazdığını gördün müydü son günlerde? Dalıp dalıp gidişini... Dalıp dalıp gitmesi kazaskerlik minderinin gösterişinedir. Edirne'den sürdüreceği bilginlerin sırasını defter yapıp yazdığını gördüm bre. Bırak düşünsün, hatta biz zorlayalım da sözüm ona bizim gönlümüzü kırmamak için benimsemiş görünsün kazaskerliği, sakın ha! Aksi davranmayasın Börklücem, yalvar yakar olasın. Bir gün daha beklemekle ölmeyiz.»

Bir gün daha beklemekle ölmemişlerdi. Anlı şanlı Bedreddin, anıyla şanıyla kazaskerlik minderine kurulmuş, dört tekerlek üstüne serilen zaman daha bir hızlanmıştı. O gün bu gün ara ki dinlenmeğe vakit bulasın. Kazasker kethüdası Börklüce Mustafa'nın başını kaşımağa vakti mi olabilirdi?

Olmuyordu da.

Bir yandan kendisi, kazasker kethüdası olarak Börklüce Mustafa, öte yandan Torlak Kemal ki o da kethüda yardımcısı olarak harıl harıl adam seçiyorlardı adamlarının arasından. Ta Sakız Adası'ndaki bilmem kimi tezine getirtiyorlar bilmem hangi Beğin kapı kâhyalığına yerleştiriyorlar, beri yandan Manisa'dan, Balıkesir'den, Konya'dan, Tokat'ın Zilesinden Ahmed'i Mehmed'i Hasan'ı Hüseyin'i çağırıyor, kimini Musa Çelebi'ye sofracı, kimini Beğ konağına çavuş, kimini Yayabaşı Hasan Ağa'nın ibrikçiliğine gönderiyorlardı. Urumelinin bütün kadılıklarına birer ikişer; kolculuğuna, öşürcülüğüne, sürücülüğüne, olmazsa; «Olmalı bre, böyle bir iş yaratılmalı.» diyerek yeni yeni iş kapıları icat edip yeni yeni iş adları takarak başına adamlarını kayırıyorlardı. Nereler ise önemli gördükleri, oraları Torlak Kemal buluyor, adamlarını seçiyor, göndermesi Börklüce'ye kalıyordu. Ağız açan olsa, mırın kırın edecek, sözü dedikoduya düşürecek bir kimse çıkarsa eğer ertesi günü kayıplara karışıyordu, kayıplara karışmazsa karalaması çok kolaydı: Emir Süleyman'ın adamıdır. Çelebi Mehmed yanlısıdır, kötülüğümüzü ister bir hınzırdır dediler mi gitti gider dahi gider, ara ki bulasın adamcağızı.

Başıbozuk bölümünün boşlukları bir doldurulsa sıra orduya gelecekti; Haslara, Tımarlara, Zeametlere gelecekti, gelmeliydi. Yoksa bir göz açıp kapayıncaya dek geçerdi hızını alan zaman, yoksa Osmanlı'nın Musası

kendisi yerleşirdi ki bir de onunla uğraşmak derdi çıkardı ortaya. Sakız Adası'ndan sacayak bildikleri Keşişi de çağırmışlardı. Ortalıkta görünmüyordu ama Börklüce de Torlak da dara düştüler mi Keşişin aklına koşuyorlardı hemen.

Derken en olmadık bir dilekle geldi Şeyh Bedreddin. Kazaskerlik minderine ısınmanın tadına varıyordu gitgide. Isıtmalı gözleri tattan gevremiş, yüzü sarılığına bir garip allık sarınmıştı. Bir kavruk tafrada inişi binişi, bir kavruk kasılmada Musa Çelebi'nin yanında görünüşü... Boğazından ısıtmalı çıkan sesi bir kavruk buyurmalıktaydı. Bu zamanaca karanlık, köşe izbemsilerde geçmiş ömrünün birdenbire allanıp pullanması gün güne yetmez oluyordu. Burun kanatları her zaman yarış atlarının burun kanatlarındaki kabarmadaydı. O durumda Börklüce Mustafa'ya: «Musa Çelebi bizden bir sadrazam ister.» dedi önemsemezine. Sonra: «Başka işi yok mu bu adamın da...» demişti.

Börklüce Mustafa, Torlak Kemal'e orduya adamlarını nasıl yerleştireceklerini anlatıyordu ama anlatışından bu işi pek beceremeyecekleri belli oluyordu. Torlak Kemal de, henüz ordu Beğlerinin gücü kırılamadığı için, işi tamtamına becerebileceklerinden kuşkuda idi. Şeyh Bedreddin'in sözü, ikisinin gözlerinde de kıvılcımlar tutuşturdu. Devlet kuşu bir kere daha kanat çırpmış, omuzlarının üstünde konacak yer aramıştı. Torlak Kemal durmaksızın iki büklüm oldu, etek öpmecesine eğildi Bedreddin'in önünde. Börklüce Mustafa, Şeyhin bir elini bıraktı ötekini öptü, ötekini bırakıp, berikine sarıldı.

«Şeyhim bu bir keramet mi?» deyip durdu yavaşlamasına, «Biz de onu konuşurduk nerdeyse, diyorduk ki...»

Şeyh Bedreddin'in gevşemiş ısıtmalı gözleri durdu-

ğu yerde durmuyordu artık. Börklüce'yle Torlak'a bile üstten bakıyordu: «Nasıl konuşurdunuz? Bizim bildiğimizi kim bilebilir? Hele siz... Nasıl bilebilirsiniz?»

«Biz Şeyhim...» dedi Torlak Kemal, «Nefesiniz bizim için işmardır. Kazaskerlik minderinde fikr eyleseniz ses olur gelir bize bilmez misiniz? Gücünüzden, gücünüzden.»

«Eyi, hoş, gerçek. Pekey ne düşündünüz?»

«Biz düşündük ki...» Börklüce hiç bir şey düşünemediklerini, hele şimdi hiçbir şey düşünemeyeceklerini söyleyebilir miydi? Bedreddin'in ısıtması par par tutuşmuş gözlerinden kaçacak yer ararken aklına oyalamak geldi: «Neden Beğlerden yahut soylulardan birini sadrazam seçmez Musa Beğ, Şeyhim?» diye sordu edeple.

Şeyh Bedreddin tükürür gibi atıldı oyalama yemine: «Soyluların ne olduğunu biliriz.» dedi. «Beğlerin de. Musa da bilir. Benden, halkın içinden gelme bir adam istedi. Ne adı sanı, ne soyu sopu, ne zenginliği olmamalı... Olmayan birini... Soylulara güveni yok. Beğlere de. Musa'ya; halk senin yanına gelmeli; Beği, soylusu öz canını düşünür dedim. Bırak onlar karındaşın Mehmed'in iliğini sömürsünler, sen halka daya sırtını, dedim.»

Börklüce Mustafa: «Ne hikmet! Ne ulu sözdür, bu ne büyük yeniliktir!» diyerek bir daha eğildi Şeyh Bedreddin'in ellerine. Şeyh Bedreddin ellerini büyüklene büyüklene çekti bu sefer ama yine de bir pundunu bulup kolaylık gösterdi öpmesine: «El öpenlerin çok olsun, büyük ol büyük ol.» kubarmasında. «Halkı yanında bilmeyen bir ayağı topal iki gözü kör, kulakları duymaz bir Beğdir ki, ölse yeğdir, deyince Musa'ya, o da bana: Bre güzel konuşursun, Şeyhim efendim, git halkın içinden sadrazamını bul getir, dedi. Dedi de; ben ne bilirim halk nerdedir bre Mustafa? Halkın içindeki sadrazam nice o-

la? Hele düşünün bakalım?» deyiverdi yine.

«Çeykel.» dedi hiç düşünmeden Torlak Kemal, belki o ara düşünmüştü. Çeykel'den başka bir ad düşünecek halde de olmayabilirdi.

Börklüce Mustafa düşünse düşünse Çeykel'i en son düşünürdü. Fakat Torlak Kemal'in bir bildiği vardır belki fikriyle; «Hayır, olmaz.» demedi hemen.

Şeyh Bedreddin: «Çeykel?» diye sordu küçümseyerek, «Bizim Çeykel mi, ayak işlerime baksın diye gönderdiğiniz mi? Bizim gibi bir adamın başına sadrazam mı olacak ayak işlerimize bakan? Daha aşağısını bulamadınız mı?»

«Daha aşağısı? Şeyhim daha aşağısı... Kazaskerim, sultanım daha aşağısı...» Torlak Kemal Şeyh Bedreddin'e kubarma keyfi verebilmek için bile bile uzatıyordu. «Osmanlıya sadrazam olmak için, Çeykel'den daha aşağısını nerden buluruz? Biz bulamazsak Musa; Beğlerden, soylulardan birini bulur getirir tabi...»

Soylular sözünü Bedreddin'i irkiltmek için söylemişti. Umduğu çıktı, Bedreddin: «Canı cehenneme bütün soyluların!» diyerek köpürdü «Bizim başımızda soylu yakışık alır mı?»

Torlak Kemal, hem kesin hem yaltak: «O zaman Çeykel olmalı sadrazam kazasker hazretleri.» dedi. «Çeykel'in sadrazamlığı sizin de onurunuz olur. Daha düne değin, ayak işlerinizde koşturduğunuz bir aşağılık herifi bile sadrazam yaptırdığını gören duyan ne der? Bre nice bir gün nice bir keramettir bu Şeyh Bedreddin'deki; bak hele eli nerelere ermekte demez mi? Halk senin gücünü bir kere daha anlamış olmaz mı? Çeykel'in sadrazamlığı olsa olsa, görünüşte sadrazamlık olur, asıl buyruk sendedir, Çeykel yine senin ayak işlerine koşacak demektir. Sadrazamın abdest suyunu ibriklediğini

düşün Şeyhim? Nasıl bir hikmet, nasıl bir keramettir bu, nasıl yüceliktir Allah Allah!»

Bedreddin kanatlanıverdi bulutlara ağmacasına.

Börklüce, çok değil daha beş ay öncesine Bedreddin'in böyle sözlere çanak açmayacağına yemin edebilirdi. Ama görüyordu ki Bedreddin'in aklı uyuşmuştu, Torlak Kemal'in apaçık yaltaklanmasını gerçeğe alıyordu. Bunu görünce, Börklüce'nin de aklına Çeykel'in sadrazamlığı yattı. Torlak durup dururken Çeykel'i öne sürmemiş olabilirdi, şu sözlerinde başka bir gerçek payı vardı anlayan için. «Çeykel cin fikirdir Şeyhim.» diyerek Torlak Kemal'i arkaladı; Bayezid Han'ın tutsaklıktan kaçma işini suya düşürüşünü birin yanına bin katarak dillendirdi bir daha. «Böyle bir adamın aşağılık soylulardan daha eyi sadrazamlık yapacağına kefilim. Senin ayak işlerini görüyordu, töredir. Beğler paşalar kendi ayak işlerini gören uşakları eyi yerlere yerleştirirler, töreye sen neden uymayasın Şeyhim?»

Şeyh Bedreddin'in ululanması son sınırına ulaşmıştı, oralardan göz süzüp bakındı: «Bre tanırlar Çeykel'i, Musa tanır, bir başkası tanır, ayıp olur.»

«Ne çıkar bundan?»

«Ne çıkar olur mu bre Mustafacık. Musa bizim gibi midir, ufacık âdemcik biri çıkar da, bre babanın tutsaklığını katılaştıran herifi sadrazam mı yaptın derse... Hoş mudur?»

Torlak Kemal düşüncesizlikle: «Kör ederiz bir gözünü Çeykel'in.» dedi. «Yüzünü yaralarız, adını değiştiririz. Çeykel şanıdır adı değildir nasıl olsa.»

Börklüce Mustafa Torlak'ın eğrisine mi doğrusuna mı konuştuğunu sezemedi. «Neden Çeykel'de direniyordu acaba?»

Torlak Kemal'in sözünü tamamlamasında, Börklü-

ce'nin aradığı cevap var gibiydi: «Sadrazam olunca bakarsın değişir adam; değişince ne olur bilemeyiz. Herkes sizin gibi hem özge hem yüce yaradılışta olabilir mi kazasker hazretleri? Çeykel'den başkası sadrazamlık gücüne dayanıp bize kılıç çalarsa?»

Börklüce daha çok güvenebilmek isteğinden: «Çeykel değişmez mi?» diye ağız aradı, «O da insan.»

«Değişmez. Hele bir gözünü kör edersek, adını değiştirirsek hiç değişmez. Bir gözün acısı nedir unutmaz!»

Bedreddin lütfetti: «Gözünün kör olmasını ister mi bakalım?»

Torlak Kemal epeydir bu soruyu bekliyordu. Hem vereceği cevabı hazırlamış hem cevabı nasıl vereceğini hesaplamıştı. Şeyh Bedreddin'in çediklerine doğru sürünüp yanağını sürdü: «Çeykel mi Şeyhim?» diye inledi. «Çeykel senin için değil bir gözünü, canını istesen ağız açmaz. Bilir ki Şeyh hazretleri onu seçmiştir o iş için. O seçiş de bir Tanrı nimetidir. Tanrı nimetine olmaz denilir mi hiç? Sonu neye varır bilmez mi Şeyhim, çarpılacağını aklı kesmez mi Çeykel'in?»

Hani erimek denilen nesne ne ise Şeyh Bedreddin'in yüreği öyle oldu, gönlüne ığıl ığıl aktı. «Pekey, adına ne düşündünüz?» diye sordu erimişliğinde. «Halkın benimseyip sevebileceği bir ad olmalı, halkın adı olmalı.»

«Şah Melik!» dedi Torlak Kemal pek güvenemeyerek.

«Şah Melik!» diye tekrarladı Börklüce Mustafa benimseyerek, «Hoş bre, halkın malıdır. Şah Melik. Kör Şah Melik.»

Küçümseyen gülüşü Bedreddin'in ısıtmalı dudaklarından döküldü: «Çağırın gelsin, görelim sadrazam olacak kör Şah Melik'i.» buyurdu.

Çeykel tezine bulundu bunun üzerine, tezine çağrıldı, bekletilmeden getirildi. Salise harcanacak vakit olmadığını bilmekteydiler. Tezine getirilmenin nedenini bilmez Çeykel aptallaşmıştı. Girdiği odada Şeyh Bedreddin'le iki ağa yoldaşını görünce önemli işler dolaplandığını sezdi sezmesine de önemli işlerin derecesini çıkaramadı. El öptü, baş kesti, bel kırdı, divan durup el bağlayarak dineldi. Davranışını, yüce dağ doruklarının pırpırında süzen Şeyhlerinin ısıtmalı gevrek gözlerine bakmak istiyor, ürperiyordu.

Bedreddin: «Anlatın da duysun!» buyurdu.

Börklüce Mustafa Çeykel'i ürkütmemeğe özenerek vardıkları kararı anlattı. Sadrazamlığın ne olduğunu, adının ne biçime sokulacağını, bir kör olması gerektiğini söylemeden «Ne dersin? Aklın keser mi? Şeyhimiz seni uygun görür sadrazamlığa.»

Bayılmamak için direndi Çeykel bin güçlükle:

«Şeyhimiz uygun görürse biz de yaparız bu işi. Şeyhimizin kerametidir diyerekten yaparız ki...»

İşin en güç yanına gelmişti sıra. Sözü Torlak Kemal'e bıraktı Börklüce. O da uygun sözleri araya bula sadrazamlığın önemini, orada nasıl durulacağı, nasıl davranılacağı hakkında okşayaraktan başladı getirdi lafı bir gözünün kör olma şartlığında bağladı: «Bir de şimdi aklını yokla Çeykel hele.» dedi. «Şeyhimiz seni sınamadan geçirir. Bir göze bir sadrazamlık mı deme sakın. Şeyhimizin gönlünce olacak işlere akıl sır erer mi? Cevabın nedir?»

Daha çok Şeyh Bedreddin meraklandı cevaba. Asıl dünya saltanatı bu olacaktı onun için, öyle inanıyordu gönlü, hangi dünya saltanatı canım? Dünya ötesi saltanat bu olacaktı. Bir nefesliğine Çeykel'in yerine özünü koydu. «Bir sadrazamlığa bir göz diye geçirdi gönlün-

den. «Ben vermezdim. Verir miydim acep?» Lâkin Çeykel gözünden sadrazamlık için olmayacaktı, Torlak Kemal öyle söz dolandırmıştı ki göz verilecekse Bedreddin uğruna, Bedreddin istedi diye verilecekti.

Çeykel'in duraklaması uzun sürmedi. Şeyh Bedreddin'in beklediği cevap mıydı değil miydi artık onun önemi yok, açtı ağzını: «Bir sadrazama iki göz çoktur bre, tek göz yeter sadrazama kullanabilirse, verdim gitti...» dedi.

Şeyh Bedreddin: «Şunun verdiği cevaba bak hele.» diye sokrandı kendi kendine. «Makam budalalarından ne beklenir zaten!»

Duyan olmadı.

Sefil Ali başı sıkıştıkça; «İne Beğ'e haber vermeden yanından ayrılmakla kötü mü ettim ki?» diye ikirciklenıyordu. Edirne'den dışarı çıkmamıştı ama Edirne'nin içinde, hiç tanımadığı bir ülkede dil bilmez kişiler arasında kaldığını hissettiği günleri olmuştu. İne Beğ'in gözüne görünürüm korkusu ile Urumelinde, Bayezid Beğ zamanından kalma tanıdık hancı, aşçı, oduncu, kömürcü, buna benzer biliş esnafın çarşılarına da uğrayamadığından zaman zaman bıkkınlığı andırır bunluklara kapılıyordu. Yeni edindiği yoldaşlarına güvenemiyor, kaldığı büyük hanın konuşuk odasında, o da geceleri, ışıktan ırak kapı aralığına büzülerek duyduklarıyla yetiniyordu.

Çeykel'in izine bile basamamıştı. Sıkı sıkıya harcadığı üç beş kuruşu da tükenmek üzere olduğundan, İne Beğ'e dönmekten başka çare kalmadığını canı sıkılarak sezinliyor, dönerse İne Beğ'in paylamasını göze aldığı halde Amasya'ya, Çelebi Mehmed Beğ haberciliğine salmasından korkuyordu. Gerçi Mehmed Beğ'in Bizans üzerinden Urumeliye geçtiğini duyuyor, gerçi karındaşı Musa Çelebi'nin ordusu ile bir iki yerde savaşa tutuştuğunu, yenildiğini, geri çekildiğini, kapı aralığının ışıksızlığına büzülerek dinlediği büyük hanın konuşuk odasında işitiyordu.

Ama bunlar söylentilerdi, her zaman, şu bir kaç yıldır orda burda duyulan aslı astarı olmaz dedikodulardı, anlatanlar bunu da ekliyorlardı sözlerine. Savaşı kimsenin gördüğü yoktu. Edirne'de Musa Çelebi çerilerinde böyle bir hava görülmüyordu. İşin doğrusunu bilse bilse İne Beğ bilirdi. Hatta İne Beğ Çeykel'in izini de öğrenmiş olabilirdi. Hiç bir zaman Çeykel meselesini derinine açmamıştı İne Beğ'e. Yeraltı yolunu, başarısızlıklarını, başarısızlıklarına Çeykel'in sebepliliğini anlatmıştı da arama nedenini üstünkörü geçmişti. Açık açık anlatırsa ola ki İne Beğ'den bir kolaylık görürdü. Ne de olsa Musa Çelebi'nin hatırı sayılır bir beğiydi, öyle görünüyordu: «Yanından habersiz ayrılmakla kötü ettim kötü!» deyip döğünüyordu bir çala. İne Beğ'i Edirne'de Musa Çelebi konağında biliyordu hala. Arada bir: «Çelebi Mehmed Beğimizle Musa'nın vuruştuğu doğruysa Edirne'de olamaz İne Beğim.» diyorsa da Edirne'de olmasına bağlıyordu umudunu.

Kör Şah Melik'in Musa Çelebi'ye sadrazam olduğunu duyduğu gün, ikiye biçilmiş sandı kendini. «Bu kimdir bre bu Şah Melik, kimdir? İbrahim Paşamıza ne olmuştur ki Kör Şah Melik'e sıra gele?» sorularından uyuyamadı. Üç beş kuruşunun da dibine darıyı ekmek üzere olduğunu unutmuş, tek rahat yer bildiği yatağının dikenleşmesinden bir o yana, bir bu yana dönüp durmuştu. İne Beğ'le Musa Çelebi'nin yanında, Teke Belindeki yalnız zaviyeden Urumeline gelişlerini, Bizansları, İbrahim Beğ'i bulmalarını; Çandarlı İbrahim Beğ'in Musa Çelebi'ye yandaş toplayıp, çeri düzmekteki becerikliliğini düşüne hatırlaya dönelenirken: «Neden İbrahim Paşa sadrazam değildir?» söylenmelerinden yorulmamıştı. Musa Çelebi, İbrahim Paşa'nın başını mı yedi yoksa? Öyle ya, Musa Çelebi'nin Emir Süleyman'dan kal-

ma Beğleri şuraya buraya sürdürdüğü, kiminin elinden Beğliğini kiminin malını mülkünü aldığını az mı işitmişti? İnanmasa da işitmişti ya. Şah Melik denilen kör bir çulsuzu sadrazam yaptığına göre, Osmanlıda adam kalmamış, en sonunda İbrahim Paşa'yı da yemişti demek ki. Şah Melik diyor; kör diyor, çulsuz diyordu da bu sözlerin üzerinde durmuyordu. Sefil Ali'yi ilgilendiren sadece İbrahim Paşa idi. İbrahim Paşa dediği halde neden paşa, niçin sadrazam olması gerek, onun üzerinde de durmuyordu. Sadrazam olununca, paşa olunurdu.

İbrahim Paşa'nın sadrazamlığına da yanlarında dura dura alışmıştı, bu hakkı başkasına veremiyordu. «Bre İbrahim Paşa'nın başını yediyse Musa Çelebi, İne Beğ'i sağ bırakmış mıdır?»

En sonunda gelip bu korku çakılmıştı ciğerine. Bir de bunca zamandır İne Beğ, kendisini aramadığına, aratmadığına göre, ölü olması fikri beynini duman duman uçurdu. Aransa bir yerlerden kulağına çalınırdı, aratsa kokusu yüzde yüz çıkardı. İne Beğ gibi birisi sağ olacak da, Musa Çelebi'nin yanında büyük bir Beğ olarak bulunacak da Sefil Alisini aratmayacaktı ha? Mümkünü yoktu bunun. İne Beğ, iti yitse itini aratır bir Beğ idi yanılgısız. Eğer kendisi Sefil Ali'yse, bu da bu idi. Öyleyse Musa Çelebi eski Beğlerin başını yediği gibi, İbrahim Paşa'dan sonra İne Beğ'i de yok etmişti.

Lamı cimi yok, bu iş böyle olmuştur fikri yerleşince Sefil Ali de duramadı, delicesine fırladı. Her yanı titriyordu. Aklı fikri bir tek noktada sarmaşmış, pişik balı yapışmasında zihninde sıvanmıştı. Aracını gerecini çıkılayacak, hemen şimdi. Gecenin bu vakti en uygunuydu onun için hemen şimdi kalkıp gidecek. Musa Çelebi'nin Beğ konağının yakınında bir bahçenin sapasından yeraltı yolunu delmeye başlayacaktı, vardı mı Beğ konağının

dam altına, dolduracaktı kara barutu, dolduracaktı kara barutu, tıkacı bastırıp ya Allah! Ondan sonra bir dan dun ki sorma gitsin, bir duman bir yıkıntı, bir uçmak ki, havaya yandım Allah demecesine. Pislik ortadan kalkacaktı. Ama kendi güldü düşüncesizliğine. Hangi araç gereç, hangi kara barut, hangi tıkaç? «Balım Usta'nın sağlığında mı sanırsın kendini avanak Sefil?» deyip kıvrandı kötü kötü. «Bol keseden atacak aç düşler seninkisi uyuz!»

Alırdı! Satın alırdı bre! Kimselere sezdirmeden tamamlardı alacaklarını gündüzden; gece el ayak çekilmesini bekler. Fakat bu düşü de daha başlarken söyündü. Gıcırdamaktan dişleri uğunmuştu: «Hangi parayla ne ile Sefil, ne ile?» Bu sefer sokranan kendisi değil de Balım Usta'ydı sanki. Onun sesi, bir yeraltı yolunun karanlık çıkmazında kısılıp kalmıştı, bunalışını Sefil Ali'ye sokranmakla gidereceğini sanmanın sokranmasındaydı. Sefil Ali: «Sen öldün kurtuldun Balım Ustam o yanda kalıbı dinlendirirsin, beni burada sefil sepelek bıraktın ki ne deyim sana?»

Ne yana el atsa eli böğründe kalıyordu. Bir an her nasılsa azıcık aydınlık düşünmüş, Musa Çelebi'nin Beğ konağını uçurmanın mümkünü olmadığını anlamıştı. Değil yakınlardaki bahçe, bir mahalle ötesi gözaltındaydı Beğ konağının. Çoğu çeriye benzemez daha çok afyoncu dervişlerin sarı suratında gezer abuk subuk kılıklı bir takım baldırı çıplak Beğ konağının çevresindeki dört bir mahallede kol geziyor, kuşkulu adımlara hemen çullanıyor, yan baktın diyesiye kuş uçurtmuyordu.

«Kazasker kethüdası adamlarıdır.» diyenler;

«Börklüce Mustafa takımıdır kardeş aman ha, ırak kalasın.» diyenler;

«Torlak Kemal hafızlarıdır, ağzı dualı kişilerdir aman! Musa Çelebi'nin canına duvar olduklarından eli

bıçaklı gezerler.» diyenler vardı bunlar için. Kimdi bu kethüda, bu Börklüce Mustafa, bu Torlak Kemal...

Böylesine su yüzüne ışıl ışıl çıkacaklarını, Musa Çelebi'nin çevresini saracaklarını aklı almıyordu. Başkalarıdır, isim isime cisim cisime benzer demişler, koca Osmanlı ülkesinde benzer adlar olamaz mı diyerek inanmazlığını örtüyordu ama sadrazama gelince bir kılıf bulamıyordu: «Pekey, bu Kör Şah Melik kimdir, nerden çıkar?» Gözlerine iki geçit alayı geliyordu:

Biri Kazasker Şeyh Bedreddin'in Cuma namazına giderken at üstünde sağı solu selamlar gidişi. İki geceli kalabalığın ortasında, at üstünde bir ısıtmalı hastanın şapırdamaktan büzülmüş de ısınmak için kabuğuma sığınacağım diye el kadar kalmış, sırmalı kaftan yığının altında el kol oynatan bir âdemcik. Artık âdemcik midir değil midir, görene göre değişir diyecek Sefil Ali ama gelgelelim arkasındaki, «Kethüdasıdır.» dedikleri adamın kalabalıklığı, iki geceli halkın koşuşup, Şeyh Bedreddin'in üzengisini, kaftan eteğini, ayağını öpmek için birbirini ezmesi nerdeyse... Ne kimse dur diyor ne kimse açılın bre yol verin çabasında. Şeyh Bedreddin, atının üstünde sarası tutmuşların katılmışlığında, sadece el kol selamlaması; «Bre say ki, halk ölüydü de herif el kol süzmesiyle ölüleri diriltiyor kımıldatıyordu; herkes öyle sandı, yalnız ben sanmadım ya! Geçit alayının havası öyleydi, Mesih, Mesih diye bağıranlar da vardı arada he mi?»

İkinci geçit alayının sesi şak şak alkıştı, Sadrazam Kör Şah Melik geçiyordu yeni sadrazamlığında. Bu sefer Sefil Ali en ön sıradaydı. Yanı yöresi, karşı sıralar, sağ sol yoksulun fukarası takımından aç çıplak denilir kalabalığından bir sıralamaydı. Ayak üzengi öpmeye koşuş yoktu, Kör Şah Melik'in at üstünde duruşu Şeyh Bedred-

din'inkinden zengindi. Ne var ki Şeyh Bedreddin'in üstüne yığılan, kabuğunda ufaltan kaftan Kör Şah Melik'in üstünde buram buram eğreti kokuyordu. Hemen kulağının dibinde bir ses: «Hey gidi Bayezid Han, sakın çıkayım deme mezarından, bir daha ölürsün!» deyince, Sefil Ali Kör Şah Melik'i bırakıp kulağının dibindeki sese dönmüştü. Hâlbuki gözleri Kör Şah Melik'ten ayrılmak istemiyordu, sadrazamlığını yeni duyduğu acayipliğine koşup geldiği herifin garip bir çekişi olmuştu, Sefil Ali'yi özünden bırakmak istemiyordu. Sebebini bilemeden Balım Usta'yı hatırlamıştı, yine sebebini bilemeden Yıldırım Bayezid Han'ın tutsaklığını anmıştı. Kulağının dibindeki ses o sırada yazıklanmıştı.

Sese dönünce Kör Şah Melik'i de, hatırladıklarını da unuttu. Saçı sakalı, eli yüzü alnı kapkara, bir gözlerinin içiyle dişleri ak, bir dudaklarıyla gözlerinin içi yer yer kırmızımsı Habeş'in zencisiydi; Sayrular Evinden kaçmış bir akıl sapığına benzer. Gelgelelim yazıklanışı akıl sapıklarında görünmez bir yazıklanıştı. Bir an göz göze gelmişlerdi yakından, çok yakından. Habeş'in zencisi hemen gözlerini kaçırmış, gülmüş mü gülmemiş mi pek seçememişti Sefil Ali, ama zencinin, yağdan sıyrılan kıl misali kalabalığın arasına kaydığını görmüştü aynı anda. Bir yerlerden tanıdını sandığı zencinin ardından gideceği sırada da kalabalık karışmış. Kör Şah Melik sadrazamlığıyla geçmiş gitmiş, Sefil Ali itile kakıla özünü yalnızda bulmuştu.

O gün bu gün aklı dağınık, o gün bu gün ikircilikli, o gün bu gün bunalmış... «Pekey. N'oolacak şimdi, ne yapacağım? Bre İne Beğ yoksa, İbrahim Paşa yoksa? Çeykel'i de bulamadık henüz, izini göremedik, Sefilin Alisi n'oolacak şimdi?» Döğünmek çıkar yol değildi. Vara vara yorgunluğun en kötüsüne varmış, dayanılmaz bir bit-

kinlik iliklerini kemirmişti. Sonunda bitkinliği Sefil Ali'yi derin bir sızmada uyuşturup uyuttu; gel gör ki ateşli hasta uykusu onunkinden çok iyidir. Kötü düşlerde derin uçurumlara yuvarlanıyor, bitkinlikten yuvarlanışının acısını da duymuyordu; yangınlarda yanıyor, canı acımıyordu; yeraltı yolları oya oya Musa Çelebi konağının dam altına ulaşıyor, kara barutu basıyor, basıyor, basıyor... Fossss! Patlamıyordu soyha, eline yüzüne sıçrıyor, kapkara bir Habeş zencisinde karardığında o az önce foslayıp patlamayan kara barutun gümbürdeyerek patlayacağı tutuyordu; Beğ konağıyla birlikte Sefil Ali'nin kendi de uçuyordu, başı ayrı, kolu budu ayrı, ciğeri yüreği ayrı. Başının döne döne uçuşu düşüyor, düşüyor, düşüyor tam koca bir kayaya çarpacağı sırada düşen başı, bin parça olacak iken herhal...

Uyandı Sefil Ali.

Bin bir parçada bir ayrı sızlayan bedeninden çok başı darmadumandı; uykusuz ağrılarda çatlıyordu. Geceden kalma soğuk suda yıkadı uzun müddet. Şöyle böyle durdu sızısı.

Ortalık sabah alacasıydı.

Giyindi. Suda bir daha yudu yüzünü. Islak ıslak dışarı attı kendini.

Büyük hanın kapısı yeni açılıyordu; yamak kapının iç yanına su serpelemişti. Ağzının içinden selamlayıp seğirtti. Sanki bütün gece gideceği yeri düşünmüştü. Ayakları şaşmadan Demirciler Arastasını dolanıp dar alanı kıvrıldı aralıktan, Yemeniciler Arastasını buldu, ordan da geri döndü; nalcılara gidecekti. Yeniden alanı, yeniden Demirciler Arastasını geçti, üst başından saptı arastanın. Gelmişti.

Nalcılar Arastasının çatıları kapılarını açmış, çoğu ocağını yakmıştı. Bir iki soluklanıp ikirciklendi. Gitmeli

miydi gitmemeli mi? Sağdan döndüğü çatı; İne Beğ'in sık gittiği, giderken kılık değiştirip gittiği nalcı, o çatıdaydı.

«Gideceğim başka yolu kalmadı, kalmadı.» Bildiği tek duayı okudu. Balım Usta'nın yeraltı duasıydı: «Tanrım ışığına çıkar beni, ışığından ayırma!»

Karanlık çatıya gözünü kısarak girdi. Biri yavaş yavaş ocağı körüklüyordu, arkası girişe dönüktü.

Selam verdi Sefil Ali. «Günün bereketli olsun ustam!» dedi.

Arkası dönük usta, eli körükte durdu; ne körük kımıldadı ne kendi. Körüğe eş bir fısıltıda: «Sağ olasın.» dedi. «Erkencisin. At nalı mı?»

Ocağın küçücük cingilerinin çıtırtısında alttan alazlanmış kömür ışıltıları Ustanın bedenini enine boyuna çizip kabartınca Sefil Ali farkında olmadan gözlerini sildi. Dalına boylanmış, sırım gibi bir beden olması gerekirken kabartıdan, yanlış yere geldim sandı. Ama çatı o çatıydı; epeydir gelmediği halde yanılamazdı. Ocak başındaki usta yüzünü döndürse daha iyi görürdü görmesine; «Eh, semirmiş olmalı.» diye düşündü. Lâkin yıllar yılı semirmeyenin az zamanda şişmesini aklı almadı yine de.

«Yanlış geldim, kusura bakma ağa, uğurunu kesmem inşallah.» söylenmesinde çıkmağa yeltenirken usta döndü: «Buyur gel.» dedi. «Yanlışa girmedin.»

«Sen!»

Olamazdı. Sefil Ali, hala gece sızışından sonraki düşlerden kopamadığını zannetti. Ocak başındaki, Usta, Kör Şah Melik'in geçidinde gördüğü Habeş'in zencisiydi:

«Hoş gelmişsin kardeş.» dedi. «Ustayı arıyorsan bir iki gün gelemeyecek. Köyün birinde bir işe gitti. Onu göreceksen iki gün bekleyeceksin. Yok alışveriş ise niyetin elimden geleni yaparım. Buyur.»

Sefil Ali kekeledi: «Yok.» dedi. Peltekleşti: «İşim benim...» dedi; yutkundu: «Demek Usta?» dedi.

Habeş'in zencisi duruşunu bozmadan: «Önemli mi?» diye sordu. «Gecikir gelmesi... Ben?»

«Sen işime yaramazsın!» dedi. Sefil Ali birden.

«Neden?»

«Anlamazsın da ondan.» Söz gelişi konuşuyordu. Habeş'in zencisini gücendirir miyim gücendirmez miyim demiyordu.

Zenci gücenmemiş konuştu: «Herkes bir nesneden anlar.» dedi yumuşak yumuşak «Demek seninkinden usta anlayacaktı...»

«Yok, onu demedim, öyle demedim canım benim. Benim işim, neyse benim işim bana göre. Ustanın dönmesini beklerim.» Çıkıyordu. Aklına geldi Kör Şah Melik. Döndü. «Sen Kör Şah Melik'in geçmesini seyrettin, he mi?» dedi safça.

«Seyrettim. Yasak mıydı?»

«Yok canım, onu da nerden çıkardın? Ben de seyrettim de. Sen? Dediydin ki...»

«Unut. Her şey hatırlanmaz, kimisi unutulur.»

«Niye?»

«Unutmak adamın yüreğini dinlendirir de ondan. Bir söyleyen olmadı mıydı sana?»

Hiç de öğüt dinleyecek hali yoktu Sefil Ali'nin: «Biz öğüt dinleyecek yaşı çoktan geçtik kardaş.» deyip yine çıkmak istedi. Döndü bir daha, eşiği geçeceği sırada düşündü, ayağını sürüyordu. Habeş zencisiyle bir yerlerde bir zamanlar bir arada bulunmuştu ama nerede? Ömründe bir Arap'la yan yana bir yerde bulunmadığını da biliyordu, ne bir geçmişi olmuştu ne bir alıp verdiği. «Pekey nerden bu bilişlik?»

«Dur Sefil Ali, gitme!»

Ahha! Habeş'e bak sen, adlı adınca çağırdı bre! Dönüşü öylesine hızlı oldu ki, Sefil Ali'nin başını sersemletti: «Adımı nerden bilirsin sen?»

«Otur postun üstüne. Otur otur! Anlaşılan gece uykusuzluğundasın. Otur bre, korkma bitli değildir. İlişme, sağlamına otur. Körüğü tıslatayım da ocak söyünmesin. Sen de sorularıma ister cevap ver, ister verme. Beni tanımadın?»

«Tanımadım. Tanıdım da, tanımadım gibi. Haklısın uykusuzum ben.»

«Neden? Hasta değilsin?»

Sefil Ali gözleri zencinin körükteki elinde, hala bu Arap'ı nerden tanımış olabileceğini sökmeğe çalışırken: «Hasta değilim.» dedi.

«Sevindim. Hastalık eyi değildir. Hele bizim gibilere. Edirne'nin havası Teke Belinin havası olmadığından ağır gelir adama.»

«Teke Beli mi dedin sen?» Sıçrayarak sormuştu sorusunu.

«Amasya'nın havası gibi de değildir.»

«Bre sen ne bilirsin oracıkları? Oralarda senin gibileri görülmez, oralarda yok sizin millet.»

Bir süre daha körüğü fıslatan zenci bu arada ağzını açmadı. Sefil Ali'nin kendi kendini yeyip bitirişinden habersizmiş göründü. İşini bitirince Sefil Ali'yi bir süzüp kapıya çıktı. Sağı solu gözledi saklamadan. Avuçlarını avuçlarına silip geldi, Sefil Ali'nin yanına oturdu: «Dinle beni.» dedi. «Oyunu bir yana bırakalım. Sen neden İne Beğ ile birlikte değilsin?»

«Birlik olmadığımı nerden çıkardın?»

«Olsan burda işin ne? İne Beğ burda mı sefil?»

«İne Beğ burda değil mi?»

«Hoplama, otur adam gibi. Aykırı görünmeyesin, ne

oluru bilinmez sonra. İne Beğ de İbrahim Beğ de Çelebi Mehmed'in yanındalar.»

«Ne zaman? Bre ne vakittir?»

Zenci, Sefil Ali'nin habersizliğine gerçekten şaşalayarak baktı. Bir süre Sefil Ali'nin yüzünü gözünü dikine kolaçanladı. Hayli sonra: «Sen ne zamandır İne Beğ'den habersizsin?» diye sordu. «Saklamadan anlat ki şaşmayım.»

Sefil Ali zencinin kötü kişi olmadığını sezmiş, yavaş yavaş ısınmıştı. Saklamadı: «Musa Çelebi'nin Edirne'ye girdiği gün. Çeykel'i aramam gerekti.» dedi. «Ayrıldım.»

Zenci Çeykel'i sordu bu sefer de.

Sefil Ali Çeykel'i anlattı saklamadan.

Zencinin gözleri karıştı. «Yaaa?» dedi; «Olur mu?» dedi; «Vay bre!» dedi.

Sefil Ali, anlattıklarıyla zencinin sorulu düşünmesi arasında bir ilgi aradı, bulamadı; olacağa benzerdi hâlbuki.

Sorup sormamakta kararsız iken zenci: «Benim diyeceklerimi yapar mısın?» diye sordu.

«Kime yarayacak?»

«Hepimize?»

«Hepimiz?»

«Sen, ben, İne Beğ, Çelebi Mehmed Beğ, dahası? Bütün Türkmen!»

«Yapmam gerek mi?»

«Bana kalırsa gerek.»

«Nedir?»

«Kör Şah Melik'in yanına gireceksin?»

«Sebep?»

Apaçık söyledi sebebi zenci: «Çünkü Kör Şah Melik'in Çeykel olduğunu sanmaktayım.»

Sefil Ali çarpazlamasına döndü; ansızın bir şamar

inmiş gibiydi yüzüne: «Çeykel? Kör Şah Melik? Sadrazam ha?»

Zenci kuşkularını döktü ortaya. Bedreddin'den, Börklüce'den, Torlak'tan: «Bir büyük dolap döndürülmeğe uğraşılıyor bence.» dedi; «Çok yıllar önce başlanmış olabilir, belki başlatan Timur'dur; Şeyh Bedreddin'in bilmem kaç yıl önce Timur'un yanına gittiği söylentileri doğru ise yanlış sayılmaz düşünüş. Eğer öyle ise Çelebi Mehmed Beğ'in işi çok zordur; Süleyman, İsa, Musa derken sonunda Çelebi Mehmed Beğ de yok edilecek gibi. Ondan sonrasını Tanrı bilir. Şu kadarını deyim sana, Türkmen Ülkesinde epeydir bir darağacı çatılıyor, çatılmağa çalışılıyor, gayri kim sallanır bu darağacında onu da Tanrı bilir ancak.»

«Sen Çelebi Mehmed Beğli misin?»

«Beni bırak sen. Ben Türkmen'i bilir Türkmen'i düşünürüm, bu kadarı yeter. Sözümü kesme, Çelebi Mehmed Beğine yardım etmek dilersen, Çeykel'den öcünü almağa niyetliysen Kör Şah Melik'in kimliği bilinmelidir önce.»

«Eyi ama Çeykel tanır beni. Yanına nasıl girerim? Girsem gözüne nasıl görünmez olurum?»

«Yanına girişini bana bırak he, dedin mi akşama konağın sofracıları arasında olursun.»

«Bre kardaş konakta sofracılık kaldı mı? Musa Çelebi soyluların ne kadar kötü alışkanlıkları varsa attı derler. Soylu göreneklerini sildi süpürdü, yoksul Türkmen geleneğince yaşamağı ister derler, yanlış mı?»

«Derler, her denilen doğru mudur? Söz; duyulması içindir, yapılması için mi? Musa Çelebi attıysa Kör Şah Melik sarılır o geleneklere. Çünkü yoksul arasından sadrazamlığa gelen soysuz, soylu zengin işi göreneklere sarılır ki, yadırganmayayım diye; yoksul arasından gelişini

unutmak için, yeni durumuna yakıştığını göstermesi için soylu zengin alışkanlıklarını onlardan fazla uygular, onlardan çok benimser. Yoksa tez yıkılır gider sanır kendini. Keçinin uyuzu eşmenin gözünden su içmeğe kalkar demişler, boşuna mı demişler?»

«Tamam, seni bildim!» diyerek zencinin kolunu sımsıkı yakaladı Sefil Ali. Deminden beri kulağına gele gide izlediği ses sonunda ele vermişti aslını; ele verince de Sefil Ali günlerdir sıkıntısında yandığı bunalışın kurtuluşunda, aradığı dostu bulmanın özlemi, sevinci, sırt dayamasına güvenişi içinde zencinin koluna sımsıkı yapışmıştı; o durumda: «Sen Minnet Beğ'sin!» demişti coşarak. «Beğim saklama, osun sen!»

Sefil Ali'nin Minnet Beğ'sin dediği zencinin hiç kıpırdamaması, gözlerinin donukluğunun hiç değişmemesi umudunu kırar gibi olmuş; sesi süze süze: «Minnet Beğ'e benziyor bre! Sarı pala bıyıklıydı, sen karasın hepten!» deyip, elleri kendini çekmiş, suçlu suçlu açılmıştı gözleri.

Fakat zenci: «Pekey Sefil Ali seni üzmeyim, bildin; Minnet Beğ benim.» dedi; «Lâkin senden başkası bilmeyecek bunu.»

«Essah mı? Minnet Beğim sensin he mi? Bildiydim. Ankara Savaşı'ndan, Amasya'dan... Teke Belindeki zaviyeye de gelir giderdin, dağ keçileri bre he mi?»

«Otur! Saygıyı ko bir yana sırası değildir, eskisi gibi. Ben, bildiğin ben, sen Sefil Ali olarak kalacağız. Ben sarı benizlikten nice karardıysam seni de zenciye benzetirim. Boyası merhemi yağı mağı orada, teknede; suratını değiştirmek kolay. Soylu zengin Beğler konaklarında zenci sofracı kullanır diye Kör Şah Melik heveslenmiştir, savaş yok, tutsak yok şu sıra, zenci nerden bulunur? Konağın sofracıbaşısı seni alır, bizdendir. Yarın akşam

Musa Çelebi Evrenuz Beğ onuruna şölen verecek. Yıpratmadık, aşağılamadık Beğ bırakmadı yanında Musa, Mihaloğlu gibi bir iki Beğ bir de Koca Evrenuz'dan gayrisi...»

«Yakışır mı Koca Evrenuz'a Minnet Beğim? Kör Şah Melik gibi birinin sadrazamlığına hizmet Evrenuz Beğ'e yakışır mı?»

«Evrenuz Beğimiz eksik olmasın, yaşlandıkça mal canlısı oldu, herhal bu yüzden ayrılmaz Musa'dan. Gelgelelim Musa, Şeyh Bedreddin'in aklına uyup Beğlerden aldığı malı mülkü baldırı çıplaklara dağıttı. Baldırı çıplaklar da bir yandan aldığını öte yandan Börklüce Mustafa'ya bağışladı, Şeyhlerine armağan eyledi. Yani senin anlayacağın Sefil Ali, eski soylu Beğler yok yoksul oldu, eski baldırı çıplaklar yeninin zengin Beğliğine yazıldılar, dizildiler. Bu Börklüce düzeni yüzünden, Bedreddin'e inananların gözü dönmüşlüğünden Çelebi Mehmed Beğ ikidir Musa'ya yeniliyor.»

«Vah bre doğruymuş, yazık, duyduydum da inanmadıydım, yazık.»

«Yazık ki doğru. Lâkin böyle sürüp gitmez bu, gidemez. Şimdi sen Kör Şah Melik'in yanına girince Çeykel olduğunu anladın mı işin yarısı kolaylaşır. Bir de yarınki Musa Beğ şöleninden Koca Evrenuz aşağılanmış olarak ayrılırsa işin kalan yarısı da kolaylaşır.»

«Şölende ne olabilir ki Beğim? Musa da Koca Evrenuz'dan çekinir. Osman Gazi Dedesinden kalan bir Koca Evrenuz'dur bu.»

«Orası öyle de, Musa geçmişinden kalana katlanamıyor bana kalırsa. Geçmişinden kurtulmak için kalanları yok etmek gerektiğine inanmış yahut inandırılmış, her neyse... Evrenuz en eski geçmişidir, onu aşağılamazsa içi hiç rahat yüzü görmez. Musa yaratılışında

olanların hepsi birbirine benzerler Sefil Ali, yıkarlar; yerine de en aşağısını getirirler ki kendileri büyüye.»

«Yazık, yiğit delikanlıydı Musa. Ne olduysa tutsaklığında oldu sanırım. Belki de korktu o zaman, olan yiğitliğine oldu.»

«Yiğitliğine laf edilmedi şimdi. Akıllı Beğdir yine, savaşta en ön sıradadır. Gelgelelim yöntemi yanlış danışıcıları sakat. Lafı uzatmayalım, herkes kendine eder ne ederse. Evrenuz Beğ, Musa'nın tutumunu beğenmedi; oğullarını çekti ordudan. Musa Beğin çağrılarına, yaşlıyım, yorgunum gözlerim görmez oldu, diyerek uymadı, Edirne'ye gelmedi son günlerde, Musa zorla getiriyor sayılır şimdi, yarın sabah Edirne'de olacaklar, akşama da şölene katılacaklar. Şölende gözünü dört aç, bir hareketi bile kaçırma. He diyor musun? He demedin mi kusura kalma seni salamam buradan, bir gün zencire bağlarım.»

Sefil Ali Minnet Beğ'in güvensizlik gösterişinden alındı: «Ya he dersem de gidip Musa Çelebi'ye haber verirsem?»

Bu sefer susan Minnet Beğ oldu.

Çeykel'in Kör Şah Melik adıyla Musa Çelebi'nin sadrazamlığına başlangıçta pek sesini çıkarmamış olan Şeyh Bedreddin, gün geçtikçe Kör Şah Melik'i Musa ile arasında gerilmiş bir perde gibi görmeğe başladı. Daha haftasındaki geçit alayı ısıtmasını arttırmıştı. Edirne sokaklarında bir kalabalık varsa o kalabalık yalınız özü için olmalıydı; Kör Şah Melik kim idi ki kalabalık toplaya! Hele hele kalabalığı daha fazla ola, üstüne üstlük alkış toplaya. Bre alkış da neyin nesi idi dünkü el ulağına? Bir hafta içinde bunca kalabalığa alkışlanan bir yıla varmaz Şeyhlik mi bırakırdı, Bedreddinlik mi?

Bu düşünüş Bedreddin'in ısıtmasını artırsa yine iyi, bir de göğnümüş korku olmaz mı için için? Ya bu Börklüce ile Torlak, Şeyh Bedreddin'e karşı Çeykel'i besleyip sonunda: «Sen çekil, gayri sana minnetimiz kalmadı!» derlerse? Derlerdi; her şey beklenirdi bunlardan. Daha önceleri sözlerini değiştirenler, düşüncelerini evirip çevirip gönüllerinde yatan ne ise o kılığa sokanlar bunlar değil miydi? Sakız Adası'nda bir zamanlar bunun için bu ikisinden kaçmamış mıydı? Aptallık etmişti; boş bulunmuştu, nasılsa bir kör yanına gelmiş «Olsun varsın.» demişti bir kere. Demişti ama sonu bunun, alışır olduğu, her gün biraz daha hoşuna giden yeni yaşayışına güle güle demeğe dayanacağa benziyordu.

«Yağma yok! Yağma yok! Ben bu samur kürkü zor çıkarırım, o eski çulları giyemem artık, giyemem!» demiş, o günden sonra fırsat aramıştı hep. Öyle bir fırsat çıksın istiyordu ki kimse gık demesin. Birdenbire de açmayacaktı ağzını; yavaş yavaş, belli etmeden, Börklüce'yi pirelendirmeden oyununu oynayacaktı. Oyununun ne biçim olacağını bilemiyordu henüz, çıkacak fırsata göre biçimlendirecekti. Ustaca. Çünkü Börklüce'yle Torlak Kemal'den korkuyordu. Onları karşısına almağı aklından geçirdikçe tüyleri diken diken oluyor, karşısına alırsa kendi işinin de bitik olacağını biliyordu, «İtler pek azılıdır, beni bana yedirirler güle güle.» diyor uykuları kaçıyordu.

Beklediği fırsat Koca Evrenuz Beğ'in şölene çağrıldığı gün eline geçti.

Musa Çelebi, pek sevmese de arada bir adı duyulmuş şairi, bilgini, bilge kişiyi konağına çağırıyor, bir iki saat vakit geçiriyordu. Konuşulanlardan hiç bir şey anlamadığı, çoğuncası canının sıkıldığı sık sık esnemesinden belliydi. Mızmız birisinin konuşması olduğunda hele açıktan açığa uyukluyordu. Şairleri dinlemekse işkenceden beterdi. Ne gereksiz söz dizileriydi onlar öyle? Birbirine benzer sözleri alt alta üst üste sıralamak, olmadık benzetmelerle olmadık övgülerle adamı canından bezdirmek şiir ise onu Musa Çelebi de yapardı. Bir defasında yapmıştı da. Beğenmeyen beri gelsin! Kör Şah Melik böyle bir şiirin ne Doğu'da ne Batı'da yazılmadığını, yazılmayacağını da söylemişti ya. Zaten bu toplantılara yumuşatan Musa Çelebi'yi, razı geldiren Kör Şah Melik idi. Tatlı tatlı yaltaklanmayla alttan girip üstten çıkıyor:

«Hünkâr'ın Hünkârlık töresidir bu.» diyordu. «Sizden öncekiler yapmıştır, görkeminizdir.»

«Bre biz, bizden eskiyi yıkmaya gelmedik mi hay sadrazam? Yeniyi getirmeğe gelmedik mi? Bizden önceki yapıyorsa biz yapmayacağız, sen ne biçim yenisin?» deyince de Kör Şah Melik'in cevabı:

«Yeniyiz diye görkeminiz olmamalı mı Hünkârım? Yeniysek yoksula yeniyiz, özümüze eskinin görkemi olmazsa çıplak kalırız!» oluyordu hemen. «Siz sizden öncekilerin ışığı olmalısınız ki halk yadırgamaya. Hünkârımız da bizim gibiymiş derse halk saygısını yitirir. Halkın saygısı görkemedir, gösterişedir.»

Bu daha çok Şeyh Bedreddin'in işine geliyordu. Çünkü başköşeye oturan o idi. Musa Çelebi'nin uyuklamadan dinlediği, her sözün başında fikrini sorduğu... «Şeyhimize soralım, onun dediği doğrudur.» sözüyle nice ünlü bilginlerin sözünü ağzında koduğu en önemli kişi, birincinin birincisi olmuştu. Kapı arkalarında, bilemedin beşinci, altıncı hadi hadi dördüncü minderlerde otururken birinci, ikinci, üçüncü minderlerde oturanların kasılmalarına alttan ala ala konuşmanın iç ezikliğinde kahrolurken, uçup hepsinin tepesinden baş mindere kurulmak hangi kula nasip olur bir nimet idi? Kazasker olmadan önce böyle toplantılara çağırılırsa hiç çağıran olmazdı ya şaşıp yanılıp akla gelir de çağırılırsa hep filan şöyle söyler bir meselinde falanın bu konudaki düşüncesi şu yoldadır denilip söylenmesine hafif seslerle, bin bir özürü sıralaya sıralaya: «Acaba, filan şöyle demiş, falan böyle buyurmuş demek yerine, ben bu meselede şu biçim düşünüyordu desek yanlış mı konuşmuş oluruz ki?» diyebilmesi bile bir dert olurken başına, şimdi Musa Beğ'in kazaskeri olarak başköşeden gerisingeriye: «Ben diyorum ki...» ile başlayan sözleri söylemenin tadı hangi dünya lezzetinde vardı ki?

Bir zamanlar Mısır'da, Kahire'de, Ahlatlı Hüseyin Şeyh'in yerine geçtiğinde Sultan Ferec'in toplantılarında az biraz bu tada doymuştu; o tadı unutamamış, bir yanı unutsa bir yanı anmış, o günler, ah o günler! Özleminde aramıştı durmaksızın. Bu yüzden Musa Çelebi'nin kazaskerlik çağrısı gelmese, Mısır'a dönmeyi düşünmüştü ama Mısır'ın eski tadı kalmış mıydı kalmamış mıydı? Kaldıysa da bulamamaktan korkmuştu. Musa Çelebi kazaskerliği öyle bir geliş gelmiş, öyle bir yetişiş yetişmişti ki can evine, unutulmuş sandığı geçmiş günlerinin bütün acılarını çıkaracaktı; çıkarıyordu.

Adı sanı ünlü bilginlerin kendinden üç beş minder aşağıda oturan ünlülüklerini ezip büzercesine ısıtmalı gözlerini deviriyor, kara sarı bakışlarda: «Hazret! Senin ağzından şimdiyece senin ağzından, geçmiş büyük bilginler konuştu, sen onları tekrarladın. Pekey sen ne düşünüyorsun? Senin düşüncen nedir?» diye soruyor, üşümeleri soğumuş ısıtmalarda ekliyordu: «Bilen biri, gerçekten bilgin ise... Ben diyorum ki, diye başlamalıdır, başkalarının düşüncelerinden konuşmamalıdır!» Onun için Şeyh Bedreddin de şairli bilginli bilge kişili toplantıların yapılmasından yana çıkıyordu, sık sık yapılmasını salık veriyordu.

«Şimdilik pekey!» diyordu Musa Çelebi de. «Karındaşımız olacak Mehmed'i iki kere tepeledik, çekilip gitti Amasyasına. Sanırım üçüncüyü denemez. Sırbiyya'ya Ma-car'a sefer açana kadar vaktimiz var. Amma günde iki saati geçmesin toplanmak, madem gerekirmiş, eh uyalım... Görkem gösterisine uyalım. Bizce kuru kalabalıktır, neye yarar laf yarıştırması? Lafla nereye varılır, hele şiirle?»

Gerçekten de kuru kalabalık, kuru kalabalık konuşması, anlaşılmaz dırdırlardı bu toplantılar Musa Çelebi

için, dinlemektense uyuklamak, uyuklayamıyorsa, öteberi düşünmek, çoğuncası Beğlerini düşünmek daha iyi oluyordu. Koca Evrenuz'un malını mülkünü elinden almayı kesinlikle aklına koymuştu; oğullarını, torunlarını yoksulun çıplağına çıkaracaktı. Ancak o zaman Hünkârlığının kudretine inanacaktı. Bir bu Evrenuz kalmıştı direnen, direnir gözüken.

Ayrıca varlığıyla diklendikçe geçmişini, babası Bayezid Beğ'i, Murad'ı, Orhan'ı, Osman'ı hatırlatıyordu. Koca Evrenuz'u direnmesine rağmen, şölene getirtmek kararıyla adam saldığı günün toplantısında bir şairin okuduğu şiiri kesmiş: «Hadi bana söyleyin bakalım hatırlamanın ne yararı vardır?» diye sormuştu pat diye. Ondan sonra da hatırlama üstüne eskilerin neler söylediğini esneye esneye dinlemek zorunda kalmıştı.

«Hünkâr'ın hatırlaması yararlıdır, halkın hatırlaması zararlıdır!»

Söylenilenler bir kulağından girip ötekinden çıkarken, sadrazamı Kör Şah Melik'in sözü, kulağında iz bırakmıştı sadece: «Hünkâr'ın hatırlaması yararlıdır. Halkın hatırlaması zararlıdır!»

Hünkâr'ın hatırlamasını anlamıştı da halkınkine dudak bükmüştü: «Halkın hatırlaması nedir?»

Başköşeden, baş minderde oturmanın minare boyu yüksekliğinde bir baş dönmesi ses; Şeyh Bedreddin'in sesiydi soran. Musa Çelebi, içinden geleni okuyan kazaskerine bir kere daha ağzı açık kalmıştı, o sormasa, kendisi soracaktı bre ne iştir bu?

Kör Şah Melik, boynunu kamburlaştıran bir büküşte başını kendisine çevirerek, soran Şeyh Bedreddin'e: «Halkın hatırlaması, unutmamasıdır!» demişti acayipçe.

«Kapalı. Karanlık. Ne dediği bellisiz bir sözdür bu!»

«İzniniz olursa açalım Şeyhim. Halk, bir kapağı yaylı

bir sandıktır. İçinde her türden öteberi bulunur. Sandık kapalı durdukça içindekileri bilemezsin, göremezsin. Sandığın kendisi de bilmez. Birisi kapağı açarsa ne var ne yok çıkar ortaya içindeki nesne, yay iter taşra döker, dört bir yana dağılır. Dağılan öteberinin kimi ayak altında çiğnenir kimi uçar başa konar. Kapağı kapalı yaylı sandığa benzettiğimiz halkın kapağının açılması ortalığın karışması olur. Kapağın açılmasına halkın hatırlaması diyorum.»

«Çok uzun, çok karışık bir hatırlama!»

Şeyh Bedreddin, sadrazam Kör Şah Melik'e karşı çıkara benzediğinden Musa Çelebi gözlerini açmıştı.

Şeyh Bedreddin: «Sandık, içindekileri bilmiyorsa, kapağı açıldığında taşra saçılanları da bilmez!» dedi kesinlikle...

«Zararlı oluşu da bundandır Şeyhim. Bilmediği bir nesneyi saçtığı için zararlıdır. Bilinenin zararı olur mu?»

Musa Çelebi: «Halk nedir bre?» diye sordu laf olsunundan bir sesle; aslında kazaskerinin sadrazamı ile dalaşmasından çekinmiş, iş uzar giderse toplantının bütün bütüne çekilmez olacağından huylanmıştı.

Soru, görünüşe bakılırsa sadrazama sorulduğundan cevap veren de o oldu: «Halk, Hristiyan Müslüman ayırt edilmeden kulunuz olan kalabalıktır.»

«Yoooo!» dedi Musa Çelebi kabaca; «Burda yanıldın Şah Melik, burda yanıldın. Hıristiyanlar halktan değildir. Hıristiyanlar domuzdur!»

Şeyh Bedreddin bile olmazına baktı. Yanlış değildi duyulan; Hünkâr eğlenmesi değil ise eğer büyük yanılma vardı o sözde ama kim bu yanılmağı belirtecekti? Kazasker olarak, Şeyh Bedreddin olarak: «Yanıldınız...» demek özüne düşerdi, herkes de ondan bekliyordu muhakkak. Bile bile sustu; istedi ki Kör Şah Melik cevap

vere. Böylece de gözden düşe. Çünkü Musa Çelebi hakkında kesin bir yargıya varmıştı. Karaya ak dediyse, hayır aktır diyene kinleniyordu. Belli etmese de bekliyor, uygununu bulduğunda vuruyordu beline. Koca Evrenuz göz önündeydi tazesinden. Şölene çağrılmasının beline vurulacak bir tekme olacağından o denli emindi ki Bedreddin. Bu yüzden Kör Şah Melik'in cevabını yüreği titreye titreye bekledi.

Kör Şah Melik oyuna gelmedi, sustu.

Musa Çelebi güle eğlene: «Niye sustunuz?» diye sordu. «Taş mı düştü başınıza, soru mu sorduk?»

O güne değin yapılan toplantılarda sustuğu halde bu sefer konuşması üstelik sorusundan sonra konuşmağa daha bir istekle girmesi Şeyh Bedreddin'e tuhaf göründü. Kör Şah Melik'in oyundan kurtulmasına ise canı sıkıldı.

Musa Çelebi, konuşmağa yersiz sırasız bir istek göstermişti ama göstermişti işte, kim ne diyebilirdi ki? «Ben ne dedim?» diye devam etti; «Hıristiyanlar domuzdur dedim. Neden? Çünkü domuz olduklarını bilirim ben! Halk değildirler. Anlatayım. Küçücüktüm, Şah Melik, şimdi bu benimkisi de Beğ hatırlaması mı oluyor? Olsun varsın, yararlıdır dedin. Dinleyin yararlıyı bakalım, eyice kulak açın. Ne dedim? Küçücük iken dedim, dediydim. Yedi sekiz yaşlarındayken, benim bir lalam vardı, yaşlıydı. Varna'da Sırp Sındığı'nda falan Hristiyanlarla vuruşmuştu. Onunla bir gün kentten çıktık. Bursa'yı biliniz var mı içinizde? Vardır. Güzel kenttir, severim, Bursa'yı sevmeyen mi olur bre, hoş kenttir yıkılası. Dışına doğru daha da yeşillenen kenttir. Geziyorduk... Oralarda bir köyde üç beş Hristiyan evi bulunur, şimdi var mı bilemem. Ben, lalama, Hristiyanların ne için kentin dışına ev kurduğunu sordum; aramıza katılmalılar, bizimle

içli dışlı yaşamalılar dedim. Buna benzer laflar ettim. Hıristiyanları kentin dışına bizim dinimizden olmadıkları için attık sanıyor, yakışıksız buluyordum, üzülüyordum. Kentin içinde biz nasıl yaşıyorsak onlar da öyle yaşamalıydı, haklarıdır diyordum...

Lalam cevap vermedi.

Biraz daha gittik. Kocaman, bataklık gibi, pis kokan bir ağıla geldik. Ben ağıl diyorum siz anlayın gayri; vıcık vıcık, kokusu burun düşürür bir yer. Çevrede bir sürü domuz boğuşuyor, kimi vıcık vıcık batağın içinde yuvarlanıyordu, oynaşıyordu. Lalam domuzları gösterdi. «Ne görüyorsun?» diye sordu.

«Bir sürü domuz görürüm lala.» dedim.

«Hepsi aynı boyda aynı renkte midir yoksa değişik midirler?»

«Değişik.» dedim; «Büyüğü var küçüğü var; irisi ufağı her boy var. Kimi ak kimi kara kimi toprak rengindedir, bir ikisi de benekli, alacalı.»

«Ama hepsi de domuzdur bunların, hepsi de pisliğe bulanmışlardır he mi?»

«Evet.» dedim.

«Gördün ya. Böyledir işte, senin içli dışlı olalım dediğin Hristiyanlar, bu domuzlara benzerler. Büyük Hristiyanlar vardır; küçük, iri, ufak Hristiyanlar vardır; Urus Hristiyanları. Urum Hristiyanları, Macar, Sırbiyya Hristiyanları vardır. Hepsi de aynıdır. İçli dışlı olursan pisliklerine bulaşırsın.» dedi lalam sert sert. İnanmadım. Lalamın yaşlı bir aptal olduğunu düşündüm. Gel zaman git zaman büyüdüm ben, şimdi de hatırladım. Lalam ne yaşlı ne de aptal, akıllıydı akıllı! Hıristiyanlar epey önce Müslüman karındaşım Süleyman'ın yardımına koştular; dün bana döndüler, yardımcı oldular, bu gün karındaşım Mehmed'e yardım ediyorlar, domuzlar! Hep domuz-

lar, Hristiyanlara bulaşmamak gerek!»

Şeyh Bedreddin öyle düşünmüyordu, hiç bir gün de öyle düşünmemişti. Ama yine de Musa Çelebi'ye karşı çıkmadı. Kör Şah Melik'i bekledi. «İnsanlar arasında ayırım yapmak insan olmamaktır.» dememek için dilini ısırıyor lâkin Kör, ağzını açmıyordu bir türlü.

Açmadı da.

Toplantı, Musa Çelebi'nin: «Bu mudur? Böyle bilinecektir!» demesine bakan buruk gözlerinde sona ermiş, Şeyh Bedreddin eteklerini topladığı gibi çıkmıştı. Körü oyuna getireyim derken az kala oyuna gelecekti, gelecekti bre; bunu da yüzde yüz Kör ayarlamıştı, Kör!

İçinde, yüreğinin gönül boşluğuna uzandığı yerde epeydir susan, sesini duyamadığı adımlar ansızın yürümeğe, kalabalık sesini duyurmağa başlamıştı. Sanki acelesi vardı yürüyen adımların.

Kazaskerlik konağına gireceği sırada aklına geldi. Musa Çelebi'nin domuz meselesinden niye yararlanmasındı? Aklına gelir gelmez çaptı Börklüce Mustafa'ya; yanına çağırmağı akıl edememişti.

Börklüce Mustafa, Bedreddin'in gelişine bir anlam veremedi. Hiç de süngüsü düşmüşe benzemeyen bir gelişti. Saygıda kusur etmeden Şeyhi koltuklayıp baş mindere buyurladı, karşısında divan durdu. Şeyh Bedreddin, oturmasını istedi, epey üsteledi. Biraz senli benli, biraz üst perdeden, biraz kesin: «Müslümanlarla Hristiyanlar arasında ayrıcalık yoktur sözümüzü geri alacağız Börklücem.» dedi; «Kaldıracağız. Ayrıcalık vardır bundan böyle.»

«Şeyhim nasıl olur? Senden mi çıkar bu söz? Olamaz.»

«Oldu. Benden çıkar, çıktı.»

«Sen değil miydin bu sözün eri?»

«Ben değildim. Benim düşüncem şöyledir; insan Tanrı katında ayrıcalıksızdır. Ben böyle dedim. Her sözümü her düşüncemi Torlak'la sen kendinize göre değiştirir, yontar, ekler, yayarsınız. Bunu da öyle yaptınız.»

«Ama halk böyle belledi.»

«Şimdi de böyle beller!»

«Olamaz! Sadrazam yaptı bu ayrıcalığı derler, sadrazama ayaklanılır. Müslüman olmayan yandaşlarımızı soğuturuz.»

Şeyh Bedreddin'in istediği de bu idi, halkın Kör'den soğuması. Bir ağız şapırdatması noksan kalmış: «Tamam.» dedi. «Benim dediğime dönülecek, benim fikrime. Asıl olan benim fikirlerimdir, sizin kendinize yonttuklarınız çekip uzattıklarınız benim olamaz. Öz düşüncelerim yayılacak halka.»

Börklüce Mustafa'nın suratı kıpkırmızı oldu. Dudakları titriyor, suratında kırık çizgiler beliriyordu. Ama bir yerde durdu. Herhalde daha ileriye gitmek işine gelmedi: «Şeyhim, biz sizden...» dedi. Biz sizden ayrı düşünmeyiz, ayrı fikrimiz olmadı. Biz sizi sağlama bildik, nasıl dönersiniz? Halk döndüğünüzü görürse ne der? Size nasıl inanır?»

Dilinin ucuna Şeyh Bedreddin'in hemen: «Musa Beğ böyle ister.» deyip kurtulmak, Börklüce'yi Musa Çelebi ile sindirmek geldi ama onu da kendine yediremedi. Birini bir başkası ile korkutmak ancak güçsüzlerin işiydi, hem Musa Çelebi dediğin de kim oluyordu yani? Börklüce Mustafa'yı Şeyh Bedreddin sindirmeliydi ki, bu herif kimin kulu olduğunu anlaya: «Ya ben çıkıp halkın karşısına konuşursam?»

«Halk dediğin nedir, kimdir? Halk dediğin sana inananlar ise, bizim ağzımızdan çıkana inandı onlar, seni

yadırgarlar, senin ağzından anlamazlar. Çünkü sen onların dışındasın.» Ağır kaçmıştı, hafifletmek için: «Onların üstündesin!» dedi yılışarak.

«Ben onların ağzıyla da konuşmasını bilirim, çünkü ben Şeyh Bedreddin'im bre Börklüce!»

Yekinip kalkmıştı. Börklüce önledi: «Dur Şeyhim. Dinle beni. Neden öfkelendiğini bilemem ama öfkelenmişsin, ondan yanlış yaparsın. Düşün.»

«Düşündüm. Halka dönüp halka konuşacağım!»

«Sen bilirsin Bedreddin. Unutma ki teksin, tepedesin. Biz dallı budaklı inmişiz halkın içine, yayılmışız ağlanmasına. Ayaksız kalan baş bir yerde konuşur, ayaklar on bin yerde. Kesik baş olmanı mı istersin?»

«Ne demek istedin sen?» Bedreddin'in şapırdaması şimdiyece hiç duymadığı bir şapırdamaydı ki, üşümek müşümek lafta kalırdı yanında.

Börklüce Mustafa oralı olmadan: «Kesik başı halk ya korkarak dinler ya seyir yerlerinde seyreder. Sen bir kesik baş olmak istersen...»

Şimdiyece duymadığı şapırtının elinde ürpere döne Şeyh Bedreddin, Börklüce'nin yakasına yapıştı, çekti, yüklendi: «Sen? Ne diyorsun sen Börklüce, ne demek istiyorsun can?»

Börklüce Mustafa'nın gözlerinin içi yüzünden daha kırmızıydı, iri iri yuvarlanmıştı: «Gerekirse çekeriz ayakları başının altından.» dedi. «Gerekirse seni yok eder, yeni bir Bedreddin yaratırız bilesin. Biz ömrümüzü yatırdık bu işe, dönemeyiz, kaybetmek işimize gelmez. Şeyh Bedreddinliğinle yetin, saltanatını sür, ötesine karışma! Bize yeni bir Bedreddin aratma. Onu da buluruz, tezidek!»

Şeyh Bedreddin'in bir eli Börklüce'nin yakasında gevşedi, öteki eli düştü, sonra halsiz halsiz kalkıp kendi

boğazını tuttu, yokladı. Börklüce'ye bakan gözleri yalnızlaştı. «Şimdi ben...» Sonunu getiremedi, mahzun mahzun eğdi gözlerini.

Börklüce Mustafa'nın gözleri buz gibiydi kırmızılığında: «Sana kalmış.» dedi. «Ben yaşamanı isterim.»

«Pekey bu kör? Bu kör Şah Melik? Daha dün benim elulağım iken neden sadrazamlık taslar bana, neden, neden?»

Börklüce Mustafa kaskatı: «Şah Melik ile âşık atmaya kalkma.» dedi. «Şeyhliğe her zaman bir Bedreddin bulurum, ölsen ölünü diriltiriz senin ama bir Kör Şah Melik daha bulamayız. Bunu da bilesin.»

«Yani... Ben... Börklüce Mustafa... Hay can, Kör'e katlanacak mıyım?»

«Evet.»

«Elulağımdı. Daha dün elulağım idi.»

«Bugün sadrazamdır!»

Yığıldı olduğu yere, Şeyh Bedreddin darmadağın yığıldı. Elleri Börklüce'nin ayaklarına değdi. Tuttu Börklüce'nin ayaklarını, anlaşılmaz, köpüklü sözler çıktı ağzından. Börklüce, Bedreddin'in ağladığını sandı, kılı kıpırdamadı. Ayaklarına dolanan ellerden çekildi: «Şimdi sen otur, dinlen burda.» dedi. «Dediklerimi düşün. Başka şey düşünmen bize yaramaz gayri; sana da yararı dokunmaz. Ne demek istediklerimi anlamışsındır. Benim işim var, gitmem gerek.»

Börklüce Mustafa çıkınca, Şeyh Bedreddin hıçkırıverdi. Özü özünden kopmuş, kabuğundan sıyrılmış, bir başka Şeyh Bedreddin göründü gözlerine; çocuk emeklemesinde, bir kocaman odanın içinde apalıyordu, yalnız, güçsüz, yürüyemez halde, bir başına. İçinde de yalnız, yapayalnız bir hasta adam yürüdü Şeyh Bedreddin'in, yalnız, yapayalnız adımlarını sürüdü.

Sefil Ali'nin eline bir bakır sahanda kurbağa kızartmasını tutuşturdular: «Bunu içerden işaret gelince, Koca Evrenuz Beğ dedikleri bunağın önüne koy!» dediler. Sefil Ali işi eğlenceliğe vurdu: «Bre neden sadrazama değil de, Koca Evrenuz'adır?» diye sordu. Ama eline bakır sahanda kurbağa kızartmasını tutuşturan aşçıbaşının suratının eğlencelik suratlardan olmadığını görmesiyle kendine geldi. Aşçıbaşının koca Evrenuz'a bunak demesinden anlamalıydı işi başından; ne var ki, kurbağa kızartmasını aklı başında bir aşçının, hem de Beğ sofrasında, baş konuk koca Evrenuz Beğ'e göndermesinin akıl alacak yanını bulamamıştı.

Aşçıbaşının: «Avanak Arap, ne bakınırsın, götürsene.» demesi, «Sadrazama laf atmak gözü karalığı senin neyine soyha!» diye çıkışıp gözdağı vermesi Sefil Ali'yi bütün bütüne kuruttu. Gerçi Koca Evrenuz'un, Çelebi Mehmed Beğ gibi bir has Bayezidli dururken varıp Süleyman'a kapılanmasını, sonra dönüp Musa'nın kulu olmasını yahşi işlerden bulmamıştı. Hele Ankara Savaşı'nın sonunda da olsa bırakıp çekilmesini hiç mi hiç hazmedemiyordu Sefil Ali. Gelgelelim Evrenuz, yine de Koca Evrenuz Beğ idi. Osman Beğ'in kurduğu devletin temel direğiydi. Bugün bayrak çekip ortaya çıksa, «Ben Musa'dan değil Çelebi Mehmed'denim.» dese, durum birden

değişir, ordunun yarısını hiç düşündürtmeden ardı sıra sürüklerdi. Zaman zaman Sefil Ali de Koca Evrenuz'un bunayıp bunamadığını kendi kendine sorardı. En iyisini nalcı ocağının başında Minnet Beğ söylemişti, doğruydu. Ama ne olursa olsun, kurbağa kızartması sunularak kötülenmesi gereken bir kimse olamazdı, hele Sefil Ali bu işe koşulamazdı.

Aşçıbaşı henüz kızmamıştı fakat bir göz açımı içinde kızabilecek haldeydi: «Bre Arap dölü götürsene!»

«Götüremem. Koca Evrenuz Beğ önüne getirilenin kurbağa kızartması olduğunu bilmez mi?»

«Bilsin. Ne olur bilirse?»

«Ayıp olur. Musa Beğimizin konuğuna kurbağa yedirmesi! Ne demek, delirdin mi sen?»

«Sus Arap'ın iti, bir de bana akıl mı şimdi? Sana ne dendiyse öyle yap, kapıdan gözünü ayırıp işmarı kaçırayım deme sakın!»

«Ya içeri karışırsa birden? Ben ne yaparım? Boynum gitmez mi?»

«Ha sen korkuyorsun?»

«Korkuyorum. Başkasıyla yaptır eğlenceni.»

«Bre eğlencelik değildir bu avanak Arap, Musa Beğ buyruğudur korkma!»

Aşçıbaşı baktı ki Arap'ın zencisi gerçekten avanaktır: «Seni adam diye buraya alanın da, sofracı yapanın da...» diye başladı sokranmağa. Sokranışı sona erince: «Dinle avanak dinle.» dedi; «Kulağını aç. Bu senin Beğ dediğin Evrenuz, özünü Osman Beğ'in mütevellisi mi sanır ne sanır? Musa Çelebi'ye kafa tutmağa yeltendi. Gel der Musa Çelebimiz, senin bunak gelmez; git der gitmez. Son haber salışında, kör gözlerim görmüyor demiş. Kim inanır ki Musa Çelebi inana bu yalana. Şölen körlüğün deneme şölenidir, bunak gerçekten mi kördür yalancık-

tan mı sınamadan geçiriliyor. Anladın mı şimdi? Anlamamış bakıyorsun hala?»

Bakır sahandaki kurbağa kızartmaları canlıymış gibi oturuyordu lop lop. Az biraz dürtüklesen, dürtüklemeyi deneyecek olsan, kurbağalar hemen uzun bacaklarının üstüne kalkıp atlayacaktı. Kızartıldıkları zaman yeşillikleri yayılmış, kırmızımsı bir renk almıştı. Gözleri camlaşmış, boyunsuz başları donmuştu boyunsuzluklarında.

Ayıklanmadan, işe yaramaz yerleri atılıp beyaz but etlerinden kızartılmaları gerekirken bütünüyle, kızartılmaları Sefil Ali'ye, sınamanın dehşetini verdi.

«Hey gidi dünya hey!» dedi gönlü; «Koca Evrenuz Beğ ha! Sonunda kurbağa yesin!»

«Yemez!» diye düşündü; «Bir ölümcül can için bu aşağılanmağı çekmez sineye. Atar suratına bakır sahanı Musa'nın. Eğer benim bildiğim Koca Evrenuz Beğ ise atar!»

O zaman ne olurdu? «Aman? Aman o zaman? Bre Sefilin Alisi o zaman Çelebi Mehmed Beğimizin ekmeğine yağ sürüldü demek değil midir? Aman koş, istemeseler de götür. Gözü kör ise bile essahtan eğil kulağına, kurbağadır bu kurbağadır de bre Sefil, kendin söyle, bağır kulağına.»

«Arap uşağı dur, nereye gidersin yeldir yepelek soyha? İşaret etmediler daha, ettiler mi? Nedir? Gözlerin ışılıyor senin, niye?»

Sefil Ali, bir çuval inciri berbat etmek üzere olduğunu anlayınca tezişine kılıf arandı:

«Sahanın sıcaklığı elimi yaktı da.» dedi. «Soğumasın dedim de. Hani, sahanın bakır oluşu?»

«Yok bir de altın sahanda verecektik kurbağayı!» Aşçıbaşının kötü sesini yardımcısı tamamlayınca Sefil

Ali az önceki budala davranışını atlatmış olmaktan ferahladı: «Evrenuz altın sahanı görse kör iken gözleri açılır koynuna sokar, sen ne diyorsun ağa.»

«Sokar mı sokar, eyi dedin.» dedi aşçıbaşı.

«Bunlar. Bu Beğ takımı, soyluların tümü birden altın hırsızıdır; yoksulun ciğerinde bir dirhem altın olduğunu bilseler ciğeri takımıyla sökerler alimallah!»

«Eyi dedin. Başka türlü zengin olunur mu? Sen ben neden olamıyoruz? Çünkü bizde helalden anlama vardır. Ciğer acısı nedir bilenlerdeniz. Bizim ciğerimiz sökülse ne olur diye düşünürüz. Zengin dediğin soysuzların bir kendi ciğerleri vardır değerli olarak; biz herkesin ciğerini değerli biliriz.»

«Zenginlerinkini sayma ağa; ben zengini adam saymam ki ciğerli olabilsin.» diye ekledi yardımcı.

Sefil Ali, Aşçıbaşı ile yardımcısı arasındaki konuşmaya: «Canına her zengin bir değildir.» demesine karışacak oldu, Aşçıbaşının yardımcısı bütün suratsızlığıyla:

«Birdir, birdir.» dedi; «Çalmayan, ciğer sökmeyen zengin olamaz bana sorarsan. Amma sonunda adama böyle kurbağa da yedirirler işte. Eyi yapıyor Musa Beğimiz, çok eyi yapıyor.»

«Soylu bilinen Beğlerin birinde bile saça sürülecek mal bırakmadı he mi? Herifler anladılar yoksulluğun irezilliğini ki sorma.»

«Daha beter olmalılar daha beter! Ben olsam Musa Beğimizin yerinde, olamam da, olsam düşlemesinde söylüyorum, heriflerin mallarını mülklerini almakla yetinmem veririm ellerine kazma küreği sürerim salmaya. Çoluk, çocuk, karı kız ayırt etmeden. Yoksulluk neyimiş anlarlar. Avuç dolusu altuna alınan ipeklilerin has bedenini çul çuval dalaması neyimiş bilirler. Yiyecek olarak da dökerim önlerine solucanları, kurt böceklerini çiğ çiğ

yediririm, doyasıya da yedirmem ha! Ölmeyecek kadar.»

Sefil Ali tutamadı kendini: «Eyi ki sana Beğlik vermiyorlar bre!» dedi sertçe: «Sen yoksula da aynı işi yaparsın, ciğerin hasta senin!»

Aşçıbaşı olanca suratsızlığıyla Sefil Ali'nin üstüne yürüdü: «Sen ne biçim Bedreddinlisin?» diye köpürdü: «Seni Bedreddinli deyip gönderdiler, Çelebi Mehmed çaşıtı mısın ki zenginleri kayırırsın?»

Yardımcısı da, hemen omuz hizasında soluyarak bekliyordu. Sefil Ali pıstı. Akıllı davranmazsa kelle elden gitmekle kalmayacak bir ara umutlandığı düş suya karışacaktı. Yine bir çuval inciri berbat etmek üzere olduğunu hissetti. Yekiniverdi: «Ben denedim sizi ağalar.» diye sırıttı pişkin pişkin; «Ağız aradım.»

Yardımcı; «Hiç beğenmedim.» dedi: «Bu ne biçim ağız aramadır? Bedreddinli olan zengini savunmaz!»

«Neden hizmet ederiz onlara pekey?»

«Aşağılamak için!» dedi Aşçıbaşı; «İşte böyle.» Bakır sahandaki kızarmış kurbağaların üstüne tükürdü. «Hem kurbağa yedirerek hem üstüne tükürerek. Şimdi şu sıra, Urumelinde ne kadar zengin aşçısı varsa benim gibi pişirdikleri aşların üstüne tükürüp gönderiyorlardır sofraya, daha beterini yapanlar da vardır, zenginler neyimizi yer anla artık. Hadi götür işaret geldi kapıdan. Gözünü dört aç; bunak, Musa Beğ'in yanında oturandır. Sağ yanında. Şaşırayım deme ha! Şölenden sonra seninle yine konuşacağız.»

Sefil Ali şimdilik kurtulduğunu sezdi. «Şölenin sonunda beni bulsunlar da konuşsunlar.» dedi içinden. «Benim derdim Koca Evrenuz mu sanki. Benim derdim Kör Şah Melik; Evrenuz işin cabası oldu. Düşlediğim gibi olmalı ki... Evrenuz Beğliğini göstermeli ki...»

Daha fazla düşündürtmediler. Açılan kapıdan şölen sofrasında buldu kendini. Gözleri kamaştı.

Sofa gereğinden çok aydınlıktı. Görülmeyenin görülmesi için olduğundan fazla şamdan yerleştirilmiş, sofrasının üstü, herkesin önünde ikişer üçer yanar mumla aydınlatılmıştı. Sefil Ali, göz kamaşmasında, neden daha önce bu sofaya sokulmadığını düşündü; kurbağaları taşımak için bekletilmişti demek. Musa Çelebi'nin, başköşedeki yerini de seçti o anda; Koca Evrenuz sağında oturuyordu. Mum ışığında uzamış yüzü, uzamış sakalları, daralıp uzamış alnı ile sipsivri uzayıp sivrilmiş börkü Evrenuz Beğ'in süzülmüşlüğünü yukarı doğru çekiyor, mum ışıkları Evrenuz Beğ'in süzülmüşlüğünü titreştiriyordu. Çenesinden aşağı sarkmış uzun sakalı olmasa Sefil Ali, Evrenuz Beğ'in oturduğu yerden tavana varmak için sabırsızlandığını sanabilirdi.

Ya şölen sofrasında tatsız bir susmuşluk vardı, ya da Sefil Ali, elinde bakır sahanla içeri girdiğinde sofra ansızın tatsızlaşmış, ansızın susmuştu. Belki değildi de Sefil Ali'ye öyle geliyordu. Aslında, içeri girer girmez Kör Şah Melik denen sadrazama bakması gerekiyordu, aklı sıra onun hesabını yapmıştı ama şimdi bu kurbağalar, sıcaklığı gitgide soğuyan bakır sahan, kurbağalara elini sürer sürmez Koca Evrenuz Beğ'in düşlediğince davranıp davranmayacağı Sefil Ali'ye Kör Şah Melik'i unutturmuştu. Eğer bir de kör değil ise Evrenuz Beğ, Musa Çelebi'nin inanmayışı doğruysa o zaman kurbağaları görecekti, görüncede...

Kurbağa sahanını Evrenuz Beğ'in önüne koyarken yüreği ağzına gelecekti nerdeyse. Elleri titremişti açıkça. Çok yakından gördüğü Evrenuz Beğ'in pörsümüş boyun etleri bir acayip buğulanışla Sefil Ali'nin gözlerini almıştı. O anda da Sefil Ali, Koca Evrenuz Beğ'in pörsük boyun

etlerinin geriliverdiğini gördü. Sanki Evrenuz Beğ'in bütün bedeni pörsük boyun etlerinin gerilişiyle çekilmiş, soluksuz kalan bedene sanki bir sürü çuvaldız batıp çıkmıştı. «Şimdi?» demişti Sefil Ali'nin içi dışı; «Ha şimdi, koptu Evrenuz Beğim, kopuyor, kopacak... Tabağa uzandı eli, bak parmakları nasıl kasıldı boğmasına... Sahanı tuttu, kaldıracak; kaldırıyor, vuracak ha Sefil, Musa'nın suratına vur.»

Ne gezer! Bre ölmüş bu Evrenuz, Allah kahretsin bre kör, gerçekten kör bu! Elleri kurbağaları aranır gibi, yiyecek bre! «Tuh sana, bin yazık!»

Musa Çelebi: «Bıldırcın tütsülemesidir Evrenuz Beğim, seversin deyi hazırlatılmıştır, buyur, afiyet bal olsun!» demez mi üstelik? Sefil Ali'nin boynu bükük kalıvermişti, gözleri Evrenuz Beğ'in parmaklarında olduğu halde.

Koca Evrenuz Beğ'in parmakları daha kurbağalara değdiğinde bilmişti önüne ne getirildiğini. Bunca ömrünün nice acıları, nice gönül yenilgileri vardı ama bu, bu kurbağalar yenilir yutulur acılardan değildi. Bir an gözlerini açmak, kırpışmasını zor tuttuğu göz kapaklarını açabildiğince açmak, Musa'nın suratına tükürmek; kurbağaları ağzına ağzına doldurmak yeli esti gönlünde. Yapabilirdi de. Dört aslan oğlu yanındaydı ki her biri bir aslan sürüsüne göz kırpmadan dalar yiğitlikteydi. Odayı kıskıvrak dondururlar, Musa'nın canını gık demeden alırlardı, alırlardı almasına ama ne olurdu sonu? Bunca yılın Evrenuz adı, devletin başından gelen Evrenuzluğu: «Osmanlıya el kaldırdı; Bayezid Han emanetinin canını aldı.»'ya çıkmaz mıydı? Bu günahı nasıl taşırdı bundan böyle? Zaten savaştan kaçmış görünüşü, zaten Süleyman'a kapılanma utancı, zaten Musa'ya dönme irezilliği

yetip artıyordu. Bu yüzden köşesine çekilmiş, günahları ile sevapları ile baş başa kalmağı dilemişti. Geçmiş günlerinin tadında günahlarından arınmağı düşlemişken bu Musa olacak çekip getirmişti şimdi de. Şimdi de ona karşı çıkar görünürse?

Hayır yapmayacaktı! Mademki körüm ben demişti, kör olarak kalacak, Bayezid Han'ın kadersiz dölü Musa: «Bıldırcın tütsülemesidir.» deyip eğlense de önüne konan kurbağaları yiyecekti. Şimdi burda başka türlüsünü yapamazdı. Körümsü göstermeliğinden, oğullarının kıpır kıpır kıprandığını görüyor, Musa'yla sadrazamı olacak baldırı çıplağın hayâsızlığa varan eğlenmelik suratlarını seçebiliyordu. Bir de şu, az önce sahanı önüne süren sofra uşağının soluğanlaşmasını sezmişti ki sanki: «Kaldır çarp suratlarına sahanı.» diyecek bir soluğanlaşmaydı. «Yok, hayır. Yiyeceğim!» Korkuyor muydu yoksa? «Ben? Evrenuz? Osman Beğ'in yoldaşı? Korkmak mı?» Aşağılandığını biliyor ama korkmuyordu. Biraz iğreniyordu belki. «Oğullarım için yiyeceğim. Oğullarım diri kalmalı. Çelebi Mehmed'e gitmeli, benim günahımı sevaba yazdırmalı, onlar için yiyeceğim. Say ki Musa'nın ciğeridir kurbağalar Evrenuz, say ki yüreğidir... Ye!»

İçinden böğüren sese uydu. Kurbağaları ikirciklenmeden yedi. Tavuğun derisiyle gerisine benzer, su yosunlarının kokusunu andırır bir tat idi ağzındaki tiksinti. Beklemiş, çok beklemiş bir suyun şekillenmesinde bir yumuşaklık, kızartan yağın yanığında ağırlaşmış biraz. Küflenmiş un, göğnümüş çördük, üvezin çürümüşü... Sevdiklerini sevmediklerini, bildiklerini bilmediklerini bir arada düşünmeğe çalışıyor, onların tatlarında tatlanıyormuşçasına ağız içi, kurbağaları parçalayıp parmaklarında çoğuncası çiğnemeden yutuyordu.

Bitirdi.

Bakır sahanın içini dolandı parmakları körlemesine; bir iki kırıntıyı da toplayıp ağzına attı. Dişlerini sıka sıka: «Musa Beğ sağ olasın. Aşçı tütsülerken çok tutmuş ateşte bıldırcınları. Yoksa tadına doyum olmayacaktı.» dedi; «Lâkin bana unutamayacağım bir bıldırcın tütsülemesi yedirdin yine de.»

Sefil Ali bir adım gerideydi ama Evrenuz Beğ'in dört oğlunun dördünün de bir olmuş sağı solu hızla kolaçan ettiklerini görmüştü; babalarının sesi, ne denli yaşlı bir kör adam sesine bürünmeğe çalışıyorsa da törpü gıcırtısını saklayamıyordu.

Musa Çelebi törpüyü kulak içinde duymuş olmalıydı ki huylanarak süzdü Evrenuz'un yüzünü. Sefil Ali umduğunu görmemenin hayıflanmasındaydı. Evrenuz Beğ'den sıtkı sıyrılmış onu da ölüler defterine yazmıştı. Fakat sesteki törpü gıcırtısını sezer sezmez yeniden umutlanmış, Musa Çelebi'nin huysuzlanmasının olaya dönüşmesi için dua etmişti.

Bu da fos çıktı, Musa Çelebi huysuzlanmasız kaldı, Evrenuz Beğ'in sözünün bir bunama sözü olduğuna aklı yattı: «Ne yediğini bilmeyecek haldedir bu herif.» dedi belki de içinden. Boş sahanı alıp çıkmak düşüyordu Sefil Ali'ye artık.

Ancak o zaman orada bulunmasının gerçek sebebini hatırladı. Düşlediği umut yüzünden, umudun gerçekleşmesini bekleye bekleye Kör Şah Melik'i unutmuştu. Sahanı almağa eğildiğinde hemen karşısındaki Kör Şah Melik'e dikti gözlerini. Çok fazla bakacak vakti yoktu. Bir bakışta tanırsa tanır, tanımazsa vakit elden giderdi. Aş yerine döndükten sonra ne orada ne de Beğ konağında bir daha kalabileceğini sanmıyordu; aşçıbaşı ile yardımcısı, ıcığını cıcığını çıkarmacasına soracaklar, Bedreddinli olup olmadığını öğrenmek için ellerinden geleni

geri koymayacaklardı; kuşkulanmışlardı bir kere.

O esnada da Kör Şah Melik başını Musa Çelebi'ye çevirmişti, sağlam gözü dönerek bakmıştı.

Kara, hafif çember sakal; kör göz sonradan çıkarılmış, ana doğması körlük değil bu; yanaklarda ustura yaralarının iyi olmuş izleri üç beş çizik halinde yol yol görünmekte; sağlam gözün bakışı Çeykel'inki ama bir göz benzemesinden ne çıkar ki? Neden bu ustura yaraları pekey derken, asıl tanıdık izi gördü Sefil Ali Çeykel'in alnının sol yanında, karabiber tanesini andıran bir siğil vardı bre kör Şah Melik'in alnında aynı yerde de var hemi de aynı biçim. Çeykel'den başkası olamaz bu herif!

Daha ötesine zaman kalmadı. Boş sahanı eline almıştı, duramazdı. Bir tek şey yapabilirdi, onu yapmak için de bütün damarları çekiliyor, olanca gücü pazularına yığılıyordu; elindeki sahanı kaldırdığı gibi Kör Şah Melik'in alnının ortasına indirmek! Ne olurdu? Karışırdı ortalık. Sefil Ali kaçardı, nereye hangi yana? Bu yan kapıda çavuşlar, o yan kapıda aş yerinde çalışanlar, bir iki adım sağında solunda sofracılar; bir sofracıbaşının adamları oluşu neye yarar, ilkin o tutardı kendini kurtarmak için hem de haklı olarak. Bir vuruşta canını alabilir miydi acaba Kör'ün? Alamazsa yakalanması it ölüsüne giderdi ki yan Allah yanasın! Pisi pisine, Çeykel'den öcü alınmamış olarak ölmek it ölüşüne gitmekten daha kötüydü. Bir umut ortalığın karışmasına, bir umut bu işin Evrenuz hesaplaması sanılmasın; Musa Evrenuz'dan sandı mı bu işi, Evrenuz'la oğulları vur kıra başlamaz mıydı? «Kurbağayı bıldırcın niyetine yiyen adamdan sen ne umutlanırsın hay Sefil Ali? Boşuna sefil demediydi ustan sana, bırak irezilliği yerinde kalsın!»

Sahanı öldürmesine vurmak için tutan elleri kalktığı halde kös kös geriledi ayakları Sefil Ali'nin. Ardında tat-

lıyı getirenle sağından şerbeti tazelemeğe eğilenin hareketlerinden yararlanıp, bir anda kapıldığı düşün sersemlemesini belli etmeden geri gitti çıktı. Aş yerine açılan kapının aralığında aldı soluğunu ancak. Boynu, alnı, avuçlarının içi terlemişti. Hala sıkı sıkıya tuttuğu sahanı az ilerdeki kütüğün üstüne sessizce bıraktı, avuçlarının içini sildi. Birileri gelebilirdi, aş ocağının oralardan kaba sesler duydu. Yüzündeki karalığın yağlığa çıktığını, boynunun boğazının asıl rengine döndüğünü sandığından telaşla yokladı yağlığını, karalık yoktu: «Bre bu Minnet Beğ'in boyası da has boyaymış ha!» güvenişinde sağdan inen daracık merdivene atıverdi kendini; alt kat aralığından bahçeye, oradan sık ağaçların duldasına sinerek sokağa vardı.

Nalcı ocağında Minnet Beğ'e ulaştığında Sefil Ali süklüm püklümdü. Olanları olduğunca süklüm püklüm anlattı. «Gayri iş kalmamış Evrenuz'da.» dedi. Beğ demek gelmiyordu gönlünden; eskiden herkesin severek benimseyerek söylediği gibi «Koca Evrenuz Beğ.» demek hiç gelmiyordu. «Kellem yerinde dursun da, isterse fışkı yedirsinler razıyım der bunak. Yazık, bin kere yazık!»

Minnet Beğ'in Habeş zencisine boyanmış yüzü gülümsüyordu. «Bırak sen şimdi Evrenuz Beğ'i.» dedi. «Seni onun için göndermedik şölene.»

«Bırakı var mı Minnet Beğim. Evrenuz gibisi bu hale gelirse ben bu Devletin Beğlerine nice güvenirim?»

«Bir tek Evrenuz mu vardır bu Devlette soyha? Bir tek Evrenuz öyle olmakla mı yıkılır Devlet?»

«Temeldi o! Osman Beğimizin gölgesi bilinirdi.»

«Öyleyse korkma. Evrenuz Beğ akıllıdır, hepimizden akıllıdır. Ama akıllılar da şaşar ara sıra, onlar da insandır. Akıllıların ara sıra şaşması eyidir, çünkü öylele-

rinin utanması bizimkilerden beter olur. Şimdi bu kurbağa işi Evrenuz Beğ'i de, oğullarını da, öteki Beğleri de öyle bir bileyecek ki Musa Beğ'in boynunu kesecek o bileme. Sen benim dediğimden şaşma, bekle görürsün. Tam sırasında olması Tanrı'nın eyiye işaretidir.»

«Nasıl tam sırası Minnet Beğim? Nasıl Tanrı'nın eyiye işareti bu?»

«Sen Şah Melik'i söyle. Çeykel mi?»

«Çeykel.»

«Yüzde yüz mü? Yanılmayasın? Eyice baktın mı?»

«Yüzde yüz, yanılmadım, eyice baktım.»

«Öyleyse çabuk hazırlan, akşama gidiyoruz. Çelebi Mehmed Beğ bu sefer güçlü geldi, sağlama geldi, Vize'dedir, Burak Beğ'i, Paşa Yiğit'i, Sinan Beğ'i hemen görmemiz gerek, duydun mu?»

«Bu sefer tamam mı? Musa'nın işi bitik mi?»

«Hem de nasıl? Koca Evrenuz Beğ'e kurbağa yedirildiği duyulursa Beğ mi kalır Musa'nın yanında bre? Tez ol! Bu haber her yana yayılmalıdır, yanımdan ayrılmayasın!»

«Minnet Beğim, ben kalsam.»

«Neden bre?»

«Benim bir andım, bir öcüm, bre Beğim ben Çeykel'i bulmuş iken canını almadan nasıl giderim?»

«Sefilsin sen, ana doğması sefilsin, boşuna dememişler. Bre devlet devlet dersin! Devlet varken ortada kişinin öcü mü düşünülür avanak sefil, yürü! Yürü dedim sana, Araplığın bitti artık, sil elini yüzünü de adama dön. Devlet var şimdi Devlet, kişi yok, yürü!»

«Duydun mu bre kardaşlık, Koca Evrenuz Beğimiz ne yapmış? Mektup yazmış, Çelebi Mehmed Beğ'e iletmiş. Ben senden yana geçtim diyesiymiş.»

«Ee, ne varmış buncağızda? Sen Koca Evrenuz Beğ olsan da kurbağaları yedirseler bıldırcın niyetine ne yapardın? Haklıdır.»

«A bre ondan değildir, hepten kardaşlık o senin kurbağa yedirme hikâyesinden öncedir, önce yazasıymış.»

«Geç bile kalmış geç bile... Şükür aklı başına gelmiş.»

«Yoo öyle demeyesin bre. Osmanlı'nın umudu Çelebi Mehmed Beğ'dedir, biz kör imişiz, görememişiz, artık gözümüz açıldı demekteymiş.»

«O göz kurbağayı yemeden önce açılmalıydı kardaş, Emir Süleyman'la birlik olmadan önce açılmalıydı. Aslı nedir bilir misin? Eğil kulağını ver bana deyivereyim, malı mülkü elden gidiyor, malı mülkü, malı mülküüü! Kendi bir kuru hasıra, oğulları yağsız bulgur aşına kalacak, torunları onu da bulamayacak, bilmez mi buncağızı o kurt!»

«Bre sen de öteden beri zenginin soylusuna Beğin hasına diş bilersin. Beğler, soylular, zenginler olmasa biz birbirimizi yeriz!»

«Hah işte şarla balkabaklığı ki buncası olur. O dediklerin olmasa biz oluruz, Beğ, paşa, soylu, zengin...

Musa Çelebi bu niyettedir, böyle giderse bir tek aç çıplak kalmayacak ülkede...»

«Ya zenginliği elden gidenler n'oolacak kardaşlık? Aç çıplak yoksul kaldı yine ortada... Onlar adamdan sayılmaz mı?»

«Sen sayarsan say, bana ne? Çeksin it dölleri anlasınlar, anlasınlar, anlasınlar!

«Eh öyleyse Evrenuz Beğ de döner Çelebi Mehmed Beğ'e, aklı başında olanlar da döner... Haklı sayılırlar hemi de.»

«Ne sayılırsa sayılsın... On bin Evrenuz bunağı dönse ne yazar. Bütün Bedreddinliler bizden.»

«Çiğ çiğ yeriz karşı geleni.»

Yerdin yiyemezdin, olurdu olmazdı dedikoduları aldı yürüdü Urumelinde. Altı yedi yıldır Çelebiler kavgasına alışan, bazen bıkan Urumeli Türkmeni işin dedikodusunda çalkanır, kimi bir yandan kimi öte yandan uma bekleye dönelenirken bir akşamüstü Şeyh Bedreddin, yanındaki kethüdalık odasından tez canlı bir patırtı duydu. Bir şeyler çekilip devrilmişe, çekmecelerin altı üstüne getirilmesine benzetti. Vardı çaptı, seğirtip kethüdalık odasının kapısını açtı. Bir de ne görsün? Börklüce Mustafa'nın kendisidir. Börksüz saçları dağılmış alnına düşmüş, terden düştüğü yere yapışmış; ele geçirdiğini bir yaygının üstüne dolduruyordu. Odada dağılıp dökülmemiş bir nesne yok gibi. Börklüce'nin gözü dönmüş, belli ki eli ayağı da teneşirde; burnunda ter boncuklanmış ayrıca.

«Bre Börklüce, nedir halin? Yangın mı var, bilmediğimiz bir deprem mi olmuştur?»

Börklüce, tezliğine ara vermeden homur homur; «Bekle görürsün!» cevabını verince Şeyh Bedreddin belinledi. Epey bir zaman önce Kör Şah Melik ile gösteriş

yarışında Börklüce'den ağzının payını aldı alalı Şeyh Bedreddin'de bir ürkeklik sökün etmişti. Börklüce Mustafa ile sık karşılaşmamağa gayret ediyor, ister istemez karşılaştıklarında alttan alıyordu. Yapabileceği bir şeyi olmadığını bilmenin, yuların ipini ele vermiş olmanın güçsüzlüğünde; verilenle yetinmenin, önüne atılan kemiğin yağında pırıldamanın avunuşunda Börklüce'yi daha kötüye vardırmaktan, elindeki kemik yağını da yitirmekten için için korkuyordu. Sinsi fırsatlar kolluyor, Börklüce'yi de Torlak Kemal'i de Musa Çelebi'ye yedirip kurtulmanın yollarını arıyordu.

Bir defasında Musa Çelebi'nin tadında olduğunu sanarak dert yanmış, ikisinin ilerisi için tehlikeli hale geldiklerini, yerlerini hazmedemediklerini söylemişti. Belki muradına erecekti de. Ama bu Kör! Bu Kör Şah Melik! Sadrazamlığıyla girmiş odaya, sanki kokusunu almış da girmiş. Börklüce'nin de Torlak'ın da çevrelerine adam toplamaktaki ustalıklarını anlata anlata bitirememişti; Musa'yı kandırmıştı bir çırpıda. Bedreddin'in oku yine tersine dönmüştü; Kör Şah Melik'te olduğu gibi Börklüce'yle Torlak işinde de kendi oku kendi bağrını yaralamış, herifleri Musa'ya yedirmeyim derken Musa'nın birinci adamlığına çıkartmıştı.

Hele bundan önceki Musa Çelebi-Mehmed çatışmasında Börklüce'yle Torlak'ın adamlarını toplamaktaki becerikliliği, savaşta Musa Beğlilerden yana döğüşüp Mehmed'i kaçışa zorlamaları yok mu? Top atsan gayri ikisini de Musa'dan söküp alamazdın, üçü bir olmuşlardı nerdeyse. Bedreddin'in: «Bre hangi adam? Bre bunlar benimdir, benim adamlarımdır. Bana inananları benim adımla toplayıp, beni bayrak edinip saldın!» demesi ancak bir sızlanma olup kalmış, Börklüce'yi güldürmüştü bangır bangır.

Kengelli gülüşlerde pis pis sırıtmış: «Onlar beni bilir beden olarak, sen sözsün söz!» demişti. «Söz dediğin ona uygun bir bedene girmedikçe havada sallanır. Sen düşünürsün, ben yaparım; sen düşüneceksin ben düşüncelerini kullanacağım. Var git düşünmene bak sen, yoksa çeker alırım sırtındaki samur kürkü, altındaki atı, evindeki uşakları veririm Kör Şah Melik'e... İster misin Kör'ü Şeyh Bedreddin yapayım, haa?»

«Kim inanır ki?»

«Herkes! Seni kim bilirdi? Odunu çıkarıp Şeyh Bedreddin'dir desem kalabalığa, eğilip oduna taparlar, sen ne sanıyorsun kendini? Kitapsın sen! Var kitaplığınca kal. Ötesini deneyim deme sakın!»

Kırmızı gözlerini devire devire, şarap tortusuna dönmüş burnunu kıvıra kıvıra öyle bakmıştı ki Börklüce Mustafa.

Musa'dan da umudunu kesen Bedreddin bir kere daha yalnız köşesine, içinde büsbütün yalnızlaşan adımlarla bir kere daha çekilmek zorunda kalmıştı. O gün bu gün Börklüce'yi ilkin, şu şimdiki gibi karşısında korkmuş bir telaşın batağında çırpınır görüyordu, bu da acı bir hoşluk veriyordu yüreğine. Acı badem içinin lezzetini duyuyordu. Börklüce'nin homurtusuna pirelendi:

«Nedir bekleyip de göreceğim?»

Börklüce Mustafa, yaygıya koyacaklarını koymuş, en son yığının üstüne hayli kocaman, sandık biçimi bir kapaklı çekmece atmıştı. Atarken açılan kapağından taşan altın, zümrüt, yakut... Ona benzer, avuç dolusu paha biçilmez zenginlik dökülünce küfretmiş: «Ne bakıyorsun? Babamın malı değil bunlar. İş için gerek, iş için.» diye bağırmıştı, düğüm üstüne düğüm atmıştı.

«Ne işi? Börklücem ne oluyor? Tanrı aşkına söylesene!»

Dinsiz imansız söylenişle köpürmüştü Börklüce:

«Bre sefil, çekil kapıdan, Musan öldü, öldü! Kaçıyorum been!»

«Öldü mü? Musa mı? Ne zaman?»

«Bu sabah. Çelebi Mehmed'e yenik düştü. Bataklığa kaçarken boğulmuş. Çelebi Mehmed yarın Edirne'dedir, çekil yolumdan!»

«Olamaz! Hayır! Yalan söylüyorsun, eğleniyorsun benimle!»

«Delisin sen, yetmezmiş gibi sağırsın da! Örümcek kafanı çıkar bak halk ne konuşur Edirne'de? Sabahtan beri ortalık nasıl dalgalanır, kime dalgalanır? Bre sen kitap der hayatta, kitabı çiğneyip ezen sokağı neden yok sayarsın. Çekil dedim kapıdan!»

«Ya Torlak? Kemal nicede?»

«Manisa yolunu çoktan tuttu. Yükte hafif pahada ağır ne varsa götürdü, duydun sanırdım.»

«Yooo... Yok bre! Börklücem, hay can, ben uykuda mıydım? Pekey Kör? Şah Melik? O da mı?»

«Ondan bana ne? Biz iki kişiyiz, Torlak'la ben!»

«Ya ben?»

«Sen mi?»

«Konya'da gelip eteklerimi öpmediniz mi? Sakız Adası'nda beni el üstünde tutan siz değil miydiniz? Sen olmasan biz de olamayız, varımız yoğumuz diyen siz değil miydiniz?»

«O, o zamandı.»

«Şimdi? Börklücem şimdi? Hay can ya şimdi?»

«Şimdi Torlak'la ben, yalnız ikimiz şimdi, yeteriz! Senin adın yetişir, bedeninin olmaması daha eyidir.»

«Yaaa! Ya ben çıkarsam ortaya!»

«Kiminle? Sen kitapsın, halk tanımaz bre seni! Kitap olarak halka görünürsen halkın eğlenceliği olursun.»

«Ya Çeykel'i sürersem öne?»

«Kör Şah Melik ha, bulursan denemekten çekinmeyesin. Dün çekemediğinin yarın ardına düş.»

«Ben! Ben olacağım, önde ben olacağım!» deyip boğuldu Bedreddin ama sonu bir boğmaca öksürüğe tıkandı.

Börklüce Mustafa öksürükten kırılacak, bin parçaya ayrılacak gibi uğunan Bedreddin'i seyretti bir an acımasız gözlerle. Sanki bir korkuluğa samur kürk giydirilmişti. Zehirden acı sesi, üstüne basa basa:

«Sende o yürek yok!» dedi. «Kitabında bile yüreksizsin; saklanıyorsun, sözlerin ardına gizleniyorsun. Çekil kapıdan artık, geciktirme beni.»

Öksürük uğunuşunun büzülmüşlüğünde duran Bedreddin'i omzundan itip yanlamasına çevirdi. Bedreddin halsiz, güçsüz yanladı. Börklüce'nin sırtına attığı çıkınla geçişine yol verdi. Gidiyordu. Bedreddinliğini bırakıyorlardı. Musa ölmüştü. Kazaskerlik uçmuştu. Afra tafra, cart curt, bilginler meşveretinin başköşe minderine kurulmalar yoktu artık ha! Börklüce'yle birlikte. Börklüce'nin sırtındaki çıkına çıkılanmış, hepsi de gidiyordu. Albız alsın canını; bu it, bu Börklüce denilen meret götürüyordu sırtında. Bedreddin'in ısıtmalı gözleri zavallılaştı, ışığını iyice söyündürdü, öldü.

«Börklüce! Mustafam! Hay canım benim, ben? Ben ne olacağım?»

Dönmedi bile: «Başının çaresine bak!» dedi.

«Nasıl? Nasıl? Başımın çaresine bakmasını bilemem ben Börklüce; düşünürüm, yazarım, başka bilmem ki.»

Bu sefer döndü Börklüce merdivenin başında. Gözlerinin kırmızılığı bir başka türlü ışımış, burnunun şarap tortusu bir başka çeşit yalabumuştu:

«Akıl vereyim, kullanmasını bilirsen işe yarar.» de-

di; «Osmanlı soyundan gelenler budalacadır. Kitap yazanlara, adı şanı bilinen senin gibilerine saygı duyarlar nedense... Çelebi Mehmed de aynı soy. Canına dokunmaz, aklını kullanırsan yerinde bile bırakır seni, kazaskerlikte kalırsın korkma; yanındayız. Çelebi Mehmed'in bilginlere gösterdiği saygıdan yararlanmasını bil, bu kadardır sana vereceğim akıl.»

«Hoşça kal.» dahi demeden gitti meret; gitti. Kazaskerlik Evi ansızın sustu ölü susmacasına.

Bedreddin olduğu yere yığılıp uğundu. Zangır zangır titreyen değnek bacakları, sarsıntıdan sallanan bedenini ayakta tutamamıştı. Samur kürkü birden boşalmış gibi çullandı üstüne. Ipıslak buğularda soluk alamıyordu. Zorla düşünebildi Börklüce'nin sözlerini. Yalnız, kimsesiz, bir başına bir kuytu dam altı özledi: «Ne zamandır tasarladığım Teshilimi yazayım bari, elimden bu gelir ancak.» diye söylendi kendi kendine. Ağladığını sandı ama ağlamadığından emindi. Durup dururken sarsıldı her yanı. Bir ağacın topraktan sökülüşü kökleriyle birlikte, bir ağacın yürüyüşü... Öyle geldi, bedenini öyle ağaç gibi hissetti. Kalkmıştı, yürüyordu. «Gideceğim!» diye uludu bir ses boğazından; «Çelebi Mehmed Beğ'i karşılayacağım. Musa öldüyse gelen yabancısı değil ya, kazaskerim, kazaskerim kazasker! Kazasker kalmalıyım ne pahasına olursa olsun!»

Çelebi Mehmed Beğ'i hayallemeğe çalıştı; Çelebi Mehmed Beğ'in kuşluk güneşinde Edirne'ye girişini... Ve kendisinin, Kazasker Şeyh Bedreddin'in Çelebi Mehmed Beğ'i karşılayışını, Hünkâr'ın yanında yerini alışını...

Ilık bir titremeydi bu defa iliklerine dolan. Yeni açan bir baharı andırıyordu. Tadına doyamadı. «Doyulacak gibi mi zıkkım!» diye söylendi ağzını çarpıta çarpıta; «Doyulacak gibi mi meret?»

Sefil Ali bütün gün ağzı kuruya kuruya Minnet Beğ'i aradı. Bulamadı.

Nalcı ocağının ustası: «Beğ konağındadır.» dedi; oraya koştu. Beğ konağından: «Nalcı Baba'da.» olmalıdır dediler döndü oraya seğirtti. İkindiye değin Beğ konağı ile Nalcı ocağı arasında mekik dokumaktan iflahı kesildi. Sonunda, Çarşı Camisinin önünde Minnet Beğ ile burun buruna geldi ama Sefil Ali'de de Sefil Alilikten eser kalmamıştı. Dili bir karış sarkmış diyenin hesabı, omuzları ötüşmüş, gözleri soğlamıştı. Ciğeri alıp alıp veriyor, göğsü, demirci körüğü halt etmiş dedirtmecesine inip kalkıyordu. Bir de sıcak, bir de toz ki sorma. Güneş, ateş topu olmuş Edirne'nin göğünde kol gezmişti bu saatece.

Edirne dersen bir mahşer günü. Eh, artık Bayezid'in başka bir oğlu kalmadığına göre Türkmen'in Türkmen'i vurması sona eriyordu, bundan böyle bir dur durak, bir otur oturak, bir gül gülistanlık... Başkası olamazdı. Başkası olamayacağına göre de Edirneli çalıp oynamalıydı, onlar da öyle yapıyorlardı zaten, gün boyunca öyle yapmışlardı, yeni Hünkâr'ın, Çelebi Mehmed Beğimizin de maşallahı vardı Allah için... O ne boy pos, o ne beden, o ne çehre Yarabbi! Hasta mı, biraz hastaca mı ne? Olmasın mı yani? Az mı çekti bu yaşta? Yirmi beş yarası varmış, yirmi beş yara ne demek kardaş, bedenin nere-

sine sığar? En önde döğüşmese bunca yara alınır mı? Musa da tek yara bile yoktu. İsa'yı kimse görmedi zaten. Hamamdan bilenler Süleyman'ın bedeninin zedesiz olduğunu söylerlerdi. Düşünsene, yirmi beş yara, ha babam kimde görülmüştür? Yaş dedin mi kaçındadır ki? Tanrı Türkmen'e bağışlaya yaşını; yiğidim nasıl da bakar fark ettin mi bre? Sanırsın yüz yıllık görmüş geçirmiş gözleridir, bağışlayıcı bakmakta; düşünür bakmakta, akıllı bakmakta.

Tanrım nazarından kem gözlerden saklaya, bize böylesi gerek; bize padişah olacak önde döğüşmelidir hey hey! Çekti mi kılıcı ateş saçmalı, vurdu mu yumruğu yürek oynatmak, devirdi mi gözleri korkutmak ama el sürdü mü üstümüze okşamaktır gönlümüzü caanım hey; bize baş böyle ola, Çelebi Mehmed Beğimiz gibisi ola... Sınık gönlüm kalk ayağa dön bre! Vur tezeneyi tele deli ozan, vur ki dirilem, hasret kalmışım Bayezid'den bu yana, hasret! Edirne bu idi; böyleydi, tut ki tutabilesin.

Böyle bir Edirne'de de Minnet Beğ'i bulabilmek akıl alacak işlerden değildi. Ne var ki Tanrı Sefil Ali'ye acıya... Yoksa Çarşı Camisi gibi kalabalığın göbeğinde Minnet Beğ ile burun buruna gelmek bir acayip haldir ki o da Sefil Ali'nin harcı olamazdı. Eğer Minnet Beğ adını çağırmasa Sefil Ali geçer giderdi. Çünkü Habeş'in zenci yüzü çoktan silinmiş, kendi öz yüzüne dönmüştü Minnet Beğ. Ama ya o da yorgundu yahut canı sıkkın, keyfi kaçkındı, her ne hal ise, yüzü gülmezlerden olmadıysa gülmezliğinin bir sebebi bulunmalıydı. Hemen ellerine sarıldı ki öpe.

Minnet Beğ el çekti öptürmedi:

«Nerdesin Sefil? Nerelerdesin?» diye sordu gülmezliğinde; «Arattım bulduramadım, sordurdum öğrenemedim. Başına bir kötülük geldi sandım sonunda.»

«Ne gelebilir bizim garip başımıza Minnet Beğim. Gelse gelse ölüm gelir ki onun da şu sıra yanımıza yaklaşmasını yasaklamışım.»

«Soyhaya bak sen! Ölüm babanın at uşağıydı sanki. Hangi cehennemdeydin?»

«Beğim bilirsin beni, derdim bir tektir o da Çeykel'dir. Ölümün yanımıza yaklaşmasını yasaklayışımız da bu yüzdendir. Ben bu Çeykel'i bulmadan, canını almadan, Balım Usta'nın öcünü yerden kaldırmadan ne rahat ederim ne kendime gelirim. Çeykel'in canını aldım mı gerisi vız gelir bize.»

«Çeykel'in ardına mı düştüydün?»

«Evet Beğim. Gel gör ki yok, kodunsa bul iti. Soytarı, sadrazamlığından utanmamış kaçmış. Bir ara izini bulur gibi oldum, düştüm peşine. Gelibolu, Eceabat derken oralarda yitirdim izi. Ya dağlara sığındı ya boğazı karşıya geçti. Bilemedim gayri, iz yok. Döndüm ben de.»

«İznik'e gitmiş olmasın?»

«İznik'te ne var ki? Gider mi dersin?»

«Gider, Kör Şah Melik olmadan önce, Çeykel iken daha, Şeyh Bedreddin'in elulağı değil miydi? Şeyh Bedreddin İznik'te sürgün ya.»

«Çelebi Mehmed Beğim bizi de öyle bir sürgüne sürse ya Beğim. Ayda bin akçe alacaksın. İznik'e kadı olacaksın. Kelleyi kurtarması da çabadır.»

«Ha şimdi de Çelebi Mehmed Beğ'i kötüleyeceksin?»

«Yok, haşa, töbe Minnet Beğim, sen beni bilmez misin? Hünkâr'a dil uzatırsam dilim kurumaz mı? Benim demem hani şey gibi; Musa'nın ne idüğü belirsizleri yanına aldığını kim bilmez, öyle birini...»

«Burda yanıldın Sefil Ali, Bedreddin öyle ne idüğü belirsizlerden değildir. Adam kitap ehli, yazdı mı yazar-

mış, öyle söyler bilirler. Hünkâr adamın değerini anlamasa kolayına aldanmaz. Bırakalım bunları. Sen pek yorgun görünürsün, oturalım mı? Oturulacak boş bir yer de yok ya. Gel şu ağacın dibine çömelelim, orası tenhaca, gel gel. Bre gel seninle konuşacaklarım var.»

«Beğim sen çömel, benim ağzım kurudu, şadırvandan iki yudum içeyim hemen dönerim, izin verdin mi?»

Minnet Beğ'in verdim demesini beklemeden çapıp şadırvana lülelerden birine dayadı ağzını kana kana içti. Elini yüzünü yudu; boynunu boğazını, göğsünden aşağısını suladı. Yüzüne bir iki avuç su daha çarpıp koştu geldi Minnet Beğ'e: «Sağolasın Beğim, aklım başıma döndü sayılır artık, serinledim.» dedi; «Buyur buyuracağını.»

«Otur. Otur ki konuşalım, biz bize.»

Sefil Ali oturdu ama işkillenerek oturdu. Minnet Beğ'in, biz bize deyişini beğenmemişti. Soramadı.

«Dinle beni Sefil Ali.» dedi Minnet Beğ; «Bundan sonra benim yanımdan ayrılmaca yok. Benim bilgim olmadan bir yere gitmece yok, kaderini bana bağlayacaksın. He diyor musun? Der misin?»

«Derim. Hiç düşünmem. Senin yanın benim için, değerini bilirsem, dünya nimetidir. Lâkin?»

«Lâkin?»

«Önce iki kişiyi görmem gerek.»

«Gör. Sakıncası ne bunun? Kimler?»

«Biri İne Beğ.»

Yüzü büsbütün gülmezi eşti Minnet Beğ'in; sert, katı çizgilerin ara yerlerine, ara sıra yerleşen gülümseme izleri de silindi. Sefil Ali'ye, Minnet Beğ'in bağrı yanmış gibi geldi, sakatlandı yüreği, pır pır etti.

Minnet Beğ: «Öteki?» diye eğdi başını hafifçe.

Sefil Ali garipseyerek: «Öteki... İbrahim Beğ.» dedi.

«İbrahim Paşa.» diye değiştirdi sözünü hemen.

Minnet Beğ'de bir değişiklik olmadı. Eline bir çöp almış, toprağa, birbirine giren çizgiler çiziyordu; toprağın yüzünü oynuyor karıştırıyordu daha doğrusu; «Eyi... Git gör İbrahim'i.» dedi; «Çelebi Mehmed Beğimizin sadrazamı olduğunu biliyorsun herhal.»

«Ya İne Beğ?»

Toprağın yüzünü oyan Minnet Beğ'in çöpü kırılıverdi, birden bastırmıştı çöpe; başı göğsüne girmecesine eğildi. Dudaklarını açamadan: «İne beğ öldü Sefil Ali.» dedi; «Başımız sağ olsun.»

«Yok! Olamaz Minnet Beğim. İne Beğ ölemez canım, sırasız!»

İç çekti derin derin Minnet Beğ: «Bana sorarsan, ben de, yani yüreğim öyle diyor. Lâkin öldü. Yenilip kaçan Musa Çelebi'nin ardına düştü. Herhal bir densizin eliyle köklenerek ölmesini istemedi Musa'nın. Bayezid Han'ın oğluna öyle bir ölüm yakıştıramadı belki de. Kendisi tutmak, eliyle Çelebi Mehmed Beğ'e getirmek istemiş olabilir, bilemem artık. Belki de İne Beğliğin verdiği hakka güvenerek hak isteyecek, Musa'yı bağışlatacaktı. Dedim ya, niyeti ne idi bilemiyorum ama Musa'nın ardında at sürüp gitti. Kurtuluş olmadığını gören Musa Çelebi, ardından koğalayanlardan kaçarım umuduyla atını sazlığa sürmüş. Sazlık bilinmez; adamı hem kurtarır hem yer, yabancısını muhakkak yer. Durumu gören İne Beğ de atını sazlığa sürmüş; ötekiler: «Kal, gitme, batar boğulursun Beğim!» diye çırpınmışlar ama duyan kim. Bakmışlar ki Musa Çelebi'nin atı batmış, kendisi debelenmekte, debelendikçe de batıyor, İne Beğ tutmuş Musa'yı kolundan çekmiş. Galiba kendisi sağlamdaymış ki çekmiş Musa'yı, fakat Musa boğazınaca batakta. Derken olan olmuş; tutunamayıp dengesini yitiren İne

Beğimiz, Musa'nın can havliyle çekişinin ağırlığına kaymış, yuvarlanmış batağa, Musa Çelebi ile birlikte boğulmuşlar, işte böyle Sefil Ali. Batak, Bayezid Han'ın oğlu ile Bayezid Han'ın can yoldaşını bir arada yutmuş, çıkardıklarında el ele imişler, Tanrı duraklarını cennet kıla, ne diyebiliriz ki?»

«Evet, ne diyebiliriz ki?» deyi yutkundu Sefil Ali. Yutkunuşu, hıçkırığa benzer bir hal alıp boğazında kaldı, «İne Beğ gibi Beğ zor gelir yeryüzüne bir daha, he mi Minnet Beğim?»

«Zor gelir Sefil Ali.»

«Nice Beğler bu kardaş kavgasında battı batağa, balçığa bulandı. Kötü oldu bu kırım Beğim çok kötü oldu. Allah'tan ki İne Beğ baştan beri kimi tutacağını bildiydi, ya ötekiler yüzlerindeki balçığı nasıl silecek?»

«Tasalanma. Çelebi Mehmet Beğ bağışlamasını da bilir, gönül almasını da. Devlet neyi gerektiriyorsa ona eğilir. Biz bizi düşünelim; kaderini bağladın mı bana?»

Boynunu eğdi Sefil Ali: «İne Beğ yok ki artık.» dedi sadece.

«Pekey. Öyleyse bir hafta dinlenelim.»

«Bir hafta sonra ne yapacağız Beğim?»

«Yine kılık değiştireceğiz Sefil Ali. Sen de ben de ustası olduk sayılır. Bedreddinliye benzeyeceğiz bu sefer. İçlerine gireceğiz?»

«Ne var ki Bedreddinlilerde Beğim?»

«Ne yok ki diye sor? En başta Çeykel, senin Çeykel'in.»

Sefil Ali mosmor kesildi. Yorgunluğunu, ağız kuruması, dizlerindeki kesiklik almış başını gitmiş, hepsinin yerini mosmor bir öfke doldurmuştu. Minnet Beğ: «Hadi» dese kartal pençesinde açılıp kartal gagasında çengelleşecek bir öfke...

Şeyh Bedreddin, bir ayağı diz altında, öteki dikili karnına doğru çekik; sırtı kambur sanki iki büklüm. Evin çıkma odasında cami önü ışığında bir saattir; belki iki saate yakın öylece kazık misali eğilip kakılmış, yazacağını evirip çevirmiş, aklının karanlık dönemeçlerinde fırdolayı döndürmüş, yine de geri göndermişti; göğsünde köz ateşlerin kavurmasında tüten bir yalnızlık... Bir dört duvar içi sıkıntısı ki penceresiz... Gariplik, gariplik, gariplik. Sanki zaman ilk yaratıldığından bu yana askıda kalmış, sanki ilk yaratıldığında donmuş; yahut zaman bu noktasında, bir adım sonu zamansızlıktı. Öyleyken buldu yazacağını, şunu yazdı:

«Habs ve gurbet belası içinde, sıkıntılarla puyanım. Kalbimin içindeki ateş tutuşuyor. Günbegün artıyor. O suretle ki kalbim demir de olsa sağlamlığına rağmen eriyecek!»

Kamış kaleminin ucu cızırdıyordu kağıtta; is karası mürekkep cızırtılarla dökülüyordu, her biri et yiyen bir kara karınca dizisinde uzuyordu. Yüreğindekini dökmüştü. Göğsündeki yalnızlık, gönlündeki gurbet, hiç bitmeyecek olan bir sonsuzluk derdi büyüdükçe büyüyordu. Kazaskerliği sırasında ne vakit yazsa içindeki yük boşalır, doğru dürüst soluk aldığını hisseder, rahatlardı. Ne zaman yazamasa ölüme eş bir yükün gönlüne doldu-

ğunu sezinlerdi. Şimdi tersine dönmüştü dünya. Şimdi, hele İznik'e geldi geleli ne zaman kamış kalemi eline alsa, derdi bir ise bin oluyor, gebe kediler gibi şişiyordu, kunlayacak kısrakların hırçınlaşmasında izbe yerler arıyordu; yazamadığı zamanlarda; insanların, insanların içinde de dost bilinenlerin bencil yüreklerindeki kıpkızıl canavar iştehasını görmüş olmanın vurdumduymazlığına veriyordu kendini, yazmadığı zamanlar dünya bir hiçti. Karıncalar, kediler, köpeklerle kısraklar ne ise insanlar da o hiç olan dünyanın hiçliklerinin farkına varamadan yaşıyorlardı. Sanıyorlardı ki dünya bir yeme dünyasıdır, gücü gücü yetene deyip, kediler köpekler ayarı birbirlerini yiyorlardı.

Şimdi çok gerilerde, çok karanlıklarda kalan çocukluğunun Kara Mustafası azgın deve boynunda boşuna ölmüştü, aptalca. Neyi ispatlamıştı ölümü? Hiç olmadığını mı yoksa bir başkasının, çocuk Bedreddin'in hayatını kurtarmakla yüceleceğini mi? Ya o yola taş döşeyen dervişler? Bir gece vakti ramazanın ay ışığında mırıl mırıl bir adım, bir adım daha uzattıkları ham yolun yürünür hale gelişi ile ne yaptıklarını sanıyorlardı? Hala kulaklarında kalmıştı ay ışığına karışan mırıltıları: «Tabiat bir kitaptır oğul!» İnsanlarıyla birlikte hiçliğinde yoğrulduğunun farkında olmayan bir dünyanın tabiatı, olsa olsa bir kitap olurdu ancak. Mısırın Nili gibi durgun, güneşi gibi uyutucu yahut İznik'in gölüne benzer bir dümdüz kitap! Kitap dediğin yırtmalıydı. İnsanların yüreğindeki pası, dost bilinenlerin gönlündeki kıpkızıl canavarın alev dillerini, insanları da saran dünyanın hiçliğini yırtmayan bir kitap insanlara hiç bir şey vermezdi. Ne İznik'in gölü ne Mısır'ın Nil'i. Sakarya'nın çağıltısını andığı günler oluyor ama çağıltıya hasret öleceğini bilmenin umutsuzluğunu yaşıyordu.

Çevresinde kimse kalmamıştı. Kazaskerlik günlerinin samur kürkünü arada bir, o da geceleri el ayak çekildikten, ev halkı uyuduktan sonra sandığından ürpere ürpere çıkarıyor, parmakları ürpere ürpere okşuyor, uzun uzun kokluyordu, sonra ürpere ürpere giyiyordu. Birdenbire kazaskerlik günlerinin baş döndürücü havası sarıyordu bedenini, çevresinde başıbozuğundan yeniçerisine bir kalabalığın halkalandığını, bir anda ve bir arada soluk alıp verdiklerini duyuyordu. Ne güzeldi! Hiçliğin dünyasının hiçliğini silkip atması, insanların bir anda ve bir arada soluk alması ne güzeldi!

«Kalabalık! Benim kalabalığım! Benim varlığıma bağlı, benden sonra yok olacak kalabalığım!»

Kazaskerlik günlerinin samur kürküne sımsıkı sarınıyor, sarınıyordu. Başıbozukluğundan yeniçerisine bir dolu kalabalık çevresinde sıkışıyor, sıkışıyordu; halkalar, İznik'in gölüne düşen yağmur damlalarının halkalarında yayılıyor, yayılıyordu; dünyanın hiçliğinin üstüne üstüne, hiçliği yok etmecesine gidiyorlardı. Dünya, hiçliğinde daralırken insanlar kenetlenmiş, bir anda ve bir arada soluk almanın var gücüyle varlığa açılıyordu, genişliyorlardı. Adımlar; içinde ne zamandır yürümez olmuş topallayan adımlar, kazaskerlik günlerindeki hızları kazaskerlik günlerindeki sayılmazlıklarıyla yürüyorlar, yürüyorlardı. Ama sadece gece vakti, sadece el ayak çekildikten, ev halkı uykuya vardıktan sonra. Sabah olmasın, samur kürk sırtından hiç çıkarılmasın, ev halkı uyanmasın, çekilen el ayak yollara düşmesin istiyordu. Kör nefis! İstemekle olsaydı her dilek dünya böylesine fışkı içinde mi yüzerdi!

Yazdıklarını bir kere daha okudu:

«Habs ve gurbet belası içinde, sıkıntılarla puyanım. Kalbimin içindeki ateş tutuşuyor, günbegün artıyor. O

suretle ki kalbim demir de olsa sağlamlığına rağmen eriyecek.»

Buruşturup atmak geldi içinden kâğıdı. Bu muydu insanların gönlündeki pası yırtacak kitap? Dost bellenmiş heriflerin yüreğindeki kıpkızıl canavarların ateş dillerini sökecek olan kitaba böyle mi başlanırdı? Bu bir acınmaydı bre, kendinden nice yıllar sonraki insanlara ileniyordu, onların Şeyh Bedreddin'e acımalarını istiyordu. Tuh! Buruşturamadı yazdıklarını, eli varmadı, «Ben buyum!» diye söylendi. «Ben şimdi bu durumdayım. Benim böyleliğimi bilmeliler ki yazdıklarımı anlayalar. Beni bilmeyen yazdıklarımı ne bile, yazdıklarımdan ne anlaya...»

Kim bilecekti, kime yazıyordu? Kendinden nice sonraki insanlar? Nasıl insanlardı onlar acaba? Muhakkak iki elleri, iki ayakları, iki gözleri, ağızları, burunları olacaktı, beden insan bedeni, ya ruh? Ruhlarının nasıl olabileceğini merak etti. «Beni okuduklarına göre benim gibidirler.» diye düşündü, beğenmedi: «Beni sevmeyen de okuyabilir.» diye söylendi.

Beni sevmeyen? Nice yıllar sonra da insanlar sevmeği öğrenmemişler, dostluğu bilmemişler. Hala bugünkü gibi birbirlerinin kuyusunu kazar, birbirlerini yer insanlar mı olacaklardı. Tanrım? Öyle, sana ne gerek var sürekliliğe dünya batsın, şimdiden batsın, nice yıllar sonrasının insanları da bizim cehennemimizi yaşamasınlar hiç değilse. Sevmemek cehennem değil de nedir? Dostun yabanlaşmasından daha beter bir cehennem düşünülebilir mi?

Attı elinden kamış kalemi, hokkadaki mürekkep çalkandı, devrilip ortalığı karaya boyayacaktı nerdeyse, tez tuttu ucundan.

Yazmayacaktı.

Sonra; «Kendi düşümü kendim gördüm, insanlara gördürecek düşüm yok benim!» dedi.

Kalkıp sedire uzandı sırt üstü, bıraktı kendini. Görünen gökyüzü açık maviydi. Bir serçe cikleyerek pervazdan uçtu, yan pervaza kondu. «Pis! Uçtum diye böbürlendi?» Sokranışını sürsürdü: «Uçtun mu zamana kanat germelisin ki...» Korktu.

Sık sık korkardı ama bu sefer ki bir başka türdendi, tuhaflığı vardı. Ne içinde ne dışında insanlar yoktu; alışılmışın ötesinde bir yalnızlık, bir zaman yalnızlığı, zaman sessizliği... Yan pervazdaki serçe de hangi cehenneme kaybolduysa ciki çıkmaz bir yalnızlıkta; ilk defa kendi ruhu çırılçıplak soyunmuş, ciğerini yüreğini atmış bir kenara, ruh olarak gelip karşısına dikilmişti. Yıllar önce bir kere bir gece ocağın ateşini karıştırırken çıt deyip yanan bir kuru odunun çıtırtısında da böyle olmuş, ruhu bedeninden sıyrılıp ocağın ateşinin üstünden süzülerek uçmuştu. Ama bu seferki gibi gözünün önüne gerilememiş, gözünün önünde şatlanmamıştı. Çok açık olarak görüyor, hareketlerini seçebiliyordu. Pürüzsüz bir saflıkta dümdüz bir ruhtu. İnceden: «Sen kendini ne sanırsın?» diye sormuş, hemen kaybolmuştu. Az önceki serçe gibi. İlk defa kendini ne sandığını düşündü.

«İlim adamıyım.» diye mırıldandı, «Ben ilim adamıyım, ilim adamıyım.» İlim adamıysa pekey ne işi vardı kazaskerlikte, ne işi vardı Börklüce'nin, Torlak Kemal'in pisliklerinde? Ne yaptıklarını bile bilmiyordu, ne yapacaklarını da. İkisine de uymakla hata ettiğini anladı. Daha önceleri de bunu anlamış fakat üzerinde durmamıştı. Şimdi iğrendi. Sönük: «Bir ilim adamı yırtmaz, yapıştırır.» dedi, «Karaysa karayı siler, aklaştırır, yırtıcı kitap yazar mı ilim adamı bre! İlim yapıcıdır, ben ne halt karıştırdım Tanrım?» Fırlayıp kalktı.

Bahçedeki odunluktan çalı çırpı, sekiz on odun aldı, getirdi ocağı yaktı. Tezidek bitirilmesi gereken bir işi varmış da geciktirmekten, yetiştirememekten korkuyormuş gibiydi. Ateş dört bir yandan tutuşup kuru odunlar alev alınca çaptı yan odaya girdi, sandığı doğruladı, açtı farkında olmadan; gözlerini kapamıştı. Hırslı elleri samur kürkü buldu, çekip çıkardı. Geldiği gibi gitti ocağa. Samur kürkü dürüp büktü, yanan ocağın alevlerine atacakken: «Yanmaz! Böyle dürülü bükülüyken yanmaz bu.» dedi. Daha gevşek toparladı. Yine atamadı. Eteklerinden tutuşturmayı denedi ama eteklerden birini alevlere uzatırken: «Yok, yakalarından tutuşursa daha eyi yanar.» düşüncesiyle geri çekti. Bir an sağ yaka mı sol yaka mı yansın ikirciklenmesinde duraladı. Samur kürkü yakaların ortasından tutup sarkıttı. Alevlere böyle verecekti. Samur kürk bütün görkemiyle sarktı gözlerinin önüne, kazaskerlik sarktı, Hünkâr yakınlığı sarktı, atlar uşaklar sarktı, ölüyordu az kalsın Şeyh Bedreddin, soluğu boğazında yumruklanmıştı. Samur kürkü mü çekti kendine doğru kendi mi uçtu samur kürke? Belki de samur kürk kendiliğinden açıldı, bir göz açıp kapamadan daha az bir sürede Şeyh Bedreddin samur kürkü giyinmiş, yumuşaklığına sarınmış, kürkle birlikte kendi kendini kucaklıyormuşçasına kollarını dolamıştı göğsünde sımsıkı... Nefes almıyordu ki kürk kımıldar diye.

O anda da insanlar, dostlar, dost belledikleri, içinde dışında halka halka kenetlenmiş bir kalabalık olup coşmuştu bir anda ve bir arada soluk almıştı. Dostların, dost bellediklerinin, insanların sesleri duyan kulakları sağır edercesine! Aynı anda içinde bir, beş, on, yüz, bin adamın yürüdüğünü, adımlarının rap, rap, rap, göğü titrettiğini duymuştu. Günlerdir duymadığı adımlar yürüyorlardı, yine içindeydiler. Biri öne çıkmıştı. Börklüce

Mustafa'nındı herhalde, yok hayır Torlak Kemal'indi. Yok bre onun adımları da değildi bu, Çeykel'indi Çeykel'in! Tanrı cezasını vere, Kör Şah Melik'in sadrazam adımlarıydı. «Tabii gelirsin.» diye dişlerini gıcırdattı Şeyh Bedreddin. «Gelirsin artık.» Yüzüne tükürecekti, korkmadan!

Kapı vuruldu; üç defa.

Döndü, kapı, dönerken açılmıştı. Kapıda sırıtan Kör Şah Melik'ti Çeykel haliyle... «Bre sen utanmaz mısın?» diye gürledi Şeyh Bedreddin. Kasılıyordu: «Sen!»

Çeykel sırıtkanlığını bozmadan, saygısına saygılar ekleyip yürümüştü, Bedreddin'in önüne gelince üç büklüm olmuş, kürkün eteklerine inip kapanmış, üç kere öpmüştü. Kalktığında da el bağlamış: «Suçluyum, arayamadım Şeyhim.» demişti. «Çelebi Mehmedlilerden can fırsatı bulamadıydım. Yenice kurtuldum, seni buldum. Elini öpersem bağışladığını bilir, gönenirim.»

Şeyh Bedreddin köpüre köpüre: «Bre şuna bak! Bre ne der? Elimizi öpmek ha, yaklaşma! Köpeğe öptürürüm daha eyi.» diye haykırdı.

Çeykel buna rağmen daha yanaşmış, sağlam gözü sevecen, kör gözü acındırıcı bir buruşmada durarak bakmış: «Şeyhim hasta mısın? Bu havada ocağın yanar, bu havada bu kürk? Aman kurban olam, ben ölem sana hastalık nicedir?» gibisinden laflarla Şeyh Bedreddin'in ellerine atılmıştı.

Şeyh Bedreddin durumunun acayipliğini o vakit fark etti. Utandı.

Daha doğrusu şaşmakla utanmak arasında bocaladı, bönleşti; sizin anlayacağınız karmakarışık oldu. Ne zaman giyinmişti bu kürkü, niçin giyinmişti? Karşısındaki gerçekten Çeykel'in kendisi miydi yoksa hala düş düşlüğünü sürdürmekte miydi? Öpmesine eğilen Çeykel'di,

onun için bıraktı ellerini. Çeykel'in elini, sıcaklığını, öpen dudaklarını... Üstelik bilinmesi için abartarak öpüyordu cenabet! Çeykel idi bu, düş değil gerçekti. Sırtındaki kürkü garipseyerek çıkardı attı sedirin dibine: «Isıtma...» dedi utanarak, «Isıtma tuttu az önce, üşüdüm. Sabahtan beri üşürüm nedense, bu kadar uzamazdı kör olası.»

Samur kürk sırtından çıkınca, Şeyh Bedreddin gerçeğe bütün bütüne döndü. Odası eski yalnızlık odası, camı gurbetlik camı, pervazdan pervaza uçan serçe hapislik serçesi. Değişen tek nesne, epeyden beri dost bellediği Börklüce ile Torlak Kemal'in yakınlarından birinin yalnızlığına gelmiş olmasıydı. Yüreğinde kazınan bir acımsı sevinişte Çeykel'e oturması için yer gösterdi sedirde. Çeykel'den öncesini unutuverdi. Çeykel, saygısına saygılar ekleyerek oturmak istemediyse de Şeyh Bedreddin'in üstelemeleri karşısında sedire değil, Şeyhin yazı minderinin ucuna ilişti, hasıra eğreti oturdu. Hemen dizinin dibindeki kâğıda ilişti gözleri, aldı, öpüp başına koydu. Göz atıp okuyarak uzattı: «Yazıyordunuz herhal Şeyhim.» dedi. «Engel oldum, edepsizlik ettim.»

«Yok, yazma değil, denemeydi.»

«Hoş bir giriş.»

«Hoş mu? Neresi?»

Canı sıkılmıştı. İçindeki yoksulluğu Çeykel'in görmüş olmasından hoşlanmamıştı, beğenişi ikiyüzlülüğündendi muhakkak. Kazaskerlik kalabalığından bu sürgün yoksullaşmasına düşüşüne sevinmez miydi hiç?

Fakat Çeykel içten görünüyordu. «Hoşluğu yapmacıksızlığında Şeyhim.» dedi. «Bizim ilim adamlarımız da din adamlarımız da kasıntılı, kendini beğenmiş, söz ederler derin görünelim diye, sizde o yok, olduğunuz gibisiniz. Yazdıklarınız da siz de...»

«Yani... Şimdi ben... Böyle başlarsam? Bu bir fıkıh kitabı olacak. İslam Hukukuyla ilgili, meseleler... Meseleler... Meselelerin içinde benim özlüğüm ne aramalı?»

«Senin özlüğündür meseleleri aydınlatan... Halk seni bilmezse meseleleri nasıl ele aldığını nerden bilecek?»

«Halk okumaz bu kitabı, okusa da anlamaz. Bu ilimdir.»

«Olsun. Halka da ilim gerek. Kasılmadan, benliklenmeden, halkça anlatılırsa...»

Şeyh Bedreddin Çeykel'in Çeykelliğini, Kör Şah Melikliğini unutmuş, az öncesini unuttuğunca konuşmaya kaptırmıştı kendini hemen: «Halkça anlatılmak ne demek?» diye sordu içtenlikle.

«Halkın diliyle, yani milletin konuştuğu, bildiği dille önce. O dili nasıl söylüyor, sözleri nasıl yan yana getirip diziyorsa öyle yazarak...»

«Halk gelişi güzel konuşur.»

«Doğru. Kitap yazan o gelişigüzelliği düzenler, dili değiştirmez, uydurmaz, zorlamaz, evirip çevirmez, halk gibi olacağım diye acayipleşmezse gelişigüzellikten kurtulur, düzenli, doğru dili bulur. Milletin konuştuğudur o da.»

«Sen ne biliyorsun?»

«İçinden geldim ben onların Şeyhim, süre süre geldik, söke söke geldik.»

«Yaa, eyi. Ben başka dil mi yazarım?»

«İzin verirsen Şeyhim biraz öyle gibi. Şu kâğıtta ne dersin? Dersin ki: Yabancı bir kentte ve sürgünlüğün çekilmez tasaları içinde sıkıntılarla taşmaktayım. Yüreğimin içindeki ateş tutuşuyor, günden güne artıyor. Öyle ki, yüreğim demir de olsa, sağlamlığı işe yaramayacak, eriyecek.»

«Ben mi demişim? Öyle mi demişim? Yok canım, onu öyle söyleyen sensin. Benim ağzımdan sana göre söylersin.»

«Say ki ben milletim Şeyhim. Senin ağzın benim söyleyişim olmalıdır. Olduğu zaman, senin kitabını ben millet olarak bağrıma basarım.»

«Yoksa?»

«Yoksa seni de okurlar. Gelgelelim ya seni anlamak için, Şeyh ne diyor bakalım demecine okurlar ya da seni bayraklaştırırlar. O da geçici bir süre için okurlar. Bağışla beni Şeyhim, senin için senin, kitapların için söylemedim sözümü, sen ben ayrıcalığı olmayanlardanız. Yani öyleleri demek istedim, bu milletin bir bölümü, bir ara, gelip geçici bir ara birilerini bayrak yapar, öyle yayılmıştır kulakları öyle doldurulmuştur. Ama zaman, eğriyi doğrudan ayırmasını çok iyi bilir, çok değil elli yıl sonra bugün okunanların yüzüne bakan olmaz, unutulur, yok olur gider. Bu gün için yazanlar karınlarını doyurur, dünyalığını düzerler belki ama yarına ölü kemiğinde toz olur giderler.»

Şeyh Bedreddin eli sakalında düşünür oldu. Çeykel'in böyle laflar edeceğini ummamıştı. Sezdirmeden yüzünü süzdü. Kör göz bumburuşuktu, yanaklarında ustura izlerinin kabarık yerleri vardı. Bumburuşuk kör gözü de ustura yerlerinin kabarıklığı da kurumuş kanın deriye sinişindeydi. Güldü. «Sakalını kesmişsin Çeykel.» dedi yeri yok iken, «Yüzün ortaya çıkmış. Sen bu yüzü bir sadrazamlığa satmadı miydin? Sözlerin yüzüne yakışmıyor, inandırıcı gelmiyor bana.»

«Ben senin için söyledim Şeyhim. Bizim için, inanmak...»

Sözünü kesti Bedreddin: «Neden bizim için? Hala mı? Ne bizi? Korku gelip sıkıştırdı mı, herkes can derdi-

ne düşer kendini düşünürse, biz mi kalır ortada? Börklüce, Torlak, sen? Kaçtınız. Beni düşünen mi oldu, bizi?»

«Kaçışımız toplanmak içindi. Bizim için, senin...»

«Sus bre!»

Çeykel, iliştiği minder ucuna yerleşmesine oturdu. Biraz dikçe fakat saygısı yerinde; «Susmam Şeyhim.» dedi. «Susmam, çünkü ben bu gözü boşuna vermedim. Bir göz bir dünya iki göz iki dünya, tek gözle kalan bilir bunu. Sen kör et buyurdun, kör ettim. Etmedim mi?»

«Sus soyha! Bir göze bir sadrazamlık oh diye diye ağzın sulanmadı mıydı?»

Çeykel öyle bir ezilişle çökertti ki omuzlarını, nasıl yaptıysa öyle bir tek göz melemesinde eğim eğim eğildi ki, Şeyh Bedreddin karşısındakinin çiçek açmış ince kiraz dallarında dökülüvermesinden korktu. Sesi de yerinmiş, değeri bilinmeden ezilip geçilmiş bir çiğnenmiş ses olup çıktı:

«Demek böyle bildin beni he mi Şeyhim?» diye iniledi. «Sen ki bir Şeyh Bedreddin'sin. Sen ki bir Şeyh Bedreddin olasın da yüreğimi okuyamamış olasın he mi? Bre Şeyhim, bre iliğime can verenim benim, sen sadrazamlık için olmasa da, çulculuk çuvalcılık için gerektir Çeykel, çıkar gözünü, gözünü ne kelime çıkar gözlerini bre buyursaydın çıkarmaz mıydım sanırsın ikisini birden? Öz canım böyle diledi, çıkarıp at çiğneyeceğim, üstünde tepineceğim buyursaydın Çeykel gözden mi kaçardı ha yoluna kurban olduğum, ha yolunu yol belle-diğim Şeyh? Ben senin yüreğin yanmasın, kutsal ciğerin sızlamasın, bu pis Çeykel ben buyurdum diye gözümden oldu deyip uykunu kaçırmayasın düşünmesinde öyle söyledim, gözümü sadrazamlık hevesi yüzünden kör ettiğimi sanırsan, kendini suçlamazsın demiştim aklımca, ayağını öptüğümün Şeyhi, böyle mi anlarsın adamını?»

Çeykel konuştukça, melemeleri andırır bir inlemede döktükçe içini Şeyh Bedreddin yüreğinden hep: «Ya o kasılmalar.» diyordu, «Sadrazam kasılmaların, benimle gösteriş yarışına çıkmaların, onlar ne oluyordu?» diyordu ama öte yandan da iliklerinden başlayan bir sızlamanın bütün bedenine yayıldığını hissediyordu. Çeykel'in duruşu, konuşuşu, yakınışı Bedreddin'i Bedreddinlikten alıp götürmüştü. Acıdı birdenbire, gönlü koptu, gözleri yaşardı: «Bre sen? Sen Çeykel, kendini feda mı ettin yani? Benim için mi? Benim yüzümden mi? Ne yapsak ki? Benim için he mi, benim yüzümden, ben istedim diye?» demeğe başladı.

Çeykel içtenliğinden kimsenin kuşkulanamayacağı bir sürünüşle Bedreddin'in ellerine uzandı, üst üste öptü yumuşaklığında: «İşte bunu istemediydim Şeyhim.» dedi aynı biçimde, «İşte buna gönlüm razı olmadıydı. Ben bir çarkın dişlisiyim, dişlinin bir dişiyim. Çarkın dişlisinde bir dişim. Verileni yapmazsa, çark dönmez. Verileni yaparken de kimseyi yüksündürmemelidir, ben bunu yapıyorum, sizin için yapıyorum dememelidir, hissettirmemelidir bile, yoksa yaptığının bir değeri kalmaz. Bu böyledir diye çark da dişlideki bir dişi silkeleyip atamaz; çark keyfince dönemez...»

«Nasıl keyfince dönemez.»

«Keyfince... Yani canının istediği yöne çekemez.»

«Çekemez. Doğru.»

«Öyleyse Şeyhim, çark çarklığını bilmeli.»

«Senin dilinin altı dolu. Söz nereye geldi?»

«Şuraya Şeyhim. Çark sensin!»

«Ne çarkından söz edersin sen?»

«Çıkar gözünü dedin mi gerisini düşünmeden gözünü çıkaranların çarkı. Börklüce'yi duymadın mı Şeyhim? Torlak Kemal ne yapar?»

«Duymadım say. Ne yapar?»

Çeykel, Şeyh Bedreddin'in gerçekten mi bilmediğini yoksa bilmezlikten mi geldiğini ayırt edemiyordu. Oturuşunda diz değiştiriyormuş gibi yapıp bir daha kolaçan etti Bedreddin'i: «Bilse de anlatmalıyım bilmese de.» diye düşündü. Sesine çekidüzen verdi. Bedreddin'i etkileyebildiğince etkilediğinden emin:

«Börklüce Mustafa Karaburun'da, Torlak Kemal Manisa'nın oralarda ayaklandılar Şeyhim.» dedi doğrudan «Çelebi Mehmed Beğ üstlerine ordu saldı. Hay bre bir görmeliydin bizim Bedreddin aslanlarını, nasıl püskürttüler Osmanlıyı Şeyhim, nasıl boğdular, nasıl geri sürdüler! O bir destandır ben anlatamam, ehli gerek. İnsan dili yetmez Şeyhim, ancak senin kalemin anlatır anlatırsa, ne yazık ki onu da sen göremedin. Osmanlı'dan bir can sağ kalmadı. Saruhan Beği, Sırp'tan dönüp Müslüman olmuş Aleksandır Beğ öldü. Çerisi kaçacak yer aradı. Çelebi Mehmed Beğ saldı Saruhan'a Mihaloğlu Ali Beğ'i gönderdi. Aman vermez geçitlere kıstırdı Börklücemiz, Ali Beğ'i yok etti. Ordusundan eser bırakmadı. Torlak Kemal dersen o ayrı bir destan. Şeyhim şimdi oralardan ta Karaburun'dan aşağıları bütün Manisa yöreleri içiyle dışıyla bizimdir, bizdendir, bizi bilir. Bedreddin der her ağız açıldığında.»

Şeyh Bedreddin sapsarı olmuştu. Çeykel öylesine bir dalmada, öylesine bir kendinden geçmede anlatıyordu ki, daha doğrusu neyi anlattığının farkında değildi ki! Buncasını bilmiyordu Bedreddin. Bildikleri, Börklüce'nin de Torlak'ın da yüreklerinde kisleşmiş kinlerin itişiyle delilendi, giydi. Son görüşünden sonra hem bu kini çok iyi anlamış hem de Bedreddin adını bir daha kullanmayacaklarına aklı kesmişti; ne yapacaklarsa Börklüce Mustafa, Torlak Kemal adına yapacaklardı. Pek bir şey

yapacaklarına inanmıyordu. Timur bırakıp gittiğine, duyulanlar doğru ise Çin yolunda öldüğüne... Çelebi Mehmed karındaşlarına üste geldiğine göre padişahtı söz götürmezinden, Türkmen'i derleyip toparlamıştı. Börklüce'yle Torlak'ın yaptıkları avanakça bir ayaklanmaydı, sonunda kelleleri alınacaktı. Ayaklanma heveslisi hangi aklı kıtın kellesi alınmamıştı ki? Eğer güçlü çıkarlarsa, hani olmazına bir kör kader Börklüceleri üste çıkarırsa, eh o zaman... O zaman Bedreddin'e de bir kazaskerlik... «Yok canım.» diyordu gönlü uzak arzularda; «Daha ötesini verirler.» Ama olmayacak bir umuttu, Bedreddin biliyordu, biliyordu ya, canım olmayacak umutların kime ne zararı vardır gönlünde kaldıkça? Gelgelelim Çeykel'in anlatışı umutların olmazına görünmüyordu. Anadolu'nun batışıdır bu saydığı yerler; koca bir beğlik ki sonu varır padişahlığa dayanır bunun. Çeykel anlatırken böyle düşünmüştü fakat sapsarı oluşu bundan değildi. Apaçık korkmuştu. Bu sıra, İznik'te sürgün, hemi de güçsüz iken bu pis ayaklanmalara adının karışmış olması, iliklerini ateşlerde dağlamış; boğazına yağlı ilmikler geçmişti sanki. Gözleri yuvarlanmıştı ilmiklerde.

Çeykel, Bedreddin'in sapsarı oluşundan korktuğunu anladı. Uzun zaman elulaklığında bulunduğu Şeyhini ezberine almıştı; bile bile üstüne gitti Bedreddin'in sapsarılığının: «Dağ taş Bedreddin diye inler Şeyhim; dağ taş Bedreddin der yerinden oynar. Bir görsen, bir aralarında bulunsan...»

«Ben mi? Börklüce'nin yanında mı Torlak'ın yanında mı? Tanrı'ya sığınırım.»

«Hayır Şeyhim, o taraflar sana göre değil, o taraflar küçük, Börklüce'yle Torlak ayarında. Sana, senin büyüklüğüne taş yerler gerek; sen bu yana Deliorman'a. Ağaç Denizine...»

«Çeykel sen ne dediğini biliyor musun?»

«Bilmesem gelir miyim? Çelebi Mehmed'i hem Anadolu'da hem Urumelinde aynı anda bastırmalı, üç ağızdan birden sürmeli, kestirmesi budur bu işin. Yaralı bereli durumda bulunan Osmanlı ordusu başka türlü soluksuz bırakılamaz. Karamanoğlu da geriden vururşa, öteki Anadolu Beğleri de durmayıp dalarlarsa... Cihan padişahı mı Çelebi Mehmed bre Şeyhim, cihan padişahı olsa ayakta duramaz.»

«Bu akıl kimin aklı Çeykel? Senin olamaz.»

«Bu akıl... Bu akıl Börklüce Mustafa, Torlak Kemal aklıdır Şeyhim.»

«Hele hele? Gerisinde, onların gerisindeki aklı sordum ben.»

«Şeyhim senden gizlisi olmuyor. Senin gönlün Tanrı gönlü ki biliyorsun. Aklı veren Sakız Adası'nın Giritli keşişidir, bir de Sakız Adası'nın Tekfurudur.»

«Biz dışımızdan mı kuruluruz? Bizi dışımızdan mı kurarlar?»

«Biz dedin? Şeyhim kutsal ağzından biz lafı çıktı kurban olduğum, he mi? Ağzına söz ayağına tozu olaydım; yolunun kurbanı, odununun öz canı olaydım, biz dedin ya! Ne zaman çıkıyoruz yola?»

«Git bre başımdan! Orda ne yapılır tek başına?»

«Ne yapılmaz? Oralarda aç çıplak gezene zenginin toprağını elinden alıp dağıtan sen değil miydin? Malı bölüştüren sen değil miydin? Sen olmasan toprak yüzü görür mal ıssı mı olurlardı. Unuturlar mı hiç?»

«Çeykel, çocuğun aptalı mı oldun yoksa? Biz babamızın toprağını babamızın kesesinden dağıtmadık ya? Şeriat ne dediyse şeriata uyup üstümüze düşeni yaptık.»

Çeykel kasıl kasıl güldü; eğer aklını oynatmadı ise, şimdiyece takındığı tavır, gösterdiği içtenlik çok önce-

den hesaplanmış bir oyun olmalıydı. Saygısını da azaltmış, dizlerinin üzerinde dikilmişti: «Ee, sen öyle söylersen o cevabı alırsın tabi.» dedi; «Öyle söylenir mi bre Şeyh, diyeceksin ki: Ben bu toprakları size verdim, yoksulluğunuzu mal ısısı eyledim, o zaman kazaskerdim, şimdi niyetim padişahlığadır. Padişah olduğum gün olanca zenginlikler, olanca Osmanlı mülkü sizindir. Böyle diyeceksin.»

Bedreddin ağzı açık kalmağı bile beceremedi: «Onlar da inanacak hemen ardıma düşecekler ha?» dedi.

«Hem de nasıl? Çapa çapa! Şeyh Bedreddinliğinle, Şeyh Bedreddin adınla konuşuyorsun, bunu aklından çıkarma; baldırı çıplak dediğin düşün beleşine, beleşin zenginliğine yatkın olur, ona düş gerektir Şeyh, bitip tükenmeyecek düşler gerektir, o bakımdan işkillenmeyesin!»

Şeyh Bedreddin, Çeykel geldi geleli duygularını bir dizide tutamıyordu. Hoşlanmadan acımaya, böbürlenmeden yerinmeye derken şimdi de öfkenin çanağına düşüvermişti. Çeykel'in gelişinin çok hesaplı bir geliş olduğunu sezmişti, öfke çanağında yüzüşü bundandı, lâkin kesin bir toparlanmağa varıp Çeykel'in ağzının payını verme gücüne erişemiyordu bir türlü. Çeykel'in oturuşundan konuşma biçiminece tutumunu değiştirmesi de muhakkak hesaplılığındandı. Kimi cins yılanların avını yemeden önce halden hale soka soka sersemletip lokmalık olunca üzerine atılmasındaki hesaplılığın aynıydı. Böyleleri ağızlarının payını versen de umursamazlardı. Nitekim Bedreddin'in: «Sen bir yılansın! İğrenç bir su yılanısın!» demesine Çeykel sırıtmakla karşılık verdi sadece, su yılanı sırıtması tıpkı!

Şeyh Bedreddin'in kanı kurudu. Açık, kesin: «Seninle gelmeyeceğim.» dedi.

Ayağa kalktı Çeykel. Bedreddin'e karşı durdu:

«Geleceksin!»

«Çık git Çeykel!»

«Birlikte gideceğiz.»

«Gitmezsem?»

Çeykel'in eli kuşağından ucu eğri bir Arap cenbiyesi çekti kaşla göz arasında; «Gidersin!»

«Sen...» Başını sallıyordu Bedreddin iki yana, olmazlığına; «Sen? Senden umulur, bu umulur.»

Çeykel son bir yumuşamada göründü; belki bu sefer yapmacıksızdı: «Şeyh Bedreddin, sen beni bilirsin ben seni; beni zorlama, ikimiz de doyamadık samur kürkün safasına, ikimizin de tadı damağında kaldı. Sen kazaskerlikte ben sadrazamlıkta açız. Bir göz verdim ben, gerekirse bir göz daha veririm düşünmem!» Tek gözü kapkara kararmış, ucu kıvrık cenbiye keskinliğinde Şeyh Bedreddin'in yüzünde inip çıkıyordu. Kör gözünün çıkıntıları ürkütücü bir morluğa bürünmüştü: «İnat edersen...»

Şeyh Bedreddin ellerinin dirseklerinden aşağısındaki titremesini saklamağa çalışıyordu. Ummadığı bir anda kabağına çöken bir ihtiyarlığın bıkkınlığı yüreğinde çöreklendi. «İnat edersem...» diye tekrarladı.

«Etme.»

«Etmeyeceğim!»

Çeykel, Şeyh Bedreddin'in «Etmeyeceğim.» deyişinin ölçüsünü tarttı. Ne yana çekersen o yana gidecek bir çözülmeye benziyordu; geri de kaçabilirdi, direndi de, daha ötesine dahi giderdi. Açılmasını beklerken cenbiyeyi kuşağına soktu.

Bedreddin: «Cenbiyeden korktuğumu sanma.» dedi aynı biçimde. «Korkmadım. Bu bir kaderdir, hiç bir zaman var olduğuna inanmadığım kader. İnansam da

inanmasam da var olan var, yok olan yok; ne var olanı değiştirebilirim ne yok olanı. Lâkin neden Deliorman, neden Ağaç Denizi? Tatar ülkesine gidelim. Timur'dan kalan oğullarına gidelim, onlardan güç alıp dönelim, vuracaksak güçlü vuralım.»

Çeykel'in tek gözü ışıdı, çok sürmedi: «Duyduğun doğrudur, Timur Çin yolunda öldü.» dedi; «Gücünü ölümüyle birlikte götürdü. Onlardan bize yarar gelmez. Deliorman'da ise ektiğimiz tohumlar var, bizim tohumlarımız, seni bilirler; Türkmen'in Müslümanlığı o yan aşiretlerinde henüz zayıftır.»

«Kitaplarımı toplamama yardım et öyleyse. İsfendiyar oğluna gideceğiz.»

«Kitapları almamız şart mı? Kitap işe yaramaz bu yolda.»

«Kitaplar benim kitaplarım, benim yazdıklarım! Şeyh Bedreddin adı kalacaksa gittiğimiz yoldan kalmaz, yazdıklarımdan kalır. Alalım.»

Çeykel direnmedi artık. Yeterince sersemlettiği Bedreddin'in silkinmesinden çekindi.

Şeyh Bedreddin samur kürküne eğildi: «Var olan var, yok olan yok.» diye diye mırıldandı, «Ben nasıl değiştirebilirim? Boşuna hayır demişim, yazık.»

Samur kürkü attı omuzlarına, parlak, yumuşak ve sıcaktı.

Ve görkemli.

«Dilim tutuldu Minnet Beğim, sanırsın Hazret-i İsa'dır çarmıha gerilen Börklüce değildir. Ne biçim bir hengâme idi Ya Rabbi, ne biçim gulgule idi bre, öfff!»

«Sus Sefil Ali, gördüğümü bana anlatma, kendine sakla; vardığımın yerde işe yarayacak, şimdi sus...»

Minnet Beğ'in sus demesi kolaydı da susması zordu. Sefil Ali, Ayasuluğ'dan çıktı çıkalı, bir türlü gözünün önünden gitmeyen kalabalığı, kanları, deve üstünde çarmıha gerilen Börklüce Mustafa'nın kıllı bedenini, kendinden geçmiş dervişlerinin bir delirmiş arzuda boyunlarını ölüme uzatışlarını durmadan anlatmak istiyor, Minnet Beğ ise durmadan susturuyordu. «İlerde işimize yarayacak, sus şimdi.» diyor konuşturmuyordu. Sefil Ali de buna şaşıyordu daha çok.

Bunlar, bunlara benzer nice bir soru, hiç durmadan geçip gittikleri kentler, kasabalar Sefil Ali'nin ardı sıra büyüyor, çok yorgun gecelerinin han odalarında konakladıkça yorgunluğuyla birlikte Sefil Ali'nin sırtına biniyordu; düş oluyordu, uyanıklığında karabasan oluyordu, uyuduğunda salağanlaşıyordu.

Börklüce Mustafa, deve üstünde çarmıh. Fakat sus demişti Minnet Beğ; Sefil Ali düşlerinde, karabasanında, salağanlaşmış uyurluğunda iken Minnet Beğ'in susuşunu hatırladığından sonunaca gidemiyordu.

Çanakkale üstünden Gelibolu, ordan tırmanıp Edirne altı, geçerken Filibe'den... İşte oralarda bir yerde, küçük bir derbendin konuk köşkünde Minnet Beğ: «Beni burda bekle Sefil Ali.» dedi. «Üç günece dönmezsem Zağra'ya çık. Orda Zağra Kadısı'ndan bizim ordunun yerini öğren. Kadı Beğ'in dediği yerlere git, vereceği işi yap. Tamam mı?»

«Bizim ordu mu? Çelebi Mehmed Beğimiz buralarda mı?»

«Olsa gerek Ayasuluğ'un ardından Manisa işlerini bitirir bitirmez oradaki ordunun bu yana döndüğünden eminim.»

Manisa, Ayasuluğ sözleri Sefil Ali'ye yine Börklüce'nin deve üstündeki çarmıhını andırdı. Ama Minnet Beğ: «Üç günece gelirim ben.» deyince kesinlikle: «Sen Çelebi Mehmed Beğimize mi gidiyorsun?» diye sormaktan alamadı kendini.

«Döndüğümde anlatırım şimdi, onun da sırası değil. Eyice dinlen. Ye iç yat. Bakarsın yarınki günlerde üçünü de bulamazsın. Yalnız Börklüce çarmıhını enine boyuna düşün, kafanda süslemeğe bak.»

Sefil Ali sormak istediklerinin hiçbirini soramadı yine. Eskiden konuşup söyleşmeği seven Minnet Beğ, Ayasuluk'tan sonra ağzına ağız vurmuştu, canı isterse dirhem dirhem ağız açıyor, sorulara hiç cevap vermiyordu, verirse kaçamağından; «Üç günece gelmezsem...» demişti: ikinci günün akşamında döndü. Sefil Ali iki gün yeyip içip yattı. Derbenttekiler bir dediğini iki etmediler ama hiç de dinlenmiş olmadı. Minnet Beğ gelmezse, gelemezse... Zağra Kadısı ne iş verecekti acaba, ne yapmasını isteyecekti? Minnet Beğ, hemi de gizleyerek neyin peşinden gitmişti. Daha soramadıkları, yeyip içip yatmasına rağmen Sefil Ali'yi didik didik didiklemişti.

Ayasuluk'un çarmıhı Börklücesini bile az düşünmüştü.

İkinci günün akşamında geldiğinde Minnet Beğ heybesi dolu bir beygirin üstündeydi. Heybeyi indiren Sefil Ali'ye doğruca odaya getirmesini söyledi. Odada: «Gece yola çıkabilecek misin?» diye sordu. «Uykusuz muykusuz değilsin ya?»

«Çıkabilirim.»

Bütün konuşmaları bu kadar. Minnet Beğ'in heybeden çıkardıklarına bakıyordu.

«Giy şunu. Sanırım sana göredir.»

Bir eşini de Minnet Beğ giyiniyordu. Giyindiklerinde ikisi de kesimlik hayvan alımına çıkmış iki Bursalı celep kılığındaydılar. Sefil Ali, kılıklarından çok heybede kalan yoksul derviş pılı pırtısının nedenini arayıp durdu, onu da soramadı. Silistre'ye bir konak kala Minnet Beğ Sefil Ali'ye, derbentteyken nereye gittiğini açıkladı. «Bundan sonra gözümüz ikiyse dört, dört ise sekiz olacak Sefil Alim.» dedi. «Buralar Şeyh Bedreddin'e inananların sürülendiği koyaklardır. Her biri bir âdem ejderhası olmuştur bize karşı. Bize karşı dersen seninle bana anlama, Çelebi Mehmed Beğlilere. Şu gördüğün ormanın içinde her ağaç, ya üstünde ya ardında bir Bedreddinliyi gizler.»

Sefil Ali derbentte geçirdiği iki gün içinde, Zağra'dan Silistreyece dağı taşı tutan, ormanın derinliklerinde kendi dünyalarını kuran Bedreddinlilerin neler yaptığını duyup dinlemişti. Yol boyu gelişlerinde de çoğu yırtık pırtık, hemen hepsi derviş azmanı cavlak birtakım adamların acayip acayip baktıklarını, her zaman hır çıkarmaya hazır durduklarını fark etmişti. Ayasuluk'taki Börklüce Mustafa'dan, Manisa'daki Torlak Kemal'den sonra buralarda da ona benzer, ondan deli bir ayak-

lanma olacağı yahut olduğu belliydi. Minnet Beğ'in Ayasuluk'tan sonra durmadan bu yanlara gelişinin sebebi açığa çıkmıştı artık. Ama neden saklıyordu?

Sormuşçasına cevabını aldı Minnet Beğ'den: «Seni hep susturdum, sana hep sustum. Belki kızdın, belki gücendin. Benim de bana göre düşüncelerim var Sefil Alim. Bu yola isteyerek baş koydum, seçerek, kimse itmedi beni. Ne Emir Süleyman ne İsa ne Musa, ne de Çelebi Mehmed Beğimiz demedim. Benim için bir tek Hünkâr vardır o da Yıldırım Bayezid Han'dır, ötesini tanımam, oğullarından birine kapılanıp ötekine kılıç çekersem, Bayezid Beğime karşı kılıç çekmiş sayarım özümü. Ben bu aşağılığın adamı olamam. Beğliğimi unuttum, ıssızın yabanında yitmek diledim. Dağ keçilerini insana alıştırmaya uğraşarak avundum, sonra sonra sardı bu avunma beni. Baktım ki, ben bir işe ön ayak olursam Türkmen'e yeni bir iş yeni bir kazanç kapısı açacağım. Eskiden herkesin yaptığı, giderek unutulan bir kazanç kapısı. Derken can yoldaşı bildiğim İne Beğ'in yolu yoluma düştü bir gün. O günlerde de Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal daha sonra senin Çeykel'in Teke Belindeki ufak zaviyeye uğradılar. Öteden beri duyduğum ama üzerinde durmadığım dedikodulardan söz açtılar. Dedikodu diyorum çünkü Türkmen arasında oldum olası bu biçim düşler görmek heveslileri çıkmıştır Türkmen'in aşireti dağ ruhludur, dağ havasının düşlerine düşkündür. Gelgelelim zaviyeye uğrayan heriflerin sözleri gözümü açtı bu sefer. Bayezid Beğimizin oğullarından Çelebi Mehmed'in başa güreşeceğini umuyordum, durağı Cennet olası Hünkâr da böyle isterdi. Görünüşte çok yorulacağı yüzde yüzdü Mehmed Beğimizin, yoluna bir sürü engeller çıkacaktı. Başa geçse bile rahat yüzü görmeyeceğini Börklüce'yle Torlak'ın konuşmaları ispat etti bana, Şeyh

Bedreddin ayaklanması hesaplandığını sezdim. Issızın yaylasında durmam hayınlık olacaktı artık. İne Beğ'in beni muhakkak tanıyacağını, geri dönüp arayacağını bildiğimden ona bir takım işaretler bıraktım. Edirne'ye, Şeyh Bedreddin'in ocağına geldim. Niyetim, olanı biteni yerinde, yakınında izlemekti. Onun için Habeş'in zencisi oldum, edindiğim bilgileri Çelebi Mehmed Beğimize aktardım. Dinler misin beni Sefil Ali yoksa uyuklar mısın?»

Sefil Ali, Minnet Beğ'in açılışını canlandırmak niyetiyle gözlerini yumduğundan uyuklar havası estiriyordu. Minnet Beğ'in sözleriyle ıssızın yaylasından Teke Belindeki zaviyeye, ordan Edirneye, ordan İne Beğ'e gidip geliyordu. Çekinerek açtı gözlerini: «Uyumak ne mümkün Beğim.» dedi. «Şükür ki dilin açıldı, uyur mu Sefil Ali? Olsa uyumaz!»

Minnet Beğ tatlısından güldü: «Susmam düşünmemdendi.» dedi. «Aklımda hesaplar yapıyordum. Açmazlara girip çıkıyordum, doluya koysam almıyor, boşa koysam dolmuyor. Bedreddin buralarda, Çeykel de buralarda.»

«Essah mısın Beğim? Börklüce'nin yanında ölmüş olmasından korkarım ben. Elimle öcümü alamazsam öte dünyada Balım Ustamın yüzüne bakamam. Buralardaysa korkmam!»

«Ben korkarım Sefil Ali.»

«Neden Beğim? Bu can bu tende iken, sen Minnet Beğim yanımda iken, bir bölük Çeykel olsa ne yazar?»

«Kurt inindeyken inine girene deli derim. Bunların ini burası, biz de inin göbeğindeyiz bana kalırsa...»

«Göbeğinde olalım. Yeter ki Çeykel inde ola.»

«İnde, tasalanma. Derbentte senden ayrıldım ya...»

«Üç günece gelmezsem dediydin...»

«Evet. Yol boyunca susmuştuk, derbendin oralarda

konuşmam gerekti, haber toplamak için onunla bununla konuşmalıydım. Konuşurken kuşkulanan olurdu, kuşkulanandan her hareket beklenir. Bir de bu heriflerin ağzından kolayına sır alınmaz. Bir çerçi vardı. Niğbolu Savaşında eyilik etmiştim. Derbende yakın köylük bir yerdeydi eğlendiği yer, orda buldum lâkin durumunu beğenmedim, Bedreddinli gibi bir hali var. Hınk mink etti, ağız açmak istemedi. Meğer korkarmış, Bedreddinlilerle iş yaptığından çekinirmiş. Eline iki üç altın sıkıştırınca, biraz da gözdağı verince ağzı açıldı, Bedreddin'e de gidip gelirmiş, bir gözü kör bir herifin Bedreddin'e yamaklık ettiğini o söyledi ki, Çeykel'dir kör dediği, hemen bildim. Hem benimle konuşuyor hem ödü patlıyordu, sağı solu gözlüyordu durmaksızın. Korkmamasını, Bedreddinlilerin kökünün kurutulacağını, Ayasuluk'ta Börklüce'nin çarmıha gerildiğini söyledim, inandırdım da. O zaman ne dese beğenirsin? Beğim duyduk da inanmadıydık, Torlak Kemal de Manisa taraflarında öldürülmüş, ona da inanmadıydık, o da doğru demek ki deyivermesin mi?»

«Minnet Beğim, Torlak Kemal de mi öldürülmüş?»

«Öldürülmüş Sefil Ali, parça parça edilmiş, Anadolu'da bu iş bitmiş gayri, sıra bu yana geldi. Bedreddin'le Çeykel ya Anadolu'daki durumu öğrendiler yandaşlarından saklıyorlar çözülmesinler diye; çünkü son umutları ellerinde kalan; ya Börklüce'yle Torlak'ın sonlarına henüz inanmıyorlar, beklemekteler. Ben Torlak'ın nasıl öldüğünü öğrenince Çerçiyi sıkıladım, adam akıllı korkuttum gözünü. Sana yardımcı olacak.»

«Yardımcı mı olacak? Bana mı? Ben ne yapacağımı biliyor muyum Minnet Beğim?»

«Sana sus deyip duruyordum ya, neden? İstiyordum ki dolasın, dolasın, dolasın; taşacak duruma gelesin, bo-

şalmayasın. İnşallah boşalmamışsındır. Şimdi boşalma sıran geliyor; umduğum gibi boşaltabilirsen başardık bil; yoksa kellelerimiz gitti gider ara ki bulasın. Şimdi yolumuzun üstünde, Silistre'ye girmeden az önce, ormana sapan bir yol ayırımı vardır. Çerçi orada bizi bekleyecek. Bedreddinli sürüsünü görünce sen döğünmeye başlayacaksın uğuna uğuna. Börklüce'nin çarmıha gerilişini anlatacaksın.»

«Ya gelmezse?»

Minnet Beğ nedense terslendi «Senden oluruna bir söz çıkmaz mı hiç. Gelmezse ben neciyim?»

Çamların altında ilk işleri derbentten aldıkları iki atı dehlemek oldu. Eyerlerini almışlar gemlerini çıkarmışlardı. Çıplak atları başıboşluğa sürdüler. «Sizinle işimiz burayacaydı arkadaş.» dedi Minnet Beğ. Bir süre tırısta giden atların ardından gün batışına baktı. Döndü Sefil Ali'ye «Daha soyunmadın mı soyha ne beklersin?» diye evdirdi. Üstündekileri çıkarıyordu aynı zamanda. Don gömlek kaldıklarında Minnet Beğ önce Sefil Ali'nin dirseklerinden aşağı ellerini boynundan yukarı yüzünü alnını sarı kara bir merhemle oğdu. Merhem çanağını Sefil Ali'ye uzattı: «Sen de aynını yap bana?» dedi.

Sefil Ali soru sormamaya alışmıştı nasıl olsa; bir gözü geldikleri yolda, Silistre yolunu gözleyerek Minnet Beğ'i merhemledi; bittiğinde kendi ellerinin derisi bir tuhaf buruşmuş kara sarıya çalar olmuştu. Ellerine acemi acemi baktı.

Minnet Beğ: «Sen Bedreddinli pırtılarını giyin artık.» dedi. «Bir yandan da heriflerin sürüsünü gördüğümüzde ne biçim davranacağımızı dene içinden, düğüne gitmiyoruz. Oyuncu koluna yazılmışız ama seyircilerimizin umudunu kırar oyun oynayacağız ona göre...»

Minnet Beğ'in sıradan bir Beğ olmadığını çoktandır

öğrenmişti Sefil Ali, yiğitliğini Ankara Savaşı'ndan önce de bilirdi ama böylesi derin inceliklerde at oynatır bir Beğ olacağını ölse bilemezdi. Bundan önceki Bursalı celep kılığı nasıl tıpatıp üstüne oturduysa sözüm ona bu Bedreddinli derviş pılı pırtısı da öyle sanki Sefil Ali için biçilmişti, ne üstünden taşıyordu ne dar gelip pörtletiyordu orasını burasını. Minnet Beğ'in gözleri ölçü şaşmaz gözlerdendi muhakkak. Kılığını değiştirince de başka yerde görsen tanıyamayacağı bir Minnet Beğ olup çıktı ortaya. Yüzü elleri kara sarı buruşmuştu onun da.

«Beğim bu merhemleri sen mi yaparsın?» Sormasa patlayacağını sanmıştı Sefil Ali, sormuştu sonunda.

Minnet Beğ: «Bir zamanlar öğrenmiştik.» deyip üstünde durmadı. «Gördüğünü öğren Sefil Ali, merhemin nasıl yapıldığını öğreteceğim. Şimdi şu eyerleri, gemleri üstümüzden çıkardıklarımızı, toplayalım. Şurda bir çukur gördüydüm, orada gömelim, iz bırakmayalım.»

İz kalacak ne varsa topladıkları sırada çerçi de geldi. Gecikmiş olmaktan korktuğu belliydi. Belki de hayli zaman ikirciklenmiş gelip gelmemek arasında sallanmıştı. Geldiğine memnun görünüyordu. Minnet Beğ gecikişi üzerinde durmadı: «Şu heybeye de sen yapış.» dedi; «Geceye kalfadan gidelim...»

Çerçi heybeye henüz elini atmıştı ki çok yakından vınlayan bir ok tak dedi vurdu bir yere, Sefil Ali Minnet Beğ'in canı yana yana: «Ah!» deyişine dönerken ikinci bir ok vınlamasında Çerçi uğundu: «Uyyyy anacığım vuruldum ben!»

Sefil Ali neye uğradıklarını bilemeden delicesine bakındı okun geldiği yere, bir hışırtı oldu. Üç top çamın en kabacasından sıyrılan bir ok yayla birlikte kedi çevikliğinde sıçrayıp inen bir adam gördü, adam iner inmez kaçmıştı ormana... Sefil Ali ileri atıldığı gibi adamın kaçı-

şına koptu; ağaç sıklığının kararmış ormanında adamı bir an yitirdi, yitirdiği anda da buldu, atıldı o yana. Soluk soluğa yetişip çullandı altına aldı ensesinden, boğdu. Adamın cılız boynu avucunun içinde döndü sandı; çöktüğü dal kurusu bedenin birbirine girdiğini sandı. Kaldırmadan sürüye sürüye çekti. Gözü dönmüştü. Beynini kan basmıştı, soluğu hırıldıyordu. Minnet Beğ'den başka bir şey düşünmeden çeke çeke sürüdü adamı, Minnet Beğ'le Çerçinin vurulduğu yere getirdi. Minnet Beğ sol kürek kemiğinin boşluğundan oklanmıştı. Okun yarıya yakın yeri Minnet Beğ'in etine gömülmüştü. Kalın koyu bir kan sızmıştı, sızıyordu. Minnet Beğin yüzü kapkara, dudakları kara kara şişmiş, gözleri mosmordu. Sefil Ali, omzundan oklanan Çerçiye doğru adamı sürüyüp itti:

«Tut şunu.» dedi. «Kaçırırsan seni öldürürüm; Beğime bakacağım.»

Minnet Beğ güçlükle «Beni bırak.» dedi.

«Beğim...»

«Bırak beni.» Mosmor gözleri adama yapışmıştı. Zorla Çerçiye döndü, zorla Sefil Ali'ye çevrildi. Zorla: «Öldür.» dedi «Adamı yaşatma!»

«Seni eyi edeyim de Beğim.»

«Beni eyi edemezsin. Adamı yaşatma!»

Sefir Ali bir an bocaladı. Kötü kötü Çerçiye baktı. Sonra adama. Bıraktı boynunu. Adamın suratına tükürdü. «Seni öldürmeyeceğim. Kaç!» dedi.

Minnet Beğ inledi: «Yaşatma!»

Çerçi: «Deli misin?» diye boğularak bağırdı. Adam aptallaşmıştı.

Sefil Ali bir daha: «Kaç!» diye haykırdı.

Adam fırlayıverdi oklamasına. Tavşan kaçışında ya on adım attı ya da on beş adım. Sefil Ali koynundan çıkardığı kamayı bir tarttı ucundan, bir fırlattı attı.

Çerçiye: «Git herifin boynuna saplanan kamamı getir.» dedi sertçe. «Çıkarırken burkarak çıkar. Burkarak çıkar dedim, anladın mı?»

Kamasını adamın boynuna sapladığından kuşkulanmıyordu bile. Minnet Beğ'e vardı. Nasıl yardım edebileceğini düşündü. Minnet Beğ'in göz akları morarak donmuştu. «Beğim! Minnet Beğim ne yapsam sana, nasıl? Bir yolu yok mudur?»

Minnet Beğ paramparça: «Benimle uğraşma.» diyebildi. «Ok yüreğimi yardı, ok; bitiğim ben. Neden öyle davrandın?»

«Çerçiden kuşkulandım. Korksun istedim bizden.»

Sefil Ali Çerçiye dönmeden: «Ölmüş mü?» diye sordu; «Tam boynundan mı vurmuşum?»

«Ölmüş. Tam boynundan.»

Minnet Beğ: «Çerçinin omzundaki oku çıkar.» dedi,

«Fakat Beğim ben seni...»

«Çerçiyi! Onu... Heybeye... Bir küçük... Deri kese... Var. İçinde... İçinde bir su... Bir su var. Getir... Hadi... Dediğimi yap.»

Sefil Ali az önce çukura atacakları heybeden, Minnet Beğ'in dediği keseyi çıkardı. Çerçiyi oturttu.

Minnet Beğ; «Oku çıkardın mı hiç?» diye sordu.

Sefil Ali hıçkırmasını zor tutmuş: «Çıkardım.» dedi.

«Eyi öyleyse... Örselemeden çıkar. Yaraya dök suyu. Çerçi, dişini sık. Yakar soyha. Eyi eder. Çıkardın mı Sefil? Ah bre... Off!»

Minnet Beğ'in ağzı kan doldu.

«Beğim...»

Minnet Beğ kaşıyla gözüyle, acı içinde Çerçiye dönmesini işaret etti. Kanla karışmış sesi: «Sonra... Yaraya... Bizim merhemden sür. Eski yara... İz gibi gösterir. Unutma!» dedi.

Sefil Ali, Minnet Beğ'in ölmek üzere olduğunu anlamanın burukluğunda dediklerini tezidene yaptı.

Minnet Beğ bir kere daha kıvrandı. Sol yanı sarktı, cansız kaldı. Sağ eli, toprağı avuçladı. Sesi pek zor duyuluyordu. «Sefil...» dedi. «Şimdi... Öcün ikileşti. Cebime elini sok. Bir tesbih... Bir de... Mühür var. Mühür Börklüce'nindir... Tesbih... Sakızlı keşişin... İşine yararlar. Bedreddin'i kandırmak gerekirse... Bedreddin'i... Bil ki öcün ikileşti Sefil...»

Sefil Ali kaskatı: «Hem de nasıl ikileşti Beğim, hem de nasıl ikileşti.» dedi Minnet Beğ'in kulağına.

«Öyleyse... Bedreddin'i bitir... Canlı; canlı götür Mehmed Beğ'e... Ben götürmek... İsterdim. Olmadı. Çeykel'i... Ne yaparsan yap. Yüzümü... Kara çıkarma benim. Az sonra... Yıldırım Bayezid Han'ın... Hünkâr'ın yanına varacağım. Tanrı... Yüzümü ak edecek mi? Bayezid...»

Ondan sonra ne dediği anlaşılmadı. Sefil Ali, bayılmadan beter oldu, ne yaptığını bilemeden eğilip alnından öptü Minnet Beğ'in.

Dudaklarını çekmeden: «Söz!» diye fısıldadı. «Sefil Ali söz dedi Beğim duydun mu? Balım Usta'ya selamımı ilet. İkinize de söz!»

Açık gözlerini güçlükle kapadı Minnet Beğ'in.

Henüz doluydu dünya ama gittikçe boşalıyordu, hızla.

«Çabuk!» dedi Çerçiye; «Tezlen. Minnet Beğimi gömelim.»

Minnet Beğ'i gömdükleri çukuru toprakla doldurmakta epeyce terlediler. Çerçinin yaralı omuzu sancıdığından yardımı az oluyordu.

«Sen git, eyerlerin gemleri, ne varsa artık... Götür çalıların arasına gizle.» dedi. «O da iştir, onu bitir.»

Aslında Minnet Beğ'in başucuna da ayakucuna da

eyerleri koymak istiyordu gönlü. Eyerlerden güzel bir mezar taşı olamazdı Minnet Beğ'e. Ne var ki iz bırakmış olurdu. «İstemezsin Beğim.» diye sızlandı. «Sağ olsan kızardın iz bırakmama. Öcünü alırsam, en iyi mezar sana alacağım öç olacak. Öte dünyadan da beni unutma, kolla, gözün üstümde olsun yoksa yalnız bilirim kendimi, gücüm olasın Minnet Beğim!»

Çerçi, hemen yanında: «Tamam!» dedi. «İşimi bitirdim.»

Sefil Ali istemeden terslendi: «Anladık! Tamamsa ta-mam.» Hemen arkasından da sinirleniverdi. «Tamammış! Ya şu Bedreddinlinin ölüsü ne olacak? Orta yerde kabak gibi yatar meret. Yürü onu da yok edelim.»

Adamın ölüsünü yok etmek için orman içinde bir hayli sürümek zorunda kaldılar. Biri bir bacağından biri öteki bacağından çekip sürüyordu. Sonunda, yar biçimi bir yer buldular, attılar aşağı.

Akşam çökmüş, orman kapkaraya kesmişti. Acayip bir uğultu ağaçlarda devriliyor, acayip seslerde orman gecesi canlanıyordu. Sefil Ali, Çerçiden eskisi kadar pirelenmiyordu ama yine de ne olur ne olmazından kulağı kirişte bekliyor, onun omuz aralığını aralamıyordu. Gece yarısına yaklaşırken ormanın seyrekleştiği bir geniş alanda Bedreddinlilerin ışığını gördüler. Yanar ateşlerin çevresinde kadınlı erkekli bir kalabalık, oturdukları yerlerde kımıl kımıl kımıldıyordu; ortalığı yaygın bir şarap kokusu doldurmuştu. Sindiler. Bir süre sağı solu kolaçan ettiler.

Sefil Ali: «Ne yapacağını biliyor musun?» diye sordu.

Çerçinin sesi soluğunu tutmuş: «Biliyorum.» dedi. «Minnet Beğ belletmişti.»

«Eyi öyleyse. Önden sen var. Kulağın da bende olmalı, çünkü benim gözüm sana yapışık olacaktır bilesin.

Gücenme... Seni iyi tanımıyorum henüz. Kamam nerde olsa bulur seni, gördün.»

«Benden kuşkulanman yersiz. İstesem çoktan ele verirdim seni. Geldiğimiz onca yolda gözcü yok mu sanırdın? Beni tanımasalar...»

«Gece kuşu mu bunlar bre? Gözleri nasıl görür?»

«Bedreddinli de de, düşe yat sen arkadaş... Pireyi görür bunlar gece vakti, sektirmezler...»

«Babam, babam hele bak... Neyse, hazır mısın? Hadi Tanrı yardımcın olsun öyleyse, kop! Yaranı göstermeyi unutma!»

«Hakkını helal et kardeş, benimki helal ola, anamın ak sütü gibi, ne olur ne olmaz.»

«Benimki de. Ölmek yok, bilesin.»

Çerçinin gidişini sürdü gözleri. Az sonra da ilk ateş öbeğinde kımıldanan kalabalığa yanaştığını gördü. O anda Çerçinin hiç beklemediği bir gırtlak yırtınışında: «Canlar bre kardaşlar! Canlar bre kardaşlar yandık!» deyişini duydu. «Torlak Kemal gitti canlar, Torlak Kemalimizi öldürdüler, Osmanlı yedi başını, yoldaşım gitti, Dede Sultanım gitti. Yoldaşımı gördünüz mü canlar, geldi mi buraya?»

Bir anda, sağdan soldan şaşkın, depreşmiş, şarap uyanmasında afallamış Bedreddinliler çığırdılar, her biri bir aynı tedirginlikle Çerçinin çevresini sardılar. Çerçinin gittikçe yakınan sesi hepsini bastırdı:

«Torlak Kemalimiz, canlar, Torlak Kemal babamız gitti... Osmanlı'nın yeniçerisi can alıcı kuş misali saldı üstümüze, ordaydım. Torlak Kemalimizin yanındaydım canlar, yanındaydım. Dört bir yanımız sarılmıştı, soluk bile alamaz olmuştuk. Bütün canlar bir beden oldu Torlak Kemalimizin önüne gerildi. Öldüler. Biz teslim olduk. Gidinin Osmanlısı, bize teslim olursanız bağışlarız de-

diydi, kandık. Aldılar götürdüler bizi. Yoldaşlarımızın başlarını kestiler. Her biri bir kütüğe koydu başını: «Eriş ya Dede Sultan, eriş bize, yet bize!» çığırdılar. Torlak Kemalimiz göğüs bağır yaralı, el kol bağlıydı. Kan içinde yüzüyorduk. Keramet gösterip yoldaşlarını kurtarırsa, halimiz nice olur korkusunda Osmanlı, Torlak Kemalimizi oracıkta astı, gördüm, astılar. Bir kere titredi Dede Sultanımız bir daha titremedi sallandı darağacında. Nasıl oldu bilemem kaçmışım... Okla vurulmuşum omzumdan bakın, ah öleydim keşke öleydim de Torlak Kemalimizi darağacında asılmış görmeyeydim...»

Çerçinin çevresindeki kalabalık kapılıp gitmişti duyduklarına, Sefil Ali, akılları başlarına gelmeden, Çerçinin Torlak Kemal yanında olmasına şüphelenilmeden ortaya çıkmak gerektiğini sezinledi. Seğirtti. Epeydir seğirtiyormuş gibi soluğu kesilmiş halde göründü:

«Yoldaşım, can kardeşim orda mısın?» diye öyle bir daldı ki öyle bir bağırdı ki, kendi dahi şaştı. Minnet Beğ'in acısı yüreğindeydi daha... Bağırtısına dönen kalabalığı can evinden vurarak, bir uğunuşla attı kendini ayaklarına. Saç baş yolunmacasına döğündü. «Börklücem! Ah Mustafam, Börklüce Mustafam benim! Caanım oyyy. Çiğneyin beni, dayanamıyorum. Börklücemin ölümüne dayanamıyorum, öldürün beni!»

«Börklücede mi? Börklüce Sultan da mı? Osmanlı onu da mı? Vay gidinin Osmanlısı yıkılasın sen!» çığırışlarına bir yandan Çerçi uğunurken, öte yandan Sefil Ali: «Onu da... Manisa'dan kaçan yoldaşımdan Torlak Kemal'i duydum. Börklücemizi öldürmediler, çarmıha gerdiler çarmıha!»

Duyan gelmişti. «Çarmıha mı?» çığlıkları ormanı dolduruyordu yayıla yayıla. Yırtınan, kendini yerden yere atan, ayılan bayılan, birbirine giren kalabalık arttıkça

artıyordu. Sefil Ali, bir kulağı Çerçideyken, kalabalığın can damarına vuruyordu aralıksız: «Kanlar, kardaşlar. Börklüce Mustafamızın kanları oluk oluk aktı. Bir deveye bindirmişlerdi. Ayaklarını ellerini tahtalara çivilemişlerdi. Göğsünden tahtalara çivilemişlerdi. Öyle gezdirdiler Ayasuluk sokaklarında. Bizden tek bir kimse kalmadı, hepsini kestiler. O yanda bittik canlar, o yanda umudumuz söyündü. Padişahın bütün ordusu Zağra'da toplanmış, bu tarafa gelir şimdi, bizim üstümüze. Bittik biz, bittik.»

Kalabalık çözülüyor muydu artıyor muydu artık belli olmuyordu. Kısa bir süre duruluş olmuş, çoğu yerden; «Kaçalım! Kurtulalım! Bu tarafa geliyor mu? Gidinin Osmanlısı bize çullanacakmış.» seslerini duymuştu. Sefil Ali Çerçinin uğunuşunu duyuyordu, ondan yana yuvarlanıyordu. Çarptığı ayakların dağılmaya yüz tutmuş ayaklar olduğunu sezinleyince, feryadı iki kata çıkardı. Az sonra da çevresi ansızın boşaldı. İtişip kakışmalar olmuş, uzaklaşan çığlıklar birbirine karışmış, bu fırsattan yararlanıp Çerçiye ulaşmıştı. Yavaşça; «Çekilelim mi artık?» diye soracak iken bir el omzunu çengelledi, bir tekme Çerçiye indi: «Kalkın! Ayağa kalkın!»

Öyle bir titremede esrikleşti ki Sefil Ali az kalsın durumunu unutup zıplayacaktı ayak üstü. Çeykel'in sesini tanır gibi olmuştu. Son anda tuttu kendini. Omzuna çengellenen elin çekişinden güç alarak kalkıyormuş görüntüsünde gayretlenerek kalktı.

«Delirdiniz mi? Çılgın mısınız? Ne yaptığınızı sanıyorsunuz salaklar!»

Çeykel'di bu! Tanrım, Ulu Tanrım, Çeykel'di bu! Gökte aradığını yerde bulmuştu. Halsiz, umutsuz, aklını yitirmiş görünerek bakınca yüzüne büsbütün tanıdı Çeykel'i.

«Bağışla.» diye inledi, «Kaçarak geldik. Cehennemden kaçtık, çarmıhı gördük!»

«Daha mı dırlanacaksın sen!»

«Gördük. Kardaş can, gördük.»

«Gelin benimle, düşün önüme, dırlanmayı kesin de yürüyün!»

Asıl tehlikeyi atlatmışlardı. Sefil Ali, çevrelerinin bir hayli boşaldığını, gözaltından görebildiklerinin de ilk fırsatta buradan kaçmanın yollarını arayacağını görüyordu. Yanan ateş öbeklerinin ışığında gördüğü Bedreddinlilerin çoğunun başları öne eğikti, boyunları bükük-tü. Bir kere daha: «Öldürün bizi kardaşlar, canlar öldürün!» diye bağırdı; «Börklücemizden sonra yaşanır mı, Torlak Kemalimizden...»

Çeykel'in yumruğu sırtına inince sustu ancak.

«Sus bre it! Konuşma!»

Sefil Ali'nin içi içine sığmıyordu: «Vur!» diyordu yüreğinden, «Vur bakalım. Az kaldı.» Karanlıkça bir yere gelince duruverdi dikilerek: «Sen Çeykel misin kardaş can? Değilsen beni Çeykel yoldaşımıza götür!» dedi sağlamına.

Çeykel ne soruyu ne de halsiz Bedreddinli budalanın diklenerek dönebileceğini beklemediğinden sıçrayıp geriledi.

Sefil Ali «Bir delilik yapma. Beni dinle. Diyeceklerim var, Börklüce yanına çağırır seni, gizlide konuşalım.» dedi.

Çeykel'in bileği Sefil Ali'nin elinde kalakaldı: «Ne diyorsun sen? Börklüce'nin çarmıha gerildiğini biliyorum. Az önce sen...»

Sefil Ali Çeykel'i gözden ayırmadan bileğini bıraktı. Börklüce'nin mühürünü cebinden çıkarıp, Çeykel'e verdi.

«Götür ışıkta incele.» dedi. «Börklüce'nindir. Bellicem olsun deyi verdi, bana inanman için.»

Çeykel daha bir sersem sepelek aldı mühürü, ışığa götürdü, evirip çevirdi: «Pekey ya o döğünüşün? O halin? O bizim duyduklarımız? Delirdiniz mi siz? Adamlar zaten dağılmaya yer arar.»

«Börklüce istedi dağılmalarını. Şimdilik duralım, Ağaç Denizindeki adamlarımız sağ kalsın hiç değilse, elimizde kalsın dedi.»

Çeykel inandı. Akla yatkın bir sözdü: «Benim çadırıma girelim.» dedi. «Çabuk girelim.»

Sekiz on adım gerilerinde duran kalabalık kaynamaya başlamıştı.

«Çeykel bizi kandırdı.»

«Bu işin sonu yok.»

«Bize kimsenin tımar zeamet bağışlayacağı yok.»

«Üç beş davarımız da gidecek elden, gideceğe benzer.» sesleri artar olmuştu.

Çeykel: «Doğrudan gelip bana anlatsaydınız ya, yoluyla yordamıyla konuşsaydım, bu heriflerle ben konuşsaydım ya. Hiç mi akıl yok sizde, hiç mi kalmadı aklınız?» deyip homurdanıyordu.

Sefil Ali ise: «Börklücemizin buyruğudur, bana böyle yapmamı öğütlemiştir.» diyordu her seferinde de.

Çerçi, Ali'nin hangi oyunların tutkunu olduğunu ol görüp bulamıyordu. Yarasının üstünde yuvarlanmış olmalıydı ki, bir ara dinen sancısı yenilenmişti. Üstelik arkalarından kükremesine höngürdeyen kalabalıktan işkilleniyordu, görebildiğince gördüğü yüzlerin birini bile beğenmemişti. Kızıl ateş ışığında hepsinin yüzü bir örnekti; kadını alkarısına benzemiş, erkeğinde adam yeyici ejderha suratı Albız bakışı.

Çeykel, çadırına girerken bekçilerine:

«Kimseyi yanaştırmayın.» buyurdu. «Kimseyi salmayın içeri!»

Çadırı genişçe bir kıl çadırdı. Yerin yarısı, hasır yarısı toprak. Çıra yanmasından isli, yağı yanmış sakız kokulu sanırsın davar ağıllanmış çadırın içinde, öyle bir ağırlık. Çadıra girer girmez Çeykel, Sefil Ali'nin bellicelik verdiği mühürü, kör gözüne sokmasına yanaştırıp, has olup olmadığını inceledi yeniden. «Börklüce'nin...» derken bile hala inanamıyordu. «Biz öldürüldüğünü sağlam ağızlardan duyduyduk. Torlak'ın da. Nasıl olur? Nasıl ölmezler?»

Sefil Ali sesini hüzünlendirerek: «Torlak öldü, sağ değil o.» dedi.

«Ya Börklüce...»

«Neden inanmazsın? Sağ dedik, elinde bellicelik var. Seni çağırır. Çelebi Mehmed Beğ'in ağır ordusu, Sırp'tan, Ulah'tan yardım ordusu da olaraktan üstünüze gelir. Zağra'yı geçmişlerdir. Savaş hepimizin yok olmasına sebep olacak, ondan sonra da bir daha dirilmenin mümkünü yoktur.»

Çeykel umutlanmıştı; Sefil Ali'nin ağzına dikildi tek gözü: «Niyeti nedir, bilir misin? Bilirsen saklama, aramızda kalır.»

«Seni sağ kolu yapacak can kardaş, Torlak Kemal'in yerini alacaksın.»

«Dedi mi? Sana böyle söyledi mi? Kendi ağzıyla mı?»

«Dedi. Bana böyle söyledi. Kendi ağzıyla.»

«Bre ne dururuz öyleyse, çapmalı değil miydik şimdiyece?»

«Dışardaki kalabalık ne olacak? Anlatıp yerlerine göndermeyecek misin?»

«Bana ne onlardan bre! Çıldırmışlardır şimdi, karşılarına çıkacak olana akıllı der misin?»

«Ya Bedreddin?»

«Onun için ne der Börklüce Sultanımız?»

«Sana bıraktı.»

«Öyleyse kalsın. Geçsin Çelebi'nin eline, bize ayak bağı olacak bir heriftir. Aklı kitaplarında, düşünceden ötesine korkar bir akıl. İş gerek bize iş, öne düşmek gerek. Korkar bu. Başını kendi kurtarsın; nasıl olsa Osmanlı dokunmaz buna.»

Sefil Ali artık dayanamadı. O vakte kadar gönlünü tutabildiğince tutmuştu. Tanrı biliyor ya pisin canını hemen almamak için yüreğinden hep: «Sakın!» demişti. «Aman Sefil Ali, hıncını dizginle oğlum, sağ götür, sağ götür, sen Ezrail değilsin.» demişti. Gelgelelim kandırıp başına topladığı bunca adamı gözünü kırpmadan yüzüştü bıraktığını, Anadolu'da Urumelinde uğruna baş kodukları bilinir şeyhleri, Bedreddin'i hiç umursamadığını, öz canından gayrisini düşünmediğini görünce Sefil Ali'nin ayranı kabarmıştı, Çeykel'in bütün derdi kaçmak, canını kurtarmaktı, ondan ötesi vız geliyordu herife. Belki de Sefil Ali'nin oyununu anlamıştı, tanımış bile olabilirdi; kim bilir, belki de bile bile oyuna geliyor, başına topladığı adamlardan ancak bu yolla kurtulabileceğini hesaplıyordu, fırsatını buldu mu Sefil Ali'den de kaçacak, Sefil Ali'yi öldürecekti. Her şey umulur, her şey beklenirdi bu tek göz bakışından. Öğrenmesine bir tiksinti ile:

«Sen ne biçim herifsin Çeykel, sen de hiç mi adamlık duygusu yoktur?» diye hıncını kustu Sefil Ali olarak.

Sesin tavrından irkildi Çeykel. Sezgilerinin itişinde eli kuşağına giderken, Sefil Ali kamasını çıkarmıştı bile:

«Kıpranma Çeykel. Canım gitmesin diyorsan kıpranmayasın!»

Çeykel, Sefil Ali'yi o zaman tanıdı. Gözle görülür bir

telaş elini ayağını saptırdı. Kuşağından hançerini alacağı sırada Sefil Ali yaylamasından uçtu. Çeykel'in hançerli elini bilekten kapmasıyla kıvırması bir oldu. Çeykel'in ağzından çirkin bir küfür savruldu Sefil Ali'nin anasıyla babasına. Zaten kendini Balım Usta zamanından Minnet Beğ oklanmasına kaptırmış olan Sefil Ali, küfürü duyunca kudurdu, bir eli Balım Usta bir eli Minnet Beğ oldu, kaldırdığı kamasını Çeykel'in sağlam gözüne sokuverdi:

«Bu Balım Ustam için!»

Çeykel can acısından gözüne kapanırken, Sefil Ali'nin kolu boğazına dolandı bir çırpıda, yılan dolanmasında sıkarak kemikleşti; kaması kalkıp inmiş Çeykel'in yüreğini bulmuştu. «Bu da Minnet Beğim için!»

Dibinece oturdu kama. Sefil Ali, burka burka döndürdü, burka burka tuttu bir süre, çekti aldı kamasını, Çeykel yığın olup yığıldı. Kamasını Çeykel'in üstüne sildi. Başka vurmadı.

«Benim senden bir alacağım yok.» dedi hırıl hırıl. «İkiydi, ödedin.»

Çerçi sindiği yerde Eymir iti büğülmüşlüğünde ağız açmaya güç yetiremiyordu. Sefil Ali Çerçiyi ya gördü ya görmezlikten geldi, ya da unuttu orada. Koynundan muşambaya sarılı bir yumak çıkardı, açtı, az önce Çeykel'i öldüren o değilmiş gibiydi. Muşambadan çıkanı ezip büzdü avuçlarında. Kuşağından aldığı bir cevizin tepesini tırnakladı, mum yapışıktı herhal ki kaldırdı mumu, altındaki delikten cevizin içindekini avucuna boşalttı, avucunda ezip büzdüğüyle karıştırdı.

«Bu herifler kör de olsa, has yüzlerinin heveslisidirler; çerçibaşı bak bakalım kıyıda bucakta bir ayna görecek misin?» diye sordu dönmeden.

Çerçi, yarı paslı yarı puslu bir ayna bulup getirdi.

Sefil Ali: «Aynasız durabilirler mi? Bilmez miyim?»

kengellemesinde aldı aynayı, «Şimdi Çeykel'in börkünü, çizmesini, bir yerine kan değmemiş ise hırkasını çıkar yavaş yavaş, ses etmemeye bak. Herif öldü deyi korkar mısın? Korkma ben yanındayım.»

Aynaya bakıp, elindekini bir gözüne yapıştırarak, becerebildiğince Çeykel'in bir gözüne benzetti gözünü.

İşini bitirince, Çerçinin Çeykel'den soyduğunu giyindi, börkünü başına geçirdi. Eh, biraz benzemişti, ışığa çıkmazsa göreni kandırabilirdi. Çizme bir parmak bol geldi. «Dar olup sıkmaktansa bolluğu eyidir.» deyip hırkayı yokladı.

Çerçiye: «Kendinde misin?» diye sordu. «Şimdi sana iş düşüyor. Bundan önce eyiydin, ona yakın davranırsan işi bitirdik say. Kendinde değilsen biraz soluklanalım. Şeyh Bedreddin'e gideceğiz. Seni tanırdı, he mi? Korkulacak bir şey yok, sen, görüneceksin sadece, konuşmayı ben yaparım. Sen he de; he de yeter. Yapabilir misin?»

Çerçi çadırda kalmaktansa çıkmağı yeğ buldu. Başına gelenlerden iler tutar yeri kalmamıştı. «Gidelim.» dedi; «Beceririm; burda kalmayalım yeter ki.»

Sefil Ali son defa bir noksan olup olmadığını araştırdı. Aklı bundan sonrasınaydı. Çadırdan çıkacaklardı; dışardaki bekçilere söyleyeceğini zihninden geçirmişti, ışıkta durmayacaktı, Bedreddin'in bekçilerinin bu vakitte Çeykel kılığından ikirciklenmeleri binde birdeydi; Bedreddin'i ne yoldan kandıracağını düşündü. Tesbih, Sakız Adası Keşişinin has tesbihi ise?

«Çıkalım çerçibaşı.» deyip davrandı. «Sakarlık etmeyesin ha!»

Çadır bekçilerine «İçerdeki çıkmağa yeltenirse söyletmen vurun!» buyurdu sesini kısarak. «Kaçırırsanız gözünüzü delerim!»

Kuşkulanmadılar.

Bedreddin'in çadırına girerken de Sefil Ali, çadırın kapısında: «İnşallah yanlış çadır değildir.» diyen bir çekimser ürperişin dolanmasını duydu. «Kaderde yazan gelir başa bre!» deyip attı adımı içeri, Çerçiyi bir adım öne almıştı.

Çadır Şeyh Bedreddin'indi. Sefil Ali'nin yüreği genlendi. İçerde tek bir mum aydınlığı olmasına ise keyiflendi. Tanrı yardım ediyordu anlaşılan, ona yordu. Şeyh Bedreddin'in sırtı kapıya dönüktü. Kambur, orta boy bir kütüğün kurumuşluğunda yumulmuş, kara post üstünde dalıp gitmişti. Belki de böyle uyuyordu. Uyumadığını konuşunca anladı:

«Nedir? Haber mi var? Dışardaki gulgule ne içindi? Şimdi neden ses çıkmaz oldu?»

Mumun ışığında Çerçiyi sürdü Sefil Ali, Çerçinin gölgesine sığındı. Gırtlağını bastırdı, dudaklarını büzdü: «Haber var Şeyhim.» dedi; «Börklüce Sultan'dan.»

«Olmaz, ölü dirilmez. Ölüden haber olmaz, akıl mı kalmadı sende Çeykel?»

«Çerçi getirdi, Börklüce ölmemiş.» dedikten sonra gerisini çarçabuk anlattı Sefil Ali; Torlak Kemal'i, Börklüce Mustafa'yı; «Duyduklarımızın yarısının doğru olduğu anlaşılır.» dedi; «Yarısı... Börklüce Sultan'la olan yarısı yanlışçadır, ölmemiş, çarmıhtan kurtulmuş her nasılsa, Sakız Adası Keşişinin yanına ulaşabilmiş. Kimi denizi alttan yüzdü geçti der; kimi üstten uçtu gitti demekte.»

«Börklüce keramet mi gösterirmiş? Keramet yoktur!»

«İşte Sakız Adası Keşişinin tesbihi, şu da Börklüce'nin mühürü Şeyhim. İnanmacalık, bilecelik için gönderilmişler. Çerçiyi tanırsın.»

Şeyh Bedreddin mührün üstünde durmadı, tesbihe alıcı gözle baktı, mum ışığında baktı: «Has kehribar.»

dedi. «Özürsüz. Bana yakışır bu.» deyip koynuna soktu; hediyelere alışık, hediyeleri benimsemiş bir ıssılanmada eli koynundan çıkmadı bir müddet.

Sefil Ali; Çerçiyi, Şeyhi eteklemesi için dürttü; Çerçi alışık olduğundan kolay becerdi eteklemeyi. Şeyh Bedreddin mum ışığında Çerçiyi gözetledi:

«Sen nerden çıktın? Epeydir ortalarda görünmüyordun?»

Karşılığını Sefil Ali verdi: «Börklüce Sultan'ın yanındaydı. Kaçırılmasına yardımcı olmuş. Yarası ordan kalma.»

Çerçi: «He öyledir.» derken omzunun yarasını gösterdi. Sefil Ali Çerçinin daha fazla konuşmasına meydan vermedi. Şeyh Bedreddin yarayı yokluyordu. Sefil Ali, Çeykel'e uydurduğu Börklüce masalını anlattı.

«Gitmeliyiz Şeyhim.» dedi. «Börklüce'nin bir derdi vardır, bizden umduğu vardır, yalnız komayalım.»

«Börklüce'nin ne vakit derdi olmadı ki? Gidersek...»

«Gidelim.»

«Adamlarımız ne olacak? Bunca bizim adımız için toplanan, bizim çağrımıza çapıp gelen, bizi bilen bunca kişi; kadın kız kızan, ne olacak halleri?»

«Dağılıyorlar.» dedi Sefil Ali tutulmadan; «Adamlarımıza dağılmalarını söyledim. Uygun bir zamanda yeniden toplatırız. Gidinin Osmanlısına kırdırmayalım, çok kanımız aktı. Şimdilik yetişir...»

«Yetişir.» diye mırıldandı Şeyh Bedreddin; «Yetsin. Yetti.»

«Şeyhim sırtına kalınca bir hırka al, gece soğuyacak, hastalanmayasın. Kardaş sen de çap üç at eyerlesinler.»

Şeyh Bedreddin: «Kitaplarım...» dedi.

«Ben toplarım kitaplarını Şeyhim, vakit geçiyor, tezelim.»

Bulduğu bir heybeye eline geçirdiği kitapları, kâğıtları doldurmağa başladı hemen.

Şeyh Bedreddin öfkelendi: «Onlar taş değildir, candır can! Gözeterek yerleştir, örselenmesinler. Höt denildi soyha!»

Özünden ötesini umursamayan Çeykel ile kitaplarını, dışardaki adamlarının sonunu düşünen Şeyh Bedreddin'in nasıl olup da bir araya gelebildiğine şaşıyordu Sefil Ali. Taşın toprakla kucak kucağa, elmanın kurduyla iç içe oluşu gibi; böceğin karnını doyuran dut yaprağı gibi. Bu herif, bu Şeyh, bunca kitabı okuduysa, yazdıysa, buralarda işi ne idi bu kıl çadırda bu baldırı çıplakların arasında böyle sefil olarak? Aklı almıyordu. «Ya bu kitapları yazan bu Şeyh değil, ya bu yoksul yazdığını bilmezin biri.» Ama ne olursa olsun gözünün önünde bir gerçek vardı. Heybeye doldurduğu kitaplarla belki de ölüme götürdüğü şu adam. «Yazdığı kitaplarda ne diyor acaba?» Kitaplardan en incesini göstermeden koynuna soktu. İlerde, fırsat bulduğunda, anlayabilirse okuyacaktı ilerde. Fırsat bulduğunda. «Bundan önce bulduk mu ki bundan sonra bulalım? Geride ne varsa ilerde de o vardır bre Sefil, az biraz değişerek vardır.»

«Ne söylenirsin Çeykel? İşin bitti mi?»

Şeyh içinden geçenleri mi duymuştu yoksa içimden geçiriyorum sandığını seslendirmiş miydi? Aceleyle:

«Bitiyor Şeyhim.» dedi. «Şimdi bitiyor.»

Çerçi az sonra: «Atlar hazır.» diyerek geri geldi.

«Hazırsa Şeyhim, sırtına kalınca bir örtü...»

«Orda, oracıkta, bir samur kürk olacaktı, bulursun.»

Sefil Ali samur kürkü buldu. Kıl çadıra, yerin toprağına, kara postun yoksulluğuna, Şeyh Bedreddin'in varla yok arası kurumuş bedenine yakışmaz görünen samur kürkü, mum ışığında silkelemişti, dudak bükerek seyre-

diyordu. Şeyh Bedreddin'in kalktığını, yüzünü bu yana döndürdüğünü görünce samur kürke yüzünü sakladı. Bedreddin'in giymesine yardım etti. Varla yok arası kurumuş bedenin samur kürkün içinde yittiğini sandı. Kucaklayacak olsa kucağında eski bir samur kürkün eskimiş, yumuşak tüyleri kalacaktı.

Çerçiye: «Heybeyi sırtla.» dedi.

Çıkmaları, at binmeleri, sürüp gitmeleri zaman almadı. Yol bildiğinden Çerçi öne düşmüştü. Sefil Ali, dizginini koluna takıp Şeyh Bedreddin'in atını yedeklemişti. Kestirmeye, hep kestirmeye sürdüler. Bir tepe, iki dere yatağı, bir vadi geçtiler. Sefil Ali Şeyh Bedreddin'i atına sıkıca bağladı. «Buralar Çelebi Mehmedli doluymuş, dağdan aşıp sıyrılacağız Şeyhim.» dedi. «Düşmeyesin diye bağlarım, gönlüne bir kötülük gölgelenmesin.»

«Kötülük ya akıldadır ya yürektedir.» dedi ağzının içinden Şeyh Bedreddin; «Gönlü karıştırma. Çalap'ın tahtında kötülük ne arar?»

Derbentte soluklandılar ancak. Derbent Minnet Beğ'in güvendiği yerdi. Öyleyken Sefil Ali'nin yüreği hop oturup hop kalktı. Gözündekini çıkarmıştı. Elinde kalan son merhemle, bu seferki süt akı bir merhemdi, elini yüzünü temizledi. Yunup arında kendine döndü. Şeyh Bedreddin, gerekli zamanların dışında odasından çıkmadı. Hizmetini Çerçi görüyordu; okuyor yazıyor, diyordu. Sefil Ali, Şeyh Bedreddin'in Çeykel'i arayıp sormadığını öğrenince yine dudak büktü; Şeyh Bedreddin alışmadığı, şimdiyece tanıyıp bilmediği bir adamdı.

Derbentte üç gün dinlenip sağa sola kulak kabarttılar. Geldiklerinde çisil çisil bir yağmur başlamış, havanın yüzü kışa dönük bir bulanıklıkta soğumuştu; gece yağmur artmış soğuk, dişe dokunur olmuştu. İsteseler de yola devam edemezlerdi. Üçüncü gün yağmur hızını

alıp dinince hava bir parça ılıdı. «Sen gidebilirsin artık.» deyip Çerçiye yol vermek istedi. «Bundan sonra Zağra yolunu bilirim, sen işinden kalma gayri.»

«Zağra'ya mı gideceksin?»

«Eh, belki. Minnet Beğim Zağra Kadısı'nı salıkladıydı, ona danışmalıyım, Çelebi Mehmed Beğimizin kesin yerini ondan sormalıyım. Çok yardımın oldu bana; senden kuşkulandığım da olduydu. Halt etmişim, bağışla.»

Çerçi duymazlığa vurdu. «Ben senden ayrılmayacağım kardaş.» dedi. «Çoluk çocuk yok, bir başımayım. Buralar da benim için ölüm doldu artık, Bedreddinli sağ bırakmaz beni. Sen nereye, ben oraya. Sağ olsaydı Minnet Beğimize söyleyeceğim de bu olacaktı.»

«Ben... Beğ değilim ki...»

«Olmaaa! Ben de Beğ değilim. Kardaş oluruz, bir can bir kişidir; iki kişi dört can olur. He dedin mi?»

«Ben karnımı zor doyururum bre!»

«Ben de her Allah'ın günü helvayla süt aşı tıkınan bir herif değilim.»

Hoşuna gitti Sefil Ali'nin; «Pekey»'i bastırdı. «Kuşluğa yakın yola koyulalım.»

Çerçi meselesi kendiliğinden çözülmüştü. Asıl kendi Sefil Ali yüzüyle Şeyhe göründüğünde ne olacağaydı. Saklamağa, bilmezliğe geliyordu ama yüreğinin bir ucundan acıyordu Bedreddin'e. Yazdıklarından, anlayabildiği kadarıyla kötü bir adam değildi. Hala koynunda duran incecik kitaptan pek fazla okuyamamıştı; yazı karınca biçimi kırık, zor sökülür olduğundan, eh Sefil Ali de sapır sapır okur cinsinden olmadığından yalan mı yani, kitabın pek tadına varamamıştı. Ama yazmıştı ya adam, emek vermişti ya... «Ben bunların iki satırını yazmağa ömrümü yetiremem bre aşkolsun Şeyhe»

diyor, acıyordu. Böyle bir insana oyun oynatıp kandırmacalığa getirdiği için utanıyordu. Hele Bedreddin'in çocuk uysallığında inanışı, kanışı; sesini çıkarmadan denileni yapması yok mu? Öldürüyordu Sefil Ali'yi, yüreğinden okluyordu. Bundan sonra olacakları utana korka hayallemeğe çalışıyordu.

Korktuğunca gitmedi işler. Şeyh Bedreddin, o da ata binerken, Sefil Ali'nin yüzüne birazcık baktı. Yüzü, gözleri sapsarıydı; sanki yıllarca uyumamıştı, gözleri yıllarca mum ışığından, karınca dizisi yazılardan kalkmamıştı. Sarı, sapsarı gülümsedi: «Sen Çeykel değilsin, he mi?» diye sordu.

Sefil Ali gözlerini kaçırdı, yüzünü eğdi.

Şeyh Bedreddin: «Bilmiştim.» dedi. «Bilmiştim de ben insanların iç yüzlerinin değişmesine alışmıştım. Meğer dış yüzleri de değişirmiş yeri geldiğinde. Al sırtımdan samur kürkü, ağır gelmeğe başladı!»

Çelebi Mehmed Beğ, güz güneşinin yarı nem, yarı ısınmış hava, yarı duman pusunda göz kırpan ikindisinde, kendini bildi bileli hayatının en ağır sıkıntısındaydı. Artık sayısını unuttuğu yara yerlerinin yarısından çoğu, hele böyle isli puslu havalarda iğne ucu sızılarında depreşirdi; yine depreşiyordu. Yüreğinden ağmak bilmeyen ağır sıkıntı, eski yara yerlerinin de deşmesiyle birlikte beyninde göz açtırmaz baş ağrıları olup yankıyordu. Yetmemiş gibi, iki gündür çektiği yelpük boğuntusundan soluk alışı da düzensizdi, sık sık tıkanıyordu. Ankara Savaşı'ndan bu yana bir yan gelip yatamamış, bir beden rahatı görmemişti. Ruh rahatı görmüş müydü sanki? «Dayan gönlüm! Dayan gönlüm!» diye diye günü geceye, geceyi güne eklemiş, bu güne, bu Serez'e; Serez'in bu güz güneşinin sancısına gelip çatmıştı sonunda.

Şeyh Bedreddin'i sancılarının arasına katmak istemiyor fakat Serez'de onun yüzünden bulunduğunu biliyordu. Canına dokunulmamasını istiyordu; daha önceki gibi yine İznik'e belki Amasya'ya, Zile'ye bir yerlere sürgün göndermek, günlüğüne aylığına her neyse bolca akçe bağlamak buna karşılık sadece düşünmesini, sadece yazmasını dilemek Şeyhten. Arzusu bu idi, Tanrı tanık bu idi. Gelgelelim Beğler, Paşalar tersineydi. «Durmaz bu Şeyh!» diyorlardı. «Dünya Saltanatı hevesine kapıl-

mıştır, gösterişe hastalanmıştır, sana değilse yarın oğluna dert olur; Devletin bir arık gününü bekler, ayaklanır, baş ağrısı çıkarır.» diyorlardı; «Gittiği yeni yerleri de fesat tohumlarında tohumlar, ölmeli ki kurtula!»

Belki haklıydılar belki haksız, bilinmezdi. Bir ilim adamının Çelebi Mehmed Beğliği zamanında öldürülmüş olmasından utanacaktı, sonunaca utanacaktı; «Mezarımda da utanırım ben!»

«Bu adam ilim adamı değil.» diyorlardı.

«Kitapları var, değerli; ben biliyorum pek değerli olduklarını.»

«Yaşadığı gibi yazmayan, yazdığı gibi yaşamayana nasıl ilim adamı denilir Hünkârım? Bir insan ki yazdığınca davranmaz, yalandır. Yalan ilim olmaz.»

«Kandırılmıştır. Korkmuştur. Hemen karar vermeyelim.»

«Siz bilirsiniz Hünkârım, buyruk sizdendir, bizden söylemesi.»

Böyle demişlerdi, açıkça, dikine, geri alınamaz kesinlikte böyle söylemişlerdi.

Söyleyenleri haksız bulmanın mümkünü yoktu, haklı bulmanın mümkünü olmadığınca. Ne yapmış olursa olsun, bir ilim adamı, kendi devrinde öldürülmemeliydi. Bunun utancı bütün yapılanları siler süpürürdü.

«Hünkârım ülkemizde nice ilim adamları, nice din adamları vardır, bir tek Şeyh Bedreddin yoktur. Buyurun gelsinler, Bedreddin'i onlar yargılasınlar.»

Ülkesindeki ilim adamlarının, din adamlarının sayıları şunlardı işte, şu oturanlar. İçlerinden ikisini tanıyordu, biri Acem'den yeni gelmiş adı pek ünlü Molla Haydar Harevi, öteki Irak'tan Danişmend Halil. Bu sonuncusu Afşar boyundanmış, Selanik'te bulundukları için o sıra Selanik'ten çağırılmışlar, konuşmuyorlar, hepsi kendi

halinde oturmuş kendi içlerine dönük. Hünkâr açsın sözü demesine bir bekleyişin sessizliği top top salkımlanmakta, Hünkâr'ın halini ise ancak Allah biliyordu.

Şeyh Bedreddin'in getirilmesi gecikirse ister istemez konuşacaktı. Bir iki söz söylemesi şart olacaktı. Gönülsüz gönülsüz: «

Benim durgunluğumdan alınmayın.» dedi, «Hastacayım. Şeyh Bedreddin getirilir denilmeseydi sizleri de yormazdım. Lâkin gelindi bir kere. Siz bir mesele açın, ben dinleyen olayım.»

Fakat içi boş bir dinleyici olacağı belliydi.

«Molla Haydar ile Danişmend Halil'in ününü duyardık, yüzlerini yenice gördük, onları dinlesek...»

Hünkâr'ın gönülsüz de olsa mesele açmak ilim adamlarına, din bilginlerine, din bilgelerine kalıyordu. Meseleyi de açmış götürüyorlardı. Çelebi Mehmed Beğin baş ağrıları artıyor, sıkıntısı çekilmezleşiyor, nefesi dadanıyordu; eski yara yerlerinin sızıltıları da cabadan. Yine de kulak verip dinleyebildi. Nedense bilerek bilmeyerek ilim adamlarımın dinlenmelerini söz konusu etmişlerdi.

Şeyh Bedreddin'i, söyleşmenin nispeten ısınmaya başladığı sırada getirdiler. Çelebi Mehmed Beğ'in yüreğinden Şeyhi ayağa kalkarak karşılamak arzusu kaynamıştı. Teshil adındaki kitabını yeni okumuş, Bedreddin'in İslam hukukundaki çapraşık meselelere nasıl bir kolay çözüm getirdiğini görmüştü. Kolay bir anlatışı, sıkmayan bir söyleyişi vardı. «Bu da benim gibi hasta biraz.» demişti. Hastalığını sevmişti Bedreddin'in. Yer yer dağınık oluyor, çocuksu cümlelerle düşünüyordu Şeyh, ama her kelimesi bir kendini beğenmiş adamın tepeden bakışı idi. Şeyh Bedreddin'in getirilişine ayağa kalkmadı.

Düşünen adamın ötesine geçmişti Şeyh, insanları birbirine düşürmüştü, yüreği kinli adamlara en ucuzundan bir araç olmuştu adını sokağa düşürmüştü. Bu bir tutamlık canı varmış görünen adamın içinde kaynar kazanlar yanıyor olmalıydı yahut da kurak bir çöl toprağıydı gönlü. Ondan veya bundan yüzü sapsarıydı.

Çelebi Mehmed Beğ, yüreğinde hiçbir kötülük olmayaraktan: «Neden benzin sararmış?» diye sordu. «Isıtma ateşinden mi?» Eğer öyleyse hekim gönderip iyileştirmeyi düşünmüştü. «İçinde keder mi belirdi de bir yerde durmadın?»

Evet derse Şeyh, keder derdinden kurtulması için, havası suyu sevimli bir yere göndermeyi aklına koymuştu. Soruları kötülüğüne değil, Şeyhin iyiliğine idi. Çelebi Mehmed Beğ, bütün iyi niyetine rağmen, sorduğu sorulara yakışıksız cevaplar aldı.

Şeyh, yazdığı gibi konuşurken de büyüklük hastalığının elinden kopamıyordu: «Güneş batarken sararır.» diye cevap verdi: «Şahinin yuvasına yılan gelirse o yuvada duramaz. Yolcuyu yılan sokarsa, yılanın zehri benzini sarartır. Yılan, güneşi görünce güç bulur, güneş de ikindiüstü sararır.»

«Neden buyruk ıssı olanların buyruklarına karşı geldin, aykırı iş işledin?»

«Ya sen neden Tanrı'ya karşı geldin?»

Çelebi Mehmed Beğ'in gönül üzgünü sorusuna Şeyh Bedreddin'in karşı sorusu taştan katı düştü. Canı yanmadık kanı donmadık kimse kalmadı bulunanlardan.

Çelebi Mehmed Beğ, «Dilim tutulaydı da sormayaydım.» diye yerindi, gönlünü suçladı. Fakat taşlayan cevabı almıştı hem de bunalarak. Ne zaman? Nerde? Nasıl Tanrı'ya karşı gelmişti. Sorunun taş acısı bütün yara yerlerinde sızlayan depreşmeyi unutturmuştu:

«Ben Tanrı'ya mı karşı gelmişim? Haşa! Ne zaman?»

«Hacca gitmek için senden izin istedim. Orada kalacaktım. Kaç kere diledim. Uygun cevap yollamadın. Hacca gitseydim orada kalırdım. Dünyada yol kesmeye hak verilmiş midir? Bana şeriata uygun bir sorun varsa söyle, cevabını al. Düşünme yeniliği getirdim ben, yanlış uygulandı bu yola döküldü. Zulmün bulunduğu yerden göçmek gerektir.»

Verilecek çok karşılık vardı. Kendi sözleriyle kendini suçladığından habersiz, büyüklenmekten bunalmış bir adama karşılık vermenin ne kadar güç olduğunu hissetti. Yargılamada bulunmak yeni baştan hastalanması demek olacaktı Mehmed Beğ'in. Lâkin susmak da acayip göründü. Gülümsemeye gayret etti.

«Haklısın.» dedi. «Düşünmekte bir yenilik getirdin. Onda kalsaydın yahut onda gelişseydin baş tacım bilirdim ama kalmadın onda. Düşünceni kılıç yaptın, aldın kan döktürdün, buna düşünce denmez. Kılıç da kılıç iken, görünüşüyle suç olmaz lâkin eline alır da birinin bir yerini kesersen suç işlersin. Kılıç gereç olur burada suçun gereci, düşüncen gibi. Ben bana göre olanı söyledim, işte ilim adamları, din adamları, bilginler, bilgeler... Bu odadalar. Sen de odadasın. Tartışın. Yargıyı varın. Yargı sonucunu bana bildirirsiniz.»

Şeyh Bedreddin'e bakmak içinden gelmiyordu artık. Molla Haydar Harevi'ye bakarak: «Şeyh Bedreddin gibi iş edenin şeriata göre hali nice olur? Yargılayın, ilim adamı olduğunu sanırım göz önünde tutarsınız!» dedi; bezgin, bıkmış, usanmışça çıktı. Bunca yaralarının yanında onlardan daha ağır yaralar almışçasına sancıyordu bedeni. Çıkarken kimsenin yüzüne bakmadı.

Odadakiler Şeyh Bedreddin'e ayrı ayrı sorular sordular. En çok Molla Haydar Harevi, ondan sonra da Da-

nişmend Halil sordu. Bir iki kere de Hünkâr hocası Fahreddin.

Şeyh Bedreddin kimine sustu kimine dik, kimine aklı başında, kimine karmakarışık cevaplar verdi. Bütün gün sürdü sorular, cevaplar. Görünüş bir yargılama görünüşünden çok bir bilginler söyleşmesi görünüşündeydi. Bazen Bedreddin unutuyordu yargılandığını, dalıyor, Kur'an-ı Kerim'den, Peygamberin ulu sözlerinden örnekler getirerek meselden mesele geçiyordu. Bazen de Bedreddin'i yargılamak için toplanmış olanlar durumu unutuyorlar, dalıyorlardı. Surelere karşı sureler, ayetlere karşı ayetler. Peygamberin ulu sözlerine karşı Peygamberin ulu söyleriyle başka meselelere geçiyorlardı. İslam hukukunun en çözülmez sanılan hükümleri derinliğine parçalanıyor, yeniden bir araya getiriliyordu. Şeyh Bedreddin'in dola dola konuştuğu meseleler bunlar oluyordu.

Derken Hünkâr'ın hocası Fahreddin, Peygamberin ulu sözlerinden biriyle bağladı konuşmaları:

«Peygamber Efendimiz Hazretleri buyuruyorlar ki.» dedi. «Sizin işiniz, bir kişide toplanmış iken, sizin birliğinizi parçalamak, sizi birbirinize düşürmek üzere, birisi yahut birileri ortaya çıkacak olursa, onları yok edesiniz! Bu ulu sözü bilirsiniz Şeyhim. Bu durumda sizin gibi bir ilim adamı için ne biçim davranılmak gerekir?»

Uzun müddet cevapsız bıraktı soruyu Şeyh Bedreddin. Katı kabuğuna çekilmiş bir böceğin tesbihlenmesi, bir puhu kuşunun boyun boğaz birbirine karışarak tüylenmişliği yahut yağmur ıslağı bir karatavuğun çalılar arasında bir başına kalışı gibi bir susmuşlukta kıpırdayamadı. Hâlbuki yüreği, sıkılmış bir yumruk olmuştu o sıra; açılmak istedikçe kendi üstüne kapanan bir yum-

ruk. Gırtlağından aşağı bütün içi boşalmış bir o yumruk asılı kalmıştı boşlukta. Yumruğun açılması, en azından gevşemesi, bir parça kımıldaması şarttı, Şeyh Bedreddin de bu şart oluşun inancındaydı. Ömür boyunca koştuğu yollar, temizlemek istedikçe dikenlerini iki katına dökmüşlerdi. Dikensiz bir yol görmedi; tek bir yol vardı o da Tanrı'ya gidiyordu. Hiç olmazsa o yolda gevşemeliydi yumruk...

Uçuk bir sesle Besmele çekti.

«Hepiniz bilirsiniz ki Tanrı; sana insanların uyacakları bir hukuk düzeni verdik, sen ona uy, bilmeyenlerin keyfine uyma buyurmaktadır. Ve yine Ulu Tanrı: Kim eyi bir iş yaparsa yararı kendinedir; kim kötülük yaparsa zararı kendisinedir, buyuruyor. Biz Tanrı'nın buyurduğu hukuk düzeninin dışında düşünmedik. Yeni sözler, yeni düşünceler getirdik ama düzenden dışarı çıkmadan getirdik. Bizi bu düşüncemiz yüzünden kimse suçlayamaz; sevabı varsa bizedir, sevabının huzurunu duyarız. Ve lâkin bilmeyenlere uyduk. Düşüncemizi, Hünkâr'ın söylediği gibi kılıç yaptık kendimize; burada suçumuz vardır bizim, burada suçluyuz. Kötülüğümüzün zararı kendimize olmalıdır. Kılıç günahları temizler. Eğer beni öd ağacı gibi yakarlarsa bunda kimsenin günahı yoktur. Ben, kendi iç derdimin tutsağı oldum, düşünceden taşra çıktım. Benim yüzümden nice günahsızların kanı döküldü; o kanların arınması için benim de kanımın akıtılması şeriata uygundur. Yargınız böyle olursa yerine getirilmesi için başımı ayak bilirim. İşte kalkıyorum, ayak üzere yargınızı bekliyorum.»

Sözünü bitirirken ayağa kalkmıştı. Oturuşundan biraz farklı bir boyda, el bağlamış, bekliyordu.

Kısa bir fısıldaşma oldu yargıcı durumunda oturanların arasında.

Kısa fısıldaşmanın sözcülüğünü Molla Haydar Harevi yaptı. «Kendi kendini yargıladın, vardığın yargı bizce de doğrudur. Kanın helal, malın haramdır. Bu yargı Hünkâra böylece bildirilecektir. Tanrı hepimizin günahlarını bağışlasın.»

Gün ağarırken varılan yargının yerine getirilmesini buyurdu Hünkâr. Bedreddin'i bir daha bağışlarsa yeni Börklücelerin yeni Torlakların azıtıp baş vereceğine inanmıştı. Çelebi Mehmed olmazsa oğlu, oğlu olmazsa onun oğlu böyle bir bağışlanmaya muhakkak pişman olacaklardı, göze alamazdı.

Sabaha doğru inen ince yağmur ne artmış ne eksilmişti. Darağacını çatanlar iliklerinece ıslandılar.

Gün doğumundan az sonra Şeyh Bedreddin'i hücresinden aldılar. Bir don bir gömlek bırakmamacasına soydular. Fakat yağmur yağıyordu. Baş açık yalın ayakta don gömlek götürmek aykırı düşer deyi düşündüler.

Darağacı Serez Pazarı'nın içinde bir demirci çatısının önüne çatılmıştı. O sırada Sefil Ali bir koşu uçtu, sakladığı samur kürkü kapıp geldi, Şeyh Bedreddin'in başından geçirip omuzu üstüne örttü. Darağacına, Bedreddin'i samur kürk altında getirdiler.

Yol kıyısına iki geçe toplanıp iyiden kötüden seyre doluşanlar, yasavulların kolcuların arasında gider yalınayak bir samur kürk gördüler yalınız, başka bir nesne görmediklerine daha sonra yemin üstüne yemin içtiler.

Çıt çıkmıyordu, ince yağmur sicim sicim iniyordu, ince yağmur, siyim siyim Serez Pazarı'ndan darağacına siniyordu.

Darağacının altına gelindiğinde samur kürkü aldılar Şeyh Bedreddin'in üstünden, bir kere daha don gömleğe kaldı, gömleğini de çıkardılar, ince, siyim siyim yağmur çıplak etine değdiğinde, Şeyh Bedreddin bir cızırtı duy-

duğunu sandı, bedenini buğulanmış gördü, duman çıkarırken, darağacına baktı bir tuhaf, bir buruk.

Çingene, üçayak bir sekiye çıkması için yardımcı oldu. Darağacının ipini Bedreddin eliyle geçirdi boynuna. Gözlerini yumdu. Bir deri bir kemik, sapsarı bir beden, titrememsi bir üşümüşlük. Ama ısıtmalardan ıraktı.

İnce yağmur siyim siyim. Soluk bile alınmıyordu ortalıkta.

Çingene üçayak sekiyi çekiverdi.

Bir sallanma... İnce siyim siyim yağmur yalpalanması gibi... Sonra açıldı gözleri Bedreddin'in birden. Nar gibi kızarmış, sıcak, taze bir somun, taze bir somun kokusu. Taze somun kokusunun sıcaklığı. Derken Somuncu Baba'nın taze sıcak somunların sıcağındaki gülümsemesi. Bir fırın, ateş alev salmada bir fırın, fırının önü; devşirmelik çocuklar fırının önünde; Doğan, Börklüce Mustafa, Torlak Kemal, Ecevit, ısıtmalı Bedreddin, Osmanlı ülkesi koca bir fırın sanki. Pişmiş ekmekler, pişmemiş hamur, kalmış ekmekler. Fırın harıl harıl yanıyordu ve ekmekler, durmadan ekmekler, pişmiş, yarı pişmiş, pişmemiş ekmekler fırından çıkıyordu. Sonunda bir kocaman ekmek oldu Osmanlı ülkesi, nar yüzünde kızarmış koskoca bir taze ekmek ki sıcacık!

Sonra? Şeyh Bedreddin için o anın bir sonrası yoktu.

Yağmur öğleye kadar inceden siyim siyim, Şeyh Bedreddin'in asılmış bedeni, bir tek donla darağacında asılı kaldı.

Bir deri bir kemik, kaburgaları ve kürek kemikleri fırlamış olarak...

Ancak öğleüstü Sefil Ali samur kürkü getirip Şeyh Bedreddin'in asılmışlığının üstüne örtebildi. Yanındaki Çerçiye: «Biz de gidelim artık.» diye fısıldadı.

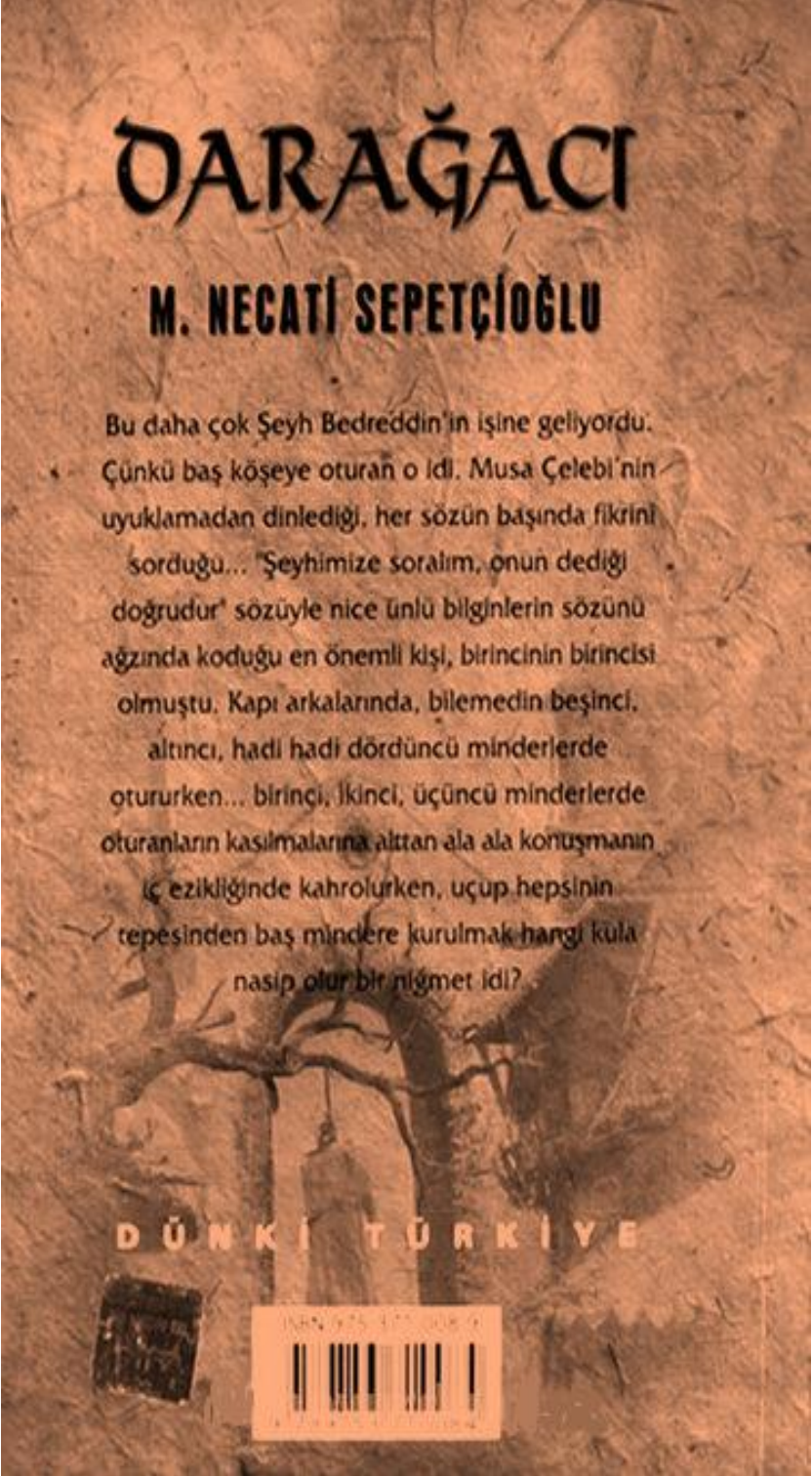
«Ne yana gideceğiz ki?»

Sefil Ali omuz silkti: «Bilmiyorum.» dedi. «Osmanlı ülkesi bir müddet dinlenecek bana kalırsa, dinlenmesi gerek, eh biz de yorulduk, yorulmadık mı?»

DARAĞACI

M. NECATİ SEPETÇİOĞLU

Bu daha çok Şeyh Bedreddin'in işine geliyordu. Çünkü baş köşeye oturan o idi. Musa Çelebi'nin uyuklamadan dinlediği, her sözün başında fikrini sorduğu... "Şeyhimize soralım, onun dediği doğrudur" sözüyle nice ünlü bilginlerin sözünü ağzında koduğu en önemli kişi, birincinin birincisi olmuştu. Kapı arkalarında, bilemedin beşinci, altıncı, hadi hadi dördüncü minderlerde otururken... birinci, ikinci, üçüncü minderlerde oturanların kasılmalarına alttan ala ala konuşmanın iç ezikliğinde kahrolurken, uçup hepsinin tepesinden baş mindere kurulmak hangi kula nasip olur bir nimmet idi?

DÜNKÜ TÜRKİYE